

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı

YUNUS EMRE DİVANI'NDAKİ DEYİMLERİN YAPI VE ANLAM BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Hasan Hüseyin CESUR

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. H. İbrahim DELİCE

Sivas
Haziran 2010

YUNUS EMRE DİVANI'NDAKİ DEYİMLERİN YAPI VE ANLAM BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Hasan Hüseyin CESUR

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Sivas
Haziran 2010

KABUL VE ONAY

Hasan Hüseyin CESUR'un hazırlamış olduğu “Yunus Emre Divanı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 26/ 05/ 2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, “Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/ Türk Dili Bilim Dalı”nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. H.İbrahim DELİCE

Prof. Dr. Bilal YÜCEL

Yrd. Doç. Dr. Yunus AYATA

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

CESUR, Hasan Hüseyin. Yunus Emre Divanı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2010.

Milletlerin yapısal öğelerinden biri de şüphesiz ki, dildir. Dil, bir anlaşma unsurunun çok ötesinde; yaşayan, yönlendiren ve hayat karşısındaki duruşumuzu belirleyen bir olgudur. Sözlü ya da yazılı metinlerde seçilen kelimelerden tutun da vurgu ve tonlama dahil, telaffuza kadar, kişinin kendisiyle özdeşleşen dil, aynı zamanda; görünenle beraber görünmeyeni de ifade edebilmeyi sağlayan, tarihe kayıt düşen, fizik ötesi boyutlarıyla bir medeniyetin göstergesi olandır ve mucizevi bir vergidir.

Etkileyiciliği ve estetik yönüyle insanı kuşatan Türkçe'mizin, yukarıdaki özelliklerle beraber, incelmış, işlenmiş ve evrensel bir medeniyetin yapı harcını oluşturmuş bir dil olarak, yaşadığını belirtmek gerek.

Dilde bazı kelimeler vardır ki, hayatın orta yerinde yaşar ve tarihsel bir boyut taşırlar. Bu tarife en uygun düşen kelime topluluğu ise deyimlerdir. Özellikle dilimizdeki deyimler; taşıdıkları değer ve mazisi bakımından böyledir.

Bu özellikleri itibariyle dilimizde birçok araştırmaya konu olan deyimler, dilbilim açısından biraz ihmal edilmiş durumdadır. Dilbilim ve özellikle anlambilim noktasında az da olsa dilimize bir katkı sağlamak maksadıyla, bu çalışmamızda, deyimler açısından oldukça zengin olan Yunus Emre Divanı'ndaki deyimlerin anlam ve yapı özellikleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler

Yunus Emre Divanı, Deyimler, Anlambilim, Tasavvuf

ABSTRACT

CESUR, Hasan Hüseyin. The Examination of Idioms in Divan by Yunus Emre in Terms of Structure and Meaning, Master Thesis, Sivas, 2010.

One of the structural elements of nations, without doubt, is the language. Apart from being a means of communication, a language is a living and directing formation which determines our attitude to life. Extending from the words that appear in oral or written contexts, including stress and intonation, to pronunciation, the language, identified with one's own, is a miraculous gift enabling to verbalize the invisible as well as the visible, and is the sign of a civilization recorded in history with its dimensions beyond physics.

It is a must to state that our Turkish language, which surrounds humans with its effectiveness and aesthetics, along with the above-mentioned features, is alive as a language that has been a refined and processed fundamental stone of a civilization.

In a language are such words and phrases that they live in the centre of the life and have a historical aspect. The most suitable phrases for this definition are idioms. Especially the idioms in our language embody this in terms of their value and background.

Idioms that have been subject to many researches because of these features are a bit ignored in terms of linguistics. With the aim of contributing to our language in the fields of linguistics and especially semantics, in this study of ours, the idioms in the Divan by Yunus Emre, which is rich in idioms, are focused on with their structures and meanings.

Key Words

Divan by Yunus Emre, Idioms, Semantics, Sufism

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY

ÖZET	VII
ABSTRACT	IX
İÇİNDEKİLER	XI
KISALTMALAR	XIII
ÖNSÖZ	XV
1. GİRİŞ	1
1.1. YÛNUS EMRE'NİN HAYATI	1
1.2. YÛNUS EMRE'NİN MENKABEVÎ HAYATI	20
1.3. YÛNUS EMRE'NİN TÜRKÇESİ	31
1.4. YÛNUS'UN EDEBİYATIMIZDAKİ YERİ, DÜŞÜNCESİ VE SANATI	35
1.5. DEYİM	45
1.5.1. Deyimin Tanımı	45
1.5.2. Deyimlerin Oluşumu, Kaynakları ve Özellikleri	47
1.5.2.1. Deyimlerin Oluşumu	47
1.5.2.2. Deyimlerin Kaynakları	47
1.5.2.3. Deyimlerin Özellikleri	48
1.5.2.3.1. Anlatım Özellikleri	48
1.5.2.3.2. Deyimlerin Yapısal Özellikleri	49
1.5.3. Deyimlerin Sınırı	54
1.5.3.1. Deyimler ve Atasözleri	54
1.5.3.2. Deyimler ve Terimler	55
1.5.3.3. Deyimler ve Dualar, Beddualar	55
1.5.3.4. Deyimler ve Birleşik Sözcükler	55
1.5.3.5. Deyimler ve İkilemeler	56
1.5.3.6. Deyimler ve Argo	56
1.6. DEYİM, ANLAMBİLİM VE DİLBİLİM İLİŞKİSİ	56
1.7. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE DEYİMLER ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALAR	62
2. YAPI VE ANLAM İNCELEMESİ	65
3. DİZİN	245
KAYNAK METİN: DÎVÂN-I YÛNUS EMRE	267
KAYNAKÇA	359

KISALTMALAR

a.g.e.:	adı geçen eser
Ar.:	Arapça
bkz.:	bakınız
C.:	Cilt
ev.:	Çeviren
Far.:	Farsça
Fr.:	Fransızca
H.:	Hicri
Haz.:	Hazırlayan
Hız.:	Hazreti
İng.:	İngilizce
k.s.:	kuddise sırruhu
Ktp.:	Kitaplığı / Kütüphanesi
M.:	Miladi
Neşr.:	Neşreden
Nu:	Numara
Osm.:	Osmanlıca
Öl.:	Ölümü
S.:	Sayı
s.:	sayfa
TDK:	Türk Dil Kurumu
Tr.:	Türkçe
vb.:	ve benzeri
vr.:	varak
Yun.:	Yunanca
Yz.:	Yazma

ÖNSÖZ

Dili tarihe not düşmenin sözlü ya da yazılı malzemesi olarak tarif edersek yaşanan an ile beraber mazinin ve geleceğin önemini bir kez daha kavramış oluruz. İnsanın yaratılışı ile kemale eren kozmik âlem, kimliğini belgeleyebilmek için konuşan ve kalemle yazmayı öğrenen insanın hakikat sırlarını doğru bir dille çözmesini beklemektedir. Buradaki doğru dil mimari için, musiki için, resim için, günlük konuşma dili için, edebiyat için ve daha birçok insan faaliyeti için geçerli olan dildir. Ancak bunların içerisinde malzemesi dil olan edebiyat ayrı bir yere sahiptir.

Evet, her fiil ve ürünün kendine mahsus bir dili vardır; ancak, edebiyatın dili kendisidir. Bu yüzden, hiçbir şeyin olmadığı zaman ses ve söz vardı. Yine bu yüzden, ses ve sözlerden örülü olan dil, tarihin kendisi ve tarihe kayıt düşmenin temel malzemesidir. Bu kaydı düşmenin ve tarihi bir birikim oluşturarak bir medeniyet kurmanın yolu ise dili, saygın, özgün, titiz ve edebi olarak kullanmaktan geçer. Dili kendine ve onu kullananlara yabancılaştırmadan kullanmaktan geçer. Söz ve söz gruplarının doğru telaffuz edilmesinden, anlamca ve bağlamca yerli yerinde kullanılmasından geçer. Öz cümle, sayılan bu özellikleri taşıyan edebi eserler oluşturmaktan geçer.

İşte bu noktada, edebi mazimize baktığımızda çok sayıda eser ve eser sahibi görürüz. Bunların en önde gelenlerinden biri ise, Yunus Emre ve eseri Yunus Emre Divanı'dır.

Edebiyatımızdaki ve milletimizin gönlündeki yeri itibariyle Yunus Emre ile ilgili bir çalışma yapmak -elbette- çok zor. Ancak, ona olan ruhani yakınlığımız hem onun eteğinin bir ucundan tutmayı hem de onu yeni nesillere tanıtmayı gerektiriyor.

Biz bu çalışmamızda, hem ruhsal yönden haddimizi aşmamayı hem de onun ebedi mirası olan Divan'ını deyimleri açısından ele almayı hedefledik. Yunus Emre Divanı, sahibinin dilinden hayat bulduğu XIII. yüzyıl Anadolu'sunu her yönüyle aksettiren ve özellikle katıksız Türkçe olması sebebiyle bizindir ve yine bu yüzden ebedidir. Eserin bu yönüne en büyük katkıyı sağlayan en önemli dilbilimsel öğelerden biri hiç şüphesiz deyimlerdir.

Anlatım gücünü artırıcı, hatırdı kalmayı sağlayan öğeler içeren bu anonim ürünler, bir toplumun diline yansıyan kültürünün derin izlerini göstermesi bakımından oldukça önemli edebi, toplumsal ve dilsel malzemedir. Kalıplaşmış, mecazi anlamlar taşıyan ve anlatım

gücünü arttıran sözler olduğu konusunda görüş birliğine varılmış olan deyimlerin, Yunus Divanı'ndaki yeri ve zenginliği ise tartışılmazdır. Gerçek anlamlarıyla birlikte tasavvufi anlamla da yoğrulan bu deyimlerin en belirgin özelliği, sözün sahibi gibi madde ve mana ikliminde pişerek, homojen bir anlam ve görüntü arz etmesidir.

Buradan hareketle, Divan'daki deyimler hem anlam hem de yapı adlandırması yönüyle ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu güne kadar Yunus Emre'yle ilgili birçok araştırma ve çalışma yapılmış, birçok makale yazılmış. Daha çok sahih bir divan oluşturma çabası içerisinde olan bu çabalar ve tartışmalar arasında, onun dilindeki zenginliğin başka açılardan incelenmesi belki biraz ihmal edilmiş gibi gözüküyor. Bu çalışmamızın az da olsa dilimiz ve edebiyatımıza katkısının olacağı ümidini taşıyorum.

Çalışmamıza temel teşkil eden kaynak eser, Yunus Emre ve eserleri hakkında şu ana kadar en kapsamlı çalışmayı yapmış olan Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tatcı'nın Yunus Emre Divanı adlı IV ciltlik eseri olup, ağırlıklı olarak I. ve II. ciltleridir. Özellikle Yunus Emre'nin hayatı, kişiliği, dili ve tasavvuf anlayışı aynı eser kaynak alınarak verilmiştir. İncelemenin asıl bölümünü teşkil eden anlam ve yapı bölümü ise, deyimler konusunda yayımlanmış eserler, sözlükler ve Yunus Emre hakkında yazılmış eserler ışığında tarafımızdan çalışılmıştır. Çalışmamızın yapı ve anlam incelemesi bölümünde incelemeye esas şiirlere, Tatcı'nın Yunus Emre Divanı adlı eserinin II. cildindeki numaralandırmaya uygun olarak numara verilmiştir. Farklı şiirlerde karşımıza çıkan aynı deyimlere beyit inceleme sonlarında parantez içinde, birinci numara şiir numarasını, ikinci numara beyit numarasını göstermek üzere (1/1 gibi) numara ile işaret edilmiştir.

Bu çalışmanın deyimlerin anlam açısından değerlendirilmesine katkı sağlayacağı inancındayım. Çünkü, deyimlerde esas olan anlam değeridir. Deyimin yüklendiği anlam ise, içinde bulunduğu (cümle ya da beyit gibi diğer sözbirimleri) bağlamla ilgilidir ve anlam ayırtısı bağlamı çözümlemekle açığa çıkar. Anlambilimin sunduğu bu imkan dahilinde, bağlamın oluşumunu etkileyen önemli unsurlar ise, sözü söyleyenin ruh hali, bu ruh halinin oluşumuna katkı sağlayan dünya görüşü, duyuş ve düşünüş biçimi, ilmi ve kültürel birikimi ve içinde yaşadığı dönemle bu dönemin sosyal, toplumsal, ekonomik yapısı, yine döneminin dil ve ifade özellikleridir.

Dilin işlevlerinden biri de şiirsel işlevdir. Şiirsel işlevde önemli olan ise anlatılmak istenileni, benzer ya da ilişkili bir başka göstergeyle vermektir. Bu durum şiirin ve dilin estetik işlevini ortaya çıkarmıştır.

Şiir dilinde kullanılan daha doğrusu seçilen ses ve sözcükler ile söz sanatları anlambilimin konusudur. Bu noktada Yunus Emre Divanı'ndaki deyimler dikkate şayandır. Zira, incelenen deyimlerdeki edebi sanatların (benzetme-metafor, somutlaştırma-ad aktarması vb.) yoğunluğu , bu yoğunluğa rağmen sadeliği ve kendiliği anlambilim açısından önem taşımaktadır. Divandaki deyimlerin alışılmadık bağdaştırmalar açısından zenginliği ise, Yunus'un edebi gücü ve bu gücü oluşturan metafizik duyuş ve düşünüş tarzıyla alakalıdır. Yine bu sebeple incelenen deyimlerin büyük çoğunluğu, tasavvufi anlam içermekte hatta tasavvufi hayatın parçalarını sergilemektedir.

Bundan dolayı deyimlerin anlambilim açısından değerlendirilmesine bir sınır koymamız gerekiyordu. Çalışmamızda, deyimlerin birincil anlamlarıyla birlikte, bağlam itibarıyla beyit içerisinde kazandığı anlamlarını da vermekle yetinmeye çalıştık. Aksi takdirde, anlamdan çok yorum ve şerh gerekliliği söz konusu olacaktı ki, bu da çalışmamızın sınırlarını aşmak demektir.

Deyimlerin anlambilimle birlikte ele alınan ikinci yönü yapısal adlandırmaları olmuştur. Yapı bakımından deyimlerin hemen tamamının yarısını fiil öbeği, diğer yarısını da isim-fiil öbeği oluşturmaktadır. Tekrar öbeği, isim tamlaması ve edat öbeğinden oluşan deyimler daha az yer tutmaktadır. Dilin kişinin hayatına yön veren bir şuur akışı olduğunu kabul edersek; Yunus'un kullandığı bu deyimler, O'nun iç dünyasında ne kadar hareketli bir hayatı tercih ettiğinin delili olduğunu görme imkânı yakalarız. O'nun iç dünyasını ve dünyadaki gayesini anlamamanın en samimi göstergesi ise, eserlerindeki İslam ahlak anlayışını ve kullandığı Türkçe'nin sınırlarını kavramaktan geçer.

Bütün bu hususları bir araya getirdiğimizde, Yunus Emre'nin kullandığı deyimlerin anlambilim açısından hangi anlamlara geldiği ve hangi amaca hizmet ettiği daha iyi anlaşılacaktır. Böylece Yunus Emre'nin 'Bizim Yunus' olduğu bir kere daha görülecektir. Kıymetli hocam Dr. Berat Demirci'nin ifadesiyle 'Hakk'ın sonsuz âleminde az bir şey olmak, bu dünyada çok şey olmaktır ve bu hal bütün özgürlük tanımlarını aşan bir duruş sergilemektir.' Bu duruş Yunus'un duruşudur. Edebi, toplumsal, sosyal ve kişisel duruşuyla Yunus Emre; yeniden imar edici, bir medeniyetin temelini atıcı ve insanlara yol göstericidir.

Bu sebeple sözün bezirgânlarına değil, hakikat sözünün sırrına erenlere sonsuz saygı ve hürmetlerimi belirtirken, bu çalışmamızda yardım ve desteklerini esirgemeyen kıymetli hocalarım Prof. Dr. Bilal YÜCEL ve Prof. Dr. İbrahim DELİCE'ye şükranlarımı sunarım.

Sivas-2010

Hasan Hüseyin CESUR

1. GİRİŞ

1.1. YÛNUS EMRE'NİN HAYATI

Milletlerin tarihi ve medeni serüvenlerinde içinde bulunduğu ve daha sonraki dönemlerde de etkisini sürdürdüğü abide şahsiyetler vardır. Bu kişiler mensubu oldukları millet ve onun tarih ve medeniyetinin omurgasıdır. Türk milletinin yüzyıllar içinde yetiştirmiş olduğu en büyük şahsiyetlerden birisi olan Yûnus Emre, İslâmıla yoğrulan ruhu ve Türk milletinin asırlar içinde geliştirdiği millî kültür unsurlarıyla aydınlanan mutasavvıf bir şairdir. Yûnus Emre'nin hayatını, vefatından çok sonraları yazılmış menakıplar ve rivayetlerden çıkarabilmekteyiz. Bu yüzden biz bu çalışmamızda, bu konuda şu ana kadar yapılmış en kapsamlı çalışma olan ve Mustafa TATÇI tarafından hazırlanan Yunus Emre Divanını esas almayı uygun gördük.

Hayat ve şahsiyeti hakkında pek az şey bildiğimiz Yûnus Emre, Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmaya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde küçük-büyük Türk Beylikleri'nin kurulmaya başlandığı XIII. yüzyıl ortalarından, Osmanlı Beyliği'nin filizlenmeye başladığı XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde Orta Anadolu havzasında doğup yaşamış bir Türkmen kocası, şâir bir erendir. Yûnus'un yaşadığı yıllar, Anadolu Türklüğünün Moğol akın ve yağmalarıyla, iç kavga ve çekişmelerle, siyâsî otorite zayıflığıyla, dahası kıtlık ve kuraklıklarla perişan olduğu yıllardır. XIII. Yüzyılın ikinci yarısı, sadece siyasî çekişmelerin değil, çeşitli gayr-ı sünnî mezhep ve inançların, bâtınî ve mu'tezilî görüşlerin de yoğun bir şekilde yayılmaya başlandığı bir zamandır. İşte böyle bir ortamda, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Hacı Bektaş-ı Velî, Ahî Evrân-ı Velî, Ahmed Fakih gibi ilim ve irfan kutuplarıyla birlikte Yûnus Emre, Allah sevgisini, aşk ve güzel ahlâkla ilgili düşüncelerini, her türlü bâtıl inanca karşı gerçek İslâm tasavvufunu işleyerek Türk-İslâm birliğinin oluşmasında önemli vazifeler ifâ etmiştir.

Yûnus Emre, Risaletü'n-Nushiyye adlı mesnevîsinin sonunda verdiği;

*Söze târîh yidi yüz yidiydi
Yûnus cânı bu yolda fidâyidi*

beytinden anlaşıldığı kadarıyla H. 707/M. 1307-8 tarihlerinde hayattadır. Yine, Adnan Erzi tarafından Bayezıd Devlet Kütüphanesi'nde bulunan bir yazmada (bkz. Nu: 7912) şu ifadelere rastlanmaktadır:

"Vefât-ı Yûnus Emre
Müddet-i 'Ömr 82

Sene 720"

Bu belgeden anlaşılacağı üzere, Yûnus Emre, H. 648/M. 1240-1 tarihinde doğmuş, 82 yıllık bir ömürden sonra H. 720/M. 1320-1 tarihinde vefat etmiştir. Bu belgenin doğru olduğunu gösteren bazı delilleri Yûnus'un kendi eserinde bulmak mümkündür. Yûnus Emre, divânında çağdaşları olan Mevlânâ, Ahmed Fakih, Seydi Balım ve Geyikli Baba'dan söz ederek yaşadığı dönemle ilgili ipuçları verir. Bütün bunların yanında bazı beyitlerinde "Yağmacı Tatar"lardan bahsetmesi, Yûnus'un yaşadığı zamanı dile getirmesi açısından önemli belgelerdir. Yûnus Emre, Mevlânâ'dan şöyle söz eder:

*Mevlânâ Hüdâvendgâr bize nazar kılalı
Onun görklü nazarı gönlümüz aynâsıdır*

*

*Mevlânâ sohbetinde saz ile işret oldı
Ârif manâya daldı çün bilebilir ferîşte*

Yûnus'un, Mevlânâ sohbetinde bulunduğunu gösteren bu beyitlerinden başka, Mevlânâ'nın, Ahmed Fakih'in, Necmeddin-i Kübrâ'nın vefatlarından duyduğu üzüntüyü ve hasreti dile getiren başka bir beyti daha vardır. O da şudur:

*Fakîh Ahmed Kutbuddin Sultân Seyyid Necmüddîn
Mevlânâ Celâlüddin ol kutb-ı cihân kanı*

Elimizdeki bilgilere göre Mevlânâ vefat ettiği (öl. 1273) zaman Yûnus Emre 33-34 yaşlarındadır. Çarh-nâme adlı manzumenin şairi Fakîh Ahmed ise, Yûnus'un doğumundan önce vefat etmiş (öl. 1221) bir sûfidir.

Yûnus, iki ayrı beytinde de, ilk Osmanlı kroniklerinde kendisinden hürmetle bahsedilen Geyikli Baba'nın ismini anar. Geyikli Baba, Orhan Gazi devrine (1326-1356) kadar ulaşmış ve ileri yaşlarında vefat etmiş bir mutasavvıftır. Yûnus, Geyikli Baba'nın ulu bir nazar ehli olduğunu belirtir ve şöyle der:

*Geyikli Baba bize bir kez nazar kılaldan
Hâsıl oldı Yûnus'a her ne ki vâyesidir*

Diğer bir beytinde de, nâz makamından seslenir:

*Geyikli'nin ol Hasan söz eyitmiş kendüden
Kudret dilidir söyler kendünün söz nesidir*

Divânın bir yerinde ismi geçen Seydî Balum adlı erenin kimliği tam bilinmemekle birlikte, Germiyanogulları'ndan bir Bey olabileceği tahmin edilmektedir. Seydi Balum, Geyikli Baba'nın musahiplerindendir. Yûnus, Seydi Balum ilinden kendisine misafir dervişlerin geldiğini bildirmektedir:

*Seydî Balum ilinden şeker tamar dilinden
Dost bâğçesi yolundan eve dervîşler geldi*

Yûnus Emre, anlaşılacağı gibi ne Taşköprülü'nün söylediği şekilde Yıldırım Bayezid (1389-1402) devrinde¹; ne de Âşık Paşa-zâde'nin işaret ettiği üzere Orhan (1326-1360) ve Murat (1360-1389) devirlerinde² yaşamıştır. Yûnus Emre, nihayet Osman Gazi'nin saltanat yıllarında olgunluk yaşlarını idrak etmiş, 1321 yılında vefat etmiştir.

Yûnus Emre'nin nerede doğduğu, tahsil görüp görmediği, nereleri dolaştığı, geçimini neyle temin ettiği hususlarında elde kesin hiç bir bilgi yoktur. Bunların yanında, bağlı olduğu tarikatı, mürşidi ve mürşidinin kimliği yeterli olarak bilinmediği gibi, aile hayatı, çocukluğunun var olup olmadığı konuları da bilinmemektedir.

Yûnus Emre'nin doğum yeriyle ilgili olarak kaynaklarda verilen bilgiler tutarsızdır. Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyet-nâme'si, Yûnus Emre'yi Sivrihisar'ın Sarıköy adlı bir köyünde doğmuş gösterir. Aynı eserde, mezarının da bu köye yakın bir yerde olduğu kayıtlıdır.³

Şakâyık Tercümesi'nde, Tapduk Emre'nin Sakarya nehrine yakın bir yerde yerleşmiş olduğu, Yûnus'un ise Bolu havalisinde bir yerde ikâmet ettiği belirtilir.⁴ Nefahat Mütercimi, Yûnus'un Kütahya suyunun üzerinde, O suyun Sakarya'ya karıştığı yere yakın bir mahalde yattığını söyleyerek⁵, Vilâyet-nâme'yi te'yit eder. Âşık Çelebî, Meşâirü's-Şuarâ'da, Yûnus Emre'nin Bolulu olduğunu söyler.⁶

1 Mecdî Efendi, *Şakâyık-ı Numaniyye Tercemesi*, İstanbul 1269, s. 78.

2 Âşıkpaşaoğlu, *Tarih*, (Haz. Nihal Atsız) Ankara 1985, s. 194.

3 A. Gölpınarlı, *Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Vilâyet-nâme*, İstanbul 1958, s. 48-49.

4 Mecdî, *Şakâyık Tercümesi*, s. 78.

5 Lâmiî, *Nefahat Tercümesi*, İstanbul 1289, s. 91.

6 Âşık Çelebî, *Meşâirü's-Şuarâ*, London 1971, vr. 98b.

Kâmil Kepecioğlu'nun 1945 yılında neşrettiği bir belgede, Yûnus Emir Beğ adlı bir şahsın Sarıköy'deki çiftliğini zaviyesine vakfettiği kaydedilmiştir.⁷ Ayrıca, özellikle İbrahim Hakkı Konyalı'nın neşrettiği bazı belgelerde, Yûnus'un Karaman'da oturduğu; Horasan'dan gelen İsmail Hacı cemaati mensuplarından olduğu, Karamanoğlu İbrahim Bey'den bir arazi satın aldığı bildirilmektedir.⁸

Fuat Köprülü, Yûnus'un yaşadığı çevre hususunda Bektaşî an'anesinin doğru olduğunu kabul etmekte, "Yûnus Emre XIII. yüzyılın son yarısında Sivrihisar civarında, yahut Bolu mülhakatından Sakarya suyu civarındaki karyelerden birinde yetişmiş bir Türkmen köylüsüydü."⁹ demektedir.

Kaynaklardaki bu tutarsızlıklar sebebiyle Yûnus Emre'nin nerede doğup yaşadığı ve nerede vefat ettiği çözülememiş, bu yüzden de, 1945'li yıllardan sonra Eskişehir ve Karamanlı Yûnus severler arasında uzun tartışmalar meydana gelmiştir.

Biz, kesin olarak bir neticeye varmamakla beraber, günümüze kadar ortaya çıkarılan belgelere göre, Yûnus'un Orta Anadolu'da bir merkezde yaşadığını söyleyebiliriz. Netice itibarıyla mevcut belge ve bilgilerin yetersiz olduğu ortadadır.

Yûnus'un nereli olduğunu çözmek için yeni belgelere ihtiyaç bulunmaktadır.

En eski kaynaklardan itibaren Yûnus Emre'nin adı ve mahlası, daima "Yûnus Emre" olarak zikredilegelmiştir. Şairimiz, şiirlerinde mahlas olarak "Yûnus Emre"den başka "Yûnus, Âşık Yûnus, Bî-çâre Yûnus, "Koca Yûnus, Yûnus Dedem, Tapduk Yûnus, Miskîn Yûnus, Dervîş Yûnus" gibi isimleri kullanmaktadır. Hemen belirtelim ki, bu mahlasların başında bulunan sıfatlar, kimi araştırmacıları yanıltmış ve bu mahlaslardan hareketle "Yûnusları ayırmak" isteyenler olmuştur.¹⁰ En eski yazmalarda bile farklı mahlaslarla karşımıza çıkan şiirler dikkate alındığında, ayrıca bu şiirlerin şifahî kaynaklarda büyük değişimlere uğradığı bilindiğinde, Yûnusları şiirlerindeki mahlaslarından hareketle ayırmanın hatalı olacağı anlaşılabacaktır.

7 Kamil Kepecioğlu, *Yûnus Emre Nerede Yatıyor*, Nilüfer Mecmuası, S. 4, Bursa 1945, s. 6-7.

8 Bu belgelerin metin ve tenkidleri için bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre, Risalata'l-Nushiyya ve Divân*, İstanbul 1965, s. XXVI.

9 Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1976, s. 262-265.

10 İbrahim Arslanoğlu, "Yûnusları Ayırmak", II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, Ankara 1987, s. 27-33.

Yûnus Emre'nin "Emre" lakabı da çok tartışılmış, bu kelimenin "emir"den veya "imrenmek"ten geldiğini söyleyenler olmuştur.¹¹ Bu kelimeye, "âşık, şâir, birader, kardeş, atabek, lâlâ, ahî" gibi çeşitli manâlar verilmiştir.¹²

Büyük mutasavvıf, kendisinden sonra çeşitli sûfî çevrelerde, daha ziyade, bilinen "Yûnus Emre" veya "Âşık Yûnus" isimleriyle anılmıştır. O, adının "Yûnus" olduğunu bir yerde şöyle hatırlatır:

*Yûnus çağırırlar adım gün geçdikçe artar odum
İki cihânda maksûdum bana seni gerek seni*

Yûnus Emre'nin evlenip evlenmediği, çocuklarının olup olmadığı tam olarak bilinmemektedir. Bu konuda da kaynaklarda yeterli bilgi mevcut değildir. Rivâyete dayanan Bektaşî Vilâyet-nâme'sinde Yûnus, Hacı Bektaş-ı Velî'nin buğday yerine nefes vermek istemesi üzerine "Ben nefesi neyleyeyim; ehil-ıyâlîm var!" diyerek nefesi reddeder. Onun bu sözlerinden, evlenip çocuklarının olduğunu çıkarılabilir. Ayrıca Başbakanlık Arşivi'ndeki 871 sayılı Konya Defteri'nde (H. 924/M.1519) tarihli bir belgede Yûnus'un oğlunun adı İsmail olarak geçmektedir. Söz konusu belgede adı geçen Yûnus, gerçekten Bizim Yûnus İse, İsmail de, oğlu olmalıdır. Bu mevzudaki son karar, belgenin sıhhati ve Bizim Yûnus'la ilgisi kanıtlandıktan sonra verilebilir.¹³

Yûnus'un Dîvân'ında bulunan bir beyitten hareketle denebilir ki, Yûnus Emre iki defa evlenmiş ve bu eşlerinden çocukları olmuştur. Söz konusu beyit şöyledir:

*Bunda dahı verdin bize oğul u kız çift ü helâl
Andan dahı geçdi arzum benim âhım didâriçün*

Bir diğer beyitte de, ferdaniyyet (cem') makamında, "oğula-kıza" karışmadan, Hak ile Hak olup birlik zevki içinde yaşadığını söyler:

*Ne oğul vardı ne kız vâhid idik anda biz
Komşu idik cümlemiz nûr dağın yaylar iken*

11 bkz. Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik*, Ankara 1998, s. 196 vd.

12 Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1976., s. 257-258

13 Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Divânı-Tahlil*, İstanbul 1997, s.46-47.

Yukarıdaki sıraladığımız bilgiler ışığında, Yûnus Emre'nin evlendiği ve bu evlilikten bir iki çocuğu olduğu söylenebilir. Bu netice, esasen Hz. Peygamber'in sünnetine ve İslâm tasavvufunun rûhuna da uygundur. Ancak, Yûnus, tekke hayatıyla birlikte bu evliliği nasıl yürütmüştür, çocuklarının geçimini neyle temin etmiştir? gibi sorular, elimizdeki bilgilerle cevaplanması mümkün olmayan sorulardır.

Yûnus Emre'den bahseden en eski kaynaklar, Onun Ümmî olduğunu belirtirler. Âşık Çelebî, Yûnus'un medresede başarılı olamayıp Tanrı mektebinde -bir kâmil huzurunda- ders gördüğünü; "Eğerçi Ümmîdir ammâ debistân-ı kuds sebak-hândır"¹⁴ cümlesiyle ifade eder. Bektaşî an'anesi de, Yûnus'u ümmî kabul edegelmiştir. Daha sonra "Osmanlı Şiiri Tarihi"ni yazan Gibb¹⁵, Yûnus'la ilgili dikkati çekici ilk makaleleri yazan Rıza Tevfik¹⁶, Osmanlı Müellifleri'ni kaleme alan Bursalı M. Tahir¹⁷, Sefine-i Evliyâ müellifi Hüseyin Vassâf Bey¹⁸ gibi araştırmacılar, şâirin okuma-yazma bilmediğini, medrese tahsilinden geçmediğini kabul etmişlerdir.

İsmail Hakkı Bursavî, "Çıktım erik dalına" şerhinin haşiyesinde "Yûnus Emre, evâilinde sâkin olduğu şehrin müftüsü imiş. Kenâr müftüleri gibi diyen bilmedi" diyerek, dolaylı bir ifadeyle şairin tahsil etmiş olduğunu belirtir.¹⁹

Konuyla ilgili önemli araştırmalar yapan Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre Yûnus, Sâdî'den ve Mevlânâ'dan tercüme yapacak kadar Farsça biliyordu. İyi bir tahsil görmüştü. Devrindeki medrese tahsilini tamamlamış olup-olmaması, icâzet alıp-almaması veya ihtisâs yapıp yapmadığı hususu tam olarak cevaplanamasa da, Yûnus, bir öğrenimden geçmiştir. Gölpınarlı, Yûnus Emre'nin Konya'da tahsil görmüş olabileceğini tahmin eder.²⁰

14 Âşık Çelebî, *Meşairü's-Şuarâ*, (Neşr. Meredith Owens), London 1971, vr. 98b.

15 Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi* (History Of Ottoman Poetry), I-II, (Haz. Ali Çavuşoğlu), Ankara 1999, s. 114.

16 Rıza Tevfik, *Yûnus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat*, *Büyük Duygu Mecnûası*, Nu: 10-13, Temmuz 1329 (1913); Abdullah Uçman, *Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri*, Ankara 1983, s. 36.

17 Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. I, Tıpkı Basım, (Haz. M. Tatcı, C. Kurnaz), Ankara 2000, s. 192.

18 Hüseyin Vassâf, *Sefine-i Evliya*, İstanbul 1990, C. I, s. 137.

19 Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul 2000, s. 418.

20 Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul 1961, s. 100-101; Aynı yazar, *Yûnus Emre, Risalata'l-Nushiyya ve Divân*, İstanbul 1965, s. XIX.

Fuat Köprülü, Yûnus'un tahsili konusunda kesin bir sonuca ulaşamamıştır. Yûnus'un, hem ârif, hem de âlim olduğunu söyleyen Köprülü, âriflerin ilâhî ilhamla bilgi elde ettiklerini belirtmekle beraber, Yûnus'un, eline kalem almadığını aynen ve sarahaten kabul etmez. Ona göre ümmî bir derviş, ufak nefesler ve ilâhîler yazsa bile –Yûnus Divânı'nın başındaki – hemen hemen beş yüz beyti aşan uzun bir mesnevî parçasını mümkün değil yazamazdı. Lakin Onun hurûf-ı heca'yı telaffuz edememesi iddiası nasıl bir ifrat eseri ise, bu saf dervîşi tam manâsıyla okumuş, medrese görmüş bir adam saymak da bir tefrit eseridir.²¹ Köprülü Yûnus'u geniş olarak incelediği “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar”²² adlı eserinin bir başka yerinde de, daha açık bir ifadeyle Yûnus'un okumuş olduğunu belirterek, "O devrin ilmî ve felsefî sistemlerine Yûnus Divânı'nda yer yer belig işaretler vardır. onları gördükten sonra, Yûnus'un Ümmîliği hakkındaki an'anenin hiç bir zaman tarihî bir hakikat sayılamayacağı büsbütün anlaşılır." der.

Faruk Kadri Timurtaş'a göre ise, Yûnus ümmî değildir. O, sistemli bir eğitimden geçmiştir. Araştırmacı, şâirimizin Divânı'ndan hareketle bu hükmü vermekte ve "Yûnus büyük ihtimalle tahsilini Konya'da yapmıştır."²³ demektedir.

Mutasavvıf Yûnus'un Konya'da öğrenim yaptığı fikri, muhakkak divânı'ndaki Mevlânâ ve Konya ile ilgili bir kaç beyitten kaynaklanmaktadır. Şu da bir gerçektir ki, XIII. asırda Konya, Türklerin Anadolu'yu fethinden sonra sürekli işlenmiş, bir ilim ve eğitim merkezi hâline getirilmişti.

Bazı araştırmacılar, Yûnus Emre'nin ümmîliğini Hz. Peygamber'den kinaye bir ümmîlik kabul ederler. Buna göre Hz. Peygamber'in vasıflarıyla vasıflanmak için, bir sûfî, Yûnus gibi "Ümmî benem" yahut "Ne elif okudum ne cim" diyebilir."Tomâr-ı Turuk-ı 'Aliyye" yazarı Sâdık Vicdânî, Yûnus'un, Ümmî olmadığı hâlde Hz. Peygamber'in vasfıyla vasıflanmak için "Ümmî" bilindiğini anlatırken şunları söyler:

"Peygamber Efendimiz Hazretleri gerçekte ümmî bir nebî fakat, ilk ve son bütün ilimleri bilen, kâinâtın efendisi, varlığın tek iftihâr kaynağıdır. Kâinâtın Fahri Efendimize has bir özellik olduğundan ayrı bir üstünlük olan Ümmî ünvanını –gerçekte ümmî olmadıkları

21 Fuat Köprülü, a.g.e, s. 271-273.

22 Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1976.

23 Faruk Kadri Timurtaş, *Yûnus Emre Divânı*, Ankara 1986, s. 15.

hâlde– sūfî ve şeyhler arasında mahlas olarak kullananlar olmuştur. Meşhûr Şeyh Yûnus Emre bunlardandır.”²⁴

Bütün buraya kadar yazdığımız hususlardan anlaşılacağı gibi, Yûnus'un tahsili konusunda iki zıt görüş vardır. Bu ikilik, ne yazık ki, Şairin şiirlerinde de görülür. O, bazı beyitlerinde okumadığını söyler:

*Ne elif okudum ne cim varlıkdandır kelecim
Bilmeye yüz bin münecim tali'im ne yıldızdan gelir*

*

*Yerde gökde bu aşk ile aşkdan gelir bu söz dile
Bî-çâre Yûnus ne bile ne kara okudu ne ak*

Yûnus bir kaç yerde de "usûl-i dîn" okuyup öğrenimden geçtiğini söyler. O, usûl-i dîn terkihiyle hadîs, fıkıh ve kelâm gibi ilahiyat ilimlerini kasetmektedir:

*Benim gibi mücrim kul var iste bir dahı bul
Dilimde 'ilm ü usûl gönlüm de dünyâ sever*

*

*Mescid ü medresede çok 'ibâdet eyledim
Aşk oduna yanuban ondan hâsıla geldim*

Yûnus Emre, ilâhîlerinin bazı beyitlerinde zâhirî ilimleri tahsil edip, sonra bunlardan vaz geçerek ilâhî aşka dönmüş bir edâya bürünmektedir. Bu, belge değerindeki beyitlerden çıkarabileceğimiz sonuca göre denebilir ki, mutasavvıf şairimize göre, ilmi, yüzünden okumakla bir şey öğrenilmez; bânî gözünü açmak gerekir. İlim öğrenmekten gaye ledünnî ilimdir. İlim, insanın kendini bilmesinden ibarettir:

*İlm ile hikmet ile kimse ermez bu sırra
Bu bir 'acâyib sırdır ilme kitâba sığmaz*

*

*İlm ü 'amel ne assı bir gönlü yıkdınsa
Ârif gönül yaptığı berâber hicâz ile*

24 Sadık Vicdanî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye*, (Tarikatler ve Silsileleri), Haz. İrfan Gündüz, İstanbul 1995, s. 155.

*

*İlim hod göz hicâbıdır dünya âhret hisâbıdır
Kitâb hod aşk kitâbıdır bu okunan varak nedir*

*

*İlm okumak ma'nîsi ibret anlamağıçün
Çün 'ibretten değilsin görmeden taş atarsın*

*

*Dört kitâbı şerheden 'âsıdır hakikatde
Zirâ tefsîr okuyup ma'nîsin bilmediler*

*

*Okımağıl ilmin yüzün 'ilme 'amel eyle güzün
Aç gönülden bâtın gözün âşık ma'şûk hâline bak*

*

*İlm okumak bilmeklik kendözünü bilmekdir
Pes kendözün bilmezsen bir hayvândan betersin*

*

*İlim 'ilim bilmekdir ilim kendin bilmekdir
Sen kendini bilmezsın ya niçe okumaktır*

*

*İlminde gark oluban ben beni bilimezin
Dil ile söyleyüben sıfâtın eremezsin*

*

*Cânım seni seveliden benim hâlim hâle döner
Kanı bana usûl-i dîn 'ilmin edebin öğrenem*

Buraya kadar yazdıklarımızdan, Yûnus'un tahsil yapıp-yapmadığı net bir şekilde ortaya çıkmamaktadır. Esasen Yûnus'u, yetiştiği kültür coğrafyası içinde düşünmek gerekir. Medrese eğitiminin kitabî ve nakilci olması karşısında, tekke eğitiminin şifahî olduğu bir gerçektir. Yûnus'un eserinde, avâmın elde edemeyeceği kitabî bilgilerin bulunduğu da bir gerçektir. Fakat bu bilgilerin mutlaka tarikat ve tekke eğitiminin dışında elde edilebileceği de söylenemez. Gerçekte Yûnus Emre için önemli olan "gönül kitabından okumak"tır. Bu ifadeyle kastedilen "ledünnî ilim tahsili"nden başka bir şey değildir. Nihayet Yûnus, herhangi bir medrese eğitiminden geçmiş olsa bile, O, bütün bilgilerini tasavvufî manâda ele

alır. Şunu da unutmamak gerekir ki, Yûnus, Farsça'nın edebiyat dili kabul edildiği bir devirde, zahirî ilimler tahsil etmiş olsaydı, kanaatimce Farsça veya Arapça yazar; yahut en azından Türkçe ile bu kadar güçlü eserler veremezdi. Onun büyüklüğü, biraz da sistemli eğitimden geçmemiş olmasına, yani ümmîliğine bağlanabilir.²⁵

Yûnus'un ilmi, ilâhî aşk ve ahlâk yaşanarak elde edilmiş, yaratılış sırrıyla ve mutlak hakikatle ilgili vehbî ve kalbî bir ilimdir. Ledün denilen bu bilginin öğrenimi de ancak ve nihayet bir mürşid-i kâmil ile mümkündür. Yûnus ve Onu takip eden pek çok sûfî şair, kendi yaşadıkları çağın kültürünü şifahen alıyorlardı. İşte, bütün bu hususları göz önünde bulundurarak, Yûnus'un tahsilini, yetiştigi tekke ve çevre içinde düşünmenin zarureti inaniyoruz.

Bazı beyitlerine nazaran Yûnus, pek çok yeri gezip görmüş, hatta "yukarı iller" dediği Azerbaycan'a kadar seyahat etmiştir. Vardığı illerde, safalı gönüllere Tapduk Emre sırrını ifşa eden Yûnus, şöyle der:

*Vardığımız illere şol safâ gönüllere
Baba Tapduk manâsın saçdık elhamdülillâh*

Gerçekten de Yûnus, ilden ile yürüyüp dost sırrını aradığını, Urum'da, Şam'da kendisi gibi bir garîb bulamadığını, gurbet ilinde âşık olup Mecnûn gibi dolaştığını, Kayseri, Tebriz, Sivas, Nahcûvân, Maraş, Şiraz gibi şehirlerden sonra, Anadolu'ya geri geldiğini, Rûm(Anadolu)'da kışlayıp baharda memleketine geri döndüğünü işleyen bazı şiirler yazmıştır:

*Ben yürürüm ilden ile dost sorarım dilden dile
Gurbetde hâlim kim bile gel gör beni aşk neyledi*

*

*Gezdim Urum ile Şam'ı yukarı illeri kamu
Çok istedim bulamadım şöyle garîb bencileyin*

25 Ümmî mutasavvıflar ve şairler konusunda yaptığımız iki araştırma için bkz. Eroğlu Nuri, *Divânçe-i İlahiyat*, M. Tatcı, Ankara 2002, s. 12; M. Tatcı-C. Kurnaz, *Ümmî Divân Şairleri ve Enverî Divânı*, Ankara 2001.

*

*Gurbet ilinde yürürüm dostu düşümde görürüm
Uyanup Mecnûn olurum gel gör beni aşk neyledi*

*

*Kayseri Tebriz ü Sivas Nahcüvan u Maraş Şiraz
Gönül sana Bağdâd yakın 'âlemlere dîvâdasın*

*

*İndik Rûm'u kışladık çok hayr u şer işledik
Uş bahâr geldi geri göçdük elhâmdülillah*

Buna benzer beyitlerinden hareketle, Yûnus'un, -süresi belli olmamakla birlikte- seyahatle terbiye edilen bir derviş olduğu neticesi çıkarılabilir. Diğer taraftan, Üftâde'nin Vâkıât'ında²⁶ ve Bolulu Himmet Efendi'nin Âdâb-ı Hurde-i Tarîkat'inde²⁷ verilen bilgilere göre, Yûnus, bir zaman tekmeden ayrılmıştır. Burada şu husus da gözden uzak tutulmamalıdır: Bazı sûfî erkânında, sülûk esnasında cem' idrâkine ulaşamayan sâliklere terbiye amacıyla seyahat emredilebilmektedir; bu hâl, Yûnus'un da başına gelmiş olabilir. Yukarıda zikredilen seyahatle ilgili beyitlerden bazıları, mecazî anlamda da kullanılmış olabilir. Beyitlerde işlenen mekân isimleri gönül açısından ele alınırken ve mesela "gönül sana Bağdad yakın" denilirken, sûfînin "mekân"dan "lâ-mekân"a geçişi dile getirilmiş olabilir. Bu bilgiye ilâve olarak, Yûnus Emre'de "gurbet" kavramının, dünya (unsurlar âlemi); "garîb" kelimesinin de dünyada Hak'tan uzak yaşayan insan -nadir olarak da tevhid ehli- anlamında kullanıldığını belirtelim. Ledünnî ıstılahta "garîbler", ferdaniyyet makamı sahibidirler. Zira vücutlarını terk ettikleri için dünyada kendilerine benzeyen kişi kalmamıştır. Bu halleri "garîb" olmalarının sebebinin teşkil eder. Hz. Peygamber, "garîblere ne mutlu" veya "dünyada ya bir yolcu, ya da bir garîb gibi yaşa" derken sûfîlere işaret etmektedir

Yûnus Emre'nin âdâb ve erkânını benimsediği manevî yol hakkında da geniş bilgimiz yoktur. Bazı araştırmacılar, hiç düşünmeden ve herhangi bir araştırmaya tâbi tutmadan

²⁶ Aziz Mahmud Hüdâyî, *Vâkıât-ı Üftade*, Selimağa Ktp. Hüdâyî Yz. Nu. 574, s. 274.

²⁷ Himmet Efendi'ye göre Yûnus, bir gün doğru odun bulma gayretiyle dağda fazla oyalanıp tekkeye geç gelmiş, şeyhinin kızması neticesinde, "benim istikametimden şeyhimin haberi yok" diyerek tekkeyi terk etmiş üç günden sonra da aslını duyarak tekrar geri gelmiştir. bkz. Bolulu Himmet Efendi, *Adâb-ı Hurde-i Tarîkat*, (Vahdet Aynası Kitabı içinde, Haz.Tahir Hafızalioğlu), İstanbul 2001, s. 140.

Yûnus'un, Bektaşî, Mevlevî, Nakşî, Halvetî veya Kâdirî olduğunu veya olabileceğini söylemişlerdir.²⁸ Bu arada, şairin bâtınî olduğunu söyleyenler de çıkmıştır. Bütün bu tarikatler içinde, Yûnus'un yaşadığı yıllarda bu topraklarda henüz teşekkül etmeye başlayan iki ana yol vardır. Başlangıçta hiç bir gayr-ı sünnî temayülü olmayan bu tarikatlerin birisi Mevlevîlik diğeri ise Bektaşîlik'tir. Bu asırda ayrıca Kâdirîlik de teşekkül etmiş olmakla beraber, Anadolu'da yaygınlaşmamıştır. Yûnus'un Kâdirî olması için mensup olduğu silsilenin Bağdad havalisinde irşad olup Anadolu'ya gelmiş olmaları gerekir. Ancak elimizde bu konuyla ilgili hiç bir belge yoktur. Bunun dışındaki Halvetî ve Nakşî yolları XIII. yüzyılda Anadolu'ya henüz gelmemişlerdir. Dolayısıyla Yûnus'u eğer her hangi bir manevî silsileye bağlamak gerekiyorsa, bu yol, ya Mevlevîlik veya Bektaşîlik; bir ihtimâl de Kâdirîlik olabilir. Yûnus, divânında erkanıyla ilgili olarak açıkça bir şey söylemez. Mesela Hacı Bektaş-ı Velî'den söz etmez. Buna karşılık Mevlânâ'nın ismi dört yerde geçer. Ancak, Mevlânâ'dan bahsettiği yerlerde kendisinin bu tarikate müntesip olduğuna dair en küçük ima yoktur:

*Mevlânâ sohbetinde sâz ile işret oldu
Ârif manâya daldı çün biledir ferîşte*

*

*Yûnus aydur Mevlânâ epsem otur yerinde
Bu sohbe döymeyen sonra savaştan olur*

*

*Mevlânâ Hudâvendgâr bize nazar kılalı
Onun görklü nazarı gönlümüz aynâsıdır*

Yûnus Emre bir beytinde şu tarikat şeceresini sıralar:

*Yûnus'a Tapduğ u Saltuğ u Barak'dandır nasîb
Çün gönülden cûş kıldı ben niçe pinhân olam*

Bu beyite göre Yûnus, Tapduk'a, Tapduk, Barak Baba'ya Barak da Sarı Saltuk'a müntesiptir.²⁹ Yûnus, divânındaki bu beytiyle kendini Sarı Saltuk'a bağlamakla birlikte, gerek Barak Baba'nın ve gerekse Sarı Saltuk'un tarihi kimlikleri, meşrep ve tarikatları tam olarak bilinmemektedir.

²⁸ Bu konunun kaynakları ve tenkidi için bkz. Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Divânı*, I, s. 55 vd.

²⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltık-Popüler İslâm'ın Balkanlardaki Destanî Öncüsü*, Ankara 2002, s. 78

Tarihî bazı kaynaklara göre, Barak Baba, Sarı Saltuk'un halifesidir. Barak Baba'ya ait “Kelimat-ı Barak Baba” adlı risalede Saltuk'tan, "Saltuk Ata, Miskin Barak"³⁰ şeklinde bahsedilmektedir.

Bir görüşe göre, Tokat'ın köylerinde doğan Barak, Moğollar tarafından elçilikle gönderilmiş, Giylân'da öldürülmüştür (707/1308). İsmi, Eflakî'nin Menâkıbü'l-Ârifîn'inde de geçmektedir. Bu eserden öğrendiğimize göre, Barak, Mevlânâ devrinde yaşamış olup Konya'ya da uğramıştır.³¹ Vilâyet-nâme'de, Barak Baba, Hacı Bektaş-ı Velî'nin halifesi gösterilmektedir.³² Gölpınarlı'ya göre Barak, Sarı Saltuk ve hatta Tapduk Emre, Bektaşî değil, Babaîler zümresinden bâtinî inançlara sahip kişilerdir.³³

İbn Battuta'da, Sarı Saltuk'tan şeriata uymayan bazı fikirlerin nakil ve rivayet edildiği kayıtlıdır.³⁴ Ebu'l-Hayr Rûmî'nin kaleme aldığı Saltuk-nâme'ye göre adı asıl adı Şerîf Hızır olan bu zat, Hanefi mezhebine mensup olup Râfizîlerle savaştan Sünnî bir velîdir. Sarı Saltuk, Barak Baba ve dolayısıyla Tapduk Emre'nin müteşerri birer mutasavvıf olduklarını işleyen Türkiye Selçukluları dönemi kaynaklarından birisi de Teşvikü'l-Ervâh ve'l-Kulûb'tur³⁵. M. 1263 senesinde Rumeli'ye geçmiş, pek çok fetih hareketinde bulunmuştur.³⁶

Ahmet Yaşar Ocak'a göre, Sarı Saltuk, II. İzzeddin Keykavus'un maiyetine giren bir Türkmen boyunun başında bulunan Türkmen babasıdır ve Balkanlarda vuku bulan Türk muhacereti sırasında tarih sahnesine çıkmıştır. O, Kalenderî meşrep, bir derviş gazidir.³⁷ Bilindiği gibi, Anadolu'nun Türkler tarafından feth edilmesiyle birlikte, en uç köşelerde bile, ribatlar; tekke ve zâviyeler inşa edilmiş, bu imaretlerdeki faaliyetler neticesinde fethedilen

30 A. Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, s. 26-29-41.

31 Ahmet Eflakî, *Menâkıbü'l-Ârifîn*, (Haz. T. Yazıcı), C. II, Ankara 1961, s. 484.

32 *Vilâyet-nâme*. s. 81-90.

33 A. Gölpınarlı, *Yûnus Emre Risalata'l-Nushiyya ve Dîvân*, s. XII.

34 İbn Battuta, *Voyages d'Ibn Batoutah*, ed. C. Defremery-B.R. Sanguinetti, C. II, Paris 1854, s. 416.'dan naklen A. Y. Ocak, “Sarı Saltık'ın Kimliği ve Tarihsel Rolü”, *Toplumsal Tarih*, Ocak 97, İstanbul 2002, s. 29.

35 Muhammed b. Ali b. Es-Serrac, *Teşvikü'l-Ervâh ve'l-Kulûb*, (Yaz. Tarihi, M. 1315), Princeton University Library Gift of Robert Garrett, Nu: 97; Süleymaniye Ktp. Amcazâde Hüseyin Paşa Bl. Nu: 272. Eser Mikail Bayram tarafından tahkik edilmiştir. bkz. “Türkiye Selçukluları Tarihi hakkında Yeni Bir Kaynak”, *Nâme-i Âşinâ*, S. 2, Ankara 2002, s.53-63.

36 bkz. Ebu'l-Hayr Rumî, *Saltuk-nâme*, C. I,II, III (Haz. Şükrü Haluk Akalın) Ankara 1988; Kemal Yüce, *Saltuk-nâme'de Tarihi, Dinî ve Efsanevi Unsurlar*, Ankara 1987.

37 Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltık-Popüler İslâm'ın Balkanlardaki Destanî Öncüsü*, Ankara 2002; Aynı yazar, “Sarı Saltık'ın Kimliği ve Tarihsel Rolü”, *Toplumsal Tarih*, Ocak 97, İstanbul 2002, s. 25-30.

topraklar üzerinde mühim bir tasavvufî tesir vücuda gelmiştir. Söz konusu fütûhât yıllarında, sûfîler, en faal grubu teşkil etmekteydiler. Kaynaklarda kendilerinden Abdâlân-ı Rûm, Kalenderân-ı Rûm, Bacıyân-ı Rûm, ve Ahîyân-ı Rûm diye bahsedilen gruplar, hiç şüphesiz birer sûfî teşkilatıdır. İşte bu bilgiler ışığında denebilir ki Barak Baba ile Sarı Saltuk Anadolu ve Rumeli'nin fütûhatında bulunmuş Abdâlân-ı Rûm'dan iki kolonizatör Türk sûfîsidir.

Anlaşılaçağı üzere, mevcut kaynaklardaki bilgilerden hareketle Yûnus'un divanındaki, kendini Tapduk Emre ve Barak Baba vasıtasıyla Sarı Saltuk silsilesine bağladığı beytinin tarihî gerçeklere uygun bir izahını yapmak şimdilik mümkün görülmemektedir.

Yûnus Emre'nin Bektaşî olabileceğı hususunda da muhtelif fikirler ileri sürülmüştür. Bazı kaynaklarda Hacı Bektaş-ı Velî'ye bağlanan Yûnus, Hacı Bektaş'ın Ahmed Yesevî'yle münasebeti yönüyle bir Yesevî müntesibi veya muakkibi gibi değerlendirilmiştir. Gerçekten de Ahmed Yesevî'nin Hacı Bektaş-ı Velî'ye derin bir tesiri vardır. Bu tesiri anlamak için sadece Hacı Bektaş Vilâyet-nâme'sine bir göz atmak yeter. Bu eserde, Ahmed Yesevî'den son derece hürmetle bahsedilmekte, Onun için "Doksan dokuz bin Türkiştân Pîrinin Ulu" ve "Pîrlerin pîri" gibi övgü dolu sıfatlar bulunmaktadır. Hacim Sultân Vilâyet-nâmesi dışındaki bütün Vilâyet-nâmeler, Hacı Bektaş'ın, Ahmed Yesevî'nin halifesi Lokman Perende'ye müntesip olduğunu yazarlar. Hacim Sultân Vilâyet-nâme'si ise, Onu doğrudan Ahmed Yesevî'ye bağlamaktadır.³⁸ Ahmed Yesevî'nin 1166 yılında öldüğünü, Hacı Bektaş-ı Velî'nin ise 1210 yıllarında doğduğunu göz önünde bulundurursak, Hacim Sultân'ın verdiği bilgilerin doğru olmadığı anlaşılır. Ayrıca, Vilâyet-nâme'de Hacı Bektaş-ı Velî'yi Anadolu'ya göndere kişinin Ahmed Yesevî olduğu belirtilir ve şöyle denir:

"Ahmed Yesevî, biz yokluk yurdunda eğlenmeyiz, âhirete gideriz. Var seni Rûm'a saldık. Sulucakarahöyük'ü sana yurt verdik. Rûm Abdâllarına seni baş yaptık, dedi. Hacı Bektaş-ı Velî ertesi gün, gün doğarken Ahmed Yesevî'den izin alarak yola düştü."³⁹

Bu ifadelerden hareket edilirse, Hacı Bektaş-ı Velî'nin doğrudan Ahmet Yesevî'nin dervişlerinden olduğunu kabul etmek mümkün olmayacaktır. Fakat, bu manevî bağ doğru ise,

38 Hacim Sultan, *Vilâyet-nâme*, Das Vilâyet-nâme des Hâcim Sultan, (Haz. Tschudi R.), Berlin 1914.

39 Vilâyet-nâme, s. 16. Ayrıca, Yesevî'nin H. Bektaş-ı Velî ile münasebeti için bkz. Mürsel Öztürk, "Ahmet Yesevî, Hacı Bektaş-ı Velî ve Yûnus Emre", Erdem, C. III/III, s. 9, Ankara 1987, s. 759-768.

Yesevî ile Hacı Bektaş arasında Lokmân Perende ile birlikte bir kaç tane daha halife olmalıdır. Şu da var ki, Yesevî ile Hacı Bektaş'ın alakası sadece Vilâyet-nâme'deki bilgilerden ibaret değildir. Bu silsile, özellikle fikrî yönden de ele alınabilir. Yesevî'nin Divân-ı Hikmet ve Fakr-nâme'sindeki fikirler, Hacı Bektaş tarafından bilhassa Makâlât ve Kitâbü'l-Fevâid'te tekrâr edilmektedir.

Bu eserlerden Yesevî'nin Fakr-nâme'si, "Dört kapı-Kırk makam" tertibi üzere kaleme alınmıştır.⁴⁰ Hacı Bektaş-ı Velî'nin "Makâlât"⁴¹ da Fakr-nâme tertibiyle yazılmış olup, belki, Onun şerhi mahiyetindedir.

Yûnus Emre, şiirlerinde doğrudan Hacı Bektaş'tan söz etmez. Fakat, Vilâyet-nâme'de, Yûnus'un mürşidi Tapduk Emre'nin Hacı Bektaş halifesi olduğu söylenir. Yûnus, bu esere göre, evvelâ Hacı Bektaş-ı Velî'ye, daha sonra da Tapduk Emre'ye gitmiş ve "Tapduk'un tapusunda" kemâl bulmuştur. Ayrıca, Makâlât'ı inceleyen Esat Coşan'ın da haklı olarak belirttiği üzere, "Türk Edebiyatının en büyük şairlerinden olan Yûnus Emre'nin şiirleri, Hacı Bektaş'ın düşünceleri ile aynı düşünceleri açıklar. O da Hacı Bektaş gibi, dört kapıdan, kırk makamdan, ibadetlerden, yetmiş iki millete saygı gösterilmesinden, insanda bulunan şeytanî güçlerle ilâhî güçlerin bitmeyen savaşından, iyi ve kötü huyların askerlerinden söz eder. Yûnus'un Risaletü'n-Nushiyye adlı eserine de bazı ilâvelerin yapıldığını kabul eden kimseler, Onun yukarıda bahsettiğimiz düşünceleri açıklayan şiirlerinin divânına sonradan girdiğini savunsalar da, doğrudan doğruya veya dolaylı yollardan olsun, Hacı Bektaş ile Yûnus arasında geçmişte kurulmuş samimî ilişkiler inkâr edilemez."⁴²

Şurası muhakkaktır ki, Yûnus'un bağlı olduğu silsilenin seyr ü sülûk sistemi dört kapı kırk makam esasına dayanmaktadır. Yûnus, divânından aldığımız aşağıdaki beyitleriyle fikren Hacı Bektaş'a ve Yesevî'ye bağlı olduğunu göstermektedir:

*Şerîat tarîkat yoldur varana
Ma'rifet hakîkat ondan içeri*

40 Kemal Eraslan, "Yesevî'nin Fakr-nâmesi", TDED, C. XVIII, İstanbul 1977, s. 45-120.

41 Hacı Bektaş-ı Velî, *Makalat*, (Haz. Esat Coşan) İstanbul trs.

42 Esad Coşan, *Makalat*, s. XXXVI; aynı yazar, Hacı Bektaş-ı Velî Le Bektâşî, Arts de Coppodoce, Geneve 1971, s. 194.

*

*Kırk bin kırk dört tabakât meşâyih evliyâlar
Dört kapıdır kırk makâm dem evliyâ demidir*

*

*Evvel kapı şer'at geçse andan tarîkat
Gönül evi ma'rifet aşk hakikat içinde*

Hacı Bektaş-ı Velî ile Yûnus Emre'nin eserlerinde görülen bu fikrî benzerlik, Yûnus'u, Hacı Bektaş vasıtasıyla Ahmed Yesevî'ye bağlamaktadır.

Hacı Bektaş Vilâyet-nâme'sinde, Yûnus'un müşsidi Tapduk Emre, Hacı Bektaş-ı Velî'nin halifesi şeklinde gösterilir. Yûnus'un âdâb ve erkân anlayışından hareketle bu görüş doğru kabul edilebilir. Yûnus, Tapduk Emre adlı bir gönül erine bağlı olduğunu divânının on yedi ayrı beytinde dile getirir. Özellikle řu beyitler, Yûnus'un, Tapduk Emre'nin dervişi olduğunu birer delilidir:

*Tapdug'un tapusunda kul olduk kapusunda
Yûnus miskîn çiğ idik piřdik elhamdülillah*

*

*Aşk sultânı Tapduk durur Yûnus gedâ bu kapuda
Gedâlara lutf eylemek hem kâidedir sultâna*

*

*Yûnus Hakk'a bilişeli cân u gönül veriřeli
şol Tapduk'a eriřeli gizli râzım açar oldum*

*

*Tapduk aydur bu Yûnus'a bu aşk Hakk'a erse gerek
Kamulardan o yücedir ben ona nice ereyim*

*

*Yûnus bir doğan idi konu Tapduk koluna
Ava şikâre geldi bu yuva kuşu değil*

Kaynaklarda Yûnus'un Tapduk Emre dergâhında kırk yıl hizmet ettiği bildirilmektedir.⁴³ Bu rivayetteki kırk sene hizmet kültü esasen manevî olgunluğu ifade eder. Yûnus, kanaatimizce Tapduk'un ocağında yetişen bir sûfî olmakla birlikte, kendisi doğrudan irşadla görevli bir mürşid değildir. Fakat bu hüküm, Onun sadece bir post-nişîn olmadığını belirtmek içindir. Yoksa, Yûnus Emre ilâhîleriyle gezdiği her mekânda "Baba Tapduk manâsını saçmış" bir erendir.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden anlaşılacağı gibi, Yûnus'un tarikati ve mürşidi hususunda kaynaklar ve araştırmalar yetersiz kalmaktadır.

Bu konuda şimdilik, denebilir ki, Yûnus Emre, Mevlânâ'ya zihnen bağlıdır. Fakat Onun Mevlevî olup olmadığı belli değildir. Bektaşî an'anesine göre Hacı Bektaş'a bağlı olan Tapduk, Yûnus'u yetiştiren bir mürşid-i kâmilidir. Ancak, Onun kimliği de tam olarak aydınlatılmamıştır. Görüldüğü üzere, Tapduk Emre ve onu yetiştiren silsile hakkında ciddi bir tetkike ihtiyaç vardır. Diğer taraftan, Yûnus için "bâtınî" diyenler de vardır. Ancak, şairin divânında bu konuda delil gösterilebilecek bir ifade yoktur. Dolayısıyla Tapduk Emre, bâtinî bir tarikatın mürşidi olamaz. Ancak bu ifade, gerek Yûnus'un ve gerekse Tapduk Emre'nin meşrep itibarıyla "kalenderî" olmadıkları anlamına da gelmez. Pek tabîîdir ki, her erkânda "kalenderî-melâmî" bir meşrep bulunabilir. Nitekim divân dikkatlice incelendiğinde görülecektir ki, Yûnus Emre bir zaman "melâmet hırkası"nı giymiştir. Ancak, Yûnus'ta tam bir melâmet yoktur. Bu meşrep onda cezbenin verdiği geçici bir hâl şeklinde tecellî etmektedir.

Şu durumda Yûnus Emre'nin tarikati hakkındaki tartışmalar yeni belgeler ortaya çıkmadıkça sürüp gidecektir.

Yûnus Emre'yle ilgili en çok tartışılan hususlardan birisi de vefatı ve mezarı mes'elesidir. Bayezîd Devlet Kütüphanesi'ndeki tarihî belgeden anlaşıldığı kadarıyla, şairimiz, M.1320-1 yılında 82 yaşındayken vefat etmiştir. Mısralarında kendisini "Şairler kocası" veya "Âşık koca" ibareleriyle tanıtan Yûnus'un, uzun bir ömür sürdüğünü anlıyoruz. Ne var ki, bu uzun ömürlü şairin nerede vefat ettiği ve mezarının nerede bulunduğu kesin olarak bilinmemektedir. Onun mezarı veya makamı, bazı tarihî kaynaklarda veya halk rivayetlerinde

43 Annamari Schimmel, *Tasavvufun Boyutları*, (Çev. Ender Gürol) İstanbul 1982, s. 283.

çeşitli yerleşim merkezlerinde gösterilegelmiştir. Yûnus'u çok seven halk, Onun kudsîyetinden feyz almak için bir çok makam icat ve ihdâs etmiştir.

Bunlar, Sivrihisar (Sarıköy), Karaman, ve Ortaköy'deki mezar veya makamlardır. Bursa'daki Yûnus merkadinin ise, Âşık Yûnus adlı Yûnus Emre muakkibi bir başka mutasavvıf şaire ait olduğu söylenmektedir. Şâirin bunlardan başka Kula'da, Erzurum Dutçu (Düzcü) Köyü'nde, Isparta Keçiborlu'da, Afyon Sandıklı'da, Ünye ve Sivas'ta bir yol üzerinde ve hatta Azerbaycan'da makamları bulunmaktadır.⁴⁴ Dikkat edilirse adı geçen yerler bilhassa Orta Anadolu bölgesinde yoğunluk kazanmaktadır. Bir Türkmen velîsinin bu kadar yerde mezar ve makamının bulunması düşündürücüdür. Şüphesiz, mezar olarak gösterilen yerlerin bir tanesi gerçek mezar, diğerleri ise makamdır. Yûnus'un bu kadar yerde yattığının söylenmesi, milletimizin Yûnus Emre'yi ne kadar çok sevdiğini açıkça göstermektedir. Elde ettiğimiz bilgiler ışığında -tarafsız ve ilmî bir anlayışla-diyebiliriz ki, bu makam ve mezarlar içinde gerçek mezar büyük bir ihtimalle Sarıköy'dedir. Yûnus'tan bahseden en eski kaynaklardan Vilâyet-nâme'de⁴⁵, Nefahatü'l-Üns'te⁴⁶ ve Şakâyık Tercümesi'nde⁴⁷, şâirimizin Kütahya Suyunun Sakarya Nehri'ne karıştığı yer yakınında, yani Sarıköy'de yattığı söylenmektedir.

Yukarıda, Yûnus'un mezarıyla ilgili görüşleri muhtasar olarak ele almış durumdayız. Görüleceği üzere, şâirimizin hakikî mezarının hangisi olduğu bilinmemektedir. Mevcut belgeler de yetersiz kalmaktadır. Yeni belgeler olmadan bu tartışmanın devam ettirilmesi lüzumsuzdur. Şu da var ki, eldeki belgelerin herhangi birinin itiraz edilmesi mümkün olmadığı gibi, doğrudan kabul edilmesi de imkân haricidir.

Unutulmaması ve gözardı edilmemesi gereken bir husus da; o devirde, Yûnus Emre adında birden çok kişi yetişmiş olabileceğidir.

Nihayet kanaatimiz odur ki, Yûnus Emre'nin mezarıyla ilgili tartışmaların uzatılması yersizdir. Bu konu, yeni belgeler bulunana kadar sadece bilimsel araştırma yapanların arasında tartışılmalıdır. Belgesiz iddiaların bilimsel gerçeklermiş gibi aktarılıp yansıtılması

44 Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Divânı*, I, İstanbul 1997, s. 66-67.

45 A. Gölpınarlı, *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Vilâyet-nâme*, İstanbul 1958, s. 48-49.

46 Lâmiî, *Nefahat Tercümesi*, s. 91.

47 Mecdî, *Şakâyık Tercümesi*, s. 78.

doğru değildir. Bilinmelidir ki, Yûnus Emre, aziz milletimizin sevgilisi olmuş bir aşk ve gönül adamıdır. O halkımıza asırlardan beri hayat veren bir nefes ve duygularımızın tercümanı olmuş bir sestir. Yûnus, bu yönüyle değerlendirilmelidir. Gerçekte Yûnus Emre gibi ölümsüzlerin bizim için önemli olan yönleri, fikirleridir. “Ölen hayvân durur âşıklar ölmez” veya “Ol dost ile benim işim ölüp dahi bitmeyiser” diyen yüce gönüllü bir insanın mezarıyla ilgili yersiz tartışmalar yapmak, doğru olmasa gerektir. Onu hakikaten anlayanlar; "Yûnus'un mezarı toprakta değil, gönüllerdedir" fikrinden hareket etmişlerdir.

*

Yûnus Emre, bir de, başka Yûnuslarla karıştırılmıştır. Kuvvetli bir ihtimale göre, "Bizim Yûnus"tan sonra Âşık Yûnus mahlasını kullanan başka bir Yûnus -veya Yûnuslar- daha yaşamıştır. Âşık Yûnus, Bursalı olup H. 843/M. 1439 senesinde vefat etmiştir. Vefatına "'Âşık" Yûnus Emre" ve "Gülşen-i tevhîd" terkipleriyle tarih düşürülmüştür. Bir Kübrevî dervişi olan Bursalı Yûnus, şiirlerinde Emir Sultan Hazretlerini övmektedir. Mezarı, XVII. asır Halvetî mutasavvıflarından olan Niyâzî-i Mısırî tarafından bulunmuştur.⁴⁸ "Şol cennetin ırmakları"; "Dertli ne ağlayıp gezersin burda"; "Sordum sarı çiçeğe"; "Adı güzel kendi güzel Muhammed"; "Dertli dolap" gibi çok tanınmış olan bestelenmiş ilâhîlerin sahibi, Âşık Yûnus'tur. Bu şairin kimliğiyle ilgili çok az bilgiyi Niyâzî-i Mısırî menâkıbını anlatan Vâkıât-ı Mısırî, Gülzâr-ı Mısırî, Tuhfetü'l-Asrî fî-Niyâzî-i Mısırî adlı eserlerde, ayrıca Abdüllatif Gazzî'nin "Hulâsatü'l-Vefeyât"ında rastlamaktayız.⁴⁹ Âşık Yûnus'un Bursa'da Karaabdürrezzak mahallesindeki kabrinde, Bizim Yûnus'a ait bir de makam vardır.

Varlığından bahsedilen bir başka Yûnus ise, Osman Fazlî Atpazarî'nin dervişlerinden olup XVIII. asrın ilk yarısında yaşamıştır. Hakkında pek fazla bilgi bulunmayan bu şairin hece vezniyle ilâhîler yazdığı sanılmaktadır.⁵⁰

Bilinen bu iki Yûnus'tan başka, Yûnus Emre'yi takip ve taklit eden başka Yûnuslar da olabilir.

48 Âşık Yûnus'un hayatı ve şiirleri için bkz. Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Divânı-Âşık Yûnus*, C. IV, İstanbul 1997.

49 Rakım Efendi, *Vâkıat-ı Niyâzî-i Mısırî*, Süleymaniye Ktp. İzmir Bl. Yz. Nu: 790; Gazzî-zâde Şeyh Abdüllatif, *Hulâsatü'l-Vefeyât*, Süleymaniye Ktp./Esad Efendi Bl. Yz. Nu: 2257, vr. 35b; Mustafa Lutfi, *Tuhfetü'l-Asrî Fî-Menâkıb-ı Mısırî*, Bursa 1309, s. 1-3; Mehmed Şemseddin-i Mısırî (Ulusoy), *Gülzâr-ı Mısırî*, (Müellif Hattı Kopyası Şahsi Ktp.), s. 63.

50 Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Divânı*, Ankara 1998, s. 16.

Bizim Yûnus'un şiirlerinin kesin olarak tesbit edilememesinin bir sebebi de, kendisinden sonra onunla aynı mahlası kullanan şairlerin şiirlerinden kaynaklanmaktadır. Gerçekten de, pek çoğu besteli olan Yûnus taşkırmalı şiirler, daima Bizim Yûnus'a mâl edilegelmiştir. Bu husus, Yûnus'un şiir tarzının da gücünü göstermektedir.

1.2. YÛNUS EMRE'NİN MENKABEVÎ HAYATI

Yûnus Emre'nin tarihî kişiliği menkabeler içinde kaybolup gitmiştir. Kaynaklar Ondan bahsederken daima rivâyetleri aktarmaktadır. Bu sebeple, Yûnus'un hakiki kimliğini araştırırken menkabelerden hareket etmek zarurî olmaktadır.

Yûnus'un destanî hayatı daha çok Hacı Bektaş-ı Velî "Vilâyet-nâme"sinde kayıtlıdır. Bu eserde Yûnus'un, Hacı Bektaş-ı Velî huzuruna gidişi anlatılırken şöyle deniliyor:

"Hacı Bektaş-ı Velî, Horasan diyârından Rûm'a gelip yerleştikten sonra velîliği ve kerâmetleri etrafa yayıldı. her taraftan mürid ve muhibler gelmeye, büyük meclisler kurulmaya başlandı. Fakir halli kimseler gelir, nasib alır giderlerdi. O zaman, Sivrihisar'ın şimâl tarafında Sarıköy denilen yerde Yûnus derler bir kimse var idi. Gâyet fakir halli olup ekincilik ederdi. Bir vakit kıtlık oldu, ekinde bir nesne hâsıl olmadı. Yûnus, erenlerin bu güzel vasıflarını işitti. Herkesin bu kapıdan boş dönmemesi dolayısıyla bir bahane ile gidip kifâf denecek kadar bir şeyler istemeği düşündü. Eli boş gitmemek için öküzüne dağdan alıc yükleyip Sulucakarahöyük'e doğru yola koyuldu.

Karahöyük'e varınca, Hacı Bektaş-ı Velî huzuruna çıktı, armağanını sunup "ben fakir bir kimseyim, bu yıl ekinimden bir nesne alamadım, ümiddir ki, bu yemişi kabul edip karşılığında buğday veresiniz, aşkınıza kifâf edelim" dedi. Hacı bektaş, "öyle olsun" diyerek abdâllara işaret etti, alıcı alıp, paylaşp yediler, Yûnus bir kaç gün orada eğlendi. Gidecek olunca, Hacı Bektaş'a haber verdiler, O da, "sorun bakalım ne ister buğday mı, nefes mi verelim?" dedi. Sordular, Yûnus "ben nefesi neyleyeyim, bana buğday gerek" diye cevap verdi. Yûnus'un cevabını Hacı Bektaş'a bildirdiler. Hünkâr, "varın Yûnus'a söyleyin, alıcının her tanesi için bir (iki) nefes verelim" buyurdu. Yûnus dedi ki: "Ehil-ıyalım var, nefes karın doyurmaz, lutfederse buğday versinler kifâf edelim."

Bu sözü Hacı Bektaş'a arzylediler. Bu defa "varın söyleyin, alıcının her çekirdeği başına on nefes verelim" dedi. Yûnus bu söze karşılık yine: "Ben nefesi neyleyim, çoluğum

çocuğum var, bana buğday gerek” diye ısrar etti. Razı olmadı. Hacı Bektaş, dilediği kadar buğday verilmesini emretti, öküzüne yüklediler.

Yûnus vedâ edip yola koyuldu. Köyün aşağı ucunda olan hamamın öte başındaki yokuşu çıkınca aklı başına geldi. Şöyle düşündü: "Vilâyet erine vardım, bana nasib sundular alıcımın her çekirdeği başına on nefes verdiler, kâil olmadım. Ne olmayacak iş ettim, gâfil oldum. imdi bu buğday bir niçe gün içinde tükenür, nefes ise ölünceye dek tükenmez. Ola ki, himmet ettikleri nasibi vereler". Yûnus dönüp tekkeye geldi. Buğdayı öküzün arkasından indirdi. Halifeleri bu hali görüp Yûnus'a "niçün geri geldün" diye sordular. Yûnus, "Bana buğday gerekmez, o himmet olunan nasibi versinler" dedi. Yûnus'un ahvali Hacı Bektaş'a arzedildi. Hacı Bektaş buyurdu ki;

"O şimden sonra olmaz. Biz o kilidin anahtarını Tapduk Emre'ye verdik, varsın nasibini Ondan alsın. Yûnus'a bunu buyurdular. Bu söz üzerine Yûnus yola koyuldu. Tapduk Emre'ye geldi. Hacı Bektaş'ın selâmını söyledi, vâki olan hâli anlattı. Tapduk Emre "Safa geldin, hâlin bize ma'lûm olmuştu; hizmet et, emek yetir, nasibini al" dedi. Yûnus dedi ki; "Ne hizmet var ise yapalım!"

Tapduk'un tekkesi'nin ardında dağ vardı. Tapduk, Yûnus'u dağdan odun getirme hizmetine koştı. Yûnus her gün dağdan odun getirir oldu. Odunu sırtına vurup getirirdi. Amma, yaşını ve eğrisini kesmezdi. "Erenler meydanına eğri yakışmaz" derdi. Tam kırk yıl bu hizmeti gördü.

Günlerden bir gün Anadolu (Rum) erenleri Tapduk Emre'nin tekkesine geldiler. büyük cemaat oldu. Meclis kuruldu. O mecliste Yûnus-ı Gûyende derler bir kimse vardı. Yûnus da orada idi. Tapduk Emre cezbelenip hâllenince Gûyende'ye, "Yûnus, söyle!" dedi. Gûyende işitmedi. Tekrar "Yûnus şevkımız var, sohbet eyle işitelim" dedi. Yûnus-ı Gûyende yine işitmedi. Üçüncüsünde de Gûyende'den haber çıkmayınca, bu sefer ikinci (Bizim) Yûnus'a dönüp;

"Yûnus, vakit oldu, o hazinenin kilidini açtık, nasibini alıverdin, sen söyle! Bu mecliste sohbet eyle. Hünkâr varlığının nefesi yerine geldi" dedi. Yûnus'un gönlü açıldı, gözlerinden perde kalktı, şevk denizine düştü. Ağzını açıp inci ve cevâhir saçtı. İlâhî

hakikatlerin sırlarından, inceliklerinden öyle sohbet eyledi ki, işitenler hayrân kaldılar. Sonra o ne söylediyse hepsini kaleme aldılar Ulu bir dîvan oldu. Hâlâ, mezarı Sivrihisar civarında doğduğu yere yakındır”.⁵¹

Yûnus Emre'nin destanî hayatı kendi çağından günümüze kadar özellikle sûfî çevrelerde "bir sâlik modeli" olarak sürekli anlatılmıştır. Bu özellik, şiirleri için de geçerlidir. Onun şiirleri, sâliklere gerek usûl (erkân) öğretiminde ve gerekse aşk ve irfân telkin eden özellikleri yönüyle asırlardan beri okunmuş ve okunmaktadır. XVI. asır Halvetî şairlerinden Elmalılı Vâhib Ümmî'nin⁵²; "Biz Yûnus'un sebakın evliyâdan okuduk/Gizli değil belliyiz şimdi zamân içinde" beytinde bahsettiği "Yûnus'un sebakı", Onun divânı ve fikirlerinden başka bir şey değildir. Bu beyit, Yûnus Emre'nin şöhretini ve tesirini üç asır sonra açıkça göstermektedir.

Şâirimizin bir kısım rivayetlerini XVI. asırda yaşayan Mehmed Üftâde (Öl. 1580) anlatmış, bunları dervîşi -Sonra post-nişîn- Aziz Mahmud Hüdayî (Öl. 1628) "Vâkıât" adıyla Arapça bir eserde derlemiştir. Vâkıât'taki rivayetler, Yûnus Emre'nin "Vilâyet-nâme"deki menâkıbını tamamlar gibidir. Hüdayî'nin aldığı notlara göre, Yûnus'un mürşidi Taptuk Emre "Şeşta" çalardı. Bir gün yanında birisi vardı. Tapduk gene şeşta çalmaya başladı. Şeştanın sesi adama dokundu, cezbelendi, san'atını bırakıp Tapduk'a dervîş oldu.⁵³

Vâkıât'taki rivayetlerin birinde, Yûnus Emre'nin, Tapduk Emre'ye otuz yıl hizmet ettiği, tekkeye odun taşıdığı ve nihayet şeyhinin kızıyla evlendiği yazılıdır:

"Yûnus Tapduk'a otuz yıl sadakatla hizmet etti. Odun taşımaktan sırtı yara oldu. Fakat kimseye belli etmedi. Şeyhi onu severdi. Bu, öbür dervîşlere ağır geldi. Şeyhin kızını seviyor da onun için bu ağır hizmete katlanıyor, dediler. Bu dedi-koduyu Tapduk'a duyurdular. Tapduk, Yûnus'un hâlini bilirdi. Onları doğru yola getirmek, şüphelerini gidermek için, bir gün Yûnus'a tekkeye hep düzgün odun getirmesinin sebebini sordu. Yûnus, "doğru olmayan

51 Bu menkabe için bkz. *Vilâyet-nâme*, (Haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 48-49; Faruk Kadri Timurtaş, *Yûnus Emre Divânı*, İstanbul 1972, s. 21-22; Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, İstanbul 1983, s. 325-327; Metindeki "Mezarı Sivrihisar civarında doğduğu yere yakındı." cümlesi, Gölpınarlı'nın *Vilâyet-nâme* neşrinde yoktur. Bunun yerine bazı yazmalarda "Şimdi merkâd-i şerifleri Sivrihisar kurbinde mevlûdu olan Aksaray'a yakındır" denmektedir. bkz. *Vilâyet-nâme*, Diyanet İş. Bşk. Ktp. (Ankara), Yz. Nu: 714, vr. 128a.

52 Hakkında bkz. Mustafa Tatcı, *Elmalı'nın Canları*, İstanbul 2003.

53 Aziz Mahmûd Hüdayî, *Vâkıât-ı Üftâde*, Selimağa Ktp. Hüdayî Yz. Nu. 574, s. 237.

bu kapıya layık değildir”, diye cevap verdi. Tapduk "söyle Yûnus'um söyle!” dedi. Yûnus bu nefesin bereketiyle şâir oldu. Sonra Tapduk, ihvân yalancı olmasınlar, utanmasınlar, diye kızını da Yûnus'a verdi. Bu kız Kur'ân okurken akan sular durur, dinlerdi.”⁵⁴

Vâkıât-ı Üftâde'de anılan bir başka rivayette de, Yûnus, otuz sene hizmetten sonra sülûkumu tamamlayamadım, zannıyla tekkeden ayrılmış ve fakat, yolda rastladığı yedi er ve onlarla yaşadığı olağanüstü hâllerle gafletten uyanmıştır. Üftade bu hatırayı şöyle nakleder:

"Yûnus Tapduk'a otuz yıl hizmet etti. Fakat, kendisine bâtın âleminde bir şey açılmamıştı. O da kaçıp dağlara, kırlara düştü. Bir gün bir mağarada yedi ere rastladı, onlarla arkadaş oldu. Her gece onlardan biri dua eder, duası bereketiyle bir sofraya yemek gelirdi. Nevbet Yûnus'a geldi, O da, duâ etti: "Yâ Rabbi, benim yüzümü kara çıkarma. Onlar kimin hürmetine duâ ediyorlarsa, Onun hürmetine beni utandırma,” dedi. O gece iki sofraya yemek geldi. "Kimin yüzü suyu hürmetine duâ ettin”, diye sordular. "Önce siz söyleyin” dedi. Onlar, "biz Tapduk Emre'nin kapısında otuz sene hizmet eden erin hürmetine dua ederiz” dediler. Yûnus bunu duyunca hemen geri döndü ve doğru gelip Ana Bacı'ya sığındı. "Aman beni bağışlat” dedi. Ana Bacı dedi ki: "Tapduk, sabah namazına abdest almak için çıkar. Kapı eşiğine yat. Üstüne basınca bu kim diye sorar. Ben, "Yûnus” derim. "Hangi Yûnus?” derse bil ki, gönlünden çıkmışsın! "Bizim Yûnus mu” derse ayaklarına kapan, kendini bağışlat. "Yûnus Ana Bacı'nın dediği gibi eşiğe yattı. Tapduk Emre'nin gözleri görmezmiş. Ana Bacı koluna girer, abdest almağa götürürmüş, o sabah gene götürürken ayağı Yûnus'a değdi. Bu kim diye sordu. Ana Bacı, kapanıp suçunu bağışlattı.”⁵⁵

Yûnus'un Vâkıât'ta anlatılan menâkıbının -fazlalıkları olmak kaydıyla- değişik bir varyantı da İbrahim Hâs tarafından tesbit edilmiştir.⁵⁶

Bir Halvetî Şa'bânî dervişi olan ve Hasan Ünsî⁵⁷ tarafından yetiştirilen İbrahim Hâs, Tezkire'sinin iki ayrı yerinde Yûnus Emre ve şeyhi Tapduk'tan bahseder. İbrâhim Hâs'ın tesbit ettiği ilk menkabeye göre, Tapduk Emre'nin adı "Tapduk Yûnus", Yûnus Emre'ninki de,

54 Hüdayî, *a.g.e.*, s. 91.

55 Hüdayî, *a. g. e.*, s. 374, A. Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, s. 54-5, F. K. Timurtaş, *Yûnus Emre Divânı*, İstanbul 1972, s. 23-24, İsmail Hakkı Bursavî, *Rûhü'l-Beyân*, C. I, İstanbul 1306, s. 171.

56 Bu bilgi Yunus araştırmalarında ilk defa zikredileceği için rivâyeti parçalamadan, olduğu gibi aktarmayı uygun gördük.

57 bkz.İbrahim Hâs, *Menâkıbnâme-i Hasan Ünsî*, (Haz. Mustafa Tatcı), Ankara 2003.

"Emrem Yûnus"tur. Yûnus dervişliğe soyunmadan önce "âlim ve fâzıl bir müftü"dür. Dervişliğine vesile olan hadise de, Tapduk'un başka bir dervişine yazdığı fetvâdır. Ayrıca, "Çıkdım erik dalına" şeklinde başlayan meşhur şathiyyesinin bir beytinin şeyhiyle bağlantı kurularak yorumlandığı bu ilk rivâyette, Yûnus'un varlıklı bir kişi olduğu, dervişliğiyle birlikte bunları yağmalattığı; tekkenin on yıl odunculuğunu yaptığı, bu vazifesi sırasında zamanın padişahı ile mülaki olduğu ve padişahın bu mütevazı dervişe bir mikdâr altın verdiği; Yûnus'un bu altınlara kıymet vermeyip aynı zamanda keramet göstererek çevresindeki taş ve ağaçları altına dönüştürdüğü yazılıdır. Müellif bu bölümün sonunda, Yûnus'un tevâtür ile meşhûr otuz bin ilâhîsinin var olduğunu söyler:

"Rivâyet olunur ki; Şeyh Emrem Yûnus k.s. Hazretleri, Tapduk Yûnus'un halîfesidir. Tapduk Yûnus k.s. Hazretleri'nin çeşm-i mübârekleri 'alîl idi ve Ümmî idi. İlm-i bâtında ve tevhîdde yegâne-i rûzgâr idi. Emrem Yûnus Hazretleri evâilinde âlim ve fâzıl idi. Ve müftî idi. Tevbesine sebep bu idi ki, Tapduk Yûnus'un dervîşlerinden birine bir fetvâ iktizâ eyledi. Dervîş, Müftî'den fetvâ taleb eyledi. Müftî dahi sûfîye fetvâ verdi. Dervîş Şeyh'e gelip eyitdi;

-Müftî'den fetvâ aldım, dedi. Şeyh eyitdi;

-Müftî fetvâyı yanlış vermiş, var fetvâsını sahîh eylesin. Dervîş Müftî'ye gelip Şeyh'in cevâbını söyledi. Müftî eyitdi;

-Şeyh'in senin ümmîdir, fetvâyı ne bilir? Ben ana varayım, fetvâ yanlıştır demek nicedir, görsün! Hemân kalkıp zâviyesine gelip dervîşlere eyitdi;

-Şeyhiniz bunda mıdır? Eyitdiler;

-Bundadır. Gazab ile Şeyh'in huzûruna girdi. Şeyh eyitdi;

-Hoş geldiniz, bizim fülân dervîşe bir fetvâ vermişsiz; yanlış, tashîh edin! Müftî eyitdi;

-Siz Ümmîsiz. Mâ hazâ ki, sana fetvâyı okumadılar? Nerden bildin yanlış olduğunu? Fetvâyı senin gibi âdem yanlıştır, demek ne demektir? Şeyh eyitdi;

-Bu mes'ele fülân kitâbın fülân yerinde yazılıdır. Mes'ele şu vecihledir, böyle değildir, bu fetvâ yanlıştır. Mahalline nazar eyle. Müftî'nün dahi ol mahal hâtırına geldi. Bildi ki, fetvâ yanlıştır. Müftî eyitdi;

-Fetvâ sizin buyurduğunuz gibidir. Benim verdiğim fetvâda hatâ etmişim, deyip, Şeyh'in ayağına düştü. Ve irâdet getirip bende oldu.

Ve bu maddeyi Emrem Yûnus Hazretleri ilâhîsinde irâd edip buyurur:

*Bir kût ile güleşdim kaldırdı urdı yire
Elsiz ayağum aldı basa yazdı özümi*

Ya'ni, kütten murâd Yûnus Tapduk Hazretleri'dir ki, çeşm-i mübârekleri 'alîl ve hem ümmî; güleşmekden murâd, ulûm-ı dîniyyeden ilzâm kaydı ile bahs eyledim, demektir. Kaldırdı urdı yere, demeden murâd, der-'akeb beni ilzâm edip eyvallâh dedirdi, demektir. Elsiz ayağum aldı, demeden murâd ben bu kadar ilm ile yürürken ol 'ilimsiz beni kendüye bende eyledi, demektir. Basa yazdı özümi, demeden murâd, Yûnus Tapduk Hazretleri suâlime cevâb verdikde şol kadar idi ki, ben vefât edeyazdım, demektir. Çünkü, Emrem Yûnus Hazretleri eyitdi ki;

-Yâ Şeyh bana bey'at verin. Tapduk Hazretleri eyitdi;

-Sen müftûsin, senin ilmin var. Biz ümmîyiz ve senin hıdmetin ve hışmın var, biz dervîşiz! Hemân Emrem Yûnus fetvâyı terk edip ne kadar itbâ'ı var ise, anlara mâlını yağma etdirip bir nesnesi kalmadı. Ba'dehu Tekye'ye geldi. Şeyh'e eyitdi;

-Bir nesnem kalmadı. Şeyh eyitdi;

-İlm-i zâhirini dahi terk eyle. Eyitdi;

-Nice edeyim? Şeyh eyitdi;

-Sen söz tutar mısın? Eyitdi;

-Emrine fermân-berem. Şeyh eyitdi;

-Sen, "bilmem" çek. "Bilmem" lafzı, senin virdin olsun. Yûnus Hazretleri dahi "bilmem, bilmem, bilmem" diye meşgûl oldu. Kendüye şol rütbe nisyân geldi ki, derlerdi ki;

-Yûnus adın nedir? "Bilmem" derdi. Ve derlerdi ki, Şeyh'in kimdir;

-Bilmem"" der idi. Her ne suâl eyleseler,"bilmem" der idi. Ba'dehu Tapduk Hazretleri Yûnus'a bey'at verdi. Tapduk Yûnus eyitdi;

-Yûnus sen odun kes, Tekye'ye getir. Yûnus dahi her gün dağdan doğru odun kesip getirirdi. Tapduk mübârek eliyle odunları yoklardı. Ve derdi ki;

-Yûnus sen ne güzel doğru odun getirirsin! Yûnus dahi derdi ki;

-Efendimin ocağına eğri sığmaz! Bir gün Yûnus dağda odun keserken gördi ki, dağdan bir atlı geldi. Cevâhire gark olmuş. Bildi ki, bu atlı pâdişâhdır. Ol dahi Yûnus'u gördükde at başın çekip durdu. Eyitdi;

-Dervîş n'eylersin? Yûnus eyitdi;

-Odun keserem. Pâdişâh, Yûnus'a bir mikdâr altûn verdi. Yûnus eyitdi;

-Pâdişâhım ol nedir? Pâdişâh eyitdi;

-Bir iyi hıdmetkârdır. Her nereye göndersen boş gelmez. Yûnus eyitdi;

-Adı nedir? Eyitdi;

-Altûndur. Eyitdi;

-Bunda Allahu Ta'âlâ'nın kulları vardır ki, dağlara taşlara, altun ol (!) dese, altun olur, diye etrafına işâret eyledi. Hemân anda olan taşlar ve ağaçlar altun oldular ve eyitdi;

-Bunlar dünyadır. Neye yarar? Yine taş taş olmak, ağaç ağaç olmak hoşdur. Fi'l-hâl ol altun olan taşlar ağaçlar evvelki gibi oldular.

Yûnus Hazretleri, Şeyhi Tapduk Hazretlerine on yıl odun çekmiştir.

Otuz bin ilâhîsi var diye tevâtür ile meşhûrdur (k.s.)."⁵⁸

İbrâhim Hâs'ın tesbit ettiği ikinci menâkıba göre ise, Tapduk Emre'nin halifesi ve asrının tevhîd ilminde yegânesi olan Yûnus, tekkenin odunculuğunun yanında bir zaman da sakkâlık (su taşıyıcılığı) yapmıştır. Bütün teslimiyet ve samimiyetiyle sakkâlığına devam eden Yûnus'un sırtı bir müddet sonra yara olmuştur. Sırtına merhem sürmesi için bir derviş kardeşinden yardım isteği Tapduk Emre tarafından duyulunca, şeyh imtihan kasdıyla " varsın gitsin yanımızda durmasın" şeklinde itâplı ve celâlli bir ifadeyle Yûnus'a yol vermiştir. Bunun üzerine tekkeden ayrılan Yûnus, yolda iki arkadaş bulmuş ve bunlarla o malum sofrâ macerâsını yaşamıştır. Bu ruânî ve sembolik macerânın sonunda ilâhî kilidin açıldığına vakıf olan Yûnus düştüğü gafletten özür dilemek kasdıyla tekkesine geri dönmüş ve şeyhin eşiğine

58 İbrahim Hâs, *Tezkiretü'l-Hâs*, Süleymaniye Ktp. HM. Bl. Nu: 4543, vr. 37b-39a.

yatarak kendisine "Bizim Yûnus" dedirttiği o güzel hitaba mahzar olmuştur. İbrahim Hâs, özet olarak verdiğimiz bu rivayetten şu şekilde bahseder⁵⁹:

"Rivâyet olunur ki, Şeyh Yûnus Emrem (k.s.) ki, 'ilm-i tevhîdde yegânedir. Evâilinde âlim ve fâzıl idi. Ve müftî idi. Tapduk Yûnus Hazretleri'nin halîfesidir. Şeyh Tapduk Yûnus, Yûnus'a eyitdi;

-Sen su getir, fukarânın suyunu sen taşı! Pes Yûnus dahi su getirmeğe başladı. Arkasına bir meşîn cübbe giyip kırba ile su taşıdı. Bir zamân bu hâl üzere oldu. Bir vakt oldu ki, meşîn arkasına yapışmağa başladı. Suyu getirmekte meşîni arkasından azîm zahmet koparırdı. Bir gün bir dervîşe eyitdi;

-Ey karındaş, arkam gâyetle acır. Göremem. Kerem eyle şuna bak nedir? Ol dervîş Yûnus'un arkasından meşîni çıkardı. Gördü kim, mübârek arkası azîm yağır olmuş. Eyitdi;

-Yûnus, arkan yağır olmuş. Bir mikdâr mum yağı sürdü. Yûnus yine meşîni giyip kırbayı alıp su getirmeğe gitdi. Ol dervîş, Şeyhi Tapduk Yûnus'a varıp eyitdi;

-Sultânım şu sakkâ Yûnus'un arkacığı kırbadan yağır olmuş sakkâlîk hizmetine bir gayrı dervîş ta'yîn buyursanız! Şeyhi Tapduk Yûnus eyitdi;

-Sakkâ yağırını sana mı gösterdi? Yağırına melhemi senden mi istedi? Çün böyledir, Varsın gitsin yanımızda durmasın! Ol dervîş dahi gelip Yûnus'a söyledi. Yûnus dahi giryân sahraya revâne oldu. Bir zamân sahrâda tenhâ gezerdi. Bir gün iki dervîşe mülâkâ oldu. Dervişler eyitdiler;

-Sen kande gidersin? Yûnus eyitdi;

-Perîşânım, kande gideceğim bilmezem. Eyitdiler;

-Bizim ile hem-râh ol!

-Yûnus dahi râzı olup revâne oldular. Çün ahşam oldu. Ol dervîşler eyitdi;

59 Bu ikinci rivâyet Ahmed Kuddûsî (Öl. 1849) tarafından manzum olarak tespit edilmektedir. bkz. Gölpınarlı, YET, s.56.

-Ta'âm vakti geldi! Birisi el kaldırdı. duâ eyledi. Bir kap ile şurba ve bir etmek zâhir oldu. Ol birisi dahi el kaldırıp duâ eyledi. Ana dahi bir kap şurba ve bir etmek zâhir oldu. Eyitdiler;

-Sen duâ eyle, sana dahi ta'âm zâhir ola. Yûnus dahi gönülden eyitdi;

-Yâ ben n'eyleyem, benim elimden bu gelmez. Hvâh-nâ hvâh (ister istemez) ellerin kaldırdı. Eyitdi;

-Hudâvendâ! Bu dervîşlerin hâllerinden haberdâr değilim. Bunların yanında beni hacîl etme. Der-hâl iki kap şurba ve iki etmek zâhir oldu. Ol dervîşler Yûnus'a eyitdiler;

-Sen kime duâ eyledin, kimin hürmetine dedin ki, sana iki şorba iki etmek geldi? Yûnus eyitdi;

-Yâ sizler kimin hürmetine dediniz? Eyitdiler;

-Biz, Tapduk Yûnus'un yanında Sakkâ Yûnus vardır, anın hürmetine diye duâ ederiz. Her gün bize bu minvâl üzere ta'âm gelir. Yûnus eyitdi;

-Hemân, Hudâvendâ beni hacîl etme dedim, böyle vâki' oldu. Çün ol gece sabâh oldu. Yûnus hemân Şeyh'ine revâne oldu. Kendü kendüye eyitdi;

-Gece ile varayım, Şeyh'in savma'sı kapısı önünde yatayım. Şeyh elbette gece teheccüde kalkar, üzerime basar. "Kimdir" dedikde, "Yûnus!" derim. Eğer, "Bizim Yûnus mu?" derse kabûl etdi. Eğer, "ne asıl Yûnus!" derse, reddolmuşum. Başım alup sahralarda telef olurum. Çün gece erişdi. Yûnus gelip, Tapduk Yûnus'un savma'sının kapısı önüne uzanıp yatdı. Tapduk Yûnus teheccüde kalkdı. Mübârek dîdeleri 'alîl idi. Taşra çıkarken Yûnus'un üzerine basdı. Buyurdu ki;

-Bu kimdir? Eyitdi;

-Yûnus'dur! Pes buyurdu ki;

-Bizim Yûnus mu? Hemân mübârek kademine yüz sürdü. Eyitdi;

-Yûnus, biz seni Cenâb-ı Hakk'ın huzûrunda açacak idik. Sen kendi kendini açdın. lisânın câri olsun!

Yûnus Emrem'in otuz bin ilâhîsi vardır. Meşhûrdur. Ana suâl eylemişler ki;

-Bu kadar çok ilâhîleri neylersiz? Bir kaçî kifâyet eder. Buyurmuşlar ki;

-Bir zaman gelir, nice kimseler bu ilâhîler ile geçirirler.

Kabr-i şerîfleri Bursa'da Karamazâk Mescidi'ndedir. Tapduk Yûnus ve Emrem Yûnus, Şeyh Abdürrezzâk -ki Şeyh San'an derler- üçü yan yana medfûndur. Üzerlerinde bir defne ağacı vardır. Yaprığı her derde devâdır. Ziyâret olunur. k.s."⁶⁰

XVII. asırda Bolu ve İstanbul'da yaşayan Bayramî şeyhlerinden Bolulu Himmet Efendi, "Âdâb-ı Hurde-i Tarîkat" adlı Şa'bânî-Bayramî yollarının âdâbıyla ilgili olarak yazdığı eserinde, sülûkunu tamamlayamayan sâlikin celâl terbiyesinden geçirileceğini anlatırken Tapduk Emre ile Yûnus'un arasında geçen hadiseden örnek verip şöyle der:

"Yûnus'un Tapduk Emre hizmetinde iken dağdan odun getirmeğe gidip, şeyhimin ocağına eğri odun yaraşmaz, diye doğrusunu ararken, dağdan gelip, şeyh, niçin geç geldin, diye azim celâl edip Yûnus dahi, benim istikametimden şeyhin haberi yok diye gece olunca kaçıp üç günden sonra aslın duyup yine gelmesi gibidir. Zira, azizlerin Celâl ile terbiye ettikleri Cemâl ile terbiye ettiklerinden menzîl ü maksûda tez yetişirler."⁶¹

XVI. asır tezkirecilerimizden Pîr Mehmed Âşık Çelebi (Öl. 1571) Meşâirü's-Şuarâ adlı eserinde, Yûnus'un "Kullâb-ı cezbe ile âlem-i mülkden cenâb-ı melekûta çekilmiş, âlemin insân-ı kâmil ve feridlerinden" olduğunu söyler ve Onun, ümmîliğine işaret eder. Yûnus Emre, Âşık Çelebi'ye göre hâl diliyle konuşup şiir söyler. Âşık Çelebi şöyle diyor:

"Mervîdir ki, her bâr ki, okumak kasd etmiş, hurûf-ı tehecciyi tamâm etmeğe dili dönmemiş ve âyîne-i kalbi küdürât-ı nukûş u hutûtla dolmuş. Bediheten bu beyti demiş:

*Nazar eyle itiri
Bâzâr eyle götürü
Yaradılanı hoş gör
Yaradandan ötürü⁶²*

Yûnus Emre Divânı'nın eski yazmalarında bulunmayan bu dörtlük, halk ağzında şu şekle girmiştir.

60 İbrahim Has, *Tezkiretü'l-Hâs*, Süleymaniye Ktp. HM. Bl. Nu: 4543, vr. 168a-169b.

61 Bolulu Himmet Efendi, *Âdâb-ı Hurde-i Tarîkat*, (bkz. Meliha Tapsız, Bolulu Himmet, Divân, Manzûm Tarikat-nâme, Adâb-ı Hurde-i Tarikat), GÜ., SBE. YLT., Ankara 1995, s. 165.

62 Âşık Çelebi, *Meşâirü's-Şuarâ*, (Tıpkı Basım, Haz. G.M. Meredith Owens), London 1971, vr. 98 b; Aynı eser, Ankara Millî Ktp. MFA, A/4765, Yûnus Maddesi.

*Elif okuduk ötürü
Bâzâr eyledik götürü
Yaradılanı severiz
Yaradandan ötürü*

Abdûlbaki Gölpınarlı, Şerafettin Yaltkaya'dan alıp faydalandığı bir Mecmua'da Yûnus'la ilgili bazı rivayetlere rastlamıştır. Bunları değerlendirirken şöyle diyor:

“Gülşenî Hasan Sezaî halifesi Mustafa Efendi'den hilafet alan ve 1802'de İstanbul'da ölüp Hasekî'de şeyhi bulunduğu Başçı Mahmûd Tekkesi'nin avlusuna gömülen Mehmed Saîd Efendi'nin Mecmûa'sında Yûnus'a ait şu rivayetler var:

"Şeyh Yûnus Emre Hazretleri duâyı ve niyâzı böyle buyururlarmış ve icâbet vâki olurmuş deyü kudemâdan istima' eyledik. Teberrüken bu mahalle kaydolundu:

*Binbir adlu bir Allah
Yüz bin adlı yâ Sübhân
Bir iş düştü bir dermân
Sen yarı kıl yâ Rahmân*

Cenâblarından duâ niyaz edenlere böyle buyurmuş k.s.”

Gene aynı Mecmûa'da Niyâzî-i Mısırî'nin (Öl. 1694) Yûnus Emre'ye atfedilen:

*Çıkdım erik dalına anda yedim üzümü
Bostân ıssı kakıyıp dir ne yersin kozumu*

matlalı şathiyeyi şerhederken, "Allah'ım, sen bizi, keremler sahibi emin sevgili Muhammed'in hürmetine, tam gerçeğe ulaşanlardan et. Sapıklıkta kalanlardan etme.” şeklinde Arapça bir dua okuduğu kaydediliyor.”⁶³

Köstendilli Şeyhî Süleyman Efendi, (Öl. 1819) telif ettiği Bahrü'l-Velâye adlı velîler tezkiresinde, Tapduk Emre'den, Yûnus'tan, şiirlerinden ve tekkeye taşıdığı odunlardan söz ettikten sonra şu rivâyeti anlatır:

"Naklolunur ki, Mevlânâ Rûmî demiştir ki, ilâhî menzillerin hangisine çıkdımsa, bir Türkmen Kocası'nın izini önümde buldum, Onu geçemedim. Bundan murâdları Yûnus Emre'dir.”⁶⁴

63 A. Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, s. 57.

Bir halk rivayetinde, Yûnus'un üç bin şiir söylediği, fakat Molla Kâsım adlı bir zâhidin, bu şiirleri şeriata aykırı bulup tahrip ettiği söylenir. Bu rivâyete göre, Molla Kâsım, şiirleri ele geçirip bir su kenarına oturur. Bin tanesini yakar; bin tanesini de suya atar. Kalan bin şiiri okumaya başlayınca, şu beyitle karşılaşır:

*Dervîş Yûnus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sıgaya çeken bir Molla Kâsım gelir*

Beyti okuyan Molla Kâsım, şaşırır, tevbeye gelir ve Yûnus'un velâyetine inanır. Ne var ki, iş işten geçmiştir. Elde sadece bin adet şiir kalmıştır.

Halk şimdi yakılan şiirlerin gökte melekler tarafından; suya atılan şiirlerin balıklar tarafından ve kalan şiirlerin de insanlar tarafından okunduğuna inanır.⁶⁵

Bir başka rivayet ise şöyledir:

"Yûnus feyiz alamadım diye şeyhinden ayrıldıktan sonra, karşılaştığı dervişlerle başından geçen mâcerâ üzerine kendi mertebesini anlamış, şeyhinin büyüklüğünü tasdik ederek dergâha dönmüş ve eşiğine yatarak kendisini affettirmiştir. Fakat, Tapduk, "mertebeni öğrendin artık burada duramazsın, asâmı attığım yere gider orada ruhunu teslim edersin" demiş. Asâsını atmış. Yûnus bu asâyı tam beş sene aramış, sonunda Sarıköy'de bulmuş ve orada ölmüş."⁶⁶

Son olarak konuyla ilgili meşhur bir rivayeti daha kaydedelim:

Yûnus birgün Mevlânâ'ya; "Mesnevî'yi sen mi yazdın" demiş. Mevlânâ evet deyince, "uzun yazmışsın! Ben olsam: "Ete kemiğe büründüm/Yûnus diye göründüm" derdim, olur biterdi!" demiş.⁶⁷

1.3. YÛNUS EMRE'NİN TÜRKÇESİ

Yûnus Emre, XIII. yüzyılda Anadolu sahasında Oğuz Türklerinin konuşup-yazdığı yazı dilinin en mühim temsilcisidir. Türkiye Türkçesi'nin tarihî devresinin ilk safhasını teşkil

64 Şeyhî Süleyman Efendi, *Bahrü'l-Velâye*, Berlin Ktp. (Almanya) Nu. 1683, vr. 14b.

65 A. Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, s. 60.

66 A. Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, s. 61.

67 A. Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, s. 61.

eden ve "Eski Anadolu Türkçesi" adı verilen bu şivenin oluşumunda, Yûnus Emre önemli bir rol oynamıştır. Yûnus'un kullandığı kelime ve ifade kalıpları, mecaz ve ıstılahlar, Türkçe'nin edebîleşmesi yolunda hakîkî bir dönüm noktasıdır. Esasen Yûnus'un eserlerinde görülen dil bilimi kuralları, Sultan Veled'in, Gülşehrî'nin, Ahmed Fakih ve Âşık Paşa gibi, o devir şairlerinin eserlerinde de bulunmaktadır. Fakat Yûnus'un üslûbu, kendine has bir estetik ve edâ taşımaktadır.

Anadolu Selçuklu devleti zamanında din ve ilim dili olarak Arapça; edebiyat dili olarak da Farsça kullanılıyordu. Hatta bu devirde Farsça, saray dili hâline gelmişti. İşte Yûnus Emre ve devrinin diğer Türkçe yazan şairleri, sessiz sedasız önemli bir inkılâp gerçekleştirmişler; Türkçe'ye dönüş yapmışlardı.

Günümüze intikal etmemekle beraber, Yûnus'un yaşadığı çağda zengin bir sözlü edebiyatın var olduğu söylenebilir. Daha XII. yüzyılın başından itibaren yazılı bir edebiyatın doğmaya başladığı da bilinmektedir. Yûnus Emre ve çağdaşları, Anadolu'da yeni bir edebî dil meydana getirirken, halk diline, sözlü ve yazılı edebiyata dayanmışlardır.

Yûnus Emre'den az önce yaşayan bir kaç şair Anadolu Türkçe'siyle şiir yazmıştı. Bunların içinde Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin bilinen bir kaç şiiri ve mülemması dikkat çekicidir. Mevlânâ'dan sonra, oğlu Sultan Veled, babasından daha fazla ana dili Türkçe şiir yazmıştır. Diğer taraftan Yûnus Emre'den biraz önce veya sonra yaşayan Ahmed Fakih, Şeyyâd Hamza ve Dehhânî gibi şairlerin Anadolu Türkçe'siyle az-çok eserler kaleme aldıklarını biliyoruz. Bütün bunların içinde Yûnus'un Türkçe'si, fikirleri gibi müstesna bir yere sahiptir.

Yûnus'un asıl dehâsı, Türkçe'yi san'atkârâne bir üslûpla kullanmasında aranmalıdır. O, âdetâ Türkçe tasavvuf ve ıstılah dilinin kurucusudur. Türkçe, Yûnus'un kalemıyla estetikleşmiş, edebîleşmiş ve canlanıp yayılmıştır. Bu dil, İslâmî Türk medeniyetinin o devirde taşıdığı bütün zenginliği içine alan ve aksettiren bir özellik arz eder.

Yûnus'un kullandığı dil, sadedir. Bununla birlikte O, devrinin Türkçe'sinde var olan ve halk tarafından da anlaşılan Arapça ve Farsça kelimeleri de kullanmıştır. Zira bu devirde Türkler, İslâm medeniyeti dairesine girmiş; Kur'ân, sünnet ve bunlara bağlı olarak gelişen İslâm tasavvufuna uygun olarak yaşamaya ve düşünmeye başlamışlardı. Dolayısıyla halk, bu kültürün dilini de hazmetmiştir. Bu sebeple Yûnus'un dili, halkın yabancı olduğu bir dil değil, bilâkis âşinâsı olduğu bir dildir. Bu yüzden şöhreti geniş bir muhite yayılmıştı. Onun

şiiirlerinde; halk söyleyiş ve deyimleri, Türkçe'ye adapte edilen Farsça ve Arapça kelimeler, devrin kültürünü yansıtan, bilhassa, din-tasavvuf, toplum, insan, maddî kültür, kozmik âlem ve devrin tipleriyle, sosyal ve siyasî düzenini dile getiren ifade ve unsurlar çok miktarda bulunmaktadır.

Yûnus Emre Divânı incelendiğinde, pek çok Arapça ve Farsça kelimenin Türkçe fonetiğe uyarlandığı görülecektir. Şiirlerde, mesela; Farsça olan bicid, “becid”e; çerâğ, “çırak”a; âşikâre, “eşkere”ye; mismil, “mısmıl” şekline dönüşmüştür. Yine, Arapça olan vasiyyet “vasyet”e; hecâ, “hece”ye; berk urmak, “balkurmak” veya “balkımak” şekline dönüşmüştür. Yûnus Emre Divânı'nda, manâları aynı olan Arapça-Farsça kelimelerle Türkçe kelimeler, aynı veya ayrı şiirlerde birlikte kullanılabilmektedir:

Evliyâ (Ar.) - Eren (Tr.); Allah (Ar.) - Çalap, Tanrı (Tr.); Cennet (Ar.) - Uçmak (Tr.); Cehennem (Ar.) - Tamu (Tr.); Aşk (Ar.) - Sevü (Tr.); Günâh (Ar.) - Yazuk (Tr.); Şarâb (Ar.) - Süçi (Tr.); Mest (Far.) - Esrük (Tr.); Münkir - Nekir (Ar.) - Sorucu (Tr.).

Bu örneklerde görülen kelime ve kavram ikiliği, Yûnus Emre'nin yaşadığı zamanın dil yönüyle de bir istihale devri olduğunu gösterir.

Şiirlerde dikkat çeken bir başka özellik de, artık bugün unutulmuş pek çok arkaik kelimenin kullanılmış olmasıdır."Arkuru, ög, ötmek, üzme, ayruk, bezek, kezek, dikçi, ton, genez, karımak, uçmak, pısarık, tanmak, şeşmek, sağınmak, sınık, kiçi, esenlemek, tükeli, bayık, iye, sünük, sösmek, utlu, yazu, yazuk" gibi kelimeler, Yûnus'taki arkaizmi göstermektedir.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden sonra, Yûnus'un şöhretinin sebebini ve asıl dehâsını, şiirinin dilinde aramak gerektiğini belirtmek gerekir. Yûnus, hangi tefekkür ürününü nasıl bir dil ile anlatmıştır da, bu kadar sevilmiştir? Bunu Nihat Sami Banarlı şöyle tesbit ediyor:

"Yûnus Emre'ye kadar, üç milletin üzerinde asırlarca işlediği Acem lisânı bile vahdet-i vücûd inancını Yûnus kadar kolay söyleyememiştir. Hiçbir yapmacığı olmayan, adeta san'at kaygısı ile söylenmiyormuş gibi sade ve külfetsiz bir lisanla söylenen Yûnus'un şiirlerine hemen bütün tasavvuf edebiyatında benzer şiirler bulmak kolay değildir. Bu şiirlerin benzerleri, ancak Onun yolunda yürüyen ve Onun gibi söylemek azmiyle coşkun, Yûnus Emre mektebi talebesinin bazı şiirleridir.

Yûnus'ta, tasavvufun söylenmesi güç heyecanları berrak bir su içindeymiş gibi zevkle görülür. Bu su, denilebilir ki, Yûnus'un güzel, mûsikî dolu, saf ve temiz Türkçe'sidir. Bu öyle bir sudur ki, bulunduğu kap sarsılıp Onu çağıldatan şairin ruhundaki fırtınalar arttıkça daha çok berraklaşır.

Allah sevgisini, insandaki Allah'ı; her varlıkta Allah diyen bir ifade bulunduğunu söyler ve Tanrısına varamamak endişesiyle yandığı zamanlardaki acısını haykırırken Yûnus, âdeta eskiden söylenmiş şiirleri hatırlıyor ve onları tekrarlıyormuşçasına şiiri kolay söylemiştir.

Böylelikle, Anadolu'da XIII. asırda başlayan ve bir daha yerini hiç bir yabancı dile bırakmayan Türkçe'nin bu kat'i zaferinde Yûnus Emre'nin aziz hizmeti vardır. Ancak, Yûnus Emre Türkçe'si, bazılarının yanlış olarak söyledikleri gibi bir öztürkçe değildir. Bu dil, ortak İslâm medeniyeti içinde öteden beri gelişmeye başlamış ve bu ortak medeniyet dillerinden Türkçeleştirilmiş kelimelerle zengin bir İslâmî Türk Dili'dir. Türk Milleti, bilhassa Anadolu ve balkanlar Türkiye'sinde her türlü yabancı menşe'li kelimeleri Yûnus Emre asrından bu yana, büyük bir temsil kudretiyle Türkçeleştirmiş; bunların pek çoğunu kendi dilinin söyleyiş inceliklerine uydurarak Türkçe sözler hâline getirmiştir.

İmanı ve ideali gereğince, geniş halk topluluklarına ses duyurmaya çalışan Yûnus Emre'nin Türkçesi, işte bu şartlar içinde sade ve çok güzel bir halk lisânıdır."⁶⁸

Onun asıl farkı, Türkçe'ye getirdiği değişik ses ve kelimelere yüklediği orijinal manâlardadır. O, sade bir dile derin manâlar yüklemesini bilmiştir. Şiirlerinde hâkim olan üslûp, konuşma üslûbudur. Bu hususiyet ilâhîlerin asırlarca dilden dile yaşayarak günümüze gelmesinin gerçek sebebidir.

Şairimizin dili konusunda söylenebilecek önemli hususlardan birisi de, divânı incelendiğinde görüleceği üzere, Onun az da olsa âyet veya hadîslerden iktibâslarda bulunmasıdır. Fakat asıl önemlisi divânın hemen her şiirinde O, bu âyetlerin adeta Türkçe meâlini verir gibidir.

68 Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, İstanbul 1983, s. 335

Yûnus Emre, ayrıca, kullandığı dil, üslup ve mücerred unsurlarıyla kendinden sonra gelişen halk ve divân şiirini hazırlayan kişi olmuştur.

Nihayet, Türkçe, Yûnus Emre'nin kalemiyle zafere ulaşmış, en güzel şeklini almıştır. Yûnus, bütün edebiyat tarihimiz içinde Türkçe'nin edebî bir dil hâline gelmesinde en büyük, en mühim merhalelerden birisi ve belki de birincisidir. Onun dili, kısaca, İslâmî Türk medeniyetini ve inanç değerlerini bütün derinlikleriyle aksettirmektedir.

1.4. YÛNUS'UN EDEBİYATIMIZDAKİ YERİ, DÜŞÜNCESİ VE SANATI

*Bu bizden önden gelenler ma'nâyı pinhân dediler
Ben anadan doğmuş gibi geldim ki uryân eyleyem*

Yûnus Emre, bir Türk-İslâm mutasavvıfıdır. Onu, sadece, elinde sazı ve dilinde doğaçlama şiir söyleme kabiliyeti olan bir ozan yahut sâz şairi saymak doğru değildir. Yûnus, dinî-tasavvufî Türk edebiyatı sahasında, ayrı bir üslûbun, kendine has bir tarzın temsilcisi olan mektep bir şairidir. Onda irticâlî (buna tulûât demek daha doğru olur) söyleyiş olmakla birlikte, saz unsuru yoktur. Daha XII. asırda Türkistan'da Ahmed Yesevî ile başlayan ve adına "Hikmet" denilen tasavvufî şiir geleneğimiz, Yûnus'ta, "ilâhî" adıyla ve daha âşikâne bir edâ, üstün bir şekil ve muhteva ile tecellî etmiştir. Fakat bu devam, taklidî değildir. Yûnus hikmet geleneğini kendi kabiliyetiyle yoğurmuş olması sebebiyle, orijinal ve mektep bir şair olarak tanınmıştır.

Kendisinden sonra izlenip taklit edilen, ancak, hiç bir zaman aşılamayan, bunun için de, klâsik ve halk şairlerimizce üstâd kabul edilen bu zirve şair, ilâhîlerinde bütün samimiyeti, heyecanı ve aşkıyla, sâde, fakat derin bir üslûba ulaşmıştır. Bu özelliklerinden dolayıdır ki, O, görünüşte kolay, ancak, söyleyişte hiç de kolay olmayan sehl-i mümteni şiirler ortaya koymuştur.

Gönlünde dalgalanan Allah sevgisini sadrından satırlara geçiren Yûnus Emre, şiirine, ilâhî bir rûh ve ahenk vermiş, onları, adeta söylerken bestelemiştir. Bu sebeple ilâhîler birer lirizm şaheseridir.

İslâm'ın ve ledünnî sırların prensiplerini derinden kavrayan, benimseyen ve yaşayan mutasavvıfımız, eserinde Kur'ân ve sünnet esaslarından hareketle, bütün insanlığı, aşka,

kardeşliğe, merhamet ve şefkate davet etmektedir. Bütün bunlar evrensel birer mesaj olup Tanrı'ya ulaşmanın şartlarındandır. Yûnus'un sisteminde eğer bir insan sevgisinden bahsediliyor ve Yûnus hümanisttir, deniliyorsa bunun ancak Türk-İslâm hümanizması şeklinde adlandırılabilceği ortadadır. Gerçekte Yûnus'un insan sevgisi, "insanı sevmek" noktasında kalmayıp, insandan Allah sevgisine uzanmaktadır. Dolayısıyla, Yûnus Emre'nin hümanizm anlayışında, felsefî mânâda, insanı putlaştıran bir sevgi değil, beşerî benliği ilâhî benlikte yok eden bir anlayış hakimdir. İnsan-ı kâmil, gerçeğin fatihasıdır. Yûnus'un ifadesiyle, "mutlak didâr kapısı"dır. O kapıdan içeri girilir, Tanrı'nın cemâli tecellî eder. Yûnus'un hümanizması, "İnsan sevgisi Allah sevgisi içindir" cümlesiyle de özetlenebilir. Zira, Yûnus'a göre varlık bir bütündür ve Hak'tır. Şu mısra bu görüşü ne güzel anlatır:

"Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardaş gelir"

Yûnus'un, Allah sevgisinden, ilâhî birlikten, varlıkların bir tek nûrdan yaratılması fikrinden hareketle ileri sürdüğü kardeşlik anlayışı, esasen gönül kabı geniş olan kişiler tarafından idrâk edilebilecek yüksek bir tefekkür ürünüdür. Onun hümanizması, sadece Allah'tan insana kadar uzanıp, bu noktada kalmaz; kademe kademe bütün varlıkları kaplayan bir sevgi fikrine dönüşür:

"Benim bir karıncaya ulu nazarım vardır"

diyerek, hacmi küçük ve fakat mânâsı büyük bir varlığın ruhuna iner. Buradan toprağa uzanır;

"Hor bakma toprağa toprakda neler yatar"

deyip, bakışlarını, Allah'ın kereminden tezâhür eden toprağa, daha derin bir ifadeyle, aslına çevirir.

Görüldüğü gibi, Yûnus'un sevgi dünyası insana münhasır değil, zerreden toprağa, topraktan hayvana, insandan Allah'a uzanan bir seyir takip etmektedir. Gerçek sevgi, Allah sevgisidir. Gerçek âşık da, Allah âşığıdır. Bunu, Yûnus'un yukarıdaki mısraına dönünce çok daha iyi anlıyoruz:

"Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardaş gelir"

Yûnus, çevresinden, tabiattan, insanî değerlerden küçük misaller getirmekle beraber, maddî unsurları gaye olarak ele almamıştır. Onun gayesi ilâhîdir. Varlığın özü mühimdir. Herşeyin özünde var olan mutlak varlık olunca, varlıklara ve insana verilen değer de Allah'a münhasır olmaktadır. Sevginin temelinde mutlak yaratıcı -yani bütünlük- vardır. Bu yüzden,

her türlü sevgi insan içindir, diyerek eşyayı ve insanı tanrı vücudundan ayrı gören felsefî düşünceye sahip kişiler, Yûnus'tan farklı düşünürler. Dolayısıyla, burada açıkça diyebiliriz ki, Yûnus'un manevî dünyasına felsefî kavram ve sistemlerle girilemez. Onun dünyasına, yine kabul ettiği dünya görüşünün, aşk, irfân ve vahdet-i vücûd düşüncesinin kavramlarıyla girmek gerekir.

Yûnus'u felsefî manâda hümanist, panteist veya mistik kabul etmek doğru değildir. Herşeyden evvel, Yûnus'un tasavvuf anlayışı Kur'ân'a ve sünnete dayanır. Yûnus'un tasavvufî düşüncesi dinamiktir. O, manevî hayatı toplumla iç içe yaşar. İdealize ettiği insan tipini anlatırken, hayattan, tabiattan ve çevresinden ayrılmaz.

Yûnus Emre'nin idealize ettiği insan tipi, "insan-ı kâmil"dir. Bu insan, yaratılış gayesi olan ilâhî ahlâka ulaşmış, üstün vasıflarla donanmıştır. Yûnus'a göre ahlâk, insanî olmayan davranışları terk edip ilâhî yaratılışa yönelmektir. Ahlâkî olmayan davranışlar, Yûnus'un sözlüğüne "yaramaz" kelimesiyle girer. Yaramaz davranışların "yarar" davranışlara dönüştürülmesi, insân-ı kâmil olmanın esasıdır. Kâmil insân, aşk ile Allah'a ulaşmış, ilâhî ahlâk ile ahlâklanmıştır. Yûnus'un tarif ve tavsifini yaptığı ikinci bir tip de, iyi ile kötü, güzel ile çirkin, acı ile tatlı gibi ikilikler içinde bocalayan zâhid veya mübtedî âşık tipidir. Bu insan tipinin davranışları dramatiktir. Yûnus Emre'nin hedefinde, bu insanın eğitimi vardır. İnsan-ı kâmilin üstün vasıflarını sayarak bu insanın yetişmesini arzulayan Yûnus, dramatik davranışlar sergileyen insâna:

"Pervâneleyin oda yanmayan âşık mıdır"

diyerek, vücûd birliğine davet eder. Prensip bellidir; benlikten geçerek tek olan mutlak vücûdun varlığıyla var olmak. Yani, fenafillaha ulaşmak!

Şairin eserinde özelliklerini sıraladığı üçüncü bir tip daha vardır. "Hayvan insan" şeklinde adlandırılabilen bu insanın bütün davranışları dünyevî ve nefsîdir;

"Bir zerre aşkı olmayan belli bilin yabandadır"

"Aşkı olmayan gönül misâl-i taşa benzer"

"Bu hayâle aldanan otlar davara benzer"

gibi çarpıcı mısralar, hayvan insanın özelliklerini gözler önüne sermektedir.

Yûnus, vücut birliğine inanan bir mutasavvıftır. Ona göre, varlık tektir. O da, mutlak varlık olan Allah'tır. Eşya, yaratıcı olan Hak kavramından zuhur etmiş olup yine Hakk'a doğru

sefer eden birer tecellî(hayâl, gölge)den ibarettir. Gölge ve hayâlin aslı yoktur. Neticede, hayâl gidecek, hakikat kalacaktır. Eşyanın kendisine ait müstakil bir vücudu yoktur. Varlıklara müstakil vücut izafe etmek şıktır. Bunu yaşayan ve bilen Yûnus;

"Benden benliğim gitti hep mülkümü dost tuttu"

der. İnsanı insan yapan öz, yaratılışındaki aşk nüvesidir. Aşk, var olmanın sebebidir. Yaratılmışların kolu ve kanadı, vasıtasıdır. Oldurucu, erdirici bir güçtür. Kulun eksiklerini tamamlayan, kulu Hakk'a lââyık kılan bir cevherdir. Hulâsa, Yûnus'a göre;

"Aşk gelince, cümle eksikler biter".

Yûnus Emre, şiirlerinde işlediği sosyal hayat ve çevre unsurlarından, maddî değerlerden açıkça anlaşıldığı üzere, tasavvufu yaşarken iç dinamizmini kaybetmemiş. "bir lokma bir hırka" kuralına dayanan statik bir mistisizm eğitiminden ziyade, "el kârda dil yârda" vecizesiyle izah edilebilecek bir eğitimden geçmiştir. Bir başka söyleyişle, Yûnus, toplum içinde halvet çıkarmış, "kesrette vahdet" bilinciyle yaşamış bir sûfidir. "Dürüş (Çalış), kazan, ye, yedir; bir gönül ele getir" diyen bir sûfî için, başka bir görüş ileri sürmek mümkün değildir.

Müslüman Türklüğün dili, fikri ve vicdânı olan Yûnus Emre'nin san'atını değerlendirirken, herşeyden evvel bir İslâm mutasavvıfı olduğunu bilmek gerekir. Onun şahsiyetini yoğuran en önemli unsur, ledün bilgisidir. O, eserinin bir yerinde "ledün ilmi"ni üstadı kabul ederek, "İlm-i ledündür üstâdım bu hikmeti duyan benim" der. Bu özelliği esas olmak kaydıyla, Yûnus, dili, düşünüş sistemi, çevresi, değer verdiği unsurlar, toplum anlayışı itibarıyla Türk'tür ve millîdir.

Yûnus Emre'de san'at, düşünce sistemiyle paraleldir. O, fikirlerini işlerken kuru bir dil kullanmaz. Dinamik, akıcı, ahenkli bir üslup ile yüksek bir estetik seviyeye ulaşır. Aynı zamanda bu fikirlerin şiirin estetik yapısı içinde kaybolup gitmediği de bir gerçektir.

Yukarıda söylediğimiz gibi, Yûnus'un san'atından bahsederken Onun san'atından ziyade tasavvufî şahsiyetinin düşünülmesi gerektiğini belirtmekte yarar vardır. Esasen ilk edebiyat tarihçi ve tenkitçileri diyebileceğimiz tezkireciler de bizim gibi düşünmektedirler. Bu konuda Lâmiî, şâirin şiirini anlatırken "ser-â-ser esrâr-ı tevhid ve etvâr-ı tefrîd ve rumûz u

işârettir.”⁶⁹ demektedir. Âşık Çelebi'ye göre Yûnus, Tanrı mektebinde okuyan bir ârifdir, Şöyle diyor: "Lisân-ı kâli, lisân-ı hâle tercemân etmiş abdâl u ebrârdandır. Ve lisânı aynıyla izhâr-ı mafi'z-zamîr eden eshâb-ı esrârdandır.”⁷⁰ Bahrü'l-Velâye adlı sûfî tabakatının yazarı Şeyhî Süleymân Köstendili'nin kanaati de, bunlardan farklı değildir. Yûnus, Şeyhî'ye göre, Türkçe ibarelerle gazel ve ilâhî tarzında pek çok tasavvufî sırrı izhâr etmiştir.⁷¹ Bursalı Mehmet Tahir'in şu cümleleri, Yûnus'un san'atkâr şahsiyetinin çerçevesini çizer: "İlâhiyat-ı ârifâneleri sâde ve âmiyâne olmakla beraber, gavâmız-ı ilm-i tasavvuf cihetiyle pek çok mezâmin-i hakîkayı câmi olduğu kendisinden sonra gelen bi'l-cümle urefâ ve kümmelînin teslim-gerdesidir.”⁷²

Fuat Köprülü, Yûnus'un san'atının "millî olduğunu söyler. Bu Türk san'atının başlıca iki hususiyeti vardır. Birincisi Ona ahlâkî, sofîyâne esaslarını veren İslâmî-Nev-eflatunî unsur; ikincisi, lisânın esası, diğeri şekli teşkil eden bu iki unsur Yûnus'un şahsiyetinde birbiriyle o sûretle mezc olmuştur ki, Ondan vücûda gelen o yeni san'at şekli zevk itibariyle tamamen Türk'tür."

Yûnus'un kültürü sadece kendisine has "Türkçe" bir sûfî terminoloji kurmasıyla sınırlı değildir. Onun Dîvânı'nda âyet ve hadislerden, Hint-İran ve Yunan mitolojisinden; efsanevî unsurlardan, klâsik dönem mutasavvıflarından, halk kahramanlarından pek çok iktibaslar vardır. Bu arada, sosyal olayların ve mahallî hayatın izlerini Onda çok canlı olarak görmekteyiz. Türklerin İslâm medeniyeti dairesine girmesiyle birlikte yaşamaya başladığı kültür değişmelerinin de canlı bir şahidi olan Yûnus, şiirlerinde bilhassa mecâz ve metafora başvurduğu yerlerde bu değişmelerle ilgili önemli ip uçları vermektedir. Kısaca ifade edecek olursak, mutasavvıfımızın eserindeki Türk toplumu, akıncı bir medeniyetten ikinci bir medeniyete geçişin özelliklerini yaşayan bir toplumdur.

Mutasavvıfımızın şiirinde dikkatimizi çeken bir başka özellik de, didaktizm ile lirizm paralelliğidir. Bu yönüyle Onun şiiri Mevlânâ'nın şiirine benzemektedir. Şiirlerde görülen didaktizm, insana bıkkınlık verecek derecede değildir. Çünkü, bin bir aşk haliyle hallenen

69 Lâmiî, *Nefahat Tercemesi*, s. 691.

70 Âşık Çelebî, *Meşairü's-Şuarâ*, vr. 98b.

71 Şeyhî Süleyman Efendi, *Bahrül-Velâye*, vr. 143b.

72 Bursalı Mehmed Tahir, *Aydın Vilâyetine Mensup Meşâyih, Ulemâ, Şuarâ, Müverrihin ve Etibbâ'nın Terâcim-i Ahvâli*, İzmir 1324, s. 193.

Yûnus, şiirinde tabîî ve âşıkâne bir edâ içindedir. Bu sebeple, denilebilir ki, ilâhîlerde, fikir duygunun potasında erimiştir. Yûnus, eserinde insandaki değişmeyen özellik ve güzellikleri yakaladığı; aşk, ahlâk, sevgi, mutlak hakikat, bilgi ve ilim, varlık, varoluş, insan gibi bütün zaman ve mekânlarda tartışılan evrensel kavramlarla ilgili orijinal görüşler geliştirdiği için de ölümsüz bir klâsik kabul edilmelidir.

Buraya kadar sıraladığımız özelliklerini dikkate alacak olursak, Yûnus'un san'atını şu birkaç cümleyle özetleyebiliriz:

Yûnus Emre'nin işlediği tasavvuf, İslâmî, insanî ve moral bir tasavvuftur. O, gayesi olan aslını ve Allah'ı ararken, İlâhî değerlere sadık kaldığı gibi, toplumdan ve toplumsal değerlerden de kopmuş değildir. Yûnus, tasavvufî görüşlerini dile getirirken kendi dilini ve terminolojisini kullanır. O, bu dili en sade bir biçimde işlediği hâlde yüksek bir tefekküre ulaşmıştır. Şiirlerindeki şekil ve muhteva, kendine has, millî ve İslâmî bir yapı arz eder. O, insandaki özü bilir. İnsandaki değişmeyi yakalar. Bunları anlatırken de seçmeye tâbi tutar. San'atı, ilâhî bir ilhâma ve ahenge dayanmaktadır. Eserlerindeki ses ve ahenk, yüksek bir seviyededir. Söyleyişi orijinaldir.

İşte, bu ve benzeri sebeplerle Yûnus, yüzyıllardan beri yaşayan bir ilâhî sesin sahibi olmuştur.

Yûnus'u okurken, karşımıza sâde, masum ve ruhu şefkat dolu bir dervişin ilâhî bir lisanla konuştuğunu hissederiz; zaten bu sebeptir ki, Yûnus'un şöhreti, daha yaşadığı çağda yayılmıştır.

Bu mektep şâir, klâsik sûfî terminolojisinin Türkçe karşılıklarını ilk defa ve bilinçli olarak kullanan; kendisine has soyut bir sûfî dili geliştiren kişidir. Anadolu'da Yûnus'tan sonra yaşayan pek çok şair mutasavvıf artık Yûnus'un geliştirdiği bu dili kullanıp işlemiştir. Şairleri "Yûnus dilinden konuşturan" sebep nedir? şeklinde sorulacak bir sorunun cevabı yine Yûnus'un menkabevî hayatıyla ve şiirlerinde gizlidir.

Yûnus Emre'nin destanî hayatı kendi çağından günümüze kadar özellikle sûfî çevrelerde "bir sâlik modeli" olarak sürekli anlatılmıştır. Bu özellik, şiirleri için de geçerlidir. Onun şiirleri, sâliklere gerek usûl (erkân) öğretiminde ve gerekse aşk ve irfân telkin eden özellikleri yönüyle asırlardan beri okunagelmıştır.

"Yûnus Mektebi"ni daha iyi anlamak ve şairimizin asırlardan beri süregelen etkisini göstermek bakımından burada değişik zamanlarda ve farklı mekanlarda yaşayan "Yûnus dilinden konuşan" bazı mutasavvıf şairlerden de bahsetmek yerinde olacaktır. Bütün bu şairler bir Yûnus ekolünün ve dilinin varlığını açıkça ortaya koyacak niteliktedir.

Divânı bir tasavvuf ilmi hâli olarak kullanılan ve hemen hemen bütün şiirleri Yûnus'a nazire olan XVII. asırda yaşayan Halvetî şairi Niyâzî-i Mısırî'nin:

*Niyâzî'nin ağzından Yûnus durur söyleyen
Herkesi çün cân gerek Yûnus durur cân bana⁷³*

veya;

*Bu sözün Yûnus'u Mısırî değildir
Lügaz bunda mu'ammasın ol eyler⁷⁴*

dediğine bakılacak olursa, Anadolu ve Rumeli coğrafyasında oluşan Türk tasavvuf edebiyatı, esasen Yûnus Emre'den ibarettir. Yûnus'un anlaşılması demek, gerçekte Türkçe'nin, Türk tasavvuf dilinin ve topyekun tasavvufî düşüncenin anlaşılması demek olacaktır. Bütün bu ifadelerin kanıtı Yûnus takipçilerinin divanlarında mevcuttur.

Anadolu'da Yûnus'un izinden giden sûfî şairlerimizin ilki şüphesiz Âşık Paşa'dır. 1272 senesinde Kırşehir'de doğan ve yine 1330 senesinde burada vefat eden Âşık Paşa, Yûnus'tan az bir zaman sonra 1330 senesinde yazıp tamamladığı 10.613 beyitlik "Garîbnâme"sinde ve Âşık mahlasıyla yazdığı ilâhîlerinde Türk dilini, millî bir şuurla, Yûnus'un bıraktığı yerden alıp daha yüksek bir seviyeye taşımıştır. Bu şairin yazdığı ilâhîlerden bazıları Yûnus'un şiirleriyle iç içe girmiş ve ayırdedilmesi imkansız hale gelmiştir.⁷⁵

XV. asrın ilk yarısında Sivrihisar'da yaşadığı anlaşılan "Mevhûb-ı Mahbûb" adlı mesnevînin şairi Şeyh Baba Yûsuf, Yûnus Emre'nin Sivrihisarlı bir aziz olduğunu belirterek şöyle der:

73 Muhammed Nûr, *Mısırî Niyâzî Divânı Şerhi*, İstanbul 1976, s. 36.

74 Muhammed Nûr, a.g.e., s. 228.

75 Âşık Paşa, *Garîbnâme*, I/1, Haz. Kemal Yavuz, İstanbul 2000, s. XXIII;

Cihan Okuyucu, *Âşık Paşa'nın Yûnus Emre ve Başkaları İle Karışan Şiirleri*, Kırşehir 2000, Basılmamış Tebliğ; Abdülbaki Gölpınarlı, *Âşık Paşa'nın Şiirleri, Türkiyat Mecmuası*, C. V, İstanbul 1935, s. 87-100.

*Azîzlermiş hususâ Yûnus Emre
Edermiş zühd ü uzlet uyup emre*

*Bu yerededir bu zümrenin mezârı
Müşerref eylemişlerdir diyârı*⁷⁶

XVI. asır Halvetîlerinden Elmalılı Vâhib Ümmî'nin;

*Biz Yûnus'un sebakın evliyâdan okuduk
Gizli değil belliyiz şimdi zamân içinde*⁷⁷

beytinde bahsettiği "Yûnus'un sebakı", mutasavvıf şairin divânındaki nutk ettiği düşüncelerinden başka bir şey değildir. Vâhib Ümmî'nin bu dersi, yani Yûnus'un fikirlerini "Evliyâ" diye bahsettiği üstadı Yiğitbaşı Ahmed Efendi'den talim ettiği anlaşılmaktadır. Bunun doğruluğu bizzat Yiğitbaşı'nın eserleriyle de ortaya çıkmaktadır. İncelendiğinde görüleceği üzere Yiğitbaşı Ahmed Marmaravî de, hemen her manzûmesinde Yûnus'un etkisinde kalmıştır. Mensûr eserlerinde de zaman zaman ondan alıntılar yapar. Bunlardan Risâletü'l-Hüdâ adlı eserinde Müridlerin uymaları gereken tarîkat adâbını anlatırken bu edeplere riâyetin öneminden dem vurarak şunları söyler:

"An-kasdin birini kasd-ı terk, nice zamân kalbe perde olur. Lezzet-i ibâdet ve safâ-yı sülûk bulunmaz. Bunlara riâyet olunsa hâtırlarımıza gelmez hikmetler münkeşif olur. Hazret-i Yûnus buyurur ki:

*En sanmadığın yerde
Şâyet açıla perde
Dermân erişir derde
Allâh görelim neyler
Neylerse güzel eyler*"⁷⁸

XVI. asır mutasavvıflarından Hüsâmeddin-i Uşşakî (d. 1475 Buhara/ö.1594 Konya) de, bir gazelinde, tıpkı Niyâzî-i Mısırî gibi, şiirlerini Yûnus dilinden söylediğini belirtir:

*Yûnus Emre dilinden dervîş Hüsâm söyledi
Deryâ-yı 'aşka dalarmış ka'rina erişince*⁷⁹

⁷⁶ Şeyh Baba Yûsuf Sivrihisârî, *Mevhûb-ı Mahbûb*, (Haz. Ahmet Kartal), Eskişehir 2000, s. 529.

⁷⁷ Abdülvehhâb Ümmî, ilâhiyatının bir başka yerinde de; "Yûnus bu yolda bize delildir/Var bir mürşide sor niye geldin" demektedir. bkz. *Divân-ı İlâhiyât*, Şahsi Ktp. nüshadan.

⁷⁸ Ahmed Ögke, *Ahmed Şemseddin-i Marmaravî*, İstanbul 2001, s. 102.

Yine, XVII. asır mutasavvıflarından Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi, Kaside-i Mimiyye'sinde şöyle der:

*Hayyâm dilinde söyleyen dinen tenâsuh eyleyen
Tapduk'da Yûnus Emre denen ma'nî-i irfân olmuşam*

*Yûnus dilinle ma'nîler te'lîf ü tasnîf eyledim
Adım Nesîmî eyledim hem fazl-ı Yezdân olmuşam⁸⁰*

Diğer taraftan İbrahim Efendi, öğrencisi Sun'ullah Gaybînin derlediği sohbetlerinin bir yerinde, Yûnus Emre'yle ilgili şunları söyler: "Lisân-ı kadîm üzere manâ icrâ eylemiş er Yûnus Hazretleridir."⁸¹

Halvetî büyüklerinden Üsküdarlı Nasûhî de, dervîşi Enderun kahyası İbrahim Efendi'ye gönderdiği bir mektubunda, "Yûnus, Mısırî, Nasûhî (k.s.) gönlü birdir, birdedir, bir iledir,"⁸² diyerek, adı geçen zâtı vücûd birliği fikrine çekmeye çalışmaktadır.

Yûnus okuluna mensup şairlerimizden birisi de Üsküdarlı Hâşim Baba'dır. XVIII. asır Mutasavvıflarından olan Hâşim Baba, divânının bir beytinde;

*Yûnus Dedem'dir söyleyen Seyyid Haşim'dir dinleyen
Bu esrârı fehm eyleyen ağyâra açma râzımı⁸³*

diyerek, ağzından söyleyenin Yûnus olduğunu belirtip, aynen Niyâzî-i Mısırî gibi, kendisini Yûnus geleneğine bağlamaktadır.

Hâşim Baba'nın yetiştirdiği Giritli Salacıoğlu Mustafa Celvetî (XIX. asır) de, aynı görüştedir:

*Yûnus durur söyleyen Salacıoğlu elbet
Bu sözü söylemeğe himmet erdi dedemden⁸⁴*

XIX. asır Halvetî şairlerinden Mustafa Sabrî, bir beytinde vahdet-i vücûdçu bir yaklaşımla Yûnus'un kendisi olduğunu söyler:

79 Dîvân-ı Hüsameddin, Ankara Milli Ktp. FB. Yz. Nu: 327, vr. 33b.

80 B. Kemikli, *Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi ve Müfid ü Muhtasar*, İstanbul 2003, s. 40.

81 Sun'ullah Gaybî, *Sohbet-nâme*, İstanbul Belediyesi Atatürk Ktp. Nu: K. 292. 33b.

82 Nasûhî-i Üsküdarî, *Müraşelât*, MÜ. İlahiyat Fak. Ktp. Tasnif dışı Yz., Vr. 4a.

83 Hâşim Baba, *Divân-ı Hâşim Efendi*, İstanbul Tarihsiz, s. 98.

84 Salacıoğlu Mustafa Celvetî, *Divân*, (M. Tatçı ve Diğerleri), Ankara 2000, s. 189.

*Menem Sabrî menem Şükrî menem Yûnus ile Mısırî
Menem İlyâs ile Hızrî Menem nazır ile manzûr⁸⁵*

Yûnus'u takip eden mutasavvıf şairlerden aldığımız bu örnekler, Türkmen Kocası erenin sonraki asırlarda devam eden şöhret ve tesirini açıkça göstermektedir.

Netice itibariyle, Vahdet-i vücûd inancının coşkunu bir temsilcisi olan Türkmen dehası Yûnus, cân evimizde imân ışığı yakan; gönlümüzde Allah sevgisi uyandıran şiirleriyle adını ebediyyete mühürlemiş bir gönül âbidesidir. Şiirleriyle, varlık ve eşyanın mahiyetini derin bir kavrayışla izah eden Yûnus Emre; vücûd birliği, ilim, aşk, ahlâk, nefis terbiyesi gibi konularda İslâm tasavvufundan hareketle mükemmel bir düşünce sistemi ortaya koymaktadır. Dünün, bugünün ve yarının dünyevî sıkıntılarla gönlü daralan dramatik insanı, Yûnus'un zamân ve mekân aşan evrensel mesajlarından çok şeyler alacak, bitmeyen arzularını tüketip gönül darlığından kurtulacaktır.

Yûnus'un terbiye metodunda teferruat yoktur. İnsanın nefsinden Allah'a yolculuk yapabilmesi için tek bir şeye ihtiyacı vardır: Aşk! Şu hâlde sevmek herşeyin başıdır. Kendini gerçekleştirmek, noksanlıklarından kurtulup tamamlanmış bir varlık hâline gelmek isteyen herkes, aşktan başlamalıdır. Bir aşk ahlâkçısı -kendi tabiriyle- bir aşk bezirgânıdır. dünyaya, davâ için değil manâ için; kavga için değil, sevgi için gelmenin bilinciyle yaşayan mutasavvıf şairin gerçek gerçek muhatapları Tanrı âşıklarıdır:

*Aşksızlara benim sözüm
Benzer kaya yankısına*

*Bir zerre aşkı olmayan
Belli bilin yabandadır.*

diyen Türkmen kocası, okunan ilâhîleriyle "gönüller yapmağa" devam etmektedir.

85 Sabrî, *Divân*, Milli Ktp. Yz. Nu: A. 4346, vr. 25a.

1.5. DEYİM

1.5.1.Deyimin Tanımı

Deyim, dilin anlamını yoğunlaştıran, dili zihinsel olarak çizgiselliğin ötesinde çok boyutlu hale getiren önemli bir unsurdur. Genellikle bir durumu, karşılaşılan olayların özelliklerini, insanların çeşitli ruhsal ve fiziksel niteliklerini betimlemek üzere en az iki sözcüğün kalıplaşmasından oluşur. Anlatım gücünü artırıcı, hatırdan kalmayı sağlayan öğeler içeren bu anonim ürünler, bir toplumun diline yansıyan kültürünün izlerini göstermesi bakımından bir zenginliktir.

Türk dilinde deyimler üzerine yapılmış çok sayıda tanım söz konusudur. Deyimin tanımı konusunda birtakım farklılıklar bulunsa da genel olarak tanımlar birbirine benzemektedir. Öne sürülen ortak özellikler arasında, sözcüklerden en az birinin gerçek anlamının dışına çıkarak kullanılması ve deyimın söz öbekleri şeklinde kalıplaşmış olması yer almaktadır.

Zeynep Korkmaz, deyimi belirli gramer kalıpları içinde bir araya gelen birden çok söz ya da söz grubunun anlama güzellik ve zenginlik katmak için, mecazlı kullanışlar yolu ve çekici anlam kılığı ile yeni bir anlam oluşturacak biçimde kaynaşmış bulunan söz toplulukları olarak tanımlar. Yapı bilgisi yönünden de içlerinde ad, sıfat, zarf ve ünlem olarak kullanılanlarla cümle değeri içinde olanlarının bulunduğunu ifade eder. (Korkmaz, 2007: 175)

Doğan Aksan “Deyim, belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.” (Aksan, 2002: 35) ifadesiyle mecazi anlamı yan anlam olarak değerlendirir.

Deyimlerin yapısını Doğan Aksan “Türkçenin Sözvarlığı” adlı eserinde sözdizimi ve anlambilim açısından incelemiş ve deyimleri; ad tamlaması, sıfat tamlaması, yüklemsel olmayan sözcük bağdaştırmaları, eylemlikle kalıplaşmış yüklemsel sözcük bağdaştırmaları, yüklemli tümce biçiminde kalıplaşmış deyimler, deyimleşmiş ikilemeler (Aksan, 1996: 174-175) olarak sınıflandırmaktadır.

Deyimlerin çıkış hikâyeleri hakkında “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı kitabıyla İskender Pala deyimi, iki ya da daha fazla kelimedenden meydana gelen ve kelimelerin öz anlamları dışında bir anlam ifade eden söz grupları (Pala, 2007: ix) şeklinde tanımlar.

Suat Batur “Çoklukla gerçek anlamından az çok ayrı bir anlam taşıyan kalıplaşmış sözlerdir.” (Batur, 2006: 11) tanımıyla deyimlerin büyük bir çoğunluğunun mecaz anlamdaki söz öbekleri olduğunu ifade eder. Bu tanımlamadan gerçek anlamından uzaklaşmayan bazı söz öbeklerinin de deyim olabileceği sonucuna varılabilir.

Suat Batur, deyimleri biçim bakımından sözcük öbeği ve tümce durumundaki deyimler olarak iki kümeye ayırır. Sözcük öbeğindeki deyimleri de masterlarla kurulu olanlar, ikileme, sıfat tamlaması, ad takımı biçiminde olanlar, edatlarla kurulu olanlar şeklinde alt başlıklarla değerlendirir. (Batur, 2006: 14-17)

Tahir Nejat Gencan; deyimi, sözcük anlamlarını düşündürmeden kullanılan kalıplaşmış söz öbekleri biçiminde tanımlar. Eylem görevli deyimlerin sayısının fazla olduğunu belirtir. Bunun yanında ad, sıfat, zarf olan deyimlerin de bulunduğunu ifade eder. (Gencan, 2001: 350-351) Tahir Nejat Gencan, deyime öbekleşmiş eylemler içinde yer vermektedir. Deyimlerin büyük bir bölümünü fiil görevli deyimler oluşturduğundan bu yapıdaki söz öbeklerinin özellikle iyelik takısı almaları yönünden inceler.

Cahit Öztelli “Deyimler, gerçek bir olayın bir parçasının deyim durumuna geçmesiyle dünya görüşünün, yasayış felsefesinin yüzyıllar ötesinden bize seslendiği değerli ürünlerdir. Bunlar söze parlaklık, anlatım gücü vermek ve söyleyenin özel bir düşüncesinin, bir duygusunu bildirmek için kullanılan güzel söz dizileridir.” (Aktaran: Bahadınlı, 1962: 5-6) şeklindeki tanımıyla deyimlerde; bir milletin dünya görüşünün, yaşam tarzının etkili olduğu düşüncesini ortaya koyar.

Ömer Asım Aksoy, iki ciltten oluşan “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”nde deyimi “Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümcedir.” (Aksoy, 1988: 52) şeklinde tanımlar.

Deyimleri; masterlarla kurulu olanlar, ikileme, ad tamlaması, sıfat tamlaması, tamlanan + ad, tamlanan + önad, ekli ya da eksiz ad + önad yapısında olanlar, biri ya da her ikisi de ekli iki addan, biri ya da her ikisi de ekli iki sıfattan oluşanlar, iki eylemden oluşanlar ve cümle yapısında olanlar şeklinde sınıflandırır. (Aksoy, 1988: 43-44)

Ömer Asım Aksoy gibi deyim ve atasözü üzerine sözlük hazırlayan bazı yazarlara göre de deyim tanımı hemen hemen aynıdır: En az iki sözcükten oluşan, çoğunluğu kendi

anlamının dışında başka anlamlarda kullanılan kalıplaşmış söz öbekleridir. (Çotuksöken, 2004: 83; Çelikkanat, 2006: 209; Kurt ve Kemal, 1998: 5)

Netice olarak sahanın araştırmacıları deyimin; söz öbekleri şeklinde kalıplaşmış, mecazi anlamlar taşıyan ve anlatım gücünü arttıran sözler olduğu konusunda hem fikirlidir. Deyimlerin biçim özellikleri ise; isim ve sıfat tamlamaları, ikileme, mastar öbeği ve cümle değerinde olmaları şeklinde ayrınılamak mümkündür.

1.5.2. Deyimlerin Oluşumu, Kaynakları ve Özellikleri

1.5.2.1. Deyimlerin Oluşumu

“Çekici bir anlatımı olan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış kelime toplulukları” (Ayhan, 1983: 5-6) olarak tanımlanan deyimlerimiz, atalarımızdan kalan en değerli armağanlardır, (Çotusöken, 1998: 7) “Deyimler de başlangıçta bir kişinin yaratışıdır, anlamsal ya da dilsel özellikleri yüzünden beğenildiği, kullanıldığı ortam ve bağlamlarda sözü çarpıcı olarak belirttiği için halkça benimsenmiş, tutulmuş; konuşma ve yazıda yinelene yinelene günümüze değin gelebilmiştir. Yeni durumlar, yeni koşullar, Türkçe’nin kullanım özelliklerini kuyumcu ustalığı ile işlemesini bilen sanatçıların dile özel tasarrufları, hemen her dönemde dile yeni deyimlerin katılmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra kimi deyimler ancak sınırlan belirli bir bölgede kullanım olanağına kavuşmuş; kimi deyimler kullanımdan düşerek dilin genel çevriminden çıkmıştır.

Deyimler de atasözleri gibi kamunun malıdır, yani yaratıcıları bugün belli değildir. Gerçekten de bilinmesi pek büyük bir anlam taşımamaktadır. Deyim niteliği taşıyan bir söz öbeğinin anlamsal yükü, hangi ortam ve durumlarda kullanılacağına belirginlik kazanması ve dilsel beğeniye yatkınlığı, yaygınlığını, kullanılabilirliğini sağlayabiliyorsa, deyimleşmemesi için hiçbir neden yoktur.” (Çotusöken, 1998: 7-8)

1.5.2.2. Deyimlerin Kaynakları

“Bugün Türkçe’de kullanılan bütün deyimlerin kaynaklarını saptamak olanaksız görünmektedir. Bununla birlikte kimi araştırmacılar eski kaynakları tarayarak bugün deyim durumuna geçebilen sözcük öbeklerinin hangi olaylardan kaynaklandıklarını saptamışlar ve konularda kitaplar hazırlamışlardır.

Deyimleri inceleyen kitaplara göre deyimler çeşitli kaynaklardan gelmektedir. Bunların başında da Nasrettin Hoca ve Bektaşî fıkraları yer almaktadır. Bunlardan başka kimi

masallar, efsaneler, tarihsel olaylar, halk arasında yaşanan olaylar, kültürel etkileşim içinde bulunan ülkelerle ilgili kimi durumlar vb. deyimlerin yaratılıp yaygınlaşması konusunda sağlam ipuçları vermektedir. Bu arada kimi deyimlerin de kültür etkileşimi sonucu, yaşantı biçimi öykünmesi ya da çeviri etkinliği sırasında Türkçe'ye girdiğini de unutmamak gerekiyor.” (Çotusöken, 1998: 8) Örneğin; Allah bağışlasın, el sıkmak gibi.

1.5.2.3. Deyimlerin Özellikleri

Deyimlerde de hem biçim, hem kavram özellikleri bulunmaktadır. Biçim özelliklerinden kimisi atasözleriyle deyimler arasında ortaktır. Kavram özelliklerinde böyle bir ortaklık yoktur. (Aksoy, 1995: 38)

1.5.2.3.2. Anlatım Özellikleri

“Deyimlerde biçimce kalıplaşmanın yanı sıra anlamca kalıplaşma da görülmektedir. Bu kalıplaşma da çeşitli anlatım biçimleri göstermektedir.

1. Dolaylı anlatım : Dolaylı anlatım özelliği gösteren deyimlerde deyim içindeki bütün sözcükler temel anlamlarını yitirip yepyeni bir anlam oluşturmuşlardır : Borusu ötmek, dizini dövmek, köküne kibrit suyu dökmek... gibi.

2. Yarı-dolaylı anlatım : Bu tür deyimlerde, deyimi oluşturan sözcüklerden ancak bir ikisinde anlam değişmesi olmuştur : Acı çekmek, çilingir sofrası, çimdik atmak, deyimlerinden acı, sofrası, çimdik sözcükleri temel anlamlarıyla kullanılmıştır.

3. Dolaysız anlatım : Bu tür deyimlerde deyim içindeki sözcüklerin anlamlarında bir değişme görülmez : Çoğu gitti, Allah bağışlasın, para tutmak... gibi.

4. Benzetmeli anlatım : “gibi, kadar” ilgeçleriyle kurulan deyimlerin çekimli bir fiille ya da adla yeni bir anlam kazanmak üzere birleştiklerinde benzetmeli bir anlatım oluşturdıklarını görürüz : Arı kovarı gibi işlemek, dolap beygiri gibi dönüp durmak, tavşan boku gibi ne kokar ne bulaşır...gibi.

5. Karşılaştırmalı anlatım : Kimi deyimlerde bir kavram, olay, durum, bir kimsenin niteliği vb. karşılaştırma yoluyla anlatılmaktadır : Ayrıları yok içmeye atla gider sıçmaya;, eleğim var sacım var komşuya ne borcum var; gelirse hane boş gelmezse daha hoş...gibi.

6. Öykülemeli anlatım : Kimi deyimlerde belli bir kavram, durum küçük bir öykü biçiminde anlatılmıştır : Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar yedi mahalle duyar, elin kısrağı küheylan doğurur, ses çıkmaz; maymun yoğurdu yemiş, artığını ayının yüzüne sürmüş...gibi.

7. Sorulu-yanıtlı anlatım : Bu tür deyimlerde soru-yanıt düzeni içinde bir kavramın, durumun anlatılmak istendiği dikkati çeker : -Adın ne ? -Mülayim Ağa. -Sert olsan ne halt edersin?., gibi.” (Çotuksöken, 1998: 11-12)

1.5.2.3.3. Deyimlerin Yapısal Özellikleri

Sözcük öbeği durumunda olan deyimlerin, sınıflandırılmayacak kadar çok değişik biçimlerde oluştukları ileri sürülmektedir. (Aksoy, 1995: 43) Biz çalışmamızın bu bölümünde, İbrahim Delice’nin deyimler üzerinde yapmış olduğu sınıflamayı esas almayı uygun gördük. Buna göre dilimizdeki deyimleri yapısı itibarıyla aşağıdaki başlıklar altında inceleyebiliriz. (Delice, 2003: 177-194)

“Deyimler dil birlikleri oluşturmakta kullanılan her türlü yapıya uygun sözbirimlerinden değildir. Deyimlerin çoğunluğunun –neredeyse yarıya yakınının- isim fiil öbeğinden yapılmış olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, belirtme öbeği, eksiz isim tamlaması, ilgi öbeği, özel isim öbeği, sayı öbeği ve zarf öbeği kalıplarında yapılmış hiçbir deyme rastlanmamıştır.

En önemli deyimleşme yapıları başta isim fiil öbeği olmak üzere fiil fiilimsi öbekleri gibi yargı bildiren kelime öbekleridir. Tekrar öbeği, isim tamlaması ve kısaltma grupları da deyimleşmeye müsait olan kelime öbeklerindendir.

Deyim oluşturabilen kelime öbekleri şöyledir:

Ayrılma Öbeğinden Deyim

Ayrılma durumu eki almış bir isim ile yalın bir ismin birbirine bağlandığı kelime öbeğidir: *Ateşten gömlek, baştan aşağı/ayağa, birinden biri, kafadan kontak.*

İsim Tamlamasından Deyim

Deyim oluşturmaya müsait bir yapı olan isim tamlamasıyla oluşturulmuş pek çok deyim görülmektedir. Bu yapıdaki deyimler cümle çözümlemesinde bir bütün olarak ele alınmalıdır: *Acın kabadayısı, Allah’ın günü, alın yazısı, anasının gözü, her aşın kaşığı, kırk yılın başı, madalyanın öteki/ters yüzü, uzun lafın kısası, sabahın*

köründe, acem aslanı, açık hava oteli, adalet kapısı, adet üzerine, akıl defteri, baş belası, beктаşı sırrı.

Bağlama Edatı Öbeğinden Deyim

Bağlama edatları ile oluşturulmuş söz öbeklerine de deyim sözlükleri yer vermiştir. Bunlar da cümle içinde bir bütün olarak cümlelerin tek unsuru şeklinde çözümlenmelidir: *Aç ve çıplak, evvel ve ahir, Edi ile Būdū, ya deve ya deveci, ya herro ya merro, durup dinlemeden.*

Çekim Edatı Öbeğinden Deyim

Daha çok üst dilin sanatlı söyleyişinden genel dile deyim olarak yansımış söz birlikleridir. Cümle içinde bir bütün olarak ele alınacak kelime öbeklerindendir: *Abanoz gibi, aç kurt gibi, açık alınlı, adam gibi, dişine göre, dosta düşmana karşı, el çabukluğu ile, ele güne karşı, gündüz gözüyle, iğneden ipliğe kadar, süt dökmüş kedi gibi, yedisinden yetmişine kadar, yerden göğe kadar.*

Fiil Öbeğinden Deyim

Fiil öbeği şeklindeki deyimler sözlüklerde daha çok ‘-mak/-mek’ li şekillerde verildiği için isim-fiil öbeği imiş gibi görünmektedir; ama bunlar genellikle bir fiil anlamı veren bir çekimli veya çekimsiz bir isim ile yardımcı fiil gibi kullanılan bir asıl fiilin anlamca kalıplaşması yoluyla oluşmuş yapılardır ve cümle çözümlemesinde bir bütün olarak değerlendirilmelidir: *Acele etmek, açığa alınmak, açığa vurmak, ad almak, adam etmek, adet edinmek, adı çıkmak, aşka düşmek, ah almak, ağıt düzmek, ağza düşmek, fark edilmek.*

İki Durumlu Öbekten Deyim

Birinci ismin ayrılma, ikinci ismin yönelme durumu eki alarak birleşmesi yoluyla oluşturulmuş deyimlerdir. Cümle çözümlemesinde bir bütün olarak ele alınacak söz birliklerindendir: *Açıktan açığa, ağızdan ağza, baştan başa, boydan boya, günden güne, içten içe, iyiden iyiye, kulaktan kulağa, tepeden tırnağa, uzaktan uzağa.*

İsim-fiil Öbeğinden Deyim

Türkçede asıl deyim yapısı olan kelime öbeğidir. Deyimler genellikle bir cümlelerin yapı olarak kısaltılmış hali olduğu için bu kısaltma dile daha çok isim-fiil

öbeği yapısı ile yansımadır. ‘Aba altından sopa gösteriyor.’ Cümlesel deyim genellikle sözlüksel karşılığı ‘aba altından sopa göstermek’ şeklindedir. Bu tür yapıda isim-fiil eki almış olan fiil, kip ekiyle çekimlenerek fiil görevinde kullanılır ve cümlelerin yüklemine oluşturursa ayrı ayrı unsurlara bölünerek çözümlenir: ‘Abdestsiz (ZT) yere (DT) basmıyor (Y).’ örneğinde olduğu gibi.

Bu kelime öbeğinden yapılmış deyimler, cümlede isim görevinde kullanılır ve isimden oluşturulabilen unsurlar yerine kullanılırsa, cümle çözümlemesinde bir bütün olarak ele alınmalıdır: *Abdest almak, aceleye gelmek, Acem kılıcı gibi iki taraflı kesmek, adı kötüye çıkmak, ağız tadını kaçırmak, ağız yoklamak, çekirdekten yetişme, elden düşme, kendini ağır satmak, kulaktan dolma, kısmetini ayağıyla tepmek, masal okumak, meydan vermemek, sonradan görme, yerden bitme, yüz geri etmek, yüzü olmamak.*

İsnat Öbeğinden Deyim

Bir ismin iyelik eki yardımıyla diğer bir yalın isimle birleşmesi sonucu oluşan söz birliklerinin deyimsel bir anlam kazanması yoluyla oluşturulmuş deyimler de bulunmaktadır: *Aklı sıra, alını açık yüzü ak, ardı sıra, arkası pek, baldırı çıplak, dili uzun, eli açık, eli bol, eli çabuk, eli hafif, eli maşalı, eli sopalı, gözü açık, kanı bozuk, sütü bozuk, yüreği selanik, yüreği yufka, yüzü ak, yüzü kara.*

Kalma Öbeğinden Deyim

Kalma eki yardımıyla birleşmiş iki kelimenin deyimsel anlam ifade etmesi sonucu ortaya çıkan söz birlikleri de cümle çözümlemesinde bütün olarak ele alınacak yapılardır: *Arada bir, ayda yılda bir, binde bir çantada keklik, devede kulak, elde bir, ikide bir, kırk yılda bir, ömürde bir, solda sıfır, torbada keklik.*

Pekiştirme Edatı Öbeğinden Deyim

Pekiştirme işlevli kullanılan edatlar ile anlamsal derinlik kazandırılan sözbirimler de sözlüklerde deyim olarak ele alınmıştır. Bu tür deyimler de cümle içinde bir bütün olarak ele alınmalıdır: *Şöyle ki, şu kadar ki, iyi ki, iyisi mi, kaldı ki, ne ki, ola ki, yeter ki.*

Sıfat-fiil Öbeğinden Deyim

Genellikle sıfatı sıfat-fiil öbeğinden oluşan sıfat tamlamalarında isim unsurunun eksiltilmesi yoluyla deyimleşmiş öbeklerdir: *Ağza alınmayacak, ağzı açık, benim diyen, bir tahtası eksik, boynu bükük, dokuz köyden kovulmuş, el değmemiş, feleğin çemberinden geçmiş, fındık kabuğunu doldurmaz, göz alıcı, karnı karnına geçmiş, kıcı kırık, niyeti bozuk, paçası düşük, perdesi yırtık, paçası düşük, tahtası eksik, yüzü asık, yılanı ağı veren, zemzemle yıkanmış.*

Sıfat Yapım Ekli Öbekten Deyim

Yapım eki yoluyla birleşmiş ve genelde sıfat olarak kullanılan ancak anlam alanı olarak deyimleşmiş yapılardır: *Aç gözlü, ağır başlı, iki yüzlü, iyi kalpli, kalın kafalı, kuş beyinli, maymun iştahlı, sivri akıllı, yedi canlı, yumuşak yüzlü, yüreği yaralı.*

Sıfat Tamlamasından Deyim

Sıfat tamlaması şeklinde yapılmış ve deyimisel anlam içeren yapılardır. Bunlar da cümle içinde bir bütün olarak değerlendirilecek yapılardır: *Acil durum, acı çılgılık, açık kalpli, alçak gönüllülük, biçilmiş kaftan, cadı kazanı, cin fikirli, deliksiz uyku, dik başlı, kaz kafalı, örümcek kafalı, sarı çizmeli Mehmet Ağa, tok sözlü, uzun boylu, yalancı pehlivan, yağlı kapı, zurnanın zırt dediği yer.*

Şart Öbeğinden Deyim

Şart eki vasıtasıyla birleşmiş kelimelerin oluşturduğu deyimlerdir: *Allah ne verdiyse, ağzı ile kuş tutsa, canı isterse, olsa da söylese, dünya bir arya gelse, ecelden aman olursa, götü varsa, haddi varsa, iki eli kanda olsa, taş çatlasa.*

Tekrar Öbeğinden Deyim

Deyimleşmeye müsait bir kelime öbeği yazısıdır. Bu öbekten oluşan deyimler de cümle çözümlemesinde bir bütün olarak düşünülmesi gerekir: *Abuk subuk, aç susuz, alt alta üst üste, ağır aksak, boşu boşuna, boy bos, bugün yarın, doğru dürüst, düşe kalka, gece gündüz, geceli gündüzlü, giyim kuşam, salkım saçak, soylu soplu, tıngır mıngır, üç aşağı beş yukarı, ufak tefek, yarım yamalak, yayan yapıldak, yerli yersiz, yol yordam, yorgun argın, yırtık pırtık, zaman zaman, zar zor, zehir zemberek.*

Ünlem Edatı Öbeğinden Deyim

Ünlemlerin isimlerle birleşmesi yoluyla oluşturulan bu kelime öbeğinde de deyimleşme söz konusu olabilmektedir: *A canım, baksana a!, evvel Allah, ha babam ha, nah kafa, vay anasını, vay canına.*

Yönelme Öbeğinden Deyim

Yönelme durumu ekiyle birleşmiş iki ismin deyimisel anlam kazanması yoluyla oluşmuş deyimler de cümle çözümlemesinde bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken yapılarıdır: *Akla yakın, akla zarar, dile kolay, eline ağır, eline çabuk.*

Zarf-fiil Öbeğinden Deyim

Bu öbek de yargılı kelime öbeklerinden olup anlamca deyimleşmeye müsait olan dilsel bir yapıdır. Cümle çözümlemesinde genellikle temel cümlelerin zarf tümlecini oluşturmak için kullanılan yan cümle konumundadır: *Âdet yerini bulsun diye, balık kavağa çıkınca, ben hancı sen yolculdukça, göz göre göre, gözünün çapağını silmeden, kafasına vura vura, laf olsun diye, ne diye.*

Cümle(ler)den Deyim

Genellikle kelime ve kelime öbeklerinden oluşan deyimler, cümlesel anlamların kısaltılması gibi, görünmesine rağmen cümle veya, cümleler şeklinde oluşan deyimler de daha dilsel gösterge şeklinde farklı bir anlamı aktarmak için kullanılmaktadır. Bu nedenle cümleler karşılıklı konuşma biçimlerinden eksilteli cümle kurgusuna kadar değişen yapı sergilemektedir.

Cümle yapısı şeklindeki deyimleri kendi içiminde şu alt gruplara ayırarak tasnif edebiliriz:

Eksilteli cümle yapısında: *Ağız iri, göz şaşı...// Bir nalına bir mihına...// Bir deri bir kemik...// Kambur kambur üstüne...*

Tam yapılı cümle şeklinde: *Aba altında sultan yatar...// Bastığı yerde ot bitmez...// Elifi görse mertek sanır.*

Karşılıklı konuşma biçiminde: *A kız ağan ne çirkin, Babam evinde o da yoktu...// Baba bir hırsız tuttum. Getir. Gelmiyor. Bırak. O beni bırakmıyor.*

Birden fazla kafiye cümleler şeklinde: *Ab ü dane serpilir; insanı kısmet gezerdir.// Benden ırak/uzak olsun da Mısır'a sultan olsun.// Kendi gözündeki mertegi görmez; elin gözündeki çöpü görür.*

Devrik cümle yapısında: *Abayı yaktı Fatma'nın bezine.// Açtırma çuvalın ağzını.// Çıktı dokuza inmez sekize."*

1.5.3. Deyimlerin Sınırı

"Deyimlerin çeşit çeşit olduğu söylenebilir. Kimi çeşitlere deyim demeyip ayrı adlar vermeyi uygun görenler de bulunmaktadır. Hangi çeşitten olursa olsun deyim ile ona benzeyen kalıplaşmış, sıradan bir söz kimileyin birbirlerine o denli yaklaşmaktadırlar ki, bunları deyim mi yoksa öteki kalıplaşmış söz mü saymak gerektiği kolayca söylenemez ve deyimlerle bileşik sözcükler, deyimlerle atasözleri, deyimlerle terimler, deyimlerle dua ve beddualar... birbirilerine karıştırılır. Bununla birlikte, ayırıcı nitelikleri çok belirgin olan söz çeşitlerinin sınırları, hemen hemen kesinlikle çizilebilir." (Aksoy, 1995: 509)

Çalışmanın bundan sonraki kısmında deyimlerle karıştırılabilecek söz türleri ayrı ayrı ele alınarak sınırları belirtilmeye çalışılacaktır.

1.5.3.1. Deyimler ve Atasözleri

"Deyimler ile atasözlerini birbirinden ayırmak genellikle kolaydır. Deyimler, anlamsal-kavramsal bütünlüğü olan söz öbekleridir. Atasözleri ise yargısal bütünlüğü olan anlatım birimidir.

Atasözleri uzun gözlem ve deneyimler sonucu bir olayı açıklar, bir duruma açıklık getirir, birtakım olaylardan ders çıkarılması gerektiğini vurgular, bir ahlaksal öğüt verir, kimi gelenek, inanış ve töreleri belirtir. Deyimlerin bu tür bir özelliği yoktur.

Atasözlerinde yargı cümle örgüsü içinde bütünlenir : Acele işe şeytan karışır -Çok gezen çok bilir - Ölme eşeğim ölme (yaza yonca bitecek)... gibi. Deyimlerin çoğu mastar biçimindedir; ad tamlaması, sıfat tamlaması, ikileme...kuruluşunda olan deyimler de vardır.

Atasözlerinin sözdiziminde herhangi bir değişiklik yapılamaz; çünkü biçim yönünden kalıplaşmıştır. Ancak deyimlerde (biçimce de kalıplaşmış olanlar dışında), kimi sözcükler ad durum eklerini, kip ve kişi eklerini, olumsuzluk eklerini, kimi yapım işlevli ekleri

alabilmektedir: “Abayı yaktı - açtım ağzımı, yumdum gözümü” kısır döngülü...gibi.” (Çotuksöken, 1998: 9-10)

1.5.3.2. Deyimler ve Terimler

“Deyim ile terimi ayırt etmek gerekir. Deyim, genel dilin malı olan sözdür, terim ise ya bilim, sanat, meslek sözüdür ya da bunlar dışında anlamı daraltılmış sözdür ve bir tanımın özetidir. Örneğin; içgüdü, biçerdöver, gündönümü...gibi. Bu örneklerde terimler, birleşik sözcük olarak kurulmuştur. Yani bunlar biçim ve yapı bakımından birleşik sözcük, kavram ve görev bakımından terimlerdir. Sözcük öbeği biçimindeki deyimlerden böylece ayrılırlar. Terimlerin tek sözcük olanları da vardır. Örneğin; ayak sözcüğü dar anlamıyla edebiyat ve coğrafya terimidir. Oysa tek sözcüklü deyim olmaz. Buna karşılık cümle halinde deyim vardır ama terim yoktur. (Aksoy, 1995: 51) “Bileşik sözcük durumunda olan terimler, doğal olarak deyimlerle karışmazlar. Ancak iki veya daha çok sözcükten oluşan ve bitişik yazılmayan terimler, kuruluş yönünden deyimlere benzerler. Bunları kavram ve görevlerine bakarak deyimlerden ayırt etmek güç değildir. Örneğin; doğru orantılı (matematik), renk körlüğü (hekimlik), eşkenarüçgen (geometri)...gibi. Kimi terimler, ortak dilde de sık sık kullanıldıklarından deyimleşmektedirler. Bunlar, terimlerle deyimler arasındaki sınır üzerindedirler.” (Aksoy, 1995: 514-515)

1.5.3.3. Deyimler ve Dualar, Beddualar

“Dualar ve beddualar, iyi ve kötü dileklerin, deyimler ise ayırım gözetmeksizin herhangi bir kavramın kalıplaşmış söz topluluklarıdır. Deyimin konuları sınırlı olmadığından dua ve beddua konuları da deyim konuları arasına girer. Bu duruma göre eğer bir dua ya da beddua oluşturan söz topluluğu onun deyim sayılmasına elverişli bir anlatım özgünlüğü, güzelliği ve çekiciliği taşıyorsa o dua ve beddua konu bakımından özel adını taşımakla birlikte deyim de olur. Örneğin; darısı başına, yaşı benzemesin... gibi. (Aksoy, 1995: 516)

1.5.3.4. Deyimler ve Birleşik Sözcükler

“Deyimlerle birleşik sözcükler birbirlerine çok benzerler. Bunlar, aşağıdaki özellikler göz önünde bulundurularak ayırt edilebilir:

- Bileşik sözcüğü meydana getiren sözcükler, aralarına çekim ve yapım eki giremeyecek kadar kaynaşmışlardır. Başlıca üç yolla kurulurlar: 1) Anlam kayması (hanımeli, akbaba...gibi) 2) Ses kaynaşması ve düşmesi (cumartesi, kahvaltı... gibi) 3) Sözcük çeşidi

kayması (vurdumduymaz, veryansın...gibi). Bileşik sözcük, tek sözcük durumundadır. Bitişik yazılır, isim soyundandır. Yani isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem gibi kullanılır: Vurdumduymazın biri, balıksırtı desen...gibi.

Deyimi meydana getiren sözcükler ise aralarına çekim eki almayacak kadar kaynaşmış değildirler. Bu sözcüklerin kimisi isim ve fiil çekimlerine girmiştir. Eli açık, baldırı çıplak...gibi iyelik ekiyle kurulan; göz koymak, baş koymak...gibi fiilleri çekimlenebilen söz kümeleri deyimler arasına girer ve sözcükleri ayrı ayrı yazılır.” (Aksoy, 1995: 49-50)

1.5.3.5. Deyimler ve İkilemeler

İkilemeleri, deyimlerin bir dalı saymak yerinde olur. Ancak aynı sözcüğün yenilenmesiyle kurulan ya da kuruluşlarındaki özellik, bir dil kuralı uygulaması olan ikilemeleri deyim saymamak gerektiği ileri sürülmektedir. (Aksoy, 1995: 49) Örneğin; tak tak, tıkr tıkr...gibi

1.5.3.6. Deyimler ve Argo

Argo sözcüklerine sadece argo demek gerektiği ileri sürülürken deyim niteliğindeki argo sözcük öbeklerine ise “argo deyim” adını vermenin uygun olacağı ifade edilmektedir. (Aksoy, 1995: 51-52) Örneğin; piston, moruk, çakmak... argodur. Dalga geçmek (aklı başka yerde olmak), maytaba almak (alay etmek)... gibi (Aksoy, 1995: 52) sözcük öbekleri argo deyimdir.

1.6. DEYİM, ANLAMBİLİM VE DİLBİLİM İLİŞKİSİ

Deyim kelimesinin dilbilgisel açıdan içerdiği anlam ve yüklendiği görevleri açıklamadan önce, kelimenin dilbilimsel açıdan ne ifade ettiği ve anlam bilimle ilgisinin nasıl kurulduğu üzerinde durmak faydalı olacaktır. Doğan Aksan (1995) deyim kelimesini, “Deyim (locution, expression; phrase, term, idiom; Resensart ve Ausdruck), belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür” şeklinde tanımlamaktadır. Her bir kelimenin temel anlamının yanında bir de yan anlam ya da anlamları vardır. Kelimelerdeki bu anlam kaymaları ya da çeşitlemeleri o dilin sözvarlığının ne derece zengin olduğunu belirleyen etmenlerin başında gelir.

Her kelimenin bir temel anlamı vardır. Bir dile ait sözlüğü açtığımızda, herhangi bir madde başlığını okuduğumuz ilk anlamı o kelimenin temel anlamını verir. Farklı bir deyişle o sözcüğün, o dili ana dili olarak konuşan insanlarda oluşturduğu ilk yansıma temel anlam olarak adlandırılır. Göz kelimesi, Türkçeyi ana dili olarak konuşan insanların tümünün zihninde, duyulduğunda ya da okunduğunda ilk olarak görme organı olarak yansımaları bulur.

Kısaca, dillerin ortaya çıkış evrelerinde, bir kavrama bir ses bileşimi, bir başka deyişle bir kelimeye bir anlam vardı. Kelime kullanıldıkça, yakın ve uzak çağrışımlarla başka kavramları yansıtmaya başlar. Göz kelimesi, bir kaynak suyunun yeryüzüne çıktığı noktayı veya bir masanın çekmecelerini karşılamaya başlar. Böylece kelimenin anlam çerçevesi oluşmuş olur. Bu durumda söz konusu dilin zenginlik göstergesine dönüşür.

Bu anlam çerçevesi içinde temel anlamdan sonra değerlendirilmesi gereken olgu, yan anlamdır. Kelimenin temel anlamının yanında yansıttığı yeni kavramı yan anlam olarak adlandırıyoruz. “Türkçede dirsek sözcüğü, vücudun bir bölümünü anlatan, temel anlamı bu olan bir ögedir. Ama aynı sözcüğe –öteki organ adlarında ve vücutla ilgili göstergelerde olduğu gibi- başka anlamlar da yüklenmiştir. Örneğin dirsek biçimindeki boruya, köşeli biçimlere de bu adı veriyoruz. Okumak eylemi de temel anlamı dışında ‘öğrenim görmek’, ‘şarkı ya da ezgiyi yorumlamak’ gibi yan anlamlar kazanmıştır. ‘Kapalı’nın karşıtı olan açık, bu kavramın yanı sıra ‘denizin kıyıdan uzak yeri’, ‘boş görev’, ‘para ya da mal eksikliği’ gibi anlamları da içerir duruma gelmiştir.” (Aksan, 1995)

Yan anlamın oluşmasının temel nedeni dilin anlatım gücünü artırmaktır. Yan anlamlar benzetme ve aktarmalar yoluyla oluşurlar. Aktarmalardan bütün dünya dillerinde en yaygın olanı deyim aktarmalarıdır. Benzetmeler aktarmaların ilk aşamasını oluştururlar. Önemli bir anlam olayı olan benzetme (Osm. Teşbih, İng. Simile), edebiyatta çok başvurulan bir söz sanatıdır ve özellikle, her milletin şiir dilinde önemli bir yere sahiptir. Prof. Dr. Kaya Bilgegil (1989: 134) teşbihi, “Lafızların, bir şeyin üst dereceyi bulan bir vasıfta diğer bir şeyle ortaklığa delâlet etmesi ‘teşbîh’ adını alır.” şeklinde tanımlamaktadır. Aralarında çeşitli yönlerden benzerlik bulunan iki varlıktan zayıfının kuvvetlisine benzetilmesi ile oluşan bir söz sanatı özelliği gösteren benzetme, anlatımda heyecan oluşmasını sağlar. Böylece anlatım güçlendirilmiş olur. Çoğunlukla şiir dilinde başvurulan bir söz sanatı olmasına rağmen, diğer edebiyat türlerinde de şiirsel bir anlatım sağlayabilmek amacıyla sıkça kullanılır.

Bir nesnenin ya da olgunun, kavramın niteliğini/özelliğini daha iyi anlatabilmek; zihinde daha iyi canlandırabilmek için söz konusu özelliği daha güçlü bir şekilde yansıtan bir başka nesne ya da varlıktan yararlanma yoluna gidilir.

Benzetme sanatında en az iki, en fazla dört öge bulunur. Teşbih de bu ögelerin bulunup bulunmamasına göre farklı isimler alır. Biz burada ayrıntıya girmeyip dört ögeyi söylemekle yetineceğiz. 1.Benzeyen (müşebbeh) 2.Kendisine Benzetilen (müşebbehün-bih) 3.Benzetme Yönü (vech-i şebah) 4.Benzetme Edatı/ilgeci (edat-ı teşbîh). Benzeyen, birbirine benzetilen kavramlardan güçsüz olanıdır. Bir benzetmede bu dört ögenin hepsi varsa o benzetmeye eksiksiz ya da ayrıntılı(mufassal) benzetme adı verilir. Ama genelde bu dört öge kullanılmaz ve dili konuşan insanlar tarafından bilineceği ve de tamamlanacağı düşünüldüğü için benzetme yönü ve benzetme edatı söylenmez.

Benzetme bir dilde kullanıla kullanıla kalıplaşır ve deyim aktarmasına dönüşür. Keçi gibi inatçı benzetmesi, bir zaman sonra belîğ teşbih haliyle deyim aktarmasına dönüşür ve o ne keçidir ya da inatçı keçi kullanımında, bir deyim aktarması olarak, keçi gibi inatçı insanların durumunu anlatmak için kullanılır hale gelir.

Benzetme yoluyla deyim aktarması, hemen hemen tüm dillerde görülen ortak bir özelliktir. İnsanlar anlatımı güçlendirmek için, kendi kültürleriyle bağlantılı olarak, aynı durumu, kavramı ya da olguyu farklı kelimelerle ve deyimlerle anlatma yoluna giderler. Bazen de aynı kelimelerle aynı tür benzetmenin yapıldığı görülür. “Başka başka dillerde geçen benzetmelerde kendine benzetilen nesnenin, varlığını özelliklerinden yararlanma bakımından koşutluklar, yakınlıklar da görülür. Türkçede aslan gibi cesur denebildiği gibi Fransızcada “hardi comme un lion”, İngilizcede “brave like lion”, Arapçada “zeydun kel esedi” benzetmesine başvurulur. Türkçede, aşırı beyazlığı belirtmek için kar gibi beyaz benzetmesi kullanılırken, aynı yoldan kurulan bir benzetmeyle İngilizcede de karşılaşıyoruz: White as snow.” (Aksan, 1998: 61, 62)

İlk aşamasını benzetmelerin oluşturduğu deyim aktarması ya da iğretileme (Yun. metaphora), aktarmaların hemen hemen her dilde en yaygın gerçekleşen bir türüdür. Aktarmalarda, benzetmelerde olduğu gibi anlatılmak istenen kavram, temel anlamını veren kelimelerle değil, farklı kavramların temel anlamını veren kelimelerle anlatılır. Bu farklı kavramlarla, anlatılmak istenilen kavram arasında birçok yönden ilişki vardır. Bu ilişki benzerlik ilişkisi olabileceği gibi, yakınlık ilişkisi de olabilir. Böylece bir kavramı karşılayan

dilsel gösterge (kelime ya da kelimeler) başka bir kavramı karşılamaya başlar. Bunun için iki kavram arasında kurulan ilişkinin güçlü ve sürekli olması gerekir.

İnsan yaşamının karmaşılaşması ve insanın dil ile ifade etmek zorunda kaldığı soyut ya da somut kavramların artmasıyla birlikte, deyim aktarmaları oluşmaya başlamış, böylece duygu ve düşüncelerin daha iyi, daha güçlü, daha anlaşılır bir şekilde anlatılması sağlanmıştır. Kısaca diller deyim aktarmaları ile canlı varlıklara dönüşmüşlerdir.

Ünlü dil ruhbilimcisi Kainz, deyim aktarmaları ve dil arasındaki bağlantıya ilişkin “Dil, metaforik bir temele dayanır. Her dil az ya da çok, bir deyim aktarmaları sözlüğüdür.” görüşünü dile getirmiştir. (Aksan, 1998: 63)

Bu nedenledir ki öğrenilmek istenilen dille ilgili olarak, ilk elde edilen kaynak olan o dile ait sözlüğün yanında, mutlaka bir tane de deyimler sözlüğünün bulundurulması gerekmektedir. “ipek bürük bürünmüş / Niksar’ın fidanları” türküsünde geçen fidan sözcüğü üzerindeki aktarmayı anlamadan, bir yabancıнын Türkçe olan bu metni anlaması imkansızdır. Genç, narin, çekici bir kızın fidana benzetilmesi ile yapılan fidan gibi benzetmesinden benzetme edatının atılması ile oluşmuş ve deyim aktarması olmuş fidan sözcüğünün temel anlamının dışında bir kavramı; genç, narin, çekici bir kızı karşıladığı anlaşılamayacak ve metnin mesajı algılanamayacaktır.

Aktarmalar değişik türlerde gerçekleşmektedir. En yaygın olanı insandan doğaya aktarma şeklinde gerçekleşenidir. Çünkü insanoğlu çok doğal olarak ilk önce kendine ait olanları adlandırmıştır. Daha sonra kendi organlarına, vücudunun bölümlerine veya kullandığı araç ve gerece verdiği bu adları, doğada karşılaştığı canlı cansız varlıklara ya da olgulara ad olarak vermiş ya da onların kendi temel anlamlarını karşılayan sözcüklerin yanında bu sözcükleri de kullanır olmuştur.

Böylece her karşılaştığı varlığa yeni bir ad koymaktan da kurtulmuştur. Doğaya ait bu kavramları deyim aktarması yoluyla zihne daha kolay taşıma imkânına kavuşmuştur. Aktarmaların ilk örnekleri olan insandan doğaya olan aktarmalar, hemen hemen her dilde kalıplaşmış ve yerleşik duruma gelmişlerdir. Bu nedenledir ki bu tür aktarmalarda diller arasında benzerlikler görülmektedir.

“Türkçede baş sözcüğü, temel anlamının yanında ‘arazide en yüksek nokta’ (dağ başı), ‘bir şeyin toparlakça ucu’ (çıbanın başı), ‘bir şeyin uçlarından biri’ (köprü başı), ‘tane’ (bir baş soğan), ‘bir şeyin yakını ya da çevresi’ (ocak başı), ‘bir topluluğu yöneten’ (ustabaşı)...

gibi yan anlamlar da taşır. Başka dillere bakacak olursak örneğin Fr.da la tête d'un clou 'çivinin başı', Alm.da yine Nagelkopf 'çivi başı' dendiğinin başı' dendiğini görürüz. Türkçede dağın başı, dağ başı dendiği gibi Far.da da yine dağın başı tamlamasına rastlanmakta (/ser-i kuh), aynı dilde kuyu başı kullanımı (/ser-i çah) ile karşılaşılmaktadır. Fr.daki baş (tête) sözcüğünün 'başlangıç' anlamı en tête, â la tête kullanımlarında görülmekte, Far.da da, tıpkı Türkçede olduğu gibi hafta başı (/ser-i hefte) kullanılmaktadır... Türkçede denize uzanmış dar ve üstü düz kara parçasına dil dendiği gibi İngilizcede de dil (tongue) denmekte, Fr.da langue de terre aynı adlandırmayı göstermektedir." (Aksan, 1998: 64)

Deyim aktarmasının bir diğer türü, doğadan insana aktarma şeklinde gerçekleşenidir. Bunlar; olumlu ve olumsuz anlamda, doğada bulunan bitki, hayvan ve diğer varlıkların adlarının insanların değişik durumlarını daha çarpıcı bir şekilde anlatabilmek için kullanılması ile gerçekleşir. Örneğin müslümanlarda dini açıdan mekruh sayılan domuzun adı Türkçede hain, aksi, inatçı anlamında kullanılmaktadır. Aynı hayvanın adı dini açıdan olmamasına karşın hristiyanlarda da olumsuz anlamda kullanılmaktadır. Fr.da cochon 'pis herif, utanmaz kişi', Alm.da yine Schwein 'pis herif' anlamını taşımaktadır. Türkçeye hıncır biçiminde, Ar.dan geçen 'domuz' anlamındaki sözcük Ar.da da pis ve katı yürekli insanları anlatmaya yarar. "insan için 'inatçı keçi', 'ne keçidir o', kuzu, domuz, kurt, tilki, öküz, eşek gibi sözcüklerin – değişik değerlerle - her dilde kullanıldığı görülür. (Aksan, 2000: 508)

Doğadaki varlıklar arasında gerçekleşen aktarmalar da deyim aktarmasının bir türünü oluşturur. Hayvanlardan bitkilere, bitkilerden hayvanlara yapılan aktarmalar daha çok benzetmeye dayanmaktadır. Bazı bitkilere kuşburnu, katırtırnağı, tavşankulağı denmesinin nedeni budur. Ayrıca hayvanlardan yine hayvanlara yapılan aktarmalar da olmaktadır. Bir kuşa karatavuk, bir balığa kırlangıçbalığı denmesi bunun örneklerindendir. (T.D.K., 2006)

Somutlaştırma da, özellikle Türkçede olmak üzere, tüm dillerde çok yaygın olan bir deyim aktarması türüdür. Anlambilim açısından da büyük bir önemi vardır. "Bu olayda temel olan, soyut kavramların, çeşitli durum, davranış ve duyguların somut göstergelerle dile getirilmesi, böylelikle daha canlı, elle tutulur, güçlü bir biçimde anlatılması eğilimidir." (Aksan, 1998: 66)

Bu kafa değişmedikçe..., Ne kafa bu!, Nasıl bir kafadır bu! gibi kullanımlarla günlük dilde çok yoğun bir şekilde karşılaşmaktayız. Burada kafa kelimesinden kasıt, vücudumuzun bir bölümü değil onun içinde yer aldığı düşünülen hayata bakış açısidir. Ar. kökenli aynı

sözcük kafalı, kafasız şeklinde insanların zeka düzeyine dönük düşünceleri anlatmak amacıyla da kullanılmaktadır. Hayata bakış açıları benzer insanlar için de kafa dengi deyimini kullanılmaktadır. (Aksan, 1998: 67)

Son örnek üzerinden açıklayacak olursak, motomot bir çeviride çıkacak sonuç, sözü edilen iki kişinin başlarının değişik yönlerden, büyüklük, uzunluk, ağırlık vb. birbirine eşit olduğudur. Çok basit gibi görünmesine rağmen kelimenin deyim aktarması ile kazandığı yeni anlam algılanamadı ise, dil yönünden yabancı olunan metnin çözümlemesini yapmak mümkün olamayacaktır.

“Beni nasıl sıkıttığını anlatamam” cümlesindeki sıkmak kelimesinde de somutlaştırma vardır. Burada kastedilen kelimenin temel anlamındaki; “1.(bir nesneyi) Çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına almak. 2.basınçla suyunu, yağını, sıvı kısmını çıkarıp akıtmak.” değildir. (T.D.K., 2006) Metnin içindeki yerine göre ya bir kemer belini sıkmış, ki temel anlama en yakın anlam, ya cümleyi kuran kişi bir başkası tarafından baskı altına alınmış, üzülmüş veya zorlanmış ya da birisi cümleyi kurana sıkıntı vermiştir. Dolayısıyla bir cümlelin anlamı yönünden en önemli ögesini oluşturan yüklem içinde yer alan eylem kökenli bir kelime yapılabilecek bir somutlaştırma yani deyim aktarması cümlelin anlamını tümüyle değiştirecektir. Üstelik burada söz konusu olan kelimeyi kavrayamamak, açıklayamamak değil cümleyi bir bütün olarak algılayamamaktır. Cümlelin iletilişi iletişim kuranlar arasında gidip gelmeyecek böylece iletişim kurulamayacaktır. Ezilmek, kızmak, sürmek, ve daha birçok eylemde görülen bu somutlaştırma olayı bu eylemlerin yüklemi oluşturduğu cümleleri anlamamızı güçleştirecektir. Tabi ki sözü edilen güçlük dile yabancı olan insanlar için geçerlidir. Tersine durumda yani bu dili anadili olarak konuşan insanlar açısından anlatım güçlendirilmiş olmaktadır. Metnin insanlar tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için somutlaştırmaya gidilir. Belirtilmesi gereken önemli bir nokta da, somutlaştırmının en fazla görüldüğü dil olayının deyim aktarması olduğudur. Kendi temel anlamlarının dışında bir araya gelerek deyimleri oluşturan sözcükler bunu en çok somutlaştırma yolu ile yaparlar.

Birkaç örnek vererek konunun bu bölümünü bitirelim: baltayı taş vurmak, ipin ucunu kaçırmak, kendi yağıyla kavrulmak, kabına sığmamak, kaş yapayım derken göz çıkarmak, diken(istim) üstünde oturmak, iğneyle kuyu kazmak, taşı gediğine koymak vb. (Yurtbaşı, 2004)

1.7. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE DEYİMLER ÜZERİNE YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

Osmanlı Türkçesinde mesel, darbimesel, ıstılah, meşhur sözler, sav isimleriyle atasözleri ve deyimler adlandırılmış, fakat aralarındaki fark üzerinde durulmamıştır. Daha sonra tabir ve ıstılah olarak hem deyim, hem de terim anlaşılmaya başlanır. 1935 yılında Türk Dili Araştırma Kurumunca tabir yerine deyim terimi önerilmekte ve bu sözcük günümüze kadar kullanılmaktadır. (Aksoy, 1995: 13-14) Ancak belli bir süre sonrasında da bazı yazarlarca tabir terimi tercih edilmekte ve sözlüklerin başlıklarında da kullanılmaktadır.

Vecihe Hatiboğlu'na göre (Hatiboğlu, 1972: 194) “deyim” sözü, Türkçenin yeni bulduğu güzel sözcüklerden biridir. Ona göre bu sözcüğün Türkçe'deki yeri boştu ve “tabir” sözcüğü ile karşılanamıyordu. “Tabir” bir tek sözcük de olabilir. Hâlbuki “deyim” en az iki sözcükten kurulu bir yapıdır.

Diğer dillerde olduğu gibi Türkçe'de de uzun bir dönem içinde deyimler ve atasözleri aynı düzeyde ve hep birlikte ele alınmış, birbirleriyle karıştırılmış, tüm kalıplaşmış ifadelerle sözcükler herhangi bir ayırım gözetmeksizin aynı kitaplarda derlenmiş ve yorumlanmıştır. Bu durum, deyimlerin yer aldığı sözlük çalışmalarının ardından da çok iyi anlaşılmaktadır.

Deyimlerle ilgili dünyadaki ciddi çalışmaların başladığı 1920'lerde bile deyimler ile atasözleri birbirleriyle karıştırılmaktadır. Osmanlı döneminde ilk başta yalnızca sözlüklerde az sayıda deyimlere yer verilmektedir. 1480 yılında bilinmeyen bir kişinin derlediği ve 1936'da (TDK yayını) Velet İzbudak'ın hazırlayıp açıklamalar eklediği Atalar Sözü adlı yapıt, sadece atasözleri değil bazı deyimleri de içermektedir. Toplam 689 sözcüğü içeren bu çalışma, kalıplaşmış sözcük türleriyle ilgili hazırlanmış ilk sözlük olarak da kabul edilebilir. (Aksoy, 1995: 56-57)

Şinasi, bilinçli ve özenli bir çalışma sonucunda topladığı Türk atasözü ve deyimleri üzerine 1858 yılına kadar çalışmış ve 1863 yılında Durub-i Emsal-i Osmaniyye adıyla yayımlamıştır. Toplam 1500 atasözü ve kalıp içeren bu sözlükte 300'ün üzerinde deyim yer almıştır. 1870 yılında ikinci baskısı gerçekleştirildiğinde, yapıt zenginleştirilmiş olup 400 deyim olmak üzere toplam kalıp sayısı 2500'e yükseltilmiştir. Daha önce yapılan çalışmalarda olduğu gibi bu değerli sözlükte de atasözleri ve deyimler arasında bir sınır çizilmemiş, dolayısıyla herhangi bir ayırım gerçekleştirilmemiştir. (Özön, 1956: III-VII)

Ebüzziya Tefvik, Şinasi'nin sözlüğü üzerinde çalışmalar gerçekleştirir, eklemeler yapar, sözcük ve kalıp sayısını 4004'e kadar artırır. 1885'te sözlüğün üçüncü baskısını Durub-i Emsal-i Osmaniye şeklinde eski adıyla gerçekleştirmektedir. Eserde atasözleri ve deyimler arasındaki farklılıklar konusunda düşüncelerini anlatan Ebüzziya Tefvik, bu iki kalıplaşmış ifade türünü kendi açısından tarif etmeye çalışmaktadır. Tekezade M. Sait'in 1895 yılında çıkardığı Durub-i Emsal-i Türkiye veya Atalar Sözü isimli çalışması, başlıktan da anlaşıldığı gibi atasözlerini kapsar. Ancak o dönemde kesin bir ayırım yapılamadığı için doğal olarak sözlükte deyimlere de yer verilmektedir.

1937'de Sadi G. Kırmırlı tarafından hazırlanan Atalar Sözü, diğerlerine nazaran çok daha kapsamlı olup 2742 atasözüyle birlikte 2140 deyim de içermektedir. (Aksoy, 1995: 60-74)

M. Nihat Özön'ün 1943'te bastırıldığı Türkçe Tabirler Sözlüğü, deyimlerle ilgili yapılmış ilk müstakil çalışma niteliğini taşımaktadır. M. N. Özön tabirin (deyimin) sınırlarını çizmeye çalışmıştır. En az iki kelimededen oluştuğunu belirtmiş olsa da, atasözlerinden bazı örneklerle yer verdiği gibi tek sözcükleri de eklemiştir. Ona rağmen bu çalışma, o döneme kadar deyimlerle ilgili kaydedilen önemli bir ilerleme sayılmaktadır. Eskiden çıkan tüm sözlükleri tarayarak ortaya konulan, edebi eserlerden alınmış örneklemeler içeren bu çalışma, 14000'den fazla deyim ve sözcük kapsamaktadır. M. Nihat Özön, taradığı sözlüklerin ve örnekleri aldığı edebi eserlerin adlarına da sözlüğünde yer vermiştir.

Ömer Asım Aksoy (1952-1953: 91-94, 154-161, 205-208, 278-282; 1993: 74-82), sözlükle ilgili yayımladığı birkaç değerlendirmesinde, eksiklikleri dile getirerek olumsuz yaklaşımını ortaya koymuştur. Fethi Gözler'e göre (1966: 6) ise; "Bu konuda başvurulacak tek kitap Mustafa Nihat Özön'ün Türkçe Tabirler Sözlüğü'dür."

Yukarıda adı verilen sözlüklerden sonra deyimler ile ilgili ortaya çıkarılan dikkate değer başka bir çalışma da, Feridun Fazıl Tülbentçi'nin Türk Atasözleri ve Deyimleri adlı eserdir. 15 sözlük taraması sonucunda ortaya koyulan 1963 yılına ait ilk baskısı, 15080 atasözü ve deyim içermektedir. Çalışmanın 1977 yılındaki ikinci baskısı ise, yapılan ilavelerden sonra toplam 17440 atasözü ve deyim kapsamaktadır. Yazar, açık bir biçimde herhangi bir tasnif yapmaktan çekindiğini dile getirmektedir. (Aksoy, 1995: 82-83)

Ömer Asım Aksoy, 1950'li yılların başlarından itibaren yayımladığı makalelerinde deyim ve atasözü arasındaki ciddi farklılıkları belirten ve doğru kuramları geliştiren, atasözü

ve deyim alanına teorik katkılarda bulunan ve böylece bu sahadaki büyük bir boşluğu dolduran bir araştırmacıdır. 1960'lı yıllarda değerli sözlük çalışmalarıyla da bu alanda ciddi bir biçimde adını duyuran Ö. A. Aksoy, uzun yıllar boyu çalışmalarını sürdürmektedir. Onun kaleminden çıkan her çalışma, Türk araştırmacılarının başvurduğu bir kaynak olarak kabul edilmeye günümüzde de devam etmektedir. 1965 yılında yayımladığı Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, o güne kadar Türkiye'de meydana getirilen en önemli çalışma olarak hemen kabul görür. Ö. A. Aksoy'un deyimlerle ilgili çalışmasını değerlendiren E. Özdemir, o döneme kadar yapılanlara da değinerek, eser konusundaki gerçeği yansıtan şu sözlere yer vermiştir:

“Deyimlerin yapısal ve kavramsal özellikleri nedir? Nasıl oluşurlar? Anlatımsal değeri nedir? Bu sorular üzerinde yeterince durulmamıştır. Kestirmeden söyleyelim, dilimizin bu bölgesi özenli ve ayrıntılı bir taramadan geçirilmemiştir.

Ömer Asım Aksoy, saygıdeğer bir çabanın ürünü olan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü adlı yapıtının 2. cildinde bu güç işi üstleniyor. Deyimlerimizi kılı kırk yaran bir titizlikle inceden inceye değerlendiriyor. Çok yönlü bir yaklaşımla deyimlerin dil evrenimiz içindeki yerini belirliyor”. (Özdemir: 246)

Çalışmalarına ara vermeyen araştırmacı, kendisi tarafından genişletilmiş ve düzeltilmiş söz konusu eseri, Türk Dil Kurumu tarafından 1984 yılında üç cilt halinde yayımlanmıştır (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: Atasözleri Sözlüğü, I; Deyimler Sözlüğü, II; Dizin ve Kaynakça, III). Bu değerli eser hâlâ önemini korumaktadır. Söz konusu çalışma, günümüze kadar da en çok tercih edilen sözlük niteliğindedir.

Bunun yanı sıra Ö. A. Aksoy, 1969'da birinci baskısı yapıldığı ve ilaveleriyle hâlâ yayımlanan Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler isimli iki ciltlik başka bir çalışmaya da sahiptir.

Yine edebiyat tarihimizi ve büyük mirasını düşündüğümüzde, Tasavvuf düşüncesi ve onun edebi hazinesinin göz ardı edilemeyeceğini görürüz. Bu alanda yapılan ve dile katkısı tartışılmaz olan çalışmaları da görmek gerekir. Bu yönüyle baktığımızda Prof. Dr. Abdülbaki Gölpınarlı'nın Tasavvuf Deyimleri Ve Atasözleri Sözlüğü ile titiz ve kapsamlı bir çalışma örneği olan, Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu'na ait Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü farklı bir alanda ve aslında hayatın içinde olan bir alanda dilimize önemli katkılar sağlayan eserler arasında yer alır.

2. YAPI VE ANLAM İNCELEMESİ

â'mâlumi tart-(asın): Yargılamak anlamına gelen deyim, dünyada iken kişinin işlediği fiilleri Hakk'ın şaşmaz ölçülerine göre değerlendirilip sonuçlandırılmasını ifade eder. [417/22]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âb u sel eyle-(r): Beyitteki bağlam itibariyle, aşğın sevgiliye olan hasretinden sürekli ağlayıp göz yaşı dökmesi anlamındadır. Beyitte gözyaşı sele teşbih (istiare) edilmiştir. [95/4]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

abâ gey-(miş): Dünyevi mevki ve makamlardan vazgeçip tarikata girip derviş olmak anlamındadır. [49/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âbâd ol-(am): Bayındır, şen, ma'mur olmak anlamındaki deyim, beyitte çilesini dolduran dervişin kemale ermesi, ruhen ve bedenlen olgunlaşması, mamur olması anlamındadır. [201/34]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âb-ı hayvân-(sın): Âb-ı Hayat anlamında, hayat suyu, ölümsüzlük suyu anlamına gelen söz öbeği, beyitte tasavvufi anlamda deyimleşmiştir. Tasavvufta âb-ı hayvân (âb-ı hayat) mürşidin sohbeti ve hakiki aşk (cân içinde cân) anlamındadır. [165/3]

Yapı itibariyle Farsça isim tamlaması öbeğinden oluşmuştur.

'aceb 'aceb: Acaba, nasıl, nedir ne değildir anlamındadır. Aceplenmek olarak da kullanılan deyim,şaşırmak,hayrete düşmek anlamı da taşır. [10/1]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

acı söz: Metaforik bir anlam taşıyan bu deyim, can yakan, insanı üzen, inciten anlamındadır. Beyitte ise tasavvufi olarak, kınamak ve anlaşılmamaktan dolayı incitici sözler işitmek anlamındadır. Ancak, kemâle eren sûfi nefsi terbiyeye muvafık olduğundan, nefesine yönelik söz ve davranışlar onu incitmez. Deyim bağlam itibariyle bu anlamdadır. [4/6]

Yapı itibariyle sıfat tamlamasından oluşmuştur.

ac(ını) toyur-(dum): Kimsesiz ve fakirlere yardım etmek anlamına gelen deyim, beyitte cömert olamamak anlamındadır. [122/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âciz ol-(ısar): Çaresiz kalmak, elinden bir şey gelmemek anlamında kullanılmıştır. [100/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ad-(umı) dak-(dum): Bir kişiye dikkati çeken, niteliklerine uygun bir ad vermek, müstear isim almak anlamında kullanılmıştır. [185/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âdem tonın tonan-(dum): Âdem'in giysilerini giyinmek anlamındaki deyim, beyitte insanın yaratılışı ve insan sûretiyle yeryüzüne gönderilişi anlamında ifade edilmiştir. Tasavvufi olarak Âdem (adam), Allah'ı sürekli tefekkür eden kişidir. Yine ehl-i tasavvuf, insanın anlayış, duyuş ve huy itibariyle gerçek (olgun) insan olmasına önem verir. [178/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

âdemilikten çık-(am): Adamlıktan çıkmak, insan olma vasıflarından uzaklaşmak anlamına gelen deyim, tasavvufta anlayış, duyuş, sezgi ve huy bakımından gerçek insan olma anlamındadır. Tasavvufta âdem (adam), sürekli Allah'ı tefekkür eden kişidir. Deyim, beyitteki bağlamı itibariyle bedenî ve nefsî arzulardan sıyrılarak gerçek bir insan (âdem) olmak, eşrefü'l mahlûkattan olmak anlamındadır. [201/31]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

adı sanı uşat-(dum): Derviş olalı beri, dünyevî mevki ve makamları terk etmek anlamındadır. Deyim, beyitte, kim ve ne olduğunu terk edip benlikten sıyrılıp, kimsesizlere karışmak anlamında kullanılmıştır. [71/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

adlu adıyla sayl-(ıcak): Adil hükümle hükmetmek manasına gelen deyim, beyitte yine aynı anlamda ancak, mahşer günü hâkimler hâkimi tarafından yargılanmak, adaletle hükmetmek anlamında kullanılmıştır. [127/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

aga kara yaz-(aram): Cahil olmak, neyin ne olduğunu karıştırmak, bilmemek, ümmi olmak manalarına gelen deyim, beyitte ne hâl içinde olduğunu bilmemek anlamındadır ki, bu durum tasavvuf ehli için bir makamdır. [171/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

aga vü dön-(e): Değip dönmek, hızlıca gidip gelmek ve inip çıkmak anlamlarında kullanılan deyim, beyitte değirmen taşı için hızlıca ve sürekli dönmek anlamındadır.[313/6]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

agaç ata bin-(düreler): Ölen kişinin tabuta konması anlamında kullanılan deyimde, tabut istiare (metafor) yoluyla ata teşbih edilmiştir. [152/14]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

agu vir-(diler): Zehirlemek, öldürmeye kast etmek anlamındadır. Deyim, beyitte Peygamber Efendimize düzenlenen suikast girişimlerinden birini ifade etmek için ve zehirlemek anlamında kullanılmıştır.[321/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

aguya barmak uzat-(dum): Acıyı bal zannetmek, iyiyi kötüden ayıramamak, görüntüye aldanmak, hata yapmak anlamlarına gelen deyim, beyitte hata yapmak ve bunun sonradan farkına varmak anlamında kullanılmıştır. [258/8]

Yapı itibariyle isim fiil öbeğinden oluşmuştur.

agzına şekker al-(uban): Tasavvufi olarak söz, sözün kaynağı, anlamındaki şekker sözcüğü, kendisine bağladığı kelimelerle deyimleşerek, sözün mutlak sahibi Hakk’a ait olan ve O’nu anıp anlatan ifadeler yerine kullanılmıştır. Söz şekere benzetilmek suretiyle, hak sözün lezzeti ve tesiri olarak ifade edilmiştir. [3/3]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

ağzı güher saç-(a): Ağzından inci saçılmak demektir. Beyitte güzel ve hikmetli söz söylemek anlamında kullanılmıştır. Söz, istiare (metafor) yoluyla inciye (güher) benzetilmiştir. [337/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

âha katlan-(maya): Ağlayıp inleyene, âh u zâr edene dayanamamak anlamına gelen deyim, beyitte mû’min (aşık) bir kulun cehennemde acı çekip, ah etmesine cehennemin dahi dayanamayacağı anlamında kullanılmıştır.[326/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ahdümi güd-(erem): Verdiği sözde durmak ve ne olursa olsun bir daha geriye, eskiye dönmemek, vazgeçmemek anlamında kullanılmıştır. Verilen söz Allah’adır ve O’na verilen sözden dönmek O’nun yolundan (dininden) çıkmaktır. [220/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ah (idmek) kıl-(ar): İç çekmek, nidâ etmek anlamlarına gelen deyim, tasavvufta dervişin aşk ateşi ile inlemesidir. Allah kelamının ilk ve son harfleriyle oluşan “ah”, aynı zamanda Allah’ı anmak manasınadır. Ah etmek, ah u zâr etmek, zâr olmak gibi yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. [42/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âhir zamân: Kıyametin kopmasına yakın zaman dilimi anlamındadır. “Ölüm kişinin kıyametidir.” Hadis-i şerifine göre, her insanın yaşlılık dönemi onun âhir zamanıdır. Bu yüzden yaşlılar, “ahir zaman gençliği” deyimini kullanırlar. Bu deyim, zamanın ve şartların kötüye gitmesi anlamındadır. [60/1]

Yapı itibariyle sıfat tamlamasından oluşmuştur.

ah (u zâr) it-(mek): İç çekmek, nidâ etmek anlamlarına gelen deyim, tasavvufta dervişin aşk ateşi ile inlemesidir. Allah kelamının ilk ve son harfleriyle oluşan “ah”, aynı zamanda Allah’ı anmak manasınadır. Ah etmek, ah u zâr etmek, zâr olmak gibi yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. [42/10]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

ahvâlüm söyle-(mege): Hal kelimesinin çoğulu ahvâldir. Hal, vehbî (Allah’tan) olarak kulun kalbine gelen sevinç, üzüntü, genişleme ve sıkılma gibi rûhi hallere denir. Tasavvufta hal, kendiliğinden kalbe doğan mana, cezbe, baygınlık, coşkunluk demektir. Deyim günümüzde ise, içinde bulunulan şartlar anlamındadır. Beyitte, ilahi aşk yolunda sevgiliye (Allah’a) karşı duyulan his ve düşüncelerden dolayı aşığın içinde bulunduğu durum ve dervişin manevi olarak yaşadığı haller anlamında kullanılmıştır. [126/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ak çıkdı karayı ört-(di): Yaşlılığın kendini iyice belli etmesi ve gençlik döneminin kapanması anlamındadır. Beyitte, hem tevriyeli hemde metaforik bir anlatım biçimi kurulmuştur. “Ak” kelimesi hem olgunluk, temizlik ve manevi anlamda yücelik manasınadır

hem de ihtiyarlık manasınadır. “Kara” kelimesi de hem cahillik, hamlık ve manevi anlamda yetersizlik manasınadır hemde gençlik manasınadır. Yine beyitte akın karayı örtmesi, hak olanın batıl olanı, iyinin kötüyü, güzelliğin çirkinliği bertaraf etmesi manasınadır. Tıpkı, doğan güneşin karanlığı kovması gibi. **[108/4]**

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

akıl ir-(mez): Akıl erdirememek, anlayıp kavrayamamak ve çözmemek anlamında kullanılmıştır. **[89/9]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âkil-kâmil ol-(an): Akil olmak, kâmil olmak şeklinde ayrı ayrı ifade edilen deyim, beyitte akılı başında olmak ve olgunlaşmak anlamında kullanılmıştır.**[406/7]**

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

akl koy-(up): Akletmek, düşünmek, en uygun olana karar vermek, akılı terk etmek gibi anlamlara gelen deyim, beyitte gönül işi olan ilahi aşk yolunda akılı mutlak manada ölçü almamak, akılı gönle göre ötelemek anlamında kullanılmıştır. Zira akılı tamamen devre dışı bırakmak mümkün değildir. **[236/4]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

akıl u fehîm: Deyim, akıl ve idrak anlamında kullanılmıştır. Beyitte, sevgilinin uğruna her şeyini feda etmek, her şeyden vazgeçmek anlamındadır. **[32/2]**

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

akla tap-(ucı): Akıl; insandaki idrak kabiliyetine denir. Yine akıl; kalpte Hakk ile batılı ayırt eden bir nur ve insan bedenini yönetmek, tasarruf etmekle bağlı soyut bir cevherdir. İnsan zayıf ve bencil bir varlık olup, aklına çok güvenir. Bu yüzden de çok yanılır. Tasavvûfta akılla yol alınmaz. Çünkü bu yol, insanı yokluğa götüren, geçici varlığı terk ettiren, cüz’i iradeyi Allah’ın iradesine terk ettiren bir yol olup, gönülle ilerlenen ve kavranan bir yoldur. Akıl, sonlu âlemi düzenlemeye çalışır ve sonsuz mana âlemini bilmez. Bu yüzden akıl, dervişin ayak bağıdır. Deyim, beyitte her işte aklını ve onun öngörülerini esas almak anlamında kullanılmıştır.**[412/2]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

aklı beleşde ko-(ma): Aklı boş bırakmak, kendi haline bırakmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi sohbetten istifade etmek ve akli faydalı yönde kullanmak manasında kullanılmıştır.[301/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

aklı diril-(mez): Düşünemez olmak, akledememek, aklına getirmemek anlamında kullanılmıştır. Beyitte, tevhid yoluna giren derviş artık gönül ehli olmuştur. Çünkü aşk akıl işi değil gönül işidir. Bu yüzden derviş aklını ve gönlünü gerçek varlık olan Allah’a teslim etmiştir. Yine bu yüzden derviş geri dönmeyi aklına getirmez. [107/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

aklından şaş gel-(ür): Aklından şüphe etmek, zihnin bulanması, kafanın karışması deyimleriyle yakın anlamlı olan deyim, beyitte sevgiliyi, dostu (şeyhi) ya da Allah’ı yarattıklarında müşahade eden, O’nun mucize ve hikmetlerini gören dervişin kendinden geçmesi anlamındadır. [73/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

aklum başumdan gid-(icek): Akli başından gitmek şeklinde ifade edilen deyim, beyitte şaşırıp kalmak, ne diyeceğini ve ne yapacağını bilememek anlamında kullanılmıştır. [275/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

aklumı fikrümü al-(dı): Beyitteki bağlam itibariyle deli kılmak manasında, ‘akıldan yoksun olmak ve manevî sarhoşluk içerisinde olmak anlamında kullanılmıştır. [98/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

aklum başdan al-(ıcı): hayretten, sevinçten veya korkudan ne yapacağını bilememek, şaşırma anlamındaki deyim, tasavvufi olarak “akl” kelimesi etrafında oluşmuş ve hak ile batılı ayırt eden bir nur olarak ifade edilmiştir. Beyitte ise, aklın baştan gitmesi sûfîler için kemal ermenin bir basamağıdır. Yine beyitte, deyim sonuna gelen (–ıcı) ekiyle Azrail meleği kast edilerek, ölüm düşüncesi hatırlatılmış ve bu durum söz konusu deyimle karşılanmıştır. [6/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

alçak gör-(megil): Küçük görmek, küçümsemek, hor görmek, dışlamak manalarında kullanılan deyim, beyitte insanı(dervişi) dış görünüşü itibariyle dışlamak, hor görmek anlamında kullanılmıştır.[353/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

alçak ol-(gıl): Alçak gönüllü olmak, incitmemek anlamında kullanılmıştır. Bu durum dervişliğin en önemli sıfatı olmakla beraber halk nazarında da muteber bir haldir. Zira kibir şeytani bir davranış biçimidir. Halk arasında, gani gönüllü olmak, yüzü yerde olmak, aşağı durmak şeklinde yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. [137/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Allah’a kal-(mış): Kulun elinden geleni yaptıktan sonra Allah’a teslim olduğunun ifadesidir. Şüphesiz Allah takdir sahibidir ve neyi nasıl arzu ederse, öyle olur. “Allah bilir”, “Gerisi Allah’a kalmış” gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [225/9]

Yapı itibariyle sıfat- fiil öbeğinden oluşmuştur.

alur akdar-(ur): Evirip çevirmek, alıp götürmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ölmek anlamında olup, Azrail tarafından ruhun(canın) alınması ve ahrete geçişi ifade edilmektedir. [105/4]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

aman vir-(mez): Acımamak, huzursuz etmek ve canını almak, bağışlamamak gibi anlamlara gelen deyim, tasavvufi olarak kusurunu bilip itiraf eden kişinin cezasını çektikten sonra affedilmesi anlamını da taşır. Ancak beyitte bağlam itibariyle Azrailin can almasından ve zamanı kaydırmaksızın bu işi yapmasından bahsedilmiştir. [6/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

amel id-(e): Kulun Allah’a karşı olan zahiri ve batınî ibadetleri yapması anlamındadır. [44/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ana rahmine düş-(medin): Kişinin hayata gelmesi için hüküm verilmezden önceki hali anlamında, beden husûle gelmeden önceki hali anlamındadır. [94/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

anadan togmış gibi: Temiz, günahsız ve hiçbir şeyi olmamak anlamlarına gelen deyim, istiare yoluyla dervişi temiz ve günahsız bir bebeğe benzetmiştir. [173/7]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

anasına düş-(di): İnsanın ana rahmine bir su damlası olarak düşmesi anlamındadır.(Bu şiir konu bütünlüğü olan bir şiirdir. Şiirde insanın ana rahmine düşmesiyle, ölümüne kadar geçen merhaleleri anlatmaktadır.)Yunus, ana rahmine düşeni gönül olarak ifade etmektedir. Gönül, ruh manasınadır. Çünkü evvel ruhlarımız yaratılmıştır. [152/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

and iç-(erem): Bir şeyi yapıp yapmamak konusunda kutsal bir şeyi tanık göstererek söz vermek anlamına gelen deyim, beyitte aynı anlamda ve Kur'an'ın yolundan dönmek manasında kullanılmıştır. [219/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âr eyle-(mez): Utanma duygusu, utanmak anlamına gelen deyim beyitte hata ve kusur işleyenin yaptıklarından pişman olmaması, utanmaması, işi pişkinliğe vurması anlamındadır. [112/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

arbede kıl-(ur): Kavgaya etmek, gürültü çıkarmak anlamına gelen deyim, beyitte saygısızlık ve söz dalaşı yapmak anlamında kullanılmıştır.[387/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

arı ol-(ur): Pak ve temiz olmak anlamına gelen deyim, beyitte derviş olan kişilerin gerek beden gerekse rûhen temiz oldukları ve bu anlamda yüzlerinde içinde bulundukları hâlin izlerini taşıdıkları anlamında kullanılmıştır. Bu iz iman ve ibadet nişanıdır.[415/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

arif ol-(up): Arif, irfan sahibi demektir. Allah'ı gerçek yönüyle bilen ve bu bilgiye ilham ve hal yoluyla ulaşan kişidir. Allah'ı keşf ve müşahade yoluyla bilen kişidir. Bu kişi ilim ehli de olabilir ümmî bir kişi de olabilir. Arifler için ehl-i din, velî, kutb ve ârif-i billâh tabirleri kullanılır. Deyim, beyitte halden anlayan manasında kullanılmıştır. [230/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âr-nâmusu bırak-(dum): Utanma ve iffet duygusunu bırakmak anlamına gelen deyim, Bektaşî meşrep bir ifade olmakla beraber, “adı sanı uşatmak” deyiminin eş anlamlısıdır adeta. Mana olarak ve şiirin şeklî dizimi açısından bunu rahatlıkla söylemek mümkündür. [71/10]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

arşdan haber vir-(ürem): Tasavvufta ‘arş, gönül manasınadır. Beyitte, deyim gönülden haber vermek anlamındadır ki, bu durum sözün sahibinin tasavvufi bir olgunluğa ulaştığının ifadesidir. Aynı mısırda bir adım yol alamadığını söyleyen Yunus, bu ifadeyle bir ermiş noktasında olduğunu ifade ederken, aslında zâhir ile bâtının çok farklı olabileceğini ifade etmektedir. Zirâ bütün kâinat zıtlıkların uyumundan müteşekkildir. [41/5]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

arşdan uç-(ar): Gökyüzüne yükselmek anlamına gelen deyim, tasavvufta gönül anlamındaki ‘arş kelimesiyle kurulmuş olup, beyitte gönüllerden haber vermek ve mana âlemindeki makamın yüksekliği anlamındadır. [54/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

arzû hevâdan geç-(elüm): Nefsin şeriatı dikkate almadan istediği (hevâ) şeyleri terk etmek anlamındaki deyim, beyitte de aynı anlamda kullanılmıştır. [160/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

asâya tayan-(asın): ‘Asa; baston, değnek demektir. Peygamberimizin bir sünnetidir. Aynı zamanda Hz. Musa’nın mucizesidir. Bazı şeyh ve Müslümanlar da sünnet olduğu için asa kullanırlar. Yine bazı şeyhler halifelerine emanet olarak asa verirdi. Deyim, beyitte dervişin sünnete ve Allah’ın emirlerine dayanıp güvenmesi anlamıyla birlikte, şeyhinden aldığı asa sebebiyle şeyhine güvenmesi anlamını da taşımaktadır. Deyimde, Allah’ın emirleri ve Peygamberimizin sünneti insanın ayakta durmasını sağlayan bir dayanak olarak ve istiare(metafor) yoluyla asaya benzetilmiştir. [279/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

asâyîş kıl-(an): Sessizliği, sükûnet ve huzuru sağlamak anlamındaki deyim, beyitte dervişin gönlünü huzura erdirmesi ve nefsinin isteklerinin önüne geçerek onu terbiye etmesi, nefsin dinginleşmesi anlamındadır. [34/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âsî ol-(ur): Karşı gelmek, emir dinlememek anlamına gelen deyim, beyitte Allah'ın emir ve yasaklarına uymamak anlamındadır. [49/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

aslım bul-(maga): Asıl, kök demektir. Hidayet her şeyin aslıdır. Kul bu dünyada hep aslını aramakla meşguldür. Yine dinin esasları asıl olandır. Tasavvufta bunun karşılığı hal, makam, amel ve taatlerdir ki, bunlara “fer” denir. Mısırî aynı anlamda şöyle der. “... Bürhân aradım aslıma, aslım bana bürhân imiş.” Aslına kavuşmak, Allah'ın hidayet ve himmetiyle olup, gerisi kulun gayretine bağlıdır. Deyim, beyitte dervişin ruhunu keşfi ve Hakk'ı özleyip ona ulaşmayı arzulaması anlamındadır. [164/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

assı itmeg-(e): Kar, kazanç elde etmek amaçlı ticari yolculuk manasındadır. Sûfîler için değil, tüccarlar için geçerli olan bir yolculuktur. [43/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

aşaga dur-: Alçak gönüllü olmak, nefesine uymamak anlamında kullanılmıştır. [83/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âşık ol-(mış): Çok fazla sevmek, tutulmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşmek anlamında kullanılmıştır. Aşk, maddi (bir kadına aşık olmak) ve manevî (Allah'a olan sevgi, aşk) olmak üzere iki türdür. Maddi olanı mecazî, manevî olanı da hakiki aşktır. İlahi aşkın kaynağı, Allah'ın bir hadis-i kudsî'de bildirdiği “Küntü kenzen mahfiyyen” (Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi arzu ettim, âlemi yarattım.) bu ifadedir. Bu aşk, güzele değil güzelliğedir. Bu sebeple evrende çirkin yoktur. Yaratandan ötürü yaradılanı sevmenin sebebi hakiki aşktır. Allah'ın yarattıklarında müşahede edilen güzelliğe olan aşk mecazîdir ve hakiki aşka giden yolda bir köprüdür. Unutulmamalıdır ki, aşk akla ters düşmez ama akılla da yürümez, kemale ermez. Aşk gönül işidir. Aşkın evi de gönüldür. [179/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

aşkâre (eşkere) kıl-(dı): Âşikâr etmek, açığa çıkarmak, belli etmek anlamlarında kullanılan deyim, beyitte insanın ruhlar aleminden alınıp bedene büründürülerek açığa çıkarılması, yaratılması, gizli iken bilinip görülür olması anlamında kullanılmıştır. [358/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

aşu(ma) zehr-i kâtil kat(mışam): Aşına zehir katmak, farkında olmadan kendine büyük kötülük yapmak anlamlarına gelen deyim, beyitte Hak yoldan uzak bir hayat sürmek ve büyük hatalar yapmak anlamındadır. [258/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

âvâr ol-(an): Avare olmak, boşa vakit geçiren anlamındadır. Avare olmak şeytandandır ve dervişe yakışan bir iş değildir. [99/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âvâre ol-(dum): Meşguliyeti olmayan, başı boş gezen anlamlarına gelen deyim, beyitte bulunduğu ilden, memleketten ayrı düşmek, gurbete çıkmak anlamında kullanılmıştır. [270/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âvâz it-(düm): Bağırarak, yüksek sesle söylemek anlamlarına gelen deyim, beyitte etrafındaki insanları Hak yola davet etmek, çağrıda bulunmak anlamında kullanılmıştır. [230/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayagıduk baş ol-(duk): Mevki ve makam olarak en üst noktaya ulaşmak anlamına gelen deyim, beyitte mana âleminde ilahi aşka düşmeden önce bir hiç iken, zamanla seyr-i sülûkte ilerleyerek fenâ ve bekâya erişmek anlamında kullanılmıştır. Avam iken havas olmak gibi. Deyim, halk arasında hak etmeden yükselmek ve bir zaman hor ve hakir görülürken şimdi el üstünde tutulmak gibi anlamlarda da kullanılmıştır. [292/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayagını öp-(gil): Birine kul köle olmak manasına gelen deyim, beyitte saygı ve hürmet etmek anlamındadır. Halk içinde “elini ayağını öpeyim”, “ayağının tozu olayım” gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [155/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayak bas-: Bir yere ulaşmak anlamına gelen deyim, beyitte Peygamberimizin Miraç’ta Arş’a ayak basması, Allah’ın huzûruna yükselmesi anlamındadır. [134/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayak uzadup yat-(magıl): Uzun oturmak, tembellik etmek, yan gelip yatmak gibi yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte bu dünya hayatını tembellik etmeden ibadetle geçirmek gerektiğini ifade etmektedir. [159/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayaklar altına düş-(düm): Çevresince hor görülmek, kendisine kötü davranılmak anlamına gelen deyim, beyitte değer verilmemek anlamında kullanılmıştır. Ancak tasavvufta, ayak altına düşmek, nefsî ve dünyevî arzulardan vazgeçmek anlamındadır ve beyitte de bu anlamda bir değer verilmemesi söz konusudur. [222/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayaklara düş-(er): Değerini kaybetmek, sıradanlaşmak anlamındaki deyim, beyitte alçak gönüllü olmak, benlikten uzaklaşmak, hırs ve ihtirastan uzaklaşmak anlamındadır.[30/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayb eyle-(me): Ayıp; kusur, leke, utandıracak hâl anlamlarına gelir. Deyim, beyitte Allah’a münacat kılan dervişe, Allah’tan kendisini utandırmamasını dilemek anlamında kullanılmıştır.[379/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

aybını gözle-(gil): Ayıbını görmek deyimi beyitte, kişinin kendi hata ve kusurlarını görmesi anlamında kullanılmıştır. Tasavvufi yolda kendi nefsinin bırakıp başkalarının hata ve kusurlarını araştırmak büyük ayıptır. [86/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayık ol-(up): Kendinde olmak, akli başında olmak, şuurlu olmak, anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşmemiş olmak anlamındadır. [188/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ayun on dördi: Ayın dolunay hali ve en parlak anıdır. Beyitte benzetme yoluyla, şeyhin yüzündeki nur ile ilişkilendirilmiştir. Güzellik, muhabbet kaynağı ve hayranlık anlamlarına gelen deyim gerçek ve tasavvufi anlamlarında kullanılır. [3/4]

Yapı itibariyle isim tamlaması öbeğinden oluşmuştur.

âzâd ol-(a): Kurtulmak, özgürlüğe kavuşmak anlamındaki deyim, beyitte tasavvufi olarak nefsin arzu ve isteklerinden ve dünya nimetlerinin çekiciliğinden kurtulmak, manevi olarak hürriyete kavuşmak anlamındadır. [15/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

âzâdlık iste-(mez): Tasavvufi olarak dünyevi isteklerden kurtulup, manevi hürriyeti elde etmektir. Ancak beyitteki bağlam itibariyle, esir olunan şey ilâhi aşk olduğu için, esir (derviş) zaten manevî hürriyete kavuşmuştur. Bu yüzden ölse de bu esareten âzâd olmak istemez. [132/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

azim id-(üp): Karar vermek, niyet ve gayret etmek, yola çıkmak anlamlarına gelen deyim, beyitte yanlış ve hatalardan vazgeçip, doğru ve Hak yola girmeyi istemek, bu yönde karar vermek anlamındadır. [267/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

azîz eyle-(din): Yüceltmek, mevki ve makam sahibi kılmak, mutlu etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte yüceltmek, iyilik ve ihsanda bulunmak anlamında kullanılmıştır.[355/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bâ di-(dürmen): Bâ-kemâl manasınadır. Tam ve mükemmel güzellik sahibi olmak demektir. Beyitte, nefsini övmek ve övülmek anlamında olup, dervişler için uygun olmayan ve istenmeyen bir haldir. [171/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bâc vir-(ürler): Vergi, haraç vermek anlamına gelen deyim, beyitte tasavvuf yolunda mevki ve makamın artmasıyla birlikte nefsi ve manevi alandaki sorumlulukların da artması ve kişinin nefsinden daha çok ödün vermesi anlamında kullanılmıştır. [130/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bâg u bahâr ol-(sun): Tasavvufta bağ, neşeli ruhânî âleme, bahar ise vecd ile ruhânî âleme dalarak ruhaniyetin zuhuruna denir. Beyitteki bağlam itibariyle aynı anlam düşünülebilir olmakla beraber daha çok, incinmemek, mutlu olmak anlamında bir temennidir. [13/1]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

bâgıla bostân ol-(ur): Bağ u bahar olmak deyiimiyle yakın anlamlı olan deyim, beyitte neşeli yer, ruhâni âlem anlamındadır. [49/2]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

bagrı baş ol-(dı): Sinesi yaralanmak, manen acı ve keder içinde olmak, dert ile ah û zâr etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte gönül acısı çekmek anlamında kullanılmıştır.[394/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

bagrı piş-(e): Yanmak, sinenin dağlanması anlamına gelen deyim, tasavvufta olgunlaşmak anlamındadır. Beyitte ise, cehennem azabı çekmek, cehenneme girmek anlamında kullanılmıştır. [127/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bagrı taşa dön-(mişdür): Merhametsiz olmak, hissizleşmek, katı ve anlayışsız olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte kalbi katılaşmak, his ve duygudan yoksun olmak anlamında kullanılmıştır. İbadetten yoksun olan kalp, istiare (metafor) yoluyla üzerinde hiçbir şey bitmeyen verimsiz, katı bir taşa benzetilmiştir.”Taş kalpli” şeklinde eş anlamlı türevi vardır.[341/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur

bagrın del-(er): Acı çekmek, his ve duygu anlamında yaralanmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ölen kişinin vücudunun mezarda zarar görmesi anlamındadır. [74/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bagrumı tagla-(r): Yüreğini dağlamak, yüreğini yakmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin şeyhinden ayrı düşmesi sebebiyle çektiği acılar anlamındadır. [55/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bahân yok: Baha, fiyat, değer anlamındadır. Deyim, fiyat biçilemeyecek kadar değerli olmak anlamındadır. Paha biçilemez, eş anlamlı türevidir. [147/9]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

bahâne bul-(dı): Mazeret uydurmak, asılsız iddialar ileri sürmek anlamlarına gelen deyim, beyitte asılsız sebepler uydurmak anlamındadır. [87/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bahçeye girmek: Bahçe; dergah, tekke, tarikat anlamında kullanılmıştır. Beyitte, içerisindeki insanların (erenlerin) güzelliği sebebiyle dergah, istiare(metafor) yoluyla bahçeye benzetilmiştir. Deyim, bir tarikate girmek anlamındadır.[327/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bâkî kal-(ası): Devamlı olmak, sonu olmamak, ölümsüz olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte yaratılan bütün canlıların (fani olduğuna işaretle), ölecekleri anlamında kullanılmıştır. [158/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bâkî suyun iç-(mişiken): Sonsuzluk suyunu içmek, ölümsüzlük suyunu içmek manasına gelen deyim, beyitte aynı anlamda kullanılmıştır. Deyimdeki su, tasavvufi olarak ilahi feyzden istifade etmek anlamını da taşır. Deyimin “âb-ı hayat” ve “âb-ı hayvân” şeklinde eş anlamlı türevleri vardır. [190/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

bakub toy-(amaz): Bakıp doymamak, kendini alamamak, hayran olmak, çok etkilenmek anlamlarına gelen deyim, beyitte dünyanın güzelliklerinin karşısında çok etkilenmek ve seyrine doyamamak anlamındadır. [105/3]

Yapı itibariyle zarf- fiil öbeğinden oluşmuştur.

balı yaga kat-(mayalar): Güzel olan şeyleri bir araya toplamak, böylece daha güzel ve faydalı bir sonuç elde etmek anlamındadır. Beyitte, istiare (metafor) yoluyla şeriat bala, tarikat de yağa benzetilmiştir. Tasavvufta ideal olan budur.Yani,şeriatsız tarikat olmaz. Zira insanın kemale ermesi için hem akla hem de gönle ihtiyacı vardır. Akı yok saymak, onu her şeyin kaynağı olarak görmek kadar tehlikelidir. [57/5]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

balık kavaga çık-(muş): Günümüzde halk içinde, hiç olmayacak işler için kullanılan bir deyimdir. [407/6]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

barmagıla göster-(ür): Farklı olmak, gözde olmak, özellikleri itibariyle diğerlerinden ayrılmak anlamına gelen deyim, beyitte toplum içinde itibarlı ve değerli olmak, üstün olmak anlamında kullanılmıştır. [296/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

baş açık yalın ayak: Derbeder bir vaziyette, perişan bir durumda olmak anlamına gelen deyim, beyitte ölen kişinin mahşer gününde çaresiz ve yapacak bir şey olmaması ve Hakk'ın rahmet ve mağfiretine muhtaç halde olması anlamındadır.[385/6]

Yapı itibariyle isnat öbeğinden oluşmuştur.

baş indür-(ür): Başını önüne eğmek, saygı ve ta'zimde bulunmak, teslim olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte nefesine uymayan ve eşrefü'l mahlûkat olduğunu bilerek yaşayan insana meleklerin dahi saygı ve ta'zim için baş eğdikleri, hizmetini etmek için bekledikleri anlamındadır. [220/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

baş kayı-(sı): Kaygu kelimesinin ses olayına (ses düşmesi) uğramasıyla baş kayısı (başı kayısı) şekline gelen deyim, kendi derdine düşmek ve kimseyle ilgilenecek durumda olmamak, telaş içinde olmak anlamındadır. [17/8]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

baş sücûda in-(medin): Sücûd, secde etmek, yüzünü yere sürmek anlamındadır. Deyim, namazda secde etmek anlamındadır. [116/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

baş üstine id-(elüm): Çok kıymet vermek, en önde ve en üstte tutmak, itaat etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte Peygamber Efendimizi övmek ve O'nu her zaman en önde methetmek anlamındadır.“Başım gözüm üstüne”,”baş yüz üstüne” şeklinde eş anlamlı türevleri vardır.[321/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

başdan ayaga değin: Baştan sona, bir uçtan bir uca, arada boşluk bırakmaksızın anlamında kullanılmıştır.[302/11]

Yapı itibariyle çekimli edat öbeğinden oluşmuştur.

başdan çık-(up): Kötü yola sapmak yoldan çıkmak, ahlâkı bozulmak anlamlarına gelen deyim, beyitte kendinden geçmek, mecnûn (deli) olmak, akli başından gitmek, ne yaptığını bilmemek anlamında kullanılmıştır. Tasavvûfi olarak hâle girmek anlamındadır.[312/8]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

başım götürüp gitmeg-(e): Kimseye danışmadan ve nereye gittiğini söylemeden ayrılmak anlamına gelen deyim; bağlam itibariyle tasavvufi olarak, seyr-i sülûke girmeye niyetlenmek anlamındadır. Başını alıp gitmek deyiimiyle eş anlamlıdır. [1/1]

Yapısı itibariyle, zarf- fiil öbeğinden oluşmuştur.

başın kakı-(r): Yapılan bir iyiliği sürekli olarak söyleyip bıktırmak anlamına gelen deyim, beyitte üzme anlamında kullanılmıştır.[387/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

başlar tut-(ılur): Başını feda etmek, kendini feda etmek anlamına gelen deyim, beyitte erenler için, aynı yolun yolcuları için yapılan kötülöklere karşı durmak, kendini feda etmek anlamındadır. [92/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

başlar yit-(er): Tasavvuf yolunda canını veren, kendini manen fedâ eden dervişler için kullanılan bir deyimdir. Dünyevî ve nefsî varlığını öldürmek manasıdır. [113/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

başsuz ata bin-(icek): Tabuta konulmak anlamına gelen deyim metaforik bir benzetmeyle kurulmuştur. Tabutla at anlam itibariyle ilgisizdir ve alışılmamış bir bağdaşıklıktır. Ancak, tabutu taşıyanları ayaklara, tabutun kendisini de atın gövdesine benzeten Yunus, orijinal bir istiare (metafor) kurmuştur. Deyim beyitte tabuta konup defnedilmek üzere taşınmak anlamındadır. [127/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

başumdan aş-(a): Yetip artmak, fazla gelmek, fazlasıyla anlamlarına gelen deyim, beyitte derviş hangi makamda olursa olsun aşkın daha arttığı ve adeta boyutlarının genişleyip derinleştiği manasıdır. [73/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

başumı gavgâya vir-(düm): Başını belâya sokmak anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşen dervişin aşkı ile nefsi arasında kalması, mücadele etmesi anlamında kullanılmıştır.[404/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

başumı top eyle-(yüp): Deyimde baş, kişinin (dervişin) kendisi ve bedeni anlamındadır. Başını top eylemek, beyit bağlamında çevgân oyununda oradan oraya sopayla (çevgân) vurulan top olmak anlamındadır ki, bu durum tasavvufta nefsini terbiye ve teslim edecek bir yer (dergâh) ve uygun bir müşîd bulmak için çaba sarfetmek, ordan oraya dolaşıp durmak anlamındadır. Deyimde insan bedeni istiare (metafor) yoluyla bir oyun topuna teşbih edilmiştir. [201/12]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

bayram eyle-(r): Çok sevinmek, dini bayramlara kavuşup idrak etmek anlamına gelen deyim, beyitte dervişin Hakk’a erişmesi anlamındadır. Ölüm anı bayram gününe benzetilmiştir. Bu sembol Mevlanada düğün gecesi olarak karşımıza çıkar. [75/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

beg ol-(dı): Maddi zenginlik, mal ve servet sayesinde mevki ve makam sahibi olmak anlamında kullanılmıştır. Deyim, tasavvûfi olarak dervişin makam sahibi olması anlamını taşımaktadır.[304/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bekâ sarayına geç-(üp): Fenafillâh makamı yokluk makamıdır. Ancak hiçbir şey yok olmaz. Tasavvufta yokluk, hizmetin aksamaması anlamına gelir ki, bu istenen bir durum değildir. Bu yüzden bu makama (fenâ) ulaşan derviş, buradan bekâbillah, yani yeniden ve Allah’ın (ontolojik olarak değil) sıfatlarını kuşanarak bu makama (bekâ) geçer. Yine bu makam seyr-i sülûkün son noktasıdır ve saraya teşbih edilmiştir. [286/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

bekâya ulaş-(dılar): Tasavvûfta fenâyâ ermenin, fânî olmanın zıddıdır. Sûfî fenâyâ erince nesneler onun gözünden silinir. Bu hal anlatılması gereken bir hal ve makamdır. Zîra, tasavvûfta aslolan hizmete devam etmektir. Bunun içinde fenâdan(yoksulluktan) bekâya

(varlığa) geçmek gerekir. Bekâbillah makamı, dervişin Allah'ın sıfatlarıyla donanması ve O'nun varlığında yaşamasıdır.[394/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ben söylerem ben dinlerem: Deyim, beyitteki bağlam itibariyle, anlaşılamamak ve sözünü dinletememek anlamında kullanılmıştır. “Kendi kendine”, “Sen söyle sen işit” gibi türevleri vardır. [175/1]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

benligüm bilme-(yeyin): Kendinden geçmek, ne halde olduğunu bilmemek anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşk ile kendinden geçmek anlamındadır. [269/1]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

benligüm dosta vir-(em): Nefsinin arzu ve isteklerinden sıyrılarak, kendini Allah'a adanmak ve ona teslim olmak anlamına gelen deyim, aynı zamanda dervişin olgunlaşmak için şeyhine her yönüyle bağlanması demektir. [4/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

benlik da'vâsından geç-: Ben, egodur, gurur ve kibrin kaynağıdır. Sûfînin manevi kimliğidir. Tasavvufta “ben” diyeni irşâd etmek mümkün değildir. Zira “ben” demek kibirdir ve kibir şeytânidir. Dünyayı ve onun nimetlerini, makam ve mevkiini terk etmeyen, yani enesini yıkmayan derviş olamaz. Deyim, beyitte benliği yıkmak ve hak olana yönelmek manasınadır. [142/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

benzüm sarar-(dı): Benzi uçmak, benzi atmak, beti benzi kalmamak gibi eş anlamlı türevleri olan deyim, korku ve heyecandan sararıp solmak anlamındadır. Beyitte, ilahi aşk yolunda çekilen acı ve çilelerden dolayı sararıp solmak, yıpranmak anlamında kullanılmıştır. [262/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

benzün rengini az-(dura): Rengi atmak, benzi sararmak, korkudan yüzünün renginin değişmesi anlamlarına gelen deyim, beyitte beklenmedik bir durum(Azrâil'i görmek) karşısında benzin renk değiştirmesi anlamında kullanılmıştır. “Betî benzi atmak” şeklinde eş anlamlı türevi vardır.[350/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ber-dâr id-(en): Asılmak anlamına gelen deyim, beyitte Hak yoluna canını vermeyi göze almak anlamında kullanılmıştır. Bu deyimle Hallac-ı Mansur’a ve onun hayatına telmih vardır. [287/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ber-hûrdâr kıl-(dı): Günümüzde “ber hudar olmak” şeklinde ifade edilen deyim, Allah ne muradın varsa versin, ömrün hayırlı ve uzun olsun anlamındadır. Deyim, beyitte daima mutlu olmak anlamında olup, olumsuzluk bildirmektedir.[361/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

berye sök-(üp): Çöl, kır, sahra aşmak anlamına gelen deyim, uzun ve zor bir yolculuğa çıkmak anlamındadır. Mana âleminde menzile ulaşmak için çıkılan bir yolculuktan bahsedilmektedir. [61/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

beşige ur-(dılar): Doğan çocuk için hazırlanan yatağa yatırmak anlamındadır. [152/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bî-çâre: Çaresiz, zorda kalmış, elinden bir şey gelmeyecek durumda olmak. [95/3]

Yapı itibariyle Farsça sıfat yapım ekli öbekten oluşmuştur.

bî-haber ol-(ur): Habersiz olmak anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşktan nasibi olmayan, tasavvuf yoluyla tanışmayan anlamındadır. [93/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bî-karâr ol-(ur): Karar verememek, şaşırıp kalmak, ortada kalıp ne yapacağını bilmemek anlamına gelen deyim, beyitte dervişin davâ ile mânâ arasında kalmasına işaret eder. [45/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bil bagla-(yup): Güvenmek, ümit bağlamak anlamına gelen deyim, tasavvufta tarikate girmek, ikrâr vermek anlamındadır. Beyitte ise dervişin şeyhine her yönüyle teslim olması anlamındadır. [98/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bilinden zünnâr kes-(medin): Zünnâr; papazların giydiği elbisenin kuşadıdır. Deyim, beyitte kötü huyları, nefsî ve dünyevî arzu ve istekleri terk etmemek anlamında kullanılmıştır. Beldeki kuşak, tasavvufun temel ahlâkî düsturlarından olan “beline sahip olmayı” temsil etmektedir. Yine zünnâr, dünyaya gönül vermeyi ve bencilliği, benliği temsil eder. Bu kuşadı kesmek, benliği terk edip, sevgiliye hizmet kuşadıını kuşanmak anlamına gelir. [255/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

bilin bük-(er): Kendine gelemeyecek kadar ağır darbe vurmak, büyük üzüntü içinde bırakmak anlamına gelen deyim, beyitte büyük bir acı ve kederle (yakınlarının ölümü) karşılaşmak ve mânen yıkılmak anlamındadır. [198/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bir kaç gün gez-(e): Kısa süreli oyalanmak, vakit geçirmek anlamına gelen deyim, beyitte dünya hayatının birkaç gün gibi kısa bir zaman diliminden ibaret olduğu ve fanîliği anlamındadır. [72/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

bir ol-(gıl): Vahdette karar kılmak, Hak olandan ayrılmamak manasınadır. Yine bir olmak, ayrı ve seçkin olmak manasına da gelir. [62/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bir pula muhtâc: Parasız pulsuz olmak, çok fakir olmak, hiçbir geliri olmamak, düşkün olmak anlamlarında kullanılmıştır.” Kuru ekmeğe muhtaç olmak” şeklinde eş anlamlı türevi vardır.[335/15]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

bir pula say-(mazıdı): Değer vermemek, kıymetsiz görmek anlamlarına gelen deyim, beyitte yok saymak, kaydadeğer görmemek anlamında kullanılmıştır. [296/6]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

bire iki dimeg-(i): İkilemek, ikiliğe düşmek, vahdetten ayrılmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dini kendine göre yorumlayarak yaşamak ve farkında olmadan ikiliğe (şirke) düşmek anlamındadır. [248/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

birin birin eyd-(eyin): Bir bir, tane tane, tek tek açıklamak, bildiklerini aktarmak anlamına gelen deyim, beyitte ilahî aşkın ayrıntılarıyla anlatılması anlamındadır. [254/1]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

birliğe yit-(mege): Vahdete ermek, içte ve dışta şirkten kaçınmak, ikiliği terk etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte kesretten (çokluk) vahdete (birlik) erişmek ve gönülde Allah'tan başka hiçbir şeye yer vermemek anlamında kullanılmıştır. Tasavvufta birlik, gerçekte bir olan Cenab-ı Hakk'tır. Sûfîler için, kalabalık halk içinde Allah'ı unutmamak ve O'nu zikretmektir. [179/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

birliği tuy-(anlar): Şirkten kaçmak, içte ve dışta var oluşa katılmak, manevi menzil anlamına gelen deyim, beyitte aynı amaç etrafında (Hakk'ın yolu) birleşmek anlamındadır. [62/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

birlik şarâbın tat-(maga): Deyim beyitte ilahi aşkı ve onun lezzetini herkesin tadamayacağını ve herkesin bu yola giremeyeceği anlamında kullanılmıştır. Allah'ın varlığı ve birliği, O'nun yolunda gidenler için verdiği haz itibariyle şaraba benzetilmiştir.[323/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

birlik yolın tut-(an): Hakk yola girmek, tarikate girmek, bir olan Allah'ın emir ve yasaklarına uymak, tasavvuf ehlinde olmak anlamındadır. Tasavvufta, birlik makamı gönül birliğinin gerçekleştiği manevi menzil (durak) anlamındadır. [212/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

biryân ol-(a): Yanıp tutuşmak, eza ve cefa çekmek, ateşe düşmek anlamına gelen deyim, beyitte cehennemde yanmak anlamındadır. [9/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bîzâr ol-(dum): Bıkıp usanmak anlamına gelen deyim, beyitte dünya ve dünyanın işlerinden yani mâleyanîden usanmak, uzak durmayı istemek anlamında kullanılmıştır. [222/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

boynunu ur-: Öldürmek, idam etmek, yok etmek manasına gelen deyim, beyitte dervişin nefsânî ve şeytânî vesveselerden arınmak için ibadetle meşgul olmasını ifade etmektedir. Çünkü ibadet ve özellikle namaz, şeytanın hiç istemediği, nefsin ise zorlandığı bir ibadettir. Şeytanın ve nefsin boynunu vurmak, onlardan kurtulmak manasındadır. [136/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

boynuna biti sal-(a): Biti, mektup, yazılı kağıt, defter anlamlarına gelir. Deyim, beyitte ölen kişinin amel defterinin önüne açılması, boynuna asılması manasında kullanılmıştır.[385/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

boynunda borç kal-(masun): Yapılması gereken, yerine getirilmesi gereken ödev ve sorumluluk anlamına gelen deyim, beyitte üzerinde hak kalmamak anlamındadır. [104/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

boyun bur-(a): Bir durumu, bir işi ister istemez kabullenmek ve canlılığını yitirmek, solmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişlerin alçak gönüllü ve hoşgörülü olmaları anlamındadır. Sineye çekmek, üstünü örtmek ve alçak gönüllü olmak gibi yan anlamlı türevleri vardır. [1/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

boyun vir-(memege): Kendini bir şeye kaptırmak, haline razı olmak, teslim olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte aşk ile mücadele edip ona teslim olmamak, direnmek anlamında kullanılmıştır.[354/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bugün-yarın di-(yü): Biraz sonra, çok yakında, kısa süre içinde anlamında kullanılmıştır. Halk arasında bir işi erteleme ve savsaklama anlamında da kullanılır. “Bugün git yarın gel.” [174/7]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

buhl u tama’: Cimrilik ve aç gözlülük anlamındadır. [45/6]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

bulanmadın turıl-(a): Karışıp kirlenmeden, lekelenmeden, berraklığını kaybetmeden, coşup kendinden geçmeden durulmak, sakinleşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte derviş için gönlü ve aklı karışmadan, şüphe ve tereddütlere düşmeden doğru yoldan ayrılmamak anlamında kullanılmıştır.[304/2]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

bühtân eyle-(di): İftira etmek, yalan isnat etmek anlamında kullanılmıştır.[407/11]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

bülbül gibi söyle-(riken): Sesi güzel olanlar için kullanılan deyim, istiare (metafor) yoluyla elde edilmiştir. Bülbül gibi okumak, bülbül gibi şakımak, bülbül gibi ötmek şeklinde türevleri vardır. [82/6]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

bünyâd ur-(ulmadın): Bünyâd; temel, esas, asıl anlamlarına gelir. Deyim, beyitte Hakk'ın yeryüzünü yaratması ve "ol" emrini vermesi anlamında kullanılmıştır. [169/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

câhile yidür-(megil): Cahile bırakmak anlamına gelen deyim, beyitte ilm-i ilahiye ve onun izahını cahile bırakmamayı ve böylece cahillerin hak etmedikleri yerlere gelmemeleri gerektiği anlamında kullanılmıştır. Yine işi ehline vermek gerektiği anlamı da beyitteki bağlam itibariyle ifade edilmiştir. [164/2]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

cân bedenden uç-(ıcak): Ölmek, canın (ruhun) bedenden ayrılması anlamındadır. Deyimde can, istiare (metafor) yoluyla kuşa benzetilmiştir. [261/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cân eyle-(di): Canlı kılmak, can vermek anlamına gelen deyim, beyitte ana rahmine düşen nutfeye can verilmesi yani ruh üflenmesi anlamındadır. [152/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cân gözile bak-(an): Cân, kalp demek gönül demektir. Kalp gözüyle bakmak manasına gelen deyim, beyitte ermiş kişinin bakışıyla bakmak anlamındadır. Halk arasında "kalp gözü açık" şeklinde ifade edilir ki, keramet olarak değerlendirilen bu hal evliyaullah için

söz konusudur. Hikmete erişip marifet sergilemektir. Deyimde, gözün kalbe yakıştırılması yoluyla ad aktarması (deyim aktarması) söz konusudur. [209/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cân kulagıla dinle-(rsen): Gönül, ruh demek olan can, tasavvufta dervişler için de kullanılır. Beyitte ise, içten, gönülden samimiyetle dinlemek, dikkat kesilmek manasınadır. Can kulağı ifadesi somutlaştırma yoluyla elde edilmiş metaforik bir yaklaşımdır. [44/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cân kuşını uçur-(madın): Ölmeden önce anlamındadır. Deyimde ruh, istiare(metafor) yoluyla kuşa, insan bedeni de kafese benzetilmiştir. Ruhun bedenden ayrılması ise somutlaştırma yapılarak, uçmak fiiliyle ifade edilmiştir.[314/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cân u gönül: Beyitte her şeyim, neyim varsa anlamında kullanılmıştır. [32/2]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

cân u tenden geç-(üben): Sûfiler, Hakk'ın yolunda dünyevî ve nefsânî varlıklarını feda ederler, etmeliler. Zira insan kalbindeki asıl sevgi Allah sevgisidir. Kendi varlığını feda eden derviş, ilahi aşk sarhoşu olur. Deyim, beyitte ilahi aşk ile kendinden geçmek manasında kullanılmıştır. [200/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

can vir-(di): Ölmek, bir şeyi çok istemek, güçlendirmek ya da yaşamasına katkı sağlamak anlamlarına gelen deyim, bağlam itibariyle, insanın yaradılış anını ve bedenine ruhun üflenerek dünyaya indirilişini ifade etmektedir. [12/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cana başa kıy-(an): Tasavvufi olarak, nefsinden, dünyevî arzulardan ve hatta canından ödün verebilecek durumda olanlar için kullanılan bir deyimdir. “Serden geçmek”, yolundan dönmeyecek kadar kararlı olmak anlamındadır. [230/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânı esri-(di): İçinde bulunduğu hal sebebiyle kendinden geçmek, ne halde olduğunu bilmemek, şaşırıp kalmak anlamlarına gelen deyim, beyitte menzile henüz erememenin verdiği üzüntüyle beraber kendinde olmamak anlamında kullanılmıştır. [270/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânı göyne-(r): Canı yanmak anlamındaki deyim, beyitte ruhun olgunlaşması manasınadır. Çünkü cân ruh, göynüme ise yanmaktır. Yanmak tasavvufta olgunlaşmak, maddi arzu ve isteklerden sıyrılmaktır. Yine beyitte, bu duruma ulaşamamanın verdiği can acısı (ilahi aşktan mahrum olanlar için) anlamı da vardır. [118/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânı kapıl-(ur): Meyletmek, canı çekmek ve gönlünü kaptırmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ehl-i tasavvufu ve onların hallerini görenlerin onlara meyletmesi anlamında kullanılmıştır. [265/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânı siz-(er): Canı yanmak, canı acımak, canı sızmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşk derdine düşen dervişlerin çektiği acılardan dolayı ah etmesi, inilemesi anlamında kullanılmıştır.[370/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânla başdan geç-(er): İlahi aşka düşen dervişin, nefsanî arzu ve isteklerden, dünya nimetlerinden varlığını kurtarması, fenafillâh makamına ulaşması anlamındadır. Kendözünden geçmek, yokluğa ermek gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [70/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânına dâg id-(e): Dâg, yara anlamında olup, deyim gafletle söylenen sözün, kişinin özünde iyileşmesi zor yaralar açacağı, yani manevi anlamda acı çekeceği anlamında kullanılmıştır. [102/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânına od ur-(mıslar): Od, ateştir. Tasavvufta dervîşi pişiren, olgunlaştıran unsurdur. Cana ateş vurulması, dervîşin hamlıktan kurtulup kemale ermesi ilahi aşka düşmesi anlamındadır. [68/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânuna kıy-(an): Kendi canından vazgeçmek, canını fedâ etmek anlamında gelen deyim, beyitte tasavvûf yolunun zorluklarını göze alabilmek ve bu yolda gerekirse (Allah için) canını fedâ etmek anlamında kullanılmıştır. Bu durum, birincisi zâhiren canını vermek, kanını akıtmak, ikincisi rûhen “ölmeden evvel ölünüz” hadis-i şerifine göre yaşamak anlamındadır. [416/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânlar sat-(ılur): Can, gönül, ruh gibi manalara gelir. Mevlevilikte derviş anlamına gelir. Satmak, çocuğu olmayan kadınların hamileyken çocuğu bir türbeye adaması olarak da bilinir. Beyitte, deyim dergahta dervişlerin (canların) kendilerini Hak yoluna vakfetmesi, kendilerini bu yola adaması anlamındadır. [113/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânları yak-(dum): Birine zarar vermek, birini kırmak, incitmek anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvufi anlamdadır ve gönül yapmak anlamında kullanılmıştır. Zira yanmak, olgunlaşmak manasındadır. [224/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânsuz gel-: Beyitteki bağlam itibariyle, her şeyi geride bırakarak, kalbindeki ve zihnindeki bütün şüphe ve fikirlerden kurtulmuş olarak ve tam bir teslimiyetle huzura (dergâha) gelmek anlamında kullanılmıştır. [281/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânu(mı) oda at-(mışam): Kendini ateşe atmak anlamındaki deyim, beyitteki bağlam itibariyle Hak yoldan ayrı bir hayat sürmek anlamındadır ki, bu durum bir Müslüman için kendini bile bile –daha dünyada iken- ateşe atmak demektir. [258/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânum üzül-(di): Canın (ruhun) bedenden ayrılması, canın çıkması anlamında kullanılmıştır. [184/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânuma od bırak-(dun): Gönline ateş düşürmek demektir. Deyim, beyitte birisinin (dervişin) gönline ilahi aşk ateşini düşürmesi yani onu Hak yolu ile tanıştırmayı, tarikate girmesine vesile olması anlamındadır. [244/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânun fidî kıl-(asın): Dervişin canını sevgili (Allah) yolunda feda etmesi anlamında olup, bu durum dervişin dünyevî ve nefsanî masivadan sıyrılması anlamındadır. Yine gerekirse canını vermek anlamı da vardır. [164/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânuna cân ol-(ısar): Tasavvuf geleneğinde can, eren, derviş, yoldaş demektir. Yine gönül ve ruh manasınadır. Beyitte deyim, sevdiğiyle beraber olmak, can yoldaşı olmak anlamındadır. [60/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cânunu berk it-: Cânını sağlamlaştırmak, sağlama almak anlamına gelen deyim, beyitte bağlam itibariyle, cânını (ruhunu) terbiye etmek ve Allah’a yönelmek anlamındadır. [110/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

cefâ gör-(düm): Ezizete maruz kalmak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak aşığın kalbini Allah’tan gaflette bırakmasıdır. Beyitte ise, her ne olursa olsun aşığın Allah’ı tefekküre devam etmesi ve belalar karşısında şikâyet etmemesi anlamındadır. [78/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cefâya katlan-(an): Başa gelen acı, üzüntü ve sıkıntılara katlanmak manasına gelen deyim, beyitte ilahi aşk uğrunda, nefsin terbiyesi için katlanılan sıkıntı ve eziyetler anlamındadır. [68/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cehâletde kal-(ur): Okuyamama, habersiz olma, anlayamama anlamındadır. [49/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cehd eyle-(yüp): Gayret etmek, çalışmak, mücadele etmek anlamlarına gelen deyim, tasavvufi olarak Hak yolunda sabrederek, nefisle mücadele etmek ve azmetmek anlamında kullanılmıştır. [36/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cehennemde yat-(an): Uzun süren cehennem azabı çekmek anlamındadır. [99/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cem eyle-(düm): Bir araya gelmek, toplamak, biriktirmek manasına gelen deyim, beyitte dervişin kendi kendini toplaması, özüne (nefsine) çeki düzen vermesi, yola girmesi, tasavvufi ahlak ve terbiye üzerine yaşaması anlamındadır. Tasavvufi terim olarak cem, en kısa yoldan halkın gözden silinip, sadece Hakk'ı müşahade etmektir. [170/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cevher ol: Kıymetli taş anlamına gelir. Cevher somuttur ve bedene tedbir ve tasarrufla bağlıdır ya da değildir. Bedene bağlı olanı akli, bağlı olmayanı nefsidir. Tasavvufta cevhere “nefes-i Rahmânî” denir. Cevher, asıl manasında kullanılır.

Beyitte ise, tasavvufî manasının yerine getirilmesi anlamındadır. Bağlam itibariyle, aynı mısradaki “varlığın yoga deşüren” derviş yani, fenâ makamına eren derviş bundan sonra “nefes-i Rahmânî” ye ulaşacak ve cevher olacaktır. Sözlük anlamında cevher; öz, nüve, kendisinden çok kıymetli mamüller üretilen ham madde anlamındadır. Yani aslolan cevherdir. [119/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cevlân id-(er): Gezip dolaşmak, oradan oraya koşmak, atlayıp zıplamak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin geceleyin Hakk'ı görmek için gezip dolaşması anlamında kullanılmıştır. Ancak burada gezip dolaşan ruhtur. [150/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cevr ü cefâ: Cevr, eziyet anlamında olup, dervişin rûhen yükselmesine engeldir. Cefâ ise, acı çekmek, eziyet anlamında olup, dervişin (kulun) Allah'ı tefekkürden uzak olması halidir. Deyim, beyitte seyr-i sülûkte acı, eziyet ve engellerle karşılaşmak anlamında kullanılmıştır. [144/7]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

cezâ çek-(düm): İşlenen bir kusurun karşılığında bir şeylerden mahrum edilmek, bedel ödemek anlamlarına gelen deyim, beyitte Eyyûb Peygamberin çektiği çilelere telmih yapılarak, dervişin çektiği çileler manasıdır. [168/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

cigerin tagla-(ram): Ciğerini yakmak, birini büyük bir acı içine atmak anlamına gelen deyim, beyitte dervişin nefsinin yok etmek ve onun arzu ve isteklerinden kurtulmak istemesi anlamında kullanılmıştır. [187/2]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

cihâna gel-(medin): Doğmak, dünyaya gelmek anlamına gelen deyim, beyitte içinde bulunulan mekân ve zamanı algılayamamak anlamında olup, dervişin yokluğa ermesi sebebiyle ne halde ve nerede olduğunu bilmemesi, dünya ile olan dünyevî ve nefsî ilişkilerden uzak olması anlamındadır. [172/1]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

cihândan göç-(elüm): Bu dünyayı terk etmek, ölmek manasına gelen deyim, tasavvufi olarak “ölmeden evvel ölmek” manasında nefse hâkim olmak, onu yok edip öldürmek ve varlığını Allah’a adanmak anlamındadır. Beyitte Allah’a ulaşmak maksadıyla bu dünyadan ayrılmak anlamındadır. [160/6]

Yapı itibarıyla isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

cûşa gel-(ür): Aşışın, dervişin manen coşması, cezbeye gelmesi. [73/5]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

cünbiş eyle-(yin): Oynamak, hareket etmek, eğlence ve zevk anlamlarına gelen deyim, beyitte kendi kendine yapmak, kimseyi dahil etmemek anlamında kullanılmıştır.[323/2]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

cüst ü cû: Araştırma, tecessüs anlamlarına gelen deyim, beyitte başkalarının kusurlarını araştırma, ayıplama anlamındadır. [61/1]

Yapı itibarıyla bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

cüvan ol-(dum): Gençleşmek, genç olmak anlamına gelen deyim, beyitte dost nazarına uğramak sonucunda yenilenmek, güç ve kuvvete erişmek manasında kullanılmıştır. [280/8]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

çâk it-: Yırtıp parçalamak anlamındaki deyim, beyitte ilahi aşkın cezbesiyle dervişin (vücudun cübbesini) bedenî arzu ve istekleri yok etmesi anlamında kullanılmıştır. Deyim, zikirde kendinden geçen dervişin gömleğini yırtması olayı için de kullanılır. [90/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

çarh ur-(uban): Dönmek, sema etmek anlamına gelen deyim, beyitte de aynı anlamdadır. Sema, Mevlevi tarikatı ayinidir. Çarh; gök, talih, ok yayı, yer, devam eden, süren anlamındadır. Mevleviler sağ ayağa çarh sol ayağa direk derler. Sema sırasında, direk adı verilen sol ayağa dayanılarak, sağ ayak döndürüldüğü için bu adın verildiği kaydedilir. [194/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

çerâk ol-(ayın): Mum, kandil, ışık, çıra anlamlarına gelen çerak, beyitte Peygamberimizin uğrunda mum gibi, çıra gibi yanmak ve aynı zamanda O'nun yolunda gidenlere ışık olmak, yol göstermek manasında kullanılmıştır. Yine çerak, tasavvufi yolculukta bir makamı temsil eder. Çerâk, Nûr-ı Muhammedî'dir ve Hakk'a erişme makamıdır. [186/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

çeri sal-(dı): Asker yollamak manasına gelen deyim, beyitte metaforik (istiare) bir bağlamda aşık askere benzetilerek, dervişin gönlünü esir almıştır. Yollanan asker aşkın kendisidir. Böylece çeri salmak deyimi, dervişin ilahi aşka düşmesi ve benliğini ona esir etmesi anlamındadır. [78/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

çevgân ol-(am): Çevgân, at üzerinde sopalarla bir topun peşinde oynanan bir oyundur. Çevgân aynı zamanda eldeki sopanın adıdır. Tasavvufta şeyh, mürşid anlamındadır. Bu yönüyle deyim, nefis terbiyesini tamamlayan dervişin mürşid makamına yükselmesi anlamındadır. Deyim istiare (metafor) yoluyla elde edilmiş ve mürşid çevgâna teşbih edilmiştir. [201/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

çırâk ol-(sun): Çırâk; yardımcı, kalfa, bir işte henüz ustalaşmamış, olgunlaşmamış anlamlarına gelir. Deyim, beyitte namaz için kullanılmıştır. Namaz, mümine mezarında en

büyük yardımı ve faydayı sağlayacaktır ve bu yönüyle istiare(metafor) yoluyla çırağa benzetilmiştir. Deyim, yardımcı olmak anlamında kullanılmıştır. [315/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

çig bişüp kazan taşmadın: İnsanın yaratılmadan önce ve dünya hayatı süresince geçirdiği olgunlaşma evrelerini ifade etmektedir. Çiğ hamlık, bişmek olgunluk manasındadır. Bir şey pişip kaynamadıkça kazan taşmaz. Yani,derviş manevi olarak olgunlaşmadan,hikmet ve marifete erişemez. [94/4]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

çig olma-(gıl): Ham olmak, olgunlaşmamış olmak anlamına gelen deyim, beyitte toplum içinde ters veya yersiz bir davranışta bulunmak anlamında kullanılmıştır.[403/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dâd al-(ıcı): Dâd; adalet, adil demektir. Deyim, beyitte adil olmayan ve haksızlık eden zalimlere karşı koymak, hakkını aramak, adaleti temin etmek anlamında kullanılmıştır. Tasavvufta, belâ gelince feryâd eden ve Allah'ı dünyevî sebeplerden dolayı seven kişiye zalim denir. [195/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dag üstine kor dagları: Dağ üstüne dağ koymak şeklinde ifade edilen deyim, beyitte zaten zor olan bir işi daha da zorlaştırmak anlamında kullanılmıştır.[365/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

danışmân ol-(ur): Bilirkişi olmak, uzmanlık alanında fikir sorulan, görüşü alınan kişi olmak anlamındadır. [58/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dâra gel-(düm): İdam olmak, darağacına gitmek, asılmak anlamına gelen deyim, beyitte aynı anlamda kullanılmakla birlikte, Yunus'un manevî makam olarak Mansur'un makamına eriştiği anlamındadır. [178/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

da'vet kıl-(ınca): Bir yere çağırmak anlamında kullanılan deyim, beyitte Peygamber Efendi'mizin Mi'râca çağırılmasını ifade eder. [81/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

da'vî kıl-(urlar): Da'vâ iddia, mesele, ülkü manasındadır. Tasavvufi olarak mana ehlinde (dervişte) dava, mesele olmaz. Varsa bile bunun manasını ortaya koyar. Ortaya koyamazsa mana ehlinin Hak ile alakası kesilir. Beyitte, münakaşa, tartışma, iddia anlamında kullanılan deyim, hakikat erenleri için kullanılmamış, zıddı kimseler için kullanılmıştır. **[38/4]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

defterin dür-: Tasavvufta defter, gönül sayfası ve ömür manasınadır. Beyitte ise gönülden senlik benlik duygusunu silmek anlamındadır. Yine, bir işi bitirmek ve biri hakkında karar vermek anlamı da vardır. Deyimde insan ömrü veya gönül, istiare (metafor) yoluyla deftere benzetilmiştir. **[54/3]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

degme kişi: Her önüne gelen, sıradan olan, her adam anlamlarına gelen deyim, beyitte sırat köprüsünü geçmek konusunda anlamı tamamlayıcı olarak “her kişi”, “her önüne gelen” anlamında kullanılmıştır. **[369/1]**

Yapı itibariyle edat öbeğinden oluşmuştur.

deli olup taga düş-(e): Ne yaptığını bilmez olmak, mecnûn olmak, büyük bir üzüntü sebebiyle ıssız yerlere kaçmak, sevip kavuşamamak yüzünden başını alıp gitmek anlamlarına gelen deyim, beyitte sevdiğinin güzelliği yüzünden kendinden geçmek, onun aşkıyla dağlara(gurbete) düşmek manasında kullanılmıştır. **[359/1]**

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

delü kıl-(dı): Tasavvufta deli, Allah'ın zâtı tecellisine maruz kalmış, bir şeyhe de bağlı olmadığı için, tecellinin yüküne tahammül edemeyen kişilerde görülen meczupluk halini yaşayan kişiye denir. İslam tasavvufunda, fenâdan sonraki bekâ makamı önemlidir. Yani ayıklık hali öndedir. Zira sürekli manevî sarhoşluk hizmete engeldir. Tarikatte ise aslolan hizmet etmektir. Beyitte deyim, ilahi aşk yolunda dostu (Allah'ı) gören dervişin aklının başından gitmesi anlamındadır. **[98/4]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dem-be-dem: Sürekli, devamlı anlamındadır. **[43/5]**

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

deme ir-(dün): Dem, soluk ve zaman anlamına gelir. Tasavvûfta, dervişin zaman problemini aşarak, içinde bulunduğu anı yaşamasıdır. Bu hali elde eden kişiye ibnu'l vakt denir ki, bu kişi daima Allah'la beraberdir ve makamı ihsan makamıdır. İbnu'l vakt için âlem, içinde yaşanan idrakinde olunan andır. Zira sûretler fâni hakikat bâkidir. Bu yüzden kimi sûfiler “dem bu dem, saat bu saat” derler. Dem, bir şeyin (pilav, çay vb.) pişip, olgunlaşması için de kullanılır. Yine İslam'da yeri olmadığı halde, kimi bozuk tarikatlerde rakıya “dem”, onu içmeye de “demlenme” denir. Şeyhin, dervişinin kalbine manen hayat veren soluğuna da “dem” adı verilir. Deyim, beyitte vakti gelmek, hâle ermek anlamında kullanılmıştır. [355/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

demi gel-(di): Vakti zamanı gelmek. Tasavvuta dervişin geçmiş ve gelecek endişesinden kurtularak, içinde bulunduğu anı yaşamasıdır. Bu hali elde etmiş kişi ibn'ül vakt adıyla anılır. Her an Allah ile ve ihsan makamına ulaşmıştır. “Dem bu dem, saat bu saat”, “demlemek”, “demlenmek” gibi yan anlamlı türevleri vardır. Yine, şeyhin soluğu ve kan gelmesi manaları da vardır. [171/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Dem(in) ur-(an): Soluk, zaman anlamındaki dem, beyitte belli bir dönemden ve belli bir konudan bahsetmek anlamında kullanılmıştır. Halk arasında, olmayacak ya da gücünü aşan bir konuda konuşmak, atıp tutmak anlamında da kullanılır. [188/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

denize tal-(madılar): Tasavvufta, Allah'ın gücü, bilgisi, sıfatları denize ya da deryaya teşbih edilir. İlahi aşkı olgunlaşan dervişe “derya-dil” ya da “derya gibi adam” denir. Beyitte, deniz hakikat kaynağı olarak ele alınmıştır. Denize dalmak ise, hakikatin kaynağı ve vahdetin sebebi yine kendisi olan Allah'a ulaşmak için vahdet sırrına ermek manasındadır. Yine beyitte, katı sınırları aşıp, ilahi aşkı ve vahdet sırrını aramayan, buna cesaret edemeyen zahidlerden bahsedilmiş ve mefhum-ı muhalefetten bu işi ancak gönül erlerinin yapabileceği anlatılmıştır. [38/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

derde giriftâr ol-(madı): Giriftâr; tutulmak, esir olmak, düşkün olmak, müptela olmak demektir. Deyim, derde müptela olmak anlamında kullanılmıştır. Derviş için en büyük

dert, dertsizliktir. Âşık (derviş), her ne kadar şikayetçiymiş gibi gözüксе de derdinden memnundur.[386/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

derde sataş-(dum): Derde düşmek anlamındaki deyim, beyitte ölüp mezara girmek ve orada ne yapacağını şaşırarak anlamında kullanılmıştır. Zira İslam inancına göre kişinin ilk sorgusu kabirde yapılır. Kabir bu sebeple ya cennet bahçesi ya da cehennem çukurudur. [184/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

derde ugra-(rsa): Dert gam, ızdırap, elem anlamındadır. Sevgiliden sevene geçen ve dayanılması zor hallere de denir. Tasavvufta ilahi aşk anlamındadır ve istenen bir derttir. En büyük dert dertsiz olmaktır. Deyim, beyitte, ilahi aşka düşmek anlamındadır. [98/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

derdinden öl-(düm): Acı, elem, ızdırap anlamlarına gelen dert, tasavvufta sevgiliden sevene geçen ve taşınması çok güç olan bir haldir. Bu ilahi aşktır ki, arzu edilen bir haldir. Bir şeyin ya da birinin uğruna can vermek, onu çok arzulamak, ona kavuşmayı arzu etmek, onu akıldan çıkarmamak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin (aşığın) Allah'ı (maşuku) özlemesi, O'nu akıldan çıkarmaması, O'na kavuşmayı arzulaması ve ilahi aşka tutulan dervişin bu dert ile Hak uğrunda ölmesi anlamındadır. Ölmek, yolundan dönmek anlamındadır. [75/5]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

derdine dermân iste-(sün): Dermân olmak deyiimiyle aynı anlamli olan deyim, beyitte çare aramak anlamındadır. Sûfî için asıl dert, dertsiz olmaktır. [10/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

derdiyilen tüt-(er): Aşığın (dervişin) ilahi aşk yolunda çektiği ızdıraplar manasında kullanılmıştır. Tütmek, bir iz, bir alamet, bir belirtidir. Derviş'in tütmesi ilahi aşk derdiyle yanmasının delili olup, olgunlaşma sürecinin ifadesidir. [108/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dergâhundand sürül-(meyem): İlahi aşkın mektebi ve kemale ermenin okulu olan dergâhtan sürülmek, bu durum aşkın terki anlamındadır ki, hiçbir sûfinin arzu etmediği bir haldir. [7/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ders okı-(madılar): Sebak itmek, tahsil görmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahî aşkı okumak yani bir dergaha bağlanmak ve dervişlere müşid tarafından verilen evrâdı yerine getirmek ve yaşamak anlamında kullanılmıştır. [47/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dert vir-(di): Tasavvufi olarak ilahi aşka düşmek anlamındadır. Derviş için dert şikâyet sebebi değil aksine, Hakkın kulu ile ilgisi anlamına geldiği için memnuniyet sebebidir. [98/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dertli hâlin dertli bil-(e): Zor ya da kötü duruma düşen birinin halinden ancak, daha önce, aynı hâli yaşayanların birbirini anlaması manasında kullanılır.”Damdan düşen damdan düşenin halini bilir” şeklinde eş anlamlı türevi vardır.[365/5]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

dervîş ol-(ubilsem): Bir tarikate girmek, tasavvuf yoluna girmek. [123/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dervîş tonın tonan-(dum): Dervîş olmak, dervîşliğin gereklerini hem madden hem manen yerine getirmek demektir. Yine, dervîş elbisesi giymek anlamı da vardır. [225/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dervîşe benze-(r): Dervîş gibi olmak, olgunlaşmak, kemale ermek manasınadır.

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur. [66/9]

dervîşlige el kat-(dum): Dervîş olmak, tarikata girmek, tarikat kurallarına uygun bir iş yapmak anlamındadır. [71/10]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

destan ol-(am): Tasavvufi olarak, menkabe ve hikaye anlamına gelen deyim, beyitte dillere destan olmak ve meşhur olup dilden dile dolaşmak, bilinmek anlamında kullanılmıştır. [201/24]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

destûr ol-(dı): İzin ve ruhsat manasına gelen deyim, beyitte ana rahmine (hazineye) düşmek için Hakk'ın izin vermesi anlamındadır. Zira kâinatta hiçbir konuda tesadüfe yer yoktur. Her şey Allah'ın iradesiyle ve onun destur vermesiyle ("ol" demesiyle) olur. Deyim halk arasında "çekilin, yol verin" anlamında kullanılır. Yine halk arasında, başkasının haremine girerken de destur istenir ve içeriden "hû" sesi yani izin çıkmaz ise geri dönülür. Destûr istemek, deyimden eş anlamlı türevidir. [152/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

devrân-(um) sür-(e): Belli bir süre hükmetmek, yönetmek, zevk ve sefa içinde yaşamak, ömür sürmek, anlamlarına gelen deyim, beyitte Allah'ın kuluna tanıdığı ömür müddeti anlamındadır. [178/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dîdâr gör(me)mek: Dîdâr; yüz, göz, görme, seyretme anlamlarındadır. Tasavvûfi olarak, sevgiliyi(Allah'ı) görme, ilahi güzelliği seyretmek manasına olup, beyitte de aynı anlamda kullanılmıştır. Deyimdeki seyir, bizatihi Hakk'ın zatını değil O'nun yarattıklarındaki sıfatların seyridir.[374/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dîdâr ol-(ur): Tasavvufta sevgilinin (Allah'ın) ilahi güzelliğini seyretmeye mazhar olmak, o makama ulaşmak anlamındadır. [93/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

didâruna göyün-(eyin): Yüzüne yanmak demek olan deyim, beyitte dervişin Hakk'ın yüzünü görmek arzusuyla yanıp tutuşması anlamında kullanılmıştır. [268/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dîdârını göster-: Yüz, göz, görme, seyretme anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvufi olarak sevgilinin (Allah'ın) ilahi güzelliğini ve onun yansımalarını seyretmek anlamındadır. [52/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dil tut-(uban): Tasavvufi olarak gönlünü bağlamak, bir tarikate girmek, bir şeyhe bağlanmak anlamında olup, beyitte gizlice bir tarikate girmek (yola girmek) anlamında kullanılmıştır. [205/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dilde agızda söyle-(nen): Dile düşmek, hakkında olumsuz şeyler konuşulur olmak, dilde gezmek, anlamlarında kullanılır. [99/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dilden dile sor-(arem): Herkese sormak, araştırmak anlamlarına gelen deyim, beyitte gönülden gönüle dolaşıp sormak anlamında kullanılmıştır.[404/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dile gel-(mez): Anlatamamak, söze sığmamak anlamlarına gelen deyim, beyitte söz ile ifade edilemeyecek kadar üstün sıfatlara ve kemâlâta sahip olmak anlamındadır. [256/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dile gel-(mez): Dillenmek, konuşmak, konuşturmak ve hakkında konuşulmak anlamlarına gelen deyim, beyitte oluşan durumdan dolayı anlatamamak, konuşamamak anlamındadır. [8/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dile getür-(eler): Adını anmak, hakkında konuşmak ve açıklamak anlamlarına gelen deyim, beyitte de aynı anlamda kullanılmıştır. [6/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dilinde agu dü-t-(er): Ağzından zehir saçmak deymiyle eş anlamlı olan deyim, kötü ve kırıcı söz söyleyen anlamında olup, söz istiare(metafor) yoluyla zehre, ağuya benzetilmiştir. [66/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dilinden dür dök-(er): Güzel ve etkili konuşmak manasıyla birlikte, beyitte gönülden ve insan-ı kamilden hak sözün söylenmesi, işitilmesi anlamında olup, söz istiare(metafor) yoluyla inciye benzetilmiştir. [49/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dilinden şeker tam-(ar): Dilinden şeker damlamak demektir. “Ağzından bal akmak”, “tatlı dilli olmak” şeklinde eş anlamlı türevleri olan deyim, beyitte güzel ve Hak sözü söylemek, etkili konuşmak anlamında kullanılmıştır. Deyimde söz istiare(metafor) yoluyla şekere benzetilmiştir.[373/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

diller damaklar şeşür-(en): Dilini damağını dolaştırmak manasına gelen deyim, beyitte dervişin ulaştığı makam itibariyle gösterdiği hikmet ve marifetler sebebiyle, görenlerin şaşırıp, hayrete düşmesi anlamında kullanılmıştır. [193/12]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dilüm dön-(e): Tasavvufta gönül anlamına gelen “dil” sözünün konuşmak anlamında kullanılmasıyla oluşan deyim, konuşmak, cevap vermek anlamındadır. Dili açılmak, dile gelmek gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [15/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dilüm tetigi bozul-(dı): Ölüm anında kişinin ağzının dilinin kuruması ve konuşmasının zorlaşması, dilinin dönmemesi anlamındadır. [184/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

din çat-(arsın): Kendine göre yeni bir din anlayışı ortaya koymak ve ona göre yaşamak anlamındadır. [248/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dîn diyanet bil-(mez): Dini inanç ve ibadetlerle ilgilenmemek, bu konularda bilgisiz olmak anlamındaki deyim, tasavvufi olarak tefrika (ayrılık) makamına ulaşarak Allah aşkını ve sevgisini kazanmak anlamındadır. Deyimdeki bilmek sözü okumak değil, farkına varmak ve hal üzere yaşamak anlamındadır. [17/1]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

dîn tonın tonan-(maz mısın): İman edip dinin kurallarına göre yaşamak, Allah’ın emir ve yasaklarına uymak, O’nun yolundan gitmek anlamında kullanılmıştır. Ton; giysi, elbise manasınadır. Deyimde dinin kuralları, müslümanı koruyan ve ona bir kimlik kazandıran elbiseye istiare (metafor) yoluyla benzetilmiştir. [267/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dînin deġür-(en): İncancından dönmek anlamına gelen deyim, beyitte affı mümkün olmayan ağır bir kabahat işlemek manasınadır. [117/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Dir(em) divşür-(em): Derleyip toplamak, bir araya toplamak anlamlarına gelen deyim, beyitte kendine her yönüyle çeki düzen vermek, yeni bir hayata başlamaya karar vermek anlamındadır.[329/3]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dirlik bul-(asın): Huzur bulmak, düşünce ve yaşayısta huzura kavuşmak, gönlün rahata ermesi anlamında kullanılmıştır. [281/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

divan kur-(ıla): Toplanmak, toplantı yapmak anlamına gelen deyim, beyitte hesap günü, mahşerde toplanma anı anlamındadır.[335/13]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

divâne ol-(dum): Bir kimseyi, bir şeyi aşırı derecede sevmek ve uğruna aklî dengesini bozmak anlamındaki deyim, beyitte ne halde olduğunu bilmemek, deli-divane olmak anlamındadır. Bu durum ise tasavvufta, Allah'ın zat-ı tecellisine mazhar olanlarda görülür. Bu yüke dayanamayan kişilerde meczupluk (delilik-divânelik) hali görülür. Yine bu hal tasvip edilmez. Zira ehl-i tarik için aslolan fenâdan sonra bekâya yani, ayık olma haline geçmektir. Çünkü hizmet ehli ayık gerektir. [192/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

diz çök-(üp): Diz üstü oturmak, mağlubiyeti kabullenmek anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvufi olarak halvet halini yaşamak yani, Allah'a kavuşmak ve zihni Allah'tan başka her şeyden arındırmak için özel odalarda şeyhin kontrolünde ibadet ve tefekkür etmek anlamındadır. [36/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost bağçesi: Dost; Allah ve şeyh manasınadır. Aynı tarikate mensup olanlar için de kullanılır. Deyim, beyitte aynı yolda olanların bir araya geldiği dergâh, tekke anlamında kullanılmıştır. “Dost bağı”, “Dostun evi” şeklinde eş anlamlı türevleri vardır. Deyimde,

dergah barındırdığı insanların güzelliği yönüyle ve istiare (metafor) yoluyla gül bahçesine benzetilmiştir. [240/3]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

dost döşegine geç-(emez): Dost, ilahi sevgidir ve aynı yolda olan kişiler için kullanılır. Gerçek dost Allah'tır. Dost döşegi ise, hem dergâh hem gönül manasınadır. 'ışk evine girmek, gönle girmek gibi yan anlamları olan deyim, istiare (metafor) yoluyla kurulmuştur. [2/7]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost elinden iç-(er): Tasavvufi manada bir şeyhin elinde ve rehberliğinde ilahi aşkı tatmak, aşkın iklimini yaşamak anlamındadır. [67/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost elinden öl-(ürisem): Tasavvufta ölmek, dünyevî ve nefsanî arzulardan vazgeçip, varlığını yok edip, gerçek varlık olan Allah'ı ve O'nun sıfatlarını kalbe yerleştirmektir. Bu da bir mürşid-i kâmile bağlanmak ve onun rehberliğinde olur. Dost mürşid ve Hakk anlamındadır. Beyitte, deyim şeyhin elinde terbiye olmak manasınadır. [182/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost iline sefer ol-(ur)(itmek): Dost, şeyh ve Allah manasınadır. Deyim, erenler ile şeyhin makamına, dergâhına gitmek için yola doğru yürümek yani ömür sürmek anlamındadır. Dost kal'asına gitmek, dosta gitmek, dosta sefer itmek gibi eş anlamlı türevleri vardır. [93/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost işiginde yat-(ayın): Tasavvufta eşik, mana âlemine girişi, yokluk ve tevazuyu ifade eder. Eşikten atlamak, madde âleminden mana âlemine geçmektir. Bu âleme geçmek isteyen derviş ya eşikten atlar ve erenlere dâhil olur ya da himmet için eşik önünde bekler. Deyim, beyitte dervişin şeyhinden meded ve himmet için eşiğine yüz sürmesi (yatması) anlamında kullanılmıştır. Eşiğe baş koymak, eşiğini aşındırmak, eşiğine yüz sürmek gibi yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. [129/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost kapısı-(nda): Sûfîlere göre dost, aynı yolda olan kişidir. Gerçek dost ise, Allah'tır. Beyitte dost kapısı, şeyhin dergâhının kapısıdır ve erenlerin adım atınca ilahi devlete kavuşacakları kapı manasınadır. [20/10]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

dost katından göz ır-(ma): Tasavvufta aynı yolda yürüyen sûfîlere dost denir. Ancak gerçek dost Allah'tır. Deyim, Hak yolundan ayrılmamak, bu yol üzre dosdoğru olmak, istikameti şaşdırmamak anlamındadır. Gözün dünya nimetlerine bakması, dervişin kalbini ve aklını bulandırır. Bu anlamda göz, hep Hakkın nazarıyla bakmalı ve hikmete talip olmalıdır. [39/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost makamı: Sevgilinin bulunduğu yer anlamına gelen deyim, beyitte Allah'ın (sevgili-dost) yeri anlamında ve kalp(gönül) masasınadır. Kalp, Allah'ın evi ve makamıdır.[337/3]

Yapı itibariyle isim tamlaması öbeğinden oluşmuştur.

dost turagı: Dostun, arkadaşın yeri, mekanı anlamındaki deyim, tasavvufi olarak Allah'ın ve O'nun yolundaki erenlerin yeri anlamındadır. [19/9]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

dost tut-(mazuz): Erkek veya kadın için evlilik dışı ilişki kurmak anlamına gelen deyim, beyitte gerçek dost olan Allah'ın dışında hiçbir şeyle ve hiç kimseyle yakınlık kurmamak anlamındadır ki, dost olarak istenilmeyen şey dünya sevgisidir. Zira gönül öyle bir hikmetle donatılmıştır ki, onda tek bir sevgiliye (Allah'a) yer vardır. İkiliğe yer yoktur.[333/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost u düşmân gül-(esi): Dosta düşmana gülünç olmak, itibarını kaybetmek, etrafındaki insanların nazarında küçük düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte toplumda küçük düşmek, itibarını kaybetmek anlamındadır.[348/9]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

dost yolına îsâr ol-(ur): Dostun, sevgilinin uğrunda kendini feda (îsâr) etmek, canını feda etmek anlamındadır. [93/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost yüzün gör-(icek): Tasavvufta Allah ve şeyh anlamlarındaki dostun yüzünü görmek; Allah'ın sıfatlarını yarattıklarında müşahede etmek ve bir şeyhe bağlanarak onun yanında derviş terbiyesi almak anlamındadır. [20/5]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

dost yüzünden gözün ır-(maz): Sevdiği bir şeyden ya da kişiden gözünü ayırmamak anlamına gelen deyim, beyitte dost (Allah) peşinden, yolundan ayrılmamak, peşini bırakmamak anlamındadır. Yine deyimde, geçen dost yüzü, Allah'ın zatı ve sıfatlarının dünyadaki yansımalarını müşahede etmek anlamındadır. Ayrıca, insan-ı kâmil, derviş ve şeyhin yüzüne bakmak anlamındadır. [104/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dosta git-(meğ): Tasavvufta ilahi sevgi ve Allah anlamıyla birlikte aynı yolda giden dervişler, sofiler için de kullanılan deyim, beyitte Allah'a kavuşmak ve O'nun işaret ettiği yolda yürümek anlamındadır. Deyim bir yönüyle gerçek (dervişe gitmek) bir yönüyle de mecaz (Allaha gitmek) anlamlıdır. [1/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dosta ulaş-(alıdan): Dost Allah'tır, şeyhtir. Beyitte dervişin şeyhine kavuşması, onun teveccüh ve nazarına nail olması anlamındadır. [43/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dosta yol eyle-(r): Sevgiliye ulaşmak için engelleri kaldırarak, yolunu açmak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak dervişin nefsinin terbiye etmesi ve arınması anlamındadır [95/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dostdan yana uç-(dum): Dosta (Allah'a, sevgiliye) gitmek, anlamına gelen deyim, beyitte her şeyi geride bırakıp yalnızca Allah'a yönelmek manasında kullanılmıştır. [271/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dostla bâzâr ol-(ur): Dost, eren dervîştir. Bâzâr, çoklukta bir olanın görüldüğü yer, tekke, dergâh anlamındadır. Beyitte deyim, dervişlerle birlikte dergâhta ilahi aşk yaşamak manasında kullanılmıştır. [93/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dostla biliş-(di): Allah'ı bilmek ve her an O'nunla olmak, kalbinden ve aklından Allah'ı hiç çıkarmamak, gerçek manada Allah'ı tanımak anlamında kullanılmaktadır. [104/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dostun dostına dost ol: Deyim tasavvufi olarak Allah'ın (gerçek dost) sevgili kullarına, erenlere (şeyh, mürid) dost olmak (derviş olmak) manasındadır. Halk içinde de aynı şekilde ifade edilen deyim, aynı zamanda dostlarla beraber olmak, aynı yolda yürümek manasındadır. [131/3]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

dostun düşmenün: Seven ve sevmeyen, isteyen ve istemeyen manasındadır. [44/6]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

dostun yolına yüri-(sem): Dervişler, erenlerin yolu. Allah'ın yolunda yürümek anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşk yolunda ve şeyhinin rehberliğinde bir derviş olarak yaşamayı arzu etmesi anlamındadır. [123/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

dört yana bak-(arsın): Etrafı seyretmek, aranmak, yardım almak için etrafı gözetlemek manalarına gelen deyim, beyitte nefsinin engellerinden kurtulmak için yardım almak anlamında etrafı gözetlemek manasında kullanılmıştır. [135/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

du'âlar kıl-(gıl): Dua etmek anlamındaki deyim, beyitte ahde vefânın örneği dua ile ifade edilmiştir. Şeyhi olmasa ve Yunus'u âşıklar meclisine dâhil etmeseydi bizim Yunus olmayacaktı. "Dua ibadetin özüdür." Ehl-i tasavvufa göre en güzel dua, rızâ ve sükûttur. Dua, kul olmanın göstergesidir. Ariflerin duası kalb ile, avamın duası dil ile. Beyitte Yunus, dua etmekle muhtaçlığını ve kulluğunu dile getirmektedir. [50/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

du'âsı kabûl ol-(ur): Allah, bütün duaları kabul edendir. Ancak, halk içinde duası makbul olan kullar vardır ki, bunlar takva sahibi, hikmet ve ma'rifet ehlidir. Dervişler bu zümredendir. Deyim, beyitte bu anlamda kullanılmıştır. [96/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

Duş (tuş) ol-(ursa): “Tuş” olarak da görülen kelime, denk, benzer, taraf, yön, karşısına durmak, yönelmek anlamında olup, deyim, beyitte karşısına durmak, denk gelmek, rastlamak anlamındadır. [73/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

duzaga düş-(icek): Kandırılmak, oyuna gelmek anlamlarına gelen deyim, beyitte nefsin arzu ve isteklerine kanmak anlamındadır. [53/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dün ü gün: Beyitte her zaman, yaşanan her an, öteden beri, devamlı, hiç durmadan anlamındadır. Evvel-âhir yakın anlamlı türevidir. [24/5]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

dünyâ düz-(en): Dünyayı-bir şeyi ya da bir yeri- düzene ve tertibe koymak anlamına gelen deyim, beyitte Allah’ın “kün-ol” emriyle dünyanın yaratılması anlamındadır. [193/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dünya kov-(anı): Dünya sevgisine düşmek, mal mülk tutkunu olmak, nefsinin arzularına uymak anlamına gelen deyim, beyitte mal mülk tutkunu olmak anlamındadır.[353/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dünyâdan geç-(di): Deyim, tevriyeli bir anlatımla iki manadadır. Biri; dünyadan göçmek yani ölmek, diğeri; dünya nimetlerine meyletmemek anlamlarındadır. [63/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dünyâsın degşür-(di): Peygamberimizin vefatını ifade etmek için kullanılan özel bir deyimdir.[157/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dünyaya bat-(mış): Dünya sevgisiyle yaşamak, dünya nimetlerine dalmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dünyaya dalmanın beyhudeliği anlamındadır. [273/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dünyaya kayık-(dum): Kayıkmak; meyletmek, geri dönmek anlamındadır. Beyitte, deyim dünyaya meyletmek anlamında kullanılmıştır. [221/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dünyâya toy-(ar): Dünya nimetlerinden tatmak, dilediği gibi yaşamak, her istediğini yaşamak manasına gelen deyim, beyitte aslında nefsin doymak bilmezliği yüzünden, dünyayı arzulayanların ne olursa olsun doymayacaklarını ifade etmektedir. [87/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dünyeye düş-(di): Ana rahminde oluşumunu ve zamanını tamamlayan insanın doğması anlamındadır. Düşmek, bilinçli bir fiil değildir. Bu yüzden kişinin dünyaya ne zaman ve nerede geleceğine, her şeyde olduğu gibi Allah karar verir. Ayrıca düşmek, istenen bir hal de değildir. Çünkü dünya acı, ayrılık ve ızdırap yeridir. Deyimin, dünyaya gelmek, anasından doğmak gibi eş anlamlı türevleri vardır. [152/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dürr ü gevher saç-(ar): İnci ve cevher dağıtmak demektir. Tasavvufta, dür (inci) insan ruhunu, cevher mana ve ilahi sıfatları sembolize eder. Dervişin inci ve cevher saçması, insan-ı kâmil mertebesine ulaşmış etrafını söz ve fiille aydınlatması, irşad etmesi anlamındadır. [208/1]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

düşde ko-(dılar): Rüyada kalmak anlamına gelen deyim, beyitte rüyâ âleminde yaşamak ve gerçek hayattan uzak, dertsiz ve tasasız yaşamak anlamında kullanılmıştır. Ayrıca düş, dervişin bulunduğu makamın işaretidir. [301/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Düş(i) yor-(amaz): Düş, rüya demektir. Tasavvufta düş, dervişin ulaştığı makamı temsil eder. Bu duruma göre şeyh, dervişin virdini değiştirir. Fakat tasavvufta genellikle rüyaya itibar edilmez. Rüya sahibini bağlar. Ta'bire muhtaç rüyaların yorumunu yapmak için Hz. Yusuf'un manevî mirasından nasiplenmek gerekir. Rüya ile meşgul olan dervişler için olgun sûfiler (şeyhler) manevî yolun çocuğu anlamına gelen "müptedi" tabirini kullanır. Rüya, herkese yorumlatılmaz ve anlatılmaz ve rüyayla amel edilmez. Deyim, beyitte rüyayı herkesin yorumlayamayacağı, ancak ehil olan kişinin bu işi yapabileceği anlamındadır. [164/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

dütün tüt-(er): Dumanı çıkmak, dumanı tütme anlamındaki deyim, beyitte bir şeyin varlığına dair bir iz, alamet, belirti taşımak anlamındadır. [78/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ebsem ol-(dı): Sak; emin, rahat, ihtiyatlı, iyi işiten ve yay ucu manalarına gelir. Deyim, beyitte ilahi söze muhatap olduktan sonra rahatlamak, emin olmak ve gönül huzuruna kavuşmak anlamında kullanılmıştır.[320/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ecel ir-(er): Ölüm vaktinin gelmesi, ölüm anı anlamındaki deyim, beyitte ölen kişinin kıyameti olarak adlandırılmıştır. [35/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ecel sal-(am): Ölüm göndermek manasına gelen deyim, beyitte ölümü hatırlatmak anlamındadır. Tasavvufi olarak nefsi arzuların sökülüp atılması manasındadır. Deyim “ölmeden önce ölünüz” hadisine telmihtir. [78/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ecel şerbetin iç-(ürdüm): Ölmek, ahirete geçmek anlamına gelen deyim, “dünyasını değiştirmek”, ”vadesi dolmak”, ”ruhunu teslim etmek” gibi eş anlamlı türevleri vardır. Deyimde ölüm, sevgili tarafından sunulan tatlı bir şerbete istiare(metafor) yoluyla benzetilmiştir.[413/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ecel şerbetini dad-(ıarsın): Ölüm ve şerbet kelimelerinin istiare(metafor)yoluyla birleşimi sonucu oluşan deyim, beyitte ölmek ve ölüm duygusunu tatmak anlamında olup, sûfîler için ölüm, yaşarken nefsinden kurtulup Allah’ta var olmaktır. Bu durum tasavvufi bir imgedir. [18/9]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

ecel tuzagina bas-(dum): Ölüm tuzağına düşmek, beklenmedik bir anda ölmek anlamında kullanılmıştır.[413/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ecel yakamız al-(madın): Ölüm anı gelmeden önce anlamına gelen deyim, beyitte işiştten geçmeden, geç kalmadan anlamında kullanılmıştır. Deyimde ecel kavram olmasına karşılık, teşhis yapılarak “yakaya yapışmak”, “canını almak” anlamlarında kişileştirilmiştir. “Azrail yakamıza yapışmadan” deyiminin eş anlamlı türevidir. [160/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ecelsüzün öl-(ür): Ansızın beklenmedik bir biçimde ölmek anlamına gelen deyim, beyitte tasavvuf yoluna giren dervişin nefsânî ve cismânî varlığını tümüyle gerçek varlık olan Allah’a teslim etmesi anlamındadır. Tasavvuf düsturu gereği “ölmeden evvel ölünüz” hadisinin gereğini yerine getirmek anlamındadır. [110/5]

Yapı itibariyle sıfat- fiil öbeğinden oluşmuştur.

edeb perdesin bekle-: Tasavvufta edeb, Allah’ı sevmek ve O’nun rızasını kazanmaktan kaynaklanan derûni bir takvâ yaşantısıdır. Kelime olarak, güzel ahlak, terbiye, utanma, zarâfet ve insanlara karşı güzel davranmak anlamlarına gelir. Tasavvufta zahirî ve batınî (dış ve iç) olarak iki şekilde kabul edilir. Zahirî (dış) edep, görünen amellerdir ki, dervîşi riyadan korur. (Farz ibadetlerin riyası olmaz) Batınî (iç) edep ise, dervîşin kalbindeki olumsuzlukları temizlemesidir.

Beyitte, deyim yukarıdaki özellikleri hâiz edep perdesinin önünde durmak ve olgunlaşmak anlamında kullanılmıştır. Perdenin açılması istenmemiştir. Çünkü edep, burada insanı güzelleştiren her türlü fiil olarak örtü manasındadır. Bu örtü koruyucu bir özellikte olup, ruhanidir. Edepli olmak, edep yâ Hû, edep erkân, ar (edep) damarı çatlamak, edep hayâ kalmamak gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [151/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

egriligin koy-(asın): Kötülüğü, fenalığı yanlış ve çirkin olanı, haramı terk etmek anlamında kullanılmıştır. Deyim, beyitte yukarıdaki anlamların tümünü içine alan “nefse uymamak, onun arzu ve isteklerini terk etmek” anlamında kullanılmıştır. [250/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

el ayak depren-(medin): Vücut azalarının oynamaması, hareket etmeden durmak anlamındaki deyim, beyitte Allah’ın huzurunda durmak, namazda kıyamda olmak anlamındadır. [116/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

el bagla-(mışdur): Saygı göstermek için ellerini göbek üzerinde kavuşturup, huzurda beklemek anlamındadır. El pençe divan durmak diğer türevidir. Tasavvuf okullarından dervişler, şeyhlerinin huzurunda saygı ve edepten ötürü el bağlarlar. Deyim, beyitte Hakkın huzurunda durmak anlamındadır. Bu durum aynı zamanda Namaz kılarken kıyama durmak halidir. [82/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

el çek-(düm): Vazgeçmek, yapmakta olduğu işi artık yapmamak anlamlarına gelen deyim, beyitte her şeyden uzaklaşmak, her şeyi terk etmek manasına kullanılmıştır. Vazgeçilen ve terk edilen dünya nîmetleri ve nefsin arzularıdır. Bunlardan vazgeçmemek, dervişi ikiliğe sürükler ki, bu durum dervişin kemale ermesini engeller. Deyimin “el etek çekmek”, “elini eteğini silmek” şeklinde yakın anlamlı türevleri vardır. [181/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

el kat-(maga): Müdahale etmek, el atmak, bir şeyin yapılmasına yardımcı olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte elinden bir şey gelmemekle beraber yardımcı olmayı istemek manasındadır.[323/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

el kavşur-(up): Büyük kimselerin huzurunda, ellerini göğsü üzerinde kavuşturup ayakta durmak, saygı ve hürmet göstermek, emrinde olmak, hizmete hazır olmak alamlarına gelen deyim, dervişin şeyhinin huzurundaki haline ve hizmete hazır olduğu anlamındadır. [171/11]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

el uzat-(maga): Yardım etmek, gizlice bir işi yapmaya çalışmak, izinsiz almak veya izinsiz bir şeye dahil olmayı istemek anlamına gelen, deyim izinsiz hareket etmek anlamındadır.[323/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

el vardır el üstine: Kişinin, kendisinden üstün insanların da olabileceğini bilmesi ve kibirlenmemesi anlamında kullanılmıştır. Deyim, “ El elden üstündür tâ arşa kadar” şeklinde de söylenir.[334/5]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

el-(üm) sun-(dum): El uzatmak, yaklaşmayı istemek anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin Allah'tan yardım ve himmet dilemesi anlamındadır. Şiirin tamamı bir münacât şeklinde tertib edilmiş. [184/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

elden ele düş-(di): Çocukluk evresinde, insanın, oradan oraya gezmesi, dolaşması, sevilme manasında elden ele dolaşması anlamındadır. [152/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

elden ko-(duk): Bırakmak, elden çıkarmak, geri çekilmek, terk etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte gelip geçici şeyleri terk etmek, bırakmak anlamında kullanılmıştır.[319/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

elden ne gel-(e): Yapılacak bir şeyin ve söylenecek bir sözün olmaması, çaresiz kalmak, gücü yetmemek anlamlarına gelen deyim, beyitte insanın acizliği ve belli bir noktadan sonra gücünün yetmezliği ve başa gelenin kabul edilmesi gerektiği anlamındadır. [42/9]

Yapı itibariyle karşılıklı konuşma biçiminde cümleden oluşmuştur.

ele gel-(düm): Elle tutulup gözle görülecek kadar olmak, dikkati çekecek kadar olmak, ele avuca gelmek, büyümek anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvufi anlamda olgunlaşıp mana aleminde mesafe katetmek anlamında kullanılmıştır. [196/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ele getir-: Yapmak, elde etmek, bir şey kazanmak, işe yarar kullanılır hale getirmek anlamlarına gelen deyim, beyitte gönül yapmak, gönül kazanmak anlamında kullanılmıştır.[396/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

eli ir-(er): Yetişmek, ulaşmak, elde etmek anlamındaki deyim, beyitte uğraşılan işin kolay olması anlamındadır. [13/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

elif okı-(yan): Tasavvuf ıstılahı olarak Allah’ın birliğini temsil eden elif, elif okumak deyiminde de aynı anlama gelip, bağlam itibariyle ilahi aşktan bir elif miktarı dahi olsa -ki, bu durum Allahı birlemek ve ona iman etmek olup birleme fiili elifle başlar- nasiplenmek anlamındadır. Yine deyim, halk arasında okuma yazma bilen için de kullanılır. [5/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

elin al-(un): Derviş olmak, bir tarikate girmek anlamındadır. [63/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

elin al-(ur): Beyitte elinden tutmak, yardım etmek anlamında olup, Allah’ın dilediği kulunu manen yüceltmesi manasındadır. Beyitte “Biz insanı en güzel biçimde yarattık, sonra onu aşağıların aşağısına indirdik” (Tin Sûresi) ayetine telmih vardır. [95/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

elin ayağın şeşür-(en): Eli ayağı dolaşmak şeklinde de ifade edilen deyim, beyitte ne yapacağını şaşırarak düzensiz ve karışık işler yapmak anlamındadır. “Eli eteğine dolaşmak”, “Eteği ayağına dolaşmak” gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [194/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

elin yüzün yu-(maz): Temizlenmek anlamına gelen deyim, beyitte kendi bildiğince iman ve ibadetini yapmaya çalışan halk için kullanılmıştır. [166/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

elsüz-ayaksuz: Çaresiz olmak, güç yetirememek, kendini müdafa edemeyecek durumda olmak anlamlarına gelen deyim, beyitteki bağlamı itibariyle, dünyaya gelen insanların aciz ve güçsüz olduğu anlamında kullanılmıştır. [203/3]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

elüm ir-(mez): Uzakta kalmak, ulaşamamak, çaresiz kalmak, imkânı olmamak anlamındadır. [7/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

elüm öp-(er): Saygı ve hürmeti göstermek için yapılan hareket. Tabî olmak anlamında da yapılır. Beyitte ise, halk içinde muteber bir kişi olmanın göstergesi olarak kullanılmıştır. [117/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

elüni suya ur-(gıl): Elini yıkamak, temizlenmek anlamlarına gelen deyim, beyitte namaz için abdest almak anlamındadır. [341/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

emân vir-(ürlerse): Sığınmak, korunma talebinde bulunmak, aman dilemek anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin kulluğunu tamamlamak için fırsat dilemesi, kendisine müddet tanınması anlamındadır. [123/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

emaneti ıssına vir-(eyim): Emaneti sahibine vermek demektir. Deyimdeki emanet candır, ruhtur. Sahibi Allah'tır. Deyim, halk arasında "emanete hiyanet etmemek" deyiimiyle yakın anlamlıdır. Kişinin canı ve bedeni kişinin kendisine Allah'ın emanetidir. Bu yüzden emanet nasıl teslim alındıysa öylece teslim edilmelidir. Deyim, beyitte Allah'ın tertemiz ve en güzel şekilde yarattığı canı ve bedeni, yine aynı hal üzere Allah'a teslim etmek manasındadır. [210/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

emek dök-(üp): Bir şeyin oluşması için çok çaba harcamak ve gayret göstermek anlamına gelen deyim, beyitte dervişin amacına ulaşmak için yanlış yerlerde bulunup, boşa çaba harcadığı anlamındadır. [61/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

emir eyle-(r): Beyitte, her şeyin yaratıcısı Hakk'ın hüküm sahibi olması, mutlak güç sahibi olması anlamındadır. [42/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

er gibi tur-(mayan): İlahi aşk uğruna çekilen çilelere sabretmek, gerçek bir derviş olmak, sözünde durmak anlamındadır. [36/2]

Yapı itibariyle çekimli edat öbeğinden oluşmuştur.

er nazarından git-(megil): Şeyhin gözü önünden uzaklaşmamak anlamına gelen deyim, beyitte dervişin şeyhinin yanından ayrılmaması ve onun manevî nazarından hiçbir zaman uzaklaşmaması anlamında kullanılmıştır. [159/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

er tonını giy-(übeni): Allah’a yakın olan şeyhler ve uluların emrine girmek, onların terbiyesiyle terbiye olmak anlamındadır. Tasavvufi terbiye(tona=don) elbiseye benzetilerek, metaforik bir anlatım yakalanmıştır. [11/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

er yolu: Tasavvufta derviş ve sûfilerin yolu, tarikatı anlamında olup, beyitte tarikat ayırımı yapmaksızın ilahi aşk ve onun yolu olarak anlam kazanmıştır. [27/7]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

erden nasîb al-(asın): Bir müşşidden, insan-ı kâminden ders almak, onun talebesi olmak, derviş olmak, tasavvuf yoluna girmek anlamlarında kullanılmıştır. [250/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

erenün yüzi suyu himmeti: İhsanı kamil ya da evliyalar aracı kılınarak Allah’a yapılan duaların söz başında kullanılan bir kalıp deyimdir. Deyimde geçen yüz suyu ise, şeref ve mevkii anlamındadır. [34/5]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

erliĝi bul-(ur): Er, derviş, sûfî anlamında olup eren şeklinde de ifade edilir. Tasavvufta erlik, ilahi aşk yolunda istikameti şaşırmadan ilerlemek, her türlü cefâ ve engele razı olmaktan ve sözünden dönmekten geçer. Ayrıca seyr-i sülûkü tamamlayana eren denir ki, bu erliĝi bulmaktır. [140/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

esbâbun dök-(üp): Sebeplerden kurtulmak manasındaki deyim, beyitte bütün sebeplerden (yaratılış) sıyrılarak bir gün ölmek anlamında kullanılmış olup, hayatın geçiciliĝi vurgulanmak istenmiştir. [229/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

esenle-(düm) (esen kalun): Veda etmek, esenlik dilemek anlamlarına gelen deyim, beyitte dünyayı terk etmek ve kalanlara mutluluk ve iyilikler dilemek anlamında kullanılmıştır.[413/1-8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

esîr kıl-(ur): Esarete mahkûm etmek anlamına gelen deyim, beyitte her seferinde yeniden ve gönülden bağlanmak, tutulmak anlamındadır. [53/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

esir ol-(mı): Esirlik hali, düşmanın eline düşmek, özgür olmama anlamlarına gelen deyim, beyitte gönlünü kaptırmak, ilahi aşka düşmek, her yönüyle Hakka aşık bir kul olmak anlamındadır.[318/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

eskiye hasretlen-(esin): Maziye özlem duymak anlamına gelen deyim, beyitte çekilen sıkıntılar sebebiyle eski ve güzel günleri aramak, o günlere özlem duymak anlamındadır. [279/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

esrük gez-(er): Allah aşkıyla sarhoş olmak, kendinde olmamak hali manasına gelen deyim, beyitte dünyevi arzulardan sıyrılmış olarak, benliğini terk etmiş olarak yaşamak anlamındadır. [47/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

eşker'oldı pinhânumuz: Sırların açığa çıkması, gizli olanın bilinmesi anlamındaki deyim, beyitte manevi anlamdaki sırların ve bilgilerin başkaları tarafından öğrenilmesi anlamındadır. [118/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

et ü sünük: Ana rahminde ruh üflen ve canlanan nutfenin et ve kemiklerinin oluşması anlamındadır. Ete kemiğe bürünmek diğer şeklidir. [152/2]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

etek tut-(an): Tarikate girmek, bir şeyhe bağlanmak, derviş olmak manasınadır. [99/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

eve kon-(dum): Eve gelmek, misafir olmak, bir süreliğine bir yere yerleşmek anlamlarına gelen deyim, beyitteki bağlamı itibariyle dünyaya gelmek ve dünya hayatını geçirmek anlamında kullanılmıştır. Deyimde dünya ve dünya hayatı, istiare (metafor) yoluyla

eve ve evde geçirilen kısa zamana benzetilmiştir. İnsan ise bir konağa (misafire) benzetilmiştir. [203/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

evünden taşra çık-: Ev, dünya sevgisi, dünya malı ve nefsin arzuları manasınadır. Yine evden mana, oturulan mesken ve ruhun barındığı insan bedenidir. Böylece ev insan bedenine istiare (metafor) yoluyla teşbih edilmiştir. Deyim, tasavvufi olarak, dervişin nefsini terbiye edip, bedeni de ruha bir kafes etmekten kurtarması ve böylece ilahi aşk yolunda ilerleyip, etrafını aydınlatması anlamındadır. [131/7]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

evvel ü âhir: Geçmiş ve gelecek, zamanın tamamı, yaşanmış ve yaşanılacak bütün anlar, devamlı, bundan önce ve bundan sonra anlamlarında kullanılır. [27/5]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

eyüyi yavuzdan seç-(eler): İyiyi kötüden ayırmak anlamına gelen deyim, beyitte mahşer günü herkesin bu dünyada işlediği fiil ve amellerine göre ayrılacağı anlamındadır. [138/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

fânî dünyeden geçerüz bâkî mülkine göçerüz: Fani olandan baki olana yönelmek anlamındaki deyim, beyitte dervişin fenâ makamından (fenâfillah) bekâ makamına (bekâbillah) ermesi anlamındadır. [122/3]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

fâni ol-(ursa): Gelip geçici olmak, yok olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte de aynı anlamda yok olmak anlamında kullanılmıştır.[379/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fâniden yum göz-(üni): Fânî olandan, gelip geçici olandan gözünü çevirmek, uzak durmak, heves etmemek anlamında kullanılmıştır.[414/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

fârig ol-(ma): Uzak durmak, vazgeçmek anlamındaki deyim, beyitte mürşidin yanında olmaktan ve ona hizmetten vazgeçmemek ve hizmete devam etmek anlamında kullanılmıştır. Dergahta hizmet esastır. Elini eteğini çekmek deyimini yakın anlamlı türevidir. [150/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fârig otur-: Feragat etmek, elini eteğini çekmek, vazgeçmek anlamlarına gelen deyim, beyitte yine kötü huylardan vazgeçmek anlamındadır. [83/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fâsid ol-(a): Fesada uğramak, bozulmak anlamına gelen deyim, beyitte dünya hayatının düzeninin alt üst olması, bozulması anlamındadır. [83/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fâş it-(di): Açıklamak, gizli olanı açığa çıkarmak anlamına gelen deyim, beyitte sırrı (ilahi aşkı) açığa çıkan dervişin utanması anlamında kullanılmıştır. [165/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fâş ol-(ur): Gizli olanın (tasavvufta, sırların) açığa çıkması anlamında kullanılmıştır. Sırrını açığa vurmak, kendini belli etmek anlamındadır. [204/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fehm it-(medin): Anlamak demektir. Tasavvufta keşf ve zevk yolu ile elde edilen bilgi ve Allah'ın hitabını anlayabilme yeteneği anlamındadır. [94/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fenâ ol-(mayan): Fânî olmak, yok olmak manasına gelen deyim, tasavvufi olarak; nesnelerin dervişin gözünden silinmesidir. İslam tasavvufunda, silinen bu nesnelerin yerini Allah'ın sıfatları alır. Bu mertebedeki kul (derviş) taşıdığı sıfatları ve huyları terk ederek fenâyâ erer ve olgunlaşır. Bu durumda kul, bütün nefsî arzularını terk eder ve kendini Allah'ın iradesine teslim eder. Bu hal tevhîd'in en üst makamıdır ve fenâfillâh'tır. Deyim beyitte fenâ fillâh manasındadır. [110/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fenâ sarayından göç-(üp): Dervişin tasavvufi makam olarak ulaştığı fenâfillah'ı dahi aşması anlamındadır. Zira fenâ, yok olmak demektir. Oysa hiçbir şey yok olmaz. Fenâfillah

makamı somutlaştırma yoluyla saraya teşbih edilmiştir. Saraylarda ise sultanlar oturur ki, bu da tasavvufta derviş için bir makamdır. [286/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

Ferâgat (it-) ol-: Hakkından vazgeçmek, el çekmek anlamlarına gelen deyim, beyitte nefsi ve dûnyevî olan her şeyden vazgeçip, terk etmek anlamında kullanılmıştır.[396/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ferhâd ol-(dı): Aşkı uğruna canı dahil her şeyini feda etmek manasına ve Ferhad gibi olmak manasınadır. [118/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fesad içinde kal-(dum): Karışıklık, düzensizlik içinde kalmak anlamına gelen deyim, beyitte dervişin kendi iç dünyasında çelişki ve karışıklık içinde olması anlamında kullanılmıştır. [274/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

fetvâ dut-(arsın): Dinî bir meselede âlimlerden görüş almak, konuyla ilgili hükmü öğrenmek anlamına gelen deyim, beyitte kişinin kendi yaptığı amellere (fiillere) dinde uygun bir görüş ve hüküm bulmaya gayret etmesi anlamındadır. Halk arasında “Hatıra fetvâ vermek” şeklinde kullanılan deyimle yakın anlamlıdır. [248/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

figân eyle-(nüz): Acı acı bağırmak, içini dökmek anlamına gelen deyim, beyitte içten içe acı çekmek, içten içe üzümlü ağlamak anlamındadır. Yine, İslam inancında ölenin ardından yüksek sesle ağlamak Allah’a isyan etmek, O’nun hükmüne karşı çıkmak olarak değerlendirilmiş ve bu hal tasvip edilmemiştir. Deyimin “feryad u figan etmek” şeklinde eş anlamlı türevi vardır. [184/18]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fırak çek-(düm): Ayrılığa, gurbete düşmek manasına gelen deyim, beyitte sevdiklerinden ayrı kalmanın verdiği acı ve ızdırabı tatmak, yaşamak anlamında kullanılmıştır. Tasavvufta ise, birlik makamından uzak kalmak manasındadır. [228/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

firkate tal-(dı): Tefekkür etmek anlamına gelen deyim, beyitte belli bir düşünceye yoğunlaşmak anlamında kullanılmıştır.[310/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fitne düz-(er): Kötülük yapmak için plan kurmak, ortalığı karıştırmak, insanların arasını bozmak anlamlarına gelen deyim, beyitte art niyetli plan kurmak anlamındadır. [83/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fitne kabın uşat-(dı): Fitne kabını kırmak, yok etmek manasına gelen deyim, beyitte dervişin gönlünü fitneye sürükleyen hata ve vesveselerden kurtulması anlamındadır. [156/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

fitneyi ko-(dum): Dervişin gönlünü Hakk yolundan uzaklaştırmak isteyen her türlü nefsî ve dünyevî arzuları terk etmek anlamındadır. [199/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Fuzûllıg-(it): Sıradanlık, münasebetsizlik etmek, dışarı iş yapmak anlamındaki söz, beyitte kötü huy ve ahlak, sıradan olmak anlamıyla deyim olma özelliği kazanmıştır. Fuzûllıg itmek gibi. [111/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

fürkate düş-(di): Ayrılığa düşmek, gurbete düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ordan oraya savrulmak, gurbetten gurbete düşmek anlamında kullanılmıştır. Derviş için dünya zaten bir gurbettir ve firkat yeridir.[317/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gâfil ol-(ma): Habersiz bulunma, farkına varmama hali anlamındaki deyim, beyitte bir an bile Allah'tan habersiz olma anlamındadır. Gaflete düşmek de aynı anlamdadır. [22/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

galabadan bak-(an): Topluluk, kalabalık, halk manasıdır. Deyim, beyitte ilm-i siyâset gereği, çok sivrilmemek, sıradan olmak anlamında kullanılmıştır. Ne en önde ne de en geride kalmamak demektir.[302/6]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

gamı yi-(yeyidün): Gam çekmek anlamındaki deyim, beyitte bir hatadan dolayı üzüntüye, gama uğramak ve buna dayanmak anlamındadır. Tasavvufta gam çekmek, sevgili (Allah) uğrunda zorluk ve sıkıntılara katlanmak anlamındadır. [28/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gammâzlık eyle-(yen): Beyitte, başkalarının hata ve kusurlarını ortaya çıkarmak, haber taşımak anlamındadır. [63/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gâret eyle-(di): Yağmalamak, talan etmek, yok etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte aşkın dervişin ibadetlerine zarar vermesi, onu ibadetten alıkoyması anlamında kullanılmıştır.[364/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

garîb gel-(düm): Garib; yurdundan ayrılmış, yabancı, yolcu, yoksul, gurbete çıkmış kişi gibi anlamlara gelir. Deyim, beyitte gurbete çıkmak, gurbete düşmek ve orada yabancılık çekmek anlamlarında kullanılmıştır. Bu gurbet dünyadır. Tasavvufi olarak, asıl vatan, il, toprak bezm-i elest anı ve Allah'ın katıdır, ruhlar âlemdir. Birlik âleminden varlık âlemine düşmektir. Garib olmak, gurbete düşmek, gurbete çıkmak, gurbet elinde kalmak, gurbet iline düşmek, yâd illerde kalmak, garip-gureba gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [171/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

garîb ol-(masın): Yurdundan ayrılmış, yabancı, yolcu, gurbete çıkmış kişi, yoksul ve muhtaç anlamları olan garip sözcüğü, tasavvufta birlik âleminden ayrı düşen kişi anlamı taşır. Deyim, beyitte asıl vatanından (âlem-i ervâh) ayrı kalan ve bu dünyada yabancı olan anlamındadır. [277/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gavvâsı ol-(dum): Gavvâs, çok gayretli, çalışkan ve inci arayan dalgıç demektir. Deyim, beyitte bağlam itibariyle, muhabbet denizinde inci arayan dalgıç olmak anlamında kullanılmıştır. Muhabbet denizinden mana, ilahi aşkın boyutlarıdır. Derviş, deyimde dalgıca teşbih edilerek, ilahi aşkın yolunda cevher arayan kişi olarak nitelendirilmiştir. [129/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gedâ ol-(mış): Kul olmak, hizmetkar olmak anlamıyla beraber, derviş olmak manasınadır. [49/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gevheri boncuk san-(ur): İnciyi boncuk zannetmek, bir işin erbâbı olmamak, aslıyla sahtesini ayıramamak, değerli olanla olmayanı karıştırmak, kıymet biçmemek anlamlarına gelen deyim, beyitte bir işin ehli olmamak anlamında kullanılmıştır.[401/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gice konuk olan sabâh göçer: Dünya hayatının fânîliğini ve ömrün ne kadar kısa olduğunu anlatmak için kullanılmıştır. Deyimde dünyaya gelen her insan istiare (metafor) yoluyla konuğa, misafire teşbih edilmiştir. Konuk olmak kısa süreli bir durumdur. Konup göçmek, gelen gider gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [153/1]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

gönül şehrini pâk eyle-: Gönlü temiz tutmak, nefsi arzu ve isteklerden kurtulmak, gönlü Allah’a kulluk ederek arındırmak anlamlarında kullanılmıştır. Deyimde,gönül(kalp) istiare(metafor) yoluyla içerisinde bir çok insanın ve dolayısıyla bir çok hayatın yaşandığı bir şehre benzetilmiştir. Şehir hayatının cazibesi düşünüldüğünde, böyle bir yerde insanın gönlünü temiz tutmasının zorluğu daha net anlaşılır.[365/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

göç it-(mek): Yer değiştirmek, ayrılmak manasına gelen deyim, beyitte hem tasavvufi yolculuk hem de ölüm yolculuğu anlamındadır. [44/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

göge ag-(maz): Gökyüzüne yükselmek, uçup gitmek anlamındaki deyim, tasavvufi anlamda dervişin mertebesinin yükselmesi ve Allah’a yakın olmayı ifade eder. [36/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gögüs aç-(up): Arapça sadr demek olan göğüs, tasavvufta ruh demektir. Kalbin Kur’an ve Sünnet’e aykırı olan her şeyden temizlenmesidir. Deyim, beyitte kalbî samimiyetle ve tertemiz olarak (dosta) Allah’a yönelmek manasındadır. [263/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gögüs ger-(üp): Bir güçlüğe karşı koymaya hazır olmak, karşı koyup dayanmak anlamlarına gelen deyim, beyitte karşısına çıkmak, yoluna çıkıp engel olmak anlamında kullanılmıştır. [270/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

göğ e ok at-(dı): İlahlık taslamak anlamında(Nemrûd için) kullanılmıştır.[396/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gök düril-(ür): Kıyametin kopması anlamına gelen bu deyim, Kur'an-ı Kerim'de Tekvir Sûresinde zikredilir. [35/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gök ekini biç-(miş): Genç yaşta ölmek anlamındadır. Deyimde, genç insanlar istiare(metafor) yoluyla henüz olgunlaşmamış ekine benzetilmiştir.[388/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül evünü kız eyle-: Gönül evinden mana, dervişin(insanın) kalbidir. Kalp aynı zamanda Allah'ın evidir. Bu evi kız eylemek ise, gönlü temiz tutmak, kirlenmesine mücadele etmemektir. Yani, gönlü her türlü maddi, dünyevî, nefsanî ve ruhanî kötü hallerden ve isteklerden arındırmaktır.[329/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlek eskid-(ürse): Bir yerde belli bir süre yaşam sürmek anlamına gelen deyim, beyitte dervişin tasavvuf yolunda ilahi aşk uğruna hayatını adanması, ömrünü vakfetmesi anlamındadır. Bu yaşam biçimi metaforik bir yaklaşımla somutlaştırılarak, gönlek eskitmeye benzetilmiştir. [32/6]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönli dost a ak-(up): Dervişin gönülden dost a (Allah'a) yönelmesi meyletmesi anlamındadır. Yine Allah'a karşı güçlü bir sevgi duymak manasınadır. [192/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönli dölen-(mez): Karar kılmak tatmin olmak, rıza göstermek anlamlarına gelen deyim, beyitte aşğın maşuğuna kavuşma isteğ i ve ancak onu görmekle razı olacağı anlamındadır. [66/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönli gen-(dür): Gönlü geniş olmak, gönül ferahlığı anlamlarına gelen deyim, beyitte tahammül ve sabırlı olmak anlamındadır. Çünkü öfke şeytandandır ve dervişin gönlüne leke düşürür. [111/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönli gözi tolu-(dur): Sıkıntı içinde olmakla beraber kimseden yardım istemeyen ve cömert olan anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşkın sırlarına eren kişinin dünyevi nimetlere ihtiyaç duymaması anlamındadır. [70/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönli kiç-(i): Her şeyden uzaklaşmak, hiçbir şeyde gözü olmamak anlamındadır. Dervişin ulaştığı mertebeyi gösteren bu deyim, dervişin Allah’a daha yakınlaştığı anlamındadır. [34/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül tarlıgı: İç sıkıntısı manasına gelen deyim, beyitte bir çok şeyi elde etmiş olmakla beraber, doymamak, yetinmemek, hırs ve tamah etmek anlamında kullanılmıştır.”Aç gözlü olmak”, ”gözü doymamak” şeklinde yakın ve eş anlamlı türevleri vardır.[361/1]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

gönlin dervîş eyle-(yen): Dervîş olmayı becermek anlamına gelen deyim, dervîşliği özüne sindirmeyi, gönlünü nefis arzu ve isteklerden arındırmayı hal ve fiil haline dönüştürmek, içi dışı bir olmak anlamında ve dervîşliğin dış görünüşten (şekilcilik) ziyade öze dönük olması gerektiği anlamındadır. [162/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlin egle-(r): Geçici bir ilgi ve sevgi ile hoşça vakit geçirmek manasına gelen deyim, beyitte dervîşin Allah’ı sevmesi ve O’nu her dem gönlünde taşıyarak, vaktini onunla geçirmesi anlamındadır. [75/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlinde ikilik tut-(an): Gönlünde Alalh aşkından gayrisi bulunmak, şirk içinde olmak anlamındadır. [99/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlinden sür-(e): Gönülden çıkarmak, gönlü arındırmak, kurtulmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin gönlünü temizlemesi, nefsini terbiye edip, akıl ve gönül bulanıklığını gidermesi anlamında kullanılmıştır. [111/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlüne endîşe gel-(ür): Gönlüne şüphe düşmek anlamına gelen deyim, beyitte, dervişin şüpheyile imtihan edilmesi manasındadır. [73/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlünü berkit-(se): Gönlü sağlam kılmak anlamındaki deyim, beyitte bir yere gitmeden (Ahirete) evvel dervişin dünyada üzerine düşeni yapıp, hazırlıklarını tamam etmesi, böylece Hak yolu üzre olup, Allah'ın huzuruna gönül rahatlığıyla çıkması anlamındadır. [139/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlünü çek-(e): Dervişin gönlünü (kalbini) dünya sevgisinden arındırması anlamındadır. [140/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlü karar-(mı): Katı kalpli, kalbi kara gibi deyimlerle yakın anlamlı olan deyim, ilahi aşktan, rahmet ve merhametten yoksun olmak, ilahi lütuflardan nasibini alamamış olmak anlamındadır. [66/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlü taht eyle-(di): Gönlü yüceltmek, gönlü feth etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşen kişinin(dervişin) gönlünün yücelmesi, makam sahibi olması ve o kişinin kalbine hükmetmesi anlamında kullanılmıştır.[334/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur

gönlü yan-(ar): İlahi aşk ile Allah'a kavuşmayı arzu etmek ve bu yolda benliği terbiye etmek, arındırmak manasındadır. [66/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlüm evi: Somutlaştırma ve aktarma yoluyla elde edilen deyimde, gönül, eve benzetilmiştir. Anlam itibariyle aşkın yeri olan kalp (gönül) kastedilmiştir. [73/1]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

gönlüm gözüm toy-(maz): Aç gözlü olmak, doyumsuz olmak, tatmin olmamak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin ilahi aşk yolunda ne kadar mesafe alırsa alsın bunun hazzına doyum olmadığı anlamındadır. Alınan haz manevî mutluluktur. [214/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlüm siz-(er): Gönlü sızmak şeklinde ifade edilir. Gönlü sızlamak, gönlü yanmak manalarına gelen deyim, beyitte kişinin (dervişin) işlediği günahlar yüzünden acı çekmesi, üzüntü ve pişmanlık duyması anlamındadır. [266/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlüme ak-(ar): Gönle, kalbe hoş gelmek, iyi yönde etkilenmek anlamına gelen deyim, beyitte kırıncı olmayan latif söz manasındadır. [42/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlümüzi pâs eyle-(mez): Pas tutmak deyimiyile yakın anlamlı olan deyim, beyitte gönlün incinmeyeceğini, incitilemeyeceğini ifade eden bir anlam kazanmıştır. [7/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlünden geç-(dire): İçinden bir şey yapmayı ya da bir şeyin olmasını dilemek anlamına gelen deyim, beyitte de aynı anlamdadır. “Gönlü çekmek”, “canı çekmek” şeklinde yakın anlamlı türevleri vardır.[355/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlüni bagla-(r): Gönül vermek deyimiyile eş anlamlı olan deyim, beyitte aşık olmak ve sevdiğine yönelmek anlamındadır. [55/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönlümi yagmala-(dı): Gönlü talan etmek, dağıtmak anlamına gelen deyim, beyitte gönlünü (dosta) sevgiliye kaptırmak, sevgiliyi gördükten itibaren manen dağılmak, sarsılmak, alt üst olmak anlamında kullanılmıştır. [286/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül al-(magı): Teselli etmek, özür dilemek, birinin sevgi ve alakasını kazanmak anlamlarına gelen deyim, beyitte gönlünü kazanmak anlamındadır. [69/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül deryasına düş-(di): Gönle düşmek, tutulmak anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşk ateşinin gönle düşmesi veya gönlün ilahi aşka tutulması manasında kullanılmıştır. Deyimde, gönül istiare(metafor) yoluyla deryaya benzetilmiştir.[401/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül gözi: Kalbin karşılığı olan gönül, tasavvufta Allah'ın evidir. Halk arasında ma'rifet ehli için "Kalp gözü açık" ifadesi kullanılır. Beyitteki deyimde bu anlamdadır. Gönlün gözünün olması, ruhun yücelerek eşya ve mahlûkatı bir başka şekilde (aslına uygun), hikmet, ibret ve his ile görmesidir. [24/5]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

gönül it-(mek): Gönül yapmak anlamındaki deyim, beyitte cennetin sermayesi olarak vasıflandırılmıştır. Derviş, gönül yıkmamalı, incitmemelidir. Kendisi bu hale maruz kalsa bile. Zira derviş gönülsüz gerektir. Çünkü gönül, ilahi aşkın yuvasıdır. Allah'ın evidir. [141/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül kirin yu-(yan): Yumak; arınmak, temizlenmek manasınadır. Gönül kiri ise, kişinin işlediği kusur ve günahlardır. Deyim, beyitte evvelki haline tövbe edip, kusur ve günahlarından arınmak isteyen anlamında kullanılmıştır. Çünkü ilahi aşk yolunda gönül kirine yer yoktur. Bu karar üzre yaşamayı göze almak anlamındadır. [230/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül pasını sil-(eler): Gönlün pas tutması, kalbin kararması, kişinin Allahtan gafil olması anlamındadır. Deyim, beyitte Hak'tan ve O'nun yolundan uzak kalan kimseler için kullanılmış olup bir tarikata girerek ve bir mürşide (erene) bağlanarak, kalpteki kötü izlerden, huylardan ve nefsin isteklerinden kurtulmak anlamında kullanılmıştır. Yine Allah'ı anmayan, O'na yönelmeyen kalp kararır pas tutar. Allah'ı anmayan kalp, işlemeyen demire teşbih edilmiştir. [314/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül sın-(dı): Gönül kırılmak, gönül koymak deyimleriyle eş anlamlı olup, tasavvufta bir şey ummak ve elde edememek ve incinmek, gücenmek anlamındadır. [57/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül sınığını düz-(di): Gönül kırığını düzeltmek, gönül almak, kendisini affettirmek için gayret göstermek anlamlarında kullanılmıştır.[392/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül vir-(gil): Gönül vermek olarak bilinen deyim, bağlanmak, tutulmak anlamındadır. Bağlanmak, sevmek, âşık olmak, birisine muhabbetle sarılmak ve bir işe bütün varlığı ile koyulmak anlamındadır. Yine, manevi olarak aşka düşen birisine (şeyhe) bağlanmak, kendini ona teslim etmek ve dünya nimetleriyle nefsin isteklerine boyun eğmek, bağlanmak anlamındadır. Gönül akmak, gönül kalmak şeklinde eş anlamlı türevleri vardır. [27/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül yık-(maga): Gönül (kalbi) kırmak, birisini üzme ve incitme anlamındaki deyim, tasavvufi olarak hemen aynı anlamdadır. Ancak tasavvufta gönül, Allah'ın evidir ve sonsuz bir suyuşluk söz konusudur. Bu yüzden gönül yıkmanın çaresi yoktur. Deyim gönül kalmak, gönül koymak ve gönle dokunmak gibi yan anlamları içermektedir. Mecaz anlam taşımaktadır. İstiare (metafor) yoluyla gönül, eve benzetilmiştir. [1/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönül(leri) düz-(en): Hak tealanın insanı ve onun ruhunu (gönlünü) yaratması manasınadır. [112/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönülde sır ol-(gıl): Gönül, kalptir ve ruhun mekanıdır. Sır ise, gizli ve kıymetli olan, asıl gibi anlamlara gelir. Sır, ruhun ya da kalbin yüce bir buududur. Beyitte, deyim gönüllerde yer etmek, kalpte gizlenmek anlamındadır. Zira “sırrolmak” deyimini, kaybolmak ve ölmek anlamlarında kullanılır. [62/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönüleک giy-(ürdüm): Kimsesiz ve fakirlere yardım etmek anlamına gelen deyim, beyitte cömert olamamak anlamındadır. [122/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönüller güd-(em): Gönle girmek, gönül yapmak anlamlarına gelen deyim, beyitte de aynı anlamdadır. [213/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönüllerde yir eyle-(mez): Gönle girmek, gönlüne akmak gibi yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte dostlarının nazarında sevilen ve muteber bir kişi olmak anlamındadır. [112/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gönüllere gir-: Gönül, tasavvufta Allah'ın evidir. Bir gönle girmek ise, kemale ermek ve hiçbir vakit Allah'tan gafil olmamaktır. Beyitte bağlam itibariyle deyim, iyilik ve güzellikle insanların rızasını kazanmak ve onları incitmemek anlamındadır. [10/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

görübün gözet-(mez): Koruyup kollamamak, yardımcı olmamak, kendinden başkasını düşünmemek anlamlarına gelen deyim, beyitte mevkii ve makam sahiplerinin halkı ve onun dertlerini düşünmedikleri ve onları koruyup kollamadıkları anlamındadır. [218/4]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

göz açup yum-(mı): Göz açıp yumana kadar, çok kısa bir süre anlamına gelen deyim beyitte ömrün göz kırpması süresi gibi kısa olduğu anlamında kullanılmıştır.[388/1]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

göz ü kaş gel-(ür): Beyitte bağlam itibariyle dış güzelliğe tutulmak, aşık olmak anlamında kullanılmıştır. İlahi aşka düşen dervişi anlamayanlar, onları göz, kaş, yüz vb. dış güzelliklere âşık zannederler ki, bunlar aşka münkir olanlardır. [92/5]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

göz yum-(uban): Görmezlikten gelmek, haksızlığa boyun eğmek, taraf tutmak anlamlarına gelen deyim, beyitte hesap kitap yapmadan bir işe girişmek, cahil cesareti göstermek, manen helal ve harama dikkat etmeksizin kâr elde etmek için çalışmak anlamındadır. [60/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

göziyle gördüğünü etegiyle örte: Şahit olunan hata ve kusurları gizlemek, dillendirmemek ve hoşgörülü olmak anlamındadır. Peygamber Efendimiz'in "Biribirinizin kusurlarını örtmekte gece gibi olunuz" hadisine telmih vardır. Ayrıca, eteğiyle örtmek ifadesi bir somutlaştırmadır. [237/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gözlerüm süzül-(di): Göz kapakları hafif açık bir şekilde nazlı nazlı bakmak anlamına gelen deyim, beyitte ölmek üzere olan kişinin bakışlarındaki canlılığın kaybolması, göz kapaklarının kapanması anlamında kullanılmıştır. [184/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gözün bagla-(mı): Görmesine engel olmak, görememek anlamlarına gelen deyim, beyitte, kişinin gaflete düşmesi sebebiyle gerçekleri görememesi, mana alemiyle tanışamaması anlamındadır. [105/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gözün ır-(ma): Gözünü kapamak, gözünü kaçırmak, başka şeylere meyletme anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin üzerinde bulunduğu Hak yolundan ayrılmaması, uzaklaşıp başka yollara meyletmemesi anlamında kullanılmıştır. [156/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Gözünü aç: İleriyi gören, işin iç yüzünü sezen, akıllı ve kurnaz anlamındaki deyim, beyitte dervişe ibret alması anlamında bir tavsiye niteliğindedir. [28/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gözünün karası git-(mi): Sağlığını ve canlılığını yitirmek halsiz ve solgun hale gelmek anlamlarında kullanılan deyim, beyitte ölü beden bir özelliği olarak verilmiştir. [74/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

gulgul eyle-(r): Bağırıp çağırmak anlamına gelen deyim, beyitte çaresizlikten bağırıp çağıрма anlamındadır. [95/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gurbetde kal-(dı): Gurbete düşmek, garip kalmak, kimsesiz olmak, uzakta kalmak gibi anlamlara gelen deyim, beyitte dünyada kalmak anlamında kullanılmıştır. Zira asıl vatana göre dünya hayatı ve dünya, gurbet hayatı ve gurbettir. [289/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

gussalan-(an): Endişelenmek, tasalanmak anlamındadır. [99/4]

Yapı itibariyle fiilden oluşmuştur.

güherine pûllar kat-(an): Malına mal katmak, kazancı artmak anlamlarına gelen deyim, beyitte her şeyini infak eden kişinin kazancının artacağını ifade etmektedir. Tasavvufi olarak, dervişin mana âleminde makamının yükselmesi anlamındadır. [267/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

göl gibice sol-(mı): Ağır acılar sonucu kısa sürede yıpranmak, küçük yaşta ölmek, hastalık neticesi yorgun ve solgun düşmek manalarına gelen deyim, beyitte küçük yaşta ölenler için kullanılmıştır. [74/3]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

gölzâruma ir-(düm): Gül bahçesine ermek demektir. Tasavvufta mutlak olarak kalbin fethi ve kalp gözünün açılması, hikmet ve marifet sahibi olmak anlamındadır. Deyim, beyitte dervişin makam sahibi olması ve makam sahipleriyle (Gül bahçesi) bir arada olması anlamındadır. Deyimde, erenler istiare (metafor) yoluyla her biri bir güle benzetilmiştir. [240/5]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

gümrâh kıl-(urısan): Yolunu şaşırmak, doğru yoldan sapmak, kötüye yönelmek anlamlarına gelen deyim, beyitte nefse uymak ve böylece yoldan çıkmak, kötüye yönelmek anlamında kullanılmıştır.[412/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

günâh eyle-(yicek): İnsanların hata ve kusur işlemesi, harama düşmesi anlamındadır. [78/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

günâhlar boynunda: Sorumluluğu başkasına ait bir işi yaparken oluşacak suç ve kusuru işin sorumlusuna yüklemek, vebali üzerinden atmak manalarına gelen deyim, beyitte işlenen suçun vebâlini bir başkasına (nefse) yüklemek anlamındadır. “Vebâli boynuna” şeklinde eş anlamlı türevi vardır.[350/3]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

günâhun yu-(yasın): Günahlardan arınmak, tevbe etmek anlamına gelen deyim, beyitte ancak Hak yoluna girmekle günahlardan kurtulabileceğimiz manasında kullanılmıştır. [88/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

günden güne: Gün be gün olarak da bilinen deyim, gittikçe, her gün biraz daha anlamında kullanılmıştır. [28/5]

Yapı itibariyle ayrılma öbeğinden oluşmuştur.

güni geçür-(düm): Vakit geçirmek, zaman öldürmek anlamlarına gelen deyim, beyitte geçen zamanı hakkıyla değerlendirememiş olmak anlamında kullanılmıştır.[405/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

haber sor-(gıl): Haber sormak olarak bilinen deyim, araştırmak, sorup soruşturmak, bilgi almak anlamlarına gelir. Beyitte ise, tasavvufi anlamda manevi ilimlerden haberdar olan bir kişiden bilgi ve haber almak anlamındadır. [27/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinde oluşmuştur.

haber vir-(mez): Haber ulaştırmak, bildirmek anlamındadır. [89/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hâcât söyle-(yen): İhtiyacını dile getirmek, istemek, dilemek anlamlarına gelen deyim, beyitte Allah’tan maddi ihtiyaçların giderilmesi için yardım dilmek anlamındadır. Sûfilere göre zaruri ve hacet giderecek kadar şeye sahip olmak gerektir. Gerisi dervişe yüküdür ve fazladır. [170/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hâç öp-(di): Hristiyan ayinlerinde günah çıkarmak için yapılan bir ibadet şekli anlamındaki deyim, beyitte ehl-i tasavvuf un tövbe etmesi manasıdır. [130/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hadde basıl-(an): Şeriatın uygun gördüğü cezaya çarptırılmak anlamında kullanılmıştır. [185/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

haddini bil-(ürler): Sınırını bilmek, nerede nasıl davranacağını bilmek, derecesini rütbesini bilmek anlamlarına gelen deyim, beyitte kişinin kendini ve yerini bilmesi anlamındadır. Yine “had” sözü, kulu Allah ile ayıran şeydir. Haddini bildirmek, yakın anlamlı türevi olup, işlenen suçun karşılığını vermek demektir. [90/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hâk didârına ir-(mişler): Hakk’ın sûretini görmek, Hakk’a kavuşmak, Hakk’ın teveccühüne mazhar olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin tasavvûfi hedefine ulaşması manasındadır. Buradaki didara erişmek bizatihi (ontolojik) değil, kalben her dem O’nunla olmak anlamındadır. Yine alemde Hakk’ın varlık sıfatlarını görme ve müşahade etme anlamındadır. Hakk’ın teveccühü ile yine O’nun güzelliklerini seyretmek demektir. [322/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hak kapusın aç-(ar): Hak yola girmek, bu yolda ilerlemek anlamındadır. Kapı, her seferinde seyr-i sülûke giren dervişin yeni sırlar keşfetmesi ve Hakka biraz daha yaklaşmasını temsil eder. [208/1]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

hak’dan utan-(mazsın): Hata, kusur ve günah işlerken cüretkâr olmak, merhametsiz olmak, Allah’ın hükümlerini, helâl ve haramı göz ardı etmek, bir iş yaparken ne ilahî ne de insanî tabii hukuk kaidelerine uymamak gibi anlamlara gelir. Deyim, beyitte kişinin her aklına geleni çekinmeden yapması anlamındadır. Halk arasında “Allahtan korkmaz, kuldan utanmaz” şeklinde yakın anlamlı türevleri vardır. [235/6]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

hak'dan gel-(en): Allah’ın sonsuz iradesinin zuhur etmesi. Neden ve niçini olmaksızın, başa gelene razı olma halinin ifadesidir. [7/2]

Yapı itibariyle sıfat-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hak'dan yana uç-(amadun): Uçmak, yönelmek anlamında kullanılmış olup, deyim, dervişin Hak yoluna yönelmesi anlamındadır. Yine beyitte, Hak yolunda yükselmek (uçmak) makam sahibi olmak anlamı vardır. [130/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hakikat donın gey-(en): Hakikat, gerçek demektir. Tasavvufta, Allah'a ulaşmanın üçüncü mertebesidir. (Şeriat-Tarikat-Hakikat-Marifet) Hakikat, ruhtur ve bu mertebeye eren, her şeyi ruh (can) gözüyle görür. Deyim, beyitte hakikat makamına ve onun sıfatlarına ulaşmak anlamındadır. [295/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hakikat erenleri: Vuslat erenleri anlamında olup, hikmet ve marifet makamında olanlar için kullanılır. [38/4]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

hakk'a ir-(di): Allah'a ermek anlamındaki deyim, beyitte doğru yolu bulmak, Allah'ın gösterdiği istikamete girmek, gerçeğe ulaşmak, mana itibariyle Hakk'a ulaşmak anlamındadır. Hak ile Hak olmak, aynı anlamdaki türevidir. Aynı deyim, günümüzde ölmek manasına da kullanılır. [41/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hakk'a yüz tut-(mak): Hakk'ın yoluna girmek, Hak'tan yardım dilemek, Hakk'a yönelmek gibi yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte Hakk'ın güzelliklerini görmek arzusuyla ona yönelmek anlamındadır. [140/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hakk'ı (Hak) bilmek-(dür): Hak, gerçek, hakikat demektir. Allah'ın güzel isimlerindendir. Deyim, Allah'ı bilmek, O'ndan korkmak, adil olmak, tasavvufi olarak benlikten sıyrılıp iradeyi Allah'ın iradesine teslim etmek gibi manalara gelmektedir. [91/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hakk'ıla ol-: Her an Allah ile birlikte olmak anlamına gelen deyim, beyitte fenâ makamında olmak manasındadır. [112/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hâl bil-(e): Halden anlamak, derdini bilmek, aynı şeyleri hissedebilmek anlamlarına gelen deyim, beyitte içinde bulunulan durumun hassasiyetini bilmek manasındadır.[390/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hâldaş ol-(usar): Aynı hal ve ahvâl içinde olanların birlikteliği anlamına gelen deyim, beyitte kişinin kendisine eşlik edecek, kendisiyle aynı şartlara katlanacak birisi anlamında kullanılmıştır. İstenen birliktelik kabir arkadaşlığıdır. [127/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hâlden hâle gel-(medi): Durum demektir. Zikir, hüzn, sevinç ve şükür gibi durumlarda kalbe gelen hissiyat. Tasavvufta, gerçeği bulan ma'rifete ulaşan ve tevhidi yaşayanlara hâl ehli denir. Hâle gelmek ise, dervişin zikir sırasında ya da şeyhinin huzurunda cezbeye gelmesidir. Deyim, beyitte tasavvufi olarak aşama kaydetmek, seyr-i sülûkta ilerlemek anlamındadır. [26/4]

Yapı itibariyle iki durumlu öbekten oluşmuştur.

hâli hallen-(di): Maddi açıdan durumu düzelmek, zengin olmak, güç sahibi olmak anlamında kullanılmıştır.”Biti kanlanmak” şeklinde yakın anlamlı türevi vardır.[304/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hâli kâlden seç-(emedün): Hal, içinde bulunulan durum, vaziyet olup fiili bir bağlamı ifade eder. Kâl ise, laf, söz demektir. Tasavvufta, hale ait bilgiyi uygulamayan kişi için “kâlde kalmak” deyimini kullanılır. Beyitte, deyim tasavvufi bilgiyi bilip uygulamayan, nefsinde ikilik yaşayan anlamında kullanılmıştır. Halk içinde, “lafla peynir gemisi yürümez”, “kişi işte gerek”, “ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz” gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [130/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hallâc panbugı gibi at-(ılup): Toplu olarak bulunan insanları ya da nesneleri darmadağın etmek, her birini ayrı bir yere atmak anlamına gelen deyim, beyitte derviş olabilmek için çekilen çileler anlamında kullanılmıştır. Bu çilelerin muhatabı olan derviş, hali itibariyle atılan, işlenirken sağa sola savrulan pamuğa teşbih edilmiştir. [191/13]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

hâlüm sor-(maz): Durumunu, ahvalini sormak, merak etmek anlamlarına gelen deyim, günümüzde “hal hatır sormak” şeklinde de kullanılmaktadır. Beyitte sormak, merak etmek anlamındadır. [104/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

halümi arz itmeg-(e): İçinde bulunulan hali veya yaşanılan bir sorunu ifade etmek, kendini anlatmak manasındadır. [228/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

halvet ol-(a): Birbiriyle gizlice görüşmek, bir odaya kapanmak, yalnız kalmak, tenhaya çekilmek anlamındaki deyim, tasavvufi olarak; zihnî yoğunlaşmayı bazı özel zikirlerde riyazetleri gerçekleştirmek üzere, şeyhin müridini (dervişi) karanlık, dış dünyadan kopuk bir yere belli bir süre koyması ve ayrıca dervişlerin Allah ile gizlice konuşması, kalbî bütün kötü huylardan temizlemek için inzivaya çekilmesidir. Bu sırada Rabbine münâcât eylemesidir. Beyitte, sevgili ile (Allah ya da şeyh) hem hâl olmak, konuşmak anlamındadır. [20/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hânumânın garka vir-(e): Yerini yurdunu, evini barkını kaybetmek, terk etmeye mecbur olmak anlamında kullanılmıştır.[307/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hânûmânı terk iyle-(sün): Vatanını, evini, yurdunu terk etmek anlamına gelen deyim, beyitte dost (Allah) ve sevgili uğruna dünyevi olan her şeyi terk etmek anlamındadır. [65/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hâr ol-(am): Ateşe düşüp yanmak, kül olmak, yok olmak anlamındadır. [13/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

harâb kıl-(mak): Harâb etmek, işe yaramaz, kullanılmaz hale getirmek anlamındaki deyim, beyitteki bağlam itibariyle, her şeyi bir söz (kün) ile yaratan Yüce Allah'ın yine bir söz ile her şeyi yok etmesi anlamında kullanılmıştır. [89/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

harâb ol-(ur): Yıkık, virane, işe yaramaz anlamlarına gelen deyim, tasavvufta sûfînin maddi ve nefsi yönünü yıkması ve dünyevi arzuları terk etmesi anlamındadır. [17/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

harâbât ikliminde eglen-(me): Sıkıntı, virane anlamlarına gelen harâbât, dervişin maddi ve nefsi yönünü yıkması ve meyhane anlamındadır. Kimseye mal olmayan ve yok olacak olan dünya anlamında da kullanılır. Deyim, beyitte dünyada maleyani işlerle oyalanmak, boşa vakit geçirmek anlamındadır. [67/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

harâmla toyla-(yan): Toy, şenlik, düğün, ziyafet demektir. Beyitte deyim haram kazançla nefsinin mutlu etmek için yaşayan anlamındadır. [154/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

harc eyle-(me): Karıştırmak, boş yere emek vermek, boşa zaman sarf etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte değerli olan şeyleri değerini bilmeyenlere vermemek, zayi etmemek anlamındadır.[309/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

harc id-(em): Harcamak, kaybetmek, karmak anlamlarına gelen deyim, beyitte fedâ etmek, ömrünü bir yola adanmak, hizmet etmek anlamında kullanılmıştır. [202/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hased id-(ersün): Hasedlenmek, çekememezlik yapmak demektir. Tasavvufta, nimete kavuşan kişiden o nimetin alınmasını istemektir ki, insan için en kötü fiil olup şeytanî bir haldir. Deyim, beyitte çekememezlik anlamında fakat bu halin kötü bir hal olduğu manasındadır. [229/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hasret odına yan-(masun): Ayrılık ateşiyle, acısıyla yanmak, ayrılık sebebiyle çok acı çekmek anlamına gelen deyim, beyitte tasavvufi olarak Allah'a kavuşmak arzusuyla acı çekmek, özlem duymak anlamındadır. [277/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hasretile kal-(ısarsın): Hasret içinde kalmak, vuslata erememek, kavuşamamak anlamında kullanılmıştır.[405/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hasta düş-(ersem): Hastalanmak, takatten düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşmek, Hakk'ın derdiyle dertlenmek anlamında kullanılmıştır. [101/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hay di-(mezse): Haylanmak, haydi demek, harekete geçmek için kullanılan bir hitap olan deyim, beyitte haydi demek manasında kullanılmıştır.[383/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hayâl ü düş (geç): Tasavvuf felsefesinde hayal vücudun ve bütün âlemlerin aslıdır. Peygamberimiz “Bütün insanlar uykudadırlar, ölünce uyanırlar.” buyurur. Yani üzerinde bulunulan âlemin hakikat ve marifetini kavrayamayanlar uykudadır. Bu yüzden her dem Allah ile beraber olduğunun farkında olan kişi uyanıktır. Beyitte, deyim arif olan yani hikmet ve marifet makamına ulaşanlar için bu dünyanın bir hayal ve düşten ibaret olduğu anlamındadır. [70/4]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

hayâle sal-(an): Olmayacak bir şeyin peşine düşmek anlamına gelen deyim, beyitte her şeyi kendi hayal dünyasındaki gibi zannetmek anlamında kullanılmıştır. Yine bir hayalin peşine düşmek tasavvufta, üzerinde yaşanan âlemin hakikat ve marifetini kavramak ve her dem Allah ile olmak anlamındadır. [125/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hayr u şer di-(rise): Beyitte güzel söz ve nasihat ya da çirkin söz ve kötülük anlamında kullanılmıştır. [124/4]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

hayrân ol-(a): Çok etkilenmek, kendinden geçmek anlamındaki deyim, beyitte tasavvufi olarak “hayran” mertebesini ve sûfîlerin Allah'ın kudret ve hikmetleri karşısındaki en son duygu halini ifade eder. [9/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hayvân ol-(ur): İnsanlıktan çıkmak, insana yakışmayan haller ve davranışlar içerisinde olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşktan nasibi olmayanlar için kullanılmıştır. Bir insan ya Hak'tadır ya batılda. Ya Allah'ın gösterdiği istikamete girip insanlığını ve kulluğunu idrak eder ya da hayvânî (nefsânî) bir hayat sürer. [157/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hayvân tut-(aram): Hayvan yerine koymak anlamına gelen deyim, beyitte aynı anlamda kullanılmıştır. İnsan, Allah tarafından en güzel bir biçimde yaratılmıştır. Yaratılan insan, yaratanın gösterdiği yoldan giderse eşrefü'l mahlûkat olarak meleklerden de üstün olacaktır. Aksi takdirde, aşağısına inerek, hayvandan da aşağıya düşecektir. [180/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hem-râz ol-(dı): Arkadaş, sırdaş olmak manasındadır. Beyitte, dervişin bu noktaya erişmesi, bazı sırların keşfine mazhar olması manasındadır. [45/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

heves id-(üp): Bir şeyi istemek, arzu etmek, meyletmek anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişler gibi olmayı istemek anlamında kullanılmıştır.[414/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

heybete kal-(ur): Hayrete düşmek, çok etkilenmek, kendinden geçmek, hayran olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte birisinin güzelliği karşısında hayrete düşmek, çok etkilenip kendinden geçmek anlamındadır. [257/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hırka-pûş eyle-(di): Hırka giymek, derviş olmak, zâhid olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşk yüzünden derviş olmak, seyr-i sülûke girmek anlamında kullanılmıştır.[362/7]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

hırs evini boz-(dun): Hırs, tamahkarlıktır. Bir şeye çok düşkün olmak, elde etmek için büyük çaba harcamaktır. Tasavvufi olarak, dünya ve nefsin istekleri peşinden koşan kişi derviş olamaz. Hırs, beyitte bir eve teşbih edilmiştir. Deyim, beyitte dünyevî ve nefsî arzuları yok etmek anlamındadır.[121/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hırs u hevâ: Tamahkar olmak, bir şeyin peşinde koşmak, aşırı çaba göstermek, nefsin şeriati dikkate almadan arzusuna yönelmesi anlamındadır. [45/6]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

hicâb ol-(dun): Hicâb, perde, örtü, utanma duygusu anlamlarına gelir. Deyim, beyitte dervişin kendi nefsinin kendisine perde olması, engel olması manasında kullanılmıştır. Zira tasavvufta, kalbe yerleşen ve orada hakikatlerin tecellisine engel olan sûretlere, maddi izlere, hicâb denir. [135/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hicâbun aç-: Örtü, perde anlamına gelen hicabı açmak, dervişin Allah ile arasındaki perdeleri yani dünyevî ve nefsî engelleri tasavvufi ahlakla aşması ve Hakk’a vasıl olması anlamındadır. [151/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hicre katlan-(ımaz): Ayrılık anlamına gelen deyim, beyitte sevdiğinden ayrı düşmek anlamındadır. Tasavvufta hicret, beden ülkesini terk edip ruhlar alemine göçü anlatır. İstenmeyen huyları terk edip övülen huyları kazanmak için çaba göstermek de hicrettir. Yine, Allah’tan gayrısına meyletmek de hicrân olarak bilinir. [98/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hidâyet ir-(di): Doğru yola ermek, kurtuluşa ermek, Hakk yolu bulmak anlamlarına gelen deyim, dini anlamda irşâd etmek, doğru yolu göstermek demektir. İslam inancında hidayet Allah’tandır ve O’na aittir. Kula düşen tebliğdir, nasihattir. [206/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hikmet beşiginde yat-(an): Hikmet; ilim, adalet, felsefe, veciz söz, hilm, peygamberlik, Kur’an-ı Kerim ve İncil anlamlarına gelir. Beyitte deyim, tasavvufi anlamda dervişin eriştiği makamı ifade ederken, mensubu olduğu dergah da beşik olarak ifade edilmiş ve istiare (metafor) yoluyla teşbih yapılmıştır. Ayrıca beşikte kundakta konuşan Hz. İsa’ya telmih vardır. [194/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

hikmetlere tal-(ar): Hikmet, felsefe, adalet, ilim, hilm, peygamberlik, Kur’an, veciz söz, amel ve bilginin bütünleşmesi, söz ve davranışlarda isabet, her şeyi olduğu gibi bilmek

anlamlarına gelir. Hikmete dalmak ise bu halleri yaşamak, fikir, zikir ve düşünceye dalmak anlamındadır. [49/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hil’at giy-(di): Hil’at; padişahlara giydirilen süslü kaftan demektir. Deyim, beyitte baharın gelmesiyle tabiatın türlü nebatatla dirilmesi ve bezenmesi anlamında kullanılmıştır. Tabiattaki çiçekler istiare (metafor) yoluyla kaftana (hil’at) benzetilmiştir.[312/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

himmet bul-(ur): Arzu, istek, meyl, azim, şevk anlamına gelen himmet, bir olgunluk hali ve kulun tüm gücüyle Allah’a yönelmesi ve Allah’tan yardım dilemesidir. Allah kulunun sıdkına göre onun duasına icabet eder ve Allah’ın veli kulları himmet sahibi olur. Himmet seyr-i sülûkun merhalelerindenidir. Deyim beyitte, ilahi aşka düşenlerin ancak himmet bulabileceğini ifade etmektedir. [98/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

himmet eyle-(yen): Azim, istek, arzu, meyl, şevk anlamlarına gelen deyim, beyitte yardımını kesmemek, şevkini kırmamak anlamındadır. Tasavvufta himmet, dervişin bir istek üzerine kalbinin bütün gücüyle Hakk’a yönelmesidir. Kul duacıdır, Allah (c.c) icabet edendir. Şeyh’in himmeti de kendinden değil Hakk’ın isteği ve icabetiyledir. [164/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hisâb sor-(alar): Neyin, ne için ve nasıl yapıldığının sebeplerini ya da sebebini sormak demektir. Deyim, beyitte öldükten sonra mezarda, sorgu meleklerinin kişiyi dünya hayatından sorguya çekmesi anlamında kullanılmıştır.[311/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hisâbın vir-: Kişinin öldükten sonra hesaba çekilmesi, dünyadaki her şeyden sorgulanması anlamındadır. [153/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hor bak-(magıl): Küçük ve bayağı görmek. Tasavvufta horluk, dervişe aittir. O bütün âleme ve varlıklara bu gözle bakar ve onları güzel görür. Bu hali ancak kendi nefsinin güzelleştirebilenler yaşar. Deyim, beyitte kişilere yönelik olarak, dervişin onları küçük görmemesi anlamında kullanılmıştır. [142/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hor u hakim ol-: Alçak, küçük, bayağı olmak anlamına gelen deyim, beyitte dervişin alçakgönüllü olması gerektiği anlamındadır. Kendinden başka herkesi ve her şeyi güzel ve iyi görmektir.[309/3]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

hû di-(yicek): Arapça Hû, “O” demektir. Esmâü’l Hüsnâ’dandır. Allah’ın zâtını ifade eden ve mutlak gayb olan hüviyetidir. Deyim, zikretmek anlamına geldiği gibi bir işin bittiğini belirtmek, birisine seslenmek içinde kullanılır. Deyim, beyitte her an Allah’ı anmak manasında kullanılmıştır. “Hu çekmek” şeklinde eş anlamlı türevi vardır.[333/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hulle giy-(en): Hulle, cennet elbisesidir. Deyim, derviş olup palas giyen kişinin, hulle giyerek cennetle mükâfatlandırılacağı anlamındadır. [99/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

humâr eyle-(di): Sarhoş etmek, kendinden geçirmek, aklını başından almak anlamlarına gelen deyim, beyitte aklını şaşırarak, kendinde olmamak anlamlarında kullanılmıştır.[356/14]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hükm id-(er): Hüküm sürmek anlamındadır. Beyitte her şeyin sahibi olan Allah’ın söz ve hükmün de sahibi olduğu anlamındadır. [32/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

hüner eyle-(di): Beceri ve ustalığını ortaya koymak, herkesin yapamayacağı bir işi yapmak anlamlarına gelen deyim, beyitte şeytanın Allah’a karşı çıkması ve İnsanoğlunu azdırmak için türlü hileler tertip etmesi anlamında kullanılmıştır.[356/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ılan çıyan: Mezarda insan bedenine –güzel ahlak ve emel sahibi olmayanlara- musallat olacağı söylenen canlılar. [35/2]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

ırag id-(e): Uzaklaştırmak anlamındaki deyim, beyitte yerinde söylenmeyen sözün kişinin (dervişi) büyükler (şeyh) katından uzaklaşmasına sebep olacağı anlamında kullanılmıştır. [102/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ırak kal-(dun): Geride kalmak, uzakta kalmak anlamındaki deyim, beyitte dervişin tarikat yolundan ve erkanından uzaklaşması manasınadır. [61/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ıssuz kal-(mı): Yalnız ve kimsesiz olmak anlamına gelen deyim, beyitte yapılan ibadetlerin hakkıyla yapılmayıp, yerini ve hedefini bulamaması anlamındadır. Beyitte ve özellikle bu şiirin tamamında çok kapalı bir anlatım söz konusu. Alışılmamış bağdaştırmalar anlamı zorlaştırmıştır. Şiirin genelinde Yunus'un kendini eleştirisi göz önüne alınırsa, beyitlerin ve deyimlerin manası daha net anlaşılabilecektir. [106/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk bâğına gir-(düm): Tasavvuf ehli olmak, derviş olup dergâha girmek, ilahi aşka düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte manevi bir âleme girmek ve nasiplenmek anlamındadır. Dergah, istiare (metafor) yoluyla bağa benzetilmiştir. [283/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk bâzârına gir-(enler): İlahi aşka kavuşmak, bir dergâha tarikate girmek, el almak, derviş olmak manasınadır. Deyimde bâzâr, kesrette vahdet denilen, Bir'in çoklukta görülmesidir. [93/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk bezmine gir-(düm): Bezm; toplantı, meclis manasınadır. Deyim, beyitte dervişin âşıklar meclisine dahil olması, dervişliğe kabul edilmesi anlamındadır. [240/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk boz-(ar): Dervişliğe giren kişinin bu hali kaldıramayıp geri dönmesi, manevi iklimden uzaklaşması manasınadır. [47/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk çadırın kur-(dum): Çadır kurmak, bir yere yerleşmek, konaklamak, yer tutmak anlamındadır. Deyim, beyitte dervişin dost (Allah ya da şeyh) nazarına ermesi ve dervişliğe kabul edilmesi, erenlerden olması anlamındadır. [240/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk çengine düş-en: Aşkın pençesine düşmek, aşka esir olmak, eline düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşmek, seyr-i sülûke girmek ve hayatını artık bu hale göre düzenlemek anlamında kullanılmıştır. Deyimde aşk, istiare(metafor) yoluyla bir aslana benzetilmiştir. [371/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk deryâsına tal-(sa): İlahi aşka düşmek, yola girmek, tarikate girmek, mana âlemine dalmak anlamındadır. [96/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk duzagina düş-(düm): Aşk ateşine düşmek, aşka tutulmak anlamındaki deyim, beyitte kişinin ilahi aşka düşmesi, tasavvuf yoluna girmesi anlamında kullanılmıştır. Duzag ateş, cehennem demektir. Aşk, yakıcılığı ve kalbine düştüğü kişiye çektiirdiği eziyetler sebebiyle cehenneme teşbih edilmiştir. Yine ateşe düşmek, olgunlaşmak manasıdır. [196/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk düz-(er): Dervişin içine düştüğü aşk halini, manevî iklimi yaşaması manasıdır. [47/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk elinden taş-(a): Elinden, yüzünden manasına, taşmak ise, coşmak, kabına sığmamak manasıdır. Dervişin kabına sığmamasının, coşmasının sebebi aşk yüzündendir. [73/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk eri: Tasavvuf yoluna girmiş, derviş, sûfî anlamındadır. [28/1]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

ışk etegin tutmak: Soyut bir kavram, bir nesne yardımıyla birleştirilerek elde edilen deyim, sūfî olmak, bir şeyhe bağlanmak, Hak yola girmek, hakikati görmek anlamındadır. [5/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk evine gir-(en): Tasavvufta derviş olmak, dervişliğe adım atmak, bir dergâha ve şeyhe bağlanmak anlamındadır. Yine aşk evi'nden mana gönüldür ve gönül Allah'ın evidir. Böylece gönle girmek yan anlamını da çağrıştıran deyim, istiare (metafor) yoluyla kurulmuştur. [2/1]

Yapı itibariyle sıfat-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk hânın yi-(yenlere): 'ışk sofrasından yemek anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşmek, aşktan nasiplenmek, âşık(derviş) olmak anlamında kullanılmıştır. Deyimde ilahi aşk lezzeti ve hazzı itibariyle sofraya istiare(metafor) yoluyla benzetilmiştir.[331/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk içinde öl-(enün): İlahi aşk yolundan ayrılmadan sıdk ile ölmek anlamındadır. [93/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk kadehinden iç-(üp): Tasavvufi manada, manevi hal, cezbe, vecd, şevk ve ruhi zevk anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşmek ve onun vecdi ile Hak yoluna girmek, bir tarikata mensup olmak anlamındadır. [36/2]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk kazanına düş-(di): İlahi aşka tutulmak, ilahi aşk ile yanmak, seyr-i sülûke girmek anlamında kullanılmıştır.[391/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk kılıcın kuşan-(up): Bir işi tamamlamak, bir işe kabul edilmek, bir işten icazet almak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşka kavuşmak ve bu yolda ilerlemenin ilk şartı olan dergaha kabul edilmek anlamındadır. [46/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk kitâbın okı-: İlahi aşka düşmek ve aşkı bizzat yaşamak, bilmek manasınadır. Yine bir şeyi veya bir konuyu kaynağından en doğru bir biçimde öğrenmek anlamına gelen deyim, beyitte aşkı kaynağından öğrenmek anlamında kullanılmıştır. Deyimde kitap, kaynak olarak Kur'an ve sünnetin, tasavvûfi olarak Kur'an ve sünnet ile birlikte dergâhın sembolüdür.[171/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk kuşagın kuşan-(gıl): İçinde bulunulan hayatı terk edip, Hak yoluna girmek, ilahi aşka düşmek anlamına gelen deyim, bir işe aday olmak ve bir iş için ortaya çıkmak anlamlarını da taşır. Beyitte, derviş olmak için niyetlenmek, ortaya çıkmak anlamında kullanılmıştır. [242/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk metâ'ın sat-(mayınca): Deyim, beyitte ilahi aşka düşen dervişin aşkını dile getirmesi, gönlünde biriken duygu, hal ve düşünceleri anlatması anlamında kullanılmıştır. Meta; aşığın ilahi aşka ve tasavvûf ilmine dair bildikleridir. Bu meta'ı satmak ise hikmet ve marifet sergilemektir.[325/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk nefesin uru gel-(em): Soluk, hafif rüzgar, mühlet, uzun söz, bolluk ve genişlik manalarına gelen nefes, tasavvufta gaybi latifelerle kalbin rahatlaması ve sevenle sevilenin arasındaki ünsiyet (yakınlaşma) olarak bilinir. Nefes, sırlar ehline verilir. Deyim, beyitte nefes etmek, üflemek ve bu sûretle gereken (manevî anlamda) yardımı yapmak anlamında kullanılmıştır. “Nefes etmek”, “nefes ettirmek”, “okuyup üfletmek” gibi yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. [182/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk odın söndür-(meye): Aşk ateşinin söndürülemeyecek kadar güçlü olduğu anlamında kullanılmıştır. Bu ateş ancak aşığın maşuka ermesiyle sönebilir. Zira ilahi (Allah) aşk, gelip geçici bir hal değildir.[326/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk odına döy-(mez): Aşk ateşine tahammül etmek anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak, ilahi aşkın zor ve çileli olduğunu hatırlatarak, her derviş olmak isteyen yapabileceği

türden bir iş olmadığıının ifadesidir. Yine deyim, beyitte sözün sahibinin bu işe tahammül edenlerden olduğunu anlatır. [50/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk odına yan-: Tasavvufta derviş olmak ve her dem ilahi aşk ile olup, olgunlaşmak, kemale ermek anlamındadır. [10/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk okın ur-(mayan): Deyim, ilahi aşka düşmeyen, ilahi aşkı kalbinde yaşamayan, aşkı kalbinde bir yara gibi taşıyıp her zaman onun acısıyla kendine çeki düzen vermeyen anlamında olup, dervişlere samimi olmaları noktasında bir uyarı niteliği taşımaktadır. [36/7]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk sebakın oku-(ruz): Aşk dersini okumak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak, ilahi aşkı bir şeyhin kontrolünde öğrenmek ve yaşamak demektir. Ayrıca derviş için ders, Allah'ı gece gündüz zikretmektir. Bu dersler şeyh tarafından verilir ve zamanla dervişin dersleri (virdi) artırılır. Adeta sınıf atlayan derviş, böylece görünmeyen ancak yaşanılıp hissedilen aşk kitabını (dersini) okur. Bununla birlikte zahiren görünen (vird) zikir dersinden ziyade, asıl ders gönlün aşk ile dolması ve onun yaşanmasıdır. [29/8]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk şarâbın iç-(en): Tasavvufta ilahi aşkı, Allah aşkını yaşamak anlamındadır. Muhabbet halini anlatmaya yönelik bu deyim, kemale erenlerin halini ve mana sarhoşu olanları ifade etmek için kullanılır. Beytin bağlamından hareketle, maddi sarhoşlukla olan önemli benzerliği; her ikisi içinde dış(maddi) âlemin bir anlamının olmayışıdır.[1/10]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk şem'ini yak-(dılar): Şem'; mum demek olup, tasavvufta maşuk yani Allah'tır. Deyim, beyitte dervişler için ve onların Allah'a karşı olan sevgi ve iştiaqlarını ifade etmek için kullanılmıştır. Şem'in (mum) yanması ise ilahi aşka düşmek demektir. İlahi aşk, istiare (metafor) yoluyla muma teşbih edilmiştir. [239/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk tahtına bin-(enümüz): Taht sahibi olmak, belli bir makama yükselmektir. Tasavvufta aşk tahtına binmek, ilahi aşka düşmek ve bu yolda makam sahibi olmak

manasınadır. Beyitte, taht kelimesiyle, Süleyman(AS)’ın Belkıs’ın tahtını getirtmesi olayına da telmih yapılmıştır. [118/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk tonın tonan-(dum): İlâhi aşka düşmek, tasavvuf yoluna girmek, derviş olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte birlik yoluna girmek, ilâhi aşka düşmek anlamında kullanılmıştır. İlâhi aşkın kuralları, elbiseye istiare (metafor) yoluyla benzetilmiştir. [271/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışk yolına cân fidî: İlâhi aşkı yaşayan dervişin cânından geçmesi anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak yine, nefsinden ve dünyevi arzulardan arınmak, böylece her şeyden çok sevdiği hale gelen Cenab-ı Hak için ölmek anlamındadır. [26/6]

Yapı itibariyle eksilteli cümleden oluşmuştur.

ışka esîr ol-(an): İlâhi aşka düşmek anlamına gelen deyim, beyitte aynı anlamda kullanılmıştır. Esir olmak, kişinin özgürlüğünü kaybetmesi ve iradesini kendini esir alana teslim etmesidir. Beyitteki esirlik, kulun cüzi iradesinin Allah’ın külli iradesine teslim olarak yok olması ve böylece gerçek özgürlüğe fenâ ve bekâ makamına ulaşması manasınadır. Zira, yokluğun deryasında az (cüz’i olmak) bir şey olmak, çok büyük bir şeydir ve gerçek özgürlüktür. [177/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışka gönül vir-(ürisen): Gönül vermek, bir deyim olmakla beraber, ‘ışk kelimesiyle birlikte ilâhi aşka düşmek anlamında kullanılmıştır. Gönül kelimesinin Yunus Emre nezdindeki ehemmiyeti bellidir. Zira gönül, Allah’ın evidir ve Allah aşkının ikamet yeridir. İnsanı ayakta tutandır. Bu yüzden hem tasavvufi anlamda hem de toplum hayatında bu kelimeyle yapılmış birçok deyim vardır. [5/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışka ir-(işe): Aşka düşmek, gönül vermek, gönlü olmak, derviş olmak gibi yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte ilâhi aşka düşmek, tasavvuf yoluna girmek anlamındadır. [68/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışka sataş-(dı): Aşka erişmek, aşka düşmek, gönül vermek gibi yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte ilahi aşk yoluna girmek anlamındadır. Sataşmak, bir şekilde ilişki ve temas kurmak anlamındadır. **[68/3]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışka yoldaş ol-(ıcağız): Her an aşk ile (Allah) birlikte olmak, o hali yaşamak, yoldan ayrılmamak. **[93/6]**

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkdan haber tuy-(anumuz): Aşk ile tanışmak, aşka düşmek anlamında kullanılmıştır.**[118/5]**

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkdan usan-(maz): Aşktan bıkmak, vazgeçmek anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşktan vazgeçmemek anlamındadır. **[113/2]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkı ko-(gıl): İlahi aşktan vazgeçmek, tasavvuf ve tarikat yolunu terk etmek, sevgiliden ve dosttan vazgeçmek anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin içinde bulunduğu halden uzaklaşması, terk etmesi anlamındadır. **[65/7]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkı sun-(andayıdum): Hiçbir şeyin henüz yaratılmadığı evvel anında tüm varlıklar, tek olan Allah'ın zatında gizli iken yalnızca aşk vardı. Beyitte, deyim işte her şeyin kaynağının henüz aşk halini yaşadığı anda, dervişin (Yunus) bu aşkı dağıttığı anlamında kullanılmıştır. Yani, derviş aşktan ve onun sebebi Allah'tan bir parça olduğunu ifade etmektedir. **[169/11]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkıla âşinâ-(yımış): Tanıdık olmak, yakın ilişki içerisinde olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşkı bilen ve onu yaşıyan anlamında kullanılmıştır. **[125/7]**

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

ışkıla dinle-(risen): Can kulağıyla dinlemek, samimiyetle dinlemek, gönül coşkuluğuyla dinlemek anlamındadır. **[116/8]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkıla esri-(di): İlahi aşk ile kendinden geçmek, gönlünü mana âleminde Allah'a teslim etmek anlamındadır. [59/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkıla göynü-(r): Göynümek, yanmak, pişmek, güneşin altında kurumak anlamlarına gelir. Deyim, beyitte ilahi aşk uğruna çekilen cefalar sayesinde olgunlaşmak, hikmet ve marifete erişmek anlamındadır. [243/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkından ırıl-(mayam): Aşık olunandan ayrı düşmek, uzaklaşmak anlamındaki deyim, beyitte gönülden Allah'ı çıkarmamak, gaflete düşmemek anlamındadır. [7/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkun defteri: Somutlaştırma yoluyla elde edilen deyimde bir aktarma (deyim aktarması) söz konusudur. Aşk yazılmış bir deftere benzetilerek elde edilen deyim, beyitte ilahi aşkın kuralları anlamındadır. [67/9]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

ışkun hânını dök-(eyin): Aşk sofrası kurmak anlamına gelen deyim, beyitte manevi anlamda sofrayı kurmak, kendinde var olan ilim, hikmet ve marifeti orataya koymak, istifadeye sunmak anlamındadır. [283/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkun suyuyla yu-(dum): Tasavvûfta su, alçak gönüllülüğün, cömertliğin, temizliğin ve ilahi feyzin kaynağını ifade eder. Deyim, beyitte ilahi aşka dalmak ve onunla arınmak, ondan ilim manasında ve manevi olarak feyzlenmek anlamında kullanılmıştır.[332/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkun yükin çek-(er): İlahi aşka düşen, seyr-i sülûke giren dervişin bu yolda karşılaştığı engel, çile ve zahmetlere katlanması ve ulaştığı makamların sorumluluklarını yerine getirmek için çaba sarf etmesi anlamındadır. [55/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ışkuna düş-(en): Aşka düşen, aşka gönül veren, aşka eren, aşka sataşan gibi eş anlamlı türevleri olan deyim, beyitte tasavvuf yoluna girmek ve ilahi aşkı yaşamak anlamındadır. [70/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ıyân ol-(a): Arapça, göz, pınar anlamına gelen “ayn” kelimesiyle yapılan deyim, beyitte her şeyin tüm ayrıntılarıyla ortaya çıkması, gösterilmesi anlamındadır. [9/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ibrete kal-(maz mısın): Hallere, olaylara bakıp ders almak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak, hayır ve şer hallerinin ayırt edilmesi ve yaratılan bütün eşya ve mahlûkatın hikmetlerini görmek, onlarda Hakk’ın sıfatlarını müşahade etmek anlamlarındadır. Deyim “ibret almak” şeklinde kullanılır. [23/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

içer aguyı nûş id-(er): Zehir içmek anlamına gelen deyim, beyitte kendinden geçen dervişlerin elinde zehirin bala dönüştüğü anlamındadır. Acıyı bal eylemek deyiminin kaynağını oluşturan deyim, metafizik âleme geçmeyi başaran dervişin olağanüstü hallerine işaret eder. [80/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

içi yan-(ar): Acı ve üzüntü duymak, çok susamak anlamındaki deyim, içi sızlamak, ciğeri sızlamak, içi parçalanmak şeklinde yakın anlamlı türevleri vardır. Beyitte ise, yanmak tasavvufi olarak olgunlaşmak ve ilahi aşk ile terbiye olmak anlamındadır. [34/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

içüm-taşum beze-(ndi): İçi dışı donanmak, her yönüyle dolmak, mutlu olmak, eksiği kalmamak anlamlarına gelen deyim, beyitte dost(Allah) yüzünü gören dervişin her yönüyle dolup donanmasıdır, eksiğinin kalmaması anlamında kullanılmıştır. [400/4]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

içüp esri-(dügümüz): Mest olmak, sarhoş olmak anlamındaki deyim, tasavvufi olarak aşk şerbetini içip “hâle gelmek” demektir ki, beyitte bu anlamdadır. İlahi aşkı yaşama halidir. [25/5]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ig olma-(gıl): İg; ip, yün gibi şeyleri sarmaya ve dokumaya yarayan sivri iğne demektir. Deyim, beyitte gönül incitenlerden olmamak manasında kullanılmıştır. Gönül incitenler istiare(metafor) yoluyla iğneye benzetilmiştir.[403/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ihlâsı unut-(mışam): İhlâs; taat ve ibadette gösterişsiz olmak, samimi olmak demektir. Deyim, beyitte Allah’a doğrulukla kulluk yapmayı terk etmek, samimiyeti yitirmek manasına kullanılmıştır. [258/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ihsân eyle-(yem): Bir işi güzel yapmak, iyilik ve güzellikte bulunmak anlamında kullanılmıştır. İhsân, tasavvufta bir makamdır ve kulun her an Allah’ı görüyormuş gibi davranmasıdır. [173/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ihtiyâr id-(en): Yerine getiren, katılan, dahil olan anlamındaki deyim, beyitte dervişlerin sohbetine katılmak, şeyhin sözlerinden nasiplenmek anlamındadır. [70/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

iki cihan sultânı: Alemlerin efendisi, dünya ve ahiretin sultanı demektir. Âlemlerin yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Peygamber Efendimiz’in yüceliğini ifade etmesi için kullanılan ve sadece O’na ait olan bir deyimdir.[344/5]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

iki cihândan geç-(di): Kemâle ermiş derviş için, yani fenâyâ ermiş kimse için ne bu dünya ne de ahiret önemli değildir. Çünkü onlar Allah’tan bir an bile gafil olmayanlardır. Tasavvufi anlamda sevgiliyle bir olan için, dünyanın ve ukbanın değeri kalmamıştır. [167/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

iki da’vî bir ma’nî: Tasavvuf ehli dava güden, münakaşa eden, hırs ve tamah sahibi olamaz. Dünya sevgisi ve nefsi arzularından arınmak ister. Kişi ya dünya davası güder ya da mana âlemini arzular. Her ikisini bir arada taşımak olmaz. Çünkü kalpte sadece tek bir sevgiye yer vardır. Deyim, beyitte bu anlamdadır. Halk arasında “Ya serden ya yardan” deymi de bu anlamda kullanılır. [39/3]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

ikilik dut-(an): Beyitte, gönlünde Allah sevgisinden başka sevgiye yer vermek anlamında kullanılmıştır. Ayrıca dinen, şirke düşmek, Allah’tan başka ilah edinmek anlamına gelir. Tasavvûfta bu durum kesrettir ve vahdete (birliğe) engeldir. [338/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ikilik ko-(yalar): Tevhidi bozan şey, şirk anlamına gelen deyim, beyitte Hak olana batılı katmak, fesad çıkarmak anlamındadır. [62/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ikrâr it-(diler): Söz vermek, kalben tasdik etmek, kabul etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte sözle söyleneni kalben tasdik etmek manasında kullanılmıştır.[397/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ilm oku-(r): İlim öğrenmek, bir şeyi detaylarına kadar öğrenmek anlamlarında kullanılmıştır. “İlim tahsil etmek” şeklinde türevi vardır.[335/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ilme kitâba sığmaz: Bilinen ve uygun görülene ters düşmek, kabul edilenin aksine davranmak, uygun olmayan haller sergilemek manasına gelen deyim, bilinen öğrenilenin dışına taşmak anlamındadır. [110/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ilmün var ‘amelün yok: İlmiyle amel etmemek, bilip yapmamak, söylemek, kabullenmek ama yapmamak ya da yapamamak gibi anlamlara gelen deyim, beyitte bilip, söyleyip ama yerine getirmemek yani özü ile sözü bir olmamak anlamında kullanılmıştır. [248/9]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

imânıyla gid-(esin): İman üzere ölmek, Allah’ı birleyerek ve Kelime-i Şehadet’i ikrâr ederek ölmek demektir.[315/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

imaret eyle-(di): Bayındır olma, mamur olma; yoksul olma, yoksullara yiyecek dağıtılan ev anlamlarında gelen deyim, beyitte manevi anlamda kalpte(gönülde) oluşan hasarı onarmak, tamir etmek, yeniden canlandırmak anlamında kullanılmıştır.[392/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

irfân yolına gir-(mez): Sezgi, ruhî tecrübe ve manevi yolla elde edilen (vehbi) bilginin, gerçek bilginin (ilm-i ilâhînin) gösterdiği yol anlamındadır. [115/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

isâyân yolına gir-(mez): İsyan etmek, hak olanı reddetmek, kibirlenip baş kaldırmak anlamındadır. [115/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

iş bil-(ür): Bir konuda uzman olmak, becerikli olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte hemen her konuyu bilmek ve her soruna çözüm üretebilecek güçte olmak anlamında kullanılmıştır.[412/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

iş bitür-(ür): Üzerinden durulan veya çalışılan konuyu başarıyla tamamlamak anlamına gelen deyim, beyitte aklın iş bitirme gücüne sahip bir meleke olduğu anlamında kullanılmıştır.[412/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

işi kolay tut-(alum): Kolaylaştırmak, işin oluruna bakmak, zorlaştırmamak anlamlarına gelen deyim, beyitte birlikte hareket edip kolaylaştırmak anlamındadır. Deyimle “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız.” hadis-i şerifine telmih vardır. [103/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

işini sag id-(e): İşini kolaylaştırma anlamında kullanılmıştır. [102/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

işleri düz-(er): İş yapmak, iş bitirmek, her türlü işi yapmak, hile yapmak, plan kurmak anlamlarına gelen deyim, beyitte insanın yer yüzünde yaptığı iyi ya da kötü bütün fiillerini kast etmektedir.[395/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

işreti sür-(üp): İçki alemi, muâşeret, arkadaşlık, dostluk anlamlarına gelen deyim, beyitte tevriyeli olarak kullanılmıştır. Birinci anlamı; dervişin Elest bezminden beri aşk

sarhoşu olduğu manasınadır. İkincisi ise nefsanî ve bedenî sarhoşlukları sürüp yok etmesi, Hak yolu bulması, eski alışkanlıklarını terk etmesi manasınadır. [217/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

işretüm dinle-: İşret; içki, içki içme, tasavvûfta derviş meclisi, ilahi sohbet anlamına gelir. Deyim, beyitte tasavvûf meclisinde sohbet etmek anlamında kullanılmıştır. [301/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

işüne karıl-(maz): İşine karışmak, müdahil olmak anlamına gelen deyim, beyitte Allah'ın hükümlerinin sorgulanmayacağı anlamındadır. [107/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

işüni bitür-(eler): Üzerinde durulan, çaba sarf edilen bir işi sonlandırmak anlamına gelen deyim, kişiye yönelik kullanıldığında argoda da kullanıldığı üzere, o kişiyi öldürmek anlamındadır. Beyitteki bağlam itibariyle, ölen kişinin ardından onunla ilgili yapılması gerekenleri yapmak, sonlandırmak anlamındadır. [6/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

it besle-(yen): Kişinin nefsinin arzu ve istekleri peşinden koşması anlamındadır. Tasavvufta istenilmeyen bir durumdur. [97/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

itden kaç-(ar): Tasavvufi terminolojide “it” nefsin sembolüdür. Beslendikçe sadakat gösterir, beslemeyip ilgilenmedikçe azgın ve saldırgan olur. Bu yüzden derviş itden (nefsinden) uzak durur. Beyitte insan nefsi istiare (metafor) yoluyla ite teşbih edilmiştir. [97/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

iti yola vir-(eler): Tasavvufta it, nefis demektir. Beyitte deyim nefsi yollamak, kovmak anlamında olup, onun arzu ve isteklerini yerine getirmemeyi ifade etmektedir. İnsan nefsi istiare(metafor) yoluyla ite teşbih edilmiştir. [140/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

iz bul-(dum): Yol bulmak, hedefe ulaşmak için bir işaret, belirti bulmak anlamında kullanılmıştır.[339/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

izin iz-(lerisen): İzinden gitmek, önden gidenleri takip etmek, söz ve nasihat dinlemek, gösterilen ve tarif edilen üzere hareket etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvûf erbâbının (aşıkların, erenlerin) peşinden gitmek, onların gösterdiği yoldan gitmek, onların söz ve hareketlerini rehber edinmek anlamında kullanılmıştır.[322/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kaddün yire ine: Boy pos anlamına gelen kaddün yere inmesi, boyun devrilmesidir. Beyitte bağlam itibariyle, bir musibet sonunda ders alarak gurur ve kibirden uzaklaşarak alçak gönüllü olmayı ifade eder. Deyim, halk arasında beddua olarak “boyun posun devrilsin” şeklinde ifade edilir. [21/5]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

kadeh sun-(dı): Kadeh, manevi hal, cezbe, ruhi zevk ve vecd anlamlarına gelir. Deyim, beyitte ilahi aşka düşmek, Allah’ın birlik yoluna girmek anlamındadır. Mü’min kişiye bu kadeh, bezm-i eleste sunulmuş ve bu kadehi “belâ” diyerek alan mü’minler, hem Allah’ın Rablığını kabul etmiş hem de bu uğurda başlarına gelecek olan belalara (imtihanlara) katlanmayı kabul etmişlerdir. [59/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kadem uran: Ayak basmak anlamına gelen deyim, beyitte dervişliğe adım atmak, derviş olmak anlamındadır. Derviş olmanın yolu dergâha girmek ve kabul olunmaktır. [97/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kademi kutlu-(dur): Ayağı uğurlu olmak, gittiği yere hoşnutluk ve kolaylık sağlamak, gittiği yerin bereketini artırmak, hayra, iyilik ve güzelliğe sebep olmak anlamlarında kullanılmıştır. Deyim, beyitte meselelerin hallinde kolaylık sağlamak anlamındadır.[330/1]

Yapı itibariyle sıfat tamlamasından oluşmuştur.

kademinde toprak ol-(asum): Kadem, ayak ve uğur manasınadır. Tasavvufi olarak, Allah’ın kulu üzerinde ezelde takdir ettiği inâyetidir. Kul ancak bu inâyetle olgunlaşır. Kadem tasavvufta (makam) anlamına da gelir. Beyitte, ayağına toprak olmak deyimini, şeyhinin makamından nasipdâr olmak, dolayısıyla Hz. Muhammed Efendimiz’in makamından nasipdâr

olmak anlamındadır. Yine, şeyhinin ayağına toprak olmak, ona her türlü hizmete razı olmak, onun elinde olgunlaşmak için her türlü meşakkate katlanmak anlamındadır. [46/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kademine yüz vur-: Saygı ve hürmet göstermek anlamına gelen deyim, beyitte tasavvuf yoluna girenlerin hürmet ve saygıya layık olduklarını ifade anlamındadır. [159/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kadrin bil-(en): Kadir kıymet bilmek manasına gelen deyim, beyitte de aynı anlamda kullanılmıştır. İnsanın, Allah’a kul olmanın kıymetini bilmesi, O’na itaat ve ibadet etmenin lezzetini bilmesi, O’nun nimetlerine şükretmesi gerekir. [194/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kâf’dan aşur-(an): Kâf; tasavvuf ehline göre Kur’an-ı Kerim’dir. Halk arasında ise, dünyayı çepeçevre kuşatan dağın adıdır. Yine halk içinde sınırsızlık ve son derece büyüklük manalarına gelir. Hayali bir uzaklık ve masallarda aşılması gereken bir engel motifi olarak da değerlendirilir. Deyim, beyitte çok zor ve güç olan bir şeyin üstesinden gelmek anlamında kullanılmıştır. [193/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kafese gir-(mişem): Zindana atılmak, esir düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte dünyaya gelmek ve ruhun bedene girmesi şeklinde iki anlamda kullanılmıştır. İstiare (metafor) yoluyla dünya ve insan bedeni kafese benzetilmiştir. İnsan (derviş) ruhu için dünya ve beden tasavvufta çile yeridir ve ruh ancak Allah’a kavuşunca özgür olur. [227/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kahr evi-(dür): Kahr, ezmek, mahvetmek demektir. Tersî lütuftur. Tasavvufta, dervişin nefsini Allah’ın yardımı ile arındırıp, ezip ona galip gelmesidir. Beyitte, deyim dünya için kullanılmıştır. Dünya, eve teşbih edilmiştir. Dünya kahrın da lütfun da yeridir. İnsan bedeni de aynıdır. Kahrın ve lütfun muhatabı sūfî ikisini de hoş karşılar. Ayrıca deyim, içinde acı ve kederin hakim olduğu dünyanın sıfatı olarak kullanılmıştır. [137/2]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

kâhillik kıl-(urısan): Tembel olmak, tembellik yapmak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak seyr-i sülûkte yavaşlamayı ve dervişin bu yolda zorlanmasını ifade eder. [136/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kahrı yut-(mak): Kahır, tasavvufta Allah'ın yardımıyla dervişin nefsinı arındırıp, ezip yok etmesidir. Ayrıca, kişinin kendisine yapılan (nefsine) eziyet ve cefâlar da kahırdır. Yine insanın taşımakta zorlandığı maddî ve manevî yükler de kahırdır ve “kahır çekmek” deyimıyla karşılanır. Beyitte, deyim dervişin kendisine yönelik dünyevî ve uhrevî yüklere katlanması, sabretmesi anlamındadır. [140/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kâ'im tur-(alum): Sağlam olmak, yıkılıp dökülmeden ayakta durmak anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvuf kaidelerinden ve ilahi aşkın yolundan sapmamak, bu yolda gaflete düşmemek, istikameti bozmamak anlamındadır. Aynı zamanda, bu yolda başa gelecek olan sıkıntı, belâ ve imtihanlara sabretmek, dayanmak anlamındadır. [71/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kak-(ır) söğ-(er) buş-(ar): Kızmak, öfkelenmek, küfretmek anlamına gelen söz öbeği, “başa kakımak”, “sayıp söğmek” gibi deyimlerle ifade edilmektedir. Beyitte, kızıp, bağırıp çağırmak anlamındadır. [104/7]

Yapı itibariyle zarf- fiil öbeğinden oluşmuştur.

kalba sat-(an): Kalp; geçersiz, bedava anlamındadır. Deyim, beyitte malını mülkünü bedava vermek, karşılıksız vermek yani infak etmek anlamında kullanılmıştır. [267/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kalem çalın-(ıcak): Kalem, makas, yazı ve tarz gibi anlamlara gelen deyim, beyitte hüküm vermek anlamında kullanılmıştır. Kalemin sahibi (Allah) aynı zamanda sözün ve hükmün sahibidir. Deyimdeki “çalmak” ifadesi, yazmak, söylemek ve kesin bir bilgiyi veya hükmü icra etmek manasınadır. [177/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kalem tutardı elleri : Eli kalem tutmak, okuyup-yazmak, ilim irfan sahibi olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte aynı anlamda kullanılmıştır. [82/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kâlû belî di-(dük): Ezel, önüne ön olmayan zaman anlamına gelen kâlû ve belâ kelimelerinden oluşan deyim, dini terminolojide; Allah'ın ruhlar âleminde bizlere “ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye seslendiği ve bizlerin de bunu “kâlû – belâ” diyerek şahit olduğumuzu belirttiğimiz andır. Tasavvufi olarak, her insan gücü nispetinde amel etmesi bakımından, hal diliyle her an “sizi yetiştiren, bakan, geliştiren, büyüten ben değil miyim?” sorusuna yine amelleriyle “evet” demektedir. Beyitte de bu anlamdadır. [20/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kâmet bağla-(duk): Kâmet, boy, bos demektir. Deyim, beyitte yalnızca kendisine ibadet etmeye layık olan Allah'ın huzurunda el bağlayıp ayakta durmak, O'nu ta'zim ve tenzih etmek anlamındadır. Yani namaz kılarken ayakta durmak halidir.[307/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kan agla-(dugı): Bir zulümden, bir afetten, bir sıkıntıdan büyük üzüntü duyup çok yakınmak, acı ve çaresizlik içerisinde olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvuf yolunun büyük zorluklarla dolu olduğu anlamında kullanılmıştır. [124/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kan bahâsı: Ölen kişinin kan karşılığı anlamındaki deyim, günümüzde kan parası olarak bilinir. Beyitte deyim, kişinin (dervişin) sadakatle yaşayıp ölmesinin karşılığı olarak anlamlandırılmıştır. Tasavvufta kan, seyr-i sülûkün zorluklarla dolu olduğunu, gerekirse bu yolda canın feda edilebileceğini ifade etmektedir. [93/4]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

kân ol-(dum): Kaynak, cevher olmak anlamındaki deyim, beyitte etrafına faydalı olmak, insanları bilgilendirmek ve her yönüyle örnek olmak anlamında kullanılmıştır. Tasavvufi olarak bu hal mürşidlik makamıdır. Zira, etrafını aydınlatabilenler bu makama erenlerdir. [176/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kana boya-(dı): Kan içinde bırakmak, tasavvûfta canından vazgeçmeyi göze almak, dostun (Allah'ın) rengiyle(sıbgatullah) renklenmek anlamında kullanılmıştır.[404/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kanâat it-(sen): İkna olmak, yetinmek anlamına gelen deyim, payına düşene razı olmak, zaruri ihtiyaçlar dışındaki nefsî arzu ve hayvanî isteklerden uzak durmak anlamlarına gelir. Halk içinde kanaatkâr olmak, aza kanaat etmek gibi eş anlamlı türevleri vardır. Ayrıca kanaat tasavvufta dervişin yükseldiği makamlardandır. [161/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kanlar iç-(er): Kan, tasavvufta eziyet ve zorluk çekmek, canını vermek anlamındadır. Beyitte deyim, nefsin besleyen dervişin olgunlaşamayacağı ve çok büyük eziyetlere uğrayacağı anlamındadır. [97/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kapdan geçür-(ür): Dervişin seyr-i sülûkte manevî merhalelerden geçmesi anlamındadır. [66/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kapıda kal-(dı): Dışarıda kalmak, dahil edilmemek, kabul görmemek anlamındaki deyim, tasavvufi olarak ilahi aşkın ve birliğin mekanı olan dergah kapısını kast ederek, dergaha giren dervişin gönlündeki bütün şerikin kapının dışında kaldığını ifade etmektedir. [20/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kapu aç-(ar): Davet etmek, engelleri kaldırmak, darlıktan feraha çıkmak gibi yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte tasavvufi olarak kullanılmıştır. Tasavvufta kapı, derviş Allah'a ulaştıran mürşiddir, şeyhtir. Bu kapı herkese açıktır ve insanlara hizmet kapısıdır. Çünkü bu kapı, Allah'a açılmaktadır. Beyitte, gerçek anlamda Hakk'a aşık olan dervişe Allah'ın yardım edeceği ve önündeki engelleri kaldıracağı manasındadır. [131/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kâr eyle-(mez): Fayda vermek, tesir etmek anlamında olan deyim, beyitte kendini bilene başkalarının zarar veremeyeceği anlamındadır. [112/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kara koyar yüzi(yüzünü kara çıkarmak): Kavram itibariyle birbiriyle pek ilişkili olmayan kara ve yüz kelimelerinin öbekleşmesiyle oluşan bu deyim metaforik bir anlam taşımaktadır. Kişinin alçalması, utanılacak durumlara düşmesi, yalancı çıkması ve güvenilmez

olmak gibi anlamlara gelen deyim, dilimizde birçok türevi vardır. Bunlar olumlu ve olumsuz anlamlardadır. [4/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kara sakal agar-(dı): Yaşlanmak anlamında kullanılmıştır. Deyimde gençlik, kara sakala teşbih edilerek (metafor-istiare) temsil edilmiştir. Aynı şekilde ağarmak da yaşlılığı temsil etmiştir. [108/4]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

kara taşa su koy-(arsan): Su hayatın kaynağıdır. Taş ise verimsiz bir nesnedir. Deyim, hiç olmayacak bir işe kalkışmak, böyle bir işe boşuna emek vermek anlamında kullanılmıştır. Halk içerisinde “Olmayacak duaya amin demek”, “hayale kapılmak” gibi yakın anlamlı türevleri vardır. Deyimde nefsinin peşinden koşan ve öğüt dinlemeyen insanlar, istiare yoluyla (metafor) duygusuz ve amelden yoksun kara bir taşa teşbih edilmiştir. [157/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kara toprak id-(e): Toprak etmek, değerini düşürmek anlamına gelen deyim, uygun olmayan ve yerinde söylenmeyen sözün, hem sözü hem de söyleyenini değersiz kılacağı anlamındadır. [102/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kara toprağa karış-(mı): Ölmek, mezara gitmek anlamına gelen deyim, beyitte de aynı anlamda ve ölümün yaşının olmadığını belirtmek için kullanılmıştır. “Toprak olmak”, “toprağa düşmek”, “vadesi yetmek”, “ahirete göç etmek” gibi yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. [207/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kara toprak ol-(mı): Toprağa düşmek, toprak olmak, göçüp gitmek, sır olup gitmek gibi deyimlerle eş anlamlı olup, beyitte ölmek anlamındadır. [74/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

karanlığa gir-(eni): Çıkmaza girmek anlamına gelen deyim, beyitte ilahi nûrun aydınlığı (Allah’ın yolu) varken batıla meyletmek anlamında olup, tasavvuf ehli için dünyaya dalmak ve Hak yoldan uzaklaşmak anlamındadır. [180/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

karanuuyı sür-(er): Karanlığı kaldırmak anlamına gelen deyim, beyitte aşığın gönlünü karartan şüphe ve kötülükleri silmek, yok etmek anlamındadır. [77/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

karâr id-(er): Hâlin hakikatı konusunda şüphelerin kaybolmasına tasavvufta karâr denir. Beyitte ise aynı anlamın, ancak bir mûrşid sayesinde gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. [1/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

karayı aka yaz-(ar): Doğruyu yanlış karıştırmak, yanlış bilmek, yanlış yapmak anlamlarına gelen deyim, beyitte yanlış bilgilendirmek anlamında kullanılmıştır.[378/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kasd id-(ebile): Bilerek, planlı bir şekilde ve olumsuz manada davranmak anlamına gelen deyim, beyitte canına kast etmek anlamında kullanılmıştır. [173/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kaşun karagun çat-(magıl): Öfkelenmek, yüz vermemek, yüzünü asmak, memnun olmamak gibi yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte Hak yolun yolcularından yüz çevrilmemesi ve azarlanmaması gerektiği anlamındadır. [159/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

katı ol-(a): Sert, acımasız, merhametsiz olmak anlamına gelen deyim, beyitte mahşerde hesap günü herkesin adil olarak yargılanacağı anlamındadır. Bu adalet iyi ile kötünün, çirkin ile güzelin hakkaniyetle ayırt edilmesidir.Yoksa, Allah kullarına zulmetmez. O'nun rahmet ve merhameti sonsuzdur. [153/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

katı taşdan geç-(er): Taşı delip geçmek manasına gelen deyim, beyitte en sert ve katı kalpli olanları dahi yumuşatmak, onlara tesir etmek anlamındadır. Kalp taşa benzetilmiştir. [70/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

katı taşı mum eyle-(r): Yola gelmesi zor olan birini yola getirmek, başarılması çok zor olan bir işi başarmak gibi anlamlara gelen deyim, beyitte çok zor şartlarda etrafına faydalı olmak anlamında kullanılmıştır. [257/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kaydını yi-(yen): Biri için, bir topluluk için, bir şey için endişelenen anlamına gelen deyim, beyitte Peygamberimizin ümmeti için endişelenmesi anlamındadır. [134/16]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kaygular yi-(rsin): Dert, tasa, endişe anlamındadır. Beyitte, deyim, ilahi rızıktan hem maddi hem de manevî anlamda ümitsizliğe düşmek, endişelenmek anlamında kullanılmıştır. Dervişlikte esas olan ise, bunun tersidir. [148/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kayıddan geç-(mezsın): Kayıt; ihtiyaç, fikir, düşünce, maksad anlamlarına gelir. Deyim, beyitte düşkün olmak, düşüncesinden ve maksadından vazgeçmemek anlamındadır. [297/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kayıkmadın gid-(erler): Kayıkmak, meyletmek, geri dönmek anlamındadır. Bağlam itibariyle beyitte, deyim dosdoğru gitmek, doğru yol üzere olmak ve bu yolun (Hak yolu) dışına meyletmemek anlamındadır. [39/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kâyım tut-(ar): Sağlam tutmak, her taraftan sarmak, bırakmamak anlamına gelen deyim, beyitte bedeni ayakta tutan şeyin ruh olduğunu ifade ederek, ayakta tutmak, destek olmak manasında kullanılmıştır. [90/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kaynayuban biş-(di): Kaynayıp pişmek, hazır hale gelmek anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvûfi olarak dervişin olgunlaşması manasındadır.[391/2]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kefen soy-(anı): Haksız kazanç, hırsızlık ve cimrilik anlamlarında kullanılan deyim, beyitte hırsızlık anlamındadır.[353/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kendi ög-(er): Kendini beğenmek, kendini üstün görmek anlamındaki deyim, beyitte zaten üstün olan bir şeyin övülmeye ihtiyaç duymadığı anlamındadır. [77/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kendözin gör-(en): Kendi özüne, kendine düşkün olan anlamındaki deyim, beyitte tasavvufi olarak nefsine uyma anlamında olup, bu halin derviş için uygun olmadığını ifade eder. [51/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kendözin unit-(ur): Kendinden geçmek, kendini yok saymak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin benlikten sıyrılması, dosta (Allah'a) giden yolda dervişin nefsini yok etmesi anlamında kullanılmıştır.[338/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kendözin yavı kıl-(up): Kendini yok saymak, kendinden vazgeçmek anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvufi olarak nefsini arındırıp, arzu ve isteklerinden vazgeçmek anlamında kullanılmıştır. [236/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kendözinden bîzâr ol-(ur): Kendinden ve nefsin razı olmamak, kişinin (dervişin) ilahi aşkı tanıdıkça ve tattıkça özünü beğenmemesi, özünden şikayetçi olması anlamındadır. [93/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kendözinden vaz gel-(ür): Kendinden geçmek, kendinde olmamak gibi türevleri olan deyim, beyitte bağlam itibariyle bütün maddî ve nefsî arzularını terk etmek ve benliğini Allah'a teslim etmek anlamındadır. [23/7]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

kendözini bil-(meyen): Tasavvufta kendini bilen Rabbini bilir, ilkesi önemlidir. Kendini bilmek iki türlüdür. Birincisi, Allah'ın zatı ve sıfatları karşısında, kulun aczinin ve eksikliğinin şuuruna varmasıdır. İkincisi, Allah insanı yaratırken ruhuna kendi ruhundan üfürmüştür. Kul bu ilahi ruhu keşfettiği derecede kendini bilir ve tanır. Deyimde, her iki mana da kapsanmıştır.[65/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kendü hâlini bil-(di): Kendözini görmek deyiimiyle aynı anlamda olan deyim, içi dışı bir olmak anlamında ve sınırlarını bilmek anlamındadır. Tasavvufta, kendini bilen Rabbini bilir düsturu önemli bir kuraldır. [69/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kerâmet vir-(di): Yücelik, şeref anlamına gelen “kerâmet” sözü ile yapılan deyim, tasavvufi olarak erenlerin, şeyhlerin üstün hallerini ifade eder. [19/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kerem kıl-: Maddi ve manevi lütuflar, bağışlar ve ihsanda bulunmak anlamına gelen deyim, beyitte seyr halindeki dervişin Hakk’tan yardım dilemesi anlamında kullanılmıştır. Mutlak kerem (cömertlik) sahibi Allah’tır ve bu lütfâ eren sûfi seyrana (makamına) ulaşır. [200/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kevser göline tal-(maz): Kevser; cennet ırmağı, maddi ve manevi çokluk, bolluk, bereket anlamlarına gelir. Deyim, beyitte kişinin amelîne göre cennete erişip erişmemesi, cennet nimetlerine kavuşup kavuşmaması anlamında kullanılmıştır.[345/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kevser şarâbını iç-(mek): Cennete gitmek, cennet nimetlerinin en güzelleriyle mükafatlandırılmak anlamında kullanılmıştır. [88/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kılavuz dut-(mak): Kılavuz, yol gösteren, rehber, mürşid anlamındadır. Her konuda olduğu gibi tasavvuf konusunda da kendini yetiştirmek isteyen mutlaka bir kılavuz gerektir. Bu yüzden halk dilinde “Kuş bile kılavuzsuz olmaz”, “Kılavuzsuz menzil alınmaz” gibi atasözleri vardır. Deyim, beyitte aşk yolunda, seyr-i sülûkte ilerlemek isteyen dervişe mutlaka bir hoca, mürşid yani kılavuz gerektiği anlamındadır. Beyitte dost bu anlamdadır. [141/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kılı kırk yar-(dılar): Çok dikkatlice, en küçük ayrıntılarına kadar incelemek, titizlik anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvuf yolunda bir çok okul (dergah) olmasına rağmen, kendisi için (Yunus) en uygun olan ve titizlikle seçilen yol anlamında kullanılmıştır. [181/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kılını yandur-(mayan): Kılına dokundurmamak, zarar verilmesini önlemek, koruyup kollamak anlamlarında kullanılan deyim, beyitte birisini (Hz. İbrahim'i) tehlikeden ateşten korumak, zarar verilmesini önlemek anlamındadır. [199/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kıyâmet bâzârı-(nda): Âlemin sona ermesi ve yeniden dirilmek anlamına gelen kıyamet, karmaşası ve hesap günü olması yönüyle pazara benzetilerek, mahşer günü anlamında kullanılmıştır. [17/8]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

kıyâmet bâzârı-: Kıyamet günü. Bütün insanların mahşerde hesap gününde toplanması, bir arada bulunması hali. Deyimde mahşer gününde insanların hali istiare yoluyla alış veriş yapılan pazara benzetilmiş. Zira kıyamet pazarı da bir alış veriş ve hesap görme yeridir.[317/8]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

kıyl u kâl: Dedikodu yapmak, boş konuşmak anlamına gelen deyim, beyitte dervişin maleyani söz ve işlevlerle uğraşmaması gerektiği anlamındadır. [61/1]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

kızıl pûl eyle-(r): Bakır para haline getirmek, değerini bilmek, kıymetini düşürmek anlamlarına gelen deyim, beyitte altın gibi kıymetli sözün cahilin dilinde değerini kaybetmesi manasınadır. Cahil ise tasavvuf terbiyesinden ve mana ikliminden uzak kişi için kullanılmıştır. [95/13]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kibir kal'asın yık-(dı): Benlikten vazgeçmek, insanlara tepeden bakmayı terk etmek, böbürlenmemek, nefsinin arzu ve isteklerini yok etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte nefis ile savaşıp onun isteklerini yok etmek manasında kullanılmıştır."Kibr ü kini terk etmek", "nefsin evini yıkmak", "nefsin boynunu vurmak", "nefsi tepelemek" şeklinde yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. Deyimde, bir nefis hastalığı olan kibir, istiare (metafor) yoluyla teslim alınması zor olan bir kaleye benzetilmiştir.[394/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kibir kıl-(ma): Kendini beğenmek, övünmek, kendini üstün görmek anlamındadır. Alçak gönüllü olmanın zıddıdır. Kibir, şeytanî bir sıfattır ve bir mü'minin vasfı değildir. [297/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kibr evine gir-(er): Gaflete düşüp, nefsine pay çıkarmak, şeytana uymak, kendini üstün görmek, her şeyi eleştirmek manalarındadır. [49/11]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kibrün boynını ez-(dün): Kibir, kendini herkesten üstün görmek, kimseyi beğenmemektir. Karşılığı ise tevazu, alçak gönüllülüktür. Kibir şeytanî ve nefsanî bir kusur olup, dinimizde de yeri yoktur. Tasavvufî terbiyede dervişin uzak durması gereken en önemli hususlardandır. Kibir beyitte, boynu ezilmesi gereken bir yılanı teşbih edilmiştir. Kibrin boynunu ezmek, tevazu ve alçak gönüllü olmak, nefsin boyunduruğundan kurtulmak anlamındadır.[121/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kin tut-(mezuz): Birisine karşı öç alma duygusunu söndürmek anlamına gelen deyim, beyitte dervişin gönlünde kine yer olmadığı manasında kullanılmıştır. “Kin duymak”, “Kin gütmek” şeklinde yakın ve eş anlamlı türevleri vardır.[333/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kitâb düz-(er): Kitap yazmak, kitap tertip etmek anlamındadır.[378/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kitâbdan öt-(ersin): Kitaptan okumak, kaynağından öğrenmek ve bilgilendirmek anlamlarına gelen deyim, beyitte dinin özü olan Kur'an-ı Kerim ve hükümlerinin dışında başka kitap ve kaynaklara yönelmek anlamında kullanılmıştır. “Kitaptan okumak”, “Kitabın ortasından konuşmak” şeklinde yakın anlamlı türevleri vardır. [248/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

koca kıl-(ur): Kocatmak, yaşlandırmak anlamına gelen deyim, beyitte kıyamet gününün korkusuyla bir anda yaşlanmak, ihtiyarlamak anlamında kullanılmıştır. [272/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

koma bugünü yarına: Yapılması gereken işi ertelememek, vaktinde yapmak anlamındadır. [93/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

konanlar göçdiler(konup göçmek, gelip geçmek): Dünyaya gelmek ve ölmek anlamındaki deyim, istiare (metafor) yoluyla elde edilmiş olup, dünya konağa insanlar da göçmen kuşlara benzetilmiştir. Konup göçmek olarak da bilinir. Beyitteki “gelenler geçdiler” söz grubu da aynı anlamdadır. [1/10]

Yapı itibariyle zarf fiil öbeğinden oluşmuştur.

koynuna al-(a): Yanına almak, korumasına almak, yatağına almak anlamlarına gelen deyim, beyitte ölmek, toprağa (mezara) girmek manasındadır. Ayrıca, sevenin sevdiğini koynuna aldığını düşündüğümüzde deyimle ifade edilen ölüm hali, ürkütücü bir hal olarak değil sevenin sevdiğine kavuşması şeklinde anlamlandırılmıştır. [246/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kökini kaz-: Kökten kazımak, kökünden yok etmek anlamındadır. Beyitte, kötü huyları terk etmek anlamındadır. [83/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kudret kılıcın al-(muş): Kudret; güç ve kuvvettir. Allah’tan başkasında bulunmayan zâtî kuvvettir ve tecellînin kaynağıdır. Yoktan var etme gücüdür. Deyim, beyitte Allah’ın kuluna cüz’i kudret nasib etmesi, kendi yolunda olanı güçlü kılması manasındadır ki, kılıç bu hali temsil etmektedir. Manevî olarak, ruhun nefse karşı güçlü olması anlamındadır. [302/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kudret südin em-(en): Kudret; güç, kuvvet demektir. Allah’a ait olan zâtî kuvvet olup yine alemleri yoktan var eden kuvvettir. Deyim, beyitte dervişin Allah’a ait olan kudretten ve güçten istifade etmesi onu en temiz haliyle (süt) elde etmesi anlamında kullanılmıştır. [194/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

küfr tonın gey-(di): Küfr, örtmek, gizlemek, inkâr demektir. Tasavvûfta kesretin vahdette gizlenmesidir. Yine tasavvûfta dervişin fenaya ermesi anlamına gelir. Deyim, beyitte dışarıdan küfre batmış gibi görünmek, küfr içinde olmak anlamını taşırsa da, ton(elbise) giymek, dervişin olgunlaşması manasındadır.[332/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kul iken sultân ol-(dum): Mevki ve makama yükselmek anlamındaki deyim, beyitte seyr-i sülûke giren (kulluk) dervişin bu yolu tamamlamasıyla (sultanlık, şeyh, mürşid) ulaştığı manevi makam anlamında kullanılmıştır. Taç giymek, tahta oturmak, şah olmak aynı anlamlı türevleridir. [176/7]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

kul ol-(am): Türkçe köle anlamına gelen “kul” kelimesiyle yapılan deyim, tarikata girmek. Allah’a ciddi anlamda kulluk yapmak ve maneviyat yolunda Allah’a vasıl edici kâmil bir şeyhe bağlanmak anlamındadır. Kulluk, yalnızca âlemin gerçek sultanına boyun eğmektir. Sûfî, kulluğu bilmeyenlerin sultanıdır. Kulluk kemerini bağlamak, kulu kurbanı olmak ve bende olmak deyimleri diğer yakın anlamlı deyimlerdir. [4/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kulagundan çıkar-(mazsın): Kulağına küpe etmek, hiç unutmamak, her dem hatırd tutmak, bir olaydan ders almak anlamlarına gelen deyim, beyitte hiç unutmamak manasında kullanılmıştır. [235/2]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

kulak urup dinle-(yesin): Okunan veya söylenen bir sözü can kulağıyla dinlemek ve gereğini yerine getirmek manasında kullanılmıştır. [88/6]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kulavuz ol-(dı): Yol göstermek, yardımcı olmak anlamına gelen deyim, beyitte kişiyi (dervîşi) içinde bulunduğu zor şartlardan kurtarmak anlamında kullanılmıştır. Yol gösteren “ışk”tır ve somutlaştırma yoluyla (ad aktarması) kılavuz şeklinde adlandırılmıştır. [212/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Kur’ân yolına gir-(mez): Allah’ın kitabı, kutsal kitabımızın gösterdiği yol anlamındadır. İslam yolu, hak yolu. [115/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kurbân ol-(asum): Yoluna, uğruna can vermek anlamına gelen deyim, beyitte tasavvufi olarak kulun (dervîşin) dış ve iç âlemindeki hayvani yönlerini öldürmesi

anlamındadır. Yine beyitte, şeyhi uğruna, dost (Allah) yoluna can vermek anlamındadır. [46/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kurd kuş yi-(r): Kurda kuşa yem olmak şeklinde yakın anlamlısı olan deyim, beyitte nefesine düşkün olan insanlara ölümü hatırlatmak maksadıyla söylenmiş olup, mezarda börtü böceğin insan bedenini yiyip çürüteceği ve mezarda başına gelecek olanlar anlamındadır. [35/1]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

kurda kuşa ögün ol-(am): Kurda kuşa yem olmak, ıssız ve yalnız kalmak anlamına gelen deyim, beyitte ıssız bir yerde tek başına kalıp ölmek manasındadır. [384/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kuru emek-(dür): Boşuna çalışmak, gayesiz hedefsiz uğraşmak anlamlarına gelen deyim, Hakk'ı bilmek için çalışmak gerektiğini gerisinin boşuna harcanan bir emek olduğunu ifade etmektedir. [91/2]

Yapı itibariyle sıfat tamlamasından oluşmuştur.

kuriyiduk yaş ol-(duk): Kuru olmak; işe yaramamak, ürün vermemek, faydası olmamak anlamındadır. Yaş olmak ise bunun zıddıdır. Bütün bitkilerin yaşı yani canlı ve diri olanı ürün verip, faydalı olur. Kuruluk, canı olmamak, özü tükenmiş olmaktır. Deyim, beyitte ilahî aşk ile yeniden canlanmak, ürün verip, faydalı olmak anlamındadır. Derviş, istiare (metafor) yoluyla kuru ve yaş ağaca benzetilmiştir. [292/3]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kuşlarla tur-(gıl): Seher vaktinde uyanmak, gün doğmadan uyanmak ve ayağa kalkmak manasına gelen deyim, beyitte tan ağarırken kuşlarla birlikte ayağa kalkıp Hakkın huzuruna durmak anlamındadır. [88/5]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeinden oluşmuştur.

kuvvet vir-(ür): Kıymet ve önem vermek anlamındaki deyim tasavvufi anlam kazanarak gerçek aşk erine Allah'ın dayanma gücü vereceği manasına kullanmıştır. [1/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kuyı kaz-(anı): Tuzak kurmak anlamındaki deyim, birinin kötülüğünü istemek, engel olmak anlamındadır. [13/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kuyuya düş-(medin): Ölmek, mezara girmek anlamındadır. [260/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

küfrümi suya at-(dum): Tasavvufta su, anasır-ı erbâdan olup, alçak gönüllü olmanın sembolüdür. Ayrıca arınmanın ve hayatın kaynağıdır. Deyim, beyitte kesretten vahdete ulaşmak için kesrete (küfre) ait hususlardan kurtulmak ve su gibi arı olmak manasındadır. [71/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

küfür okın at-(arken): Ok atmak, yaralamak manasındadır. Küfrün ok atması ise, dervişin gönlüne şüphe düşürmek, onu yolundan alıkoymak anlamındadır. [351/12]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

kül eyle-(r): Yakıp kavurmak, birinin varını yoğunu yok etmek, parasını pulunu yemek anlamındaki deyim, tasavvufi olarak ve beyitteki bağlamı itibariyle cehennem ateşini söndürmek anlamında kullanılmıştır. Âşıkların ahı cehennem ateşini söndürecek kadar güçlüdür ve her şeyi yok edip, yakar. Deyim, kül olmak, kül etmek gibi yan anlamları çağrıştırmaktadır. [1/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

kül ol-(uban): Varını yoğunu yitirmek, bir acıdan dolayı çok üzüntü ve keder içinde olmak anlamlarına gelen deyim, beyitteki bağlam itibariyle göğе savrulmak, yükselmek anlamındadır. Yine beyitte tasavvufi olarak benlik varlığını yakıp kül etmek, arınmak, fenâ ve bekâya ulaşmak anlamında kullanılmıştır. [171/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

külhân ol-(updur): Külhân; hamam ocağı demektir. Deyim, beyitte ilahî aşka düşen dervişin geride neyi varsa hepsini yok sayması, terk etmesi anlamında ve ateşe atmak (külhan) anlamında kullanılmıştır. [245/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

külümi göge savur-(an): Bir şeyi ya da birisini yok edip geride bir şey bırakmamak anlamına gelen deyim, beyitte yok olmak, yokluk (fenâ) makamına ermek anlamında kullanılmıştır. [287/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

külümi suya at-(dum): Yandıktan sonra geriye kalan küldür ve kül de olsa yine cismanîdir. Bu sebeple külünü suya atmak deyimini “küfrümi suya atdum” deyimiyile aynı anlamda olup, kusurlardan ve dünyevi ihtiraslardan kurtulmak anlamındadır. [71/10]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

lâ’l eyle-(di): Konuşamamak, dilsiz etmek, susturmak anlamlarında kullanılan deyim, beyitte ilahi aşk yüzünden susmak, konuşamaz olmak anlamındadır.[390/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

lâ-mekân ol-(ur): Yersiz, yurtsuz anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak, yersizlik alemidir. Gerçek varlık olan Allah, zamandan ve mekândan münezzeh olup, sıfatı ve isimleriyle her an her yerde görülmektedir. İnsanın hakikatı olan ve Allah’ın ruhundan sıfatlar taşıyan ruh da Rabb’in bir emridir. Bu sebeple insanın gerçek yurdu mekansızlık alemidir. Yani ehl-i tasavvuf lâ-mekânidir. Beyitte, ilahi aşka ve bu yolun mertebelerine vasıl olan dervişin bir özelliği olarak verilmiştir. [93/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

lâyık ol-(madum): Bir işe ehil olmak, bir iltifata mazhar olmak anlamındaki deyim, beyitte dervişin dervişliği hakkıyla yerine getiremediği ve ilahi teveccühe mazhar olamadığı anlamındadır. [106/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

levh ü kalem çalın-(madın): Kur’an indirilmeden önce bütünüyle önceden yazılıp muhafaza edildiği belirtilen (Burûc Suresi 21-22. ayetler) ve levh-i mahfuz (korunmuş levha) denilen levhaya, levh denir. Kalem ise, bu levhaya alınacakları yazan ilahi kalemdir ve Kalem Sûresinde belirtilir. Tasavvufta levh, Allah’ın sonsuz bilgisi, kalem ise Allah’ın sonsuz iradesidir. Deyim beyitte, levh-i kalem dahi yazılmadan önce anlamında kullanılmıştır. [169/2]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

leylî ol-(ur): Gece anlamına gelen leyl kelimesi, beyitte Leylâ gibi olmak ve onun aşkını yaşamak, ona hayrân olmak anlamlarında deyimleşmiştir. [90/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

libâs gey-(gil): Elbise giymek anlamındaki deyim, beyitte dervişin özel bir şeyden ziyade ne bulursa onu giymesi anlamındadır. Çünkü derviş dünyalık nimetlerde seçim yapmaz. Onlar özellikle elbisenin sert ve kaba olanını giyer ki, bu onları âfetlerden uzak tutar. [119/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'nî bahrine tal-(duk): Derya ve deniz, Allah'ın gücü, bilgisi ve sıfatlarına benzetilir. Vahdet sırrına ermek için dervişin çok çalışıp, gayret etmesi gerekir. Deyim, dervişin mana yolunda sırlara vakıf olmak için gayret etmesi, çok çalışması anlamındadır. [133/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'nîde sultân ol-(ur): Mana âlemine vakıf olmak, insan-ı kâmil makamına ulaşmak anlamına gelen deyim aynı zamanda hikmet ve ma'rifet sahibi olmak anlamındadır. Beyitte, olgunluğa erişen derviş hükümdara teşbih edilmiştir. [97/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'nîden al-(maz): Anlama kabiliyeti zayıf olmak, algılayamamak anlamındadır ve beyitte cahil insanların vasfı olarak verilmiştir. [80/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'ni göster-(ür): Bir şeyin mana yönünü vermek, anlamını söylemek, açıklamak, şerh etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte anlaşılması güç olan sözleri açıklamak, izah etmek anlamında kullanılmıştır.[351/14]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'ni yüzini ört-(er): Anlam, hakikat, sır, rüya, marifet, gayb ve misal alemi için kullanılan deyim, beyitte hakikati ortaya koyan sözü gizlemek (münafıklar tarafından), engellemek anlamında kullanılmıştır.[407/13]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'nisin saç-(duk): Dervişin tasavvuf yolunda elde ettiği ilmî ve manevî birikimini insanların istifadesine sunması anlamındadır. Bu durum, tasavvufta şeyh, mürşid olmak anlamına gelir. [292/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'siyyet denizin geç-(en): Ma'siyyet; başkaları, başka şeyler demektir. Tasavvufta, Allah'ın dışındaki her şey mâsivâdır. Bu yüzden dervişin gönlünde Allah'tan başka hiçbir şeyin sevgisi olmamalıdır. Zira gönül Allah'ın evidir. Deyim, beyitte dervîşi Allah sevgisinden ve O'na ulaşmaktan geri koyan her şeyden uzaklaşması, bu engelleri aşması anlamındadır. Bu engeller çokluğu ve zorluğu yönüyle denize teşbih edilmiştir. [267/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'ârifet sat-(ar): Bilgi anlamına gelen ma'rifet, tasavvufta dört mertebenin sonuncusudur. Önce şeriat, sonra tarikat, sonra hakikat ve nihayet bu yaşamın, manâ açısından kişide ifade ettiği bilgi planındaki sonuçtur ve bir haldir. Ma'rifet, Allah'ın izniyle keramet ehli olmaktır. Beyitte de bu anlamda kullanılmış ve Yunus bir şekilde olgunlaştığını ifade etmiştir. Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur. [22/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mağrur ol-(magıl): Gururlanmak, kendini üstün görmek, tepeden bakmak anlamlarına gelen deyim, beyitte bilgisi ve ibadetiyle övünmek, bu yönüyle kendini üstün görmek anlamında kullanılmıştır. Gurûr, aldanmak demektir. Ehl-i tasavvûf için gurur, seyr-i sülûkte makama erdikçe vuslat zannedip kulluğu terk etmektir ki, bu hal helak olmak demektir . Yalnız ehl-i tasavvûf için değil, bütün insanlar için gurûr aldanmaktır. Aslolan kulluğun son ana kadar takvâ üzere devam etmesidir. Zira, her şeyin sahibi olan Allah, hikmet ve marifetin de mutlak kaynağıdır. Feyz ve keramet ondandır.[353/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mahrûm gönül-(mez): Beyitte dergâha gelenin eli boş gönderilmeyeceği, bir şekilde nasiplenip uğurlanacağı ya da dervîşliğe kabul edileceği manasınadır. [113/11]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mahrûm ko-(maz): Geride kalmak, elde edememek, imkanlardan yoksun olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte sahipsiz kalmamak, yalnız bırakmamak (Peygamberimizin ümmetine sahip çıkacağını bildirmek) anlamında kullanılmıştır. [81/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

makbûl ol-(a): İşe yaramak, beğenilmek, sevinçle karşılanmak anlamına gelen deyim, beyitte beğenilmek, üstün tutulmak anlamındadır. [115/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mâla kıy-(maz): Elde edilen şeylerden infak etmemek, yardımda bulunmamak anlamındadır. [57/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'lûm ol-(a): Ma'lum, bilinen demektir. Tasavvufta her şey ezeli âlemde belirlendiği için dervişler tevekkül ve tevhid sırrına riayet ederler. Deyim ayrıca, birinin (dervişin) halinin bir başkası (şeyh) tarafından bilinmesi anlamındadır. Yani dervişler şeyhleri tarafından ruhen takip edilir ve onların halleri şeyhe ma'lum olur. [56/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'nî bil-(en): Anlam, hakikat, sır, marifet anlamlarına gelen deyim, beyitte fizik ötesi yani gayb âlemine vakıf olmak, bilgi ve sırları bilmek anlamındadır. [56/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'nî şarâbını iç-(en): Tasavvufta uykuda görülen rüyaya ma'nâ denir. Anlam, hakikat, sır ve ma'rifet manasınadır. Beyitte deyim, mana âlemine dalma, ilahi aşka kavuşmak ve ma'rifet sahibi olma anlamındadır. [40/6]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

Mansûr ol-(an): Tasavvuf tarihinde önemli simalardan olan Hallac- ı Mansur, hikmet ve marifet makamlarına ermiş bir insan-ı kâmil olarak bilinir. Beyitte, tasavvuf yolunu ve bu yolun çilelerini, inceliklerini ancak, onun gibi olanlar anlayabilir denilmektedir. [40/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ma'sûkına ir-(di): Sevenin sevgiliye kavuşması. Tasavvufta, dervişin gaflete düşmeden manen her dem Allah ile olması, hikmet ve marifete erişmesidir. Yine ölmek suretiyle Allah’a kavuşmak manasındadır. [75/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mât ol-(ur): Saf dışı olmak, yenilmek anlamına gelen deyim, beyitte aklın karışması, idrak edememek, aklın güç yetirememesi anlamındadır. [48/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Mecnûn ol-(asum): Cûnûna düşmek, delirmek, kendinden geçmek, cezbeye gelmek anlamlarıyla birlikte Mecnûn gibi olmak anlamındadır. [46/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

meded eyle-(gil): Tasavvufta şeyhinden ve onun aracılığı ile Allah’tan (istimdat) yardım dilemek anlamındadır. Halk arasında da kullanılan deyim, dua özelliği taşır. [16/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

meded ir-(mez): Arapça yardım anlamına gelen kelimeyle yapılan bu deyim, dervişin Allah’tan ve şeyhinden yardım dilemesinin ifadesidir. Bu yardım Hakk’ın Rahmanî nefesten bağışta bulunmasıyla olur. [6/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mekan tut-(mış): Yer yurt edinmek, yerleşik duruma geçmek anlamına gelen deyim, beyitte mevki ve makam sahibi olmak anlamındadır. [273/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

melâmet gönlegin biç-(düm): Melâmet hırkası giymek anlamındadır. Melâmîlik, bir tarikat değil bir kişilik halidir ve bir duruştur. “Kınayanın kınamasından korkmayınız” (Maide/54) ayeti gereğince bildiği yolda (Hakk yolda) ilerlemek, eleştirilere kulak asmamak halidir. Bu hal ad aktarması yoluyla gönlek (hırka, giysi) anlamında somutlaştırılmıştır. [230/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

melâmet tonın gey-(em): Yermek anlamına gelen melâmet, “kınayanın eleştirisinden korkmamaktır (Maide/54). İlahi emir gereği insanları Hakk’a davet edenler, başta

peygamberler olmak üzere daima eleştirilmiş, yerilmiş ve dışlanmak istenilmişlerdir. Buna karşılık Hakk'ı savunanlar, bu duruma aldırmadan görevlerini ifaya devam ederler. Melâmîlik, bir tarz, üslup, meşrep ve yaşam biçimidir. Kişisel bir duruş ve tercihtir. Bu sebeple her tasavvuf ekolünde bu tipte kişiler vardır. Beyitte, deyim yukarıdaki izâhat doğrultusunda, eleştirilere kulak asmadan Hakk yolda yürümekte kararlı olmak anlamındadır. Bir meşrep olan Melâmîlik giysi (ton) kelimesiyle somutlaştırılmıştır. [209/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

melûl ol-(ası): Mahzûn, garip ve boynu bükük olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin çıktığı (aşk yolu) yolda zorluklar çekse de yalnız bırakılmayacağı, garip ve mahzûn olmayacağı anlamında kullanılmıştır. “Melûl melûl bakmak”, “melil mahzun olmak” gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [158/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

menendün yok: Eşi ve benzeri olmamak, eşi menendi yok gibi aynı anlamda türevleri olan deyim, beyitte tek ve benzersiz olmak anlamında ve su için kullanılmıştır. Ayrıca su, tasavvufta temizlenmenin ve alçak gönüllülüğün sembolüdür. [147/8]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

menzil bul-(an): Konak, mertebe, makam anlamına gelen menzil, beyitte seyr-i sülûke çıkan dervişin uğradığı makamlar ve dervişin ilahi aşk yolunda olgunlaşması anlamındadır. [40/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

menzilinden göç-(icek): Bulunduğu yerden ayrılmak anlamına gelen deyim, beyitte ölmek, ahiret alemine geçmek ve ruhun bedeni terk edip asıl aleme gitmesi anlamında kullanılmıştır. [261/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

merhemi ol-(asın): Merhem, bir tür ilaç olup, deyim olarak derde derman olmak anlamındadır. Beyitte, gönül (manevî) hastalığının iyileştirilmesi için lazım olan çare anlamında kullanılmıştır. [261/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mesel bagla-(sam): İbret, benzer, delil, hüccet ve sıfat meselin anlamlarıdır. Deyim, beyitte örnek verme ve delil gösterme anlamında kullanılmıştır. [183/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mest ol-(uban): Tasavvufta, ilahi aşkın tesiriyle kendinden geçmek, arınmak ve masivâyı terk etmek anlamındadır. Bir şeye hayran olmak ve ondan çok etkilenmek ise, deyim lûgat manasıdır. [12/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

meşhûr ol-(up): Bilinip tanınmak, şan şöhrat sahibi olmak, dile düşmek anlamındadır. [40/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

meydân iste-(me): Geniş alan demek olan meydan, tasavvufta kâinat anlamındadır. Yine mesnevî ayinlerinin yapıldığı yerdir. Deyim, beyitte başkalarıyla boy ölçüşmek anlamında kullanılsa da, Yunus Emre bu davranışın kendine uymayacağını ifade etmek istemiştir. Zira, meydan istemek, meydan okumak demektir ki, bu dervişliğe yakışmaz. [79/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

meydândan sür-(mişler): İstenmeyen davranışları sebebiyle birisini içinde bulunulan toplumdaki ve mekandan uzaklaştırmak anlamındadır. Deyimle ifade edilen istenmeyen davranışlar, tasavvuf yol ve erkânına uymayan haller manasıdır. [68/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mezâda vir-(ür) sat-(ar): Haraç mezat satmak deyimleriyle eş anlamlı olan deyim, beyitte kusur işleyen kişi yola gelmezse, göndermek, başından atmak manasıdır. Yine deyim, kişinin bir dergaha, tekkeye vakfedilmesi anlamını da taşır. Deyim, Faruk Nafiz'in "Maraşlı Şeyh oğlu satılmışım ben" mısrasını hatırlatmaktadır. [78/6]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

Mısır'da sultân iken: Mısır'a sultân olmak, deyiminin karşılığıdır. Deyim, beyitte mânâ âleminde yüksek bir makama sahip olmak anlamında kullanılmıştır. Halk arasında kendini beğenenler için de "sanki Mısır'a sultân oldu" şeklinde kullanımı vardır. [255/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

mihmân id-(elüm): Mihman, misafir demektir. Tasavvufi anlayışta dergaha gelen herkes, Allah'ın gönderdiği bir konuktur. Misafir evin bereketidir ve İbrahimî bir sünnettir. Beyitte, deyim şeyhi, mürşid-i kâmilî gönülde misafir etmek anlamında kullanılmıştır. [200/4]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

minber dep-(em): Minber, camide mihrabın solunda bulunan ve merdivenlerle çıkılan, hutbe okunan yerdir. Mana olarak, merdivenle çıkıldığı için, merhale merhale yükselmeyi ifade eder. Deyim, beyitte ilmi sahada yükselmek, ilim tahsil etmek anlamındadır. [126/6]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

mi'râc'a ag-(dı): Peygamber Efendimizin göğe (Mi'rac) yükselmesi hadisesidir. [149/3]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

misâl ol-(dı): Örnek teşkil etmek, dile düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte dile düşmek anlamındadır. [40/4]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

miskîn ol-(up): Zelil, hor, zavallı kimselere denir. Tasavvufta, varlığı yokluğa çeviren, kendisinde hiçbir varlık görmeyen sûfîler için kullanılan deyim, beyitte de aynı anlamdadır. [40/2]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

miskînlige geç-: Zelil, hor, zavallı kimseler için kullanılan bu kelime, beyitte tasavvufi olarak, varlık duygusundan sıyrılmak, kendisinde varlık duygusu, gurur ve kibir kalmamak anlamındadır. [21/2]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

mismil ol-(maz): Temiz, helâl anlamındaki deyim, beyitte beden ve nefsin temizlenmesi anlamındadır. [24/2]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

Muhammed nûrına bat-(an): Peygamber efendimizin yolundan giden, sünnetinden ayrılmayan ve onun şefaatine nail olanlar için kullanılan deyimdir. Yine bahsedilen nûr,

Efendimizin nûrudur. Buna Hakikat-ı Muhammediyye de denir. Allah'ın yarattığı ilk şey Efendimizin, nûrudur. Diğer bütün varlıklar, O'nun nûrundan yaratılmıştır. Deyimde, yine Peygamberimizden bir iz taşımak anlamı da vardır. [99/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

muhib ol-(an): Tasavvuf yolunu ve bu yolda olanları seven ancak bu yola girmeyenlere muhib denir ki, seven manasındadır. Deyim, beyitte ehl-i tasavvufu sevmek ve onlara yakın olmak anlamındadır. [265/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

muhkem ol-(a): Tahkim edilmiş, sağlam, dayanıklı, kuvvetli olan anlamlarına gelen deyim, beyitte manevi açıdan donanımlı olmak, imanı kuvvetli olmak anlamında kullanılmıştır.[417/15]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

muma dön-(er): Tasavvufta mum, sevgiliyi yani Allah'ı temsil eder. Beyitte ise, dervişin aşk ateşiyle olgunlaşan gönlü muma benzetilmiş ve yumuşayarak hal ehli durumuna geldiği anlatılmak istenmiştir. Aynı zamanda, muma dönmek yani benzemek, dervişin etrafını aydınlatarak merhaleye ulaştığının da ifadesidir. [66/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

murâd al-(maz): Amacına, isteğine kavuşmak, elde etmek anlamına gelen deyim, beyitte dünyaya bağlı olan dervişin nihayetlere eren, iradesinden sıyrılan arifler makamına erişemeyeceği anlamındadır. [44/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Mustafâ'ya ümmet ol-(an): Peygamberimize tabi olanlar, onun izinden gidenler anlamındadır. [112/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

müflis ol-(an): Maddi manada iflas eden kişi anlamındaki deyim, beyitte manevî cihetten çok zor durumda olmak anlamındadır. Şeytânın nefsine uyup, kibirlenerek cennetten kovulup müflis durumuna düşmesine telmih vardır. [185/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mülk beze-(yüp): Mülk, dünya anlamındadır. Deyim, beyitte dünyanın yaratılması ve her şeyin bir denge etrafında türlü şekillerde var edilmesi anlamındadır. [193/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mülk ü mâlî terk eyle-(miş): Her şeyi geride bırakıp gitmek anlamına gelen deyim, beyitte hiç kimsenin ebedi hayata giderken, dünya malı götüremeyeceğini hatırlatmak anlamında kullanılmıştır. [87/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

mülke sal-(dı): Yeryüzüne göndermek anlamındaki deyim, beyitte Allah'ın tüm alemi yarattıktan sonra, insanları yeryüzüne (mülke) göndermesi manasınadır. [169/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mülkin yık-(ar): Başa gelen kötü bir olay (Beyitte, ölüm anlamındadır.) sebebiyle malın mülkün elden çıkması, maddî açıdan büyük kayba uğramak anlamındadır. [198/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

münâcât id-(er): Fısıldaşmak, gizlice söyleşmek anlamındaki söz grubu, deyim olarak, dervişin kulluğunu gerektiği gibi yapamaması sebebiyle, sadık bir kalp, nefis ve akıl ile Allah'a düşük bir ses tonuyla yalvarması, dua etmesidir. [20/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

münâcâtlar kıl-(ur): Allah'a yalvarmak, gözyaşı döküp dua etmek, Allah'ın inayetini dilemek. [49/11]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

münevver ol-(dı): Aydınlanmak, ışıkla dolmak demektir. Dini olarak nurlanmak, nurla dolup aydınlanmak manasına gelir. Deyim, beyitte bütün âlemin, Peygamber Efendimiz'in nûruyla aydınlanması anlamında kullanılmıştır. Peygamberimiz, yüzünün nuru itibariyle aya benzetilmiştir.[342/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

münkir ol-(an): İnkâr eden, kabul etmeyen, karşı çıkan anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşka karşı olan, tasavvuf yolunu tasvip etmeyen anlamında kullanılmıştır. [92/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

mürvetlere düzül-(düm): Mertlik, iyilikseverlik, cömertlik, insanlık, ana-baba saadeti anlamlarına gelir. Deyim, beyitte saadet ve mutluluk içerisinde olmak anlamındadır.[301/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

müşahedeye gark ol-(an): Müşâhede, tasavvufta eşyayı tevhîd delîlî ile görmek ve mana aleminde görülen haller anlamındadır. Gark olmak deyimi ise içine düşmek anlamındadır. Deyimin tamamı ise, mana âlemine gark olmak, o mertebeye yükselme anlamındadır. [2/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

müşkil içinde kal-(duk): Zor durumda olmak, içinden çıkılması zor bir duruma düşmek, çözümü çok zor olan bir hal içinde olmak, darda kalmak anlamlarına gelen deyim, beyitte hakkın sıfatlarını anlatmakta zahiren güçlük çekmek anlamında kullanılmıştır.[305/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nakış(lar) yaz-(an): Allah'ın insanları ve kainatı türlü renk, biçim ve özelliklerde yaratması manasınadır. [112/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nakş u nigâr: Sevgilinin özelliklerini, sıfatlarını anlatmak, resm eylemek anlamındadır. Beyitte, süsleme ve gösteriş anlamı da vardır. Zira derviş için gösteriş dünya sevgisi anlamına gelir ki, tasavvufta bu hal kabul görmez. [39/1]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

nâkûsı çal-(dı): Çan çalmak anlamındadır. Cem makamıdır. Dervişin tövbe ile ibadete yönelmesini sağlayan uyanış, tefrika makamını hatırlama anlamındadır. Deyim, beyitte gafletten uyanıp Hakk'a yönelme vaktinin geldiği manasınadır. [130/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nâme düz-(er): Şarkı söylemek anlamında kullanılmıştır. "Name yapmak" şeklindeki ifadesi ise, bilip bilmemezlikten gelmek ve bahane ileri sürmek anlamındadır.[335/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nâra yan-(sun): Ateşlerde yanmak, cehenneme girmek, büyük acı ve felaketlere uğramak anlamlarına gelen deyim, beyitte Peygamberimizi sevmeyenler için beddua olarak kullanılmıştır.[344/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nasihat sat-(inca): Kendisi yapmayıp başkalarına yapması için öğüt vermek, özü sözü bir olamamak anlamında kullanılmıştır. [403/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nâz u niyâz: Cilve, işve anlamına gelen söz öbeği, tasavvufta aşığın ma'suka güç vermesi manasındadır. [45/3]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

nazar kıl-(dı): Bakmak, nazar etmek anlamlarına gelen deyim, tasavvufi olarak, şeyhin müridine bakarak onu cezbeye getirmesi ve menzile ulaştırması ve hal ehlinden etmesidir. Beyitte ise, Allah'ın kendi zatını temaşa için evreni yaratış anında ve evrendeki eşrefü'l mahlûkat olan insanın yaratılışından bahisle "yaratma, öldurma" anlamında kullanılmıştır. Nazar Allah'ın nazarıdır ve nûr-ı ilâhîdir. [12/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nazar ol-(dı): Nazara gelmek, nazara uğramak anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişin ilahi nazara muhatap olması, Hakk'ın lütfuna ve teveccühüne erişmek anlamında kullanılmıştır. Tasavvufta bu durum dervişin hâl ehli olması demektir. [208/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nazara döy-(mez): Nazar; bakmak, bakış demektir. Tasavvûfi olarak mürşidin manen dervişe bakmasıdır. Bu bakış, ilâhi feyzin aktarılmasına sebeptir. Mürşidin nazar etmesi, teveccüh kılmasıdır. Deyim, beyitte kalp gözüyle zuhur eden bakışa karşı konulamayacağı, bu bakışın tesirine dayanmanın zor olduğu manasındadır.[307/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nazaruna ir-(erise): Bakmak anlamına gelen söz bağlam itibariyle beyitte, şeyhin dervişine manevi yolla bakması anlamına gelip, bu bakış karşılıklıdır ve dervişin kısa bir zamanda yetişmesini sağlar. Aynı zamanda şeyhin teveccühünü kazanmak anlamındadır. [3/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nâzı geç-(di): Dileğini kabul ettirecek kadar hatırı sayılmak, aşığın maşuka güç vermesi anlamlarına gelen deyim, beyitte hatırı sayılmak, Hakk'ın teveccühüne mazhar olmak anlamındadır. [72/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nâzumı geç-(ürürse): Nazı geçmek, hatırı sayılmak, sözü geçer olmak anlamlarında kullanılan deyim, beyitte hatırını kırmamak anlamında kullanılmıştır.[349/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ne ‘âkilem ne dîvâne: Ne halde olduğunu bilmemek anlamında kullanılmıştır.[404/2]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

ne ‘akl u ne us: Bu deyim, anlamını beytin birinci mısrasına göre yüklenmiş olup, aşka düşen dervişte ya da kişide ve hallerinde akla uygunluk aranmamalı, zira aşk akıl değil gönül işidir. Ancak akıl aramamak, gerçek anlamda delirmek değildir. Sadece, kalbin ve metafizik yoğunluğun ön planda olmasıdır. [26/5]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

ne esrük ü ne humâr: Bu deyim, anlamını beytin birinci mısrasına göre yüklenmiş olup, aşka düşen kişinin kendisinden geçtiğini ifade eder ki, bu durum tasavvufta mesafe kat etmek anlamındadır. [26/5]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

ne hayr u ne şer: Hayr ve şer sözlük anlamlarında ve bağlam itibariyle olumsuz anlamında kullanılmıştır. [26/3]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

ne kara okıdı ne ak: Bilgisiz, cahil olmak anlamına gelen deyim, beyitte ilm-i ilahi'nin kemalâtı karşısında, insanın ilminin kendisinden bahsedilemeyecek derecede olması manasınadır. Yani ümmi olmaktan ziyade Allah'ın ilminin karşısında kul ne okursa okusun ne bilirse bilsin acizdir ve cahildir. Beyitte tevazu gösteren Yunus iyiden (ak) de kötüden (kara) de habersiz olduğunu hiçbir şey bilmediğini ifade eder. Tasavvufta hiçlik, fenâfillah ve bekâbillah makamıdır. [130/9]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

ne kul ne sultân bana: Maddi manada, kulluk ve sultanlığı reddetmekle beraber, tasavvufi yolda alınan mesafeyi de ifade eden deyim, bağlam itibariyle ruh planında bütün mesafeleri kat ederek, gönlü Hak ile dolan kişinin gözünde kulluğun da sultanlığın da önem arz etmediğini ifade etmektedir. [12/3]

Yapı itibariyle cümleden deyimdir.

ne turum var ne turagum: Bir yerde duramamak, huzursuz olmak, çok hareketli olmak, kararsız olmak, kalacak yeri olmamak anlamlarına gelen deyim, beyitte dur durak bilmemek, bir yerde sabit yaşayamamak anlamında kullanılmıştır. Sûfîler, aradıklarını bulana kadar ya da kendilerine verilen görevi yerine getirene kadar gezip dururlar. Bu hâl her yerde Allah ile bir olma halidir. Zira Allah zamandan ve mekandan münezzehtir. [175/4]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

nefs atın segirt-(dürem): Ruh, akıl, insan bedeni, ceset, kan, izzet, azamet, kötü nazar, işkence, arzu, murâd gibi anlamlara gelen nefis, beyitte istiare (metafor) yoluyla zapt edilmesi güç bir ata benzetilmiştir. Kötülüğü emreden manasına geldiği gibi, ilahi ben manası da vardır. Deyim olarak, nefsin arzu ve isteklerinin peşinden koşmak anlamına gelse de, beytin bağlamı göz önüne alınınca, deyimden aşk meydanında nefsi terbiye için uğraşmak anlamına geldiği de anlaşılmaktadır. [201/12]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefs evine düş-(di): İnsanın duygularıyla (nefsinin istekleriyle) hareket ettiği bir dönemdir gençlik. Bilinmek, fark edilmek, benlik sahibi olmak, sevmek ve sevilme bu dönemin en önemli göstergeleridir. Hareketleri aklına vursa da duygular ve nefis ön plandadır. Deyim beyitte bu haliyle nefsin esiri olmak anlamındadır. Deyimde, beden ve ona ait arzular istiare (metafor) yoluyla ere teşbih edilmiştir. [152/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefs evini yık-(am): Tasavvuf yoluna giren dervişin, dünyevî ve nefisî arzu ve isteklerini yok etmesi, varlığını Allah'a teslim edip, O'nun sıfatlarıyla var olmayı dilemesi anlamındadır. [197/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefs göline tal-(mışdur): Dünyevî arzu ve isteklerin peşinden koşmak kendinden başka hiç kimseyi düşünmemek anlamlarına gelen deyim, beyitte yine yöneticilerin ne kadar yanlış tutumlar sergilediğini ifade etmek için kullanılmıştır. [76/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefs kabzına düş-(di): Kabz, sıkıntı ve derdine düşme anlamındadır. İnsan, dünyaya geldikten hemen sonra, hem maddi (bedensel) hem de manevî (ruhsal) anlamda yardıma ve bakıma muhtaçtır. Beyitte, deyim insanın maddi ihtiyaçlarını giderme derdine düşmesi anlamındadır. [152/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefse koş-(arısın): Nefse uymak anlamına gelen deyim, beyitte hislerine uyararak aklını nefsin emrine vermek, nefesine yenilmek anlamında kullanılmıştır.[412/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefse uy-(up): Bir anlık öfke ve enaniyete kapılmak, nefsin isteğine boyun eğmek anlamlarına gelen deyim, beyitte nefsin istek ve arzularını dizginlemek gerektiği anlamında kullanılmıştır. [159/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsile savaş eyle-(yen): Kişinin kendisiyle mücadele etmesi anlamında kullanılmıştır. Deyimdeki savaş, kişinin (dervişin) nefsiyle olan mücadelesinin ve ne kadar zor olduğunu ifade için kullanılmıştır ve somutlaştırma yapılmıştır. [197/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsin bûtın sı-(masan): Nefs putunu kırmak demektir. Put, Allah’a şirk koşmak anlamına gelir. Her insanın putu, kendi nefsinin istekleridir. Tasavvuf erbabının bazısı, put’u; sevgili, ma’şuk olarak tanımlamıştır. Deyim, beyitte nefsin arzu ve isteklerini yok etmek, kırmak anlamındadır. “Nefs evini yıkmak”, “nefsin başını kesmek”, “nefs itini öldürmek” şeklinde eş anlamlı türevleri vardır. [280/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsin dokı-(yan): Nefsinin arzu ve isteklerine uymak manasındadır. [194/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsine kal-(ursa): Nefsine uymak, onun arzu ve isteklerine boyun eğmek manasınadır. [108/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsine kul ol-(anlara): Aklını ve gönlünü nefsinin emrine vermek, nefsanî arzular için yaşamak, ona esir olmak anlamlarında kullanılmıştır. [298/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsini depele-(miş): Nefsin arzu ve isteklerine uymamak, nefsini yok etmek, nefsin boynunu vurmak, ayak altına almak anlamlarında kullanılmıştır.[302/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsini semirt-(meye): Nefsinin arzu ve isteklerini yerine getirerek, onu tatmin etmeye, doyurmaya çalışmak anlamındadır. Nefis, doymak bilmeyen ve beslendikçe cüssesi büyüyen bir hayvana benzetilmiştir. [298/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsüm itini öldür-(em): Tasavvufta it, nefistir. Nefsi beslemek “it beslemek”, nefsi öldürmek ya da nefsten uzak durmak “itden kaçmak” deyimleriyle ifade edilir. Beyitte, dervişin nefsinin kontrolünü ele alıp, onun arzu ve isteklerinden kurtulması anlamındadır. Nefis somutlaştırılarak ite teşbih olunmuştur. [108/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

nefsüne kakı-: Kişinin kendi hatalarını görüp nefsine kızması, öz eleştiri yapmak, nefis muhasebesi yapmak anlamlarında kullanılmıştır. Deyim, beyitte kişinin nefsini terbiye etmesi, hataları nefsinin yüzüne vurması anlamında kullanılmıştır.[403/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nesne üt-(ersin): Mal mülk sahibi olmak, maddi kazanç elde etmek anlamına gelen deyim, beyitte ihlaslı, özü sözü bir olan kişinin manevî alemde kazanç elde edeceği anlamındadır. Yine deyim beyit bağlamında, manevî âlemde kazanç elde etmek için ilim almakla birlikte daha çok ihlaslı olmanın gerektiği anlamına geldiği de söylenebilir. [248/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

neşteri çal-(dumıdı): Kesmek, yaraya bıçak vurmak anlamlarına gelen deyim, beyitte öldürmek maksadıyla bıçak (neşter) vurmak anlamındadır. Tasavvufta öldürmek, birisini irşad etmek, manevî anlamda yeniden yapılandırmak manasınadır. [185/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nişâr ol-(mak): Döküp saçan kişi olmak, para saçmak anlamındaki deyim, beyitte cömert olmak anlamındadır. Cömertlik dervişlerin erdemidir çünkü. [32/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nişân(ın) al-(alı): Nişân; belirti, iz, yavukluluk işareti ve töreni, tuğra, fermân, taltif için verilen madalya vb. anlamlara gelir. Deyim, beyitte dervişin (aşıkın) dosta (maşuka) visâli ve Hakk ile bir olma makamına ulaşması anlamında kullanılmıştır. [189/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

nûr (üstüne) nûr katmag-(a): Tasavvufta nûr kelimesinin tecellisine mazhar olmak ve kalpten masivayı silmek anlamıyla beraber, çok güzel işler için ecir ve mükafat anlamındadır. Nûr üstüne nûr olmak, nûr içinde kalmak, nûrun alâ nûr gibi yan anlamları çağrıştırmaktadır. [1/9]

Yapı itibariyle cümleden deyim oluşumundadır.

nûra bak-(ar): Beyitteki bağlam itibariyle, sonsuz nûr sahibi Allah’a bakmak, onu görmek anlamındadır. Beyitte Hz. Musa’nın Tur dağına çıkması ve Hak Tealayı görmeyi dilemesine telmih vardır. [170/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

oda at-(an): Bilinen anlamında birini ya da bir şeyi ateşe atmak, yakmak ve çok riskli işlere girmek manalarına gelen deyim, beyitte birini (Hz. İbrahim’i) ateşe atmak anlamındadır. Deyimde Nemrud’un Hz. İbrahim’i ateşe atmasına telmih vardır. [199/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

oda gir-(e): Ateşe düşmek, cehenneme girmek, yanmak anlamındaki deyim, beyitte tasavvufi olarak, dervişin terbiye olması, aksayan yönlerini (budak), kusurlarını düzeltmesi ve olgunlaşması anlamındadır. [21/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

oddan şarâb iç-(di): İnsan öldükten sonra, İslam inancında mahşer günü yargılanır ve ameline göre ya cennete ya cehenneme gider. Deyim, beyitte dünyada iken güzel amel işlemeyenlerin cehenneme gideceği manasınadır. [152/15]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

okıyuban yaz-(madın): Tahsil görmemek, bir konuda eğitim almamak, ümmî olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte aynı anlamları ifade etmekle beraber, okuyup yazmanın her şey olmadığına da işaret etmektedir. Unutulmamalıdır ki, Peygamberimiz ümmî idi. [64/7]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

okıyup tut-(maz): İlmiyle amel etmemek, okuyup söyledikleriyle davranışlarının birbirini tutmaması anlamında kullanılmıştır. Özü sözü bir olmamak anlamı da vardır. [218/4]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

okları çıkmadın yaydan: “Ok yaydan çıkmadan” şekliyle bilinen deyim, iş işten geçmeden, zamanında davranmak anlamında olup, beyitte de aynı anlamda kullanılmıştır. Deyimde, yapılacak olan iş “ok” ile, işin zamanı ise “yay” ile somutlaştırılmıştır. [265/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

öd ağacı bigi yan-(ar): Hararetle ve sürekli yanmak anlamına gelen deyim, benzetme sanatıyla oluşturulmuştur. Öd, yürek demektir. Yüreğin bir ağaç gibi yanması, dünyevî arzulardan sıyrılmak anlamındadır. Çünkü ağaç, başkalarına olan güveni ve dayanmayı ifade eder. Oysa derviş yalnız Allah’a güvenir ve yalnız ona dayanır. Yanmak, olgunlaşmak manasınadır. [50/2]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

ögdi yarat-(dı): Özenerek ve özel olarak yaratmak anlamına gelen deyim, beyitte Peygamberimizin Hak tarafından özenilerek ve özel olarak yaratıldığını ifade eder. Kur’ân-ı Kerim’de ve hadîs-i kulsîlerde bu konu birçok yerde geçer. Halk arasında da fiziki olarak güzel olanlar içinde “Hak Teâlâ ögmüş de yaratmış” deyimini kullanılır. [81/2]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ögin dir-(mez): Ög; akıl, fikir manasındadır. Deyim, beyitte aklını başına almak, görüp ibret almak anlamında kullanılmıştır. [394/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ögüme düş-(di): Aklına düşmek, hatırlamak anlamındadır.”Yâdına düşmek” şeklinde Azerî Türkçesi’nde kullanılan eş anlamlı türevi vardır.[73/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ögüt al-(maz): Söz ve nasihat dinlemek anlamındaki deyim, beyitte gençlerin nasihat dinlememeleri anlamında kullanılmıştır. [76/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ögüt işit-(mez): Tavsiye ve nasihat dinlememek anlamındaki deyim, beyitte yine ahir zamanın özelliklerinden biri olarak ve özellikle halk için söylenmiştir. [60/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ögüt vir-(düm): Yol göstermek, nasihat etmek anlamındadır. [41/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ne gam: Gam yememek eş anlamlı deyiminin türevi olan bu deyim, tasa çekmemek, kaygılanmamak anlamındadır. Çünkü derviş için ölmek, üzüntü verici değildir. Bilakis, aşğın ma’sukuna kavuşması anıdır ve sevindiricidir. [26/10]

Yapı itibariyle edat öbeğinden oluşmuştur.

ömrin eskitme-(ye): Zamanın geçmesi, kişinin yaşlanması, takatten düşmek, uzun zaman emek vermek ve vakit geçirmek anlamlarına gelen deyim, tasavvufi olarak her mertebede pişikten ve gereken vakti tamamladıktan sonra, başka bir mertebeye yükselmek ve yeniden dirilmek anlamındadır. [3/13]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ömrin harc it-(mişem): Ömrü boşa harcamak, amaçsızca yaşamak, boşa vakit geçirmek, gelip geçici işlerle uğraşmak anlamlarına gelen deyim, beyitte hayatı anlamsızca ve asıl gayeden uzak olarak yaşamak manasındadır. [258/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ömrüm kadehi tol-(dı): Hayatın sona ermesi, ölmek anlamında kullanılmıştır. Deyimde insan ömrü kadehe teşbih edilmiştir. “Vadesi dolmak” şeklinde eş anlamlı türevi vardır. [184/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ömrün ipi üzül-(iser): İhtiyarlamak, güçten takattan düşmek, ölüme yakın olmak anlamlarında kullanılan deyim, beyitte yaşlanmak, ölüme yakın olmak manasında kullanılmıştır. Deyimde insan ömrü istiare(metafor) yoluyla gün geçtikçe incelen bir ipe benzetilmiştir.[384/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

öne sona kayk-(maz): Kaykımak, sağa sola sapmak, yoldan çıkmak, istikameti şaşırmaq anlamındadır. Deyim, beyitte çıkılan yolda en baştan sonuna kadar şaşmamak, dosdoğru devam etmek anlamında kullanılmıştır. [135/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

örü tur-(dı): Ayağa kalkıp sıralanmak, saf tutmak anlamındadır. Saygı ve hürmet göstermek anlamındaki deyim, beyitte Peygamber Efendimiz için kullanılmıştır. [149/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

özini gör-: Kendini bilmek, tanımak anlamındadır. Öz, cevher manasınadır ve kişinin kendini ifadesi için Allah'ın bahsettiği mahiyyetlerdir. Akıl ve nefis gibi. Deyim, beyitte kişinin kendini bilmesi ve mahiyyetinin nitelik ve mevcûdiyetlerini keşfetmesi anlamında kullanılmıştır. “Kendözin bilmek”, “kendözin görmek” gibi yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. [252/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

özini vir-(düm): Bir şeyin aslını, hamurunu, mayasını, neyden oluştuğunu, cevherini göstermek, sunup söylemek anlamında kullanılmıştır.[407/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

özü(m) göyne-(r) : İçin için yanmak anlamındaki deyim, çok üzölmek, acı çekmek anlamında olup, tasavvufi olarak için için yanmak, olgunlaşmanın ve arınmanın delilidir. [16/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

özün divşür-: Kendine gelmek, aklını başına almak manasına gelen deyim, beyitte tasavvuf yolunda dervişin kendini bilmesi, sınırlarını ve haddini bilip ona göre davranması anlamındadır. [99/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

pâk id-(e): Pâk, temiz, lekesiz, arı manasınadır. Deyim, beyitte Hakk'ın inayetiyle mânîen temizlenmek anlamındadır. [116/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

palâs giy-(en): Aba giymek, tarikate girmek, derviş olmak manasındadır. [99/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

palhenk kuşan-: Palhenk av veya suçluların bağlandığı kemende veya ipe denir. Dizgin, yular manası da vardır. Bektaşî ve Kalenderî'lerde nefsi ve onun arzularını dizginlemek maksadıyla, bele kuşatılan kemerin sol tarafına bağlanan el büyüklüğündeki taşa denir. Deyim, beyitte nefsini yenmek, onu dizginlemek manasında kullanılmıştır.[350/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

pâyimâl it-(sün): Çiğnenmek, ayaklar altına düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte eziyet ve cefâ çekmek,(nefsin terbiyesi için) anlamında kullanılmıştır.[390/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

pençe ur-(a): Vuruşmak, saldırmak anlamlarına gelen deyim, beyitte aşk ve aşka düşmüş kimseyle beyhude yere mücadele etmek anlamında kullanılmıştır.[307/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

perde aç-(ıla): Perde, örtü demektir. Allah ile insan arasında yetmiş bin perde vardır. Perdeler zulmânî ve nûrânî olarak ikiye ayrılır. Mal, mülk ve dünya sevgisi, şehvet zulmânî, Allah'a ait tecelliler ise nûrânîdir. Ehl-i tasavvuf'un seyr ve vuslat yolunda bu perdeleri aşması gerekir. Bu yüzden tasavvufta perde açılması veya yırtılması dervişin Allah'a bir adım daha yaklaşması manasınadır. Beyitte, Allah'ın darda olan kulu için ansızın yardım edeceği, engelleri (perde) kaldıracağı ifade edilmektedir. [71/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

perde ol-: Tasavvufta perde, nûrânî ve zulmânî olarak iki kısımda anılır. Allah'a ait tecelliler nûrânîdir. Mal, mülk, dünya sevgisi, şehvet vb. zulmânîdir. Seyr-i sülûkte zulmânî perdelerin kalkması gerekir. Perde açmak, perde yırtmak zulmânî perdelerden kurtulmak demektir. Perde, örtü demek olup, engel manasında da kullanılır. Deyim, beyitte bir şeyi örtmek, korumak manasındadır. [233/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

perdeler yırtıl-(a): Tasavvufta Allah’a ait tecellilerin her birisi bir perdedir. Seyr-i sülûk ve vuslat yolunda bu perdelerin kalkması gerekir. Beyitteki anlam ise, mahşer günü tüm perdelerin aradan kalkarak, her şeyin apaçık haliyle ortaya dökülmesi ve yeniden dirilme anı anlamındadır. [9/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

perdesüz yüri-(sen): Perde örtü demektir. Kul ile Allah arasındaki perdelerin bir kısmı nûranî, bir kısmı da zulmânîdir. Mal, mülk, dünya sevgisi, şehvet vb zulmânîdir. Allah’a ait tecelliler ise nûranîdir. Beyitte, deyim (maşuka) Allah’a ait perdelerin kalkması ve Hakk’ın bir an zatıyla tecelli (görünmesi) etmesi anlamındadır. [144/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

pertev it-(di): Pertev; ışık, nur, aydınlık anlamındadır. Deyim, beyitte ilahi aşkın kişiyi bedenen ve ruhen nurlandırması, aydınlık kılması anlamında kullanılmıştır. Gönlün aydınlanması, kişinin (dervişin) nefsanî arzulardan ve maleyânîden uzaklaşmasıdır. [233/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

pervâne gibi yan-(a): Pervâne, tasavvufta âşık, derviş manasınadır. Aşk ateşi (mum) Allah’tır. Gezegenlerin güneşin etrafında döndüğü gibi, pervâne (kelebek) de mum ateşinin (aşk ateşiyle) etrafında döner. Sonunda ateşe yaklaşır ve cismini ateşe dönüştürür. Yani sevdiğine (Allah’a) kavuşur. Beyitte, deyim Allah aşkıyla yanan derviş için kullanılmıştır. Yanmak, olgunlaşıp Allah’ın rengiyle boyanmaktır. Deyimde, derviş pervâneye (kelebeğe) istiare (metafor) yoluyla teşbih edilmiştir. Pervâne olmak yakın anlamlı türevidir. [150/2]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

pervâne ol-(an): Pervâne; kelebek demek olup, tasavvufta mum mecazı ile birlikte anılır ve âşık (derviş) manasınadır. Pervâne, mumun etrafında döner ve en sonunda mum ateşinde yanarak cismini ateşe dönüştürür. Yani derviş, ilahi aşk yolunda “ölmeden önce öler” nefsî arzularından sıyrılıp, varlığından vazgeçerek yerine Allah’ın varlık ve sıfatlarını koyar. Deyim, beyitte, gerçek manada âşık (pervane) olan anlamındadır. Aşık yani derviş, istiare (metafor) yoluyla pervaneye benzetilmiştir. [239/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

pervâz ur-(urlar): Tasavvufta uçmak ifadesiyle birlikte anılır ve etrafında dönmek, zikretmek anlamındadır. Deyim istiare(metafor)yoluyla elde edilmiş olup, dervişler kelebeğe benzetilmiştir. [1/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

peymâne iç-(ürdün): Peymâne; kadeh demektir. Tasavvûfta, manevî cezbe, manevî haz, şevk ve vecd anlamlarına gelir. Deyim, beyitte ilahi aşka düşmek, aşk şarabı içmek manasında kullanılmıştır. Bilinen içkinin sarhoşluğu ile, ilahi aşka düşen dervişiñ cezbe hali arasında benzerlik ilişkisi kadeh(peyman) üzerinden kurulmuştur.[320/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

peymânesi tol-(dı): Ömrünü tamamlamak, vâdesi yetmek manalarına gelen deyim, beyitte de aynı anlamdadır. İnsan ömrü kadehe benzetilerek somutlaştırma yapılmıştır. [87/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

pîrlar etegin tut-(dı): Derviş olmak, tasavvuf yoluna girmek anlamında kullanılmıştır. Dervişliğe el katmak, miskinliğe el katmak, aynı anlamdaki türev deyimlerdir. [71/13]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

rahmân yolına gir-(mez): Rahman ve rahim olan Allah'ın yolu, Müslümanlık anlamındadır. [115/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

rahmet saç-(ar): Rahmet sahibi Allah'tır ve kullarına rahmeti veren de odur. Beyitte, insanın insana iyilik, yardım ve lütufta bulunması anlamındadır. [49/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

rahmetine tal-(am): Allah'ın kuluna acıması, merhamet etmesi anlamına gelen deyim, beyitte kul hangi makamda olursa olsun Allah'ın rahmetine muhtaçtır. Bu sebeple O'nun rahmetini dilemek, merhametine sığınmak anlamındadır. [123/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

râzımı aç-(dum): Sırrını açmak, gizli şeyleri açık etmek anlamındadır. [196/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

rengi dön-(er): Rengi atmak, rengi uçmak, gibi eş anlamlıları olan deyim, korkudan sararıp solmak anlamında olup, beyitte her an ölüme biraz daha yaklaşmak anlamındadır. [28/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

rengüne boyan-(dum): Renk, beşeri bağlar ve ilişkiler, adetler demektir. Tasavvufta renk, nefis terbiyesinin her bir merhalesine karşılık değişir. Ayrıca, kalbin rengi sarı, ruh kırmızı, sır siyah, hafi beyaz ile karşılaşılır. Deyim, beyitte dervişin bu merhaleleri geçerek renksizlik derecesi olan insan-ı kâmile ulaştığı anlamında kullanılmıştır. [129/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

reva gör-(mez): uygun bulmamak, layık görmemek anlamındaki deyim, beyitteki bağlam itibariyle de uygun bulmamak, kabullenmemek anlamındadır. [2/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

revân eyle-(di): Revân; akma, gitme, can ve ruh anlamlarına gelir. Deyim, beyitte insana can verilip, dünyaya gönderilmesi anlamında kullanılmıştır.”Revân olmak” deyimiyile eş anlamlıdır.[358/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

riyâzât çek-(üp): Terbiye ve ıslah etme, eğitime anlamındaki deyim, tasavvufi olarak nefsi eğitmek için onu maddi arzu ve isteklerden mahrum bırakmak, nefsi ibadete alıştırmak anlamındadır. Bu hal, sûfîler için bir ömür süren “barışı olmayan savaştır.” [36/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

rûh cisime ulaşmadın: İnsanın cismen yaratılıp, ruh üflenmeden önceki hali ve dünya hayatında da kişinin kendini (özünü-ruhunu) keşfedip olgunlaşma sürecini yaşaması hali anlamındadır. [94/4]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

sa’y id-(e): Çalışıp gayret etmek anlamındadır. Deyim, beyitte maksada ermek için sözden ziyade çalışma ve gayret etmek gerektiği anlamında kullanılmıştır. Zira tasavvuf yolu sözde değil özde gayreti gerektirir.[313/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sabr u karâr: Başa gelen her türlü bela ve imtihanlara dayanma, tevekkül ile karşılama, gaflete düşmeme, şeytanın ve nefsin arzularına uymama anlamlarına gelen deyim, beyitte sevgiliyi (Allah) andıkça onu görmeye olan iştiyaktan dolayı, sabrın ve verilen sözlerin tutulmaması endişesi anlamındadır. [73/2]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

sâdık ol-(mak): Tasavvufta içi dışı (sır ve aleniyye) bir olmak, söz ve işinde sadakatli olmak, verdiği sözde durmak anlamındadır. Bu hali devam ettiren derviş, sıddıklar zümresine erişir. Sıdk, içte ve dışta Allah ile beraberliği muhafaza ile olur. Deyim, beyitte İslam (Kur'an ve sünnet) hükümlerine bağlı kalmak anlamındadır. [137/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sadır yirine geç-(düm): Sadi, göğüs veya iki omuz arası, sine anlamındadır. Tasavvufta ruh demek olup, seyr-i sülûkte kalbin mertebelerindendir. Kalbin her türlü yanlış fikir ve duygudan arınması halidir. Gönlünde ilahi marifet pırıltıları görünen dervişin halidir. Beyitte, bu mertebeye gelmiş olmak, dergâhta başköşeye oturmak yani, şeyhlik mertebesine erişmiş olmak manasınadır. [106/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

saf bagla-(nmış): Bir araya gelmek, saf tutmak namaz için yan yana el bağlayarak dizilmek anlamlarına gelen deyim, beyitte herhangi bir düşünce için bir araya gelmek anlamında kullanılmıştır. [83/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

safâlık vir-(mesün): İyilik, derman bulmak anlamına gelen deyim, beyitte ilahi derde düşen dervişin bu dertten kurtulmak istememesi anlamındadır. Çünkü ehl-i tasavvuf için en büyük dert, dertsiz olmaktır. [101/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

saga sola bak-(gıl): Etrafını kollamak, çevrede olup bitene bakmak anlamındaki deyim, beyitte bağlam itibariyle manevî açıdan yanlış yola girmemek için, dikkatli olmak ve doğru ile yanlış ayırt etmek anlamındadır. [23/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

sagda solda: İçinde yaşanılan her yer, her taraf anlamındadır. [39/6]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

sağlık safâlık: Sağ, salim, sağ selamet şeklinde yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte sağlıklı ve huzurlu, mutlulukla anlamında kullanılmıştır. [292/2]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

sağ selâmet: Sağlıklı ve emniyet içerisinde olmak anlamına gelen deyim, beyitte kendi halinde ve Hakk'ın takdir ettiği şekliyle yaşamak anlamında kullanılmıştır.[413/3]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

sağım solum gözle-(düm): Etrafı kolaçan etmek, her yeri taramak, kontrol etmek anlamında kullanılmıştır.[339/5]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

sâhib-kırân: Arkadaş, dost, bir şeyin maliki anlamına gelen sahip kelimesiyle kurulan deyim, tasavvufta sohbete katılan, mürid, musahip gibi manaları ifade eder. Kıran iki kutlu (güneş-jüpiter) yıldız ve iki kutsuz (zuhal-merih) yıldızın aynı dereceye gelmesidir. Padişahın tahta çıkışı uğurlu yıldızların anına denk gelirse, ona sahib-i kıran denir ki, kutub ve himmet eri anlamına gelir. Beyitte ise deyim, himmet eri olmak ve tasavvufta ulaşılan bir mertebenin göstergesi olarak kullanılmıştır. Bu ifade Hallac-ı Mansur'un "enel Hak" ifadesine yakındır. [31/1]

Yapı itibariyle sıfat tamlamasından oluşmuştur.

sakal u saç: Mezarda çürüyüp dökülecek insan uzuvlarından anlamında kullanılmıştır. [35/2]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

sala vir-(ürler): Ölen kişinin ardından yapılan duyuru. [113/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

salacam sarıl-(ur): Ölen kişinin kefenlendikten ve tabuta konduktan sonra, tabutun taşındığı üzeri düz dört kollu tahtaya salaca denir. Deyim, beyitte salacanın hazırlanması anlamındadır. [184/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

salâvât vir-: Peygamberimiz Hz. Muhammed'(SAV) anmak ve onu övmek için okunan dua'dır ve dînî bir görevdir. Salât-û selâm, salâvât getirmek, diğer eş anlamlı deyimlerdir. **[81/1]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sâlûsluk elûme gir-(di): Ele geçirmek, elde etmek anlamındaki deyim, beyitte bağlam itibariyle, riyakârlık yapmak anlamında olup, dervişin yaptığı işleri ve amelleri gösteriş olarak yorumlaması ve kendinden hoşnut olmaması manasındadır. Yine bu işi kendi yapmamış olsa bile, dervişliği kimilerinin gösteriş ve iltifat için yaptığını ifade etmek istemiştir. **[106/5]**

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

sâlûsluk sat-(arsın): Sâlûs; hilekâr, riyakâr, düzenci demektir. Deyim, beyitte kimi dervişlerin riyakârlık yaptığı anlamında kullanılmıştır. Riya, ibadet yaparken Allah'tan başkasını düşünerek, ihlası ve samimiyeti terk etmektir. **[378/8]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sarrâf ol-(alum): Altın alıp satmak anlamındaki deyim, bir işin uzmanı olmak, en ince ayrıntısına kadar bilmek, işin ehli olmak manasındadır. Buradaki sarraflık, insan özünün ve mana âleminin sırlarına sırlarına, özüne ve cevherine vakıf olmak anlamındadır. **[121/5]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

satu-bâzâr eyle-(r idi): Alış veriş yapmak, ticaret yapmak, alıp satmak anlamlarında kullanılmıştır. **[87/5]**

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

savaş kur-(alar): Savaşmak, mücâhede etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ölen kişinin bıraktığı miras için varislerin birbirleriyle sürtüşmesi, sen-ben davasına düşmesi anlamında kullanılmıştır. **[340/5]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sebak itme-(ye): Ders almak anlamına gelen deyim tasavvufi olarak, bir mürşid-i kâmile bağlanmak ve ondan ders almak, el almak anlamındadır. **[3/4]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sebil ol-(uben): Sebîl; yol demektir. Yine, insanlara sadece Allah'ın rızasını gözeterek su dağıtılan yerlere de sebil denir. Deyim, su gibi akmak ve haddinden fazla, bedava, istenilenden daha çok gibi anlamlara gelmektedir. Beyitte, karşılıksız ve haddinden fazla anlamında kullanılmıştır.[316/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

secde eyle-(di): Allah'ı ta'zim için, yüzü yere koymak anlamındadır. Allah'ın sürekli zuhuru ile, beşerî özelliklerin silinip yok olması anlamındadır. [94/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sefer id-(e): Göçmek, ölmek anlamında kullanılan deyim, aynı zamanda dünya hayatının zamanla sınırlı bir seferden ibaret olduğu anlamını da vermektedir. Dünya hayatı bir sefere benzetilmiştir. [56/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sefere var-(am): Sûfinin Allah'a doğru yolculuk yapması anlamına gelen deyim, beyitte aradığını bulan bir dervişin başka bir yere (tekke veya dergaha ya da başka bir şeyhe) gitmeyeceği anlamındadır. Tasavvufta sefer, önce harici âlemde sonra mana âleminde kişinin kendi içine yaptığı nefisle mücadele serüvenidir. [43/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

segirdüm otur-(dum): Koşup oturmak anlamındaki söz öbeği, beyitte bir işte öne geçmek için acele etmek anlamında kullanılmıştır. [106/4]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

sekiz uçmag id-(e): Cennet anlamındaki deyim, beyitte güzel ve tatlı sözün, içinde bulunulan ortamı cennet gibi güzel hale getireceğini ifade etmektedir. Beyitte, tatlı ve güzel sözlerin konuşulduğu ortam cennete teşbih edilmiştir. [102/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

selâm kıl-: Selam vermek demektir. Deyim, beyitte Peygamber Efendimize, O'nun adı anıldığında selât ü selam getirmek ve O'na olan saygıyı dile getirmek gerekliliği anlamında kullanılmıştır.[321/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sen-ben di-(mek): Enaniyet sahibi olmak manasınadır.

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

senligün elden bırak-: Benlik davasından ve nefsin arzularından vazgeçmek, özünü terbiye etmek manasınadır. [54/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ser-gerdân ol-(a): Kendinden geçerek ve hiçbir hesap yapmadan, kendini Allah’a teslim etmek, benliğinden vazgeçmek anlamındadır. [9/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

serhoş eyle-(di): Kendinden geçmek anlamındaki deyim, tasavvufta dervişin ilahi aşka düşmesi anlamındadır. [10/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sevdâya düş-(di): Birine tutulmak, âşık olmak anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşk manasındadır.[404/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sev-sevüye düş-(di): Ergenlikle birlikte gönül dünyası değişen gencin, aşka ve sevdaya tutulması anlamındadır. [152/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

seyrân kıl-(asum): Yürümek, gezmek ve gitmek anlamındaki söz gurubu, beyitte tasavvufi olarak bir dergâha girmek ve böylece Allah’a ulaşmak üzere manevi bir yolculuğa çıkmak anlamındadır. [46/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sıdk odına gümânı yak-: Güman, kalpteki şüphe anlamındadır. Sıdk, müridin içiyle dışının bir olması, gaflete düşmeden içi ve dışıyla istikametini bozmadan Allah ile beraberliğini muhafaza etmesidir. Deyim, beyitte sıdk çerçevesinde gönüldeki şüpheleri yok etmek böylece tarikatte dosdoğru olup, gizli ve açık kusurlardan arınmak anlamındadır. [54/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

sır aç-: Gizli şey, kök, kıymetli, asıl, nikâh, bir şeyin efdali gibi anlamlara gelen sır, tasavvufta kalpte bulunan Rabbâni bir latifedir. Sır müşahedenin yeridir. Ruhânî bir nûr olup,

nefsin hallerindendir. Sır olmazsa, nefis tek başına bir fayda elde edemez. Beyitte deyim bağlam itibariyle bu anlamların yüklü olduğu sırları söylemek ve gönlünü açmak anlamındadır. [21/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sır ol-(am): Gizlenmek, gözden kaybolmak anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvufi anlamdadır. Tasavvufta sır, müşahadenin yeri olup nefsin hallerindendir. Sır, kalpte bulunan ilahi bir latifedir. Nefsin yanında sırrın himmeti olmazsa, bir fayda elde edilmez. Beyitte deyim, dervişin bizzat ilahi bir sır haline dönüşmesi ve böylece her kişiye ve nesneye ulaşması, bilinmesi anlamındadır. “Sırta ermek” deyimiyile yakın anlamlıdır. [201/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sırâtdan geç-(er): Sırât; yol demektir. Cennete girmek için geçilecek olan ve geçilmesi inceliğinden dolayı çok zor olduğu rivâyet edilen yol, köprü olarak da bilinir. Deyim, beyitte geçilmesi zor bir yol, köprü anlamında kullanılmıştır. Bu köprüden ancak doğru yol üzere olanlar geçecektir.[417/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sırdaş ol-(an): Gizli olan, öğrenilmesi istenilmeyen şeyi bilen iki kişi. Aynı sırrı paylaşanlar anlamındadır. [99/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sırta ir-(mez): Tasavvufi olarak kalpte bulunan ilahi bir latifedir. Sır, müşahadenin, kalp marifetin yeridir. Kalpte sır olmazsa nefis aciz kalır ve sırrın himmeti olmazsa bir fayda elde edilemez. Beyitte, ilahi nûrun manaları anlamında kullanılmıştır. [110/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sil olup ak-(up): Sel olup akmak olarak bilinen deyim, tasavvufi olarak aşk sarhoşu olan dervişin bir sel gibi coşkunluk halini idrak etmesidir. Bu hal nefsin yok olması halidir. İlahi aşka düşen derviş “coşkun bir sele” teşbih edilmiştir. [217/3]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

sile vir-(di): Sele vermek, bir iş için verilen emeğin boşa gitmesi, bir nesne veya bir kişi için sürüklenerek gözden kaybolmak anlamında kullanılan deyim, beyitte nice dervişim diyenlerin bu yolda kaybolup gittiği anlamında kullanılmıştır.[390/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

simsârlık sat-(arsın): Alışverişte aracılık yapmak, miyancılık yapmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi sırra vakıf olmadığı halde öyleymiş gibi davranmak, söz söylemek anlamında kullanılır.[378/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sine gir-(ince): Mezara girmek anlamındadır. [98/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sinlerini bekle-(r): Başını beklemek, başında durmak, mezarını beklemek anlamlarında kullanılmıştır. [82/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

siyâset kur-(ıla): İdare kurmak, idareyi ve iradeyi ele almak, yönetime sahip olmak anlamındaki deyim, beyitte kıyamet gününde mahşerde kurulacak mahkeme-i kübrâ anlamında kullanılmıştır. [127/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sofilik sat-(mayalar): Dervişin, dervişliği bir övünç ve gösteriş kaynağı olarak görmemesi ve ilahi aşka riyâ katmaması anlamındadır. [57/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sohbete döy-(meyen): Tarikatte esas olan iki şey, sohbet ve hizmettir. Derviş bu iki şeyle mana âleminin yüceliklerine erişir. Sohbet, şeyhin ruhundaki kabiliyetleri müride aktarmasıdır. Peygamber Efendimiz de sahabeyi sohbetleriyle yetiştirmiştir. Deyim, beyitte tasavvuf okulunun bu eğitimine katlanmak ve sohbetlerde anlatılan mana ve hikmetlerin sorumluluğunu yerine getirebilmek anlamlarındadır. [58/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

son pişmanlık assı kıl-(maz): Son pişmanlık fayda vermez şeklinde ifade edilen deyim, beyitte henüz vakti varken ve iş işten geçmeden anlamıda kullanılmıştır.[314/6]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

sovuk suyıla yu-(yalar): Özen ve itina göstermeden, baştan savarcasına muamele etmek anlamına gelen deyim, beyitte ölen kişinin garip (yabancı) olması sebebiyle sıradan bir

muameleyle cesedinin yıkanması anlamındadır. Yabancılığın, yalnızlığın ifadesi olarak kullanılır. [277/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

soy-(ın) soyla-(yup): Ululamak, soylu göstermek, ta'zim ve manzum-müsecca destan söylemek anlamlarına gelen deyim, beyitte tasavvuf büyüklerini (şeyh, mürşid, evliyâ) öğrenip, onlara gereken saygı ve önemi göstermek manasında kullanılmıştır. [181/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

söz demini bil-(e): Sözü zamanında söylemek anlamındadır. [102/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

söz ile dög-(dük): Tartışılan bir konuda, karşısındakinin fikirlerini yine onun tezleriyle çürütmek, karşılığını vermek anlamındadır. [80/3]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

söz ma'nîsin dinle-(rsen): Sözüün mana planındaki karşılığını ve asıl manayı görebilmek anlamındadır. [103/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

söz sat-(arsın): Deyim, beyitte dinin aslında ve özünde yer almayan söz ve hükümleri, dinin aslıymış gibi tevil yoluyla anlatmak, konuşmak anlamında kullanılmıştır. Deyim, dil ve ifade yeteneğini kullanmak anlamına da gelir. [248/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

söz var kılur gönüli şâd söz var kılur bilişi yad: Konuşmanın ve sözün tesir gücünden bahseden bu deyim, sözün söyleniş biçimi ve seçilen sözün doğru seçilmesi gerektiğini ifade etmektedir. [42/2]

Yapı itibariyle birden fazla kafiye cümleden oluşmuştur.

sözi bişür-(üp): Söylenilecek sözü, söylemeden önce duygu ve düşünce süzgecinden geçirmek anlamındadır. Bin düşün bir söyle deyimleriyle eş anlamlıdır. Yine söz, olgunlaşıp, kıvamını bulduktan sonra söylenilmeli anlamındadır. [102/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sözleri çat-(ar): Bir araya getirmek, birleştirmek, bir çatı altında toplamak anlamındaki deyim, beyitte konuşmak, anlatmak, bilgisini aktarmak anlamındadır. [22/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sözünü geçür-(iserdi): Sözünü dinletmek, saygınlığı ve itibarı olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte bulunduğu yerde saygın ve itibarlı biri olarak, herkes tarafından dinlenir olmak anlamında kullanılmıştır.[359/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sözünü usula düş-(ürgil): Sözü akıllıca, akıl süzgecinden geçirdikten sonra söylemek anlamındadır. [102/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

sözünüz dut-(a): Söz, nasihat dinlemek anlamında kullanılmıştır. [104/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

su ile yun-(ur): Tasavvufta kişilik teşekkülü ile ilgili dört unsurdan biridir. Su, alçak gönüllü olmayı ifade eder. Deyim, beyitte, temizlenmek ve arınmak anlamındadır. [24/4]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

sular gibi çağla-(r mısın): Bahar mevsimiyle birlikte suların coşkun halde akması, sağa sola çarparak, köpürerek akması anlamına gelen deyim, beyitte dervişin cûşa gelip taşkın bir hal yaşaması anlamında kullanılmıştır. Dervişin ilahi aşk sebebiyle düştüğü bu hal, baharda coşan, köpüren ırmaklara teşbih edilmiştir. [270/1]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

sultan tahtı: Sultan, tasavvûfi olarak mürşid-i kâmil ve Allah anlamına gelir. Deyimde gönül, istiare(metafor) yoluyla tahta benzetimleştire. Gönül(kalp) Allah'ın (sevgilinin, gönül sultanının) evidir.[365/3]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

sultân yolına gir-(mez): Şeyhin, mürşidin terbiye metodu, öğrettikleri ve gösterdiği istikamet anlamındadır. [115/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

sultânlığa düş-(di): Ergenlik yaşına gelen gencin, akıl ve ruh dünyasının da değişmesi ve gelişmesiyle birlikte, hayata ait birtakım hedeflerin peşinde koşmak manasınadır. [152/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sûret beze-(megil): Biçim, şekil, heykel, çeşit anlamına gelen sûret, dış görünüş manasınadır aynı zamanda. Beyitte, deyim dünyanın faniliği sebebiyle dünyevî mala-mülke ve arzulara önem vermek anlamında kullanılmıştır. [74/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sûret bozu-(ıser): ihtiyarlık sebebiyle elin yüzün kırışıp buruşması, dış görünüşün diriliğini yitirmesi anlamında kullanılmıştır.[384/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sûret dön-(er): Görünüş, şekil anlamına gelen sûret, deyimde insanın ilerleyen yaşlarda bedeninin canlılığını yitirdiği anlamında kullanılmıştır. Halk arasında “nevri dönmek” şeklinde yakın anlamlı türevi vardır. [152/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sûret yap-(madın): Şekil, çeşit, nevi, biçim vs. ortaya koymak anlamındaki deyim, beyitte kudret sahibinin (Allah’ın) âlemi yaratması anlamındadır. [196/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

sûretüni vîrân eyle-: Sûret, şekil, heykel, çeşit, nevi gibi anlamlara gelir. Viran, yıkıntı ve dünya anlamlarına gelir. Deyim, beyitte dervişin kusurlu hallerini yok etmesi, yıkıp viran etmesi anlamındadır. Tasavvufi olarak sûretin yıkılması, dervişin makamının yükselmesi, dünyevi varlıklardan sıyrılması anlamındadır. [54/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

suya ban-(madın): Suyu girmek, suya dokunmak anlamlarına gelen deyim, beyitte bağlam itibariyle ibadet hazırlığı yapmak, abdest almak manasınadır. [116/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

suya yun-(alum): Su, ilahi feyzi kaynağından içmek anlamı taşır. Deyim beyitte bağlam itibariyle arınmak, temizlenmek manasınadır. [116/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

suyıla gönül yu-(nmaz): Su, harici lekeleri ve kirleri temizler. Gönül kirini ve gönül pasını suyun çıkarması imkansızdır. Deyim, beyitte bazı meselelerin çözümünün bilinenlerin dışında bir şeylere bağlı olduğu ve farklı çözüm yolları gerektirdiği anlamındadır.[304/5]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

suyum ılı-(dı): Ölen kişiye abdest aldirmek ve onu yıkamak için hazırlanan suyun ısınmış olması ve kişinin ölmesi anlamına gelen deyim, halk arasında ölmesi yakın olan ya da belaya bulaşan insanlar için de kullanılır. “Suyu ısınmak” şeklinde yakın anlamlı türevi vardır. [184/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

Süleymân ol-(dı): Tabiata ve varlıklara Allah’ın izniyle hükmeden Süleyman Peygamber gibi olmak anlamındaki deyim, beyitte ehl-i tasavvufun gönül gözüyle tabiata nazar etmesi, gönül diliyle varlıkları anlaması, ilahi sırra mazhar olması anlamındadır. Bu noktaya ulaşan derviş, Süleyman Peygambere teşbih edilmiştir. [118/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şâdî ol-(ur): Sevinçli, neşeli olmak anlamına gelen deyim, beyitte dervişin tasavvuf yolunda mertebesinin yükselmesi anlamıyla beraber, yine mutlu olmak, neşelenmek anlamındadır. [49/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şah ol-(dum): En üst yönetici olmak, padişah olmak anlamlarına gelen deyim,beyitte tasavvûfi olarak mana aleminin sultanı olmak, mürşid-i kâmil mertebesine erişmek anlamında kullanılmıştır.[302/17]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şarâba kanı-(cak): İlahi aşk anlamına gelen şarab, beyitte cennete girmek, cennet nimetlerinden doya doya istifade etmek anlamında kullanılmıştır. [127/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şardan şara gez-: Diyar diyar dolaşmak anlamına gelen deyim, beyitte derdine çare aramak sebebiyle (aşk derdine) gezip dolaşmak manasındadır. [277/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

şası bak-(mak): Yanlış bakmak, kötü gözle bakmak, iki görmek anlamlarına gelen deyim, beyitte dervişlere ta'n etmemek "ayıplamamak" onları yanlış değerlendirmemek, kötü gözle bakıp horlamamak anlamında kullanılmıştır. **[163/1]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şefâ'at eyle-(yesi): Aracılık yapmak anlamına gelen deyim, beyitte Peygamberimizin ümmeti için mahşerde şefa'at dileyceği, yani, Hak Teâladan şefâ'at ve af dileyceği anlamındadır. **[100/5]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şefâ'at um-(ar): Aracılık yapmak anlamına gelen deyim, bir kimsenin dileğinin kabulü için Allah'ın velî kullarını veya Peygamberimizi vasıta-vesile yapması anlamında kullanılır. Deyim yardım manasına da kullanılır ki, beyitte bu anlamdadır. **[81/6]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şehd ü şeker ol-(sun): Bal ile şeker olsun anlamındaki deyim, yine bir dua ve temenni olarak yemek için kullanılmıştır. Deyimin yakın anlamlı olarak, yağ ile bal etmek şekli vardır. **[13/2]**

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

şerbetin iç-(er): Tasavvufi olarak, İlahi sevgi, aşk şarabı, feyz anlamlarına gelen deyim, beyitte ölmek anlamında kullanılmıştır. Deyim, ölümün şerbete teşbihi ile elde edilmiş ve somutlaştırılmıştır. Derviş için ölüm, düğün gecesidir ve asıl âleme, sevgiliye (Allah'a) açılan bir kapıdır. **[103/4]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şerbetleri elden ko-(yup): İçecek, ilahi feyz, ilahi aşk, aşk şarabı anlamındadır. Bazı tasavvuf okullarında beyat edecek derviş için, şeyhin yaptığı telkin ve içirdiği şerbet için, şerbet vermek deyimini kullanılır. Beyitte, deyim dervişin rahatlığı, dünya nimetlerini ve nefsinin arzularını terk etmesi anlamlarındadır. **[140/1]**

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

şerh id-(en): Şerh açıklama, izah, yarmak, deşmek, açığa çıkarmak manasındadır. Beyitte, dört kitabın hikmetini ve hakikatini araştırmak anlamında, yani deyim sözlük anlamında kullanılmıştır. **[38/5]**

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şerîk kat-(arsın): Şirke düşmek, birlikten ayrılmak anlamına gelen deyim, beyitte söz ile Allah'ı birleyip, amelleriyle şirke düşmek anlamında kullanılmıştır. [248/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şerler düz-(em): Nefsine uymak, kötü işler tertip etmek anlamına gelen deyim, beyitte nefse ve şeytanın vesvesesine uyarak kötü ve çirkin işler yapmak anlamında kullanılmıştır. Yunus bu deyimle, insanın ömrünün sonuna kadar hata yapabileceğini ifade etmiştir. [201/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şey'en-lillâhun kesme-(gil): Allah rızası için bir şey yapmak anlamına gelen deyim, hizmet etmeyi sürdürmek ve bu duyguyu dervişin gönlünden çıkarmamak anlamındadır. Tasavvufta bazı şeyhler, nefis terbiyesi için dervişlerini bir süreliğine bir şeyler toplamaya gönderir. Onlar da “şey'enli'llah” (Allah rızası için) diyerek dolaşır. [164/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

şeytân yolına gir-(mez): Hak olmayan, şeytanın ve nefsin arzuladığı yol anlamındadır. [115/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

şikâyet eyle-(me): Olan bitenden rahatsız olmak, bela ve musibetler karşısında sızlanmak anlamına gelen deyim, beyitte de aynı anlamda fakat dervişe yakışmayan bir hal olarak ifade edilmiştir. Zira bela Allah'tandır ve bu yüzden Allah'tan gelen kula şikâyet edilmez. [78/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şirk besle-(yem): Kalpte ve gönülde ikiliğin oluşması anlamındaki deyim, bağlam itibariyle ister ilimde yükseleyim isterse şirke düşeyim, sevgili (Allah) bunlardan münezzehtir ve bu kusurlu haller aşığa (insana) aittir anlamındadır. [126/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şöhret kov-(am): Makam sahibi olmak, ünlenmek, herkesçe bilinmek, önde olmak tutkusu anlamına gelen şöhret olmak deyiminin anlamca farklı bir boyutudur. Tasavvufta, dervişin nefsinden kovulması en zor olan hastalığın riyâset (şöhret) sevgisi olduğu belirtilmiştir. Yine tasavvufta hikmet ve marifet sahibi olmak da sıkıntılı bir şöhrettir.

Dervişin ihlâsına zarar verebilir. Beyitte, şöhret duygusunun dervişin kalbinden çıkarılması ve böylece kemale erme noktasına gelindiği anlamındadır. [126/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şudur budur di(yübeni): Şu bu demek, şöyle böyle demek, gah öyle gah böyle demek, ne bu ne şu demek, ha o ha bu demek gibi birçok türevi olan deyim, beyitte arada kalmak, kararsız olmak ve seçim yapamamak anlamındadır. [111/7]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

şûr id(er): Gürültü yapmak, karıştırmak, kargaşa çıkarmak anlamlarına gelen deyim, beyitte akli başında olmadığı halde ortaya çıkıp meydan okumak anlamında kullanılmıştır.[318/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

şûkr eyle-: Allah’a, O’nun verdiği her türlü rızık ve imkân için teşekkür etmek, hamd etmek anlamındadır.[315/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tâ‘atuna tur-(an): Allahın emirlerini yerine getirmek, ibadet etmek, itaat etmek anlamına gelen deyim, beyitte huzura çıkmak, kabul görmek anlamındadır. [3/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ta’n id-(üben): Ayıplamak, kınamak, çok görmek ve kıskanmak anlamlarına gelen deyim, beyitte bir kişinin mutluluğunu kınamak ve çok görmek anlamındadır. [114/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ta‘ziyete var-(urisa): Ölen kişinin yakınlarını ziyaret ederek baş sağlığı dilemek anlamındadır. [45/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ta‘bir eyle-(yen): Yorumlamak, açıklamak anlamına gelen deyim, tasavvufta rüyâların dilini bilmek manasındadır. Deyim, beyitte gördüğü bir şeyi ispat araçlarıyla açıklamak anlamında kullanılmıştır. [206/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ta’lim kıl-(dum): Öğrenme, meşk etme, egzersiz yapma ve eğitim anlamlarına gelen ta’lim, deyimde evveliden bilmek, eğitim almış olmak ve uygulamış olmak anlamında kullanılmıştır.[310/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

(tâc) tahtını terk eyle-(ye): Bulunduğu konumu ve makamı terk etmek, neyi var neyi yoksa bırakmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dost (Allah) için dünyevî ve nefsî olan her şeyi terk etmek anlamında kullanılmıştır. Bu terk, infak yoluyla ya da tamamen terk etmek (İbrahim Ethem gibi) yoluyla olur. Ayrıca söz konusu taht metaforik bir sembol olarak dünya sevgisini ifade eder ki, dervişin gönlünde bu türlü bir sevgiye yer yoktur. [259/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tâc u hırkama bak-(ar): Tâc padişah başlığı veya şeyh külâhıdır. Hırka ise, derviş elbisesidir. Tarikate kabul olunan dervişlere giydirilir. Tasavvufi olarak, zahiren yoksul görünen derviş, aslında batınen (içten) nefsine hükmeden bir sultandır ve tâc-u taht sahibidir. Deyim, beyitte ehl-i tasavvuf’un da mevki ve makam sahibi olduğu anlamında ve bu yüzden halk tarafından itibar gördüğünü belirtmek anlamında kullanılmıştır. Deyimde derviş (şeyhe) padişaha (metafor) benzetilmiştir. [117/6]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

tâcî ur-(dum): Tasavvufta dervişin taç giymesi şeyhlik makamına ulaşması anlamındadır. Deyim, beyitte Yunus’un manen ulaştığı en yüksek makamı ifade etmektedir. Bu makam Üveys’in makamıdır. [168/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tâcını tahtını târumâr eyle-(r): Günlük hayatta bir insanın ulaşabileceği en yüksek makam tâc (hükümdâr olmak) ve taht sahibi olmaktır. Bunlar maddi makamlardır. Tasavvufta da hemen aynı durum vardır. Şeyhlerin başındaki başlık da “tâc” ile tabir olunur. Beyitte deyim, maddi manadaki makamları, Hak yolu uğruna terk etmek anlamındadır. Çünkü gönül tahtında Allah aşkından başka aşka yer yoktur. Gönül Allah aşkı ile taçlanır. [95/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tag u taş: Yeryüzünde ya da yaşanan mekandaki her yer, her şey anlamındadır. [35/5]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

taglar aş-(up): Çok uzaklardan gelmek, uzak diyarları dolaşmak, büyük işler başarmak anlamlarına gelen deyim, beyitte bir gaye uğruna çok uzak diyarlara gitmek, yolculuğa çıkmak anlamındadır. Bu yolculuk manevi gaye uğruna yapılan bir yolculuktur. [61/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taglar yazılar geç-(di): Dağlar ovalar geçmek, çok uzak diyarları gezmek, zor engelleri aşmak anlamlarına gelen deyim, beyitte diyar diyar dolaşmak manasında kullanılmıştır.[391/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tagları yirinden ır-(ar): büyük ve ağır işleri başarmak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak dervişliğin, ilahi aşkın zorluklarının altından kalkmak anlamındadır. [1/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tahsîl kıl-(dım): İyi bir eğitim öğretim almak, kazanç elde etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte okumak, öğrenmek manasınadır. [124/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taht eyle-(di): Deyim, beyitte aklın insan vüudunda yer alarak, en üst makam olan başta yer alması anlamında kullanılmıştır. Baş, sahip olduğu mevkie ve taşıdığı organlar önemi itibariyle tahta benzetilmiştir.[412/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taht u tâcî terk id-(esin): Tâc ile taht hem hükümdarların hem de hangi tarikatten olduğu belli olsun diye bazı şeyhlerin kullandıkları eşyalardır. Ancak beyitte, deyim dünya malını ve mevkini, nefsi arzu ve istekleri terk etmek anlamındadır. [44/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tahta otur-(ur): Hükümdar, sultan olmak anlamındadır. Deyim, beyitte manevî anlamda sultan olmak, seyr-i sülûku tamamlamak, mürşid-i kâmil olmak anlamındadır. [295/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tahtdan düşür-(en): Birini bulunduğu yüksek görevden, makamından ayırmak anlamına gelen deyim, beyitte mana âleminde birçok makam sahibini geçmek anlamında kullanılmıştır. Bu hal hikmet ve marifet sahibi olmak (insan-ı kâmil) demektir. “Tahttan indirmek”, “alaşağı etmek”, “yerinden etmek” gibi anlamca yakın ve eş anlamlı türevleri vardır. [194/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tahtdan yık-(ar): Tahttan indirmek, alaşağı etmek, mevki ve makamını elinden almak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşk yolunun makamlarını diğer makamların üstünde olduğu ve ilahi aşkın olduğu yerde diğer makamların önceliğini yitirdiği anlamlarında kullanılmıştır. Yani batini makamların zahiri makamlardan üstün olduğu anlamındadır. [415/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taleb eyle-: Arzu etmek, istemek anlamındaki deyim, beyitte ilahi aşkı istemek, derviş olmayı dilemek anlamındadır. [110/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tama‘ıla hırsa uy-(an): Aç gözlü olmak, gözü doymamak, tamahkâr olmak, hırs u hevâya uymak gibi yakın anlamlı türevleri olan deyim, beyitte nefesine uyup onun istek ve arzularının peşinde koşmak anlamındadır. [112/4]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

tana kal-(sun): Şaşıp kalmak, hayrete düşmek. [7/3]

Yapı itibariyle, fiil öbeğinden oluşmuştur.

tanık bul-(am): Tanık, şâhid olan demektir. Tasavvufi olarak, dervişin kalbindeki düşünceye ve kalbe dolan ilime denir. Şahid, temaşa edilen zuhurlar, feyz ve tecelli manalarına da gelir. Deyim, beyitte ise, dervişin kendisi için şahid araması anlamında olup, yoldaşlarını ve ilahi sırları yine şahid göstermesiyle anlam bütünlüğüne ulaşmıştır. [61/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

(tanışp) biliş-(elüm): Tanışp dost olmak, yakınlaşmak anlamında kullanılmıştır. “Tanış olmak”, “dost ile bilişmek” şeklinde yakın anlamlı türevleri vardır. [292/5]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tanşuk id-(elüm): Tanış olmak, görüşmek, yakınlaşmak, dost olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dost olmak, yakınlaşmak anlamındadır. [103/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tapu kıl-: Dergahta, erenlere ve mürşide hizmet etmek anlamındadır. [151/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tarîka gir-(en): Yola girmek anlamına gelen deyim, bir dergâha girmek ve bir mürşide bağlanmak anlamındadır. [295/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taş gel-(ür): Kınanmak, ayıplanmak, eziyet etmek, tuzak kurmak gibi anlamlara gelen deyim, beyitte zamane insanının bozulduğunu ifade için Hakkı söyleyenlere “eziyet ettikleri” anlamında kullanılmıştır. [92/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taş gönül: Histen, duygudan ve merhametten yoksun olmak anlamına gelen deyim, istiare(metafor) yoluyla elde edilmiştir. [66/2]

Yapı itibariyle sıfat tamlamasından oluşmuştur.

taşı taş üstüne ko-(madı): Onarmak, imar etmek, ekleme yapmak, tamamlamak anlamlarına gelen deyim, beyitteki bağlam itibariyle Allah’ın kelamının üzerine ekleme yapmamak, onu olduğu gibi söylemek anlamındadır.”Taş üstünde taş koymamak” deyimini ise, yıkmak, yok etmek anlamındadır.[321/4]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

taşlar at-(anı): İftira etmek, kötülemek, olumsuz eleştirilerde bulunmak anlamındaki deyim, beyitte aleyhinde konuşmak anlamındadır. [13/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taşlar at-(ılır): Kınanmak, dışlanmak, iftira etmek, eziyet etmek, hor görmek, çekememek anlamlarına gelen deyim, beyitte iftira ve eziyet etmek manalarında. [92/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taşra git-(me): Beyitte yaban yolu deyimine eş anlamlı olarak kullanılan deyim, tasavvuf yolundan ayrılmamak anlamındadır. [39/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taşradan bak-(magıl): Dışarıdan bakmak, uzaktan bakmak anlamına gelen deyim, beyitte kişinin Allah dostlarına uzak durması, yakınlaşmaması anlamındadır.[314/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

taşum biliş içüm yâd: Dışım tanıdık içim yabancı anlamındaki deyim, dervişin ilahi aşk yolunda manen yaşadığı çileleri, çatışmaları ifade etmektedir. Metafizik âlemi anlama ve algılamaya yönelik bu felsefi çıkarım örneğini “Bir ben vardır bende benden içērû” mısrasında da görürüz. [41/4]

Yapı itibariyle kesik cümleden oluşmuştur.

taşum göyner içüm ham: Dışım yanar içim ham anlamına gelen deyim, tasavvufta dervişin olgunlaşma sürecinde yaşadığı basamakları ifade etmekte olup, dışarıdan her ne kadar söz ve fiillerimle olgun gibi görünsem de içim, gönlüm hala olgunlaşmış ve tatmin olmuş değildir anlamındadır. [41/5]

Yapı itibariyle kesik cümleden oluşmuştur.

tatlu dil-(üm): Güzel ve etkileyici konuşma anlamındadır.[117/9]

Yapı itibariyle sıfat tamlamasından oluşmuştur.

tatlu sözler söyle-(gil): İncitmeyen, gönle hoş gelen sözler söylemek anlamındadır. [57/9]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tayına düş-(e): Maddi durumu kötüleşmek, muhtaç hale gelmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ekmeğe (tayın) muhtaç olmak, fakirleşmek manasında kullanılmıştır. Yine deyim, dünya nimetlerinin gelip geçici olduğunu beyit bağlamında ifade etmektedir. [246/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tecride eyle-(sün): Denemek, test etmek, ispatlamaya çalışmak, ayne’l yakın görmek ve yaşamak anlamlarına gelen deyim, beyitte dünya halini görmek ve bizzat yaşamak anlamında kullanılmıştır.[345/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

teferrüc kılmak: Gezip dolaşmak, yer yurt görmek, diyar diyar gezmek anlamlarına gelen deyim, beyitte amacına ulaşınca dek onu aramak, uğruna diyar diyar gezmek manasındadır.[327/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tehî gör-(men): Başkalarını horlamamak, onları boş ve cahil görmemek gerektiği anlamında kullanılmıştır. [167/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tehî kal-(ası): Boş kalmak anlamına gelen deyim, beyitte namaz kılan insanların mutlaka manevi anlamda boş kalmayıp, bir takım ilahi iltifatlara kavuşacakları anlamındadır. [109/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tekebbür ol-(ma): Kibirlenmemek, büyüklük taslamamak anlamındaki deyim, beyitte nefsi arındırmak anlamındadır. [10/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

temâşâ eyle-(miş): Uzaktan bakmak, seyre dalmak, eğlenmek için bakmak anlamlarına gelen deyim, beyitte yanlış gözlemlemek, yüzeysel incelemek, aslını öğrenmeden kabaca öğrenmek manasında kullanılmıştır.[365/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

temsilleri söy-(leyesin): Mesel anlatmak, rivâyet etmek, kıssa anlatmak, örnek vermek anlamına gelen deyim beyitte boşuna konuşmak, boş konuşmak anlamında kullanılmıştır.[313/10]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tene gir-(mişem): Ruhun bedene girmesi ve insanın ruh ve beden (ten ve can) bütünlüğüne kavuşması anlamındadır. [227/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

teneşire düş-(di): Ölen kişinin cesedinin yıkıldığı ayaklı masaya teneşir denir. Beyitte deyim, ölmek manasına kullanılmıştır. [152/14]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

teneşür üstine kon-(up): Ölen kişinin üzerine konup yıkıldığı yüksekçe yer, masa anlamına gelen teneşir, beyitte ölmek manasında kullanılmıştır. Günümüzde “teneşir paklar” ve “teneşire gelmek” şeklinde ve daha çok beddua niteliğinde türevleri vardır. [127/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tenhâ gel-(düm): Yalnız olmak, tek başına olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte insanın yeryüzüne yalnız gelmesi ve yine (tenhâ) kimsesiz olarak yaşaması anlamında kullanılmıştır. Yine bu durum âlemde tek olmak manasına da gelmektedir.[310/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

terâhdan ferâh kıl-(dı): Dertten, gamdan kurtulma anlamına gelen deyim, beyitte dostun (Allah'ın) yardımıyla içine düştüğü gamdan ve dertlerden kurtulmak manasındadır. [201/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

terezü kur-(dun): mahkeme kurmak, yargılamak, tartmak, haklıyla haksızı ayırmak anlamlarına gelen deyim, beyitte mahşer günü kurulacak olan ve tüm insanların günah ve sevaplarının ortaya dökülüp yargılanacağı mahkeme ve zerreyi dahi tartacak olan mîzan terazisi anlamında kullanılmıştır.[417/16]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

terk eyle-: Beyitin bağlamı itibariyle, nefsî ve dünyevî olan her şeyi bırakmak anlamındadır. [97/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

terkin ur-(a): Terk etmek, uzaklaşmak anlamındaki deyim, beyitte de aynı anlamında ve Hak yoldan başka yolları terk etmek manasındadır. [45/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tesbîh ok-(ur): Tesbih çekmek, virdini(ödevini) okumak ve zikir yapmak anlamında kullanılmıştır.[315/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tesbîhi dilinde: Anmak, zikretmek, unutmamak anlamına gelen deyim, bir(metonim) düzdeğişmecedir. Tesbih, Hakkın bütün noksanlıklarından beri olduğunun dil ile ikrarıdır.

Tesbihin dilde olması ise, her tanenin karşılığında dilin zikri (söz ile gizli yada açık) anlamındadır ve zikretmek yan anlamındadır. [3/1]

Yapı itibariyle isnat öbeğinden oluşmuştur.

tesbîhi unıd-(up): Beyitte bağlam itibariyle şeyhinin teveccühüne mazhar olan dervişin kendinden geçerek her şeyi unutup, yok olması ve olgunlaşması anlamındadır. [3/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

teşvîş id-(er): Karıştırmak, fitne çıkarmak, kargaşa yaratmak anlamlarına gelen deyim, beyitte mana âlemi ve onun ilminden anlamayanların, zahirde karışıklık çıkarması manasınadır. [80/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tevbe kıl-(maz): Tevbe, işlenen hata, kusur ve haramlardan dolayı Allah'tan af ve mağfiret dilemek, bir daha yapmamak üzere söz vermektir. Beyitte, deyim kinayeli bir kullanımla kendini yiğit görenlerin tevbe etmediklerini belirtmektedir. [76/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

teveccüh id-(eli): Yönelmek, ilgi göstermek anlamlarına gelen deyim, tasavvufi olarak şeyhin bütün manevi gücünü müridinin kalbine yönlendirmesi, müridin manevi kabiliyetinin artırılması anlamına gelir. Beyitte gönül evine yönelmek anlamındadır. [53/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tılsımı bagla-(yan): Sihir, büyü yapmak anlamına gelen deyim, beyitte tasavvûfî anlamda ve Hak tarafından insana verilen ve insanı şerefli kılan sır manasında kullanılmıştır. [302/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

timâr it-(sün): Düzeltmek, onarmak, hastayı iyileştirmek anlamlarına gelen deyim, beyitte aşk derdine derman olmadığı anlamındadır. [232/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

togmadın öl-(en): Dünyaya gelmeden ölmek ve dünya hayatında gerçek varlığı (Allah'ı) tanıyamadan, ilahi aşkı tadamadan yaşamak manalarındadır. [94/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

togru dur-(a): Dosdoğru olmak, özü sözü bir olmak, yolundan dönmemek anlamlarına gelen deyim, beyitte istikametini bozmamak manasında kullanılmıştır. [295/22]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

togru yola gel-(mez): Hakkın yolu, Kur'an ve sünnet yolu. Tasavvufta, intisab edilen şeyhin terbiyesi anlamındadır. [11/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tolu tolu iç-(elüm): Dolu dolu içmek, kana kana içmek anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşkı yaşamak anlamındadır. [101/4]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

topraga dökil-(ür): Beyitte ölmek, gömülmek anlamındadır. Mezara girmek, toprağa vermek, toprak olmak eş anlamlı türevleridir. [28/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

topraga düş-(ürdiler): Ölen kişinin mezara konulması anlamındadır. [184/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

topraga urgıl yüzün: Yüzü yerde, yüzünü hâk etmek şeklinde yakın anlamlıları olan deyim, beyitte bağlam itibariyle alçak gönüllü olmak ve bir büyüğün karşısında küçüklüğünü belirtmek ve yine Allah'ın huzurunda yüzünü yere sürmek anlamlarınadır. [51/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

toprak ol: Ölmek, mezara konmak ve zamanla toprakla karışmak anlamlarına gelen deyim, beyitte Allah'a vuslat için seyr-i sülûke giren dervişe, alçak gönüllü olması ve ölmeden önce ölüp günlünde dünyaya yer vermemesi için kullanılan bir ifadedir ve beyitte bu anlamdadır. [10/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

toy toylamak: Şenlik, düğün yapmak, ziyafet çekmek anlamlarına gelen deyim, beyitte de aynı anlamda şenlik ve ziyafet anlamlarında kullanılmıştır.[327/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

toza bulaş-(mı): Toza toprağa bulanmak, eli yüzü toz toprak olmak anlamına gelen deyim, beyitte ölmek ve mazara girmek, toprağa karışmak anlamında kullanılmıştır.[313/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur

tûl-ı emel defterin dūr-(meyan): Uzun emel, aç gözlülük manasına gelen deyim, beyitte dünyevî arzu ve istekleri gönülden çıkarmak manasındadır. [36/3]

Yapı itibariyle isim-fiil oluşmuştur.

tûl-i emel başını uzat-(mışam): Hırs ve tamaha düşmek, dünyaya ve onun nimetlerine iştiağ duymak anlamında kullanılmıştır. [258/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tuz içine düş-(di): Yeni doğan çocukları, hastalıktan korumak ve derisini yenilemek için tuzlu su ile yıkarlarmış. Deyim bu anlamda kullanılmıştır. [152/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

tuzak kur-(alum): Bir şeyi yakalamak için düzenek hazırlamak, komplo kurmak, birini zor duruma düşürmek için plan yapmak, düzen hazırlamak anlamlarına gelen deyim, beyitte gönlü ele geçirmek ve ilahi aşka ulaşmak için hazırlık yapmak anlamında kullanılmıştır.[330/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tuzak üz-(düm): Tuzaktan kurtulmak manasına gelen deyim, beyitte nefsinin oyunlarına ve vesveselerine uymamak, doğru bildiği yoldan dönmemek, önüne çıkan engelleri aşmak anlamındadır. [220/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

tuz-ekmek yi-(dük): Birlikte olmak, yakınlık kurmak, tanışmak anlamlarına gelen deyim, beyitte aynı yolun (ilahi aşk) yolcularıyla (erenler ve dostlarla) birlikte olmak ve sofraya oturacak kadar yakınlık kurmak anlamında kullanılmıştır. [243/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

uçmak kokusına bat-(an): Uçmak, cennet demektir. Deyim, cennet ehlinde olan, cennete giren anlamındadır. [99/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

uçmak'dan sürül-(üben): Cennetten kovulmak manasıdır.

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ugruluk yap-(dum): Hırsızlık yapmak, habersizce almak anlamında kullanılmıştır. [407/11]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ulûmı keşf id-(üp): Bütün ilimleri sırlarıyla birlikte öğrenme anlamına gelen deyim, beyitte basîret gözüyle mana âlemindeki ilimleri öğrenme anlamındadır. [94/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

uluya ir-(dünise): Ulu, ilah anlamındadır. Mana ve ömür zengini kişiler için de kullanılır. Bunlar şefkat ve merhamet sahibi, etrafını aydınlatan, kimseyi incitmeyen kişilerdir. Beyitte, deyim hem mürşidini hem de onun aracılığı ile tahkiki manada Allah'ı bulmak anlamındadır. [148/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

unına kül kat-(a): Kül, artık nesne olup, sağlığa zararlıdır. Beyitte külün una (ekmeğe) katılması dervişin tasavvuf yolunda beden ve ruhen kendini zorlaması anlamındadır. Yine deyimde yanıp kül olmak ve külü katık yapıp yaşamak anlamı da vardır. [140/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

uryân gid-(erüz): Çıplak anlamına gelen uryân, tasavvufta hiçbir şeye sahip olmadan dünyaya gelen insanın yine aynı şekilde bu dünyadan göçmesi anlamındadır. Deyimdeki çıplaklık, daha çok maddi nimetlerden uzak olmak anlamıyla birlikte, ruha yük olan duygu ve hislerden de uzak olmak anlamındadır. [143/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

uryân olup yola gir-: Çınl çıplak, anadan üryan gibi türevleri olan üryân olmak deyimini, tasavvuf düşüncesinde “hiçbir şeye sahip olmadan geldik, sahip olmadan gideriz.” şeklinde ifade edilmiştir. Yola girmek ise, derviş olmak, Hak yola girmek, tarikate girmek anlamındadır. Beyitteki anlam itibariyle deyim, hem dünya nimetlerinin külfetinden hem de nefsinin arzu ve isteklerinden kurtulmuş olarak, Hakk’a yönelmek anlamındadır. [105/5]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ussum ‘aklum aldur-(dum): Aklı başından gitmek, deliye dönmek anlamlarına gelen deyim, beyitte içinde bulunduğu hali tam kavrayamamanın verdiği şaşkınlık ve cezbe hali anlamındadır. [256/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

uyanık ol-(a): Gözü açık, kurnaz anlamındaki bu deyim, beyitte gaflete düşmemek, bir an bile dervişin, Allah’tan habersiz olmamasıdır. [44/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

üç buçuk okı-(yan): Herhangi bir konuda yüzeysel bilgi sahibi olmak, kabaca bilmek, konunun inceliklerine vakıf olmamak anlamındadır. [58/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

ümid tut-(ar): Ümitvar olmak, ummak, beklemek anlamına gelen deyim, beyitte büyük bir arzu (ahirette Allah’ı görmek arzusu) ile beklemek anlamındadır. [87/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ümme ol-(ıgör): Topluluk, cemaat olma anlamına gelen deyim, beyitte Peygamberimize tâbî olmak, O’nun yolundan gitmek anlamındadır. [81/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ümme buyur-(mış): Gönderildiği insan topluluğunu uyarmak, ilahi emirleri onlara iletmek ve onları Hak yola davet etmek anlamındadır. Deyim, sadece peygamberler için geçerlidir. [85/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

ün id-(erler): Seslenmek, çağırmak anlamlarına gelen deyim, soyut anlamda ve ölümün haber verilmesi, ölüm anının gelmesi anlamında kullanılmıştır. [18/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

va‘de kıl-(duk): Söz vermek, müjdelemek demektir. Mutlak va‘d, ihsan derecesindeki kullar içindir. Deyim, beyitte dervişin Allah (dost) ile konuşup, müjde ve müddet alması anlamındadır. [139/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

va'de yit-(üp): Ömrün tamamlanması, sürenin dolması anlamındadır. Bir şeyin sonunun gelmesi, kullanılmaz duruma düşmesi anlamı da vardır. [16/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

vahdet evine gel-(en): Gerçek anlamda bir olan Allah'tır. Tasavvuf eğitiminin yeri ise tekkedir, dergâhtır. Beyitte birlik evinden mana, dergâhtır. Ayrıca insanda kalp, Allah'ın evi, gönül evi manasınadır. Beyitte, deyim dergâha gelenler, derviş olmayı arzulayanlar için söylenmiştir. [39/9]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

varlıgun evini yık-: Varlık evi, dervişin nefsi ve onun istekleri, benliğidir. Gerçek aşık (derviş) seyr-i sülûkte ilerlemek istiyorsa, nefsinin varlığını yok etmeli yerine Allah'ın sıfatlarını yerleştirmelidir. Deyim, bu anlamda nefsi terbiye etmek, arınmak, manasınadır. Beyitte ev, dünya sevgisi ve nefsin arzularıdır. Deyimde nefis, eve istiare (metafor) yoluyla teşbih edilmiştir. [131/6]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

varlıgun yoga degşür-: Fenâ makamına ulaşmak, dünyevî ve nefsânî bütün varlığını yok edip, Allah'ın sıfatlarını gönlünde yaşatmak ve bu değişimi yaşamak anlamındadır. [119/4]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

varlık defterin yu-(dı): Varlık defteri, gönül sayfası ve ömür manasına gelir. Ömür, istiare (metafor) yoluyla deftere benzetilmiştir. Deyim, beyitte kişinin (dervişin) nefsinden uzaklaşarak, temiz bir ömür sürmesi anlamında kullanılmıştır. [264/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

vase id-(emem): Anlatmak, tarif etmek, özelliklerini saymak anlamlarına gelen deyim, beyitte içinde bulunduğu hali anlatamamak, tarif edememek anlamında kullanılmıştır. [390/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

vase-ı hâlüm yaz-(ar): İçinde bulunduğu hâli arz etmek, anlatmak anlamındadır. [222/11]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

vasyet kıl-(am): Ölen kişinin geride kalan yakınlarına, yerine getirmek üzere bıraktığı arzu ve istekler. Vasiyet etmek. [78/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

vefâ kıl-(ısar): Bir şeyi yerine getirmek, vefalı olmak, unutmamak, sadık olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dünya ve onun nimetlerinin vefasız olduğu, sözünde durmadığı anlamındadır. Tasavvufta, Allah'tan başkasını olgun (kemal) bulmamak ve ruhlar âleminde verilen (kalû belâ) sözde durmaktır. [155/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

vîrân ol-(mayınca): Yıkılmış, terkedilmiş, kullanılmaz hale gelmiş anlamına gelen deyim, beyitte kişinin (dervişin) nefsini ve arzularını yıkıp viran etmesi anlamındadır. Zira, aksi halde dervişin harâbât ehlinden olması imkansızdır. [297/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

vuslat eri : İlahi aşkıta olgunlaşmış, hikmet ve marifet sahibi derviş, ihsan-ı kamil manasınadır. Tasavvufi seyirde, dervişlerin hedefi ve arzusudur. Kendinde ölüp Hak'ta dirilmek ve böylece Hakk'a kavuşmak dervişin maksadıdır. [37/2]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

vuslat meyin iç-(en): Bir şeyin bir şeye ulaşması veya irtibat kurmasına vuslat denir. Allah'ın murad etmesiyle kulunun arzu ettiği şeylere ulaşmasıdır. Tasavvufi vuslat, ontolojik (varlık) değil manevîdir. Kulun her dem Hak ile olması, O'nu kalbinden çıkarmamasıdır. Deyimdeki vuslat şarabı, tasavvufi aşk ve terbiye manasındadır. Allah'ın emir ve yasaklarına uymak o kadar haz vericidir ki, bu yönüyle meye benzetilmiştir. Deyim, ilahî aşkı tatmak ve yaşamak anlamında kullanılmıştır. [267/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

vuslat yolu: Ulaşmak, varmak anlamındaki vuslat, tarik anlamındaki yol ile birleşerek beyitte tasavvufi bir anlam ifade etmiştir. Beyitte, derviş Hakk'a kavuşturacak yol anlamında kullanılmıştır. Bu yol ihsan ve iyilik yoludur. Buradaki kavuşma ontolojik değil metafizik manada bir buluşmadır. [33/8]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

vuslata ir-(dünise): Ulaşmak, varmak, kavuşmak anlamlarına gelen deyim, tasavvufi manada dervişin sevgiliye (Allah) kavuşması ya da ruhen o olgunluğa erişmesi anlamındadır. Kavuşmak bütün arzuları yok edeceğinden burada ontolojik bir yaklaşım söz konusu değildir. Burada, ilahi aşkı yakalamak, hikmet ve marifet sahibi olmak anlamı da vardır. [37/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yaban yolu-(n): Tasavvufta yaban, başka tarikattan olan ya da tasavvufla alakası olmayan avam kesimine denir. Beyitte deyim, tasavvuf ve tarikat yolu dışındaki yaşam biçimi anlamındadır. [39/7]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

yabana at:-Bir daha ulaşamayacak bir yere atmak anlamındaki deyim, beyitte yine kötü huyları terk etmek anlamındadır. Bu deyim, halk arasında rakibini hafife almamak anlamında da kullanılır. [83/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yabana bırak-(dı): Tanımadık, bilinmedik kimse ya da yer anlamına gelen deyim, tasavvufta, tasavvufla alakası olmayan ya da başka bir tarikatten olanlar için kullanılır. Beyitte ise, uzak bir yere bırakmak, terk etmek anlamında kullanılmıştır. [104/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yâd id-(er): Hatırlamak, zikretmek, söylemek anlamına gelen deyim, beyitte bir yerden (ışık defteri) nakletmek, okumak anlamındadır. [67/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yâd u bilişden geç-(er): Sevgilinin (Allah'ın) sevgisine muhatap olan ya da şeyhinin teveccühünü kazanan derviş tüm insanlardan ve onların ilgisinden uzaklaşır. Çünkü aslolan Allah'ın sevgi ve iltifatına mazhar olmaktır. Bunun aksi için çalışmak şirktir, gaflettir. [70/8]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

yadlık perdesini yak-(am): Yad, başkaları ve insanın kendi dışındakiler anlamındadır. Deyim beyitte, başkaları için bir şeyler yapmak, başkaları için yaşamak kaygısından kurtulmak ve kendi bildiği yoldan gitmek anlamında kullanılmıştır. Perde yırtmak veya perde yakmak deyimini, dervişin kemale ermek için önündeki engelleri aşması ve tasavvuftaki mertebesinin yükselmesi anlamındadır. [205/2]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

yağma eyle-(di): Yağmalamak, bir yere zor kullanarak girip pek çok mal ve değerli eşyaları alıp kaçmak, kurnazlıkla vurgun yapmak, savaş sonrası canlıları tutsak olarak almak ve malları ele geçirmek anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşkın dervişin nefsini kötü huylardan temizlemesi anlamında kullanılmıştır.[416/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yagmâya vir-(dük): Yağmalatmak, talan ettirmek, yağmaya izin vermek anlamına gelen deyim, beyitte ve şiirin tamamında, nefsin ve dünyevi nimetlerin yok edilmesi anlamında, dervişin aklını, ruhunu ve kalbini rahatsız eden şeylerden kurtulması anlamında kullanılmıştır. Şiirde: Canı, ma'deni, ziyânı, dükkânı, varlığını, benliği, imanı gümânı, zamanı ve devranı yağmalatmak, yani bunların dervişe ilahi aşk yolunda çıkardığı engellerden kurtulmak anlamında kullanılmıştır. [143/1-9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yagmâya vir-: Talan etmek, yok etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte gönülden şüpheyi çıkarmak anlamındadır. [56/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yaka yırt-(am): Yaka yırtmak, aşırı üzüntüden dolayı üstünü başını yırtmak, dövünmek anlamındadır. Deyim, beyitte dünyada yaptıklarından dolayı mahşer gününde kişinin pişman olması, çaresizce dövünmesi anlamında kullanılmıştır. [262/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yakıl-(dı) yan-(dı): Yanıp yakılma, sızlanmak, şikayet etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte yok olmak, evvel olup şimdi olmayan anlamında kullanılmıştır.[400/5]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yalap yalap yan-(aram): Parıl parıl, ıslıl ıslıl, parıldayarak yanmak demektir. Deyim, beyitte ilahi aşkı can-u gönülden yaşamak ve coşkun bir hal içerisinde olmak anlamında kullanılmıştır. [244/2]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

yalın ayak baş açuk: Çok perişan bir kılıkta (dış görünüş) olmak anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşen dervişin kendinden geçmesi ve bu haldeyken perişan ve

acınası bir görünüşe sahip olması manasındadır. Tasavvufta esas olan iç (gönül) olduğu için dervişlerin bu hırpanî görüntüsü, bu tür ifade ve deyimlere sebep olmuştur. [162/3]

Yapı itibariyle eksiltili cümleden oluşmuştur.

yana yana bul-(mı)lar): İçten ve samimiyetle aramak, araştırmak, her yönüyle araştırıp sonuca ulaşmak anlamlarına gelen deyim, beyitte gönülden gelen istekle ve her türlü cefaya katlanarak hedefine ulaşmak anlamında kullanılmıştır.[322/3]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

yana yana yürü-(rem): İçindeki aşk acısıyla, kavuşma hasretiyle diyar diyar gezip dolaşmak anlamındadır.[404/2]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

yanayın tüt-(eyin): Yanıp tutuşmak, bir şeyin ya da birinin uğruna ona kavuşmak arzusuyla yaşamak, acı ve ızdırap çekmek manasına gelen deyim, Hak aşıklarından olmak arzusunu taşımak anlamında kullanılmıştır. Tasavvufta yanmak, olgunlaşmanın tütmeğe ise iman varlığının delilidir. [269/6]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yanılaban az-(madın): Azmak, yolunu şaşırarak, kaybolmak ve taşkınlık yapıp haddini aşmak anlamlarına gelir. Deyim, tasavvufi anlamda yoldan (Hak yolundan) çıkmamak, delâlete düşmemek ve nefsinin arzularına boyun eğmemek anlamında kullanılmıştır. Zira bilmek ayrı şeydir, arif olmak ayrı şeydir. Bilgili olup yanılmaktansa, ümmî olup arif olmak üstündür. [64/7]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yâr ol-(sun): Sevgili, dost anlamına gelen deyim, tasavvufta Allah'ı dost edinmek, ona yakın olmak anlamındadır. [13/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yaraklanup git-(dün): Silahlanmak anlamındaki (yarak, eski Türkçe'de silah anlamındadır.) deyim, beyitte ahiret yolculuğuna çıkmadan önce, gerekli kulluk vazifelerini yapmak ve manevî anlamda hazırlıklı olmak anlamındadır. [18/6]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yas eyle-(mez): Çok acı çekmek, matem tutmak anlamındaki deyim, beyitte aldığı ekle olumsuz anlamında kullanılmıştır. [7/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yaşıl ton gey-(di): Baharın gelmesi, tabiatın canlanması, ağaçların, otların yeşermesi anlamlarına gelmektedir. Deyimde, ağaçların yaprakları istiare (metafor) yoluyla tona(elbiseye) benzetilmiştir.[343/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yaşın yaşın ağla-(r mısın): İki gözü iki çeşme, göz yaşları dinmeyecek şekilde ağlamak, gözünden sürekli yaş akıtmak anlamında kullanılmıştır. [270/6]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

yavı kı-(lur): Kaybetmek, ortadan kaldırmak anlamındadır. [49/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yavuz adıla git-(megil): Kötü isimle anılmak anlamındaki deyim, beyitte dünya hayatının ardından kötü adla anılmaya sebep olacak kadar kıymetli olmadığını ve kişinin (dervişin) ona göre yaşaması gerektiğini anlatmaktadır. [159/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yavuz gözlerden ırak: “Kem gözlerden uzak” şeklinde bilinen deyim, çok güzel olan, güzelliği dillere destan olacak kadar olan kişi ya da varlıklar için “nazar değmesin” anlamındadır. [132/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yavuz işe eyü ad: Kötü işe iyi ad vermek anlamına gelen deyim, beyitte de aynı anlamdadır. [41/4]

Yapı itibariyle kesik cümleden oluşmuştur.

yavuzluk eyle-(me): Kötülük, fenalık etmek anlamındadır. [72/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yavuzluk eyle-(megil): Kötülük, fenalık, aman vermemek ve yiğitlik anlamlarına gelen deyim, beyitte kötülük yapmamak, gönül incitmemek ve zarar vermemek anlamlarında kullanılmıştır. [300/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yay sı-(mı)lar): Yay kırmak anlamındaki deyim, beyitteki bağlam itibariyle genç yaşta ölmek anlamında kullanılmıştır. [82/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yazup okımak-(dan): Okur yazar olmak, bilmek, bilgi sahibi olmak anlamında kullanılmıştır. [42/3]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yensüz gönlek gey-(di): Kefen giyinmek, kefene sarılmak anlamındadır. Beyitte ölmek manasına kullanılmıştır. [87/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yidi iklim dut-(an): Tasavvufta ve doğu inancında ayrı bir yeri olan “yedi” sayısı ve onunla yapılan, yediler, yedi iklim, yedi deniz, yedi kat gibi ifadeler özel anlamlar içermekle beraber, deyimleşme özelliği de gösterirler. Beyitte ise tüm âlemi kaplayan anlamında kullanılmıştır. [11/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yidi tamu’da yan-(a): Yedi kat cehennem ateşinde yanmak anlamındadır. Halk arasında beddua olarak da kullanılır. [15/1]

Yapı itibariyle isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

yir ü gögi ara-(dum): Her yeri aramak, aranmadık yer, köşe, bucak bırakmamak anlamında kullanılan deyim, beyitte sevgiliyi (Allah’ı) aramak anlamında kullanılmıştır. [339/3]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

yir ü gök ü ‘arş u ferş: Allah’ın yarattığı bütün âlemler için kullanılan bir deyimdir ve aynı anlamdadır. [32/3]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

yir yırt-(up): Deyim, beyitteki bağlamı itibariyle, sorgu sual meleklerinin mezara gelmesi anlamında kullanılmıştır. [72/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yire çal-(ar): Allah kimi âsi kullarını da gönderdiği belalarla büyük üzüntülere gark eder. Bu beyitteki bu iki deyim, Tin Sûresindeki ayete telmihle anlamlıdır. [95/12]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yire gir-(e): Ölüp, mezara girmek anlamında kullanılmıştır. Deyim, günümüzde bir hatadan dolayı “çok utanmak” anlamında da kullanılır. [148/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yire göge sığma(yan): Yerle gök arasına sığmayacak kadar büyük, belli sınırlar içerisine sığmayacak kadar büyük hacimli olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte sınırları belli olmayan, hadsiz genişlik, çokluk ve büyüklük anlamında kullanılmıştır. Yine beyit bağlamına göre, hiçbir sıfatına ve zâtına sınır konulamayan “Allah” manasına gelmektedir. Hiçbir mekâna sığmayan Allah, kulunun kalbine (can) sığmıştır.[302/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yiri gögi yarat-(dun): Yer ile gök arasındaki canlı ve cansız bütün nesne ve varlıkların Yüce Allah tarafından yaratılışının tasdiki manasındadır. [48/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yirinden tur-(a): Yerinden kalkmak, ayağa durmak, doğrulmak anlamlarına gelen deyim, beyitte mahşer günü gelmiş ve geçmiş bütün insanların yattıkları yerden kalkmaları anlamındadır. [153/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yitmiş iki millet-(e): Vatan coğrafyasında yaşayan tüm insanları ifade eden deyim aynı zamanda dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin bir ve beraber olma anlamında kullanılır. [29/4]

Yapı itibariyle sıfat tamlaması öbeğinden oluşmuştur.

yi-yidür: Dünyadayken cömert olmak ve kazancı paylaşmak manasına kullanılmıştır. [153/4]

Yapı itibariyle zarf-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yyüüp içüp: Açlığı gidermek, israf etmek, eğlenmek anlamlarına gelen deyim, beyitte mezardaki cesedi diğer varlıkların yemesi, parçalaması anlamındadır. [35/2]

Yapı itibariyle tekrar öbeğinden oluşmuştur.

yogiken var eyle-(dün): Yoktan var etmek, ortaya çıkarmak anlamlarında kullanılan deyim, beyitte Allah'ın yaratma ve yoktan var etme gücünü tasdik anlamında kullanılmıştır.[355/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yok nesneye vir-(ür): Ucuza vermek, değerinden çok aşağıya vermek, yok pahasına satmak anlamlarında kullanılmıştır.[401/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yok nesneyi var eyle-(mez): Yoktan var etmek deyimiyile eş anlamdadır. [112/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yok ol-(dı): Tasavvûfta yok olmak, fenâ makamına ermek demektir. Fenâfillâh'a eren derviş kendinde var olandan kurtulup, Allah'ta var olur. Bu oluş ontolojik (varlık) değil manevi anlamda bir olma hâlidir.[339/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yokluk evine gir-(üp): Yokluk fenâ manasındadır ki, bu durum tasavvufta dervişin gözünden nesnelerin silinmesidir. Bu dervişin yok olması değil hal olarak olgunlaşması ve Allah'ın sıfatlarıyla donanmasıdır. Bu makam fenâ (yokluk) makamıdır ve kul burada Allah'ın birlik dergâhına (ev) tam bir teveccühle yönelir. Deyim, beyitte dervişin bu makama (fenâfillah- yokluk evi) ermesi anlamındadır. Deyimde fenâfillah makamı eve (dergaha) istiare (metafor) yoluyla benzetilmiştir. [252/5]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yokluk al-(ur): Tasavvufi olarak, tekke ve dergahın pazara, ilahi aşkı dileyen dervîşi de müşteriye teşbih ederek kurulan mısrada deyim, dünyevî ve nefsî arzu ve varlıkları yok edip, sonsuz varlığın sahibine ulaşmak onu istemek anlamındadır. [143/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yoksul iken mün'im ol-(dum): Yoksul iken yedirip içiren olmak , fakirken zengin olmak manasına gelen deyim, beyitte tasavvûfi anlamda yokluk aleminden varlık alemine geçmek, yoktan var olmak anlamında kullanılmıştır.[370/10]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

yol bul-(ımaz): Tasavvufta “yoldan çıkmak” ve “yoldan kalmak” deyimlerine yakın anlamlı olan deyim, beyitte tarîke ve dervîşe uymayan nefsî ve ahlâkî kusurları taşımaktan dolayı seyr-i sülûkte mesafe alamamak ve hak olanı bulamamak, yolunu şaşırmak anlamında kullanılmıştır. [45/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yol dokı-: Tarikate girmek, seyr-i sülûke çıkmak anlamına gelen deyim, beyitte çokça ibadet etmek anlamında kullanılmıştır.[366/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yol eri-(dür): Hak yolun yolcusu. Tasavvufi terbiyeye dahil olmuş dervîş, sûfî. [11/7]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

yol eyle-(r): Yol açmak deymiyle yakın anlamlı olan deyim, ilahi aşk yolundaki zorlukların ortadan kalktıktan sonra, dervîşin rahatça seyr-i sülûkünü sürdürmesi anlamındadır. Yine açılan yolla rehberlik ve kılavuz olma anlamı da içermektedir. [1/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yol göster-(ür): Adap, erkan öğretmek, bilgi vermek, nasihat etmek, rehber olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte mana aleminden habersiz olan, cahil olan, bir yola (tarikate) girmemiş olanlara kılavuzluk yapmak manasınadır. Tasavvufi olarak bu hal, insan-ı kâmil makamı, halife ve şeyhlik makamı olup, olgunlaşmanın göstergesidir. Çünkü, yol bilen yol gösterir. [80/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yol sor-(unca): Yön, menzil, adres sormak ifadesi, beyitte tasavvufi olarak, târikatı ve onun gereklerini öğrenmeyi istemek anlamındadır. Ne yapacağını, nereye yöneleceğini bilemeyenler yol sorar, akıl danışır. [21/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yol var-(madum): İlahi aşk yolunda henüz bir mesafe kat edememek. Mana âleminde yükselememek anlamındadır. [41/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yol(in) gözet-(mez): Yol yordam bilmemek, adab ve erkana uygun hareket etmemek anlamındadır. Dervişler için uygun olmayan bu durum, beyitte ahir zamanın göstergeleri olarak dervişler için de kullanılmıştır. [60/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yola düş-(üp): Yolculuğa çıkmak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak derviş olmak, tarikata girmek anlamındadır. Bağlam itibariyle seyr-i sülûke çıkmak ve şeyhine veya aslolan dosta (Allah’a) ulaşmayı arzu etmek anlamındadır. [1/11]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yola gir-(ürisem): ilk anlamı itibariyle, örf, adet, ve geleneğe uymak, terbiye olmak anlamına gelen deyim; Tasavvufi olarak, bir tarikata girmek anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla mecazî anlam taşımakla birlikte, yola düşmek, yola varmak, yola gitmek, yolca yürümek, yola gelmek, yola sokmak, yola getirmek gibi yan anlamlı deyimlere de çağrışım yapmaktadır. [1/1]

Yapısı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yolca yüri-: Tarikat kurallarına uygun olarak hareket etmek ve seyr-i sülûkte istikameti bozmamak anlamındadır. [56/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yolda ko-(yup): Terk etmek, birini, bir şeyi ya da bir işi yarıda bırakmak anlamına gelen deyim, beyitte kişinin mevcut halini terk edip, tasavvufi yolda bir mürşide bağlanmak anlamında kullanılmıştır. [201/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yoldan ır-(masun): Yoldan uzaklaşmak manasına gelen deyim, beyitte, ilahî aşktan ve tasavvuf yolundan (Hakk’ın yolundan) ayrılmamak anlamındadır. [299/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yoldaş ol-(an): Aynı amaç ve aynı istikamette bir araya gelenler için kullanılan deyim, beyitte Hak yolculuğunda bir araya gelen dervişler için kullanılmıştır. [30/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yolı gözle-(r): Yola bakmak, gelecek olan birini ya da bir haberi beklemek anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak mana âleminden bir iz, işaret görmek için beklemek anlamındadır. [99/8]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yolına baş ko-(mış): Bir kişinin ya da önderin gösterdiği hedefe canı pahasına gitmek, bir yola, davaya canını verecek kadar bağlanmak anlamlarına gelen deyim, beyitte Peygamberimizin yolundan gitmek, bu uğurda ölmeyi göze almak anlamında kullanılmıştır.[344/2]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yolına ir-(mezise): Hedefine ulaşmak anlamına gelen deyim, beyitte seyr-i sülûku tamamlayıp, Hak ve hakîkata ermek anlamında kullanılmıştır. [295/23]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yolına tur-(madı): Yoluna çıkmak, engel olmak, durdurmak, anlamlarına gelen deyim, Hak yolculuğuna çıkanlara engel olmamak anlamındadır. [92/7]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yoldan az-(dı): Yoldan çıkmak anlamındaki deyim, beyitte yönetenler için söylenmiştir. Anlam itibariyle, haksız, adil olmayan, halkın derdinden anlamayan, nefesine uyan anlamında kullanılmıştır. Yunus Emre'nin bu şiiri tamamen sosyal ve toplumsal bir zemini ifade etmekte ve yaşadığı zamanı eleştirmektedir. [76/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yollarımı bagla-(r mısın): Geçit vermemek, engel çıkartmak anlamlarına gelen deyim, beyitte bırakmamak, engel olmak manasına kullanılmıştır. [270/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yumuş oğlanı-(dur): Erkek hizmetçi, anlamına gelen deyim, halk arasında “yumuş (istek, arzu, emir vb.) uşağı” şeklinde de ifade edilir. Deyim, beyitte soyutlama yapılarak ve “ fikir” yumuş oğlanına teşbîh edilerek elde edilmiştir. [120/2]

Yapı itibariyle isim tamlamasından oluşmuştur.

yuvadan uç-(dum): Bulunduğu yerden ayrılmak, gurbete çıkmak, kız çocukları için “gelin olmak”, kendi başının çaresine bakabilecek duruma gelmek anlamlarına gelen deyim, beyitte bir amaç uğruna sıladan ayrılmak, gurbete çıkmak manasında kullanılmıştır. Deyimde, derviş olmak için evinden ayrılan kişi istiare (metafor) yoluyla kuşa teşbih edilmiştir. [196/3]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

yükün dut-(sun): Taşıyabileceği en ağır yükü yüklenmek ve çok kazanç elde etmiş olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte manevî anlamda kazanç elde etmek, ahiret hazırlığı yapmak anlamında kullanılmıştır. [122/3]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüksek yürü-(risem): Mana aleminde dervişin yükselmesi, makam sahibi olması, hikmet ve marifete erişmesi manasındadır. [73/1]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüksekden bak-(an): Başkalarını küçük görmek, hor görmek, kibirlenmek manasına gelen deyim, beyitte dervişe yakışmayan anlamında kibirlenmek ve kendini yüce görmek manasında kullanılmıştır. [166/3]

Yapı itibarıyla isim- fiil öbeğinden oluşmuştur.

yürege yâre ur-(dı): Derde uğramak, derde düşmek, birisi tarafından incitilmek, manen yaralanmak anlamlarına gelen deyim, beyitte dost (Allah) tarafından derde düşürülmek manasındadır. Deyimdeki dert ise, sevgilinin (Allah’ın) derdi, yeni ilahî aşkın derdi (yarası), ilahi aşkın sebep olduğu acıdır.[329/4]

Yapı itibarıyla isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüreği döy-(en): Yüreği dayanan, tahammül edebilen, kararlı olan anlamlarına gelen deyim, beyitte seyr-i sülûke ve bu yolun çilelerine dayanabilmek anlamında kullanılmıştır. [237/3]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüreği yan-(ar): İlahi aşkın sırlarıyla kendinden geçmek ve dervişin nefsinin olgunlaştırılması anlamlarıyla beraber, sevgiliye (Allah’a) duyulan özlemin acısıyla yaşamak anlamındadır. Gönlü yanmak eş anlamlı türevidir. [70/2]

Yapı itibarıyla fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüregüm yan-(dı): Büyük acı ve üzüntü duymak anlamına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşmek, aşk acısını tatmak anlamındadır. Yanmak, dervişin olgunlaşması manasınadır. [47/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yürek yağını erit-(di): Çok üzölmek, çok korkmak anlamlarına gelen deyim, beyitte aşk ateşinin yürekteki (gönölde, kalpte) masıvayı, yüreğe yük olan dünyevi istek ve hevesleri eritip, yürek sahibini rahatlatması, gönlün yükten ve eziyetten kurtulması anlamındadır. Günümüzde, halk arasında sevmediğı bir kişinin başına gelen kötü bir olaya sevinmek maksadıyla da kullanılır.[376/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüz döndür-(megi): Yüz çevirmek, alakayı kesmek, küsüp darılmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilgi, alaka ve sevgisini kesmek anlamındadır. [69/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüz ko-(madı): Kusurlu olmak, bir şey isteyecek durumda olmamak anlamındadır. Yüzü kalmamak, yüzü olmamak, yüzüm yok gibi yakın anlamlı türevleri vardır. [16/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüz sür-(iye): Secdeye varmak, saygı ve hürmet etmek, alçak gönüllü olmak, himmet ummak gibi anlamlara gelen deyim, beyitteki bağlam itibariyle dervişin, şeyhine hürmet etmesi, ondan medet (himmət) umması manasınadır. [177/9]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüz(üm) tut-(dum): Olgunlaşmaya başlamak, zamanla renk ve şekil değiştirmek, birinin karşısına çıkamayacak duruma düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte tüm benliğiyle Allah'a yönelmek, O'nun yoluna girmek anlamındadır. [8/3]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüze yüz gör-(en): Bir şeye şahit olmak, bir kişiyle -ki, beyitte şeyh ya da Allah kastedilmiştir- aynel yakîn görüşmek anlamındadır. Hak teala zatı ile kullarına dünya hayatında görünmeyeceğı için, beyitteki yüz yüze görüşme şeyh ile derviş arasındadır. [45/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüzi kar'ol-(an): Hatalı ve kusurlu olmak, ermiş nazarından yoksun olmak, günahkâr olmak manasına gelen deyim, beyitte ilahi aşktan ve dost nazarından mahrum olmak anlamındadır. [99/3]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüzine ur-(mazsın): Deyim, beyitteki bağlam itibariyle yüzünde bir iz ve nişan taşımak anlamında olup bu iz ve nişan manevîdir. Peygamberimizin sünnetini yaşamamanın sonucu oluşan bir izdir. O'ndan bir iz taşımak her mü'min için bir onurdur. Bu deyimle “Onlar alınlarında bir iz (nur) taşırlar” mealindeki ayete telmih yapılmıştır. [235/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüzini ag id-(e): Kendinden beklenen işi başarıyla tamamlamak, onurlanmak anlamına gelen deyim, beyitte söz adabıyla ilgili olarak, söylenen sözün kişiyi onurlandıracak ve utandırmayacak bir mahiyette olması gerektiği anlamındadır. [102/1]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüzüm yire ur-(am): Yüzünü Allahın huzurunda yerlere sürmek anlamına gelen deyim, aynı zamanda şükretmek ve bağlam itibariyle secde etmek ibadet etmek ve nefisinden vazgeçmek anlamındadır. [4/7]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

yüzün gör-(en): Sevenin sevdiğini görmesi, özlem gidermesi. Beyitte; şeyhin huzuruna çıkmak, onu görmek, sohbetini dinlemek anlamındadır ve mecazi olarak şeyhinden feyzlenmek demektir. Ancak “senün” ifadesiyle kastedilen “Yüce Allah”, yüzün görmekten mana ise, Allah'ın zatı ve sıfatlarını yarattıklarında müşahade etmek anlamındadır. Böylece “yüzü görülen”, bu mertebeye yükselen şeyh ve Hakkın nurunun âlemdeki yansımalarıdır. [3/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

za'îf kıl-(am): Zayıflatmak, bakımsız bırakmak anlamına gelen deyim, beyitte tasavvufi olarak dervişin nefsinin arzu ve isteklerini reddetmesi ve böylece onu zayıflatarak söz sahibi olmasını engellemesi anlamındadır. [227/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zâlimlik eyle-(yen): Zulmeden, belâ gelince feryad eden, gaflet üzre ibadet eden ve Allah'ı (kalben değil) dil ile zikredip, O'nu dünyevî sebeplerle seven kişiye zalim denir. Beyitte, deyim zulmeden, kötülük ve eziyet eden anlamında kullanılmıştır. [154/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zaman geçdi devir döndü: Dünyanın çok değiştiği ve hiçbir şeyin eskiden olduğu gibi olmadığı, insana huzur ve mutluluk vermediği manasındadır. [218/1]

Yapı itibariyle cümleden oluşmuştur.

zâr ol-(am): Ağlayıp inlemek, esir düşmek anlamındadır. [13/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zâri kıl-(dugum): Ağlamak, inlemek, yardım dilemek, anlamındadır. Dervişin ağlayıp inlemesi ilahi aşk yüzünden ve kusurları sebebiyledir. Tasavvufta gözyaşı dökmek, ah u zâr etmek, günahlardan arınmak ve nefsi terbiye etmek manasındadır. [92/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zebûn ol-(mışdur): Köle olmak, esir düşmek anlamlarına gelen deyim, beyitte insanoğlunun nefsinin esiri olduğu anlamındadır. [76/1]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zencîre düş-(se): Mahkum olmak, esir düşmek, zincire vurulmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşka düşmek, aşkın esiri olmak manasındadır. Deyimde aşık, bir esire istiare yoluyla (metafor) teşbih edilmiştir. [132/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zencirini üz-(em): Zincir kırmak, özgür olmak anlamlarına gelen deyim, beyitte ilahi aşkın tutsaklığından kurtulmak anlamında kullanılmıştır ki, bu durum seyr-i sülûkü tamamlamak manasındadır.[381/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zerre kadar: Hiç mi hiç, görülmeyecek ve hissedilmeyecek nispette az anlamında kullanılmıştır. [170/4]

Yapı itibariyle çekim edatı öbeğinden oluşmuştur.

zevâl ire: Zevâl, yerinden ayrılıp gitme, sona erme anlamında olup, deyim olarak beyitte, sonu gelmek, zâil olmak anlamındadır. [21/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zevâl suyn iç-(er): Ölmek anlamına gelen deyim, telmih sanatıyla da âb-ı hayat suyuna işaret etmektedir. [54/8]

Yapı itibariyle isim-fiil öbeğinden oluşmuştur.

zikrin id-(er): Anmak, tekrar etmek, tasdik etmek ve Allah'ı ululamak anlamlarında kullanılır. [177/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zinâ kıl-(mayandır): Haram olan, gayr-i meşru olan cinsi münasebette bulunmak zinadır. Zina, dinimizce büyük günahlardandır. Deyim, zina yapmamak anlamındadır ve uyarı özelliği taşır. [99/6]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zindân eyle-(yem): İçinde bulunulan yeri dar etmek, yaşanmaz hale getirmek anlamlarına gelen deyim, beyitte bir işi tezgahlayanı aynı tuzağa düşürmek anlamında kullanılmıştır. [173/5]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zîr ü zeber eyle-(di): Alt üst etmek, yıkıp vîran etmek, dağıtmak bozmak, harabeye çevirmek anlamlarına gelen deyim, beyitte bir tabii afetin(sel) bir yeri alt üst edip, harabeye çevirmesi anlamında kullanılmıştır.[356/10]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

zulm eyle-(düm): Zulmetmek, bir şeyi kendine ait olmayan bir yere koymak, haksızlık etmek, eziyet etmek, kötülük etmek, adaletsiz davranmak gibi anlamlara gelen deyim, beyitte kişinin hata ve günah işleyerek kendine kötüllük etmesi anlamında kullanılmıştır.[417/2]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zulmete ir-(düm): Karanlığa düşmek anlamındaki deyim, tasavvufta madde ve maddi alem manasına gelir. Allah'ın nûrundan mahrum kalmak demektir. Ancak zât-ı ilahî'yi

bilmeye de zulmet denir ki, deyim beyitte Hızır (As) ile bir olan dervişin dinimizce mümkün olmayan bu hâle nâil olması manasında kullanılmıştır. [228/4]

Yapı itibariyle fiil öbeğinden oluşmuştur.

zühd ü tâ‘at kıl-(urıdum): Zühd, tasavvufta dünya ile ilgili isteği azalmaktır. Yine Allah ile beraberken, bir sebebin etkisinde kalmayan kişiye zâhid denir. Dini azimetle ve katı olarak yaşayan kişiler içinde zâhid ifadesi kullanılır.

Beyitte, Hak ile beraber olmak ve O’nu her an anıp O’na her dem ibadet etmekle meşgul olmak anlamında kullanılmıştır. [104/4]

Yapı itibariyle bağlama edatı öbeğinden oluşmuştur.

3. DİZİN

A

âb u sel eylemek (95/4)
 âba giymek (49/7) : 95/10, 284/7
 âbâd olmak (201/34) : 412/2
 âb-ı hayvân (âb-ı hayât) (165/3) :
 180/5, 228/4, 388/7
 aceb aceb (aceplenmek) (10/1):
 258/5, 262/1, 339/5 389/8
 ,401/2,401/3
 acı söz (4/6):
 aciz olmak (100/6)
 aç toyurmak (122/8)
 ad dakmak (185/9) : 217/2, 221/1
 âdem tonın tonanmak (178/7)
 âdemîlikten çıkmak (201/31)
 adı sanı uşatmak (71/8)
 adlu adıyla sayılmak (127/9)
 aga kara yazmak (171/2) : 193/8
 aga vü döne (313/6) :
 agu virmek (321/5) :
 aguya barmak uzatmak(258/8) :
 279/4
 aguyu içip nûş itmek (80/1) :
 140/1, 252/2, 263 / 4, 265/5,
 321/6
 ağaç ata binmek (152/14) : 276/5,
 291/2
 ağzına şeker olmak (3/3):
 ağzından güher saçmak (337/5) :
 âh kılmak(idmek) (42/10) :146/5,
 215/1, 224/4, 374/5
 âh u zar itmek(42/10): 59/5, 93/1,
 120/2, 125/1, 142/3, 283/5,
 286/4, 350/6
 âha katlan(ma)mak (326/2) :
 ahdini gütmek (220/2)
 ahir zaman (60/1) : 60/4
 ahvalin söylemek (126/2)
 ak çıkıdı karayı örtıdı (108/4)
 akıl komak(236/4)
 akıl-kâmil olmak (406/7) : 412/4
 akla tapmak (412/2) :
 akli başından gitmek (275/2) :
 280/1, 325/1

aklı beleşte komak (301/2) :
 akli dirilmek (107/12) : 113/2
 akli ir(me)mek(89/9): 233/10,
 320/10, 366/7
 aklından şaşma gelmek (73/6) :
 244/1
 aklını başına divşürmek (208/3) :
 214/2
 aklını fikrini almak (98/4)
 akl-u fehim (32/2) : 328/8, 349/5
 akluni başdan alıcı (6/3)
 alçak görmek (353/3) :
 alçak olmak (137/5) : 166/3
 allaha kalmak (225/9)
 alup akdarmak (105/4)
 aman vir(me)mek (11/2)
 âmel idmek (44/4) : 70/6, 130/2,
 311/3, 338/3, 350/7, 366/5
 âmel tartmak (417/22) :
 ana rahmine düşmek (94/4)
 anadan togmış gibi (171/7)
 anasına düşmek (152/1)
 and içmek (219/2)
 âr eylemek (112/2) : 356/1, 386/8
 arbeye kılmak (387/5):
 arı olmak (415/5) :
 arif olmak (225/9)
 âr-nâmus bırakmak (71/10) : 123/5,
 312/8
 arş u ferş : (32/3) : 100/3
 arşdan haber virmek (41/5)
 arşdan uçmak (54/8)
 ârzû hevâdan geçmek (160/6)
 asaya tayanmak (279/8)
 asâyîş kılmak (34/3)
 âsi olmak (49/8) : 64/1, 201/32,
 417/4
 aslını bulmak (164/6) : 227/2
 assı - ziyan itmek (43/4) : 271/1,
 267/3, 273/8, 316/2, 328/5,
 346/6, 371/6, 416/3, 416/5
 aşaga turmak (83/3)
 âşık olmak (179/6) : 233/8, 280/5,
 283/6, 296/1, 327/5, 332/1,

342/5, 348/3, 359/6, 372/11,
382/3, 410/1
âşkâre (eşkere) kılmak (358/1):
371/1, 389/1
aşuna zehir katmak (258/8)
âvâr olmak (99/3)
âvâre olmak (270/2) : 283/1, 404/9
âvâz itmek (230/3) : 295/30,
349/8, 417/4
ayağını öpmek (155/8)
ayak altına düşmek (222/7): 394/5
ayak basmak (134/10)
ayak iken baş olmak (292/3)
ayak uzadup yatmak (159/3)
ayaklara düşmek (30/5)
aybeylemek (379/5) :
aybunu gözle(me)mek (86/7) :
159/1, 300/10, 412/13
ayık olmak (188/6)
ayun on dördü (3/4):
âzâd olmak, (15/1) : 136/4, 168/
8, 183/3, 201/34, 297/2
azadlık istemek (132/6)
azîz eylemek (355/9) :
azm itmek (267/5)

B

bâ di(dür)mek (171/3)
bâc virmek (130/5)
bagrı baş olmak (394/9) :
bagrı taşa dönmek (341/6)
bağıla bostan olmak(eylemek)
(49/2) : 97/2, 187/8, 198/1,
335/3
bağrı pişmek (127/6) : 240/3,
415/4
bağrın delmek (74/3) : 216/6,
263/3
bağrunı taglamak (55/1)
bağ-u bahar olmak (13/1)
bahâ(sı) yok (147/9) : 177/1,
297/4
bahane bulmak (87/1) : 294/3
bahçeye girmek (327/4)

bâkî kalmak (158/7) : 279/12,
314/6, 345/2, 366/3, 410/2
bâkî suyu içmek (190/4)
bakup toymak (105/3)
balı yaga aktmak (57/5) :166/6
balığın kavağa çıkması (407/6) :
barmagıla göstermek (296/6)
baş açık yalın ayak (385/6) :
baş indirmek (220/2) : 257/7,
319/4, 326/1, 329/2, 409/3
baş tutmak (92/4) : 398/8
baş(yüz) üstine itmek (321/1) :
321/7
başdan ayaga değin (302/11) :
404/9
başı kayısı (17/8) : 317/8
başı sücûda inmek (116/3) : 364/4
başı yitmek (113/10)
başına devlet tacı konmak (208/2)
başına kakımak (387/4) :
başından aşmak (73/1) : 139/6,
278/5
başını gavgaya virmek (404/1) :
başını top eylemek (201/12) :
360/7, 393/2
başsuz ata binmek (127/3)
başunu götürüp gitmek (1/1)
bayram eylemek (75/3)
beg olmak (304/8) : 405/5
bekâ sarayına geçmek (286/6)
bekâya ulaşmak (394/7):
belini bükme (198/3) : 231/2,
262/9, 364/2, 376/6
ben söylerem ben dinlerem (175/1)
benligün bilmemek (269/1)
benlik davasından geçmek (142/2) :
151/4, 213/5, 253/7, 264/7,
268/2, 271/2, 369/9
benlügin dosta virmek (4/7)
benzi sararmak (262/4) : 286/2,
307/6
benzün rengi azmak (350/1)
ber-dâr idmek(olmak) (287/1)
ber-hûrdâr kılmak (361/3) : 361/5
berye sökmek (61/2)

beşige urmak (152/4)
 bî-çâre (95/), 95/13, 213/6,
 229/5, 235/4, 250/6, 308/6,
 222/6, 413/9
 bî-haber ol (93/2)
 bî-karar almak (45/4)
 bil bağlamak (98/3) : 195/5, 267/2
 bilinden zünnâr kesmek (255/1)
 bir bir eydmek (254/1)
 bir olmak (62/8) : 303/7, 416/6
 bir pula muhtaç olmak (335/15) :
 346/6
 bir pula say(ma)mak (296/6)
 bire iki demek (248/1)
 birliği tuymak (62/7)
 birliğe yitmek (179/3) : 181/3,
 193/9
 birlik şarabını tatmak (323/8)
 birlik yolunu tutmak (212/1) :
 302/12, 303/3
 biryân olmak (9/5) : 245/1, 272/5,
 372/9
 bîzâr olmak (222/10) : 399/3
 boynuna biti salmak (385/4) :
 boynunda borç olmak (104/7)
 boynunu urmak (136/2) : 155/6,
 173/3
 boyun burmak (1/8) : 44/2, 77/8,
 104/2, 107/9, 191/6, 207/7
 boyun virmek (354/8) :
 budak sürmek (62/4)
 bugün yarın demek (174/7)
 bugünü yarına komamak (93/3)
 buhl u tama (45/6)
 bulanmadan turılmak (304/2)
 bühtan eylemek (407/11) :
 bûlbûl gibi söylemek (82/6) : 99/6
 bünyâd urmak (169/2) : 172/2

C-Ç

cahile yidürmek (164/2)
 cân gözile bakmak (208/8) : 257/7,
 349/3, 362/3
 can kulağıyla dinlemek (44/1) :
 323/8

can kuşu uçmak (314/4) : 413/2
 cân u gönül (32/2) : 259/3, 414/5
 cân u tenden geçmek (200/1) :
 201/28, 255/1
 can virmek (12/6) : 46/2, 57/6,
 70/7, 98/6, 289/1, 295/16,
 354/1, 355/8, 357/1, 360/2,
 372/3, 389/1, 398/8
 can yakmak (224/3) :
 cana başa kıymak (230/4) : 237/5,
 239/3
 canı bedenden uçmak (261/5) :
 canı esrimek (270/7) : 342/5
 cânı göynümek (118/9) : 412/13
 cânı sizmek (370/5) :
 cânıla başdan geçmek (70/1)
 canın üzülməsi (184/3)
 canına dâg etmek (102/6)
 canına kıymak (416/5) :
 canına od bırakmak (204/2) :
 283/3, 294/2, 376/1
 canını kaptırmak (265/4) :
 canını oda atmak (258/1) :
 canlar satılmak (113/5)
 cânsuz gelmek (281/1) :
 cânun fedâ kılmak (164/5) : 165/1,
 190/1, 192/8, 294/7, 373/6,
 377/8, 398/10, 402/3, 402/7
 canuna can olmak (60/7) : 257/1,
 303/1, 363/4, 384/2
 cânunı berk etmek (110/8)
 cefâ görmek (78/7) : 219/1, 280/7,
 326/4
 cehalette kalmak (49/5) : 157/8
 cehennemde yatmak (99/5)
 cem eylemek (170/5) : 200/5,
 243/2, 248/7
 cevher olmak (119/4) : 121/5
 cevân itmek (150/3) : 165/7,
 182/4, 200/3, 201/7, 243/5,
 255/5, 267/6, 302/9, 310/8,
 336/4, 416/7
 cevır ü cefâ (144/7) : 191/9,
 215/1, 266/1
 cezâ çekmek (168/5)

ciger (kebab olmak) taglamak
 (187/2) : 396/16, 400/4, 404/7
 cihana gel(me)mek (172/1)
 cihandan göçmek (160/6) : 268/3
 cûmbîş eylemek (323/2) : 362/8
 cûşa gelmek (73/5) : 201/38,
 224/2, 262/6, 343/4, 362/6,
 371/8
 cûvan olmak (280/8) :
 cüst ü cû (61/1)
 çâk itmek (90/12)
 çarh urmak (194/1) : 289/7
 çerâğ (yakmak) olmak (186/5) :
 376/5
 çeri salmak (78/3)
 çevgan olmak (201/12) : 255/3,
 389/6, 393/2
 çırak olmak (315/5) :
 çig olmak (403/7) :
 çiğ bişüp kazan taşmadın (94/4)

D

da'vi kılmak (38/4) : 47/5, 110/1,
 250/6, 256/7, 335/11, 354/8
 dâd almak (195/9)
 dağ üstüne dağ komak (365/7) :
 danışmân olmak (58/2) : 58/5
 dâra gelmek (178/9) : 310/3,
 353/11, 370/9
 dâvet kılmak (81/3) : 85/5
 defterün dürmek (54/3)
 değme (herkes) kişi (369/1) :
 410/2
 deli kılmak(olmek) (98/4) 212/8,
 256/4, 285/2, 328/1, 345/3,
 378/10, 393/4
 deli olup dağa düşmek (359/1) :
 381/4
 dem be dem (43/5) : 61/11, 189/3,
 200/6, 299/2
 dem urmak (188/7) : 260/3
 deme irmek (355/7) :
 demi gelmek (171/1)
 denize talmak (38/2) : 113/12,
 121/5, 165/11, 177/2, 201/26,

280/1, 292/7, 295/19, 302/15,
 319/7, 336/5, 411/10
 derd virmek (98/5)
 derde derman olmak (10/2) : 45/3,
 78/5, 165/6, 201/42, 317/3,
 324/3, 389/3
 derde giriftâr olmak (386/2) :
 derde sataşmak (184/12)
 derde uğramak(düşmek) (98/2) :
 135/8, 232/5, 245/9, 255/9
 derdinden ölmek (75/5):179/6
 derdine dermân istemek (10/2) :
 12/4, 42/10, 71/5, 113/1,
 125/1, 213/6, 226/7, 228/1,
 229/4, 231/8, 255/9, 317/2,
 322/4, 330/2, 356/20, 398/5
 derdiyilen tütme(k) (yanmak) (108/5)
 : 277/5, 412/13
 dergâhından sürülmek (7/5)
 derip devşürmek (329/3) :
 ders okımak (47/4)
 dertli halin dertli bilir (365/5)
 :
 derviş olmak (123/1) : 197/7,
 362/5
 derviş tanın (hırkası) tonanmak
 (225/3) : 403/4
 dervişe benzemek (66/9)
 dervişliğe el katmak (71/10) :
 96/16
 destan olmak (201/24) : 280/4,
 283/6
 destûr olmak (152/1) : 169/8
 devran sürmek (178/7) : 213/1,
 347/6, 365/2, 368/4, 389/2
 didâr gör (me)mek (374/8) : 375/8,
 401/6, 408/7
 didar olmak (93/4) : 96/5, 122/6,
 288/4
 didâruna göynüme(k) (268/7) :
 didârunu göstermek (52/7) : 149/6,
 273/2, 326/7, 397/4
 dil şehrinin pâk eylemek (365/3) :
 dil tutmak (205/2) : 259/8
 dilde ağızda söylenmek (99/2) :
 224/11, 268/8, 391/4 ,

dilden dile sormak (404/3) :
 dile gelmek (8/3) : 88/5, 269/4,
 295/8, 317/10, 325/4, 365/5
 dile gelmemek (sıçmamak) (256/2) :
 dile getirmek (6/7) : 48/3, 196/2,
 356/25
 dili dönmek (15/5)
 dilin tetiği bozulmak (184/3)
 dilinde agu dütmek (66/2)
 dilinden dür dökmek (49/3) : 362/5
 dilinden şeker tamlamak (373/5) :
 400/3
 diller damaklar şeşürmek (193/12)
 din çatmak (248/2) :
 din degşürmek (117/96)
 din diyanet bilmemek (17/1) :
 366/4
 din tonun tonanmak (267/2):
 dirlik bulmak (281/1) :
 dîvân kurmak (335/13) :
 dîvane olmak (192/1) : 198/7,
 215/2, 320/10, 343/10
 diz çökmek (36/4)
 dost bağçesi (440/3) : 289/8,
 291/3, 324/5, 397/5
 dost döşeğine geçmek (2/7)
 dost düşmen (44/6)
 dost elinden içmek (67/7) : 164/7,
 242/15
 dost elinden ölmek (182/1)
 dost iline sefer (itmek) (93/6) :
 139/4, 160/6
 dost işiginde yatmak (129/6)
 dost kapısı (20/10)
 dost katından (göz)ıramak (39/4),
 182/2, 337/1
 dost makamı (337/3) :
 dost turagı (19/9)
 dost tutmak (333/6) :
 dost u düşmana gülünç olmak
 (348/9) :
 dost yolına isâr olmak (93/7)
 dost yüzünden göz ıramak (104/8)
 259/7, 308/2

dost(er) yüzün(cemalin) görmek
 (20/5) : 55/5, 73/4, 75/3,
 128/1, 135/16, 170/1, 191/1,
 200/2, 214/2, 228/3, 242/2,
 254/4, 259/1, 266/1, 275/6,
 280/4 337/4, 360/2, 408/1
 dosta gitmek (1/2) : 1/5, 1/11,
 12/3, 37/7, 122/7, 129/1,
 160/1, 263/6, 288/1, 369/1,
 375/7
 dosta ulaşmak (43/5) : 124/5,
 124/6, 134/13, 160/2
 dosta yol eylemek (95/5)
 dostıla bâzâr olmak (93/5) :
 266/3, 287/8, 294/6, 369/7
 dostıla bilişmek (104/2) : 135/1,
 135/8, 167/2, 179/5
 dosttan yana uçmak (271/7) :
 283/2,
 dostun dostuna dost olmak (131/3)
 dostun yolına yürimek (123/5)
 dört yana bakmak (135/4)
 dua kılmak (50/7) : 217/5, 231/8,
 262/10, 364/5
 duası kabul olmak (96/6)
 duş (tuş) olmak (73/6) : 197/5,
 290/13, 335/8, 362/2, 394/5,
 417/5
 duzaga düşmek (53/3) : 128/5,
 196/4
 dün ü gün (24/5) : 27/2, 51/1,
 54/1, 70/3, 87/1, 93/2, 124/8,
 137/1, 182/6, 222/6, 239/5,
 269/5, 269/2, 313/5, 330/4,
 377/3, 393/1, 408/3, 413/4,
 415/2
 dünya kovmak (353/5) :
 dünyadan geçmek (63/5) : 372/4,
 394/7
 dünyasını degşürmek (157/7) :
 316/6
 dünyaya batmak (aldanmak) (273/8):
 394/8, 414/1
 dünyaya kayıkmak (221/6) :
 dünyaya toymak (87/6)

dünyeye düşmek (152/3) : 193/3,
361/2, 380/1
dürr ü gevher saçmak (208/1) :
düş(rüya) yormak (164/4) : 360/3,
411/5
düşte komak (kalmak) (301/5) :
dütün dütmek (78/2) : 147/6,
207/8, 215/1, 294/5, 409/1

E

ebsem olmak (320/3) : 378/3
ecel irmek (35/5) : 61/5, 83/2,
184/2, 277/5, 311/3, 341/7,
414/4
ecel salmak (78/4)
ecel şerbetini içmek (413/2) :
ecel tuzağına basmak (413/7) :
ecel yakamız almadın (160/9)
ecelsiz ölmek (110/5)
edeb perdesin beklemek (151/9)
egriligün koymak (250/1) :
el almak (63/6) : 111/6, 129/6,
176/6, 215/3, 414/7
el ayak deprenmeden (116/3)
el ayak öpmek (117/6) : 265/4,
338/8
el bağlamak (82/8) : 171/11
el çekmek (181/3)
el katmak (323/1) :
el kavşurmak (170/116) : 82/8,
329/3
el sunmak (184/1) : 273/8
el uzatmak (323/3) :
el vardur el üstine (334/5) :
340/6
elden ele düşmek (152/6)
elden komak (319/6) : 318/10,
331/4, 336/1, 369/3, 416/4,
417/26
elden ne gele (42/9)
ele gelmek (196/3) : 276/1, 330/5,
380/4, 393/3
ele getirmek (396/13) :
eli ir(me)mek (7/4) : 13/2, 45/7,
88/4, 104/4, 117/8, 124/3,
152/16, 169/4, 171/4, 190/5,

270/2, 290/4, 311/3, 329/4,
337/3, 365/5
eli kalem tutmak (82/3)
elif okımak (5/1) : 42/4, 91/4,
171/4
elin almak (95/12) : 100/6
elin ayagın şeşürmek (194/4)
elin yüzün yumak (166/1)
elini suya urmak (341/2) :
elsüz ayaksuz (203/3) :
eman virmek (123/7) : 152/3
emaneti ıssına virmek (210/8) :
emek dökmek (61/2) : 157/5
emir eylemek (42/9) : 193/6
er gibi turmak (36/2) : 295/13
er nazarından gitmemek (159/8)
er tonını giymek (11/5)
er yolu (27/7) : 124/1, 162/2
erden nasīb almak (250/1) :
erenin yüzi suyu himmeti (34/5)
erligi bulmak(140/6)
esbâb dökmek (221/5) :
esenlemek (413/1-8) :
esir kılmak (53/1) : 78/3, 297/2,
371/4
esir olmak (318/3) :
eskiye hasretlenmek (279/2) :
esrük gezmek (47/2) : 101/4,
101/7, 118/2, 148/10, 165/7,
318/9, 362/5, 391/5
eşker olmak(118/9) : 127/2
et ü sünük (152/2)
etek tutmak (99/1) : 108/5, 122/1,
166/5, 224/2, 246/5, 251/3,
325/2, 336/1, 366/9, 369/7,
378/11, 399/1, 399/4
eve konmak (203/6) :
evinden taşra çıkmak (131/7) :
135/5
evvel ü âhir (ezel- ebed) (27/5) :
122/4, 15/6, 193/14, 256/3,
377/6, 415/1
eyüyi yavuzdan seçmek (138/3)

F

fâni dünyadan bâki aleme göçmek (122/3)
 fânî olmak (379/5) : 412/8
 fânîye göz yummak (8414/3) :
 farig olmak (150/6) : 197/3, 264/9
 farig oturmak (83/4)
 fâsid olmak (83/2) : 387/3
 fâş itmek (165/5) : 362/1
 fâş olmak (204/2) : 354/10, 394/4
 fehm itmek (94/5) : 259/4
 fenâ olmak (110/8) : 183/4, 411/5
 fenâ sarayından göçmek (286/6) : 413/4
 ferâgat olmak (etmek) (396/13) :
 ferhad olmak (118/5)
 feryad u figan itmek (184/18) : 262/5, 272/5, 385/5, 409/5
 fesat içinde kalmak (274/5) :
 fetvâ dutmak (248/1)
 fikrete talmak (310/9) : 315/4
 firak çekmek (228/2)
 fitne düzmek (83/1) : 356/4, 412/9
 fitne kabın kuşatmak (156/3)
 fitneyi komak (199/2)
 fuzûlluk itmek (111/4) : 155/3, 183/7, 323/7
 fûrkate düşmek (317/5) :

G

gâfil olmak (32/1) : 83/2, 87/7, 102/6, 148/4, 279/7, 311/6, 336/2, 374/6, 414/4
 galabadan bakmak (302/6) :
 gam yimek (28/6) : 333/4, 335/20
 gâret eylemek (364/5) :
 garib gelmek (171/1) : 191/2
 garib olamak (277/3) :
 gark olmak (2/8) : 107/12, 191/7, 213/1, 215/3, 256/1, 269/5, 303/2, 336/4, 411/10
 gavvâs olmak (129/4) : 253/1, 332/3, 411/10
 gedâ olmak (49/7) : 294/9

gelip geçmek (1/10) : 28/8, 103/4, 158/7, 166/2, 218/1, 231/7, 299/7, 345/8, 384/4, 405/2, 413/4
 gemmazlık eylemek (63/2)
 gevheri boncuk sanmak (401/5) :
 gice konuk olan sabah göçer (153/1)
 göç itmek (44/7)
 göge ok atmak (396/4) :
 göğ(e)havaya) ağmak (36/5) : 166/2, 178/7, 193/13, 224/8, 239/3
 göğüs açmak (263/6) :
 göğüs germek (270/4) :
 gök dürilmek (35/5)
 gök ekini biçmek (388/4) :
 gönle akmak (42/8) : 121/4, 122/8
 gönle girmek(dalmak) (10/3) : 54/3, 91/5, 176/4, 178/11, 186/4, 193/2, 212/5, 279/14, 338/3, 372/6
 gönlek eskidmek (32/6)
 gönli derviş eylemek (162/1)
 gönli dosta akmak (192/4)
 gönli gözi toy(ma)mak (214/4)
 gönli sı(n)mak (57/4) : 158/4, 366/6
 gönünden ikilik tutmak (99/5)
 gönlini çekmek (140/4)
 gönlü dölenmek (66/7) : 297/1
 gönlü gen(açık) olmak (111/1) : 117/5, 396/2
 gönlü kararmak (66/3) : 123/2, 218/3
 gönlü kiçmek (34/7)
 gönlü pas eylemek (7/2) : 24/2, 24/3, 29/1, 29/2, 61/1, 119/1, 250/3
 gönlü taht eylemek (334/1) :
 gönlü yağmalamak (286/1) :
 gönlü yanmak (66/3)
 gönlünde yir eylemek (112/4)
 gönlünden geçmek (355/9) :
 gönlünden sürmek (111/3) : 164/6, 239/1

gönlüne endişe gelmek (73/8)
 gönlünü bağlamak (55/6)
 gönlünü berkitmek (139/3)
 gönül almak (69/4) : 188/5, 264/1,
 296/3, 330/7, 359*4, 390/1
 gönül deryasına düşmek (401/2) :
 gönül düzmek (112/5) : 222/3
 gönül eglemek (75/5)
 gönül evi (73/1) : 173/8, 293/1,
 295/5, 318/1
 gönül evini kız eylemek (329/7) :
 gönül gözi (24/5) : 128/1, 347/3,
 349/5, 414/6
 gönül güdmek (213/4)
 gönül itmek(yapmak) (141/4) :
 179/2, 335/12, 410/4
 gönül kirini yumak (230/5) :
 gönül levhi (42/6)
 gönül pasını silmek (314/1) :
 314/3, 329/5
 gönül sınığını düzmek (392/4) :
 gönül sizmek (266/3) :
 gönül tarlığı (361/1) :
 gönül virmek (27/1) : 49/1, 63/1,
 111/6, 126/9, 164/1, 174/3,
 232/6, 238/5, 246/1, 372/1,
 386/1, 400/2 ,
 gönül yıkmak (1/8) : 142/4, 166/1,
 224/3, 299/3, 335/12, 358/6,
 387/6, 410/4
 gönülde sır olmak (62/8)
 gönülekle giydirmek (122/8) : 368/2,
 395/1
 görüp gözetmemek (218/4)
 göz açmak (28/1) : 54/9, 56/8,
 88/9, 92/8, 130/2, 153/2,
 159/1, 160/8, 187/4, 196/2,
 239/5, 253/9, 296/8, 346/1,
 351/5, 358/11, 394/7, 396/16,
 410/1, 414/3, 417/7
 göz açup yummuş gibi (388/1) :
 göz ıramak (156/6) : 359/2, 372/1
 göz yummak (60/5)
 gözünün karası gitmek (74/6)

göziyle gördüğünü etegiyle örtmek
 (237/3) :
 gözü kaş gelmek (92/5)
 gözü süzülme (184/3) : 198/5
 gözünü bağlamak (105/2)
 gul gul eylemek (95/3)
 gurbette kalmak (289/9) :
 gussalanmak (99/4) : 109/1, 284/2,
 402/2
 güherine pul katmak (267/3) :
 gül gibi solmak (74/3)
 gülzare irmek (girmek) (240/5) :
 gümrâh kılmak (412/8) :
 gün geçirmek (405/1) : 409/1
 günah eylemek (78/6) : 117/6,
 273/2
 günahı boynuna (350/3) :
 günahun yumak (88/6) : 105/1,
 136/6, 351/3
 günden güne (28/5)

H

haber sormak (27/1) : 84/3, 231/7,
 264/9
 haber virmek (89/9) : 118/9,
 139/7, 151/8, 207/9, 266/4,
 349/7, 355/10, 362/3
 hâcât(hâcet) söylemek (170/2) :
 408/4
 haç öpmek (130/6)
 haddini bilmek (90/4)
 hak didârına ermek (322/3) :
 hak kapusını açmak (208/1)
 hak'dan gelen (7/2)
 hak'tan yana uçmak (130/4)
 hakikat donın geymek (295/9) :
 hakikate ermek (38/4) : 295/12,
 298/1, 383/3, 410/1
 hakk'tan utanmamak (235/66)
 hakka yüz tutmak (140/7)
 hakka(sultana)irmek (41/7) : 74/4,
 99/1, 136/5, 148/10, 166/3,
 214/7, 266/6, 370/11, 372/3,
 372/12,
 hakkı bilmek (91/2) : 103/1,
 104/7, 327/7

hakkıla olmak (112/7) : 123/3,
 128/2
 hal bilmek (390/2) : 394/9, 404/3,
 417/22
 hal(hatır) sormak (104/3) : 104/5,
 276/3, 392/4
 haldaş olmak (127/4) : 160/1,
 319/3
 hâlden hâle gelmek (25/4) : 59/3,
 68/4, 152/12, 156/1, 209/3
 hâlî hallenmek (304/8) :
 hâli kâlden seçmek (130/4)
 halini arz itmek (228/6) : 234/2,
 269/4
 halvet olmak (20/6) : 68/1, 294/4
 hânûmânı terk eylemek : (65/2)
 hânumanın gârka virmek (307/1) :
 398/7
 hâr olmak (13/5)
 harâb kılmak (89/7) : 41/3
 harâb olmak (17/1) : 207/3, 297/8,
 306/1, 394/5
 harâbât ikliminde eylemek (67/1)
 haramla toylamak (154/4)
 harc eylemek (309/5) : 348/4,
 361/5
 hased itmek (229/5)
 hasret odına yanmak (277/3)
 hasrette kalmak (405/9) :
 hasta düşmek (101/5)
 hay demek (383/2) :
 hayâle salmak (125/3)
 hayâl-ü düş (70/4)
 hayr u şer demek (124/4) : 236/3,
 292/6, 323/5, 384/5, 405/7,
 413/5
 hayrân olmak (9/1) : 49/1, 49/13,
 69/10, 79/6, 118/3, 118/6,
 125/4, 144/4, 146/2, 173/1,
 177/7, 189/2, 195/8, 201/1,
 229/1, 245/1, 253/4, 268/1,
 319/2, 339/7, 372/9, 389/2
 hayrî şerden seçmek (208/3)
 hayvân olmak (157/1)
 hayvân tutmak(saymak) (180/5)

hem-râz olmak (45/3)
 heves etmek (414/2) :
 heybete kalmak (257/4)
 hırka-pûş eylemek (362/7) :
 hırs evini bozmak (121/8)
 hicâb olmak (135/4) : 143/6
 hicâbun açmak (151/7) : 256/7,
 271/2, 378/5
 hicre katlanmak (98/1)
 hidayete irmek (206/8)
 hikmet beşiginde yatmak (194/5)
 hikmete dalmak (49/5) : 369/2
 hil'at giymek (312/3) :
 himmet bulmak (98/2)
 himmet eylemek (164/3)
 hisab sormak (311/5) :
 hisap virmek (153/3)
 hor bakmak (142/4) : 150/5, 374 /1
 hor u hakîr olmak (309/3) :
 hû demek (333/4) :
 hulle giymek (99/2)
 humâr eylemek (356/14) :
 hükm idmek (32/4) : 126/3, 149/1,
 173/6, 177/4, 180/1, 187/2,
 195/1, 295/3, 306/4, 331/1,
 370/12
 hüner eylemek (356/5) :

I-İ

ılan çıyan (35/2) : 340/4
 ırag itmek (102/7)
 ırak kalmak (61/8) : 157/8
 ıssuz kalmak (106/2)
 ışk başına girmek (283/4)
 ışk bâzârına girmek (93/3) :
 113/5)
 ışk bezmine girmek (240/3) : 271/7
 ışk bozmak (47/2)
 ışk çadırın kurmak (240/4)
 ışk çengine düşmek (371/9) :
 ışk defteri (67/9)
 ışk deryasına talmak (96/4) :
 169/1, 214/4, 215/3, 222/1,
 253/1, 259/3, 264/9, 283/2,
 301/6, 381/3, 402/1

- 1şk duzagına düşmek (196/3)
 1şk düzmek (47/2)
 1şk elinden taşmak (73/1)
 1şk eri (28/1) : 42/5, 44/2, 59/1, 150/5, 187/4, 348/3
 1şk eteğin tutmak (5/1) : 32/5, 59/4, 141/1,
 1şk evine girmek (2/1) : 148/3
 1şk hânın yemek (331/1) :
 1şk hânını dökmek (283/3)
 1şk içinde ölmek (93/4)
 1şk ile âşinâ olmak (125/7)
 1şk kadehinden içmek (36/2) : 72/6, 372/4
 1şk kazanına düşmek (391/2) :
 1şk kılıcın kuşanmak (46/4)
 1şk kitabın okumak (410/1) : 410/2
 1şk kuşağın kuşanmak (242/3)
 1şk meta'nın satmak (325/6) :
 1şk nefesin urmak (182/7)
 1şk odına döymek (50/3) : 209/2
 1şk odına yanmak (10/3) : 67/3, 92/2, 129/7, 146/1, 165/9, 170/7, 186/3, 196/9, 215/1, 226/7, 244/1, 253/4, 268/1, 280/2, 294/1, 307/6, 327/5, 329/1, 329/1, 403/7
 1şk odını söndürmek (326/2) :
 1şk okın urmak (36/7) : 70/1, 269/5
 1şk rengüne boyanmak (129/5) : 236/7)
 1şk sebâkın okumak (29/8) : 330/3
 1şk şarabın içmek (1/10) : 4/5, 25/5, 28/8, 123/2, 175/3, 181/7, 189/1, 200/6, 286/6, 289/6, 299/7, 325/1
 1şk şem'ini yakmak (239/8)
 1şk tahtına binmek (118/4)
 1şk tonın tonanmak (271/4)
 1şk yoluna can(vermek) fidi (26/6) : 269/8
 1şk yoluna girmek (61/11) : 128/7
 1şk yükün çekmek (55/5)
 1şka esir olmak (177/6)
 1şka gönül virmek (5/2) : 45/7, 177/1, 372/7
 1şkı komak (65/7) : 121/1
 1şkı sunmak (169/11)
 1şkıla dinlemek (116/8)
 1şkıla esrimek (59/6) : 188/6
 1şkıla göynümek(yanmak) (243/96)
 1şkıla yoldaş olmak (93/6)
 1şkından ırılmamak (7/5)
 1şktan haber tuymak (118/5)
 1şktan usanmak (113/2)
 1şkun suyuyla yumak (332/2) :
 1şkuna düşmek (70/1) : 113/2, 208/3, 232/2, 398/5
 ıyan olmak (9/7) : 13/6, 134/10, 165/2, 173/1, 178/13, 227/6, 250/5, 306/3, 394/4
 ibrete kalmak (23/3) : 367/3
 içi dışı benzetmek (400/4)
 içi yanmak (34/7) : 127/1, 198/6
 içüp esrimek (25/5) : 106/8, 249/5, 252/5, 357/5
 ig olmak (403/7)
 ihlası unutmak (258/5)
 ihsân eylemek (173/8)
 ihtiyar etmek (70/8) : 163/5
 iki cihan sultânı (344/5)
 iki cihandan geçmek (167/4)
 iki da'vî bir ma'nî (39/3)
 ikilik dutmak (338/5)
 ikilik komak (62/7) : 167/5, 179/3, 302/12, 3603/3, 304/2, 416/6
 ikrâr itmek (397/7)
 ilm okumak (335/3)
 ilme kitaba sığınmak (110/2)
 ilmîn var amelün yok (248/9)
 iman ile gitmek (315/6)
 imaret eylemek (392/3)
 irfan yolına girmek (115/3)
 isyan yolına girmek (115/2)
 iş bitirmek (412/3)
 iş bilmek (412/4)
 iş düzmek(bitirmek) (395/2)
 işi kolay tutmak (103/5)

işini sag itmek (102/1)
 işret dinlemek (301/2)
 işret sürmek (217/2)
 işüne karılmak (107/6)
 işünü bitirmek (6/7)
 it beslemek (97/3)
 itden kaçmak (97/3)
 iti yola virmek (140/3)
 iz izlemek(sürmek) (322/1)
 iz bulmak (339/4)

K

kaddün yire inmek (21/5)
 kadeh sunmak (58/5) : 67/7, 175/3,
 188/7, 208/2, 276/2, 345/2,
 362/4, 366/1
 kadem (basmak) urmak (97/1) :
 134/6, 195/7, 243/4, 290/4,
 312/2, 321/2
 kademi kutlu olmak (330/1) :
 kademinde toprak olmak (46/8)
 kademine yüz vurmak (159/4) :
 367/9
 kadrin (kıymetin) bilmek (194/2)
 kâfdan aşurmak (193/12) : 194/4
 kafese girmek (227/1) :
 kahır evi (137/2) : 154/2
 kahır yutmak(çekmek) (140/6) :
 160/7, 177/9, 181/1
 kâhillik kılmak (136/9) : 137/8
 kakıyıp sögmek (104/7)
 kalba satmak (267/3) :
 kalem çalmak (177/8) : 202/9
 kâlû belâ dimek (20/9) : 33/4,
 168/3, 177/8, 273/10, 358/11,
 397/8
 kâmet bağlamak (307/1) : 364/1
 kan ağlamak (124/8)
 kan bahası (93/4)
 kan içmek (97/3)
 kân olmak (176/5) : 309/5, 389/5
 kana boyanmak (404/2) :
 kanaat etmek (161/1) : 185/2
 kanatlanup uçmak (208/5) : 292/3,
 0327/2, 343/9

kapdan geçürmek (66/6) : 190/7
 kapıda kalmak (20/5) : 290/13
 kapu açmak (131/6) : 176/7, 337/5
 kar eyle(me)mek (112/3) : 168/8,
 356/24
 kara koyar yüzi (22/6)
 kara sakal ağardı (108/4)
 kara toprag itmek (102/4)
 kara topraga karışmak (207/1) :
 210/7
 kara toprak olmak (74/7) : 276/5
 karanulığa girmek (180/5)
 karanuyu sürmek (77/3)
 karâr itmek(kılmak) (1/2) : 69/2,
 107/76, 112/1, 112/66, 123/46,
 183/2, 195/3, 208/7, 214/1,
 232/1, 308/3, 309/2, 343/8,
 355/4
 karataşa su koymak (157/3)
 karayı aka yazmak (378/7) :
 kast itmek (173/5) : 181/3, 417/16
 kaşun karagun çatmak (159/4)
 katı olmak (153/7)
 katı taşdan geçmek (70/1)
 katı taşı mum eylemek (257/6) :
 kaydını yimek (134/16) : 171/10,
 284/3
 kaygu yimek (148/5) : 235/9
 kayıddan geçmek (297/6) :
 kayıkmadan gitmek (39/6) : 237/4,
 397/6
 kayım turmak (61/9) : 144/8, 320/7
 kâyim tutmak (90/2)
 kaynayıp pişmek (391/2) :
 kefen soymak (353/7) :
 kendini ögmek (77/7) : 367/12
 kendözin unıtmak (338/4) :
 kendözin yavı kılmak (236/3) :
 359/1
 kendözinden bizâr olmak (93/3) :
 302/9
 kendözinden vaz gelmek (23/7) :
 28/9, 73/4, 178/3, 236/1,
 280/5, 288/1, 348/1, 348/5,
 372/3, 373/2

kendözün gör(me)mek (51/3): 320/10
kendözün(nefsini) bilmek (65/5) :
88/9, 241/1, 247/1, 248/5,
288/5, 349/9, 378/5
kendü hâlini bilmek (69/9) : 82/9,
91/1
kerâmet virmek (19/2)
kerem kılmak (200/1) :
kevser göline talmak (345/5) :
345/6
kevser şarâbın içmek (88/8) :
417/11, 417/13
kılavuz olmak (212/8) :
kılı kırk yarmak (181/6)
kılını yandırmamak (199/4)
kıyâmet bâzârı (17/8)
kıyâmet bâzârı (317/85) :
kıyl u kâl (61/1) : 71/1, 81/5,
135/11, 155/4, 181/2, 196/6,
224/9, 247/4, 288/2, 295/29,
369/2, 417/25
kızıl pul eylemek (95/13)
kibir kılmak (297/8) :
kibr evine girmek (49/11)
kibr kal-asını yıkmak (394/3) .
403/4
kibrin boynunu ezmek (121/8) :
187/2
kin tutmak (333/2) : 412/12
kitâb düzmek (378/7) :
kitabdan ötmek (248/3) :
koca kılmak (272/4) :
konup göçmek (1/10) : 28/8,
208/66, 299/7, 391/1
koynuna almak (246/3) :
kökini kazmak (83/4)
kudret kılıcını almak (302/7) :
kudret südin emmek (194/5)
kul iken sultan olmak (176/7) :
253/7, 273/4
kul olmak(eylemek) (4/2) : 22/6,
47/7, 84/3, 95/11, 109/6,
150/6, 205/4, 219/2, 232/6,
247/5, 255/8, 284/7, 285/3,

292/8, 304/8, 309/1, 323/7,
327/1, 346/5, 371/4
kulagundan çıkarmamak (235/2) :
kulak virüp dinlemek (88/6) :
273/9, 296/8, 310/6, 387/2
kur'an yolına girmek (115/4)
kurbân olmak (46/7) : 72/5, 131/5,
161/5, 173/3, 187/11, 200/2,
205/5, 269/7, 326/5, 344/4,
348/2
kurd kuş yimek (35/1):74/3
kurda kuşa öğün olmak (384/7) :
kurı emek (91/2)
kuru iken yaş olmak (292/3) :
kuşlarıyla turmak (88/5)
kuvvet virmek (1/5)
kuyu kazmak (13/3) : 293/1
kuyuya düşmek (260/6) :
küfr tonını geymek (332/5) :
küfrü suya atmak (71/8)
küfrün ok atması (351/12) :
kül eylemek (1/9) : 95/12, 126/10,
129/5, 199/2
kül olmak (171/8) : 186/5, 226/3,
242/5, 409/2
külhân olmak (245/5) : 294/2
külü suya atmak (71/10)
külünü göğe savurmak (287/7) :
353/10, 370/8, 381/5

L

lâ'l eylemek (390/5)
lâ-mekan olmak (93/5) : 96/5
lâyık olmak (106/3) : 119/2
levh-ü kalem (169/2) : 185/9,
223/4, 233/1, 287/3, 339/2
leyli olmak (90/5) : 118/5
libas geymek (119/2)

M

ma'lum olmak (56/10)
ma'ni bahrine talmak (133/1) :
301/7, 393/4
ma'ni bilmek (56/3) : 106/9,
295/4, 349/7, 406/7
ma'ni göstermek (351/14)

ma'ni saçmak (292/4)
 ma'ni şarabını içmek (40/6) :
 349/3
 ma'ni yüzünü örtmek (407/13)
 mâ'nide sultan olmak (97/1)
 ma'niden almamak (80/5) : 345/8
 ma'rifet satmak (22/7) : 117/1,
 162/4
 ma'siyyet denizini geçmek (267/5)
 ma'sûkuna ermek (75/3) : 113/4,
 129/10, 205/4, 221/6, 392/1,
 410/5
 mağrur olmak (353/7)
 mahrum gönülmek (edilmemek)
 (113/11) : 238/5, 386/4
 mahrûm komak (81/4) : 107/11,
 242/1, 360/1, 414/7
 makbul olmak (115/5)
 mala kıymak (57/6)
 Mansur olmak (40/4) : 75/4, 268/8,
 370/8
 mat olmak (48/9) : 183/3 295/24,
 364/4, 366/3
 Mecnûn olmak (46/6) 118/5, 198/8,
 291/5, 303/7, 404/5, 409/6
 meded eylemek (16/6) : 193/1,
 328/7
 meded irmez (6/2)
 mekan tutmak (273/9)
 melâmet gönleğin biçmek (230/2)
 melâmet tonın giymek (209/5) :
 237/2, 371/9
 melûl(mahzûn) olmak (158/1) :
 201/21, 390/4
 menendi yok (147/8)
 menzil bulmak (40/7) : 99/1,
 148/3, 165/13, 208/7, 273/11,
 295/25, 325/2, 335/10, 351/10,
 370/7, 399/2
 menzilden göçmek (261/5)
 merhem olmak (261/2)
 mesel bağlamak (183/2) : 264/6
 mest oluban (12/10) : 189/5
 meşhûr olmak (40/4) : 320/2
 meydan istemek (79/7)

mezada virüp satmak (78/6)
 mısır'a sultân olmak (255/4) :
 396/5
 mi'raca açmak (149/3) : 185/1
 mihmân idmek (200/4) : 245/10
 minber depmek (126/6)
 misal olmak (40/4)
 miskîn olmak (40/2) : 47/7, 51/7,
 64/5, 84/4, 111/5, 117/3,
 122/2, 146/4, 280/9, 367/12,
 378/11, 399/2
 miskinliğe geçmek (21/2) : 71/8,
 84/7, 242/7
 mismil olmak (24/2) : 128/6, 301/3
 Muhammed nurına batmak (99/1)
 muhib olmak (265/3)
 muhkem olmak (417/15)
 muma dönmek (66/3) : 291/5
 murad almak (44/4) : 74/2
 Mustafaya ümmet olmak (112/6)
 müflis olmak (185/4)
 mülk bezemek (193/9)
 mülk yıkmak (198/3)
 mülke salmak (169/8) : 181/6
 mülkü malı terkeylemek (87/3) :
 124/11, 238/3, 245/2, 385/3
 münâcât idmek (20/2) : 408/3
 münâcât kılmak (49/11) : 170/2,
 175/4, 206/6, 356/9, 364/3
 münevver olmak (342/3)
 münkir olmak (92/5) 265/1, 269/7
 mürvetlere düzülmek (301/5)
 müşahadeye gark olmak (2/8) :
 20/16
 müşkil içinde kalmak (305/3)

N

nakış yazmak (112/5)
 nakş-u nigâr (39/1)
 nâkûsı çalmak (130/6)
 name düzmek (335/2) :
 nâra yanmak (344/4) :
 nasihat satmak (403/8) :
 nâz u niyâz kılmak (45/3) : 138/5,
 302/13

nazar kılmak(idmek) (12/6) : 28/1,
 29/10, 33/3, 64/4, 74/4,
 128/56, 149/3, 191/4, 193/3,
 218/6, 224/5, 229/2, 363/1,
 384/8, 392/2, 406/6
 nazar olmak(irmek) (208/1) :
 311/1, 386/6
 nazara döymek (307/1) :
 nazaruna irmek (3/2)
 ne esrük ü ne humar (26/5)
 ne gam (26/10) : 409/2
 ne hayr u ne şer (26/3) : 28/9
 ne kara okıdı ne ak (130/9)
 ne kul ne sultân (12/3)
 ne turum var ne turagum (175/4)
 ne'âkilem ne divâne (404/2) :
 ne'akl u ne us (26/5)
 nefis itini öldürmek (108/2) :
 119/3, 130/6
 nefis atın segirtmek (201/12)
 nefis bûtını sımak (208/6)
 nefis evine düşmek (152/9)
 nefis gölüne talmak (76/4)
 nefis kabzına düşmek (152/5)
 nefis(kal'asını) evini yıkmak
 (197/3) : 375/5
 nefse koşmak (412/6) :
 nefse kul olmak(298/6)
 nefse uymak (159/5) : 279/9,
 285/4, 345/5, 357/5, 375/3,
 383/3, 403/3
 nefsi semirtmek (298/6)
 nefsile savaş eylemek (197/3) :
 403/2
 nefsin başını kesmek : 208/4,
 332/8, 239/9, 302/7, 376/2
 nefsin dokımak (194/3)
 nefesine kalmak (108/3)
 nefisini depelemek (öldürmek)
 (302/7) : 375/4
 nefsüne kakımak (403/3) :
 nesne ütmek (248/10)
 neşter çalmak (185/3)
 nisâr olmak (32/1) : 32/2, 356/17

nişân olmak (189/5) : 290/12,
 318/6, 377/3, 402/5, 415/5
 nûra bakmak (170/4)

O-Ö

oda atmak(urmak) (199/4) : 226/2,
 273/3, 342/6, 353/9, 376/1,
 408/5, 417/16, 417/20
 oda girmek(oda yanmak) (21/5) :
 36/5, 112/2, 132/5, 150/2,
 161/2, 201/20, 279/6, 328/3,
 370/9
 oddan şarâb içmek (152/15)
 ok yaydan çıkmadan (265/1)
 okıyup tutmamak (218/4)
 okuyup yazmak (64/7)
 öd ağacı bigi yanmak (50/2)
 ögin dirmek (394/9)
 öğüne düşmek (73/2):356/14
 ögüp yaratmak (81/2)
 öğüt almak(tutmak) (76/3) : 109/2,
 161/3, 214/8, 247/2, 293/6,
 297/8, 341/4, 414/5
 öğüt işit(me)mek (60/2) : 377/2,
 402/4
 öğüt virmek (41/7) : 113/3, 122/9,
 157/1, 174/6, 402/3
 ömrin harc etmek (202/6) : 258/1
 ömrün ipi üzölmek (384/5) : 405/7
 ömür eskitmek (sürmek) (3/13) :
 85/1, 107/4, 193/6, 318/7,
 413/1
 ömür kadehi tolmaq (184/2) : 384/6
 öne sona kaykımak (135/4) : 160/7
 örü turmak (149/6) : 296/8, 355/6
 özin divşürmek (99/8)
 özini görmek (352/6)
 özini vermek (407/2)
 özü göynömek (16/8) : 127/1,
 204/2, 274/3, 277/4, 388/4,
 407/7, 409/4

P

pâk idmek(olmak) (116/6) : 187/3,
 324/1, 365/3, 366/9
 palâs giymek (99/2) : 353/3, 415/6

palheng kuşanmak (350/7)
 pâyimâl itmek (390/5)
 pençe urmak (307/1)
 perde açmak (71/5) : 98/2, 122/6,
 134/9, 138/3, 268/7
 perde olmak (333/4)
 perde yırtmak (9/7)
 perdesüz yürümek (144/3)
 pertev idmek (233/5)
 pervâne gibi yanmak (150/2) :
 289/5
 pervâne olmak (239/8) : 294/7
 pervâz urmak (1/2) : 343/3
 peymâne içirmek (320/1)
 peymânesi tolmaq (87/6)
 pir eteğin tutmak (71/13)

R

rahman yolına girmek (115/1)
 rahmet (gölüne, deryasına) talmak
 (123/3) : 367/4
 rahmet saçmak (49/12) : 145/1,
 343/7, 356/18
 râz aç(ma)mak (196/3) : 208/9,
 214/1, 254/2, 257/9, 259/8,
 325/6, 359/7
 rengi dönmek (28/5)
 revâ görmek (2/6) : 330/3, 408/4
 revân eylemek (358/5)
 riyâzât çekmek (36/4)
 ruh cisme ulaşmadın (94/4)

S

sa'y itmek (313/10) :
 sabr u karar itmek (73/2) :
 202/3, 245/3, 266/4
 sadık olmak (137/9) : 201/42,
 414/7
 sadır yerine geçmek (106/4)
 saf bağlamak (83/1) : 307/5
 safâlık virmek (101/5)
 sag selâmet (413/3) :
 saga sola bak-(gıl): (23/6)
 sagirüp oturmak (106/4)
 sağlık safalık (292/2) :
 sağda solda (39/6) : 163/7, 302/16

sağı solu gözlemek (339/5) :
 sâhib-kırân (31/1)
 sak kalmak (320/3) :
 sakal-u saç (35/2)
 salâ virmek (113/8) : 184/6
 salacası sarılmak (184/6)
 salâvât virmek (81/1) : 100/7,
 136/11, 341/2
 sâlûsluk eline giçmek (106/5)
 sâlusluk satmak (378/8) : 380/5
 sarraf olmak (121/5)
 sat u bazar eylemek (87/5) : 310/4
 savaş kurmak (340/5) :
 sebak itmek (3/4) : 128/3, 132/4,
 169/7, 282 /6
 sebil olmak (316/5) : 351/12
 secde eylemek (94/1) : 134/3,
 300/6, 356/18, 367/9
 secde eylemek (kılmak) (374/3) :
 sefer idmek (56/6) : 67/1, 107/7,
 127/3, 139/16, 187/10, 197/2,
 271/5, 405/8
 sefer vermek(idmek) (43/3) : 56/6
 , 232/6
 sekiz uçmag itmek (102/5) : 134/7,
 177/7, 268/6
 sel olup akmak (217/3)
 selâm kılmak (321/7) :
 sen-ben demek (54/3) : 120/5,
 143/5, 163/1, 201/27, 252/5,
 323/9, 338/5, 358/8, 360/9,
 374/10, 399/2
 senlüğün elden bırakmak (54/2) :
 93/4
 ser-gerdân olmak (9/1) : 49/12,
 90/3, 245/7, 372/7, 384/4,
 401/3
 serhoş eylemek (10/1) : 362/4,
 403/5
 sevdâya düşmek (404/1) :
 sev-sevüye düşmek (152/8)
 seyrân olmak(kılmak) (46/3) :
 118/6, 177/3, 195/6, 200/1,
 201/7, 253/5, 267/6
 sıdk adına gümanı yakmak (54/9)

sır açmak (21/1) : 121/4, 121/7,
185/9, 224/3, 339/6
sır olmak (201/8) : 356/23
sıradan geçmek (417/12) :
sırdaş olmak (99/7)
sırda irmek (110/2) : 116/7,
132/1, 174/5, 201/19, 212/5,
319/3, 370/1, 378/3
sile virmek (390/2) :
simsarlık satmak (378/3) :
sine girmek (98/6) : 317/4, 340/5,
385/2, 405/6, 414/1
sinini beklemek (82/6)
siyâset kurmak (127/7) : 138/4,
351/10
sofilik satmak (57/1)
sohbete dögmek (58/7)
son pişmanlık assı virmez (314/6)
soyuk suyla yunmak (277/6)
soy soylamak (181/10) : 283/7,
327/6
söz bişürmek (102/1)
söz çatmak (22/7)
söz demini bilmek (102/5)
söz ma'nisin dinlemek (103/6)
söz satmak (248/7) : 399/6
sözi us ile düşürmek (102/3)
sözü geçmek (359/5) : 417/9
sözüni tutmak (104/8)
sular gibi çağlamak (270/1)
sultan tahtı (365/3) :
sultan yolına girmek (115/5)
sultanlığa düşmek (152/7) : 201/18,
261/4, 278/1, 344/4, 411/7
suret bezemek (74/7)
sûret yapmak (196/10) : 199/4,
223/5, 295/27, 347/5
sûreti bozulmak (384/5) : 405/7
sûreti dönmek (152/10) : 190/6,
191/15
suretin viran eylemek (54/6) :
54/7, 217/6
suya banmak (116/3)
suya yunmak (116/5)
suyıla gönül yumak (304/5) : 376/3

suyu ılımak (184/4)
Süleyman olmak (118/4) : 120/4,
124/1, 163/6, 171/12

Ş

şâdi olmak (49/1) : 144/7, 179/4,
210/4, 247/6, 251/5, 301/5
şah olmak (302/17)
şaraba karışmak (127/6)
şardan şara gezmek (277/7)
şası bakmak (163/1) : 190/7
şefaat eylemek (100/5) : 344/3,
380/7
şefaat ummak (81/6)
şehd ü şeker olmak (13/2) : 69/3,
69/10, 144/6
şer düzmek (201/7) : 356/13
şerbet(şarab) içmek (103/4) :
276/2, 292/1, 327/2, 388/5,
391/5, 406/1
şerbeti elden komak (140/1)
şerh idmek (38/5) : 139/5, 149/10,
182/10, 349/6, 371/2, 403/8
şerik katmak (248/1)
şey'en-lillah demek (164/3)
şeytan yolına girmek (115/1)
şikayet eylemek (78/7)
şirk beslemek (126/6)
şöhret kovmak (126/5)
şudur budur demek (111/7)
şur itmek (318/9) :
şükreylemek (315/4) : 355/6, 413/6

T

ta'at(una) turmak(kılmak) (3/2) :
76/3, 91/3, 116/3, 137/4,
154/5, 159/3, 195/5, 198/9,
295/10, 366/5, 367/10
ta'bir eylemek (206/9)
ta'lim kılmak (310/8) :
ta'n it(me)mek (114/2) : 248/10,
259/2, 414/6
tac u hırkaya bakmak (117/6)
tâc u tahtı tarumar eylemek (95/6)
: 185/6, 245/56, 335/17
tâc urunmak (168/10)

tag u taş (35/5)
 taglar aşmak (61/2)
 taglar yazılar geçmek (391/2) :
 tagları yerinden ıramak (1/5) :
 316/4
 tahsil kılmak (124/9) : 171/2
 taht eylemek (412/4) :
 taht yıkmak (415/2) :
 tahta oturmak (295/3) :
 tahtdan indirmek(düşürmek) (194/4)
 talep eylemek (110/4)
 tama ile hırsla uymak (112/4) :
 159/7, 300/1, 412/8
 tana(dura) kalmak (7/3) : 7/4,
 367/9
 tanık bulmak (61/7)
 tanışıp bilişmek (292/5)
 tanşuk itmek (103/5)
 tapu kılmak (151/9) : 176/7, 190/8
 tarîka girmek (295/7) : 295/16
 taş atmak (13/3) : 92/4, 248/6,
 376/5, 407/8
 taş gelmek (92/3)
 taş gönül (66/2)
 taşı taş üstüne komak (321/4) :
 taşra gitmek (39/7)
 taşradan bakmak (314/5) :
 taşum biliş içim yad (41/4)
 taşum göyner içim ham (41/5)
 tatlı dil (117/9)
 tatlu söz söylemek (57/9)
 tayına düşmek (246/1)
 taziyete vermek (45/8)
 tecrübe eylemek (345/9) :
 teferrüc kılmak (327/3) : 327/4,
 339/1, 370/9
 tehi görmek (167/1) : 191/1
 tehi kalmak (109/4)
 tekebbür olmak (10/5)
 temâşâ eylemek (365/7) : 417/23
 temsil söylemek (313/10) :
 tene girmek (227/4)
 teneşire düşmek (152/14) : 198/6
 tenhâ gelmek (310/2) :
 terâhtan ferâh kılmak (201/4)

terezü kurmak (417/16) :
 terk eylemek (97/5) : 113/4,
 135/11, 143/7, 252/5, 377/1,
 381/9, 402/4, 403/4
 terkin urmak (45/2) : 93/5, 96/5,
 148/3, 174/16, 353/2, 372/2,
 391/4, 397/5
 tesbih okumak (315/3) : 374/2
 tesbihini unutmak (3/2)
 tespihi dilinde (3/1) : 25/6,
 117/1
 teşvîş idmek (80/5) : 169/5, 343/4
 tevbe kılmak (76/3) : 137/2,
 350/7, 356/15, 387/9, 401/1
 teveccüh idmek (53/6) : 75/5
 tevhid tonunu geymek (1/9) : 125/6
 tılsım bağlamak (302/3) :
 timar idmek (232/2) : 276/6,
 256/20
 togmadın ölmek (94/4)
 togrı durmak (295/22) : 295/23,
 408/7
 togrı yola gelmek (11/5) : 71/13,
 121/9, 161/5
 tolu tolu içmek (101/4) : 362/4
 topraga dökülmek (düşmek) (25/56)
 : 74/4, 184/9, 198/7
 topraga yüz urmak(51/7) : 142/6,
 247/4
 toprak olmak (10/5) : 132/6,
 207/7, 214/9, 270/4, 380/2,
 384/7
 toy toylamak (327/6) :
 toza bulaşmak (313/8) :
 tûl-ı emel defterün dürmek (36/3)
 tûş-ı emel başını uzatmak (258/6)
 tuz içine düşmek (152/4)
 tuzak kurmak (330/5) :
 tuzak üzme (220/1)
 tuz-ekmek yimek (243/7) : 300/8

U-Ü

uçmagdan sürülmek (185/4)
 uçmak kokısına batmak (99/6)
 ugrulık yapmak (407/11)
 ulûmı keşf itmek (94/5)

uluya irmek (148/1)
 unına kül katmak (140/4)
 uryân gitmek (143/3)
 uryân olmak (105/5) : 119/2,
 143/3, 173/7, 229/5, 245/2,
 272/5, 276/4
 ussunu aklunu aldurmak (256/4)
 uyanık olmak (44/3) : 61/7
 üç buçuk okımak (58/2)
 ümîd tutmak (87/8)
 ümmet olmak (81/4)
 ümmetine buyurmak (85/4)
 ün idmek (18/6)

V

va'de kılmak (139/2)
 va'de yitmek (16/3) : 139/2,
 184/2, 340/2
 vahdet evine gelmek (39/9)
 varlığını yoga saymak (61/9) :
 84/2, 119/4, 129/3, 135/14
 varlık defterini yumak (264/7)
 varlugin evini yıkmak (131/6)
 vasf etmek (390/1)
 vasf-ı hâlin yazmak (222/11)
 vasiyet kılmak (78/4)
 vefâ kılmak (155/1) : 273/6,
 346/3, 386/1, 405/3
 vîran olmak (297/7) : 316/1,
 380/3, 386/5
 vuslat eri (37/2) : 37/3
 vuslat meyini içmek (267/5)
 vuslat yolu (33/8)
 vuslata irmek (37/1) : 110/8,
 135/9, 338/9, 404/8

Y

yaban yolu (39/7)
 yabana atmak (83/4)
 yabana bırakmak (104/3) : 279/5
 yâd idmek (67/9)
 yâd u bilişden geçmek (70/8) :
 306/3
 yadlık perdesini yakmak (205/2)
 yagmaya virmek (56/7):67/8,143/1,
 259/1, 389/5, 394/2

yağma eylemek (416/1)
 yaka yırtmak (262/5)
 yalap yalap yanmak (244/2)
 yalın ayak baş açuk (162/3)
 yana yana bulmak (322/3)
 yana yana yürümek (404/2)
 yanılup azmak (64/7)
 yanıp tütmek (269/6)
 yanıp yakılmak (400/5)
 yâr olmak (13/1) : 70/3, 99/3,
 176/2, 347/2, 386/1, 397/3
 yaraklanup gitmek (18/6) : 72/3,
 122/1, 122/4, 127/9, 134/2,
 158/8, 160/3, 276/6, 306/7,
 314/7, 315/5, 397/3
 yaşıl ton giymek (343/3)
 yaşın yaşın ağlamak (270/6)
 yavı kılmak (49/8) : 74/1, 182//6,
 188/1, 189/1, 202/7, 269/1,
 270/3, 384/4
 yavuz adıla gitmek (159/2)
 yavuz gözlerden ırag (132/7)
 yavuz işe eyi ad (41/4)
 yay sımak (82/4)
 yazup okımak (42/3)
 yensüz gönlek geymek (87/5) :
 127/3
 yidi iklim (11/2), 195/1
 yidi tamuda yanmak (15/1)
 yir ü göği aramak (339/3)
 yir ü gök (32/3) : 48/10, 61/10,
 191/4, 249/2, 262/7, 267/6,
 320/7, 328/2, 386/7, 394/1
 yire çalmak (urmak) (95/12) :
 356/13, 407/5
 yire girmek (148/8)
 yire göge sığmamak (302/3)
 yiri göği yaratmak (48/1) : 355/1
 yirinden turmak (153/6)
 yitmiş iki millet (29/8) : 116/2,
 131/5, 142/4, 163/3, 166/1,
 171/5, 338/8, 352/7, 359/5
 yi-yidür (153/4) : 380/4
 yiyüp içmek (35/2)
 yok nesneye virmek (401/5)

yok nesneyi var eylemek (112/7) : 120/3
 yok olmak (339/8)
 yokluk evine girmek (252/5)
 yokluk almak (143/4)
 yoksul iken mün'im olmak (370/10)
 yoktan var itmek (355/8)
 yol bul(ma)mak (45/6) : 148/1, 167/5, 201/26, 221/5
 yol dokumak (366/6)
 yol eri (11/7): 40/2
 yol eylemek (1/5) : 1/6, 122/5
 yol göstermek (80/6) : 181/6, 308/3
 yol sormak (21/7)
 yol vermek (41/5) : 213/3
 yola düşmek (1/11) : 92/6, 152/11, 181/6, 196/10, 232/10
 yola girmek(gelmek) (1/1) : 37/2, 38/6, 39/1, 79/4, 98/3, 105/5, 187/1, 166/3, 188/1, 210/4, 222/11, 230/6, 250/1, 272/6, 273/5, 375/2, 414/7
 yolca yürümek (56/8) : 113/10, 162/2, 403/8
 yolda kalmak (51/3) : 96/3, 193/1, 236/5, 251/3, 416/7
 yolda komak (201/3) : 220/7, 234/1, 281/4, 298/5, 333/5, 369/1, 403/3
 yoldan aşmak (76/4) : 83/6, 299/2
 yoldan ıramak (299/8)
 yoldaş olmak (30/1) : 99/7, 107/7, 152/7, 160/1, 197/1, 200/7, 252/1, 265/5, 304/3, 318/7, 319/4, 347/2, 354/1
 yolı gözlemek (99/8) : 322/1
 yolına irmek (295/23)
 yolına turmak (92/7) : 167/3
 yollarını bağlamak (270/1)
 yolun gözetmek (60/2) : 117/2
 yoluna baş komak (344/2)
 yumuş oğlanı (120/2)
 yuvadan uçmak (196/3)
 yükin tutmak (122/3)

yüksek yürümek (73/1)
 yüksekten bakmak (166/3) : 299/1
 yürege yâre urmak (329/4)
 yüregi döymek (237/3)
 yüregi yanmak (70/2) : 92/1, 798/8, 400/1
 yüreginin yağı erimek (376/1)
 yüz döndürmek (69/4) : 219/1, 226/3, 409/3
 yüz komak (16/1) : 77/1
 yüz sürmek (177/9) : 191/14, 250/6, 408/4
 yüz tutmak(urmak) (8/3) : 16/5, 88/2, 140/3, 184/19, 187/4, 253/9, 258/9, 333/7, 364/1, 399/6, 409/3
 yüze yüz görmek (45/7)
 yüzi kara olmak (99/3) : 171/10, 221/2, 274/3, 275/3, 375/3
 yüzünü ağ itmek (102/1) : 186/6, 372/2, 414/3
 yüzün görmek (3/1) : 46/1, 46/6, 75/4, 104/1, 247/5, 294/4, 339/7, 400/1
 yüzün yere urmak(sürmek) (4/7) : 20/2, 49/10, 72/6, 77/5, 122/9, 206/8, 213/4, 296/3, 372/6, 396/16
 yüzüne urmak (235/16) : 258/2

Z

zaif kılmak (227/2)
 zalimlik eylemek (154/4)
 zaman(çağ)ı geçdi devir döndü (218/16) : 396/12
 zâr olmak(13/5) : 55/3, 70/3, 71/2, 95/1
 zâri kılmak (92/2) : 98/2, 104/5, 139/6, 160/4, 207/8, 215/2, 232/3, 269/5, 283/5, 289/1, 343/8, 356/12
 zebûn olmak (76/1) : 92/6, 240/2
 zencir üzmek (381/4)
 zencire düşmek (132/6)
 zerre kadar (170/4)
 zevâl irmek (21/5) : 190/4

zevâl suyn içmek (54/8)
 zikir etmek (177/5) : 315/4,
 335/4, 364/5 i 374/2, 413/6
 zina kılmak (99/6)
 zindan eylemek (173/5)
 zîr ü zeber eylemek (356/10 :
 356/21
 zulm eylemek (417/2
 zulmete irmek (228/4)
 zühd ü tâ'at kılmak (104/4) :
 368/4

KAYNAK METİN

DÎVÂN-I YÛNUS EMRE

1

1 Sensüz yola girürisem cârem yok adım atmaga
Gevdemde kuvvetüm sensin başum götürüp gitmege

2 Gönüm canum ‘aklum bilüm senün ile karâr ider
Pervâz ururlar dem-be-dem uçuban dosta gitmege

3 Kendüliginden geçeni togan ider ma’sûk anı
Ördek ü keklige salar sürü idüben tutmaga

4 ‘Âşık mı diyem ben ana Tanrı’nun uçmagın seve
Uçmak dahı tuzagımış mü’mîn cânların tutmaga

5 Ganî Cebbâr ‘ışk erine bin Hamza’ca kuvvet virür
Tagları yirinden ırar yol eyler dosta gitmege

6 Yüz bin Ferhâd külung almış kazar taglar bünyâdını
Kayalar kesüp yol eyler Âb-ı Hayât akıtmaga

7 Âb-ı Hayât’un çeşmesi ‘âşıklarun visâlidür
Kadehi tolu yürüdür susamışları yakmaga

8 ‘Âşık kişi miskîn olur yol içinde teslîm olur
Kim n’iderise boyun bura çâre yok gönül yıkmaga

9 Yidi veyil Tamu’sını kül eyler ‘âşıklar âhı
Kasd ider sekiz uçmagı nûr ide nûra katmaga

10 Bildük gelenler geçdiler gördük konanlar göçdiler
‘İşk şarâbın içen cânlar uymaz göçmege konmaga

11 Tutulmadı Yûnus cânı geçti Tamu’dan Uçmak’dan
Yola düşüp dosta gider gine aslın ulaşmaga

2

1 ‘İşk da’vîsin kılan kişi hiç anmaya hırs u hevâ
‘İşk evine girenlere ayruk ne meyl ü ne vefâ

2 Girçek ‘âşık olan kişi anmaya dünyâ-âhiret
‘Âşık degüldür ol kişi yüriye ‘izzeti kova

3 Her kim ‘izzetden geçmedi ‘âşıklık bühtândur ana
Hergiz girdüğü yok durur ‘ışkıla ‘izzet bir eve

4 Diliyle ‘ışk diyenler bilmediler ‘ışk neydüğün
Benüm cevâbum sen eyit ‘ışka ‘izzet midür bahâ

5 İzzet ü erkân kamusı bunlardur dünyâ sevgüsü
‘İşkdan haber eyitmesün kim dünyâ ‘izzetin seve

6 Dünyâ vü ‘izzet ‘ışkıla bunlar sâz-kâr olmadı
Vallah nükte benüm degül ‘ışk hâzırdur görmez revâ

7 Her kimde kim ‘ışk varısa ayruk ne sıgar ol yire
Dost döşegine geçemez at u katır yâhûd deve

8 Bu cümle ‘âşık olanlar ‘ışkıla geldiler bile
Müşâhadeye gark olan düşmeyiserdür ol eve

9 Yûnus’ı ‘âşık diyüben zinhâr özenüp gelmenüz
Çok bezirgân ziyân ider varıcağız ırak çava

3

1 Bir kez yüzün gören senün ‘ömrince hiç unutmaya
Tesbîhi sensin dilinde ayruk nesne eyitmeye

2 Tâ’atuna turan zâhid nazaruna irerise
Tesbîhini unıdup ol ayruk secde de itmeye

3 Agzına şekker aluban gözleri sana tuş olan
Unıda şekkerini ayruk çeyneyüben yutmaya

4 Görse yüzün nûrnun balkıdığını gelüp
Ayun on dördi gicesi senden sebak itmeye

5 Ben seni sevdüğüm için eger bahâ dirlerise
İki cihân milkin virem dahı bahâsı yitmeye

6 İki cihân toptolu bâg u bostân olurısa
Senün kokundan eyü gül bostân içinde bitmeye

7 Gül ü reyhânun kokusu ‘âşıkıla ma’sûkadur
‘Âşık olanun ma’sûkı hergiz öginden gitmeye

8 İsrâfil sûrın urıcak mahlûkât turugelicek
Senün ününden artuk hiç kulagum işitmeye

9 Zühre yire inübeni sazın nüvaht eylerise
‘Âşıkun ‘işreti sensüz gözi ol yana gitmeye

10 N’ider ‘âşık hânûmânı sensüz cihânı yâ cânı
İki cihân fidâ sana kimsene gümân dutmaya

11 Sekiz Uçmagun Hûrîsi eger bezenüp geleler
Senün sevgünden özgeyi gönüm hiç kabûl itmeye

12 Bu dünyede ne ola kim âhiretde ol olmaya
Hûrıla Gilmân gelicek ‘âşık elin uzatmaya

13 Yûnus seni seveliden beşâret oldı cânına
Her dem yeni dirlikdedür hergiz ‘ömrin eskitmeye

4

1 İki cihân zindânısa gerek bana bostân ola
Ayruk bana ne gam gussa çün ‘inâyet dostdan ola

2 Varam ol dost kul olam her dem açılam gül olam
Hem söyleyem bülbül olam turagum gülîstân ola

3 Ol dost yüzün gördi gözüm erenlere toprak yüzüm
Söz bilene iş bu sözüm gerek şekeristân ola

- 4 Sensüz iki cihân benim zindân görünür gözüme
Senün 'ışkunla bilişen gerek hâssü'l-hâsdan ola
- 5 Her da'vîden geçen kişi Hak'dan yana uçan kişi
'İşk şarâbın içen kişi geh esrük geh mestân ola
- 6 Kördür münâfıkun gözi yarın kara koyar yüzi
Halkun bana acı sözi gerek şekeristân ola
- 7 Her dem yüzüm yire uram Allah'uma şükür kılam
Ben benligüm dosta virem ne da'vî yâ destân ola
- 8 'İşka döyemedi özüm gensüzün açıldı râzum
Yûnus senün iş bu sözün 'âlemlere destân ola
- 5
- 1 'İşk etegin tutmak gerek 'âkıbet zevâl olmaya
'İşkdan bir elif okıyan kimseden su'âl olmaya
- 2 'İşk didüğün bilirisen 'ışka gönül virürisen
'İşk yolına mâl ne olur cân dahı muhâl olmaya
- 3 Âsil-zâdeler nişânın eger bilmek dilerisen
Her sözünün ma'nîsi var sözi sebük-sâl olmaya
- 4 'Âriflerden nişân budur her gönülde hâzır ola
Kendüyi teslîm eyleye sözde kıl ü kâl olmaya
- 5 Görmez misin sen aruyı her bir çiçekden bal ider
Sinegile pervânenün yuvasında bal olmaya
- 6 Eger güher isterisen hıdmet eyle 'âriflere
Câhil bin söz söylerise ma'nîde miskâl olmaya
- 7 Miskîn Yûnus zehr-i kâtil 'ışk elinden tiryâk olur
'İlm ü 'amel zühd ü tâ'at pes 'ışksuz helâl olmaya
- 6
- 1 Anmaz mısın sen şol günü gözün nesne görmez ola
Düşe sûretün topraga dilün haber virmez ola
- 2 Çün 'Azrâil'i ne tuta assı kılmaz ana-ata
Kimse döymez o heybete halkdan meded irmez ola
- 3 Gele sana cân alıcı dahı cân alur kılıcı
'Aklunı başdan alıcı bir dem amân virmez ola
- 4 Evvel gele şol yuyucu ardınca şol su koyucu
İledüp kefen sarıcı bunlar hâlün bilmez ola
- 5 Oglan gider dânişmâna saladur dosta düşmâna
Sonra gelmek peşimâna sana assı kılmaz ola
- 6 Ağaç ata bindüreler sinden yana göndereler
Yir altına indüreler kimse ayrık görmez ola
- 7 Üç güne dek oturalar hep işünü bitüreler
Ol dem dile getüreler ayrık kimse anmaz ola
- 8 Yûnus miskîn bu öğüdi sen sana virsen yig idi
Bu şimdiki mahlûkâta öğüt assı kılmaz ola

- 7
- 1 İy 'âşıkân iy 'âşıkân 'ışk mezhebi dîndür bana
Gördi gözüm dost yüzünü yas kamu düğündür bana
- 2 Ayrık bize yas eylemez gönümüzü pâs eylemez
Hak'dan gelen görklü âvâz andan gelen ündür bana
- 3 Ayrık bana ben dimeyem kimesneye sen dimeyem
Ya kul ya sultân dimeyem kalsun işidenler tana
- 4 Senden sana varur yolum senden seni söyler dilüm
Allah sana irmez elüm bu hikmete kaldum tana
- 5 Ben 'ışkundan ırılmayam dergâhundan sürülmeyem
Bundan dahı giderisem senün ile varam sana
- 6 Ol dost bizi viribidi var dünyayı bir gör didi
Geldüm gördüm bir ârâyış seni seven kalmaz ana
- 7 Kullarına va'deyledi yarınki gün görnem didi
Ol dostların sevindüğü yarınım bugündür bana
- 8 Dost 'ışka ulaşalıdan dünyâ âhîret bir oldu
Ezel-ebed sorarısın dün ile bugündür bana
- 9 Yûnus seni dîn idindi dîn nedür îman idindi
'İşka bugün yarın n'olur işi nedür öndin sona
- 8
- 1 İy pâdişâh iy pâdişâh uş ben beni virdüm sana
Genc ü hazînem kamusı sensün benim önden sona
- 2 Evvel dahı bu 'akl u cân seninleyidi asl-ı kân
Âhir girü sensün mekân anda varam senden yana
- 3 Bu âhula bu zârıla bu hikmeti kim ne bile
Bilse dahı gelmez dile tutdum yüzüm senden yana
- 4 Dursam senünle dururam baksam senünle bakaram
Her kancaru kim yürürem gönüm yönü senden yana
- 5 Sensün bana cân u cihân sensün bana genc-i nihân
Senün durur assı-ziyân ne iş gele benden bana
- 6 Yûnus sana tutdı yüzün unıtdı cümle kendözün
Cümle sana söyler sözün sensün söz söyleden bana
- 9
- 1 Anma mısın sen şol günü cümle 'âlem hayrân ola
N'idesini bilimeye bî-hod u ser-gerdân ola
- 2 İsrâfil sûrını ura cümle mahlûk turı gele
Dirilüben haşre vara anda kâzî Sübhân ola
- 3 Zebânîler çeke tuta götüre Tamu'ya ata
Deri yana sünük düte dün-gün işi efgân ola
- 4 Mâlik çağıra Tamu'ya çek anı meydâna getir
Hak korkısından Tamu'da ditreyüben figân ola
- 5 Mâlik eydür hey hey Tamu korkubanı ditrer kamu
Tanrı buyrugın tutmayan anda bişe biryân ola

- 6 Taglar yirinden ırıla heybetinden gök yarıla
Yılduzlar bağı kınla düşe yire perrân ola
- 7 Yazuklarımız tartıla anca perdeler yırtıla
Bilmedüğün günâhların anda sana 'ıyân ola
- 8 Yûnus eydür iş bu sözi dergâhına dutgıl yüzi
Diler Hak'ı göre gözi hem'inâyet andan ola

10

- 1 'Aceb 'aceb ne nesnedür bu derdile firâk bana
Cânımı serhoş eyledi 'ışk agusı tiryâk bana
- 2 Kimün ki renci varısa derdine dermân istesün
Kesdi benüm bu rencümü dermân oldu bu derd bana
- 3 'İşk odına yan dirisen gönüllere gir dirisen
Karanular aydın ola ne kandîl ü çerâk bana
- 4 Gökden inen dört kitâbı günde bin ez okurısan
Erenlere münkirisen dîdâr ırak senden yana
- 5 Miskîn Yûnus erenlere tekebbür olma toprak ol
Toprakda biter küllîsi gülîstânı toprak bana

11

- 1 Ol kişinün yokdur yâri iş bu cihân zindân ana
Dimesün kim ben şâdıyam ya şâdılık kandan ana
- 2 Şeddâd yapıdı Uçmagını girmedin aldı cânını
Bir dem amân virdürmedi yidi iklim dutan ana
- 3 Dimesün kim müselmânam Çalap emrine fermânam
Dutmazısa Hak sözini fâyide yok dînden ana
- 4 Eyitmesün çoğaç togar etüm-tenüm üşütmeye
Çün vücûdun delük degül şu'le irmez günden ana
- 5 Er tonını giyübeni togru yola gelmezise
Çıkarsun ol tonı yohsa noksân irer tondan ana
- 6 Ol kişi kim sagır durur söyleme Hak sözün ana
Ger dirisen zâyi' olur nasîb yokdur sözden ana
- 7 Ol kişi kim yol eridür garîb gönüller yâridür
Bir söz diyem tutarısa yigdür şeker baldan ana
- 8 Yûnus senün kulun durur bellü bilürsin sen anı
Ko söyleyenler söylesin ne yapışur dilden ana

12

- 1 Benem ol 'ışk bahrîsi denizler hayrân bana
Deryâ benüm katremdür zerreler 'ummân bana
- 2 Kâf Tagı zerrem degül ay u güneş bana kul
Aslum Hak'dur şek degül mürşiddür Kur'ân bana

- 3 Çün dostu gider yolum mülk-i ezeldür ilüm
Hak'dan söyler bu dilüm ne kul ne sultân bana
- 4 Yogıdı bu bârigâh vardı ol pâdişâh
Âh bu 'ışk elinden âh derd oldu dermân bana
- 5 Âdem yaradılmadın cân kalıba girmedin
Şeytân la'net olmadın 'Arşıdı sayvân bana
- 6 Diledi göre yüzün işide kendü sözün
Nazar kıldı bir kezin anda cân virdi bana
- 7 Yaradıldı Mustafâ yüzi nûr gönli safâ
Ol kıldı Hakk'a vefâ andandur ihsân bana
- 8 Togdı ol dîn metâ'sı andan oldu kamusu
Âdem Halîl ü Mûsâ hüccet ü bürhân bana
- 9 'Âşık dilin bilmeyen yâ delüdü yâ dehrî
Ben kuş dilin bilürem söyler Süleymân bana
- 10 Yûnus Emrem bu yolda eksüklüğün bildürür
Mest oluban çağırur dervîşlik bühtân bana

13

- 1 Her kim bana agyârısa Hak Tanrı yâr olsun ana
Her kancaru varınsa bâğ u bahâr olsun ana
- 2 Bana agu sunan kişi şehd ü şeker olsun aş
Gelsün kolay cümle işi eli irer olsun ana
- 3 Önümce kuyı kazanı Hak tahtın agdursun anı
Ardumca taşlar atanı güller nisâr olsun ana
- 4 Acı dirligüm isteyen tatlu dirilsin dünyede
Kim ölümüm isterise bin yıl 'ömür virsün ana
- 5 Her kim diler ben hâr olam düşmen elinde zâr olam
Dostları şâd u düşmânı dost u agyâr olsun ana
- 6 Her kim diler ise benüm o dostumdan ayrıldugum
Gözlerinden hicâb gitsin dîdâr ıyân olsun ana
- 7 Miskîn Yûnusun dünyede güldüğünü işitmeyin
Agladugum isteyene gözüm bınar olsun an

14

- 1 İy pâdişâh-ı Lem-yazel kıldum yönüm senden yana
İş bu yüzüm karasıyla vasl isterem senden yana
- 2 Sensin bu gözümde gören sensin dilümde söyleyen
Sensin beni var eyleyen sensin hemin öndin sona

- 3 Sen kim didün yâ Rab bana ben yakınam senden sana
Çün yakınsın benden bana görklü yüzün göster bana
- 4 Niçe yakınsın bana sen müştâk u hasret sana ben
Dün-gün seni gözleyüben göremezem kaldum tana

- 5 Her gelen oldur giden ol görinen oldur gören ol
Ulvî vü süflî cümleten oldur ger bana görine
- 6 Yûnus bu sır Hak durur bu dilile gelmek yok durur
Bilmesi bunun zevk durur ‘akhlâ fehm irmez ana

15

- 1 ‘Aceb bu benüm cânım âzâd ola mı yâ Rab
Yohsa yidi Tamu'da yana kala mı yâ Rab
- 2 ‘Aceb bu benüm hâlüm yir altında ahvâlüm
Varup yatacak yirüm akreb dola mı yâ Rab
- 3 Allah olıcak kâzî bizden ola mı râzî
Görüp Habîb'i bizi şeff' ola mı yâ Rab
- 4 Cân hulkuma geldükde ‘Azrâîl'i gördükde
Yâ cânımı aldukda âsân ola mı yâ Rab
- 5 Yûnus kabre vardukda Mûnker-Nekir geldükde
Bana su'âl sordukda dilüm döne mi yâ Rab

16

- 1 Ulu ulu günâhlarum yüz komadı bana Çalap
Hiç kimse çâre kılmadı döndüm yine sana Çalap
- 2 ‘Âlimlere sordum nedür dermân günâhlu derdüme
Anlar dahı eyitdiler dermân ana yine Çalap
- 3 Va‘de yitüp ölicegez ol sinleye varıcağaz
Zebânîler gelicegez sen ‘inâyet eyle Çalap
- 4 Zebânîler çün geleler beni yalnız bulalar
Bilmedügüm dil soralar sen yardım eylegil Çalap
- 5 Gürde soralar bu sözi esirgemez anlar bizi
Biz de sana tutduk yüzi sen esirge bizi Çalap
- 6 Sensün bu benüm sultânım bu cânlar içinde cânım
Çokdur benüm günâhlarum sen meded eylegil Çalap
- 7 Uçmakdagı Hûrîleri geymiş anlar nûr tonları
Ne bahtılı mü'minleri bize nasîb eyle Çalap
- 8 Turmayup söylerem sözüm günâhuma göyner özüm
Günâhlu Yûnus'un sözün sen kabûl eylegil Çalap

17

- 1 Dîn ü millet sorarısın ‘âşıklara dîn ne hâcet
‘Âşık kişi harâb olur âşık bilmez dîn diyânet
- 2 ‘Âşıkların gönli gözi ma'sûkın isteyü gider
Ayruk sûretde ne kalur kim kılısar zühd ü tâ'at

- 3 Tâ'at kılan uçmağıçün dîn tutmayan Tamu için
Ol ikiden fârig olur neye benzer bu işâret
- 4 Her kim dostı severise dostdan yana gitmek gerek
İşi güci dost olıcak cümle işden olur âzât
- 5 Anun gibi ma'sûkanun haberini kim getirür
Cebrâîl-i mürsel sıgmaz anda olıcak münâcât
- 6 Sorı hisâb olmayısar dünyâ âhiret koyana
Mûnker ü Nekir ne sorar terk olıcak cümle murâd
- 7 Havf ü recâ nice gelür varlık yokluk bıragana
İlm ü ‘amel sıgmaz anda ne terâzû ne hod sırat
- 8 Ol kıyâmet bâzârında her bir kula baş kayısı
Yûnus sen ‘âşıklarla hiç görmeyesin kıyâmet

18

- 1 Sen bu cihân mülkini Kâf'dan Kâf'a dutdun tut
Yâ bu ‘âlem mâlını oynayuban ütdün tut
- 2 Sen Süleymân köşkinde taht kurup oturdun bil
Dîv ü perîye düp-düz hükümler eyledün tut
- 3 Sen Ferîdûn haznesin Nûşirevân gencile
Kârûn mâlını dahı sen mâluna katdun tut
- 4 Bu dünyâ bir lokmadur ağızdadur çeynenmiş
Çeynenmiş ne dutmak hâ sen anı yutdun tut
- 5 ‘Ömrün delim bir okdur yay içinde toptolu
Tolmuş oka ne turmak hâ sen anı atdun tut
- 6 İş bu cihân mülkinden ansuzın ün iderler
Ansuzını şimdi bil yaraklanup gitdün tut
- 7 Çün denize gark oldun bogazuna geldi su
Delü bigi talbınma iy bî-çâre batdun tut
- 8 Her gâh ki nefes gelür ol kîsenden eksilür
Çün kîse ortalandı sen anı düketdün tut
- 9 İş bu ecel şerbetini elbet dadıarsın
Dadışuna şek yokdur şimdi anı datdun tut
- 10 Âhir bir gün ölürsün ölüm vardır bilürsün
Kamulardan ayrılıp varup sinde yatdun tut
- 11 Yüz yıllar hoşlugıla ‘ömrün olursa Yûnus
Sonuç bir nefesdür geç andan da ötdün tut

19

- 1 Niteligüm soran işit hikâyet
Su vü toprak od u yil oldı sûret
- 2 Dört muhâlif nesneden dört dîvârın
Sâzikâr eyledi virdi kerâmet
- 3 Yil ile topragı kıldı mu'allak
Su içinde odı dutdı selâmet

- 4 Rızk-ı 'ömri tamâm eyledi henüz
Şeş cihet olmadın tutduğı kisvet
- 5 Rûhumdan kimsene haber viremez
Emrdür kâdırlığı virür hareket
- 6 Bâkî tertîblerümi şerh ideyüm
'Înâyet mevcûdı sem' ü basâret
- 7 'Aklumun haberi bugünkü degül
Anı er dirisen evvelki âyet
- 8 Su'âl cevâb kelecisi buna degindür
Bundan böyle cihânım bî-nihâyet
- 9 Yûnus'ıla buna denlü nasîbüm
Gönül dost turagı dilüm şehâdet

20

- 1 'İşk îmâmdur bize gönül cemâ't
Kıblemüz dost yüzi dâimdür salât
- 2 Cân dost mihrâbına secdeye vardı
Yüz yire uruban ider münâcât
- 3 Biş vakt tertîbümüz bir vakte geldi
Biş bölük oluban kim kıla tâ't
- 4 Şerî'at eydür bize şartı bırakma
Şart ol kişiyedür ider hıyânet
- 5 Dost yüzün göricek şırk yağmâlandı
Anunçün kapuda kaldı şerî'at
- 6 Münâcât gibi vakt olmaz arada
Kim ola dostıla bu demde halvet
- 7 Kimsene dînine hilâf dimezüz
Dîn tamâm olıcak togar mahabbet
- 8 Erenler nefesidür devletümüz
Anunçün fitneden olduk selâmet
- 9 Kâlû belî didük evvelki demde
Dahı bugündür ol dem ü bu sâ't
- 10 Togrılık bekleyen dost kapusunda
Gümânsuz ol bulur îlâhî devlet
- 11 Yûnus öyle esîrdür ol kapuda
Diler ki olmaya ebedî râhat

21

- 1 Gideridüm ben yol sıra yavlak uzamış bir ağaç
Böyle latîf böyle şîrîn gönlüm eydür bir kaç sır aç
- 2 Böyl' uzamak ne ma'nîdür çünkü bu dünyâ fânîdür
Bu fuzûlluk nişânıdır gel beri miskînlige geç
- 3 Böyle latîf bezenüben böyle şîrîn düzübüben
Gönül Hakk'a uzanuban dilek nedür neye muhtâc

- 4 Ağaç kanır devrân döner kuş budaga bir kez konar
Dahı sana kuş konmamış ne gügercin ne hod duraç
- 5 Bir gün sana zevâl ire yüce kaddün ine yire
Budakların oda gire kaynaya kazan kıza saç
- 6 Er sırrıdır sırrun senün er yiridür yirün senün
Ne yirdedür yirün senün sana soraram iy ağaç
- 7 Yûnus Emre sen bir niçe eksüklüğün yüz bin anca
Kur'agaca yol sorunca teferrüclen yoluna geç

22

- 1 Gâfil olma aç gözünü hâlüne bak öleni gör
Kürelük itme dünyede yazukların dileni gör
- 2 Niçe yatur düşübeni ılan çıyan üşübeni
Sünükleri çağşabanı çürüyüben ulanı gör
- 3 Kimi âh idüp kılur zânî günehdür elinde varı
Göçmüş yatur kara yiri miskînleri gülünü gör
- 4 Sorma hâlin kimisine varma İbrahim'suzına
Kim isine gövdesine ulşup yeni yolunu gör
- 5 Kanı Muhammed Mustafâ hüküm itdi Kâf'dan Kâf'a
Dünye kime kıldı vefâ aldanuban kalanı gör
- 6 Aldanma mâla davara kulluk eyle Hakk'a yara
Seviyle bile vara bâkî yoldaş olanı gör
- 7 Yûnus bu sözleri çatar halka ma'ârifet satar
Kendüsi ne kadar dutar söyledüğü yalanı gör

23

- 1 Dün gider gündüz gelür gör niçesi uz gelür
Emr-i Hakk'un ser-be-ser cihâna düp-düz gelür
- 2 Karanulık sürülür 'âlem münevver olur
Karanulık yirine nûnla gündüz gelür
- 3 'İbrete kalmaz mısın ya hod anlamaz mısın
Dinle kuşlar ünini niçe dürlü sâz gelür
- 4 Kuş hod yumurtaydı yuva hod perdeyidi
Ün hod kudret ünidür bilmeyene kaz gelür
- 5 Dinle sözüüm ma'nîsin anlayayum dirisen
'Ârifün kulagına kudret üni tüz gelür
- 6 Bir bakgıl saga sola tagılma degme yola
Kudret bâğından sana gör niçe âvâz gelür
- 7 Söz issi sözün alur sûret toprakda kalur
Her kim bu hâli bilür kendözinden vaz gelür
- 8 'Aklum bu yola gitdi beni benden iletdi
Yûnus'un yüki yitdi bilmeyene az gelür

24

- 1 'İşkıla biliş cânlara ezel, ebed olmayısar
Güm-râh olup bu cihânda kimse bâkî kalmayısar
- 2 Bir tona kan bulaşıcak yumayınca mismil olmaz
Gönül pâsı yunmayınca namâz edâ olmayısar
- 3 Gönül pâsın yudunısa kibr ü kîni kodunısa
İkrâr bütün olmayınca erden nazar olmayısar
- 4 Bu murdârı divşürenler bu su ile yunur sanur
Erden himmet olmayınca 'ömür geçer yunmayısar
- 5 Yûnus imdi sen Hakk'a ir dün ü gün gönlün Hakk'a vir
Gönül gözi görmeyince bu baş gözi görmeyiser

25

- 1 'İşk makâmı 'âlîdür 'ışk kadîm ezelidür
'İşk sözini söyleyen cümle kudret dilidür
- 2 Dinleyen ol işiden ol gören ol gösteren ol
Her sözi söyleyen ol sûret cân menzildür
- 3 Sûret söz kanda buldı kanda sözi iş oldu
Sûrete kendü geldi dil hikmetün yoludur
- 4 Sûretler ün diyemez söz kendüsüz söylenmez
İşler hicâbsuz olmaz risâlet hâsılıdır
- 5 Bu bizüm 'işretümüz oldur bu lezzetümüz
İçüp esridüğümüz 'ışk şerbeti gülidür
- 6 Anı ana dırsın anun söyleyen ol söz anun
Ol bizümdür biz anun gayri tesbîh dilidür
- 7 Yûnus sözün tak kılan görmedi münkir olan
'Ömrin zulmete salan ma'rifet yohsuludur

26

- 1 İy beni 'ayıblayan gel beni 'ışkdan kurtar
Ger elünden gelmezse söyleme fâsid haber
- 2 'Âşıklarun ahvâli ma'sûk katında biter
Sözün var ana söyle benüm elümde ne var
- 3 Dost yüzinden nikâbı her kim giderdiyise
Hicâb kalmadı ana ayruk ne hayr u ne şer
- 4 Hîç kimesne kendüden hâlden hâle gelmedi
'Âşıklarun cânına ma'sûka urur minkâr
- 5 Kim ki 'ışk kadehinden bir zerre içdiyise
Ana ne 'akl u ne us ne esrük ü ne humâr
- 6 Tek ben degilem 'âşık ol ma'sûk nazarında
'İşk yolına cân fidî benüm gibi sâd-hezâr
- 7 'Âşıklarun hâlini 'âşık olanlar bilir
'İşk bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrâr

- 8 Korkaram söylemege şer'at edebinden
Yohsa eydeydüm sana dahı ayruksı haber
- 9 Kim vire bu dilile ol ma'sûkadan haber
Meger ol kimseler kim cân içinde cânı var
- 10 Yûnus ölürse ne gam 'ışk içinde kardaşlar
'İşk yolına uyagan ma'sûk burcında biter

27

- 1 Bir kişiden sorgıl haber kim ma'nîden haberi var
Bir kişiye virgil gönül cânında 'ışk eseri var
- 2 Şunun ki taşı hoş durur bilün kim için boş durur
Dün-gün öter baykuş durur sanman bütün dîvârı var
- 3 Bir devlengeç yuva yapar yürür ilden yavru kapar
Togan ileyinden sapar zir'elinde murdârı var
- 4 Yokdur toganla birliği ya Hakk'a lâıyk dirligi
Bir kişiden um erligi anun safâ-nazarı var
- 5 Sûretile çokdur âdem degmesinde yokdur kadem
Evvel-âhir ol pîş kadem bir Muhammed serveri var
- 6 İven yolu durur mîşe mîşe kolaydur kolmaşa
Mîşe olan yirde paşa hârâmî çok anterî var
- 7 Şeyh ü dânişmend ü velî cümlesi birdür er yolu
Yûnus'dur dervîşler kulu Tapduk gibi serveri var

28

- 1 İy 'ışk eri aç gözüni yir yüzine kılğıl nazar
Gör bu latîf çiçekleri bezenüben Hakk'a gider
- 2 Bunlar yazın bezenüben dostdan yana uzanuban
Bir sor ahî bunlara sen kancarudur 'azm-i sefer
- 3 Her bir çiçek bin nâzıla öger Hakk'ı niyâzıla
Her murgı hoş âvâzıla ol pâdişâhı zikreder
- 4 Öger anun Kâdırlığın her bir işe hâzırlığın
İllâ 'ömür kâsırlığın anıcağız rengi döner
- 5 Rengi döner günden güne topraga dökülür gine
'İbret durur anlayana bu 'ibreti 'ârif tuyar
- 6 Bu sırrı ger tuyayıdun ya bu gamı yiyeyidün
Yiründe eriyeyidün gideydi senden kâr u bâr
- 7 Ne gelmegün gelmek durur ne bilmegün bilmek durur
Son menzîlün ölmek durur tuymadun 'ışkdan bir eser
- 8 Bildük gelen geçermiş konan girü göçermiş
'İşk şerbetin içermiş her kim bu ma'nîden tuyar
- 9 Yûnus bu sözleri kogıl kendözünden elün yugıl
Senden ne gele bir digil çün Hak'dan ola hayr u şer

29

- 1 Söylememek harcı söylemegün hâsıdur
Söylemeklik harcı gönüllerün pâsıdur
- 2 Bu gönüller pâsını yuyuban gidermege
Şol sözi söylegil kim sözün hülâsasıdur
- 3 Sözi togrı diyene Kuli'l-Hak didi Çalap
Bunda yalan söyleyen yarın utanasıdur
- 4 Yitmiş iki millete birligile bakmayan
Şer'ile evliyâsa hakikatde 'âsîdür
- 5 Şer'ile hakikatün vasfını eydem sana
Şer'at bir gemidür hakikat deryâsıdur
- 6 Niçe ki muhkemise tahtaları geminün
Mevc uncagaz deniz anı uşanasıdur
- 7 Şûrde olanların bî-nihâyet dünyâda
'Akl u gönül fehm ü cân fikir anun nesidür
- 8 Biz tâliblerüz her dem 'ışk sebakın okuruz
Tanrı virür sebakı 'ışk hod müderrisidür
- 9 Bundan içeri haber işit eydeyin iy yâr
Hakikatün kâfiri şer'ün evliyâsıdur
- 10 Geyiklü Baba bize bir kez nazar kılaldan
Hâsıl oldu Yûnus'a her ne ki vâyesidür

30

- 1 Bu yokluk yolına bugün bize yoldaş olan kimdür
İlümûze gönilelüm sorun kardaş olan kimdür
- 2 Ne kalduk işbu iklimde ağır yüklerin altında
Bu yükleri bu yapıları döküp hâldeş olan kimdür
- 3 Seni bunda viribidi teferrüc eylegil didi
Sen ev yaparsın iy hâce evi tarâş olan kimdür
- 4 Bu Ferş'i gördük aldanduk henüz 'Arş'a iremedük
Bu 'Arş'a Ferş'e iy hâce gör e ferrâş olan kimdür
- 5 Gelünüz gidelüm gelün ki Yûnus geçdi gönildi
Ayaklara düşer Yûnus bu yola baş olan kimdür

31

- 1 Benem sâhib-kırân devrân benümdür
Benem key pehlevân meydân benümdür
- 2 Harâmîden benüm korkum kayum yok
Bu zûr u bu kuvvet Hak'dan benümdür
- 3 Ebu Bekr ü 'Ömer ol dîn ulusı
'Aliyy-i Murtaza 'Osmân benümdür
- 4 Topı kim alısr çevgânumuzdan
Bu çevgân topıla meydân benümdür
- 5 Bana gelsün yohsul olan bay ola
Bu mâl u ser-mâye dükkân benümdür

- 6 Hasan'dur cismüm içre nûr-ı îmân
Hüseyn-i sâhibü'l-'irfân benümdür
- 7 Yûnus'am ben Yûnus iş bu cihânda
Benem sultân kulu sultân benümdür

32

- 1 Nisâr ol 'âşık cânına ki dostıla visâli var
Cânı birdür ma'şûkıla dahı ne dürlü hâli var
- 2 Cân u gönül 'akl u fehm nisâr olsun ma'şûkaya
Pes 'âşıkun andan ayru dahı ne mülk ü mâli var
- 3 Bu yir ü gök ü 'Arş u Ferş 'ışk dadıyla kâyımdur
Bünyâdı 'ışkdur 'âşık her bir arada eli var
- 4 'Âşıklarun ne kim varı tecrîd gerekdür arada
Her nesneye ol hükm ider her yol içinde yolu var
- 5 Bâkî dirlik seven kişi gerek tuta 'ışk etegin
'ışkdan artuk her nesnenün degşirilür zevâli var
- 6 'Âşıklara iş bu sûret meselâ bir gönlek gibi
Yüz bin gönlek eskidürse 'âşıklarun muhâlî var
- 7 Niçeler eydür Yûnus'a çün kocaldun 'ışkı kogıl
Rûzigâr ugramaz 'ışka 'ışkun ne ay u yılı var

33

- 1 Ko ölmek endîşesin 'âşık ölmez bâkîdür
Ölmek senün nen ola çün cânun İlâhîdür
- 2 Ölümünden ne korkarsın korkma ebedî varsın
Çün kim işe yararsın bu söz fâsîd da'vîdür
- 3 Nazar kıl bu gevhere ya bu bir gizlü nûra
Nûr kaçan yavı vara çün Hak nazar-gâhıdur
- 4 Kâlû belâ dinmedin kadîmden bileydük
Key anlagıl neydüğün bilişün kandağıdur
- 5 Şûkr eylegil Hâlik'a ol durur Hayyü'l-Bekâ
Ana varursın mutlaka bâri şûkrle varı dur
- 6 Ezelfi bilişidük birlige yitmiş idük
Sen bu sûrete bakma vücûd cân vi'âsıdur
- 7 Bu ezelfi birligi yâ bu cihân dirligi
Yâ bu gönül birligi bil kudret budagıdur
- 8 Yadlık yokdur bilene dirlik tuta gelene
Bilelik söyleyene vuslat yolu kavîdür
- 9 Hükm-i revân mülkine ol işi kendü bile
Çün iş geldi hâsıla bu mülk varlık evidür
- 10 Yûnus beşâret sana gel dirler dostdan yana
Küllî şey'in yerci 'ilâ aslih söz aslıdur

34

- 1 Cân bir ulu kimsedür beden anun âletidür
Her ne lokma yirisen bedenün kuvvetidür
- 2 Ne denlü yirisen çok ol denlü yürisen tok
Câna hiç assı yok hep sûret maslahatıdır
- 3 Bu cân ni'meti kanı gelün bulalum anı
Asâyiş kılan cânı evliyâ sohbetidür
- 4 Sohbet cânı semirdür hem 'âşıkun 'ömridür
Hak Çalab'un emrile erenün himmetidür
- 5 Erenün yüzi suyu himmeti 'Arş'dan ulı
Kimi görsen bu hûlu eren 'inâyetidür
- 6 'Înâyet anun işi anlamaz degme kişi
Bilgil bu hümâ kuşu 'âşıklar devletidür
- 7 Yûnus'un yanar içi kamudan gönli kiçi
Soya sayılmamak suçu erenün himmetidür

35

- 1 Hak'dan yıgar ol seni nen varısa vir gider
Ne beslersin bu teni sinde kurd kuş yir gider
- 2 Ölene bak gözün aç dökülür sakal u saç
İlan çıyan gelür aç yiyüp içüp sir gider
- 3 Bize bizden ulular inen eyü hûlular
Ol eyü 'amellüler haber böyle dir gider
- 4 Kesgil harâmdan elün kesgil gaybetden dilün
'Azrâil el'irmedin bu dükkânı dir gider
- 5 Ecel irer kurur baş tiz dükenür uzun yaş
Düp düz olur tag utaş gök dürlür yir gider
- 6 Çün cân agdı Hazret'e yarak it âhirete
Tanla turan tâ'ate Tanr'evine ir gider
- 7 İy Yûnus sen ölice sinün nûrla tolicak
Îmân yoldaş olıcak âhirete şîr gider

36

- 1 Cânını 'ışk yolına virmeyen 'âşık mıdur
Cehd eyleyüp ol dosta ırmeyen 'âşık mıdur
- 2 'İşk kadehinden içüp nefis dileginden geçüp
Hak yolına er gibi turmayan 'âşık mıdur
- 3 Dost sevgüsün gönülden cânıla berkitmeyen
Tûl-ı emel defterin dürmeyen 'âşık mıdur
- 4 Dâyim riyâzât çeküp halvetlerde diz çöküp
Hak dîdânı eserin görmeyen 'âşık mıdur
- 5 'İşka tanışık sığmaz degme cân göge agmaz
Pervâne gibi oda yanmayan 'âşık mıdur

- 6 Kişi dertlü olıcak dermân istegen olur
Kendü derdi dermânın sormayan 'âşık mıdur
- 7 İy Yûnus sen dostunun cefâsına katlangıl
Yüregine 'ışk okın urmayan 'âşık mıdur

37

- 1 Ger vuslata irdünise bu derdile firâk nedür
Dostı yakın gördünise bu bakdugun ırak nedür
- 2 Vuslat eri olan kişi gerek varlıktan mahv ola
İş bu yola girmeklige bir görelüm yarak nedür
- 3 Vuslat eri oldunısa göz hicâbın bildünise
Dostı 'ıyân gördünise bu varlığı bırak nedür
- 4 'İlim hod göz hicâbıdır dünyâ âhret hisâbıdır
Kitâb hod 'ışk kitâbıdır bu okunan varak nedür
- 5 Zinhâr gözünü açagör nefis duzagını seçegör
Dost mahfiline geçegör andan yigrek turak nedür
- 6 Eydürsin kim gözüm görür da'vîyi ma'nîye irür
Gündüz güneş şû'le virür gice yanan çerâk nedür
- 7 Yûnus dir eşkere nihân Hak toludur iki cihân
Gelsün berü dostu giden Hûr u Kusûr Burâk nedür

38

- 1 Hakîkatün ma'nîsin şerh ile bilmediler
Erenler bu dirligi riyâ dirilmediler
- 2 Hakîkat bir denizdür şerî'atdur gemisi
Çoklar gemiden çıkup denize talmadılar
- 3 Bular geldi tapuya şerî'at tutdı turur
İçerü girübeni ne varın bilmediler
- 4 Şerî'at oğlanları bahis da'vî kılurlar
Hakîkat erenleri da'vîye kalmadılar
- 5 Dört kitâbı şerh iden 'âsîdür hakîkatde
Zirâ tefsîr okuyup ma'nîsin bilmediler
- 6 Yûnus adun sâdıkdur bu yola geldünise
Adın degşürmeyenler bu yola gelmediler

39

- 1 Koyup gel nakş u nigâr nakşa yol virme zinhâr
Nakşıla yola giren 'âkıbet dünyâ sever
- 2 Dünyâyı bırak elden dünyâ hicâb bu yolda
Biz velîden nebîden eyle işitdük haber
- 3 Yâ sevgil dünyâ dutgıl yâ gelgil yol iletgil
İki da'vî bir ma'nî bu yolda sığmaz dirlar

- 4 Geç mahlûk tâ'atundan göz ırma dost katundan
Aldanma fânî nakşa fânî nakşı n'iderler
- 5 Kalma bu degme renge yüz bin yıllık fersenge
İlki cihân bir adım şaşurmadın adarlar
- 6 Bu devrândan öteğör kervân gitdi yiteğör
Korku var sagda solda kayıkmadın giderler
- 7 Yaban yolın gözetme yol evde taşra gitme
Cân yolu cân içinde cân râzını cân tuyar
- 8 Cân râzını cân bile cân râzın virmez dile
Gırçek 'âşık dostıla yalanı kaçan söyler
- 9 Evvel kadîmden berü vahdet evine gelen
Ref'i gider içeri Yûnus taşra bî-haber

40

- 1 Merdân-ı Hak bu dünyâda maksûdlara kalmadılar
Mülk-i bekâ bulmuş iken meyl-i fenâ kılmadılar
- 2 Ma'lûmdur ahî yol eri Mevlâ'yıçün n'itdükleri
Mihnet içinde her biri miskîn olup gülmediler
- 3 Müştâklarun oldur işi müdâm akar gözi yaşı
Mutlak Hak'ı seven kişi mâla cânâ kalmadılar
- 4 Meşhûr olup geldi yola Mansûr olan derdi bile
Mecnûn misâl oldı dile ma'sûkdan ayrılmadılar
- 5 Mahkûmisan sen bu işe münkir gibi dime n'îşe
Müşkili yok başdan başa mü'min olan ölmediler
- 6 Mahlûk bilüsinden geçen Mi'râc dapa oldur uçan
Ma'nî şarâbını içen mestlikden ayılmadılar
- 7 Menzil bu 'ışkdur Yûnus'a minnet şükür yüz bin Hak'a
Menzil bulan buldı mülke medhile ırılmadılar

41

- 1 İy bana eyü diyen benem kamudan kemter
Şöyle mücrimem yolda mücrimler benden server
- 2 Benüm gibi mücrim kul gel iste bir dahı bul
Dilümde 'ilm ü usûl gönüm de dünyâ sever
- 3 Zâhirüm eyü adda gönüm fâsid tâ'atda
Bulunmaya Bagdâd'da bencileyin bir 'ayyâr
- 4 Taşum biliş içüm yâd dilüm hoş gönüm mürted
Yavuz işe eyü ad böyle fitne kanda var
- 5 Taşum göyner içüm ham dirliğüm budur müdâm
Yol varmadum bir kadem 'Arş'dan virürem haber
- 6 Hırkam suçuma perde endişem fâsid yirde
Gönüm ayruk bâzârda dilümde sözüm esrâr
- 7 Kime kim ögüt virdüm ol Hakk'a irdi gördüm
Bana benüm ögüdüm hiç eylemedi eser

- 8 Dakındum şeyhlik adın kodum ma'sûk tâ'atın
Virdüm nefsün murâdın kanı Hakk'ıla bâzâr
- 9 Yayıldı Yûnus adı suçdur cümle tâ'atı
Çalab'um 'inâyeti suçın geçüre meger

42

- 1 İy sözlerün aslın bilen gel di bu söz kandan gelür
Söz aslını anlamayan sanur bu söz benden gelür
- 2 Söz var kılur gönüli şâd söz var kılur bilişi yad
Eger horluk eger 'izzet her kişiye sözden gelür
- 3 Söz karadan akdan degül yazup okımakdan degül
Bu yürüyen halkdan degül Hâlik âvâzından gelür
- 4 Ne elif okıdum ne cim ne varlıkdandur kelecim
Bilmeye yüz bin müneccim tâli 'üm ne ılduzdan gelür
- 5 Şu'le bize aydan degül 'ışk eri bu soydan degül
Rızkumuz bu evden degül deryâ-yı 'ummândan gelür
- 6 Evvel gönül levhinde Hak yazmışıdı çün bir varak
Bu şimdi okınan sebak ezel-i âzâldan gelür
- 7 Evvel hitâb kılur cânâ cânı andan gelür tene
Biz âletüz bahâne ayruk ne elümüzden gelür
- 8 'Aklumuz ol levhe bakar gizli marazlarum açar
Söz gelür gönlüme akar söz dile ansuzın gelür
- 9 Biz bir bahâne arada ayruk di elden ne gele
Hak çün emir eyler cânâ bu kelecî andan gelür
- 10 Yunus bu derdile ah it kahr evinde neyler rahat
Bu derde derman kefarete bir ahıla suzdan gelür

43

- 1 İşidün iy ulu kiçi size benüm haberüm var
Zihî devlet benüm bugün kim senün gibi yârüm var
- 2 Yürürisem önümdesin söylerisem dilümdesin
Oturursam yanumdasın ayrukda ne bâzârüm var
- 3 Ne yürüyem ne hod ârâm ne irak sefere varam
Çünkü dostı bunda buldum ayruk neye seferüm var
- 4 Irak yola bâzîrgânlar assı itmege giderler
Çün gevher elümde durur di ayruk ne bâzârüm var
- 5 Miskîn Yûnus'un bu cânı şol dosta ulaşalıdan
Dem-be-dem arturur 'ışkı ulu yirden tûmârüm var

44

- 1 İsteyelüm iş ıssını bulı görelüm kandadur
Cân kulagıla dinlersen iş bu sözüm turvandadur

- 2 Alıgörün turvandadan 'ışk eridür anı tadan
Bunda boyun buran âdem Hak katında dermânedür
- 3 Kişi gerek bile anı hem uyanık ola cânı
Bilürsin dünyâ seveni baykuş gibi vîrândadır
- 4 Baykuş çağırur vîrânda kimse murâd almaz anda
Eyü 'amel ide görün ol Hak terâzû andadır
- 5 Varıcağız terâzûya Hak kendü bakar yazuya
Göricek taglar eriyen ol zebânîler andadır
- 6 Biti sunıla elüne itdüğün gele yoluna
Tanuklar bile bulına dostun düşmenün andadır
- 7 Terk idesin taht u tâci bilesin itdüğün göçü
Muhammed Hak yalvarıcı şefâ'atçimiz andadır
- 8 İy Yûnus sen 'âşıkısan îmân biligin berk kuşan
Varlığın degşür yokluga cümle eksüklük sendedür

45

- 1 Muştulanuz 'âşıklara bu 'ışk ulu devlet olur
'ışk kime kim irdiyse cânında bil 'işret olur
- 2 Her sevdiği terkin ura kayıkmaya degme yana
Her dem anun seyrân-gehi hem zât u hem sıfât olur
- 3 Seyri içinde çâbü-k-bâz fikri dâim nâz u niyâz
Çün sa'âdet oldu hem-râz hezârân münâcât olur
- 4 Müşâhade kapar anı hem bî-karâr olur cânı
Her dem da'vîsüzdür ma'nî bi-dirîğ u râhat olur
- 5 Ol bî-nişândur cihândan ne diyelim dilmüz andan
Ol 'âlim ü deyyân zât her zât içinde zât olur
- 6 Buhl u tama' sığmaz ana 'izzet de kaldı bir yana
Yol bulmaz hırs u hevâ kimde ki bu devlet olur
- 7 Ol işlere eli iren Hak 'ışkına gönül viren
Dostını yüze yüz gören cümle varlıktan mât olur
- 8 Kime indiyse ol nüzûl ana gelür cümle usûl
Ta'ziyete varunsa ol ölüye rahmet olur
- 9 Yûnus erdür nihâyetsüz 'ışk andan dahı gâyetsüz
Ne gâyet var ne nihâyet kamusu bir Hazret olur

46

- 1 Bu vücûdum şehrine bir dem giresüm gelür
İçindeki sultânun yüzün göresüm gelür
- 2 İşidürem sözini göremezem yüzini
Yüzünü görmeklige cânım viresüm gelür
- 3 Ma'sûka halvetinün yidi kapısı vardır
Ol kapudan içerü seyrân kılasum gelür
- 4 Her kapuda bir kişi yüz bin çerisi vardır
'ışk kılıcın kuşanup cümle kırasum gelür

- 5 Erenlerün sohbeti arturur ma'rifeti
Bî-derdleri sohbetden her-dem süresüm gelür
- 6 Leylî-i Mecnûn benem şeydâ-yı Rahmân benem
Leylî yüzün görmege Mecnûn olasum gelür
- 7 Dost oldu bize mihmân bunca yıl bunca zamân
Gerçek İsmâil gibi kurbân olasum gelür
- 8 Erenlerün nazarı toprağı gevher eyler
Erenler kademinde toprak olasum gelür
- 9 Yârimden elçi gelür cânımdan ulak diler
Merkebden inübeni yayan varasum gelür
- 10 Miskîn Yûnus'un nefsi dört tabî'at içinde
'İşkıla cân sırrına pinhân varasum gelür

47

- 1 Yandı yüregüm dutuşdı bagrum cigerüm kebâb durur
'Âşıklarun şerbetleri bu derdüme sebep durur
- 2 Bir niçeleri 'ışk düzer bir niçeleri 'ışk bozar
Bir niçeler esrük gezer eyle kim var harâb durur
- 3 'İşkıla çalındı kalem 'ışka yesir durur âlem
'Âşıklar arasında Cebrâil dahı hicâb durur
- 4 Medreseler müderrisi okumadılar bu dersi
Şöyle kaldılar 'âciz bilmediler ne bâb durur
- 5 'Azâzîl da'vî kıldı da'vîsi yalan oldu
Yalan da'vî kılanların pes cezâsı 'azâb durur
- 6 Ölmez bu 'ışk bilişleri esrük meclis serhoşları
Dâ'im bunların işleri ceng ü şeşte rebâb durur
- 7 Yûnus imdi miskîn olgıl hem miskînlere kul olgıl
Zîra miskîn olanları arzûlayan Çalap durur

48

- 1 Senündür pâdişâhlık kudretün var
Yaratdun yiri göği heybetün var
- 2 Nişânsuzun nişânun kimse bilmez
Eğerçi bî-nihâyet âyetün var
- 3 Niçe eyde bile dil niteligün
Dile getirmege bin-bir adun var
- 4 Ne oran u kıyâs ne nakş u nişân
Ne miyân u kenâr nihâyetün var
- 5 Ne reng ü şekl ü hem ne cism ne hod resm
Ne kadd ü kâmetün ne sûretün var
- 6 Bu cümle ins ü cinne rahmetünden
'Înâyet vechile hoş himmetün var
- 7 Ne dünyâ âhiret ne Kâf u ne Kâf
Bular katre deryâ melekûtun var

8 Ne hod var intihâ ne had mekân hem
Ne bir eniyetün keyfiyetün var

9 ‘Akıllar mât olur niteligünden
Ki bir zerrede bin bin ‘ibretün var

10 Ser-â-ser toptolu yir ü gök üzre
Yürür bu kudretün hoş milketün var

11 Senündür ‘Arş u Kürsî Levh ü Kalem
Döner çarh yer tutur hoş hikmetün var

12 Bu yüz yigirmi dört bin nebîlerle
Bile Mi'râc u Tûr münâcâtun var

13 Musahhardur kamu emrün içinde
Cem'î kullaruna mürüvvetün var

14 Dört yüz kırk dört tabakât evliyâyâ
Virilmiş anlara kerâmetün var

15 Altı bin altı yüz altmış altı
Okınur halk üzere âyetün var

16 Degül Yûnus'a bes yâ Rahmeti çok
Kamu günâhlulara rahmetün var

49

1 Hak bir gönül virdi bana hâ dimedin hayrân olur
Bir dem gelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur

2 Bir dem sanasın kış gibi şol zemheri olmuş gibi
Bir dem beşâretten togar hoş bâgıla bostân olur

3 Bir dem gelür söyleyemez bir sözi şerh eyleyemez
Bir dem dilinden dür döker dertlülere dermân olur

4 Bir dem çıkar ‘Arş üzere bir dem iner tahte's-serâ
Bir dem sanasın katredür bir dem taşar ‘ummân olur

5 Bir dem cehâletde kalur hîç nesneyi bilmez olur
Bir dem talar hikmetlere Câlînûs u Lokmân olur

6 Bir dem dîv olur ya perî vîrâneler olur yiri
Bir dem uçar Belkîs'ıla sultân-ı ins ü cân olur

7 Bir dem görür olmuş gedâ yalın tene geymiş ‘abâ
Bir dem ganî himmet ile Fagfûr u hem Hakân olur

8 Bir dem gelür ‘âsî olur Hak zihnini yavı kılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem îmân olur

9 Bir dem günâhın fikr ider tos-togru Tamu'ya gider
Bir dem görür Hak rahmetin Uçmaklar'a Rıdvân olur

10 Bir dem varur mescidlere yüzün sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncîl okur ruhbân olur

11 Bir dem gelür Mûsâ olur yüz bin münâcâtlar kılur
Bir dem girer kibr evine Firavn'ıla Hâmân olur

12 Bir dem gelür ‘İsâ gibi ölmüşleri diri kılur
Bir dem gelür güm-râhleyin yolında ser-gerdân olur

13 Bir dem döner Cebrâîl'e rahmet saçar her mahfile
Bir dem gelür güm-râh olur miskîn Yûnus Hayrân olur

50

1 Benüm gönüm gözüm ‘ışkdan toludur
Dilüm söyler yari yüzüm suludur

2 Öd agacı bigi yanar vücûdum
Dütünüm göklere seher yilidür

3 Çokal-cevşen bu ‘ışk odına döymez
Okı câna batar katı yaludur

4 Senün ‘ışkun deniz ben bir balıçak
Balık sudan çıka hemen ölidür

5 Okuram şâhumı kendü dilümce
Şâhum eydür bana her-dem geli dur

6 Seni sevenlerün ola mı ‘aklı
Bir dem usluysa her dem delidür

7 Yûnus sen Tapduk'a kılğıl du‘âlar
‘Âşıklar meydânı ‘Arş'dan uludur

51

1 İy dost seni severem cân içre yirün vardur
Dün-gün uyumaz oldum ‘acâyib hâlüm vardur

2 Sen güli görür iken dikene sunma elün
Düşmândan ne korkarsın çün togrı yârün vardur

3 Düşmânlar eydür bana söz dimek kandan sana
Bana söz dimek kandan benüm üstâdum vardur

4 Ele getürdügünü miskînlere harceyle
Niçe çok yaşarsan sonucu ölüm vardur

5 Bunda kendözün gören ol durur yolda kalan
Benüm bir karıncaya va'llâh isnâdum vardur

6 Tanla tungelicek bülbüleyin söylerem
Gönülde ma'nî biter dertlü cigerüm vardur

7 Yûnus Emre kendözün topraga urgıl yüzün
Ma'şûkaya yaraşur bir miskînligüm vardur

52

1 Sensin benüm cânım cânı sensüz karârüm yok durur
Uçmak'da sen olmazısan va'llâh nazarum yok durur

2 Baksam seni görür gözüm söylerisem sensin sözüm
Seni gözetmekden dahı yigrek şikârüm yok durur

3 Söylerisem dilümdesin ger tek tursam gönümdesin
Gönüm gözüm seni sever ayruk nigârüm yok durur

- 4 Çün ben beni unutmuşam şöyle ki sana gitmişem
Ne kâlde ne hâldeyisem bir dem karârum yok durur
- 5 Eger beni Cercîs'leyn yitmiş kez öldürürisen
Dönem girü sana varam zîrâ ki 'ârum yok durur
- 6 Seni gördüm güneş gibi cennet bana zindân gibi
Cennet'üne zâhidün ko Uçmak'da arzûm yok durur
- 7 Yûnus dahı 'âşık sana göster dîdârûnı ana
Yârûm dahı sensin benüm ayruk dîdârûm yok durur

53

- 1 Eydivirem ne kılduğun benümile ol dil-pezîr
Her dem yini şîveyile beni yini kılur esîr
- 2 Her kancaru bakarısam oldur gözüme görinen
Ol serverün lutfı bizi bu vechile kıldı basîr
- 3 'Ömrüm niçe olurısa âzâdlıgum muhâl durur
Sayyâd elinden kim alur duzaga düşicek nahcîr
- 4 'Âkilisen gelüp bana niteligin sorma anun
Niçe nişân eydibilem misli yog anun bî-nazîr
- 5 Va'de olundu kamuya kim göreler yarın anı
Benüm yârûm bunda durur bunda göründi ol Kadîr
- 6 Yûnus teveccüh ideli Ka'be-i 'ışka cânilen
Oldı mugaylân dikenî ayagı altında harîr

54

- 1 İy dün ü gün Hak isteyen bilmez misin Hak kandadır
Her kandasam anda hâzır kanda bakarsam andadır
- 2 İstemegil Hak'ı ırak gönüldedür Hakk'a turak
Sen senligün elden bırak tenden içeri cândadır
- 3 Gir gönüle bulasın Tûr sen-ben dimek defterin dūr
Key güher er gönülinedür sanma ki ol 'ummândadır
- 4 Ol 'ummânda yüz bin güher bir katreye benzer tamâm
Ol câna yok zamân-zevâl zevâlli cân hayvândadır
- 5 Her kanda ki gözün baka Çalap hâzırdur mutlaka
Şol cân ki tapmadı Hak'a assısı yok ziyândadır
- 6 Eyle sûretünü vîrân cân sırrıdır ana iren
Bâtun gözidür dost gören zâhir gözi yabandadır
- 7 Çün sûretün vîrân ola gönün bâğı cinân ola
Cânun genci vîrân ola çünki bu genc vîrândadır
- 8 Her kim gaflet içre geçer cânı zevâl suyn içre
Dervîş sırrı 'Arş'dan uçar gerçeği yir yüzindedür
- 9 Miskîn Yûnus gözün aç bak iki cihân toptolu Hak
Sıdk odına gümânı yak ol eşkere pinhândadır

55

- 1 Firâkun bagrumı taglar ne bilsün kadrünü saglar
Seni görmeyeli dostum bu gözüm kanlı yaş aglar
- 2 Akar yaşum sele benzer 'ömür geçer yile benzer
Güler yüzün güle benzer ne bilsün geçe bu çağlar
- 3 Gülün bülbül olur yâri anuniçün kılur zân
Gülistândur anun yiri makâm olmaz ana bağlar
- 4 Balı yagı n'ider bülbül din ana karşı gülsün gül
'Âşık yükini şöyle bil ki çekmedi yüce taglar
- 5 'Âşık 'ışkun yükün çeker yücelerden yüce çıkar
Görür dost yüzine bakar gönül ma'sûkına bağlar
- 6 Dervîş Yûnus hõmı geldi teveccüh ma'sûka kaldı
Gönülde sevdüğün buldı anunla gönünü bağlar

56

- 1 Eger gerçek 'âşıkısan boynundagı menşûr nedür
Hak yolına sâdıkısan yanlış sanu tezvîr nedür
- 2 Sımak gerek gönün bûtn fâsiddür cümle tâ'atün
Geçmeyince 'ibâdetün Hak'dan sana ma'zûr nedür
- 3 Çün kim adın oldu fülân hep dirliğün oldu yalan
Disün bize ma'nî bilen hakîkatde mestûr nedür
- 4 Terk eylegil ten tertîbin gider senden benlik adın
İçün 'imâret olmadın taşundagı ma'mûr nedür
- 5 Eydürsin kim gözüm görür da'vîyi ma'nîye irür
Gündüz güneş şû'le virür gice yanan ol nûr nedür
- 6 Günde birün gide turur konşun sefer ide turur
Ecel bir bir yuda turur bu dünyâya magrûr nedür
- 7 Küfr ile tutdun dinünü vir yagmâya gümânunu
Getür görelüm burhânun belki haber takrîr nedür
- 8 Hiç yogıken oldun diri aç gözünü yolca yûri
Anlayasın sen bu sırrı bellü haber manzûr nedür
- 9 Dahı yakın haber diyem anlayasın bellü beyân
Nefs dileğin terk eyleyen ol ezeli magfûr nedür
- 10 Mü'minisen gelgil berü Cebbâr ola burc u bârû
Fahr idelüm mürşidile ma'lûm ola münkir nedür
- 11 Bunda "Belî" diyen kişi anda tamâm olur işi
Bizden nişân isteyene ol Hallâc-ı Mansûr nedür
- 12 Yûnus imdi söyle Hakk'ı Allah oldu sana sâkî
Gider gönüldeki şeki elündeki menkûr nedür

57

- 1 'Ârifler ortasında sofîlik satmayalar
İhlâsıla bu 'ışka riyâyı katmayalar

- 2 Ya bildüğünü eyit ya bir bilürden işit
Teslîmlîk ucını tut sözi uzatmayalar
- 3 Kur'ân kelâmum didi gönüle evüm didi
Gönül ev ıssın bilmez âdemden tutmayalar
- 4 Gönül sındı buludı hem Hakk'a yakındı
Yine dikerem diyü bütünü yırtmayalar
- 5 Mumlu baldur şerî'at tortusuz yagdur tarîkat
Dost için balı yaga pes niçün katmayalar
- 6 'Ârif cân virür tuymaz yalancı mâla kıymaz
Yalanıla gerçeği berâber tutmayalar
- 7 Kıymetin tuyarsan neye deger iş bu dem
Erenlerün ma'nîsin almaza satmayalar
- 8 Miskîn Âdem yanıldı Uçmak'da bugday yidi
İşi Hak'dan bilenler şeytândan tutmayalar
- 9 Şîrîn hulklar eylegil tatlu sözler söylegil
Sohbetlerde Yûnus'ı hergiz unutmayalar

58

- 1 Bu semâ'a girmeyen sonına peşmân olur
İrişür bizümile ser-te-ser düşmân olur
- 2 Dostdur bizi okıyan üstümüze şakıyan
Şimd'üç buçuk okıyan derin dânişmân olur
- 3 Dânişmânun câhili onamaz dervîşleri
Dervîşile dânişmân yavlak erişen olur
- 4 Bir niçenün gönline şeytânlar tolup durur
Erenler semâ'ına bunlar gülüşgen olur
- 5 Dânişmân oldu geldi okıduğında buldı
Ehl-i derd dervîşlere cânı karışgan olur
- 6 İy bî-çâre dânişmân eyit dervîş dervîşân
Dervîşlere erişen işine peşmân olur
- 7 Yûnus eydür Mevlânâ epsem otur yiründe
Bu sohbe döymeyen sonra savaşgan olur

59

- 1 'İşk erinün gönli tolu pâdişâhun haznesidür
'İşksuz âdem ne anlasun şerî'atun ma'nîsidür
- 2 'İşkdur 'âşıklar dermânı 'ışkdan hâsıldur murâdı
'Âşık kişinün sohbeti 'ışksuz kişiye belâdur
- 3 Kimi 'avret-oglan sever kimi mülk-hânumân sever
Kim ser-mâye dükkân sever bu dünya hâlden hâledür
- 4 'Âşık bu dünyâyı n'ider 'âkıbet bir gün terk ider
'İşk etegin dutmuş gider her kim gelürse saladur
- 5 Bezm-i ezel'de pâdişâh elüme sundı bir kadeh
İçeliden kıluram âh bilmezem ki ne belâdur

- 6 Çün ezelden Yûnus senün 'ışkıla esridi cânun
Dergâhına her dem anun vâlih ü hayrân kala dur

60

- 1 İşidün iy ulular âhir zamân olısar
Sag müsülmân seyrekdür ol da gümân olısar
- 2 Dânişmend okur dutmaz dervîş yolın gözetmez
Bu halk ögüt işitmez ne sarp zamân olısar
- 3 Gitdi begler mürveti binmişler birer atı
Yidüğü yohsul eti içdüğü kan olısar
- 4 Ya'ni er gelmiş erden elini çekmiş şerden
Deccâl kopısar yirden âhir zamân olısar
- 5 Aceb mahlûk irişdi göz yumuban dürişdi
Helâl harâm karışdı assı-ziyân olısar
- 6 Birbirne yavuz sanur itdüğün kala sanur
Yarın mahşer gününde işi beyân olısar
- 7 İy Yûnus imdi senün 'ışkıla geçsün günün
Sevdüğün kişi senün cânuna cân olısar

61

- 1 İy dost bunca kıyl u kâl ne maksûd hod bir haber durur
Yâ bunca cüst ü cû nedür görene bir nazar durur
- 2 Taglar aşup berye söküp irak yire emek döküp
İstedüğün bundayiken bu ne 'aceb sefer durur
- 3 Hiç irak isteme anı cânından içeri cânı
Senünle biledür anı görmemek bî-basar durur
- 4 Hiç varmagıl irak sefer 'ömrün geçer ecel irer
Dost bundadur halvet sever ne galaba haşar durur
- 5 Cânundan ol dahı yakın key edeb bekle key sakın
Bilürisen dostlık hakın dâyim sana ol yâr durur
- 6 Dilün eydür Çalap hâzır pes kulagun niçün sagır
Senün sözüne sen münkir va'llâh bu iş hatar durur
- 7 Sen uyursın ol uyanık eksüğünü bilgil bayık
Dahı niçe bulam tanık yoldaş u hem râz-dâr durur
- 8 Mescîd ü medrese sende sen yürürsin perâkende
Irak kaldun bu erkânda katı bu iş düşvâr durur
- 9 Bu tevhîd tonını geyen varlığını yoga sayan
İş bu yola kâyim turan mutlak bilün ol er durur
- 10 Ol işler tamâm olıcak ol düzenlik dirilicek
Gözün hicâbın silicek yir-gök tolu dîdâr durur
- 11 Yûnus derdile girüben 'ışkun yolında dem-be-dem
Varlığın yoga sayuban ma'şûka intizâr durur

62

- 1 Ne bilsün bu 'ışkı usanlar-uyalar
Ne döysün bu yola azıksuz yayalar
- 2 Gelün biz varalum Yûsuf'ı görelüm
Cemâli honından bin açlar toylar
- 3 O vahdet ilinde diken yok gülünde
Şeker çok dilinde yüzinde hayâlar
- 4 'Âşıklar tagında ma'sûklar bâğında
Budak sürimişler duduksuz yayalar
- 5 Harâbâtîlerden göründi çün kim 'ışk
N'iderler bu 'ârı bu rengi yuyalar
- 6 N'olaydı ben anı göreydüm bu gözle
Ne döysün bu gözler döyemez kabâlar
- 7 Bizi biz koyalum anlar biz olalum
Birliği tuyanlar ikilik koyalar
- 8 Yûnus sen bir olgıl gönülde sır olgıl
Ki dervîş olanlar bu sırdan tuylar

63

- 1 Bu dünyâya gönül viren sonucu pişmân olısar
Dünyâ benüm didükleri hep ana düşmân olısar
- 2 İy dostını düşmân dutan gaybet yalan söz söyleme
Bunda gammâzlık eyleyen anda yiri tar olısar
- 3 Çünkü olısar yiri tar kazançlı kazancı kadar
Mü'minlere geldi haber 'âşıklar dîdâr göriser
- 4 Maksûdumuz dîdârıdı şeyhümüz girçek er idi
Evvel dahı ol vardı âhir dahı var olısar
- 5 Oldur âhir oldur ebed hem dillerde *Küfven ahad*
Evliyâ geçdi dünyâdan bir sâ'at kime kalısar
- 6 Alun evliyânun elin togrı varun Hakk'un yolın
Ma'nî budur bellü bilün bildüm diyen bilmeyiser
- 7 Yûnus imdi bildüm dime miskînlige elden koma
Kimde miskînlik varısa Hak dîdârın ol göriser

64

- 1 Evliyâ'ya münkirler Hak yolına 'âsîdür
Ol yola 'âsî olan gönüllerin pâsıdur
- 2 Tartduk bu 'ışk cefâsın tâ irince ma'sûka
Zirâ ki ol dost benüm derdümün devâsıdur
- 3 Henüz bu yir olmadın gökler yaradılmadın
Evliyâlar vatânı pâdişâh kal'asıdur
- 4 Mevlânâ Hudâvendgâr bize nazar kılalı
Anun görklü nazarı gönlümüz aynâsıdur

- 5 Miskîn ol yâre miskîn gide senden kibr ü kîn
Rûzigâr gelür geçer pes kime kalasıdur
- 6 Geyiklü'nün ol Hasan söz eyitmiş kendüden
Kudret dilidür söyler kendünün söz nesidür
- 7 Okıyuban yazmadın yanılıban azmadın
Yûnus bu 'ışk sözünü kim bildi bilesidür

65

- 1 Bilür misüz iy yârenler girçek erenler kandadur
Kanda baksam anda hâzır kanda istesem andadur
- 2 Kim ki dostı sevdi ise hânûmânı terk iylesün
Degmeler dostı sevemez dostun sevgüsü cândadur
- 3 'İksuzlara benüm sözüüm benzer kaya yankusına
Bir zerre 'ışkı olmayan bellü bilün yabandadur
- 4 Yalancılık eylemegil 'ışka yalandur dimegil
Bunda yalan söyleyenün anda yiri zindândadur
- 5 İy kendözini bilmeyen söz ma'nîsin anlamayan
Hak varlığını isterisen uş 'ilm ile Kur'ân'dadur
- 6 Allah benüm didüğine virmişdür 'ışk varlığını
Kime bir zerre 'ışk vire Çalap varlığı andadur
- 7 Niçeler eydür Yûnus'a kim kocaldun 'ışkı kogıl
'İşk bize yinile degdi henüz dahı turvandadur

66

- 1 İşidün iy yârenler 'ışk bir güneşe benzer
'İşk olmayan gönül misâl-i taşa benzer
- 2 Taş gönülde ne biter dilinde agu düter
Niçe yumşak söylese sözi savaşa benzer
- 3 'İşk var gönül yanar yumşanur muma döner
Taş gönüller kararmış sarp-katı kışa benzer
- 4 Ol sultân kapusunda ol Hazret tapusunda
'Âşıklarun ılduzı her-dem çavuşa benzer
- 5 'Aynı hırs ol olmuşdur nefesine ol kalmışdur
Kendüye düşmân olmuş yavuz yoldaşa benzer
- 6 'İşkdur kudret körügi kaynadur 'âşıkları
Niçe kapdan geçürür andan gümüşe benzer
- 7 'Âşık gönli dölenmez ma'sûkın bulmayınca
Karârı yok dünyâda pervâzı kuşa benzer
- 8 Münkir sözünü bilmez sözi ileri varmaz
Neye teşbîh idersin anlanmaz düşe benzer

- 9 Geç Yûnus endîşeden ne gerek bu pîşeden
Ere 'ışk gerek önden andan dervîşe benzer

67

- 1 Nâ-gehân cânân ilinden irdi bu cânâ haber
Bu harâbât ikliminde eglenme yûri kıl sefer
- 2 Bu harâbât iklimi anun melâmetdür tonı
Dökülür kanlar saçılır sad-hezarân başı yiter
- 3 Bu yirün külhânları gülşenleridür 'âşıkun
Anda bülbüller yakarlar 'ışk odına bâl u per
- 4 Yidi deniz gördüm anda birisi oddanıdı
Bu harâbât ehlinün dirler yolu andan geçer
- 5 Gördüm anda takılır cân boynına zülfeyn-i dost
Bir kıl ile sad-hezarân Mansûr'ı ber-dâr ider
- 6 Sordum anda var mıdır 'uşşâka bu bendden halâs
Didiler kim yok durur urgan ucın dilber tutar
- 7 Şâh u sultân sohbetinde sürülür nûrdan kadeh
Sâkiler çağrışup eydür dost elinden kim içer
- 8 Varlığın yagmâya virdi irdi ma'nâ-yı Resûl
Ol kapudan gir içerü yûri var kıl a hazer
- 9 Yûnus'a sorarısın bu sözleri kandan alur
Meger ol dîvân-ı 'ışkun defterinden yâd ider

68

- 1 Dürlü dürlü cefânun adını 'ışk virmişler
Bu cefâya katlanan dosta halvet irmişler
- 2 Her kim 'ışka irişe 'ışk anunla barışa
Kim 'ışka müşteriye cânına od urmuşlar
- 3 Her kim 'ışka sataşdı ol dem kaynadı taşdı
Kim delü dir kim uslu dört yanında turmuşlar
- 4 'İşk durur âfet belâ döndürür hâlden hâle
Dost elinden piyâle hoş melâmet olmuşlar
- 5 'İşkdur Yûnus'un cânı başında ser-encâmı
'İşka münkir âdemi bu meydândan sürmüşler

69

- 1 Bu dünyânun meseli bir ulu şâra benzer
Velî bizüm ömrümüz bir tîz bâzâra benzer
- 2 Her kim bu şâra geldi bir lahza karâr kıldı
Girü dönüp gitmegi gelmez sefere benzer
- 3 Bu şârun evvel dadı şehd ü şekerden şîrîn
Âhir acısını gör şu zehr-i mâra benzer

- 4 Evvel gönül almagı hûblara nisbet ider
Âhir yüz döndürmegi 'acûz mekkâra benzer

- 5 Bu şârun hayâlleri dürlü dürlü hâlleri
Aldamış gâfilleri câzû 'ayyâra benzer
- 6 Bu şârda hayâllerün haddi vü şumârı yok
Bu hayâle aldanan otlar tavara benzer
- 7 Bu şârdan üç yol çıkar biri cennet biri nâr
Birisinün arzûsı maksûd dîdâra benzer
- 8 Bu şârun sultânı var cümleye ihsânı var
Sultânıla bilişen yog iken vara benzer
- 9 Kendü mikdârın bilen bildi kendü hâlini
Velî dahı 'ışkıla evvel bahâra benzer
- 10 Bî-çâre Yûnus'ı gör derdile hayrân olmuş
Anun her bir nefesi şehd ü şekere benzer

70

- 1 Dost senün 'ışkun okı key katı taşdan geçer
'İşkuna düşen 'âşık cânıla başdan geçer
- 2 'İşkuna düşenlerin yüregi yanar olur
Kendüyi sana viren dükeli işden geçer
- 3 Dün ü günü zâr olur 'ışkunıla yâr olur
Endîşesi sen olan cümle teşvîşden geçer
- 4 'Âriflere bu dünyâ hayâl ü düş gibidür
Kendüyi sana viren hayâl ü düşden geçer
- 5 Dünyânun mahabbeti agulu aşâ benzer
Âhirin sanan kişi agulu aşdan geçer
- 6 Başında aklı olan âhrete 'amel itmez
Hûrîlere aldanmaz gözile kaşdan geçer
- 7 Girçek âşık ol ola cân virmeye ol ive
Dostıla bâzâr için niçe bin başdan geçer
- 8 Yûnus'un gönli gözi toludur Hak sevgüsü
Sohbet ihtiyâr iden yâd u bilişden geçer

71

- 1 Allah diyelüm dâim Allah görelüm n'eyler
Yolda turalum kâ'im Allah görelüm n'eyler
- 2 Allah diyü kıl zân Oldur kamunun varı
Andan umalum yarı Allah görelüm n'eyler
- 3 Çıkarmayalum dilden ayrılmayalum yârdan
İrilmayalum yoldan Allah görelüm n'eyler
- 4 Açlık sonı toklıkdur toklık sonı yoklıkdur
Bu yollar korkulıkdur Allah görelüm n'eyler
- 5 Sen sanmadugun yirde nâgâh açıla perde
Dermân iriše derde Allah görelüm n'eyler
- 6 Gündüz olalum sâ'im gice olalum kâ'im
Allah diyelüm dâim Allah görelüm n'eyler
- 7 Adı sanı dillerde sevgüsü gönüllerde
Şol korkulu yollarda Allah görelüm n'eyler
- 8 Adı sanı uşatdum küfrümü suya atdum
Miskînliğe el katdum Allah görelüm n'eyler
- 9 Her dem talalum bahre aldanmayalum dehre
Sabreyleyelüm kahra Allah görelüm n'eyler
- 10 'Âr-nâmusı bırakdum külümü suya atdum
Dervîşliğe el katdum Allah görelüm n'eyler
- 11 Mecnûn gibi âvâre 'aşık oluban yâre
Di Yûnus sen bî-çâre Allah görelüm n'eyler
- 12 Yûnus sen anı sanma bu 'ışk sana sendendür
Cân kamuya andandur Allah görelüm n'eyler
- 13 N'itdi bu Yûnus n'itdi bir togrı yola gitdi
Pîrler etegin tutdı Allah görelüm n'eyler

72

- 1 İy pâdişâh iy pâdişâh her dem işin düze durur
Dünyâ anun bostânıdır sevdüğünü üze durur
- 2 Yavuzluk eyleme sakın ecel sana senden yakın
Niçelerün aslın kökin yord eyleyüp boza durur
- 3 Sen anda varursın anda çok yarag eylegil bunda
Cânlar bâkî degül tende di bir kaç gün geze durur
- 4 Sorucu gelür yir yırtup sorar Tanrı'n kimdür diyü
İş bu cânım anı tuyup süntüklerüm sıza durur
- 5 İy Tanrı'yı bir bilenler cân Hakk'a kurbân kılanlar
Ölü degüldür bu cânlar 'ışk gölünde yüze durur
- 6 Ben gördüm erenler uçdı 'ışk kadehin tolu içdi
Hak katında nâzı geçdi şöyle yüzi yire durur
- 7 Erenlerün kulıysan ölümün ana tur Yûnus
Niç'erenler geldi geçdi nevbet şimdi bize durur

73

- 1 Niteki bu gönlüm evi 'ışk elinden taşa gelür
Niçe yüksek yürürisem 'ışk başumdan aşa gelür
- 2 Niçe ki eydürem râzum söylemeyem kimseneye
Gider bu sabr u karârüm dost öğüme düşe gelür
- 3 Bin bilürem ahvâlümü bencileyin er ne bile
Benüm görene sevdüğüm ne sevmekdür hoş a gelür
- 4 Hey niçe sabreyleyiser dost yüzini gören kişi
Ol hakikat gördüm diyen kendözinden şaşa gelür
- 5 Ma'sûkanun tecellisi dürlü dürlü renkler olur
Bir şîvede yüz bin gönül uş hemîşe cûşa gelür
- 6 Anun gibi pâdişâha kimün gözi duş olursa
Sultân-ı vakt oldıyısı 'aklından ol şaşa gelür
- 7 Ol dostula benüm işüm buldıla güneşleyin
Bir dem hicâbı sürülür bir dem nikâb baş a gelür
- 8 Eger bana sorarısın cânı yokdur şol kişinin
Ma'sûka sevmekden artuk gönline endîşe gelür
- 9 'Aceb yine miskîn Yûnus 'ışkdan artuk sevdi meger
Zîrâ ki bu 'ışkdan yigrek hîç yok durur baş a gelür

74

- 1 Sabâhın sinlere vardum gördüm cümle ölmüş yatur
Her birî bî-çâre olup 'ömrin yavı kılmış yatur
- 2 Vardum bunların katına bakdum ecel heybetine
Niçe yigit murâdına irememiş ölmüş yatur
- 3 Yemiş kurd kuş bunı keler niçelerün bagrın deler
Şol ufacık nâ-resteler gül gibice solmuş yatur
- 4 Topraga düşmüş tenleri Hakk'a ulaşmış cânları
Görmez misin sen bunları nevbet bize gelmiş yatur
- 5 Esilmiş incü dişleri dökilmiş sarı saçları
Bitmiş kamu teşvişleri Hak varlığın almış yatur
- 6 Gitmiş gözünün karası hîç işi yokdur turası
Kefen bizinün pâresi sünüğe sarılmış yatur
- 7 Yûnus 'âkilisen bunda mülke sûret bezemegil
Mülke sûret bezeyenler kara toprak olmuş yatur

75

- 1 'İşkun odı yüregümde neler eyler neler eyler
Bugün bir 'âşıkı gördüm bu derdümünden haber söyler
- 2 Gelün hey dertlüler gelün bu derdümünden siz de alun
Dertlû bilür dertlû hâlin ya dertsüzler bunda n'eyler
- 3 Kimisi dost yüzün gördi kimi dahı görem dirdi
'Âşık ma'sûkına irdi uş yine bayram eyler
- 4 Bugün Mansûr olup n'idem şeyhümün yüzini görem
Maksûdum buyıdı irem 'âşık yine derdin söyler

- 5 Yûnus eydür 'âşık oldum ma'sûkun derdinden öldüm
Teveccüh ma'sûka kıldum anunıla gönlin egler

76

- 1 Miskîn âdem oğlanı nefse zebûn olmuşdur
Hayvân cânâvâr gibi otlamaga kalmışdur
- 2 Hergiz ölümün sanmaz ölesi günün anmaz
Bu dünyâdan usanmaz gaflet ögin almışdur
- 3 Oğlanlar ögüt almaz yigitler tevbe kılmaz
Kocalar tâ'at kılmaz sarp rûzigâr olmuşdur
- 4 Begler azdı yolından bilmez yoksul hâlinden
Çıkdı rahmet gölinden nefis göline talmışdur
- 5 Yûnus sözi 'âlimden zinhâr olman zâlimden
Korka durun ölümde cümle toğan olmuşdür

77

- 1 Bu dem yüzüm süre turam her dem ayum yini togar
Her dem bayram durur bana yayum kışum yini bahâr
- 2 Bulut gölge kılmayısar benüm ayum ışıgına
Hem gedilmez toluluğu nûrî gökden yire dogar
- 3 Anun nûrî karanuyı sürer gönül hücrelerinden
Pes karanulık nûrîla bir hücreye nite sıgar
- 4 Evvel ay niçe dogdıysa ayruk dolanmadı hergiz
Eksilmedi 'ömri anun her kime kim kıldı nazar
- 5 Ben ayumı yirde gördüm ne isterem gök yüzinde
Benüm yüzüm yirde gerek bana rahmet yirden yagar
- 6 Sözüüm ay gün için degül sevenlere bir söz yiter
Sevdüğüm söylemezisem sevmek derdi beni bogar
- 7 Anun vasfın eydürisem halk ma'sûkun öger sanur
Hâcet degül ögmek ana kendü nûrın kendi öger
- 8 N'ola Yûnus sevdiyse çokdur Hakk'ı seviciler
Sevenleri gördiydi anun için boynın eger

78

- 1 Tanrı'yiçün cânım cânı cefâyısa tapdur yiter
Senün firâkundan beter 'azâb dahı var mı beter
- 2 'İşkun odı yüregümde yandugına 'âlem tanuk
Kanda bir od yanarısâ nişânı var düttün tüter
- 3 'İşkun çeri saldı benüm gönlüm evi iklimine
Cânımı esîr eyledün n'ider bana yagı Tatar
- 4 Ecel salam iklimlere vasyet kılam 'âşıklara
Ma'sûkadan diyem sakın oynar 'âşık gönlin atar
- 5 'Aceb bu benüm derdüme neyiçün dermân bulunmaz
Kim bulısar dermân ana kişiyi kim beri dutar
- 6 Resmi durur sultânların kullar günâh eyleyicek
Yâ edebler ol kulını yâ mezâda virür satar

- 7 Yûnus şikâyet eyleme yârdan cefâ gördüm diyü
Cümle 'âşıklar hâceti ma'sûkı katında biter

79

- 1 Yâr yüregüm yâr gör ki neler var
Bu halk içinde bize güler var
- 2 Ko gülen gülsün hak bizüm olsun
Gâfil ne bilür Hakk'ı sever var
- 3 Bu yol uzakdur menzili çokdur
Geçidi yokdur derin sular var
- 4 Girdük bu yola 'ışkıla bile
Gurbetlik ile bizi salar var
- 5 Her kim merdâne gelsün meydâna
Kalmasun cânâ kimde hüner var

- 6 Gözleri giryân cigeri püryân
Olmışlar hayrân divâneler var

- 7 Yûnus sen bunda meydân isteme
Meydân içinde merdâneler var

80

- 1 'İşkıla gelen erenler içre aguyı nûş ider
Topuga çıkmayan çaylar deniz ile savaş ider
- 2 Biz bu yoldan üşenmedük erenlerden usanmaduk
Kimseyi yavuz sanmaduk her ne ider kolmaş ider
- 3 Kolmaşa virdük sözünü söz ile dögdük yüzünü
Yaban cânâvârı gibi bilinler andan şeş eder
- 4 Bu sohbe gelmeyenler Hak nefesi almayanlar
Sürün anı bundan gitsün tururısâ çok iş ider
- 5 Câhildür ma'nîden almaz oturur karârı gelmez
Öleceğini hiç sanmaz yüz bin yıllık teşvîş ider
- 6 Tag ne kadar yüksegise yol anun üstinden aşar
Yûnus Emrem yolsuzlara yol gösterür vü hoş ider

81

- 1 Ol 'âlem fahri Muhammed nebîler serveridür
Vir salâvât 'ışkıla ol günâhlar eridür
- 2 Hak anı ögdi yaratdı sevdi Habîb'üm didi
Yir yüzünde cümle çiçek Mustafâ'nun teridür
- 3 Cebrâil da'vet kılınca Mi'râc'a Muhammed'i
Mi'râc'ında diledüg ümmetinün vandur
- 4 Sen ana ümmet olıgör o seni mahrûm komaz
Her kim anun ümmetidir sekiz Cennet yiridür
- 5 Her kim anun sünnet ile farzını kâim tutar
Ne diyem ki 'âkıbet sorı-hisâbdan beridür

- 6 Suçlu suçsuz günahkâr şefâ'at andan umar
Ol Cehennem'de yananlar münkirün inkârıdır
- 7 Yûnus Emrem iş bu sözi cân içinde söyledi
Söyleyen bî-çâre Yûnus Tapduk Emrem sırrıdır

82

- 1 Yir yüzinde gezeridüm ugradum milketler yatur
Kimi ulu kimi kiçi key kuşağı berkler yatur
- 2 Kimi yigit kimi koca kimi vezir kimi hoca
Gündüzleri olmuş gice ancılâyın çoklar yatur
- 3 Togru varurdu yolları kalem tutardı elleri
Bülbüle benzer dilleri dânişmân yigitler yatur
- 4 Ulu-kiçi aglamışlar server yigitler komışlar
Baş ucında yay sınışlar kınluban oklar yatur
- 5 Atlarınun izi tozlu önleri tabıl-bazılı
İle güne hükmi yazlu şu muhteşem begler yatur
- 6 Gice gündüz oğlancuklar söyleriken bülbül gibi
Ayrılmışlar anaları sinlerini bekler yatur
- 7 Elleridür kınalı hem karavaşları tapulu
Kargu gibi uzun boylu gül yüzlü hatunlar yatur
- 8 El bağlamışdur kamusu Hak Çalap'dandur umusu
Nökerlü kızdur kimisi alınmaduk çoklar yatur
- 9 Yûnus bilmez kendü hâlin Hak Çalap söyledür dilin
Bir niçesi yini gelin ak teleme yüzler yatur

83

- 1 Ne bakarsın taş kapuda gir içerü neler gezer
Tama' oturmuş dâimâ saf bağlanmış fitne düzer
- 2 Gel imdi gel kanâ'ata gâfil olma tüz bin ata
Olmaya kim ecel yite fâsîd ola satu-bâzâr
- 3 Sen kandan teslîm ile kamulardan aşaga dur
Uşan olma bu sözümden gör müfsidi nice kızar
- 4 Ana durur buhl u hased key mübâriz durur gâyet
kökini kaz yabana at fârig otur iy gam-güzâr
- 5 Kogıl bu yokluk bâbını öğren dostluk edebini
Eydürsin sor iste beni bana gelen kâlden bezer
- 6 Kibr ü menidür subaşı delim kişidür yoldaşı
Sen olmagıl anun eşi buna uyan yoldan azar
- 7 Riyâ çökük yirde durur key sakın oda buyurur
İhlâs gelüp cümlesin yur Yûnus yolu yavlak sezer

84

- 1 Bu dervîşlik turagı bir 'acâyib turakdur
Dervîş olan kişiye evvel dirlik gerekdür

- 2 Çün anda dirlik ola Hakk'ıla birlik ola
Varlığı elden koyup ere kullık gerekdür
- 3 Kullık eyle erene şarkdan garbı görene
Senden haber sorana key miskînlik gerekdür
- 4 Miskîn olugör bâri benlikden ırak yûri
Gönlinde benlik olan dervîşlikden ırakdur
- 5 Hak ere benüm didi varlığın erde kodı
Erenlerün himmeti yirden göge direkdür
- 6 Bu dervîşlik berâtın okımadı müftîler
Kim ne biliser bunu bir 'acâyib varakdur
- 7 İy Yûnus 'ârifisen anladum bildüm dime
Tut miskînlik etegin âhir sana gerekdür

85

- 1 İşidün iy yâranlar dem evliyâ demidür
Gelsün 'ömür sürenler dem evliyâ demidür
- 2 Ezelf bünyâd urdu altı günde dünyâ toldı
İsrâfîl'e buyurdu dem evliyâ demidür
- 3 Kırk bin kırk dört tabakât meşâyih evliyâlar
Dört kapudur kırk makâm dem evliyâ demidür
- 4 Yüz bin yigirmi dört bin güzide peygamberler
Ümmetine buyurmuş dem evliyâ demidür
- 5 Yûnus Emre 'âşıkun 'ışka key döydünise
Da'vet it 'âşıklara dem evliyâ demidür

86

- 1 'İşksuz âdem dünyede bellü bilün yok durur
Her biri bir nesneye sevgüsü var "âşıkdur
- 2 Çalab'un dünyâsında yüz bin dürlü sevgü var
Kabûl it kendözüne gör kangısı lâyıkdur
- 3 Biri Rahmânî'r-rahîm biri Şeytânî'r-racîm
Anun yazugı müzdi sevgüsne ta'allukdur
- 4 Dünyâda Peygamber'ün başına geldi bu 'ışk
Tercemânı Cebrâîl ma'sûkası Hâlik'dur
- 5 'Ömer ü 'Osmân 'Alî Mustafâ yârenleri
Bu dördinün ulusu Ebu Bekr-i Sıddîk'dur
- 6 'Âlem fahri Muhammed Mi'râc'a agdugında
Çalap'dan diledügi ümmetine azıkdur
- 7 Yûnus senün 'aybunı gözlegil ayrugı ko
Kimsenün 'ayıbına sen bakmagıl yazıkdur

87

- 1 Gelün sorun bu cânlara sûretleri n'oldı gider
Dün-gün senünven diriken ne bahâne buldı gider

- 2 'Aceb degül giderise sûreti terk iderise
Yanlış yalan gaybet degül dostdan haber geldi gider
- 3 Kanı anun mülk ü mâlı terk eylemiş cümlesini
Ol pâdişâh dergâhına hulk-ı 'amel aldı gider
- 4 Eyle ki dost olmuş iken niçe iş düzülmüş iken
Bellü bilün cân sûretün sakalına güldi gider
- 5 Eyler idi satu-bâzâr bir pûl için girü bozar
Olmış bu dünyâdan bizâr yensüz gönlek geydi gider
- 6 Bin uyagur bin bir togar buyruk ile gelmiş meger
Kimdür bu dünyâya toyar peymânesi toldı gider
- 7 Gaflete virme özünü dünyâ-perestlik eyleyüp
Görme misin bu dünyâya eyü yavuz geldi gider
- 8 Kamu 'âlem ümid tutar âhirette görem diye
Yûnus eydür dervîş olan bunda Hak'ı buldı gider

88

- 1 İşit sözümi iy gâfil tanla seher vaktinde tur
Eyle buyurmuş ol kâmil tanla seher vaktinde tur
- 2 İşit ne dir horûsunuz tanla virilür rûzunuz
Dost dergâhına dutgıl yüz tanla seher vaktinde tur
- 3 İşit sözümi ya sagır tâ terezün gele ağır
Yalvar Çalab'una çağır tanla seher vaktinde tur
- 4 Yatanların yatlı hâli hiç nesneye irmez eli
Seher eser rahmet yili tanla seher vaktinde tur
- 5 Kuşlarınla turgıl bile kıl namâzı imâm ile
Yalvar günâhun gel dile tanla seher vaktinde tur
- 6 Okına Kur'ân u Yâ-sîn kulak urup dinleyesin
Tagca günâhun yuyasın tanla seher vaktinde tur
- 7 Okına hadîs ü kelâm diyeler 'Aleyhi's-selâm
'Âşıkısan bellü bilem tanla seher vaktinde tur
- 8 Helâl ola sana Uçmak Uçmak'da Hûrîler kuçmak
Kevser şarâbını içmek tanla seher vaktinde tur
- 9 Miskîn Yûnus aç gözünü uyar gafletten özünü
Tâ bilesin kendözüni tanla seher vaktinde tur

89

- 1 Sensin bize bizden yakın görünmezsin hicâb nedür
Çün 'aybı yok görklü yüzün üzerinde nikâb nedür
- 2 Sen eyitdün iy pâdişâh *Yehdi'l-lâhu limen yeşâ*
Şerîkün yok senin i şâh suçlu kimdür 'azâb nedür
- 3 Levh üzere kimdür yazan azduran kimdür yâ azan
Bu işleri kimdür düzen bu su'âle cevâb nedür

- 4 Rahîm durur senün adun Rahîm'lıgun bize didün
Mürşidlerin muştıladı *Lâ taknetu* hitâb nedür
- 5 Bu işleri sen bilürsin sen virürsin sen alursın
Ne kim dilersen kılursın yâ bu soru hisâb nedür
- 6 Biz umaruz mürvetünden cümle iş senün katundan
Senün o çok rahmetünden bu bir avuç türâb nedür
- 7 Kün'i bir kezin söyledün her nesneyi var eyledün
Yine âhir bir söz ile anı kılmak harâb nedür
- 8 Kanı bu mülkün sultânı pes ten isen kanı cânı
Bu göz görmek diler anı bu merci' ü me'âb nedür
- 9 Yûnus bu göz anı görmez görenler hod haber virmez
Bu menzile 'akıl irmez bu kodugun serâb nedür

90

- 1 Hakîkat her vücûdun cânı 'ışkdur
Ne cân kim cân içinde cânı 'ışkdur
- 2 Bu cân cismümi kâyim tutar ancak
O cân kim zâhir ü pinhân-ı 'ışkdur
- 3 Bu 'ışk elinde 'âciz cümle eşyâ
Ne sır kim kamu ser-gerdân-ı 'ışkdur
- 4 Bu 'ışk kandalığın bilmez kimesne
Bilürler haddini pâyan-ı 'ışkdur
- 5 Gehî Leylî olur Mecnûn gözinden
Geh olur Leylî'nün hayrân-ı 'ışkdur
- 6 Gehî kan yaş akar Ya'kûb gözinden
Geh olur Yûsuf-ı Ken'ân-ı 'ışkdur
- 7 Dirildür ölüyi 'Îsâ deminde
Geh olur Mûsî-i 'Ümrân-ı 'ışkdur
- 8 Ene'l-Hak çağırur Mansûr dilinden
Cüneyd'de cübbe vü 'îrfân-ı 'ışkdur
- 9 Bu 'ışkun dürlü dürlü rengi çokdur
Kimi giryân kimi handân-ı 'ışkdur
- 10 Fidî bu 'ışka cânım dînüm olsun
Bana hem dîn ü hem îmân-ı 'ışkdur
- 11 Ne Yûnus anda yüz bin cân-ı Yûnus
Kabûl itsün ne kim kurbân-ı 'ışkdur
- 12 Vücûdun cübbesin 'ışkıla çâk it
Talgör ana kim 'ummân-ı 'ışkdur

91

- 1 'İlim 'ilim bilmekdür 'ilim kendin bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin yâ niçe okumakdur
- 2 Okumakdan ma'nî ne kişi Hakk'ı bilmekdür
Çün okudun bilmezsin hâ bir kırı emekdür

- 3 Okıdum bildüm dime çok tâ'at kıldum dime
Eri Hak bilmezisen 'abes yire yılmekdür
- 4 Dört kitâbun ma'nîsi bellüdü bir elifde
Sen elif dırsün hoca ma'nîsi ne dimekdür
- 5 Yûnus Emre dir hoca gerekse var bin hacca
Hepisinden eyüce bir gönüle girmekdür

92

- 1 İy dost senün 'ışkun odı cigerüm pâre baş kılur
'İşkundan yanar yüregüm yandugum bana hoş gelür
- 2 'İşkun odına yandugum aqlamak oldı güldüğüm
Dost sana zârı kıldugum münkirlere savaş gelür
- 3 Söylerisem sözüm savaş söylemezsem cigerüm baş
Cihân tolu durur kallâş her birinden bir taş gelür
- 4 Gör niçe taşlar atılır dost için başlar tutılır
Gelür gönüle batılır hâlünüze hâldeş gelür
- 5 Bizüm hâlümüzden bilen kimdür 'ışka münkir olan
Bizüm sevdüğümüz Hak'dur bu halka göz ü kaş gelür
- 6 Niçe selâtınler zebûn olur bu 'ışkun elinden
Her kim bu yola düşerse ol bu yola yavaş gelür
- 7 Erenler buna kalmadı vardı yolına turmadı
Hakk'ı girçek sevenlere cümle 'âlem kardaş gelür
- 8 Miskîn Yûnus bil sözünü dosta açup şol gözünü
Kangı burcdan bakarsan ol sultâna güneş gelür

93

- 1 Hocam 'âşık olanların işi âhıla zâr olur
Hasretinden ol ma'sûkun gözi yaşı bınar olur
- 2 Düni günü kılur zârı ya'ni görmek diler yâri
İşitmezler bu haberi 'ışksuzlar bî-haber olur
- 3 'Âşıkısan dîdârına koma bugünü yarına
Girenler 'ışk bâzârına kendözinden bîzâr olur
- 4 Terk eylegil sen senligün anun 'ışkını bul anun
Bu 'ışk içinde ölenün kan bahâsı dîdâr olur
- 5 'Âşıklar lâ-mekân olur cihânun terkinu urur
Cân u cihân ne nesnedür çün dostula bâzâr olur
- 6 'İşka yoldaş olıcagız cümle işler olur geniz
Maksûd ele giricegiz dost iline sefer olur
- 7 Kanı girçek 'âşık kanı gelün isteyelim anı
Bî-çâre Yûnus'un câni dost yolına îsâr olur

94

- 1 Gelmeyen gelmedi sapdı secde eyledi tapdı
Bu 'imâreti kim yapıdı bu mülke Süleymân nedür
- 2 Egriligi yaydan egri togruluğu okdan togru
Bu şehir içinde ugru hem kâzî hem sultân nedür

- 3 Sendedür senden yat degül bellüdü mu'cizât degül
Bu kelâmdur hüccet degül deryâ içinde 'ummân nedür
- 4 Çig bişüp kazan taşmadın rûh cisime ulaşmadın
Ana rahmine düşmedin ol toğmadın ölen nedür
- 5 İy Yûnus Emre tıfl iken hîç nesneyi fehm itmedin
Cümle 'ulûmı keşf idüp bildürüp öğrenden nedür

95

- 1 Anca zâr eyler kim şol bülbül eyler
Anı ol eylemez illâ gül eyler
- 2 Kaçan gülde görür dostun cemâlin
Çağırur kim beni deli şol eyler
- 3 Ne görür gülde yâ bî-çâre bülbül
Ki gülistâna karşı gulgul eyler
- 4 Ne gördi Leylâ'nun yüzinde Mecnûn
Akıdup göz yaşın âb u sel eyler
- 5 Ne göründi şu Ferhâd'un gözine
Kayalar kesüben dostu yol eyler
- 6 Ne göründi Şeh İbrâhîm gözine
Tâcını tahtını târumâr eyler
- 7 Kimin kâfir idüp kimin müselmân
Anı kimse itmez illâ ol eyler
- 8 Kimine derd virür asla inletmez
Kiminün dünyâda derdin bol eyler
- 9 Kimi baydur kimi yoksul dime kim
Eger baydur eger yoksul ol eyler
- 10 Kimine bir 'abâ virmez kim giye
Kiminün atuna atlâş çül eyler
- 11 Kimini dünyâda hayvân yaratur
Kimini kendine muhlis kul eyler
- 12 Kimin elin alur 'Arş'a çıkarur
Kimin yire çalar kara kül eyler
- 13 Bî-çâre Yûnus'un altûn sözünü
Câhile söylemen kızıl pül eyler

96

- 1 Dervîş olan kişiler deli olagan olur
'İşk neydüğün bilmeyen ana gülegen olur
- 2 Gülme sakın sen ana eyü degildür sana
Kişi neyi gülerse başa gelegen olur
- 3 Âh bu 'ışkun eseri her kime ugrarısa
Derdine sabretmeyen yolda kalagan olur
- 4 Bir kişi 'âşık olsa 'ışk deryâsına talsa
O deryânun içinde gevher bulagan olur
- 5 'Âşık lâ-mekân olur dünyâ terkinu urur
Dünyâ terkin uranlar dîdâr göregen olur

- 6 Dervîş Yûnus sen dahî incitme dervîşleri
Dervîşlerin du'âsı kabûl olagan olur

97

- 1 Dervîşlige kadem uran her ma'nîde sultân olur
Dervîş niçe miskîn ise anun gönli mekân olur
- 2 Dervîş olan bil baglaya toplayayın çok aglaya
Her kanda tolap varısa anda bâğ u bostân olur
- 3 Dervîş oldur itden kaçır it besleyen kanlar içir
Kogıl hem it beslemegi it besleyen sekbân olur
- 4 Dünyâ seven dervîş degül dervîşligi olmaz kabûl
Dervîşlikden kaçanların hemân şeyhi şeytân olur
- 5 Yûnus eger dervîşisen terk eyle küllî dünyâyı
Dünyâ eger Uçmagısa dervîşlere zindân olur

98

- 1 Yine seyreyledi gönlüm dostun cemâlin arzûlar
Hicre katlanırmaz gönül dostun cemâlin arzûlar
- 2 Her kim ugrarsa bu derde bulur himmeti erde
Açılıviricek perde dostun cemâlin arzûlar
- 3 Kim ki gerçek mürîd ola bil baglayup gelsün yola
Şol yürekde ki dert ola dostun cemâlin arzûlar
- 4 Dostum beni delü kıldı 'aklumu fikrümü aldı
Hayâlî gözümde kaldı dostun cemâlin arzûlar
- 5 Evvel dirdi gönlüm bana atlar tonlar gerek bana
Mevlâ'm bir dert virdi bana dostun cemâlin arzûlar
- 6 Yûnus'un sözi yirince iniler cânın virince
Tâ ölüp sine girince dostun cemâlin arzûlar

99

- 1 Erenlerden etek tutan menzil alup Hakk'a yiten
Muhammed nûrına batan ol dünyâyı kalmayandır
- 2 Kimdür bunda palâs giyen oldur anda hulle giyen
Dilde ağızda söylenen ol kimseye gülmeyendir
- 3 Bunda şeytâna yâr olan varup anda âvâr olan
Hazret'de yüzi kar'olan erden nazar olmayandır
- 4 Dünyâ için gussalanan mescid göricek tutunan
Anda îmânsuz bulunan Allâh'ı bir bilmeyendir
- 5 Gönlinde ikilik tutan ol metâ'ı bunda satan
Yarın Cehennem'de yatan bunda namâz kılmayandır
- 6 Hûrîlerle bile yatan Uçmak kokusına batan
Anda bülbül olup öten bunda zinâ kılmayandır
- 7 Hûrîlerle sırdaş olan Muhammed ile eş olan
Ol îmânı yoldaş olan bunda yol yanılmayandır
- 8 Yûnus miskîn gözler yolu divşür özün behey deli
Bu gülistânın bülbülü kimse gülün dirmeyendir

100

- 1 Yirün göğün safâsı Mustafâ'dur
Kamu 'ahdün vefâsı Mustafâ'dur
- 2 Ayun bedr ü hilâl alnı vü kaşı
Günün nûrı ziyâsı Mustafâ'dur
- 3 Çalap 'Arş'ı ayagında olur Ferş
Cihânun müntehâsı Mustafâ'dur
- 4 Yarın mahşer Şefî' odur Şefî' ol
Sekiz Uçmak sakâsı Mustafâ'dur
- 5 Bî-çâre 'âsî kullara yarın ol
Şefâ'at eyleyesi Mustafâ'dur
- 6 Yarın peygamberler 'âciz olırsar
Girü elin alası Mustafâ'dur
- 7 Yûnus yalvar getir Hakk'a salâvât
Hak'un dostı Habîb'i Mustafâ'dur

101

- 1 Bize dîdâr gerek dünyâ gerekmez
Bize ma'nî gerek da'vâ gerekmez
- 2 Bize Kadîr Gicesi'dür bu gice
Ko irt e olmasun seher gerekmez
- 3 Bize 'ışk şerbetinden sun i sâkî
Bize Uçmak'da kevser gerekmez
- 4 Badyalar tolu tolu içelüm biz
Biz esrük olmazuz humâr gerekmez
- 5 Eger bu derdile hasta düşersem
Safâlık virmesün tîmâr gerekmez
- 6 Gerekmez yâr gerekmez cân gerekmez
Bize dîdâr gerek deyyâr gerekmez
- 7 Yûnus esriyüben düşdi susakda
Çagırır Tapdug'ına 'âr gerekmez

102

- 1 Keleci bilen kişinün yüzini ag ide bir söz
Sözi bişürüp diyenün işini sag ide bir söz
- 2 Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı
Söz ola agulu aş balıla yag ide bir söz
- 3 Kelecilerin bişürgil yaramazunı şeşürgil
Sözün usula düşürgil dimegil çağ ide bir söz
- 4 Gel ahî iy şehriyâri sözümüzi dinle bâri
Hezâr gevher ü dinârı kara toprak ide bir söz
- 5 Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihân Cehennem'ini sekiz uçmag ide bir söz
- 6 Yüri yüri yolunıla gâfil olma bilünile
Key sakın key dilünile cânına dâğ ide bir söz

7 Yûnus imdi söz yatundan söyle sözi gâyetinden
Key sakın o şeh katından seni ırâg ide bir söz
103

1 Hak cihâna toludur kimsene Hakk'ı bilmez
Anı sen senden iste o senden ayrı olmaz

2 Dünyâyı inanursın rızka benümdür dırsın
Niçün yalan söylersin çün hiç didüğün olmaz

3 Âhret yavlak ırakdur togruluk key yarakdur
Ayrılık sarı firâkdur hiç giden girü gelmez

4 Dünyâya gelen göçer bir bir şerbetin içer
Bu bir köpridür geçer câhillere anı bilmez

5 Gelün taşuk idelüm işi kolay tatalum
Sevelüm sevelilüm dünyâ kimseye kalmaz

6 Yûnus sözün anlarsan söz ma'nîsin dinlersen
Sana bir 'amel gerek bunda kimsene kalmaz

104

1 N'idem ben bu gönülile benümile bile turmaz
Ma'sûk yüzün gördi meger öğütleyüp ögin dirmez

2 Tanrı'yiçün iy uslular gönlüm bana alıvirün
Vardı bilişdi dostıla girü bana boyun virmez

3 Bunun gibi gönülile niçe dirlik idebilem
Bırakdı yabana beni bir gün gelüp hâlüm sormaz

4 Gönüm bana yoldışiken zühd ü tâ'at kıluridum
Yıkıldı bu tertîblerüm gönülsüzem elüm irmez

5 Gönül içeri dostıla ben kapuda feryâd u zâr
Bin yıl zârı kılurısam hâlün nedür diyü sormaz

6 Eydürisem eyâ gönül kanı farîza yâ sünnet
Eydür ki yok teşvîş yime bu seviye 'amel irmez

7 İnileyin eydürisem gel boynunda borç kalmasun
Kakır söger buşar bana eydür ki iy Hakk'ı görmez

8 Ağız ağızdan kutludur ola ki sözünüz duta
Ben yüz bin kez söylerisem sözüm kulagina girmez

9 Gönüm dahı cânım dahı el bir itdi şol ikisi
Yüz bin Yûnus'dan ferâgât dost yüzinden gözün ırmaz

105

1 Niçeler bu dünyede günâhını yuyamaz
'Ömri geçer yok yire iy dirîga tuyamaz

2 Bir niçe kişilerin gaflet gözün bağlamış
Hak yolına dirisen bir yufkaya kıyamaz

3 Bu dünyâ bir gelindür yeşil kızıl donanmış
Kişi yeni geline bakubanı toyamaz

4 İy niçe arslanları alur akdarur ölüm
'Azrâîl pençesine bir yoksulca döyemez

5 Var imdi miskîn Yûnus 'uryân olup gir yola
Yüz çokallu gelürse yalıncagı soyamaz

106

1 İy bana eyü diyen benem kamudan yavuz
Alnumı ay bilürem bu gözlerümi yılduz

2 Bu vücûdum şehrinde buçuk pûlluk uçuk yok
'Amelüm mahalleri ser-te-ser kalmış ıssuz

3 Hücrede vü bucakda Hakk'a lâyk olmadum
Kiminde derd ü firâk kiminde eserlü söz

4 Halk hep ayagın turur ben segirdüm oturdum
Geçdüm sadır yirine kalın döşek yirüm düz

5 Bunun gibi sâlûslık çün kim elüme girdi
Ayrık n'îşüme yarar derd ü firâk âh u sûz

6 Olmaz sözi dimezem ben ma'rifet ehline
Zîrâ disem inanmaz ağaçda bitdi karpuz

7 Ben bir kitâb okıdum kalem anı yazmadı
Mürekkeb eylerisem yitmeye yidi deniz

8 Ben oruç-namâz içün süci içdüm esridüm
Teshîh-seccâde için dinlerem şeşte-kopuz

9 Yûnus'un bu sözünden sen ma'nî anlarsan
Konya menâresini göresin bir çuvalduz

107

1 Senünle birligüm senden ırılmaz
Hayât senünledür sensüz dirilmez

2 Gözüm içinde sensin bile bakan
Eger sen bakmasan yolum görünmez

3 Benüm münâcâtum senden yanadur
Sana varur yolum sensüz varılmaz

4 Ben beni senden ayrı kanda bulam
Ki sensüz Hak nefes 'ömrüm sürilmez

5 Varlığum sendendür ben bir âletven
Sun' ıssı sunmasa âlet kurulmaz

6 Âlet ü hareket kamu senündür
Anunçün işüne kimse karılmaz

7 Sefer kılsam bana yoldaş olursın
Karâr itsem yine sensüz turılmaz

8 Birligünden öte hiç şerîkün yok
Kim noksân ırgüre hükmün yoyılmaz

9 'Âlem halkı zebûn emrün içinde
Kimdür ki kullığa boynı bunılmaz

- 10 Bu ben ben didüğüm eger ben isem
Bu benliğüm bana niçün virilmez
- 11 Yârânlar saladur kapı açıkdur
Bu kapuya gelen mahrûm sürilmez
- 12 Yûnus bu tevhîde gark oldu gitdi
Girü gelmeklige ‘aklı dirilmez

108

- 1 Sana her işde iy Kâdir bildük tercemân gerekmez
Sen olmadugun gönülde dînile î mân gerekmez
- 2 Yudum şöyle meyyitümi miskînem aran yetümi
Öldürem nefsum itini gelmesün koman gerekmez
- 3 Her kim nefesine kalursa müselmân degül ölürse
Hayr itsün benden bilürse eglenmen zamân gerekmez
- 4 Çün kara sakal agardı ak çıkdı karayı örtüdi
Anı kim Çalap uyardı ol göze tuman gerekmez
- 5 Yûnus derdiyilen tüter gönünden Hak ‘ışkı biter
Erenler etegin tutar ölürse yuman gerekmez

109

- 1 Rızık için gussa yime kimse rızkın kimse yimez
Rızık için gussa yime pâdişâh eksük eylemez
- 2 Benden öğüt isterisen eydivirem bildigümden
Budur Çalab'un buyruğu tutun oruç kılun namâz
- 3 Namâz kıluram diyüben münkir gelmen dervîşlere
Eger bin yıl kılursan kendü du‘ân yarlıgamaz
- 4 Namâz kılan âdemîler tehî kalası degüldür
Ol pâdişâh dergâhından kimseyi mahrûm eylemez
- 5 Bir kişünün yatlu sözün varuban kimseye dime
Biz uludan işitmişüz hınzırdan girüdür gammâz
- 6 Yûnus çağıruban eydür ben kulıyam dervîşlerin
Kim ola kim bu dünyâda sultâna kullık eylemez

110

- 1 Bu bir ‘acâyib hâldür bu hâle kimse irmez
‘Âlimler da‘vî kılur velî degme göz görmez
- 2 ‘İlmile hikmetile kimse irmez bu sırâ
Bu bir ‘acâyib sırdur ‘ilme kitâba sığmaz
- 3 ‘Âlem ‘ilmin okıyan dört mezheb sırrın tuyan
‘Âciz kaldı bu yolda bu ‘ışka el uramaz
- 4 Bu ‘ışkun sırrı ‘aceb bu ‘ışkı eyle taleb
Meger ki vire Çalab anı degme göz görmez

- 5 Anı ol kişi görür kim ecelsüzün ölür
Bu nasîbi ol alur anlar ki câna kalmaz
- 6 Her kim kaldı cânına ırmeyiser hânına
Vardı düşdi haşırdâ dahı bir câna kalmaz
- 7 Hadîs’dür Mustafâ’dan ‘ışkıla ikrâr didi
Binde bir ‘ârif bunı bakup okıyubilmez
- 8 Yûnus cânını berk it bildüklerini terk it
Fenâ olmayan sûret şâhına vâsıl olmaz

111

- 1 Ben dervîşem diyen kişi iş bu yola ‘âr gerekmez
Dervîş olan kişilerin gönli gendür tar gerekmez
- 2 Dervîş gönülsüz gerekdür sögene dilsüz gerekdür
Dögene elsüz gerekdür halka berâber gerekmez
- 3 Halka benzetmeye işin süre gönünden teşvîşin
Yüz bini birdür dervîşün arada agyâr gerekmez
- 4 Eger dervîş isen dervîş cümle ‘âlem sana biliş
Fuzûllığı hulka degiş arada agyâr gerekmez
- 5 Dervîş olan kişilerin miskînlikdür ser-mâyesi
Miskînlikden özge bize mâl u mülk ü şâr gerekmez
- 6 Er elini aldunısa ere gönül virdünise
İkrârıla geldünise pes ere inkâr gerekmez
- 7 Yûnus sen gördüğün eri arturma gördüğün biri
Şudur budur diyübeni dervîş târumâr gerekmez

112

- 1 Eger dilüm bendeyise kimse bana nesne dimez
Gönlüm ger revendeyise ‘âlemde karâr eylemez
- 2 Eger gözüm bakanısa bakdugına akanısa
Gördüğün benüm dirise oda düşer ‘âr eylemez
- 3 Eger ‘akıl başdayısa gönülde ol tuşdayısa
İkisi bir işdeyise düşmânbanâ kâr eylemez
- 4 Düşman benüm nefsum durur tama‘ıla hırsum durur
Tama‘ıla hırta uyan gönüllerde yir eylemez
- 5 Gönülleri hep düzen ol dürlü nakışlar yazan ol
Cân gevdeden ayrılıcak bu diller niçün söylemez
- 6 Gönüllerde yir eylemek Muhammed’e gelmiş durur
Mustafâ’ya ümmet olan Tamu’da karâr eylemez
- 7 Öldüren ol dirgüren ol Yûnus imdi Hakk’ıla ol
Hak’dan artuk hiç kimesne yok nesneyi var eylemez

113

- 1 Bu ne dertdür ‘aceb dermân belürmez
Ya bu ne yaradur zahmı belürmez
- 2 Benüm gönüm ‘aceb ‘ışkdan usanmaz
Varur ‘ışka düşer hîç bana tanmaz
- 3 Döner gönüm bana öğüt virür hoş
‘Âşık olan gönül ‘ışkdan usanmaz
- 4 ‘Âşık ki câna kaldı ‘âşık olmaz
Cânın terk itmeyen ma’sûkı bulmaz
- 5 ‘İşk bâzândur bu cânlar satılır
Sataram cânımı hîç kimse almaz
- 6 ‘Âşık bir kişidür bu dünyâ mâlın
Âhîret korkusın bir çöpe saymaz
- 7 Bu dünyâdan ahiretten içerü
‘Âşıkun yiri var kimsene bilmez
- 8 ‘Âşık öldi diyü sala virürler
Ölen hayvân durur ‘âşıklar ölmez
- 9 ‘Âşıklar meydânı ‘Arş’dan yücedür
Çalarlar çevgânı topı belürmez
- 10 Begüm ‘ârifisen yüri yolunca
Bunda başlar yiter kanlar sorulmaz
- 11 Erenler kapısı hazret kapısı
Bu tapuya gelen mahrûm gönülmez
- 12 Yûnus bu deryâya gark oldu gitdi
Girü gelmeklige ‘aklı dirilmez

114

- 1 Hîç bir kişi bilmez bizi biz ne işün içindeyüz
Ne hırsumuz baydur bizüm ne nefsumüz içindeyüz
- 2 Bir kimsenün devletine ta’n idüben biz gelmezüz
Ne münkirüz ‘âlimlere ne tersenün hâcındayuz
- 3 Biz bunun neligin bildük dünyenün nesine kalduk
Arzûmuz nefis için degül dünyâ teferrücindeyüz
- 4 Yûnus eydür hey sultânım özge şânım vardır benüm
Ko dünyâ altûn gümüşin ne bakır u tuncındayuz

115

- 1 Binde biri bu halkun Rahmân yolına girmez
Gel bir kişi göster kim şeytân yolına girmez
- 2 Uzatdı bu halk işi ger erkek ü ger dişi
Müsül mân olan kişi ‘isyân yolına girmez
- 3 Hep gafletile gâfil gafleti n’ider ‘âkil
Bin söylesen key câhil ‘irfân yolına girmez

- 4 Gönül tolu zulmetdür işledügi bid’atdır
Bu niçesi ümmetdür Kur’ân yolına girmez
- 5 Gel sen Yûnus iste bul Allah’a yarar bir kul
Kul kaçan ola makbûl sultân yolına girmez

116

- 1 Gayrıdur bu milletden bu bizüm milletümüz
Hiç dînde bulunmadı dîn ü diyânetümüz
- 2 Bu dîn ü diyânetde dünyâ vü âhiretde
Yitmiş iki millette ayırudur âyâtumuz
- 3 Zâhir suya banmadın el ayak deprenmedin
Baş sücûda inmedin kılınur tâ’atümüz
- 4 Ne Ka’be vü ne mescid ne rûkû’ u ne sücûd
Hakk’ıla dâim becid olur münâcâtumuz
- 5 Ne Ka’be’ye varalum ger mescide girelüm
Gerek suya yunalum biledür ‘illetümüz
- 6 Su ne kadar arıda çün yavuz hûyun bile
Meger bizi pâk ide Hak’dan ‘inâyetümüz
- 7 Kimün sırrın kim bile çün irilmez bu hâle
Yarın anda bell’ola müslümân mürtedümüz
- 8 Yûnus cânun yinile ki dostlugun anıla
‘İşkıla dinlerisen bilesin kudretümüz

117

- 1 Sûfiyem halk içinde tesbîh elümden gitmez
Dilüm ma’rifet söyler gönüm hîç kabûl itmez
- 2 Boynumda ‘icâzetüm riyâyıla tâ’atüm
Endîşem ayruk yirde gözüm yolu gözetmez
- 3 Söylerem ma’rifeti sâlûslanuram katı
Miskînlige dönmege gönümden kibir gitmez
- 4 Hoş dervîşem sabrum yok dilümde inkârım çok
Kulagumdan gireni hergiz içüm işitmez
- 5 ‘Âlem çırákdur sadır gönüm bunu gözedür
N’ideyüm Hak korkusu hergiz içümden gitmez
- 6 Görenler elüm oper tâc u hırkama bakar
Şöyle sanurlar beni zerrece günâh itmez
- 7 Taşumda ‘ibâdetüm sohbetüm hoş tâ’atüm
İç bâzâra gelicek bin yıllık ‘ayyâr itmez
- 8 Görenler velî sanur selâm virür utanur
Anca iş koyarıdum el irüben güç yitmez
- 9 Taşum dervîş içüm boş dilüm tatlu sözüm hoş
İllâ ben itdügümi dînin deşşüren itmez
- 10 Yûnus eksükligünü Allah’una ‘arz eyle
Anun keremi çokdur sen itdügün ol itmez

118

- 1 Yine geldi 'ışk elçisi yine toldı meydânumuz
Yine teferrüc-gâh oldu sagdan sola dört yanumuz
- 2 Yine mahfiller düzüldü yine badyalar kuruldu
Yine kadehler sunuldu esrük oldu cânlarumuz
- 3 Ev içi 'ışkıla toldı ulu kiçi 'âşık oldu
Cânlarumuz hayrân oldu tagıldı perîşânımız
- 4 Bir niçemüz Hak'dan aldı bir niçemüz Hak'dan toldı
Bir niçe Süleymân oldu 'ışk tahtına binenümüz
- 5 Bir niçemüz Leylî oldu bir niçemüz Mecnûn oldu
Bir niçemüz Ferhâd oldu 'ışkdan haber tuyanumuz
- 6 Meydânumuz meydân oldu cânlarumuz hayrân oldu
Her dem 'Arş'a seyrân oldu Hazret oldu dîvânımız
- 7 Düşmüş idük ol kaldırdı birliğin bize bildürdi
İçümüze 'ışk toldırdı dürüst oldu imânımız
- 8 Sorarısın dost kaddadur kanda istersen andadur
Hem gönülde hem câdadur hiç kalmadı gümânımız
- 9 Yûnus 'ışkun vasfın söyler girçeklere haber eyler
Mahrûmların cânı göyner eşker'oldı pinhânımız

119

- 1 'İşk erine dünyâda çi harîr ü çi palâs
Zîrâ kim gönli anun tutmadı kibrile pâs
- 2 'İşk 'amelile biter lâyık olursa yiter
Gerekse 'uryân yûri gerekse geygil libâs
- 3 Dilersen kim iresin ferâgât menziline
Var kanâ'at dârında nefsün bogazından as
- 4 Nefsünün varlığını 'akl-ı külle ulaştır
Varlığını yoga deşür cevher ol olma muhâs
- 5 Bu kamu günâhların yuyan miskînligimiş
Var Yûnus sen miskîn ol gel tama'un yayın yas

120

- 1 Bilenlere sormak gerek bu tendeki cân neyimiş
Cân hod Hak'un kudretidür tamardığı kan neyimiş
- 2 Fikir yumuş oğlandır endişe kaygu kânıdır
Bu âh u vâh 'ışk tonıdır taht'oturan han neyimiş
- 3 Şükür anun birliğine yog iken uş var eyledi
Çünkü asıldan biz yoguz mülk ü hânümân neyimiş

- 4 Çalap viribidi bizi var dünyeyi görün diyü
Bu dünya hod bâkî degül mülke Süleymân neyimiş
- 5 Sorun Tapduklu Yûnus'a bu dünyeden ne anladı
Bu dünyanın karârı yok sen neyimiş ben neyimiş

121

- 1 'Âşık cânına 'ışk koyan ol bir yüce Sübhân'ımış
Cânım içinde bulmuşam cânlara dahı cânımış
- 2 Sevdük yâridür Mustafâ andan ola meyl ü vefâ
Sıdkı bütün gönli safâ hem bize ol îmânımış
- 3 Halk içindür bu dil sözi gönüldedir dostun râzı
Gönül dosta söyledüğü ne dir ise Kur'ân'ımış
- 4 Bir dem gönüle kayıkdum ol gizlü varaka bakdum
Uş sırrımı halka çakdum bir pââyânsuz 'ummânımış
- 5 Gelün 'ummâna talalum isteyüp gevher bulalum
Satalum sarrâf olalum zîrâ dükenmez kânımış
- 6 Eger bizden almazsanuz siz satunuz biz alalum
Zîrâ bizüm bu gönlümüz ser-mâyeli dükkân imiş
- 7 Ol dükkân açılmadığı kokusu saçılmadığı
Sırrının açılmadığı kilîdi kibr ü kîn imiş
- 8 Çün kibrün boynını ezdün hırs evini bile bozdun
Dükkânı âreste düzdün alan alsın ma'den imiş
- 9 Yûnus dahı uyanmadın kendü ölümün sanmadın
Bu toğrı yola gelmedin her işleri gümânımış

122

- 1 Hak'dan haber geldi yine kullar yarag itsün dimiş
Dirilüben evliyâdan bir el-etek dutsun dimiş
- 2 Yakındur işümün ucı azupdur müftî vü hâcı
Göreyin diyen Mi'râc'ı miskînligin dutsun dimiş
- 3 Fânî dünyeden geçerüz bâkî mülkine göçerüz
Armagan gerekdür dosta yüklü yükin dutsun dimiş
- 4 Bâkî degüldür bu sarây evvel-âhir anda varur
Bunda yarak itmeyenler ol evi unutsun dimiş
- 5 Ben severin şol kulumı yoksul ola sabreyleye
Benden ana yol eyledüm Mi'râc'uma gitsün dimiş
- 6 Şol kahırla kazananlar güle güle yidürenler
Götürdüm perdelerini didâruma baksun dimiş
- 7 Her bir kişi dosta vara armaganın dosta vire
Anda bizi anmayanlar bunda da unutsun dimiş
- 8 Ne bir acını toyurdum ne bir gönüle giyürdüm
Ne bir gönüle girdüm yâ bana niçe itsün dimiş
- 9 Eyidün Yûnus'a tursun yüzini topraga sürsün
Ögüdin kendüye virsün okudugin dutsun dimiş

123

- 1 Hakk'ı bulmak isteyenler eylesün nefsinı dervîş
Çalap bize mürşid vermiş dervîş olubilsem dervîş
- 2 Nefs yolından geçemezsin 'ışk şarâbın içemezsin
Gönlüm kara açamazın dervîş olubilsem dervîş
- 3 Hakk'a yakın olam mı ki rahmetine talam mı ki
İremedin ölem mi ki dervîş olubilsem dervîş
- 4 Bu 'acâyib sevdâ düşdi gönlüm karâr kılmaz benüm
Bildüm işüm cümle hatâ dervîş olubilsem dervîş
- 5 Dosta bilişene irsem dostun yolına yürisem
'Ârıla nâmûsı kosam dervîş olubilsem dervîş
- 6 Bir gün işüm tamâm ola hep itdügüm gümân ola
Meger Hak'dan emân ola dervîş olubilsem dervîş
- 7 Eger virürlerse emân kullugum olmadı tamâm
İy bî-çâre Yûnus hemân dervîş olubilsem dervîş

124

- 1 Erenlerün yolları inceden inceyimiş
Süleymân'a yol kesen şol bir karıncayımı
- 2 Ol karınca söyledi Süleymân'a yol didi
Ol karınca söylediği cevâb alıncayımı
- 3 Götürmedi kimsene kimsenenün gücünü
Güç götürdüm diyenler eli irinceyimiş
- 4 Kim kime ne dirise eger hayr u eger şer
Allah virür cezasın gele yol inceyimiş
- 5 Gönlüm bana eydürdi seni severem dirdi
Gönlüm seni sevdiği dosta irinceyimiş
- 6 Gönlüm eydür varayın sana girü geleyin
Gönlüm uyduğu bana dostı bulıncayımı
- 7 Yârenlerüm eydürler 'âşık melâmet gerek
Geldi benüm başuma ol söz yirinceyimiş
- 8 'Âşıkun gözi yaşı dün-gün dökülür durmaz
'Âşık kan agladuğı ma'sûk sorıncayımı
- 9 Dört kitâbun ma'nîsin okıdum tahsîl kıldım
'İşka gelicek gördüm bir ulu heceyimiş
- 10 Ben dervîşem diyenler harâmı yimeyenler
Harâmın yinmediği ele girinceyimiş
- 11 Eydürler fûlân öldi mülkile mâlı kaldı
Ol mâlun irkildiği ıssı ölinceyimiş
- 12 İki kişi söyleşür Yûnus'ı görsem diyü
Biri eydür ben gördüm bir 'âşık kocayımı

125

- 1 Ben derdile âh iderdüm derdüm bana dermânımı
İsteridüm hasretile dost yanımda pinhânımı
- 2 Kandıydum fikr iderdüm göge bakup şükr iderdüm
İsteridüm hasretile dost yanımda pinhânımı
- 3 Sanurdum kendüm ayırıyam dost gayrıdur ben gayrıyam
Beni bu hayâle salan bu sıfât-ı insânımı
- 4 İnsân sıfatı kendü Hak insandadır Hak toğrı bak
Bu insânun sıfatına cümle 'âlem hayrânımı
- 5 Her kim ol insânı bile hayvânısa insân ola
Cümle yaradılmış kula insân tolu sultânımı
- 6 Tevhîd imiş cümle 'âlem tevhîdi bilendür Âdem
Bu tevhîdi inkâr iden öz cânına düşmânımı
- 7 İnsân olan buldı Hakk'ı meclis anun oldur sâkî
Hemân bu bî-çâre Yûnus 'ışkıla âşinâyımı

126

- 1 Ben sevdiğüm nigârı n'idem ol benden fârig
Ne virüp hoş görünem iki cihânda fârig
- 2 Kimden kime varayın ahvâlüm söylemege
Sözüm kime diyeyin sözden lisândan fârig
- 3 Cihânda kim giriser bu işün arasına
Yâ kim hükm idebile sultân u hândan fârig
- 4 Gerek müsûlmân olam bin yıl 'ibâdet kılam
Gerekse kâfir olam küfr ü îmândan fârig
- 5 Gerekse ehl-i millet farîzasın bekleyem
Gerekse şöhrat kovam şöhrat ü dînden fârig
- 6 Gerekse ilm-i dînde yüz bin kez minber depem
Gerekse şîrk besleyem şîrk ü gümândan fârig
- 7 Nice ticâret ile mekseb gösterem ana
Şöyle tüvângerdür ol assı-ziyândan fârig
- 8 Niçesi kulluğla sevibilem ben ana
Hâs u 'âm anı sever cümle sevenden fârig
- 9 Anun gibi ma'sûka kim gönül virdiyise
Bî-'aded tertîb gerek ol andan bundan fârig
- 10 Yûnus sen severisen hakîkat ma'sûkayı
Dervîşliğile kül ol kevn ü mekândan fârig

127

- 1 Yanar içüm göyner özüm ben ölü(mi)anıcağ
Ölüm endîşesi ne hoş ululara danı(şı)cağ
- 2 Ölisertüz bellü beyân gizlü içümüz olur 'ıyân
Teneşür üstine konup halk öninde yuvunıcağ
- 3 Hiç bilmezem ben niçe idem kangı yana sefer idem
Yakasuz don geyem gidem başsuz ata bini(şi)cek

- 4 Gele bana kavum kardaş ola sine degin yoldaş
Kim olusar bana hâldeş ben sinümde kalışıcak
- 5 Kalam ben âmâlumıla her niçesi hâlumıla
Gide kavum güle güle evden yana dönışicek
- 6 Sana eydürem ey paşa neler geliserdür başa
Kimi isiden bagrı pişe kim şarâba kanışıcak
- 7 Yarın siyâset kurıla cümle halâyık dirile
Kimi emir savan birle kimi isiden yanıścak
- 8 A'mâl vire anda cevâb a'mâlsüze olur 'itâb
Şol kişiye olmaz 'azâb bunda âzâd olışıcak
- 9 Yûnus imdi sen kıl yarak utanmayasın dogrı bak
Cümle halâyık dirile adlu adıyla saylıcak

128

- 1 Şükür Hakk'a kim dost bize eyitdi dost yüzine bak
Açdum ben de gönlüm gözün sultânımı gördüm mutlak
- 2 Çünkü gördüm ben Hakk'ımı Hakk'ıla olmışam biliş
Her kancarı bakdumısa hep görinendür cümle Hak
- 3 Açuk duvacuk kapusu dostları için ol Hakk'un
Dostu olmak dilerisen dostlardan okı bir sebak
- 4 Hicâbdasın bugün seni göstermezler belli sana
Hicâb didüğümü anla dünyelikdür gözden ırak
- 5 Sen seni bilimeyince ere nazar kılmayınca
Senligi bu ara yirden gidermezsens oldı duzak
- 6 Yidi deniz ü dört ırmak seni mismil eylemeye
Çünkü işün o Hakk'ıla olmadısa kaldun ırak
- 7 Evliyâdur Hak kapusu Yûnus durur kapucısı
'İşkıla geldi bu yola 'ışkı idindi hem turak

129

- 1 Gel iy gözüm agla gülmezem ayruk
Cânum dosta gider gelmezem ayruk
- 2 Ne gam bu dünyede bir kez ölürsem
Anda ölüm olmaz ölmezem ayruk
- 3 Varlığum yokluga degşürmişem ben
Bugün câna başa kalmazam ayruk
- 4 Mahabbet bahrinün gavvâsı oldum
Gerekmez Ceyhûn'a talmazam ayruk
- 5 Yanmışam 'ışkuna tâ kül olınca
Boyandum rengüne solmazam ayruk
- 6 Ko beni yatayın dost işiginde
Yiter bir el dahı almazam ayruk
- 7 Yansun cânum yansun 'ışkun odına
Aksun yaşum aksun silmezem ayruk

- 8 Ko beni yanayın göynüklerümle
Kaçan 'âşık olsam ölmezem ayruk
- 9 Dilerem fazlundan ayurmayasın
Hocam senden özge sevmezem ayruk
- 10 Yûnus 'âşık durur ma'şûkın ister
Dahı hıç nesne istemezem ayruk

130

- 1 İy çok kitâblar okıyan sen kim dutarsın bana dak
Tâ bilesin sırrı 'ıyân gel 'ışkdan okı bir varak
- 2 Okımagıl 'ilmün yüzün ilme 'amel eyle güzün
Aç gönülden bâtın gözün 'âşık-ma'şûk hâline bak
- 3 Gör ma'şûkun ne işdedür 'âşık dahı ol işdedür
İkisi bir sır işdedür iki sanup kalma ırak
- 4 İkilikden geçemedün hâli kâlden seçemedün
Hak'dan yana uçamadun fakîlık oldı sana fak
- 5 Cübbe vü hırka taht u tâc bular virürler 'ışka bâc
Dört yüz mürîd ü elli hac terk eyledi 'Abdü'r-rezzâk
- 6 Anun gibi dîn ulusu hâç öpdı çaldı nâkûsı
Sen dahı bırak nâmûsı nefsün itini oda yak
- 7 Ger sen sana geldünise sıfat nedür bildünise
Hakk'a mutî' oldunısa ne kim dirisen bana hak
- 8 Bilmeyesin bed-nâm u nâm bir ola sana hâs u 'âm
Bildünise 'ilmi tamâm gel imdi okı bir varak
- 9 Yirde vü gökde 'ışkıla 'ışkdan gelür her söz dile
Bî-çâre Yûnus ne bile ne kara okıdı ne ak

131

- 1 Biz neye 'âşıkısavuz âlemler ana âşık
Kime degül diyelüm her biri sıdka hâzık
- 2 Ma'şûkanı kim sevse lâzımdur anı sevmek
Dostumuzun dostına yad endîşe ne lâyıık
- 3 Sen gerçek 'âşıkısan dostun dostına dost ol
Ger böyle olmazısan dostun dimegil bayık
- 4 Kime az bakarısa aslı yüce yirdedür
Az görme çok gör anı böyle gelmişdür tarîk
- 5 Yitmiş iki millete kurbân ol 'âşıkısan
Tâ âşıklar safında tamâm olasın sâdık
- 6 Sen Hakk'a 'âşıkısan Hak sana kapu açar
Ko seni begenmegi varlığın evini yık
- 7 Hâs u 'âm mutî' 'âsî dost kulıdır cümlesi
Kime eydibilesin gel evünden taşra çık
- 8 Yûnus'un bu dânişi genc-i nihân sözidür
Dosta 'âşık olanlar iki cihândan fârik

132

- 1 Kerem ile bir berü bak nikâbı yüzünden bırak
Ayun on dördü misün balk urur yüz ü yanak
- 2 Şol bal ağızdan kelecı yüz bin şekerden tatlıdur
Söyler olursa bu dilün deprenür olsa ol tudak
- 3 Otuz iki incü bitmiş mercân içinde i cânım
Kıymeti a'lâ incüden aklıgı da incüden ak
- 4 Yüzüne karşı bu güneş bir dem gelüben turamaz
Gelüp kaşundan kiçi ay her dem okıyalı sebak
- 5 Gören seni pervâne tek niçesi oda düşmesin
İki yanadın çün turur ol iki şû'leli çerâk
- 6 'İşkun selâsiline zencîre kim ki düşse
Âzâdlık istemez ol olsa vücûdı toprak
- 7 Dil niçe vâsf itsün hüsnünile hulkunı kim
Hüsnünü Hak eylesün yavuz gözlerden ırak
- 8 İştüdüm boyun senün serviden a'lâyımış
Dahı gözüm görmedin boyunı sevdi kulak
- 9 Yûnus Hak tecellîsin senün yüzünde gördi
Çâre yok ayrılmaga çün sende görindi Hak

133

- 1 Ma'nî bahrine talduk vücûd sırrını bulduk
İki cihân ser-te-ser cümle vücûdda bulduk
- 2 Bu çizginen gökleri tahte's-serâ yirleri
Yitmiş bin hicâbları cümle vücûdda bulduk
- 3 Yidi gök yidi yiri tagları denizleri
Uçmagıla Tamu'yı cümle vücûdda bulduk
- 4 Gice ile gündüzi gökde yidi yıldızı
Levhde yazılan sözi cümle vücûdda bulduk
- 5 Mûsâ'nun agduğı Tûr'ı yohsa Beytû'l-Ma'mûr'ı
İsrâfîl çaldığı Sûrî cümle vücûdda bulduk
- 6 Tevrât'ıla İncil'i Zebûr'ıla Furkân'ı
Bunlardagı beyânı cümle vücûdda bulduk
- 7 Bir ile iki üç dördile biş ü altı
Yidi sekiz tokuzı cümle vücûdda bulduk
- 8 Yûnus'un sözleri Hak cümle didüğü saddâk
Ne gördüyse kamu Hak cümle vücûdda bulduk

134

- 1 Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burâk
Cebrâîl eydür hâcem Mi'râc'a kıgırdı Hak
- 2 Aç kendüne cinânun behişt ü dîdâr sentün
Seni okur Sübhân'un ne yatarsın kıl yarak
- 3 Turdı Mi'râc kasdına yürüdi âbdestine
Secde kıldı dostına dîmedi yakın ırak

- 4 Gitdi Cibrîl Hazret'i getürdi Burak atı
Nûrdanıdı hil'ati gözi gevher yüzi ak
- 5 Kadem bir taş basdı taş kopdı bile vardı
Kak yâ mübârek didi şöyle kaldı mu'allak
- 6 Taş eydür gelesini bir kadem basasını
Resûl eydür gelürem buyurunısa ol Hak
- 7 Göklere haber oldu yir-gök şâdılık toldtı
Eydürler Ahmed geldi bezendi sekiz Uçmak
- 8 Gör Muhammed n'eyledi gökleri seyreyledi
Ümmetini toyladı 'Arş'a henüz varıcak
- 9 Çün geçdi felekleri ün geldi kim gel beri
Kaldurdum perdeleri hemân cemâlûme bak
- 10 Dîdârım sana 'ıyân gösterem bellü-beyân
İn Burâk'dan ol yayan 'Arş'uma bas bir ayak
- 11 Ferişteler geldiler Burâk'dan indürdiler
Na'lini döndürdiler ol dem yürüdi yayak
- 12 Üveys yirinden turdı 'Arş'da na'lin döndürdi
Muhammed anı gördi visâle döndi firâk
- 13 Çün dost dost kavuşdı yüz bin kelâm danışdı
Ümmetiychün çalışdı oldur Resûl-ı Mutlak
- 14 Mi'râc'dan döndi yine girü geldi evine
Geldi gördi henüz kim döşecigi ısıcak
- 15 Niçe bin yıllık yola bir demde vara gele
Yûnus eydür kim ola Muhammed'dür o mutlak
- 16 Ümmete ümmet diyen ümmet kaydını yiyen
Eger ümmeti isen di İslâm dînine bak

135

- 1 Dost yüzine bakmaga key safâ nazar gerek
Dostıla bilişmege cân gözi bîdâr gerek
- 2 'İzz ü nâzdan geçülen tertîbler terk idüben
Varlıklar dükedüben yüz bin ol kadar gerek
- 3 Varlıkdur hicâb katı kim yıka bu hicâbı
Dost yüzünden nikâbı götürmege er gerek
- 4 Sen hicâb oldun sana ne bakarsın dört yana
Kaykımaz öne sona kime ki dîdâr gerek
- 5 Gel imdi hicâbun yık hırs evinden taşra çık
Hak bağışlaya tevîk kasdıla hüner gerek
- 6 'Âşıka 'izzet ü 'âr va'llâh bedi' bu haber
'Âşıkısan cânsuz gel ne ser ü destâr gerek
- 7 Sen seni elden bırak dost yüzine sensüz bak
Mansûr'layın Ene'l-Hak dahı sebûk-bâr gerek
- 8 Kim dostıla bilişe lâ-cerem derde düşe
'Âşık cânı hemîşe ser-mest ü humâr gerek

- 9 Sen seni aradan al cism ü sûret cânsuz kal
Anda bulasın visâl ayruk ne bâzâr gerek
- 10 Dostıla bilişen cân oldur kendüye kıyan
Varlık leşkerin sıyan dahı çâpük-ter gerek
- 11 Terk eyle kıyl u kâli dosta virgil mecâli
Yoklıkdadur visâli kamudan güzer gerek
- 12 Bu göz gördüğü degül bu ‘akl irdüğü degül
Dil vasf virdüğü degül bî-lisân basar gerek
- 13 İşit işit key işit dost katına sensüz git
Dosta gidene öndin kendüsüz sefer gerek
- 14 Az bakmagıl sen çoğa çün dost içünden doğa
Varlıgun saygıl yoga bunca ne haber gerek
- 15 Unıt unıt kamusun söylegil sözün hâsın
Dilersen dost göresin bundan gayrı ser gerek
- 16 Dünyâ vü âhiretten niçe dürlü ni‘metden
Dost yüzini görmege kamudan geçer gerek
- 17 Dünyâ âhret ahvâli zen ü ferzend vebâli
Dilersen dost visâli varlıktan hazer gerek
- 18 Boncuk degül sır sözi gel gidelüm ko sözi
Dostı görmez baş gözi ayruksı basar gerek
- 19 Yûnus imdi yavı var bulmayasun il ü şâr
Kim Hak disün kim bâtlı dervîş burc u bâr gerek

136

- 1 Müsülmânâm diyen kişi şartı nedür bilse gerek
Tanrı'nun buyrugın tutup biş vakt namâz kılsa gerek
- 2 Tanla turup başun kaldur ellerüni suya daldur
Hem şeytânun boynını ur hem nefis dahı ölse gerek
- 3 Kılurisan tan namâzın Hak'la ola hem niyâzın
Âhiretde ‘izz ü nâzun varup anda bulsa gerek
- 4 Öyle namâzın kılasın her ne dilersen bulasın
Tamu'dan âzâd olasın kullar âzâd olsa gerek
- 5 Ol ikindiye kılanlar arı dirlik dirilenler
Olardur Hakk'a irenler her-dem anlar irse gerek
- 6 Ahşam durur üç farîza tagca günâhun arıda
Eyü ‘amellerün sinde şem ü çerâğ olsa gerek
- 7 Yatsu namâzına ol hâzır hâzırları sever Kâdir
Îmânun eksügin bitür îmân pîş-rev olsa gerek
- 8 Her kim bu sözden almadı biş vakt namâzı kılmadı
Bilün müsülmân olmadı ol Tamu'ya girse gerek
- 9 Bildünise cemâ‘ati hâzır olanlar Cennet'i
Ger kâhillik kılurisan münâfıkdan olsa gerek
- 10 Görmez misin Mustafâ'yı niçe bekledi vefâyı
Ümmetiçün ol safâyı ümmet ana irse gerek

- 11 Beklerisen dîn gayretin virmegil nefse murâdın
Yûnus nebî salâvâtın ‘ışkıla degürse gerek

137

- 1 Dünyeye gelen kişiler yola bile gelmek gerek
Ölümini anubanı dün ü gün ağlamak gerek
- 2 Bu dünya kahır evidür hem bâkî degül fânîdür
Aldanuban kalma buna tüz tevbeyle gelmek gerek
- 3 Ne durur dünya çoklığı eşkere durur yokluğu
Varlık sarâyın hakikat âhireti bilmek gerek
- 4 Gel imdi tur bu fânîden mahrûm kalmadın bâkîden
Tâ‘at kılup bu dünyeden kullar nasîb almak gerek
- 5 Korkarisan sen Tamu'dan (gel) alçak olgil kamudan
Ol günü ince köpriden (bil) kamular geçmek gerek
- 6 Geçüp gitmek dilerisen yâ düşmeyeyin dirisen
Şol kazandugun mâlunı Tanrı'yıçün virmek gerek
- 7 Kazandugunu virüben yoksulları hoş görüben
Hak hazretine varuban oddan o kurtulmak gerek
- 8 Kur‘ân eydür ki vattakû gine eydür ki tezra‘û
Kâhil olup oturmağıl tüz tevbeyle gelmek gerek
- 9 Yûnus'un sözi şî‘irden ammâ aslı(dur) kitâbdan
Hadîsile dinene key (bilgil) sâdik olmak gerek

138

- 1 Evvel bize vâcib budur hoş hulkıla ‘amel gerek
İslâm adı okınıcak yoldaşumuz îmân gerek
- 2 İsrâfil sûrın urıcak cümle mahlûk uyanıcak
Son hisâb sorılıcak ‘Arab dili lisân gerek
- 3 Gök perdelerin açalar eyü yavuzdan seçeler
Ol dem kancaru kaçalar baş kurtarası yir gerek
- 4 Çerge kurup oturalar ser-mâyemüz getüreler
Ol siyâset meydânında bu tertîbleri bil gerek
- 5 Çağrışalar ata ana kardaş kardaşdan usana
Yalvaralar ol Sübhân'a niyâz kılası er gerek
- 6 Dükeliinden bu ‘ışk yakın Yûnus hatâ kılma sakın
‘İşkdan su‘âl sorılıcak cevâb viresi hâl gerek

139

- 1 Bu dünyeye gelen kişi âhir yine gitse gerek
Müsâfirdür vatanına birgün sefer itse gerek
- 2 Va‘de kılduk ol dostıla biz bu cihâna gelmedin
Pes ne kadar eglenevüz ol va‘demüz yitse gerek
- 3 Biz de varavuz ol ile kaçan ki va‘demüz gele
Kişi varacağı yire gönlini berkitse gerek

- 4 Gönül niçe berkitmeye dost iline giden yola
‘Âşık kişiler cânına bu yola harc itse gerek
- 5 Cân neye ulaşınsa ‘akıl da ana harc olur
Gönül neyi severise dil anı şerh itse gerek
- 6 ‘Aceb midür ‘âşık kişi ma’sûkını zıkr iderse
‘İşk başından açıcagaz gönlini zâr itse gerek
- 7 Yûnus imdi sever isen andan haber virgil bize
‘Âşıkun oldur nişânı ma’sûkın eyitse gerek

140

- 1 Gel iy dervîşlik isteyen eydem sana n’itmek gerek
Şerbetleri elden koyup aguyu nûş itmek gerek
- 2 Gelmek gerek terbiyete kamu bildüklerin koya
Mürebbsi ne dirise pes ol anı dutmak gerek
- 3 Çeke sabr u kanâ’atı tâze-kârlık ide katı
Bu yola vireler iti bu yola yüz tutmak gerek
- 4 Dünyâdan gönlini çeke eli ile arpa eke
Unına yarî kül kata güneşde kurutmak gerek
- 5 ‘Aceb anı niçe yiye nefsi dilerse yiyleye
Kaçan kim iftâr eyleye üç günde bir itmek gerek
- 6 Oldur erenler dirliği bular bilmez ‘ayyârlığı
Anunla bulur erliği kahrı dahı yutmak gerek
- 7 Bakma bu dünyâ yüzine aldanma halkun sözine
Dönüp dîdâr arzûsına ol Hakk’a yüz tutmak gerek
- 8 Yûnus bunı kime diye kim kasd ide bir uluya
Şâyed birimiz işleye ‘âşıklara itmek gerek

141

- 1 N’idelüm bu dünyâyı n’eyleyüp n’itmek gerek
Dâimâ ‘ışk etegin komayup tutmak gerek
- 2 Çalab’um bu dünyâyı kahr için yaratmış
Gerçeğin gelenlerin kahrını yutmak gerek
- 3 Ol yarınki yollara anda yoldaş isteyen
Bu dünyâda dostını kılavuz dutmak gerek
- 4 Uçmak Uçmak didüğün kulların yiltedüğün
Uçmagun ser-mâyesi bir gönül itmek gerek
- 5 Erenlerin âhına tag-taş katlanımadı
Kalkanı demir ise okları atmak gerek
- 6 Yûnus er nazarında tâze güller açılmış
Sen gerçek bülbülisen nazarda ötmek gerek

142

- 1 Dervîş olan kişinin dirliği anı gerek
Yol içinde hem anun nâmûsı anı gerek
- 2 Geç benlik da’vâsından söyle sözün hâsından
Ol Allah korkusundan benzi anun sarı gerek
- 3 Gitmeye bağı başı dinmeye gözi yaşı
Her dem dervîşün işi âhıla zârı gerek
- 4 Kimseye hor bakmagıl hergiz gönül yıkmagıl
Yitmiş iki milletde dervîşlik yarî gerek
- 5 Korkmaya Tamu'sından ummaya Hûrîsinden
Dâim anun maksûdı Hakk'un dîdârı gerek
- 6 Toprak eyle yüzünü miskînlere iy Yûnus
Cümlesinden ziyâde erün ikrârı gerek

143

- 1 N’iderüz dirlik suyun biz cânı yagmâya virdük
Cevherleri sarrâflara ma’deni yagmâya virdük
- 2 Bizüm il bâzîrgânı hîç assı gözetmedi
Çün assı bizüm degül ziyânı yagmâya virdük
- 3 Bu yolun ‘ârifleri geçürmezler meta’ı
Biz hod ‘uryân giderüz dükkânı yagmâya virdük
- 4 Bizüm bâzârumuzda yokluk alur müşteri
Çün iş böyle harîdâr varını yagmâya virdük
- 5 Dîn ü millet bâzârın yagmâladı sen ü ben
Çıkduk iki aradan sen-beni yagmâya virdük
- 6 Küfrile îmân sözi hicâb oldı bu yolda
Safâlaşduk küfrile îmânı yagmâya virdük
- 7 Zühidle çok istedik hîç müyesser olmadı
Terk idüben küllîsin gümânı yagmâya virdük
- 8 Yüz bin yıllık ‘ömr olsa bir kuşlıkça degüldür
Geçdük bitmez sağışdan zamânı yagmâya virdük
- 9 Pâyânlu devr-i zamân çok egledi Yûnus’ı
Pâyânsuz devre irdi devrânı yagmâya virdük

144

- 1 Ne söz kelecî dirisem dilüm seni söyleyicek
Kanda yürürsem yürürem senden yana kaçır dilek
- 2 Hakdur seni sevmezler cânsuz sûretdür dirisem
Anunîçün cânlılara senün gibi ma’sûk gerek
- 3 Söyledün cümle ‘âleme henüz nikâb içindesin
Bir dem perdesüz yürisen iki cihân olur helâk

- 4 Dîv ü perî ins ü melek sever seni her mahlûkât
Hayrân olup ileyünde turmuş durur hûr u melek
- 5 Nûşdur senün elünile zehr-i kâtil içerisem
Bilmezem ne ma'nîsi var ol olur cânuma tiryâk
- 6 Ger şehd ü şeker yirisem sensüz agudur cânuma
Çün cânumun sensin dadı kanda bulam senden yigrek
- 7 Yüz bin eger cevri ü cefâ ugransa sûretüme
Hiç eksilmez şâdılgum cümle diler seni sevmek
- 8 Ne var eger Yûnus dahı 'ışk içinde zerreyise
'İşk odiyâ kâyıd durur yirile gök çarh-ı felek

145

- 1 Çalap nûrdan yaratmış cânını Muhammed'ün
'Âleme rahmet saçmış adını Muhammed'ün
- 2 Dostum dimiş yaratmış hem anun kaydın yimiş
Ümmetden yana komış yönini Muhammed'ün
- 3 Muhammed bir denizdür 'âlemi tutup durur
Yitmiş bin peygamberler gölünde Muhammed'ün
- 4 Dünyâ mâlın dutmamış hîç emânet artmamış
Derzi biçüp dikmemiş tonunu Muhammed'ün
- 5 Tanrı Arslanı 'Alî sagında Muhammed'ün
Hasan'ıla Hüseyin solunda Muhammed'ün
- 6 Yıldı yitmiş bin hâcı her biri niyyet ider
Varur ziyâret ider nûrını Muhammed'ün
- 7 Yûnus Emrem 'ışkludur eksiklûdür miskîndür
Her kim yimez mahrûmdur honunu Muhammed'ün

146

- 1 Nişânı bu benzi sarı gözleri yaşdur 'âşıkun
'İşk odına yanar cânı cigeri başdur 'âşıkun
- 2 Dün-gün yürür hayrân olur 'ışk odına yanar erür
Döşegi toprak u kabir yasdıgı taşdur 'âşıkun
- 3 Kimse bilmez âşık hâlin gönlünde nedür ahvâlin
Süpürmege dostun yolın yüzi ferâşdur 'âşıkun
- 4 Miskîn olur 'âşık kişi durmaz akar gözi yaşı
Mâlî mülki cân u başı 'ışka tarâşdur 'âşıkun
- 5 'Âşık kılar dün-gün âhı vurur Hak'a dogrı râhı
Her dem gönül seyrengeli gönli Mi'râc'dur 'âşıkun
- 6 Her bir kişi bir iş dutar ol dostu yakın olmaga
Gice gündüz nefsiyle her dem savaşdur 'âşıkun
- 7 Yûnus eydür ol melâmet şeyhliği 'âşıklığa sat
'Âşık da n'ister eyü ad bed-nâmı hoşdur 'âşıkun

147

- 1 İy su kandan gelürsin vatanun kanda senün
Kanda çukur bulursan yatagun anda senün
- 2 Sen yüceden çıkarsın alçak yire akarsın
Gönül Hakk'a datarsın alçak gönlün var senün
- 3 Seni bulut götürür 'âlemlere yitürür
Dürlü çiçek bitürür hoş üstâdun var senün
- 4 Ağaçlara varursın köklerinden girürsin
Dunı sıra yürürsin uzun elün var senün
- 5 Kandayısı yaş-kurı hîç sensüz olmaz biri
Ne ölüsün ne diri hîç tenün yokdur senün
- 6 Kimün denize gider kimün tütünü tüter
İsmün disen ne durur hoş bâzârın var senün
- 7 Akup deniz olursın tagılup toz olursın
Göllerde sâz olursın yapılan evler senün
- 8 Dünyede cânlu cânı olamayalar sensüz
Câna cânın gümânsuz hîç menendün yok senün
- 9 Şimdi Yûnus susadı diler ki senden içe
Bir içim bin kıvıla nice bahân yok senün

148

- 1 Ger uluya irdünise sûret nakşı nendür senün
Mâ'nîye yol buldunısa iş bu dünyâ nendür senün
- 2 Görgeç yolundan kamusun terk it bu dünyâ da'vîsin
Kogıl bu 'âlem sevisin aşıklıcak nendür senün
- 3 Sen dünyânun terkin urgıl gelüp 'ışk evine girgil
İlerki menzile irgil girü kalmak nendür senün
- 4 Bu vücûdun ser-mâyesi od u su toprak u yıldır
Her biri aslına gider gâfil olmak nendür senün
- 5 Dün ü gün kaygular yirsın n'ideyin yohsulın dîrsin
Ol cömerddür rızkun virür kaygu yimek nendür senün
- 6 Büt-hâne vü şarâb-hâne mescid oldı gerçeğe cânâ
Bir pûlun varmaz ziyâna yalancılık nendür senün
- 7 Çün âhirete kavîsin ko bu yalancı da'vîsin
Bu mâl u hazne sevisin 'âşıkısan nendür senün
- 8 Yigil yidürgil bî-çâre eksilürse Tanrı'n vire
Bir gün tenün yire gire girü kalan nendür senün
- 9 Benüm diyüben dirersin hakîkat da'vî idersin
Pâdişâh suçuna kalmaz güm-râh olmak nendür senün
- 10 Yûnus ol 'ışk badyasından sen inen esrük olmışsın
Bî-hod iken irdün Hakk'a ayuk olmak nendür senün

149

- 1 Dervîşler gönli safâ hükm ider Kâf'dan Kâf'a
İy niçe selâûnler zebûnı dervîşlerün
- 2 Dervîşlerün hâlleri Hak'a gider yolları
Arş'da na'lin dönderdi Üveys'i dervîşlerün
- 3 Resûl agdı Mi'râc'a nazar eyledi hoca
Görün görün kim niçe vasfını dervîşlerün
- 4 'Arş'dan döndi Mustafâ anda ashâb-ı safâ
Dinledi sözlerini sır sözi dervîşlerün
- 5 Resûl indi tapuya elin urdı kapuya
Didiler kimsin ana miskîni dervîşlerün
- 6 Resûl girdi içeri yârenler turdı örü
'Âşıklar dîdâr gördi visâlin dervîşlerün
- 7 Resûl eydür iy Kayyûm bunlar 'acâyib kavim
Sır denizi kılmuşın gönlini dervîşlerün
- 8 Bunlara benüm didüm bunlara benin didüm
Unıtdurdum mâlnı gencini dervîşlerün
- 9 Dervîşlik bir pîşedür hırkacugı mîşedür
Çok cânavârlar yörür tonında dervîşlerün
- 10 Miskîn Yûnus n'eylesün niçe bir şerh eylesün
'Âşıkdur kul söylesün vasfını dervîşlerün

150

- 1 Dost diridüm istegüm dermânıdır 'âşıklarun
Câm-ı 'ışkı koma kim peymânıdır 'âşıklarun
- 2 'Âşık ol 'ışk odına pervâne gibi yana gör
Oda yanan kimseler pes cânıdır âşıklarun
- 3 Her gice cevân ider Hakk'un cemâlin görmege
'Arş-ı 'azîm dem-be-dem seyrânıdır 'âşıklarun
- 4 Zâhidün zühdiyle Cennet makâmı olur
Mâsivânun küllisi zindânıdır âşıklarun
- 5 Hor bakma sen 'azîzüm 'ışk erine zinhâr
Sırr-ı Mevlâ'sıyıla pinhânıdır âşıklarun
- 6 Şeyh-i kâmil hizmetinden fârig olma iy Yûnus
Kulluk itmek pîrine erkânıdır âşıklarun

151

- 1 Kul pâdişâhsuz olmaz pâdişâh kulsuz degül
Pâdişâhı kim bileydi kul itmese yort savul
- 2 Sultân hemîşe sultân kul hemîşe kulıdı
Ol kadîm pâdişâyıdı usûl içinde usûl
- 3 Tanrı kadîm kul kadîm ayrılmadum bir adım
Gör kul kim Tanrı kimdür anla iy sâhib-kabûl

- 4 Bize birlik sarâyın togru beşâret ayın
Geç ikilik fikrinden kogıl benliği yâ kul
- 5 Gör imdi gizlû seyri seyir içinde sırrı
Kul bilmez bu tedbîri kime degdi bu nüzûl
- 6 Eyid eyid kamusun ne kân u ne ma'densin
Sûret-i pür-ma'nîsin pâdişâhı sende bul
- 7 Gel imdi hicâbun aç senden ayrıl sana kaç
Sende bulasın Mi'râc sana gelür cümle yol
- 8 Kanca vardun iy 'âkil bir ağızdan cümle dil
Cüz'ıyyât-ı müselsel haber virür 'akl-ı kül
- 9 Yûnus bak neredesin ne yirde ne gökdesin
Bekle edeb perdesin gel imdi gel tapu kıl

152

- 1 Ata belinden bir zamân anasına düşdi gönül
Hak'dan bize destûr oldı hazîneye düşdi gönül
- 2 Anda beni cân eyledi et ü sünük kan eyledi
Dört on günü diyicegez degirtmege düşdi gönül
- 3 Yürürdüm anda pinhân Hak buyrugı virmez amân
Vatanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi gönül
- 4 Beni beşige urdılar elüm ayagum sardılar
Öndin acısın virdiler tuz içine düşdi gönül
- 5 Günde iki kez çözerler başına akça dizerler
Agzuma emcek virdiler nefis kabzına düşdi gönül
- 6 Bu nesneyi terk eyledüm yürimege 'azm eyledüm
On'iki sünügüm yazarlar elden ele düşdi gönül
- 7 Oglan iken sultân kopar kim elin kim yüzün öper
'Akıl bana yoldaş oldı sultânlığa düşdi gönül
- 8 Bu çağıla sakal biter görenün gülregi dutar
Güzeller katında biter sev-sevüye düşdi gönül
- 9 Hayırdan şerri çok sever işlemege becid iver
Nefsünün dilegin kovar nefis evine düşdi gönül
- 10 Kırk beşinde sûret döner kara sakala ak iner
Bakup şeybetin göricek yoldurmaga düşdi gönül
- 11 Yola gider başaramaz yigitlige eli varmaz
Bu nesneleri koyuban yavunmaga düşdi gönül
- 12 Ogl eydür bunadı ölmez kız eydür yirinden durmaz
Hiç kendü hâlinde bilmez hâlden hâle düşdi gönül
- 13 Ölicegez şükr ideler sinden yana iledele
Allah adın zikr ideler çok şüküre düşdi gönül
- 14 Su getüreler yumaga kefen saralar komaga
Ağaç ata bindüreler teneşire düşdi gönül
- 15 Eger varısa 'amelün gin olısar sinün senün
Eger yogısa 'amelün oddan şarâb içdi gönül

- 16 Yûnus anlayıvar hâlün şuna ugrayısar yolun
Bunda elün ireriken hayr işlere düşdi gönül

153

- 1 Yavlak ‘aceb geldi bana düyâ içinde işbu hâl
Gice konuk olan kişi gine sabâh göçer fi'l-hâl
- 2 Eger girçek konugısan aç gözün uyanugısan
Sen bu söze tanugısan girü kalur mülkile mâl
- 3 Mâlunı özge kişi yir sen var anda hisâbın vir
Sinün hemân bir adım yir gel gör âhir nedür bu fâl
- 4 Gözün görürken yi-yidür eylemegil bunca ‘özür
Bu dünyede hâsıl nedür hayreyle bâzârı vir al
- 5 Ben diyeyin sözün hakkın işit unutma key sakın
Uş kıyâmet geldi yakın gönlünden geçmesün hayâl
- 6 Andan İsrâfîl Sûr ura ölenler yirinden tura
Mizân terâzû kurıla hükmini ide zü'l-Celâl
- 7 Sultân u kullar bir ola anda heybet katı ola
Dahı ayruksı hâl ola kurtulmaklık anda muhâl
- 8 Bunda korkmazısan Yûnus anda korkudurlar seni
Eger dirliğün hakkısa Sırât'ı geçesin sehel

154

- 1 Geremez dünyeyi bize çünki bâkî bünyâd degül
Bir kul bin de yaşarısa ölicecek bir sâ'at degül
- 2 Bu dünya kahrı evidür niçe ‘ömürler eridür
Uçmak'da hûy satan kişi yalan yanlış gaybet degül
- 3 Şol senün mü'min kulların dünyâ zindânı anlarun
Bu dünyâda mü'min olan hurrem oluban şâd degül
- 4 Bunda zâlimlik eyleyen nefsi harâmla toylayan
Yüzleri kara kopısar öz cânları râhat degül
- 5 Kim durur kim ire ana dün-gün tâ'at kılan ana
Virülür uçmak anlara zîrâ bilişdür yâd degül
- 6 Yûnus miskîn mestânesin sen seni gör ko bunları
Dünyâda riyâlu dirlik kişiye eyü ad degül

155

- 1 Kogıl bu dünyâ bezegin bu dünyâ yil durur hayâl
Ne vefâ kılısar bize çün pusuda durur zevâl
- 2 İnanma fânî ‘ömre kim bâkî degüldür sevgüsü
Görür iken sultânları koyup giderler mülk ü mâl
- 3 Kes gider ‘izzet başını terk eylesün fuzûllığı
Kesmezisen başın anun ‘ışkıla dirliğün muhâl

- 4 Bunca uzun endişeler yoldaşımızdı bizüm
Dost fikretinden artuğı bilün ki küllî kıyl u kâl

- 5 Algıl kendü elünile girü kendü hisâbını
Yohsa serhengler elinde katı yaramaz olur hâl

- 6 Zevk u riyâ didükleri boynını urmayınca ben
Şâh-ı Kerîm'e sıdkıla kanda bulısaram visâl

- 7 Öldür nefsün dileğini ilet teneşir üstine
Yohsa gensüz ölicegez sana fermân olur gassâl

- 8 Her kim sana sorarısa i'tikâdun nedür Hakk'a
Öpgil anun ayagını budur ana cevâb su'âl

- 9 Yûnus sana farîzadur işbu Sırât-ı müstakîm
İleyünde haşre-neşre Hakke'l-yakîn gerek visâl

156

- 1 Dervîşlik makâmı hâl içinde hâl
Ferâgatlık makâmı dervîş olana muhâl

- 2 Dervîş ayrılmaz evvelki demden
Hiç fûrkat olmadı nasîbdür visâl

- 3 Dervîş fitne kabın bunda uşatdı
Hareket itdi bunda olmadı battâl

- 4 Dervîşlik dirliği Sırât üzredür
Hisâbı itdiler zerre-i miskâl

- 5 Dervîş Ene'l-Hak derse n'ola ‘aceb mi
Hep varlık Hakk'undur ‘alâ küllî hâl

- 6 Dervîş ırma gözün evvelki demden
Yûnus görüp durur hem âhir hem evvel

157

- 1 ‘İksuzlara virme öğüt öğüdünden alur degül
‘İksuz âdem hayvân olur hayvân öğüt bilür degül

- 2 Eksük olman ehillerden kaçâ görün câhillerden
Tanrı bîzâr bahillerden bahil dîdâr görür degül

- 3 Kara taş su koyarsan elli yıl isladırısan
Hemân taş gine bayagı hünerlü taş olur degül

- 4 Taşdan çıkar dürlü sular ayagından biter neler
Câhil gönli taşdan beter câhil gelmez gelür degül

- 5 Boz yapalak devlingece emek yime ırte-gice
Anun işi gözsepekdür salup ördek alur degül

- 6 Şah balabân şâhin togan zihî ögmiş anı ögen
Togan za'îf olurısa toganlıktan kalur degül

- 7 Ol iki cihân güneşi zâhir dünyâsın deşürdi
Câhil anı öldi sanur ol hod ölmez ölür degül

- 8 Yûnus olma câhillerden ırak olma ehillerden
Câhil ne var mü'minise câhillikten kalur degül

158

- 1 Ma'nî eri bu yolda melûl olası degül
Ma'nî tuyan gönüller hergiz ölesi degül
- 2 Ten fânîdür cân ölmez çün gitdi girü gelmez
Ölürise ten ölür cânlar ölesi degül
- 3 Gevhersüz gönüllere yüz bin söz eydürisen
Hak'dan nasîb olmasa nasîb olası degül
- 4 Sakıngıl yârün gönlin sırçadur sımayasın
Sırça sındukdan girü bütün olası degül
- 5 Çeşmelerden bardagun toldurmadın korısan
Bin yıl anda turursa kendü tolası degül
- 6 Şol Hızır'ıla İlyâs Âb-ı Hayât içdiler
Bu bir kaç yıl içinde bunlar ölesi degül
- 7 Yaratdı Hak dünyâyı Peygamber dostlığına
Dünyâya gelen gider bâkî kalası degül
- 8 Yûnus gözün görürken yaragun eyleyigör
Gelmedi anda varan girü gelesi degül

159

- 1 Eyâ gâfil aç gözünü gönlün yavlak uzatmagıl
Bakgıl kendü dirliğüne kimse 'aybın gözetmegil
- 2 Şöyle dirilgil hulkıla öliceğiz söyleşeler
Bâkî dirlik budur cânum yavuz adıla gitmegil
- 3 Bir gün ola bu dünyâyı âhirete deşşüresin
Dün ü günü kılğıl tâ'at ayak uzadup yatmagıl
- 4 Gördün ki bir dervîş gelür yüz vur anun kademine
Senden şey'ullah idicek kaşun karagun çatmagıl
- 5 Nefse uyup biş parmagun bir kezden iltme agzuna
Kes birisin vir miskîne gerek olur unutmagıl
- 6 Söyledüğün kelecıy iştüğün gibi söyle
Kendözünden zîreklenüp bir kaç söz dahı katmagıl
- 7 Dünyâ çerb ü şîrîn durur âdem gerekdür yiyesi
Kem nesneye tama' idüp kesüp kemürüp yutmagıl
- 8 Yûnus kim öldürür seni viren alur yine cânı
Yarın göresin sen anı er nazarından gitmegil

160

- 1 Yoldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül
Hâldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül
- 2 Gel gidelüm cân turmadın sûret terkini urmadın
Araya düşmân girmedin gel dosta gidelüm gönül
- 3 Gel gidelüm kalma ırak dost için kılalum yarak
Şeyhüm katundadır turak gel dosta gidelüm gönül

- 4 Terk idelüm il ü şârı dost için kılalum zârı
Ele getürelüm yârı gel dosta gidelüm gönül
- 5 Bu dünyâya kalmayalum fânîdür aldanmayalum
Bir iken ayrılmayalum gel dosta gidelüm gönül
- 6 Biz bu cihândan göçelüm ol dost iline uçalum
Arzû hevâdan geçelüm gel dosta gidelüm gönül
- 7 Kulaguz olgıl sen bana gönilelüm dostdan yana
Bakmayalum öne-sona gel dosta gidelüm gönül
- 8 Bu dünyâ olmaz pâyîdâr aç gözünü cânun uyar
Olgıl bana yoldaş u yâr gel dosta gidelüm gönül
- 9 Ölüm haberi gelmedin ecel yakamuz almadın
'Azrâîl hamle kılmadın gel dosta gidelüm gönül
- 10 Girçek erene varalum Hakk'un haberin soralum
Yûnus Emre'yi alalum gel dosta gidelüm gönül

161

- 1 N'ola gelsen şimden girü fesâdı terk itsen gönül
Gâh aglasan günâhuna gâh kanâ'at itsen gönül
- 2 İşün gücün fesâdıla yakdı beni hırs odıla
İltsen yârı bir ugrundan yanar oda atsan gönül
- 3 Niçe bir ben sana uyam özümü belâya koyam
N'ola gelsen sen de benim ögüdümü dutsan gönül
- 4 Dünyâ halkun düşmânıdır maksûd ol cânlar cânıdır
Bilün ki dünyâ fânîdür dünyâyı terk itsen gönül
- 5 Yûnus miskîn kalmaz cânâ virür cânını kurbâna
Gelsen sığınsan Sübhân'a togru yola gitsen gönül

162

- 1 Dervîşlik didükleri hırkayla tâc degül
Gönlin dervîş eyleyen hırkaya muhtâc degül
- 2 Hırkanun ne suçu var sen yolına varmazsan
Vargıl yolınca yüri er yolu kalmaç degül
- 3 Dirsın şeyhüm 'ışkıla yalın ayak baş açık
Er var dirlik dirilmiş yalın ayak aç degül
- 4 Turmış ma'rîfet söyler erene Yûnus Emrem
Yol eriyle yoldadır yolsuza yoldaş degül

163

- 1 Senün ben dimekliğün ma'nîde usûl degül
Bir kapu kullarına şaşı bakmak yol degül
- 2 Sen sana yararısın bu sözden tıyarsın
Kancaru bakanısın dimegil sen ol degül

- 3 Yitmiş iki milletün hem ma'sûkı ol durur
'Âşıkı ma'sûkıdan ayırmaklık fâl degül
- 4 Küfrini atar iken î mânun urma sakın
Hırs bizümle düşmândur bilişlûdür il degül
- 5 İş bu sözden bir haber muhtasârdur muhtasâr
İt bir eri ihtiyâr kahıtlıkdan bol degül
- 6 Paşa bu kuş dilidür bunı Süleymân bilür
Sana direm iy hâce bu dil tehî dil degül
- 7 Saga-sola bakmadın hoş söyler Tapduk Yûnus
Ol gerçege 'âşıklar küllî sagdur sol degül

164

- 1 Müşkili hâlleylemek degmenün işi degül
Bir kişiye vir gönli bu yolda taşı degül
- 2 Bu kelâmun ma'nîsi evliyânun hânıdur
Yidürmegil câhile sükkerümüz aşî degül
- 3 Evliyânun gönlinden şey'li'l-lâhun kesmegil
Sana himmet eyleyen gözile kaşı degül
- 4 Er oldur ki menzilin her-dem gösteri tura
Degme 'ârif bu düşî yoramaz işi degül
- 5 İşde bir yâr bulasın cânun fidî kulasın
İnkârıla gelenler erün yoldaşı degül
- 6 Hak tecellî kılmaga cân aslını bulmaga
Gönüliden sür sivâyı nazarı taşı degül
- 7 Biz ol 'ışk bâdesini ol dost elinden içdük
Bize ol kadeh sunan dünyâ dervîşi degül
- 8 Yûnus bir toğanıdı kondı Tapduk kolına
Ava şikâre geldi bu yuva kuşî degül

165

- 1 Cânlar fidâ yoluna bu cân kayusı degül
Sen cânı gerek bana cihân kayusı degül
- 2 Cânlar içinde cânun sensin genc-i pinhânun
Çün 'ıyân gördüm seni pinhân kayusı degül
- 3 Cânlar içinde cânsın sen bir Âb-ı Hayvânsın
Bize dîn ü î mânşın î mân kayusı degül
- 4 Yudum yaramı sildüm yaram kimdedür bildüm
Bana yârüm kayusı yaram kayusı degül
- 5 'İşkun beni fâş itdi saklayam dirdüm velî
Çün seni 'ıyân gördüm pinhân kayusı degül
- 6 Dermân ola mı bana derdüm benüm kim ona
Derdli varayın sana dermân kayusı degül
- 7 Gelün 'âşık olalum 'ışka cevân kılalum
Esrük olup yatmışam cevân kayusı degül

- 8 'İşkun okı demreni dokunur yüregüme
'İşk için ben öleyin demren kayusı degül
- 9 Cân u gönüli n'itdüm 'ışkun odına atdum
Sıdkı dahı unuttum gümân kayusı degül
- 10 'İşkun burcından uçdum cevân uruban geçdüm
Ben dostıla buluşdum cevân kayusı degül
- 11 Bahr 'ummâna talmışam anda sade bulmuşam
Gevher alup gelmişem 'ummân kayusı degül
- 12 Turdugum yir Tûr ola bakdugum dîdâr ola
Ne hâcet Mûsâ bana sen-ben kayusı degül
- 13 Yûnus'ı öğütlerler kalk kervân göçdi dirler
Ben menzile irişdüm kervân kayusı degül

166

- 1 Bir kez gönül yıkdunısa bu kıldugun namâz degül
Yitmiş iki millet dahı elin yüzün yumaz degül
- 2 Erenler gelüp geçdiler dünyâyı koyup göçdiler
Havâyâ agup uçdılar bular hümâdur kaz degül
- 3 Cân odur kim Hak'a ire ayak odur yola gire
Er oldur alçakda tura yüksekden bakan göz degül
- 4 Münkir ile müdde'yi sayma buçuğa koyanı
Git ahûra tak buları her kim (ki) 'âşık-bâz degül
- 5 Togrı yola gitdünise er etegin tutdunısa
Bir hayır da itdünise birine bindür az degül
- 6 Yûnus bu sözleri çatar sanki balı yaga katar
Halka metâ'ların satar yüki güherdüz tuz degül

167

- 1 Tehî görmen kimseyi hîç kimesne boş degül
Eksükligile nazar erenlere hoş degül
- 2 Gönlnüni dervîş eyle dostıla biliş eyle
'İşk eri şol ma'nîde dervîş içi boş degül
- 3 Dervîş bilür dervîşi Hak yolına turmuşı
Dervîşler hümâ kuşî çaylak u baykuş degül
- 4 Dervîşlik aslı cândan geçdi iki cihândan
Haber virür sultândan bellûdür yad kuş degül
- 5 İy Yûnus Hakk'ı bilen söylemez hergiz yalan
İkilik ile gelen togrı yol bulmuş degül

168

- 1 İy yârânlar iy kardaşlar sorun bana kandayıldım
Dinlersenüz eydivirem ezeli vatandayıldım
- 2 Ezelfiden dilümde uş Tanrı birdür Hak'dur Resûl
Bunu böyle bilmeziken bir 'aceb makâmdayıldım

- 3 *Kalû belâ* söylenmedin tertîb düzen eylenmedin
Hak'dan ayrı degüldüm ol ulu dîvândaydım
- 4 Yire bünyâd urulmadın Âdem dünyâya gelmedin
Öküz balık eylenmedin ben ezelf andaydım
- 5 Eyyûb'ıla derde esîr iniledüm çekdüm cezâ
Belkîs'ıla taht üzere mühr-i Süleymân'daydım
- 6 Yûnus'ıla balık beni çekdi deme yutdı bile
Zekeriyyâ'yıla kaçdum Nûh'ıla tûfândaydım
- 7 'Asâyıla Mûsâ'yıla kaçdum çıkdum Tûr Tagı'na
İbrâhîm'ile Mekke'ye bünyâd bıragandaydım
- 8 İsmâ'île çaldım bıçak bıçak ana kâr itmedi
Hak beni âzâd eyledi koçıla kurbândaydım
- 9 Yûsuf'ıla ben kuyıda yatdum bile çekdüm cezâ
Ya'kûb'ıla çok agladum bulınca figândaydım
- 10 Mi'râc gicesi Ahmed'ün dönderdüm 'Arş'da na'linin
Üveys'ile urdum tâcı Mansûr'ıla urgandaydım
- 11 'Alî'yile urdum kılıç Ömer'ile 'adl eyledüm
On sekiz yıl Kâf Tagında Hamza'yıla meydândaydım
- 12 Yûnus senün 'âşık cânun ezelf 'âşıklaıyla
Ol Allah'un dergâhında seyrân u cevîlândaydım

169

- 1 İy yârânlar iy kardaşlar sorun bana kandaydım
'İşk denizine taluban deryâ-yı 'ummândaydım
- 2 Yire bünyâd urulmadın yir-gök melâik tolmadın
Levh ü kalem çalınmadın mülk-i yaradandaydım
- 3 Ol kim beni bekleridi her kandasam saklarıdı
'İşk urganı ucındagı kandıldagı cândaydım
- 4 Kaygu eli irmezidi gussa gözi görmezidi
Endîşe şehrinden taşra bir ulu mekândaydım
- 5 Bu işlerde olan kişi terk itsün cümle teşvîşi
İçerüden içerü bir key latîf nihândaydım
- 6 Benüm gibi bu cihâna yüz bin gelürse az ola
Benüm gelişüm şimdîdür üstâdda Kur'ân'daydım
- 7 Dört kitâbı okumadın ayırıp seçmek olmadın
Ezberledüm sebakımı bu 'ışkı hânendeyidüm
- 8 Pâdişâhdan destûr oldı bizi bunda mülke saldı
İki cihân Uçmak oldı Uçmak'da Rıdvân'daydım
- 9 Yılduzıdım bunca zamân gökde melâik arzûmân
Cebbâr-ı 'âlem hükm ider ben ol zamân andaydım
- 10 Toksan bin Hak kelâmını söyleşicek Habîb'ile
Otuz bini sırr olıcak ben ol sırlandaydım
- 11 Ben bu sûretten ilerü adum Yûnus degül iken
Ben olıdum ol ben idüm bu 'ışkı sunandaydım

170

- 1 Ben bende buldum çün Hak'ı şekk ü gümân nemdür benüm
Ol dost yüzün görmez isem bu gözlerüm nemdür benüm
- 2 Gelsün münâcât eyleyen toksan bin hâcât söyleyen
Taşra 'ibâdet eyleyen görsün ki dost nemdür benüm
- 3 Mûsî olup Tûr'a çıkam nûr oluban gözden bakam
Söz oluban dilden çıkam sûr u nagam nemdür benüm
- 4 Mûsî varur Tûr'a çıkar anda varur nûra bakar
Dostdan gayrı zerre kadar bu gözlerüm görmez benüm
- 5 Uş ben beni cem' eyledüm ol dosta îmân eyledüm
Birligine kıldum kâmet riyâ tâ'at nemdür benüm
- 6 Ol dost bana ümmî dimiş hem adumı Yûnus komış
Dilüm şeker gevdem kemiş bu söyleyen nemdür benüm
- 7 Ümmî benem Yûnus benem dokuz atam dörtdür anam
'İşk odına düşüp yanam sûk u bâzâr nemdür benüm

171

- 1 Ben bunda garîb geldüm ben bu ilden bîzâram
Bu tutsaklık tuzagın demi geldi üzerem
- 2 Ben bu 'ışk kitâbını okıdum tahsîl kıldum
Hâcet degüldür bana aga kara yazaram
- 3 Dört kitâbun ma'nîsi tamâmdur bir elifde
Bâ didürmen siz bana bâ diyicek azaram
- 4 Bir elif tahsîl iden münezzehdür 'âlemnden
Endîşe ikliminde niçün durup gezerem
- 5 Yitmiş iki millete suçum budur Hak didüm
Korkı hıyânetedür yâ ben niçün kızaram
- 6 Bir çeşmeden akan su acı tatlu olmaya
Edebdür bana yirmek bir lûleden sızaram
- 7 Şerî'at oğlanları niçe yol eyde bana
Hakîkat deryâsında bahrî oldum yüzerem
- 8 Çünkü ben bunda geldüm ben anı bunda buldum
Mansûr'am dâra geldüm kül oluban tozaram
- 9 Karanu dünler olsa yollar hiç anlanmasa
Kulavuzum er olsa ben neyiçün azaram
- 10 Dost bana gelsün dimiş benüm kaydumı yimiş
İş bu yüzüm karasın teberrükler düzerem
- 11 Çün varam dost Hazret'e el kavşurup hıdmete
Benden 'amel sorarsa bu 'amelden bezerem
- 12 Yûnus bu kuş dilidür bunı süleymân bilür
Gerçek eren bu yolda ne didüğün sezerem

172

- 1 Ben bu cihâna gelmedin sultân-ı cihândayıldım
Sözi girçek hükmi revân ol hükmi-i sultândayıldım
- 2 Halâyık bunda gelmedin gökler melâik tolmadın
Bu mülke bünyâd olmadın mülk-i yaradandayıldım
- 3 Yüz yigirmi dört bin hâsı dört yüz kırk dört tabakası
Devlet makâmında ol gün ulu hânedândayıldım
- 4 Gussa beni görmezidi kaygu eli irmezidi
Endîşe şehrinde taşra bir yüce mekândayıldım
- 5 Yûnus bu cümle varlığını dost katında zerre degül
Güftile kelâmdayıldım hem bunda hem andayıldım

173

- 1 Uş gine geldüm ben bunda sır sözün 'ıyân eyleyem
Bir söz ile yiri göği cümlesin hayrân eyleyem
- 2 Dilerisem ten eyleyem dilerisem cân eyleyem
Gönlümi Tûr cânım Mûsâ 'ışkı Süleymân eyleyem
- 3 Dirlik bana karşı gele ben dirliğün boynın uram
Ölüm eger vâcib ola cânımı kurbân eyleyem
- 4 'Îsâ ki Meryem'e varur şöyle varam ben ol Hakk'a
Fazlı yolında ol Hakk'un 'âlemi handân eyleyem
- 5 Azrâîl ne kişi durur kasd idebile cânuma
Ben anun kasdını gine kendüye zindân eyleyem
- 6 Yâ Cebrâîl kim ola kim hükmi ide benüm âhuma
Yüz bin Cebrâîl gibiyi bir demde perrân eyleyem
- 7 Bu bizden öndin gelenler ma'nîyi pinhân didiler
Ben anadan togmış gibi geldüm ki 'uryân eyleyem
- 8 Yûnus senün gönlün evi Hak varlığı toptoludur
Uş geldüm ki 'âşıklara varlıktan ihsân eyleyem

174

- 1 Cümle 'âlem terkin urup ben dost terkin ırılmazam
Andan ayrı buçuk sâ'at ben ansuzın durılmazam
- 2 Andan ayrı diriliğim dirlik degül durur benüm
Kadım odur görür beni ben ölüyem görimezem
- 3 Hûrî gelüp eydürise gönül bana virgü diyü
Dostdan artuk kimseneye ben gönlümi virimezem
- 4 Dost diyü geçdi bu 'ömrüm başarmadum dost kullığın
Koyam başara ol beni ben hiç iş başarmamazam
- 5 Bir kezden ol oldum ahî benden ümîd yokdur bana
Ben olısam pes ol kanı ben bu sırta irimezem
- 6 Dostlar öğüt virür bana gitgil anun yakınından
Daha yakın varam meger andan ayruk varılmazam

- 7 Degmeler eydür Yûnus'a katlan bugün-yarın diyü
Ceht ideyim bugünümü yarına ırgürimezem

175

- 1 Ben bir 'aceb ile geldüm kimse hâlüm bilmez benüm
Ben söylerem ben dinlerem kimse dilüm bilmez benüm
- 2 Benüm dilüm kuş dilidür benüm ilüm dost ilidür
Ben bülbülem dost gülümdür bilün gülüm solmaz benüm
- 3 Ol dost bana gelsün dimiş sundum kadeh alsun dimiş
Aldum kadeh içdüm şarâb ayruk gönlüm ölmez benüm
- 4 Ne turum var ne turagum hiç yirde yokdur karârum
Hakk'a münâcât itmege bellü yirüm olmaz benüm
- 5 Sor turdugum yiri bana gelürsen gösterem sana
Bir zerrece Hak'dan ayru gözüm nesne görmez benüm
- 6 Tûr Tagı'nda bir tecellî gör Mûsâ'ya neler kıldı
Yûnus eydür Hak katında sözüm girü kalmaz benüm

176

- 1 Kaçan kim ben beni bildüm yakîn bil kim Hakk'ı buldum
Korkum anı bulıncaydı şimdi korkudan kurtuldum
- 2 Hiç ayruktan ben korkmazam ya bir zerre kayurmazam
Ben şimdi kimden korkayın korkduğumla yâr oldum
- 3 'Azrâîl gelmez cânuma sorucu gelmez sinüme
Bular benden ne sorısar anı sorduran ben oldum
- 4 Yâ ben onca kaçan olam anun buyruğun buyuram
Ol geldi gönlüme toldı ben ana bir dükkân oldum
- 5 Dükkân ıssı dükkânından hâli degüldür evinden
Ol bu eve geleliden ben bu halka bir kân oldum
- 6 Cânular benden el alur cânusuzlar eri ne bilür
Hem virürler hem alurlar ben bir ulu dîvân oldum
- 7 Yûnus Hakk'a kıldı tapu Hak Yûnus'a açdı kapu
Bâkî devlet benüm imiş ben kul iken sultân oldum

177

- 1 Haber eylen 'âşıklara 'ışka gönül viren benem
'İşka bahâ kim yitüre 'ışk ma'denin bulan benem
- 2 Yir gök tolu bu 'ışk durur 'ışksuz hiç nesne yok durur
'İşk bahrisi olubanı denizlere talan benem
- 3 Deniz yüzünden su alup sunı virürem göklere
Bulutlayın seyrân idüp 'Arş'a yakın varan benem
- 4 Yıldırım olup şakiyan gökde melâik tokıyan
Bulutlara hüküm sürüp yağmur olup yagan benem
- 5 Gördüm göğün meleklerin her biri bir cünbişdedür
Hak Çalab'un zikrin ider İncîl ü hem Kur'ân benem

- 6 Gördüm diyen degül gören bildüm diyen degül bilen
Bilen oldur gösteren ol 'ışka esîr olan benem
- 7 Sekiz Uçmak 'âşıklara köşk ü sarâydu anlara
Mûsî'leyn hayrân olup Tûr Tag'ında kalan benem
- 8 Kalem çalınacak görgil haber böyle durur bilgil
Kâlû belâ kelecisin bunda haber viren benem
- 9 Delü oldum adum Yûnus 'ışk oldu bana kulavuz
Hazret'e degin yalunuz yüz süriye varan benem

178

- 1 Ezelî bu 'ışkı ben bu mülke sürüp geldüm
Biridüm anda şeksüz uş yine bire geldüm
- 2 Ol birün nûrî bana göründi er yüzünden
Cân gözile ol nûrî ben bunda sora geldüm
- 3 Ol nûrî göreliden unıtdum kendözümü
Sanasın Mûsâ benem hâcete Tûr'a geldüm
- 4 Tûr-ı münâcât bana turdugum yirde olur
Benem bugün Bâyezîd uş gizlû sırâ geldüm
- 5 Ezel benim ilümdür Elest benim yolumdur
Ezelile Elest'i ben bunda göre geldüm
- 6 Ben ezelden varıdum ma'sûkıla yâridum
Hak beni viribidi âlemi göre geldüm
- 7 Çün gökden yire yagdum yirden göge çok agdum
Âdem tonın tonandum devrânüm süre geldüm
- 8 Et ü deri büründüm geldüm size göründüm
Adumı âdem kodum andan zuhûra geldüm
- 9 'İşk esritdi cânımı uş Ene'l-Hak didürür
Korku gitdi gönümünden Mansûr'am dâra geldüm
- 10 'İşkdan dertlû olana dermânüm vardur benim
'İşk sayrusı olana erkândur sora geldüm
- 11 Mecnûn kadehin aldum Leylî gönline taldum
Çün Hakk'ı 'ıyân bildüm andan sınura geldüm
- 12 Bundan böylesi bilgil pâdişâh iklîmidür
Dört yanum dîdâr oldu gör ne hûb yire geldüm
- 13 Bana bu 'ışk tolalı adum Yûnus olalı
'İyân oldu pâdişâh kulam şükrâne geldüm

179

- 1 Benüm bunda karârüm yok ben bunda gitmege geldüm
Bezîrgânüm metâ'um çok alana satmaga geldüm
- 2 Ben gelmedüm da'vîyiçün benim işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm
- 3 Dost esrigi deliligüm 'âşıklar bilür neligüm
Degşürüben ikiligüm birliğe yitmege geldüm

- 4 Ol hâcemdür ben kulıyam dost bâğçesi bülbüliyam
Ol hâcemün bâğçesinde şâd olup ötmege geldüm
- 5 Bunda bilişmeyen cânlar anda bilişimez anlar
Bunda bilişüp dostıla hâlüm 'arz itmege geldüm
- 6 Yûnus Emre 'âşık olmuş ma'sûka derdinden ölmüş
Girçek erün kapusunda hâlüm 'arz itmege geldüm

180

- 1 Ne dirisem hükmüm yürür elümde fermân tutaram
Ne dirisem hükmüm revân çün hükm-i sultân tutaram
- 2 İns ile bu cinn ü perî dîvler benim hükmümedür
Tahtum benim yıl götürür mühr-i Süleymân tutaram
- 3 İblîs ü âdem kim olur kim azdura yâhûd aza
Bu cümlesi eyü yavuz kamusun andan tutaram
- 4 Dünyâ benim mülküm durur kavmi benim kavmüm durur
Her dem benim yargum yürür yargumı handân tutaram
- 5 Senün gibi cân var iken Âb-ı Hayât isteyen
Karanulığa gireni ben anı hayvân tutaram
- 6 Ansuz olursam ölürem anunla diri oluram
Siz sanmanız ki dirligi hemîşe cândan tutaram
- 7 Dînüm îmânüm ol durur ansuz olursam dünyede
Ne pûta-hâça taparam ne dîn ü imân tutaram
- 8 Yûnus eydür hiç şek degül ol benven ü ben olvanun
Ben ne dirisem dost tutar dost didüğün ben tutaram

181

- 1 Cânüm ben andan bunda ezelî 'âşık geldüm
'İşkî kılavuz tutdum 'ışka ulaşup geldüm
- 2 Degülem kâl ü kâlde yâ yitmiş iki dilde
Yad yok bana bu ilde anda bilişüp geldüm
- 3 Geçdüm hod-bîn ilinden el çekdüm dükêlinden
Ol ikilik bâbından birliğe bitüp geldüm
- 4 Dört kişidür yoldaşum vefâ-dârüm râz-daşum
Üçile hoşdur başum birine buşup geldüm
- 5 Ol dördün birisi cân biri dîn biri îmân
Biri nefsümdür düşmân anda savaşup geldüm
- 6 Bir kılı kırk yardılar birin yol gösterdiler
Bu mülke gönderdiler o yola düşüp geldüm
- 7 'İşk şerbetinden içdüm on iki ırmak geçdüm
Denizler bendin deşdüm 'ummândan taşup geldüm
- 8 Ben andan geldüm bunda yine varuram anda
Ben anda varasumı anda tanışup geldüm
- 9 'Azrâîl ne kişidür kasd idesi cânuma
Ben emânet ıssıyla anda bitrişüp geldüm

- 10 Aradum çıkdum bir uca eglendüm teferrüce
Eren soyn soylayup ol soya düşüp geldüm
- 11 Yûnus Emre'ye ne gam 'âşık melâmet bed-nâm
Küfrüm îmâna şol dem anda degişüp geldüm

182

- 1 Dost elinden ölürisem güle güle girü gelem
Ganîmet görem bu demi cân şükrâne virü gelem
- 2 Cânın dirîg tutan kişi dost katından ırak düşer
Fidî kılâm yüz bin cânı ıraklıktan berü gelem
- 3 Cercîs'leyin ol dost beni yitmiş kez öldürürise
Bin kez dahı ölürisem yüz bin kez ilerü gelem
- 4 Yüz bin kez togam uyagam dost burcında cevân kılâm
Hem bunda olam hem anda bunda anda varu gelem
- 5 Dost burcında togmış iken niçün ırak varmak bana
Ol mahabbet feleginde her sabâh çevürü gelem
- 6 Yavı kılindum ne çâre yürürem dün-gün âvâre
Soranlara cevâb budur isteyiben soru gelem
- 7 Bin yıl toprakda yatarsam hiç komayam Ene'l-Hakk'ı
Ne vakt gerek olurisa 'ışk nefesin uru gelem
- 8 İnanmayan gel sinüme dost adını eyit kıgır
Kefen tonın pâre kılup topragumdan turu gelem
- 9 Dost yolından gider isem gelmekligüm geniz ola
Dost varlığı benümile her dem nişân virü gelem
- 10 Bundan böyle n'olasını degme 'akıl şerh itmeye
'Âşıklara miskîn Yûnus hoş haber degürü gelem

183

- 1 Bin yıl eger vasfın diyem bir zerresin düketmeyem
Bir katrede yüz bin deniz bir noktasın şerh itmeyem
- 2 Ne mesel baglasam olur ne hod gönül karâr kılur
Kim benzedür misl ü misâl hâşâ anı benzetmeyem
- 3 Kim ide bir nakş u sûret nakş u sûretten ol âzâd
Cümle 'akıllar sende mât niçe 'özür gözetmeyem
- 4 Çün 'akıl fenâya vara delü ola ne başara
Delülere sensin çâre delü oldum pes n'itmeyem
- 5 Öğret imdi dil ne disün şart oldur seni söylesün
Tevfîk yari kılurisa gayrı dile söyletmeyem
- 6 Ne dirisen sen di bana koma beni benden yana
Benüm hâcetüm bu sana bana beni istetmeyem
- 7 Çün pâdişâh güçlü ola pes kul fuzûl işlü ola
Ben senünem bana ne gam ger suç idem ger itmeyem
- 8 Çün kim girdüm bu denize ne kenâr var ne cezîre
Çün dört yanumdan mevc ura tekne kavî hiç batmayam

- 9 Benüm degül bu kelecî varlık senün Yûnus neci
Çün dilüme sensin kadîr sensüz lisân depretmeyem

184

- 1 Sensin Kerîm sensin Rahîm Allâh sana sundum elüm
Senden artuk yokdur umum Allâh sana sundum elüm
- 2 Ecel irdi va'de yitdi bu 'ömrüm kadehi toldı
Kimdür ki içmedin kaldı Allâh sana sundum elüm
- 3 Dilüm tetigi bozuldı cânım gevdemden üzülde
Uşda gözlerüm süzüldi Allâh sana sundum elüm
- 4 Urdılar suyum ılıdı kavum kardaş cümle geldi
Esen kalsun kavum kardaş Allâh sana sundum elüm
- 5 Uş dikdiler kefen tonum Hazret'e gönüldi yolum
Bunda kalan nemdür benüm Allâh sana sundum elüm
- 6 Geldi salacam sarılır dört yana sala virilür
Îl namâzuma dirilür Allâh sana sundum elüm
- 7 Salacamı götürdiler musallâya yitürdiler
Görklü tekbîr getürdiler Allâh sana sundum elüm
- 8 Götürdiler bunda üşüp indürdiler anda şeşüp
Topragum örterler eşüp Allâh sana sundum elüm
- 9 Topraga çün düşürdiler el topraga üşürdiler
Taşlarla basdurdılar Allâh sana sundum elüm
- 10 Uşda beni götürdiler makbereme getürdiler
Halka olup oturdılar Allâh sana sundum elüm
- 11 Çün cenâzeden şeşdiler üstüme toprak eşdiler
Hep koyubanı kaçdılar Allâh sana sundum elüm
- 12 Kaldum bir karanlık yirde ayrık varırmaz ol yirde
Sataşdum bir 'aceb derde Allâh sana sundum elüm
- 13 Ölmedi meşhed tolduhça gündüzümüz oldu gice
Bilmeyüz hâlümüz niçe Allâh sana sundum elüm
- 14 Geldi Mûnker ile Nekir her birisi sordı bir dil
Îlâh sen cevâb virgil Allâh sana sundum elüm
- 15 Aldı beni ince yola ilti Sırât köprüsine
'Amelüme yok mededüm Allâh sana sundum elüm
- 16 Yidi Tamu sekiz Uçmak her birinün vardur yolu
Her bir yolda yüz bin çârsû Allâh sana sundum elüm
- 17 Halâyıklar melâikler ger esrükler ger ayuklar
Sahha size uyanıklar Allâh sana sundum elüm
- 18 Görün 'aceb oldu zamân gönülden eylenüz figân
Ölür çün anadan togan Allâh sana sundum elüm
- 19 Yûnus tap uzat bu sözi Allâh'una dutgıl yüzi
Dîdârdan ayırma bizi Allâh sana sundum elüm

185

- 1 Muhammed ile bile Mi'râc'a çıkan benem
Ashâb-ı Suffa'yıla yalınca olan benem
- 2 Sabrıla kanâ'atı virübidüm bunlara
Kırkını bir gönlege kanâ'at kılan benem
- 3 Ol kırkdan birisine çaldımdı neşteri
Kırkıdan kan akıdup 'ibret gösteren benem
- 4 Âdem Peygamber ile Havvâ yaradılmadın
Uçmak'dan sürülüb ol müflis olan benem
- 5 Mûsâ Peygamber ile bin bir kelime kıldum
'İsâ Peygamber ile göklere çıkan benem
- 6 İbrâhîm Edhem vaktı terk itdi tâc u tahtı
Allâh 'ışkına bakdı ol sırrı tuyan benem
- 7 Abdü'r-rezzâk ol dervîş yoldaş idindi beni
Hallâc-ı Mansûr'ıla dâra asılan benem
- 8 'Ömer-i Hattâb'ıla çok 'adl ü dâd işledüm
Oğlıla fışk içinde hadde basılan benem
- 9 Adumı Yûnus dakdum sırrum 'âleme çakdum
Levh ü kalemden öndin dilde söylenen benem

186

- 1 Hak Çalab'um Hak Çalab'um sencileyin yok Çalab'um
Günâhluyam yarlıgagıl iy rahmeti çok Çalab'um
- 2 Kullar senün sen kulların günâhları çok bunların
Uçmaguna sal bunları binsünler Burâk Çalab'um
- 3 Ben eydürem kim iy Ganî nedür bu derdün dermânı
Zinhâr esirgeme beni 'ışk odına yak Çalab'um
- 4 Ne yohsul u ne baydasın ne köşk ü sarâylardasın
Girdün miskînler gönline idindün turak Çalab'um
- 5 Kogıl beni hoş yanayın kül oluban uşanayın
Ol sevdiğün Muhammed'e olayın çerâk Çalab'um
- 6 Ne 'ilmüm var ne tâ'atüm ne gücüm var ne tâkatüm
Meger kıla 'inâyetün yüzümüzi ak Çalab'um
- 7 Yûnus'ı sen yarlıgagıl bu günâhlı kullarla
Eger yarlıgamazısan key katı firâk Çalab'um

187

- 1 Benüm cânım uyanukdur dost yüzine bakan benem
Hem denize karışmaga ırmak olup akan benem
- 2 Irmak gibi ben çağlaram gâh gülerem gâh ağlaram
Nefsüm cigerin taglaram kibr ü kîni yıkan benem
- 3 Kırđum bu nefsün çerisin bir itdüm burc u bârûsın
Pâk eyledüm içertisin mülketini yuyan benem

- 4 Ben Hazret'e tutdum yüzüm ol 'ışk eri açdı gözüm
Gösterdi bana kendözüm âyet-i küll dinen benem
- 5 Şâh dîdârın gördüm 'ıyân gümânsuzın bellü beyân
Kâfir ola inanmayan ol dîdâra bakan benem
- 6 Benüm durur bu cümle iş hikmetile bu yaz u kış
Ben bilürem yad u biliş ırılmasuz duran benem
- 7 Bu cümle cânda oynayan tamarlarında kaynayan
Küllî lisânda söyleyen küllî dili diyen benem
- 8 Nemrûd odın İbrâhîm'e ben bâg u bostân eyledüm
Küfür yüzinden toguban gine odı yakan benem
- 9 Ol Hallâc-ı Mansûr'ıla söyleridüm Ene'l-Hakk'ı
Hem yine anun boynına dâr urganun dakan benem
- 10 Ol Hak Habîb'i Mustafâ Mi'râc'a idicek sefer
Ol dem cânım fikr eyledüm ol sırrını duyan benem
- 11 Şimdi adum Yûnus durur ol demde İsmâ'îl idi
Ol dost için 'Arafât'a kurbân olup çıkan benem
- 12 Bu çarh benüm hükmümdedür her kanda ben oturmuşam
Mülk benümdür hükm iderüm yapan benem yıkan benem
- 13 Sa'd benem sa'd benem Yûnus dahı benümlüdür
'İlm-i ledündür üstâdum ol esrârı tuyan benem

188

- 1 Aldı benüm gönlümü n'oldugum bilimezem
Yavı kıldum ben beni isteyüp bulımazam
- 2 Gönülsüz girdüm yola hâlüm hoş gelmez dile
Bir dem derdüm dimege bir dertlü bulımazam
- 3 Şâkirem derdümile sataşdum güle güle
Dertlüler bulıcagız ben beni bulımazam
- 4 Eydürlerise bana senün gönlün kim aldı
Niçe haber vireyin ağlarım eydimezem
- 5 Bu benüm gönlüm alan toludur cümle 'âlem
Kancaru bakarısam ansuz yir görimezem
- 6 Ayık olup oturma ayıksuzlar getürme
Severem 'ışk esrûğın ben ayık olımazam
- 7 Yûnus'a kadeh sunan Ene'l-Hak demin uran
Erenler cur'asından içdüm ayılamazam

189

- 1 'İşkun şarâbın içeli kandalıgım bilimezem
Şöyle yavı kılam beni isteyüben bulımazam
- 2 Deryâ-yı 'ummân olmuşam güherlere kân olmuşam
Şöyleki hayrân olmuşam kendözüme gelimezem
- 3 Yoluna basaldan kadem varlıgımı kıldum 'adem
Gözden tolanma dem-be-dem kim sensüz ben olımazam

- 4 Tolalı hüsnün illere hayrân kamu gönüllere
Niçe tolusın dillere senden nişân alımazam
- 5 ‘İşkunıla mest olalı derdünü her dem bulalı
Visâl nişânın alalı Cennet'lere kalımazam
- 6 Benüm dürüp bünyâdumu Yûnus ezelden adumu
Kesdüm kamudan dadumu ‘ışkundan ayrılmazam

190

- 1 ‘Aceb degül senün için ger cân fidî kılurısam
Senün varlığını cân yiter hoşdur cânızsız kalurısam
- 2 Senün yüzün göricegiz cânım sana gitdiydi
Senün sevgün bana yiter her kanda kim olurısam
- 3 Senün dadun almayana sözüm ‘aceb kelecidir
Ne cânım var ne diriye bir dem sensüz olurısam
- 4 Bâkî suyn içmiş iken belürmez ölüm çeşnisi
Niçe zevâl ire bana sevmegile varurısam
- 5 Niçe ki ben seni sevem ecel eli irmeysir
Kaçan sunar ‘Azrâil el ben seni cânlanurısam
- 6 Ger sûretüm düşerise niçe noksân ire bana
Kadîmî zerrenem senün niçe düşüp tururısam
- 7 Dahı Elest belürmedin ‘âşıkıdum sen ma’sûka
Gözüm şaşı bakmaz benüm yüz bin kaba girürisem
- 8 Dahı cîhâna gelmedin cânım seni sevmişidi
Minnet degüldür Yûnus'a niçe tapu kılurısam

191

- 1 Tehî görmen siz beni dost yüzün görüp geldüm
Bâkî devrân-rûzîgâr dostıla sürüp geldüm
- 2 Ne var söylenen dilde varlık Hakk'undur kulda
Varlığım hep ol ilde ben bunda garîb geldüm
- 3 Bezîrgânam meta'm çok dest-gîrüm üstâdum Hak
Ben ziyânım assıya anda değışüp geldüm
- 4 Yir ü gök yaradıldı ‘ışkıla bünyâd oldu
Topraga nazar kıldı aksurdı durup geldüm
- 5 Gördüm yidi Tamu'sın sekiz Uçmak kamusın
Korkıdan günâhumı andan sızurup geldüm
- 6 Âdem olup turmadın nefsum boynın burmadın
Yanıldum bugday yidüm Uçmak'dan sürüp geldüm
- 7 Nüh oldum Tûfân için çok durişdim dîn için
Dînüme dönmeyeni suya gark idüp geldüm
- 8 Yalan degüldür sözüm bak yüzüme aç gözün
Dah'örtülmedi izüm uş yoldan urup geldüm
- 9 Eyyüb oldum tenüme cefâ kıldum cânuma
Çagurdum Sübhân'uma kurtlar toyurup geldüm

- 10 Zekeryâ oldum kaçdum irdüm agaca geçdüm
Kanum dört yana saçdum depem deldürüp geldüm
- 11 Mûsâ'yla Tûr'a çıkdum bin bir kelime kıldum
Bu halâyık bilsünler anda bulunup geldüm
- 12 ‘Îsâ oldum kudretten bahâne bir avretten
Înâyet oldu Hak'dan ölü dirgürüp geldüm
- 13 Cercîs olup basıldum Mansûr oldum asıldum
Hallâc panbugı gibi bunda atılıp geldüm
- 14 Muhammed'i bir gice Hak okıdı Mi'râc'a
Ser-te-ser uçdan uca bile yüz sürüp geldüm
- 15 Yalunuz Sübhân'ıdı peygamberler cânıdı
Yûnus hod pinhânıdı sûret değışürüp geldüm

192

- 1 İy yârânlar tınman bana ben yine n'oldum bilmezem
‘İlm ü ‘amel sorman bana dîvâne oldum bilmezem
- 2 Ayruksı nesne tatmışam bildüklerüm unutmuşam
Cânımı ‘ışka atmışam anda ne buldum bilmezem
- 3 ‘Aklum yavı vardı besi tagıldı fikrüm kamusı
Boşaldum uş toldum velî neyle toldum bilmezem
- 4 ‘İşkun beni yakup durur gönüm dosta akup durur
Divşürimezem ben beni dem-beste kaldum bilmezem
- 5 Ben ‘ışksuzın olımazam ‘ışk olıcak ben ölmezem
‘İşkdur hayâtum hâsılı ‘ışkdan gayrısın bilmezem
- 6 Bu ‘ışk ile bulanugam ne esrügem ne ayıgam
Ne uyuram ne uyanugam hayrân u mestüm bilmezem
- 7 Sen beni şeyh oldu diyü benden nasîhat isteme
Ben sanuram key bilürem uş şimdi bildüm bilmezem
- 8 ‘Âşık Yûnus sen cânını Hak yolına eyle fidâ
Bu şeyhıla buldum Hak'ı ben gayrı nesne bilmezem

193

- 1 Evvel benem âhir benem cânlara cân olan benem
Azup yolda kalanlara hâzır meded iden benem
- 2 Bir karâra tutdum karâr benüm sırrımı kim tuyar
Câhil beni kanda görür gönüllere giren benem
- 3 Kün deminde nazar iden bir nazarda dünyâ düzen
Kudretinden han döşeyüp ‘ışka bünyâd uran benem
- 4 Düz döşedüm bu yirleri çöksü urdum bu tagları
Sayvân eyledüm gökleri girü tutup duran benem
- 5 Dahı ‘aceb ‘âşıklara ikrâr u dîn îmân oldum
Halkun dahı gönlindeki küfr ü İslâm gümân benem
- 6 Bir niçeye virdüm emir devlet ile sürdi ‘ömür
Yanan kömür kızan demür örse çeküç salan benem

- 7 Kar yagduran buz tonduran hayvânlara rızkın viren
Şöyle bilün ol mahlûka ol Rahîm ü Rahmân benem
- 8 Halk içinde dirlik düzen dört kitâbı togru yazan
Ag üstine kara dizen ol yazılan Kur'ân benem
- 9 Dostıla birlige yiten buyruğu neyise dutan
Mülk bezeyüp dünyâ düzen ol bâğçevân hemân benem
- 10 Dünyâda ben ol Rüstem'em dünyâ içinde bostânam
Karşumdağı sensin benüm seni sende gören benem
- 11 Benem Hakk'un kudret eli benem beli 'ışk bülbülü
Söyleyüp her dürlü dili halka haber viren benem
- 12 Diller damaklar şeşüren 'ışk kazanını taşıuran
Hamza'yı Kâf'dan aşuran ol agulu yılan benem
- 13 Yagmur olup yire yagan bulud olup göge agan
Gözsüzlerün gözündeki boz pusu ark tuman benem
- 14 Yûnus degül bunı diyen kendülügidür söyleyen
Kâfir olur inanmayan evvel-âhir hemen benem

194

- 1 Ka'be vü büt-îmân benem çarh uruban dönen benem
Bulut olup göge agan yagmur olup yagan benem
- 2 Yaz yaradup yir tonadan gönlümüz evi hânedân
Hoşnud ata vü anadan kullık kadrin bilen benem
- 3 Yıldırım olup şakiyan kakıyup nefsin dokıyan
Yirün ka'rında berkiyen şol agulu ılan benem
- 4 Hamza'yı Kâf'dan aşuran elin ayagın şeşüren
Çokları tahtdan düşüren hikmet ıssı sultân benem
- 5 Et ü deri sünük çatan cism eyleyüp diri tutan
Hikmet beşiginde yatan kudret südin emen benem
- 6 Gerçek 'âşık gelsün berü gösterelim togru yolu
Makâm durur gönül şarı ırılmayup turan benem
- 7 Yiri göği benüm diyen magrib maşrık benüm diyen
Denizlere gel kırgan adum Yûnus 'ummân benem

195

- 1 Evvel kadîm önden sona zevâli yok sultân benem
Yidi iklimi hükm idüp yiri göği dutan benem
- 2 Ben bu yiri yaradıcak yir üstine gök tuncak
Ulu deniz mevc ırıcak Nûh'a tûfân viren benem
- 3 Kün didüm bu yire turdı gökler dahı karâr kıldı
Yüz bin dürlü âdem geldi getürüp gideren benem
- 4 Yûsuf ile çâha inen terâzûya altûn vuran
Keffesine basaduran Mısır ıssı sultân benem
- 5 Sofıyılan sofî olan sûfiyile sâfî olan
Bel bağlayup tâ'at kılan o Kerîm ü Rahmân benem

- 6 Kâf'dan Kâf'a hükm eyleyen dîvleri hükmine koyan
Yile binüp seyrân kılan bu mülke Süleymân benem
- 7 Et ü deri endâm çatan 'âlemlere gönül katan
Âdem tonın tonanuban mülke kadem basan benem
- 8 Sekiz Uçmak 'âşıklara köşk ü sarâydur anlara
Mûsâ'layın Tûr Tagı'nda hayrân olup kalan benem
- 9 Ben 'âbidem ben ma'bûdam kamu yirlerde hâzıram
Zâlimlerden dâd alıcı miskînleri dutan benem
- 10 Tapduk diyem cümle dile inanmışam degme kula
Yûnus dahı hod kim ola bu sözleri diyen benem

196

- 1 Andan berü gönildüm dostıla bile geldüm
Bu 'âleme çıkıcak bir 'aceb hâle geldim
- 2 Ol dost açdı gözümi gösterdi kendözümü
Gönlümdeki râzımı söyledüm dile geldüm
- 3 Gör ne yuvadan uçdum râzımı halka açdum
'İşk duzagina düşdüm tutıldum ele geldüm
- 4 Tuzaga düşen gülmez 'âşıklar râhat olmaz
Söylerem dilüm bilmez bir 'aceb ile geldüm
- 5 Ben bunda geldüm ise ilüme girü gidem
Sanma ki bunda beni altûna mâla geldüm
- 6 Degülem kâl ü kâlde bu yitmiş iki dilde
Hâlüm ahvâlüm nedür bu mülke sora geldüm
- 7 Ne hâldeyüm ne bilem duzakdayum ne gülem
Bir garîbçe bülbülem ötmege güle geldüm
- 8 Gül Muhammed deridür bülbül anun yâridür
Ol gülile ezeli cihâna bile geldüm
- 9 Mescidde medresede çok 'ibâdet eyledüm
'İşk odına yanuban andan hâsıla geldüm
- 10 Kudret sûret yapmadın ferîştehler tapmadın
'Âlemi halk dutmadın ilerü yola geldüm
- 11 Yine Yûnus'a sordum eydür Hak nûrın gördüm
İlk yaz güneşi gibi mevc urup toga geldüm

197

- 1 Erenlerün himmetini ben bana yoldaş eyleyem
Her kancaru varunsam cümle işüm hoş eyleyem
- 2 Koyam bu dünyâyı gidem çün âhrete sefer idem
Ol Uçmak'da Hûrîleri ben bana yoldaş eyleyem
- 3 Tene yumuşak geymeyem cümlesinden fârig olam
Döşegümi toprak idüp yadugumu taş eyleyem
- 4 Uram yıkam nefsi evini oda yana hırs u hevâ
El götürem şimden girü nefisle savaş eyleyem

- 5 Tenüm dahı cânım dahı hiç bilmedi Ene'l-Hak'ı
Şimdiye dek bilmedise şimden girü tuş eyleyem
- 6 Bugün gülen kişi bunda yarın ağlayısar anda
Revân döküp göz yaşını yasadugımı yaş eyleyem
- 7 Miskîn Yûnus dir çağırur 'âşıkıyam miskînlerün
Dervîş degülise taşım içümi dervîş eyleyem

198

- 1 Hiç bilmezem kezek kimün aramızda gezer ölüm
'Âlemi bostân eylemiş râyihanın keser ölüm
- 2 Alur yigidi çağında bülbüli ötmez bâğında
Kimse komaz ocagında yigitleri alur ölüm
- 3 Bir niçenün bilin bükür bir niçenün mülkin yıkar
Bir niçenün yaşın döker var gücünü üzer ölüm
- 4 Birinün alur kardaşın revân döker gözi yaşın
Hiç onarmaz bağı başın hayır işden bezer ölüm
- 5 Yigidi koca kılınca komaz kendüyü bilince
Birini koyup gelince gözlerini süzer ölüm
- 6 Alur yigidi kocayı yakar ananın içini
kızların sarı saçını teneşirde çözer ölüm
- 7 Alur yigidün âlâsın dîvâne ider anasın
Gelinlerün el kınasın topraklara karar ölüm
- 8 Alur yigidün hâsını döker gözlerin yaşını
Mecnûn ider anasını yüreklerin yakar ölüm
- 9 Kanı anun sevdük yarı kıl tâ'atun arı yüri
Miskîn Yûnus eydür bunu ejderhâlar yudar ölüm

199

- 1 İy kamu derd ehli gelün derd benem ü dermân benem
Kâfirdeki küfr-i nihân mü'mindeki îmân benem
- 2 'Âlemde fitneyi kodum Mansûr'ı kül itdi odum
Dilinde Ene'l-Hak didüm boynındağı urgan benem
- 3 Yûsuf'daki hüsn ü cemâl Ya'kûb'daki hüzn ü melâl
Gâh bedr olam gâhî hilâl gökde mâh-ı tâbân benem
- 4 Nemrûd'daki sûret kılan İbrâhîm'i oda atan
Bir kılını yandurmayan od u kül ü reyhân benem
- 5 Yûnus bu cismüm adıdur cisim anun bünyâdudur
Adum eger sorarısan bilgil câna cânân benem

200

- 1 İy gönül bize kerem kıl bile seyrân idelüm
Cân u tenden geçübün gel 'azm-i cânân idelüm
- 2 Ten nedür dostun yolında ben anı terk itmeyem
Dost cemâlin görmege gel cânı kurbân idelüm

- 3 Bu fenâ-ender-fenâyı terk idelüm dost için
Öz bekâ-ender-bekâ milkinde cevân idelüm
- 4 Âsitân-ı mürşidün gel kible-i cân kılalum
Ol şeh-i şâhlar şâhın gel biz de mihmân idelüm
- 5 Gel beri tagılmayalum katre-i bârân gibi
Cem' olup deryâlayın gel kasd-ı 'ummân idelüm
- 6 Ben anun 'ışkı şarâbın içmişem her dem-be-dem
Dost cemâlin görmege gel 'Arş-ı Rahmân idelüm
- 7 Bu za'îf Yûnus'a çünkü bile yoldaş olmadun
İy gönül ol şâhı gel taht-ı Süleymân idelüm

201

- 1 Bu fenâ mülkinde ben niçe niçe hayrân olam
Niçe bir handân olan yâ niçe bir giryân olam
- 2 Geh feleklerde meleklerden dilekler eyleyem
Gâhı 'Arş' u şems ile gerdün olam gerdân olam
- 3 Adımum atdum yidi dört on sekiz binden öte
Tokuzu yolda koyup şâh emrine fermân olam
- 4 Dost ferâh kıldı terâhdan ben teberrâ eyledüm
Sûretâ insân olam hem cân u hem cânân olam
- 5 Gâh bir müftî müderris gâh mümeyyiz gâh temiz
Gâh müdebbir nâkıs u geh naksıla noksân olam
- 6 Gah batn-ı Hût içinde Yûnus'ıla söyleşem
Geh çıkam 'Arş üzere bir cân olam Selmân olam
- 7 Gâh inem esfellere şeytânıla şerler düzem
Geh çıkam 'Arş üstine seyrân olam cevân olam
- 8 Geh varup bir sır olam hem işidem hem söyleyem
Bir cûvân olup gehi insân olam nisyân olam
- 9 Gâh ma'kûlât u meşrû'ât u takrîr ü beyân
Gâhî maksûrât olam gâh sâhib-i keyvân olam
- 10 Niçe bir sûretde insân ü sıfatda cânavâr
Niçe bir dîlkü olam yâ kurd u yâ arslan olam
- 11 Niçe bir tecrîd ü tefrîd ü mücerred-münferid
Niçe bir cinnî vü insî yâ niçe şeytân olam
- 12 Niçe bir 'ışk meydânında nefis atın segirtdürem
Yâ niçe bir başımı top eyleyüp çevgân olam
- 13 Birligile bir olam birlik benümle bir ola
Geh dönem deryâ olam katre olam 'ummân olam
- 14 Gâh duzahda yanam Firavn'ıla Hâmân'ıla
Gâh Cennet'de varam Gilmân'ıla Rıdvân olam
- 15 Gâh bir gâzî olam Efreng'ile ceng eyleyem
Geh dönem Efreng olam nisyânıla isyân olam
- 16 Gâh bir mechûl olam merdûd olam Nemrûd olam
Geh varam Ca'fer olam Tayyâr olam perrân olam

- 17 Gâh bir nâmî olam ‘ilmile kâm ıssı olam
Cehlile geh yürüyem nâ-kâm olam nâdân olam
- 18 Geh yıkam gâhî yakam yir yüzini perrân idem
Geh varam ‘Arş’a çıkam hem şâh olam sultân olam
- 19 Degmeler bu sırâ irmezler ledünnîdür ‘azîz
Hızr’ı koyup yolda ben kerrûbîla gerdân olam
- 20 Niçe bir derdler ile odlara yanam yakılam
Niçe bir şâkir olam zâkir olam mihmân olam
- 21 Yâ niçe bir dostıla ol ben olam ben ol olam
Yâ niçe ırak düşem mahzûn olam ahzân olam
- 22 Terk idem nârıla hâki bâdı nârı aslına
Şeş cihetde ben çıkam bî-ten olam bî-cân olam
- 23 Niçe bir Cercîs ü Bercîs olam u Mirrîh olam
Niçe bir Câlînûs u Bukrât olam Lokmân olam
- 24 Bu tokuz arslan u yidi evren ü dört ejdehâ
Bunlarunla ceng idem Rüstem olam destân olam
- 25 Bir demî âsûde bir dem gafletile hurd u hâm
Bir demî âşüfte olam Mecnûn olam hayrân olam
- 26 Gönümün gencine rencler irmedin bir yol bulam
Yâ Hû deryâya girem bî-reng ü bî-elvân olam
- 27 Cânile ‘ârif olup senlik ü benlik terk idem
Geh varup dilsüz olam ögsüz olam hayvân olam
- 28 Çün di dirler n’ideyin dimezse yanar cân u ten
Ben dahı dürler dökem dostâ hezâr destân olam
- 29 Kâr olam bî-kâr olam ‘âriflere esrâr olam
Geh dönem gerdân olam güftâr olam Nu’mân olam
- 30 Geh varam balçık olam geh dönüben gird-i hâk
Geh varam gevher olam yâkût olam mercân olam
- 31 Âdemîlikden çıkam uçam melekler mülkine
Levn olam bî-levn olam geh kevn olam bî-kân olam
- 32 Geh mutî’ olam Hudâ’nun emrine bin cân ile
Geh dönem ‘âsî olam Mûsî olam ‘İmrân olam
- 33 Geh varam Dâvud olam çıkam Süleymân tahtına
Geh gine güm-râh olup vaslı koyup hicrân olam
- 34 Gâh zindândan çıkam âzâd olam âbâd olam
Geh gine derbân olam mahbûs olam zindân olam
- 35 Dâr olam girdâr olam ber-dâr olam Mansûr olam
Cân olam hem ten olam hem ân olam hem ân olam
- 36 Geh beyâbân (u) harâb u geh serâb u geh türâb
Geh gine ma’mûr olam geh çetr ü geh sayvân olam
- 37 Gâh ‘izzetle varup mü’mîn olam devletlî ben
Geh varam rûkkân olam rehber olam ruhân olam
- 38 Geh dönem hâmûş olam geh cûş idem geh hûş olam
Geh dönüp pür-rengilen hem bâğ u hem bostân olam

- 39 Gâh varam bir sâz olam bir söz olam pür-sûz olam
Geh varam imkân olam îmân olam ihsân olam
- 40 Dem olam Âdem olam ‘âlem olam ‘âlemde ben
Dem olam bî-dem olam hem nâm olam hem nân olam
- 41 Yûnus’a Tapdug u Saltug u Barak’dandur nasîb
Çün gönülden cûş kıldı ben niçe pinhân alam
- 42 Yûnus imdi bu sözi sen ‘âşika di ‘âşika
Kim sana ben sıdk olam hem derd ü hem dermân olam
- 43 Gâh hâlis ü gâh muhlis olam uş Furkân’ıla
Gâh Rahmânî’r-Rahîm yâ Hayy u yâ Mennân olam
- 44 Geh dönem bir şems olam zerremde yüz bin ‘Arş ola
Geh yine tugyân olam ‘âlemlere tûfân olam
- 45 Evveli Hû âhiri Hû yâ Hû illâ Hû olam
Evvel âhir ol kala vü men aleyhâ fân olam
- .
- 202
- 1 Ben seni sevdüğümü işitsünler hâs u ‘âm
Söyleşenler söyleşsün sensüz dirligüm harâm
- 2 Kim senün lezzetünden cânı dad almazısa
Yürür bir cânsuz sûret ‘âlem halinden bî-gam
- 3 Ben bu dem seni gördüm niçesi sabr eyleyem
Seni bir dem görmege müştâkdur cümle ‘âlem
- 4 Seni seven kişiye ne hâcet Hûr u Kusûr
Seni sevmeyen câna Tamu’dur cümle makâm
- 5 İki cihân varlığı ger benüm olurısa
Sensüz bana gerekmez iş senünledür tamâm
- 6 Bin yıl ‘ömrüm varısa harc idem bu kapuda
Gerçek ben ‘âşıkısam gerek bu yolda ölem
- 7 Bana sen gereğisen n’iderem kendözümü
Ger ben sen oldumısa ben beni yavu kılam
- 8 ‘Âlemlerün arzûsı seni bulmagıçündür
Ben seni bulmuşiken sensüzün nite olam
- 9 Çok sorarlar Yûnus’a niçe ‘ışk esrûkligi
N’itsün ezel bezminde öyle çalındı kalem
- 203
- 1 Beni anmaklığa benden farıgvam
N’iderem anuban bes ne lâıykvam
- 2 Benüm yoldaşlığum edebe sığmaz
Edebsüz kişiye niçün refîkvam
- 3 Cihâna düşmüşem elsüz ayaksuz
Mekândan katı bu hâle ırakvam
- 4 Bu cümle egleyen döküldi kaldı
Ne esrûk ne humâr ne hod ayıkvam

- 5 Ne sabr u meskenet ne hod becid iş
Ne adım adaram ne hod tarifkvam
- 6 Bugün cihâna geldüm uş giderem
Sanasın bir eve kondum konakvam
- 7 Kanı Yûnus kanı cünbiş harekât
Ne ser-mâyem ola ne var ne yokvam

204

- 1 Her kancaru dönerisem ‘ışkıludur işüm benüm
Oldur gönülden teşvîşüm hem ‘ışkdur yoldaşum benüm
- 2 ‘İşksuzlara göynür özüm anunçün fâş olur râzum
Göricegiz ‘âşıkları kaynar içüm taşum benüm
- 3 Bu ‘ışk bize Rahmânîdür hem cânumuzun cânıdur
Anun için şeytânıla her-dem bu savaşum benüm
- 4 Benüm cânum bir kuş durur gevdem anun kafesidür
Dostdan haber gelicegiz bir gün uçar kuşum benüm
- 5 Geldüm dünyâyı seyr itdüm ya bugün ya yarın gitdüm
Ben bunda eglenimezem bunda bitmez işüm benüm
- 6 Yûnus eydür ben ‘âşıkam hem ‘âşıkam hem sâdıkam
Bu ayruk ‘âşıklar gibi yokdur arâyişüm benüm

205

- 1 Ben ol yârı sevdüğümü niçe bir gizleyüblem
Gönlüme sığmaz n’ideyin meger râzum ile diyem
- 2 Dil tutuban yürüdüğüm yadlıguma delîl imiş
Yakam yadlık perdesini hicâbumı ben giderem
- 3 Anunıla ahvâlümü ‘âlemlere bildüreyin
Çağıruban muştulayam ‘âlemi üstüme direm
- 4 ‘Âşıklarun gönli gözi ma’sûkaya açık olur
Ben gönlümü kul eyleyem bâşed ki ma’sûka irem
- 5 Cânum kurbân kılama ana ger cân kabûl kılurisa
Kaçanisa ölesiyem niçe bunda diri turam
- 6 Şükrâne cânum üstine ben dost için ölürisem
Ölmek lâzımdur kamuya ben ölmedin kanca varam
- 7 Ol dostıla benüm işüm ölmegile bitmeyiser
‘Amelümdür bile varur topraguma tuta girem
- 8 Kamularun ‘amelidür Münker-Nekir olup gelen
Benüm ‘amelüm dostıdı ‘amelümi tuta varam
- 9 ‘İlm ü ‘amel sözi degül Yûnus dili söyledügi
Dil ne bilür dost haberin ben dostıla niçe birem

206

- 1 Niteki ol ma’sûkıla ben râzımı bir eyleyem
Gark olam müşâhâdeye hakdur kim nefir eyleyem

- 2 Kimdür ki anı görüben gizlenübile ahvâli
Göster bana ol kişiyi ben dahı el-bir eyleyem
- 3 Bu halâyık eydür bana sakla anı cân içinde
Bir zerresi yüz-bin cihân eyit niçe sırreyleyem
- 4 Gör Mûsî’ye Tûr içinde bir tecellî neler kılur
Yir gök tolu tecellîdür yâ ben niçe sabr eyleyem
- 5 Şunun gibi çâpük-nazar bir Mûsî’den yüz bin Mûsî
Ser-mest ü hayrân kamusı ben niçe tedbîr eyleyem
- 6 Hâcet degül ‘âşıklara Tûr’da münâcât eylemek
Ben kandasam dost andadur her bir yiri Tûr eyleyem
- 7 Benümile dostdan artuk hiç bir nesne bâkî degül
Günümü ol harca sayam dünümü şeb-gîr eyleyem
- 8 Hidâyet irdi kamuya hevâsından geçmezlere
Tevfik yüzün yire urup ‘ışkumı şîr-gîr eyleyem
- 9 Muhakkikler göre durur Yûnus gözile gördüğün
Düşüm degül söyledüğüm necm ile ta’bîr eyleyem

207

- 1 Teferrüc eyleyü vardum sabâhın sinleri gördüm
Karışmış kara topraga şu nâzûk tenleri gördüm
- 2 Çürümüş toprak içre ten sin içinde yatur pinhân
Boşanmış tamar akmış kan batmış kefenleri gördüm
- 3 Yıkılmış sinleri tolmuş hep evleri harâb olmuş
Kamu endîşeden kalmış ne düşvâr hâlleri gördüm
- 4 Yaylalar yaylamaz olmuş kışlalar kışlamaz olmuş
Bar dutmuş söylemez olmuş agızda dilleri gördüm
- 5 Kimisi zevk ü ‘işretde kimi sâz u beşâretde
Kimi belâ vü mihnetde dün olmuş günleri gördüm
- 6 Sogulmuş şol kara gözler belürsüz olmuş ay yüzler
Kara topragun altında gül diren elleri gördüm
- 7 Kimi boyun burup yatmış tenini topraga katmış
Anasına küsüp gitmiş boyun buranları gördüm
- 8 Kimi zârî kılup aglar zebânîler cânın taglar
Dutuşmış sinleri oda çıkan düttünleri gördüm
- 9 Yûnus imdi bunu gördi anı bize haber virdi
‘Aklum şaşdı öğüm dirdi nitekim bunları gördüm

208

- 1 Hak’dan nazar aldı bana Hak kapusın açar oldum
Girdüm Hakk’un haznesine dürr ü gevher saçar oldum
- 2 Devlet tâcı başa kondı ‘ışk kadehin bana sundı
Susadugumca ben dahı her dem anı içer oldum
- 3 Esritdi ‘ışka düşürdi ben hamıdum ‘ışk bişürdi
‘Aklum başuma divşürdi hayrı şerden seçer oldum

- 4 Hayra döndi benim işüm endişeden âzâd başum
Nefsüm başımı kesüben şer işlerden kaçır oldum
- 5 Kesildi nefis başı öldi fışk u fesâd işler kaldı
Hak'dan bana nazar oldu kanatlandum uçar oldum
- 6 Uçdum bir hoş yire kondum bu dünyâyı bâkî sandum
İy yârânlar ben usandum kondum gine göçer oldum
- 7 Göçenler menzile yitdi vardı anda karâr itdi
Geçdi 'ömür kavil yitdi varlığumdan nâ-çâr oldum
- 8 Cânım nâ-çârdı bunda kalmışıdum bu zindânda
Gel didiler vardum anda varlığumdan geçer oldum
- 9 Yûnus Hakk'a bilişeli cân u gönül virişeli
Şol Tapdug'a irişeli gizlü râzum açar oldum

209

- 1 Kanı bana sabr u karâr senün sözünü dinleyem
Kanı bana 'akl u bili tuydurmadın seni sevm
- 2 Kanı bana ol havsala kim hâlümü bilmeyeler
Kanı bana zûr u kuvvet kim senün 'ışkuna döyem
- 3 Cânım seni seveliden benim hâlüm hâle döner
Kanı bana usûl-i dîn 'ilmün edebin öğrenem
- 4 'İzzet ü erkân eyü ad 'ışk yolına noxsân durur
Ben n'iderem eyü adı çün terbiyet 'ışkdan yirem
- 5 Gerçek sana 'âşıkısam 'ârlanmaklık nemdür benim
Şükranê cânımı virem ger melâmet tonın geyem
- 6 Zühd ü tâ'at usûl-i dîn 'ışk haddinden taşra durur
Nisbet degüldür ana hem secde vü rûkû' u kıyâm
- 7 Dost sûreti gözgü durur bakan kendü yüzün görür
Gelsün o kendüsüz gelen ben râzumı ana direm
- 8 Cân gözile bakan görür Yûnus gözile gördüğün
Yohsa yaban gözi ile kimseneye ne söyleyem

210

- 1 Dostdan bana haber geldi turayım andan varayım
Kurbânlığa bu cânımı vireyim andan varayım
- 2 Şol bir iki arşın bizün ne yini var ne yakası
Kaftân idüben egnüme sarayım andan varayım
- 3 Cân alıcı hod geliser emâneti vir diyiser
Ben emâneti ıssına vireyim andan varayım
- 4 Gitdi cânım kaldum eyle nâ-çâr olup girdüm yola
Dostlar şâd olduğun bile göreyim andan varayım
- 5 Münker ü Nekir geliser yir ü gök ünle tolisar
Ben bunlara cevâbını vireyim andan varayım
- 6 Yazugum çok günâh öküş yürür idüm dünyâda hoş
İtdüklerümün hisâbını vireyim andan varayım

- 7 Besledüğüm nâzûk teni terk itmeyem dirdüm anı
Kara topraga ben anı koyayım andan varayım
- 8 Ben bu 'ömür hırmenini döğdüm getürdüm uş yine
Yûnus eydür bu dükkânı direyim andan varayım

211

- 1 Ol Kâdir-i Kün feyekûn lutf idici Sübhân benim
Kesmedin rızkını viren cümlelere sultân benim
- 2 Nutfeden Âdem yaradan yumurdadan kuş düreden
Kudret dilini söyleyen zıkr eyleyen Sübhân benim
- 3 Kimini zâhid eyleyen kimini fâsık eyleyen
'Ayıplarını örtücü delîlile burhân benim
- 4 Bir kulına atlar virüp 'avret ü mâl çoklar virüp
Hem birinün yok bir pûlu rahm idici Rahmân benim
- 5 Benem ebed benim bekâ ol Kâdir ü Hay mutlaka
Hızır ola yarın saka anı kılan Gufrân benim
- 6 Dört dürlü nesneden hâsıl bilün benim uşda delîl
Odıla su toprak u yil bünyâd kılan Yezdân benim
- 7 Ete deri sünük çatan ten perdelerini dutan
Kudret işüm çokdur benim hem zâhir ü 'ıyân benim
- 8 Hem bâtunam hem zâhirem hem evvelem hem âhirem
Bu cümlesini yaradup hem tertîbi kılan benim
- 9 Yokdur arada tercemân andagı iş bana 'ıyân
Oldur bana viren lisân ol denize 'ummân benim
- 10 Bu yiri gögi yaradan bu 'Arş'ı Kürs'i durudan
Bin bir adı vardır Yûnus ol sâhib-i Kur'ân benim

212

- 1 Bu cümle erkânı koyup birlik yolun tutan benim
Hırs u tama' bende ırak hem arduma atan benim
- 2 Bakan benim gören benim alan benim viren benim
Ne Cebrâil ne Mikâil İsrâfîl'i kılan benim
- 3 Yidinci kat yirlerde (ben) sekizinci at göklerde (ben)
Bu söylenen dillerde (ben) hükmi tamâm kılan benim
- 4 Emrile bulut oynadan yirde bereket kaynadan
Elümde kudret şinigi halka rızkın viren benim
- 5 Bir karâra tutdum karâr benim sırruma kim irer
Câhil beni kanda görür gönüllere giren benim
- 6 Çagram himmet leşkerine dirile dost işigine
'Arş önünde 'aklumu hıdmet kılup turan benim
- 7 Gök yüzinde ferîşteler Yûnus ne kasd ider bular
Dek turmazsa ferîşteler 'Arş'a çomak uran benim
- 8 Delü oldumıdı Yûnus 'ışk oldu bana kulavuz
Hazret'e degin yalunuz yüzi süri viren benim

213

- 1 İy dost 'ışkun denizine girem gark olam yürüyem
İki cihân meydân ola devrânım sürem yürüyem
- 2 Girem denize gark olam ne elif ü mim dal olam
Dost bâgında bülbül olam gülleri direm yürüyem
- 3 Bülbül olubanı ötem gönül olam cânlar ütem
Başımı elümde tutam yoluna varam yürüyem
- 4 Bülbül olubanı gidem iy niçe gönüller güdem
Yüzüm 'ışkıla dem-be-dem topraga sürem yürüyem
- 5 Şükür gördüm dîdârını aşdum visâlün yarını
Bu benlik senlik şârını terkinu u ram yürüyem
- 6 Yûnus'dur 'ışk âvâresi bî-çâreler bî-çâresi
Sendedür derdüm çâresi dermânım soram yürüyem

214

- 1 Ger râzımı söylerisem kimse dilüm bilmez benüm
Eger sabır eylerisem gönlüm karâr kılmaz benüm
- 2 İy uslular iy uslular siz eyidün ben n'ideyüm
Ol dost yüzün göreliden 'aklum başa gelmez benüm
- 3 Bunun gibi tertîbile işüm niçe başa vara
Elümden iş kaldıysa cânımdan iş kalmaz benüm
- 4 Ne usluym ne delüyem neye benzer işüm benüm
'ışk denizine gark olup gönlüm gözüm toymaz benüm
- 5 Bu mahabbet odı benüm yüregümde yana durur
Denize gark olurısam söynüp hatâ kılmaz benüm
- 6 Yıl on iki ay 'ışk odı içümde uş yanup durur
Yandugunca artar kokum devrüm geçüp solmaz benüm
- 7 Cümle Hak'a yol vardılar sabrıla Hakk'a irdiler
'ışkun aslı oddan durur sabrumıla olmaz benüm
- 8 Niçe eyitdüm gönlüme var sabır eyle dek otur
Şol dem dahı bed-ter olur öğüdümi almaz benüm
- 9 Bu Yûnus'un çün sûreti ölüp toprak olurısa
Bâtunımdan 'ışk sevgüsü bilün ki hîç gitmez benüm

215

- 1 Senden gelür cevri ü cefâ ben âh u vâh itmeyeyüm
Düşmüşem 'ışkun odına yanup niçe dütmeyeyüm
- 2 Uş yürüyem yana yana top cigerüm döndi kana
'ışkundan oldum dîvâne niçe zârı kılmayayum
- 3 Senün 'ışkun denizine düşübeni gark olayum
Kimsenem yok elüm ala koma beni batmayayum
- 4 Sekiz Uçmagun Hûrîsi gelürise bir araya
Sana ümmet olmayanı ben anlara katmayayum

- 5 Yûnus Emre sen bu sözi yüz bin dirisen az-ola
İşidenler 'âşık ola i iñende uzatmayayum

216

- 1 İy ehl olan eydün bana ben niçesi döleneyim
Ne dürlü tedbîr ideyüm ya niçe sagıncı sanayım
- 2 Cânımda ol büt bitüpdür gönülümü ol tutupdur
Hey beni ol avutupdur ayruk neye bağlanayım
- 3 Öyle idüpdür ol beni seçemez dünden günü
Alsun teni utsun cânı kon ben ana aldanayım
- 4 Ben gevheriyem kânım ol ben bir kulam sultânım ol
'Aklum u cânım gönlüm ol andan niçün usanayım
- 5 Ansuzlğum bana harâm andan durur nakdüm tamâm
Buncılayın lutf u kerem kanda bulup dinleyeyüm
- 6 Oldur bana Yûnus diyen oldur benüm bagrum delen
Oldur beni bensüz koyan hem ben olam bu ben neyim

217

- 1 Dost bakalı yüzüme ben şehi görüp geldüm
Ol yüce yücüne bî-gümân irüp geldüm
- 2 Esrikliğüme bakma adum delüye takma
Esrikliğüm ezelden 'işreti sürüp geldüm
- 3 Ezelden bileyidüm *Elest'*de *Belâ* didüm
Ol kadîmî denizden sil olup akup geldüm
- 4 'İşretüne irmişem sala diyü durmuşam
Cânı dîn ü îmânı şükrâne virüp geldüm
- 5 Nûr bana 'İsâ oldı erenler du'â kıldı
Niçe kezin toprakdan ben öri turup geldüm
- 6 Mansûr eydür Ene'l-Hak dir sûretün oda yak
Dinüz dâra gelsünler ben dârı kurup geldüm
- 7 Sorman Yûnus'dan haber dost kandası anda var
Haberî gören virür ben anı görüp geldüm

218

- 1 Zamân geçdi devir döndi salâdur kudse gidelüm
Bu cihâna gelen gitdi salâdur kudse gidelüm
- 2 Sâlihler kalmadı gitdi bu cihânı fesâd tutdı
Bu cihânın işi bitdi salâdur kudse gidelüm
- 3 Şeyâtîn fırsatın buldı gönül kararuban öldi
Eyi dirlik kesâd oldı salâdur kudse gidelüm
- 4 'Âlimler okıyup tutmaz halkı görüben gözetmez
Gönüllerde safâ bitmez salâdur kudse gidelüm
- 5 Emr-i ma'rûf bu dem kaldı bid'at gelüp sünnet öldi
Nasîbli nasîbin aldı salâdur kudse gidelüm

- 6 İ Yûnus sen sözün bilgil öz hâlüne nazar kılğıl
Ölüm gelmezdin ön ölgil salâdur kudse gidelüm

219

- 1 Yüz bin cefâ kılsan bana senden yüzüm döndürmezem
Cânım dahı alurısan senden yüzüm döndürmezem
- 2 Seni severem cânıla kul olmışam fermânıla
And içerem Kur'ân'ıla senden yüzüm döndürmezem
- 3 Kilîseye dırsen girem nakûs dahı dırsen çalam
'Âşıklara yokdur kalem senden yüzüm döndürmezem
- 4 'İsâ mısın Mûsâ mısın yâ Yûsuf-ı Ken'ân mısın
Va'llâh ki cânlar cânısın senden yüzüm döndürmezem
- 5 Yûnus gerçek 'âşıkısam Hak yolına sâdıkısam
Hıdmetlere lâyıkısam senden yüzüm döndürmezem

220

- 1 Ben bu yurtlu degülem bunda durup n'iderem
Niçe niçe tutsaklu tuzak üzdüm giderem
- 2 Ben ol kimseyem ki fertişteh baş indürür
Allâh ile 'ahdüm var ol 'ahdümü güderem
- 3 Ol 'ahdümü ondum uş kimündür benüm işüm
Niçe bir dahı ben bunda nefis eynini iderem
- 4 Pâdişâh olan kişiye sekbân olmak olmaya
Çün n'ideyüm ben dahı mihnet dadın dadaram
- 5 Atamı yidi dirler anamı dört bilürem
Atam anam birimiş niçün gussa yudaram
- 6 Yidiyile ikiden on sekizden on dörtten
On ikiden on birden öte adım ataram
- 7 Ben niçe sag işleri yolda koyup gitmişem
Ol agacın budagın budar oldum budaram
- 8 Yidi zindân kapusın Yûnus soynuban çıkdı
Kalmaya sensüz dahı ben gussadan yadaram

221

- 1 İlk adum Yûnus'ıdı adumı 'âşık dakdum
Terk itdüm ud u edeb şöyle haber bırakdum
- 2 'İzzete kalmış iken 'âşıklık nemdür benüm
Ben kendü elümile yüzüme kara yakdum
- 3 Ne bucak var elümde tekye kılam ben ana
'Âşıklar hân mânını buşla boynuma dakdum
- 4 Benüm gibi bâzırgân kim sagıncıla bayır
Bir pûla gücüm yitmez Mısır metâ'ın çatdum
- 5 'İsî yarım igneyle yol bulmadı Hazret'e
Benüm bunca dilekle ya kanda sıgar rahtum

- 6 'Âşıklar mezhebinde şermisâr oldı Yûnus
'Âşık ma'sûka irdi ben dünyâya kayıkıdum

222

- 1 Girdüm 'ışkun denizine bahrileyin yüzer oldum
Geşt idüben denizleri Hızır'layın gezer oldum
- 2 Cemâlünü gördüm düşde çok aradum yayda kışda
Bulımadum tagda taşda denizleri süzer oldum
- 3 Sordum deniz balığına ırak degül salığına
Girdüm gönül sınıgına gönülleri düzer oldum
- 4 Gönümüz oldı ulu şâr o şâr gibi yâ kanda var
Haznesinden aldum gevher dükkân yüzün bezer oldum
- 5 Ben ol dükkândâr kulıyam cevherler ile tolıyam
Dost bâğının bülbüliyem budakdan gül düzer oldum
- 6 Ol budakda biter î mân î mân bitse gider gümân
Dün-gün işüm budur hemân nefşüme bir Tatar oldum
- 7 Cânım bu tene gireli nazarum yokdur altûna
Düşdüm ayaklar altına topraklayın tozar oldum
- 8 Tenüm toprak tozar yolca nefşüm iltür beni önce
Gördüm nefşün burcı yüce kazma aldum kazar oldum
- 9 Kaza kaza indüm yire gör bu nefsi yüzi kara
Hürmeti yok Peygamber'e bendlerini bozar oldum
- 10 Bu nefsile dünya fânî pes dünyâya gelen kanı
Aldadın iy dünyâ beni işleründen bîzâr oldum
- 11 Yûnus turdı girdi yola kamu gurbetleri bile
Kendü cigerüm kanıla vâsf-ı hâlüm yazar oldum

223

- 1 Bu cihâna gelmedin ma'sûkıla bir idüm
Kul huva'llâh sıfatlu bir bî-niştân nûr idüm
- 2 Ol dem ki dirligidi Hakk'ıla birliğidi
Ol pââyânsuz devirde ne Mûsî ne Tûr idüm
- 3 Bile idüm Hazret'de ol bî-kıyâs kudretde
Ne şerîküm vardı ne kimseyle yâr idüm

- 4 Yir gök yaradılmadı Kâlû Belâ dinmedin
Levh-kalem çalınmadın Mi'râc'a kâdir idüm

- 5 Niçe kez geldüm gitdüm delim sûret yaratdum
Bu şimdiki devrede Yûnus'a aldar idüm

224

- 1 Beni bunda viribiyen bilür ben ne işe geldüm
Karârım yok bu dünyâda giderem yumışa geldüm
- 2 Dünyâya çok gelüp gitdüm erenler etegin tutdum
Kudret ünini işitdüm kaynayuban cûşa geldüm

- 3 Serd söz ile gönül yıkıdum od oldum cânları yakdum
Sırrımı 'âleme çakdum bu halka temâşâ geldüm
- 4 Ben oldum İdrîs-i derzi Şîr oldum tokıdum bizi
Dâvûd'un görklü âvâzı âh idüp nâlişe geldüm
- 5 'Âşık oldum şol ay yüze nisâr oldum bal agıza
Nazar kıldum kara göze siyâh olup kaşa geldüm
- 6 Mûsâ oldum Tûr'a vardum koç olup kurbâna geldüm
'Âli olup kılıç saldum meydâna güreşe geldüm
- 7 Deniz kenârında ova kuyuda işleyen koga
'İsâ agzındağı du'â oluban ben işe geldüm
- 8 Ay oldum 'âleme togdum bulut oldum göge agdum
Yagmur olup yire yagdum nûr olup güneşe geldüm
- 9 Kâl ü kîlden geçenlere yolda gözin açanlara
Anlayuban seçenlere vak'a olup düşe geldüm
- 10 Benem dertlüler dermânı benem ol ma'rifet kânı
Benem Mûsî-i İmrânî Tûr Tagı'ndan aşâ geldüm
- 11 Yolum sana oldu turak sabahın söyleyendür Hak
Yûnus Emre dilinde Hak olup dile düşe geldüm

225

- 1 İy dervîş diyen bana nem durur dervîş benüm
Dervîşlik yaylasında hareketüm kış benüm
- 2 Kendözümü görürem sallanuban yürürem
Bugz u kibr ü 'adâvet gönlümü almış benüm
- 3 Dervîş adın idindüm dervîş tonın tonandum
Yola bakdum utandum hep işüm yanlış benüm
- 4 Şeyhüm kamudan ulu yolda uludan ulu
Gönlüm idi kaygulu nefsum âsâyış benüm
- 5 Hırkam tâcum gözlerem fâsîd işler işlerem
Her yanumdan gizlerem bin bir fâsîd iş benüm
- 6 Yoldan haber sorarlar eydürem inanurlar
Kalbüm sâfî sanurlar vay ne düşvâr iş benüm
- 7 İçerüme bakarsan buçuk pulluk nesne yok
Taşramun gavgâsından 'âlemler tolmış benüm
- 8 Sûretüm güler halka kanı ya kullık Hakk'a
Bu dirligüme baka hep işüm yanlış benüm
- 9 Yûnus eydür yârenler iy gerçegüm erenler
Bu yolda olan hâller Allâh'a kalmış benüm

226

- 1 Denizler olsa bir kadeh susalığum kanmaz benüm
İnildümi yenemezem gözüm yaşı dinmez benüm
- 2 Uş yine Mansûr kadehin ma'sûka sundı elüme
Dört yanumdan od urdılar kimse hâlüm bilmez benüm

- 3 Yana yana kül oluban sen ma'sûkanun yolına
Günde bin kez yanarısam dostdan yüzüm dönmez benüm
- 4 Cânım 'ışkun külüngine Ferhâd olup dutdum başum
Dâim taşları keserem Şîrînüm hiç sormaz benüm
- 5 Gel varalum bizüm ile tâ giresin bâğçelere
Ma'mûr olmuş bostânlarum agyâr gülüm dirmez benüm
- 6 Bizüm ilün bâğçeleri turmaz öter bülbülleri
Açılmış tâze gülleri gülîstânüm solmaz benüm
- 7 Yûnus eydür iy sultânüm 'ışk odına yandı cânım
Virsen eger dermânını ayruk cânüm ölmez benüm

227

- 1 Eyle sanman siz beni kendözümünden gelmişem
Yâ kendü gönlüm ile bu kafese girmişem
- 2 Uşadam bu kafesi yıkam hırs u hevesi
Za'îf kılâm bu nefsi tâ asluma ulaşam
- 3 Bilmezem aslum nedür ata hod bahânedür
Ezel ana karmında kan yiyüp dirilmişem
- 4 Kan degül benüm aşum hırs u hevâ yoldaşum
Hazret'e uçar kuşum meger tene girmişem
- 5 Gâh mü'minem tâ'atde dem-be-dem münâcâtde
Gâh rindem harâbâtde ben bir 'aceb kolmaşam
- 6 Hikmet ile bak bana tâ 'ıyân olam sana
Zirâ ben bu sûretde yüz bin dürlü gelmişem
- 7 Yûnus Emre sen kanda kalmayasın zindânda
Zindân kanda ben kanda kimün mâlın yimişem

228

- 1 Eyyûb'am dil mübtelâyam derde dermân isterem
'Âşıkam dil-hastayam câna cânân isterem
- 2 Ya'kûb'am agladum Yûsuf için çekdüm firâk
Yûsuf'am zindân içinde fazl-ı Rahmân isterem
- 3 Mûsâ'nun Tûr'ına vardum dost cemâlin görmeyi
Gitdi 'aklum nâgeh ol dem sır-ı Sübhân isterem
- 4 Bir mekâna varmışam ki ol benüm yurdum degül
Hızr'ıla zulmete irdüm Âb-ı Hayvân isterem
- 5 Defter-i 'amâlümü yüklendüm itdüm 'azm-i râh
Menzil-i maksûda Hak'dan emr ü fermân isterem
- 6 Yûnus Emrem kimseler hiç bilmedi hâlüm benüm
Hâlümü 'arz itmege bir merd-i 'irfân isterem

229

- 1 Kullukdan ırag olma sultân göresin birgün
Göstere cemâlini hayrân olasın birgün

- 2 Gel beri kulum diyüp kalbüne nazar salup
Câm-ı ebedî sunup hayrân olasin birgün
- 3 Tâlib meseli ırmak mürşid meseli deryâ
Seyr ü seferi hoş gör ‘ummân bulasin birgün
- 4 Kıldıysa tenün kısmet cânun bulısar vahdet
Derdün varısa n'oldun dermân bulasin birgün
- 5 Bî-çâre za'îf Yûnus neye hased idersün
Kamu esbâbunı döküp ‘uryân olasin birgün

230

- 1 Bugün sohbet bizüm oldu bize bizüm diyen gelsün
İçürdi ‘ışk bize şehdin nûş eyleyüp yudan gelsün
- 2 Kanâ‘at hırkası içre selâmet başını çekdüm
Melâmet gönlegin biçdüm ‘ârif olup geyen gelsün
- 3 Bu ‘ışk meydânı içinde çağurdum bir âvâz itdüm
Müezzinlik bizüm oldu îmâm oldum uyan gelsün
- 4 Bu ‘ummânda delim dürlü güher vardur ele girmez
Bahâsuz inci bulunmaz câna başa kıyan gelsün
- 5 Sûret nakşın gidermekle gönül mülki temiz olmaz
Akar rahmet suyu çağlar gönül kirin yuyan gelsün
- 6 İ dostlar işidün sözüm dün itmişem bu gündüzüm
Ben yavı kıldum kendözüm bu Hak yola giren gelsün
- 7 Yûnus miskîn anı görmüş eline hem dîvân almış
‘Âlimler okıyamamış bu ma‘niden tuyan gelsün

231

- 1 Biz dünyâdan gider olduk kalanlara selâm olsun
Bizüm için hayır-du‘â kılanlara selâm olsun
- 2 Ecel büke bilümüzi söyletmeye dilümüzi
Hasta iken hâlümüzi soranlara selâm olsun
- 3 Tenüm ortaya açıla yakasız gönlek biçile
Bizi bir arı vechile yuyanlara selâm olsun
- 4 ‘Azrâîl alur cânumuz kurur tamarda kanumuz
Yayıcagız kefenümüz saranlara selâm olsun
- 5 Gider olduk dostumuza iremedük kasdumuza
Namâz için üstümüze duranlara selâm olsun
- 6 Sözdür söylenür araya kimse döymez bu yaraya
İltüp bizi makbereye koyanlara selâm olsun
- 7 Bunda hep gelenler gider hergiz gelmez yola gider
Bizüm hâlümüzden haber soranlara selâm olsun
- 8 ‘Âşık oldur Hakk'ı seve Hak derdine kıla devâ
Bizüm için hayır-du‘â kılanlara selâm olsun
- 9 Miskîn Yûnus söyler sözi kan yaşıla toldı gözi
Bilmeyen ne bilsün bizi bilenlere selâm olsun

232

- 1 Ol göz ki seni gördi ol niye nazar itsün
Şol cân ki seni tuydı tende ne karâr itsün
- 2 İşkuna düşen ‘âşık derdüne yanar her dem
Vaslundur ana dermân hekîm ne tûmâr itsün
- 3 ‘İşkun ezeli şâhum yoklukda komış varı
Bu remzi duyan ‘âşık yokluğu şikâr itsün
- 4 Sen bir ganî sultânsun bî-hadd ü bî-pâyânsun
Vasfun kaleme sıgmaz dil niçe şümâr itsün
- 5 Bu çeşniyi tadana bu gevheri yudana
Derdüne düşen câna hekîm ne tûmâr itsün
- 6 Gerçek sana kul olan gönlini sana viren
Kendüde seni bulan kancaru sefer itsün
- 7 Bu sırrı duyan kanı key ‘ârifise cânı
Açıldı güher kânı alana haber itsün
- 8 Bu yolda muhkem durduk nefsin boyunun urduk
Sen şâha gönül virdük düşmân ne zafer itsün
- 9 İmdi key Yûnus kalmış hazretde yüzi kara
Çün nesnesi yok müflis neyile bâzâr itsün
- 10 N'itsün bu Yûnus n'itsün bu yola niçe gitsün
Gönlini sana virüp gözlerin humâr itsün

233

- 1 Evvel kadîmden geldüm yir gök yaradılmazdan
‘Arş-kürsî levh ü kalem hiç dahı anılmazdan
- 2 Dostıla sohbetdeydüm içeri halvetdeydüm
Âdem niçe nesnedür hiç dahı anılmazdan
- 3 Yüz bin yigirmi dört bin cânlar cânım içinde
Gizlü Muhammed cânı dahı içeri bizden
- 4 Hem cânlar ana perde ol nûr içinde nûrda
‘İşk anda kadîm durur cânlara ayrılmazdan
- 5 ‘İşkdur Hakk'un varlığı yir ü gök ma‘mûrlığı
‘İşk bizi pertev itdi her biri birimizden
- 6 Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri
Âhir Muhammed nûrî balkıdı içümüzden
- 7 Âdem atadan berî velî evliyâ Nebî
Hak müşerref eyledi Ahmed'i kamu yüzden
- 8 Yitmiş bin yıl öndinden yaratdı Muhammed'i
Hak kendü âşık oldu bahâne bir yılduzdan
- 9 Ol yıldız ki varıdı kandaydı Âdem cânı
Ya bunca peygamberler anılmağın agızdan
- 10 Âlimler bunu bilmez degme ‘akl ana irmez
Hidâyetdür Yûnus'a keşf oldu hacemüzden

234

- 1 Gözüm seni görmegiçün elüm sana irmegiçün
Bugün cânum yolda koyam yarın seni bulmag içün
- 2 Bugün cânum yolda koyam yarın 'ıvâzın viresün
'Arz eyleme Uçmagunı hîç arzûm yok Uçmagiçün
- 3 Bana Uçmak neme gerek hergiz gönüm ana bakmaz
İş bu benüm zârılıgum degül ahî bir bâgiçün
- 4 Uçmak Uçmagum didüğün mü'minleri yeltedigün
Bir evile bir kaç Hûrî hevesüm yok kuçmagiçün
- 5 Bunda dahı virdün bize ogul u kız çift ü helâl
Andan dahı geçdi arzûm benüm âhum dîdâriçün
- 6 Sôflara vir sen anı bana seni gerek seni
Ben niçe terk idem seni şol bir ev ü çardagiçün
- 7 Yûnus hasret durur sana hasretüni göster ana
İşün zulüm degülise dâd eylegil varmagiçün

235

- 1 Niçün sen nefsi-i emmârı bu gafletden uyarmazsın
Muhammed şer'î gülünü senün yüzüne urmazsın
- 2 Hezârân dürlü hikmetler katunda söylenürise
Şekâvet penbesin hergiz kulagundan çıkarmazsın
- 3 Günâhun çoğu şûmından îmânun gülleri soldı
'Înâyet suyla her dem niçün anı suvarmazsın
- 4 Senün ol çok günâhların seni uş sayru eyledi
Bî-çâre varuban niçün bu derde çâre sormazsın
- 5 Yârânlarından utanup günâhı gizlû işlersin
Yaradan Hâlik'un hâzır niçün ondan utanmazsın
- 6 Utanmazsın Habîb'ünden o derdüne tabîbünden
Ne kim dilersen işlersin meger Hak'dan utanmazsın
- 7 Girü senden olanları elünle sinleye koydun
Şunu şöyle görür iken ölümün n'îşe sanmazsın
- 8 İşitdün Mustafâ'yı kim bu yir yüzinde kalmadı
Şunu şöyle bilüriken yaragun n'îşe kılmazsın
- 9 Yûnus sözün kime dirsın yâ kimün kaygusın yîrsin
Nasîhat halka eylersin yâ özün neye tutmazsın

236

- 1 Dîn ü milletden geçer 'ışk eserini tuyan
Mezheb ü dîn mi seçer kendüyi yoga sayan
- 2 'İşk kime kim irerse kendüden gayrı komaz
'İşkdan zerre ayrılmaz kendüliginden tuyan
- 3 Uçmak'dan umusu yok Tamu'dan korkusu yok
Kendözin yavı kılup hayr u şer elden koyan

- 4 Ol benem dirse revâ benligin bilen hatâ
Terk eyleyüben rızâ 'akl koyup 'ışka uyan
- 5 'Âşıkları sorarsan bî-mezheb ü bî-millet
Yolda kalupdur sakın gice vü gündüz sayan
- 6 Küfr ü îmân ol yolda assı-ziyâna geçmez
Assı ziyândan fârig varlığı levhin yuyan
- 7 Yûnus sen beni gider her ne ider dost ider
'Aczüni bil ebsem ol var 'ışk rengine boyan

237

- 1 Bu dervîşlik yolına 'ışkıla gelen gelsün
Ya dervîşlik neydüğün bir zerre tuyan gelsün
- 2 Hele biz iş bu yola gelmedük riyâyıla
Bu melâmetlik tonın bizümle geyen gelsün
- 3 Göziyle gördüğünü örte etegiyle
Bu yol key ince yoldur yüregi döyen gelsün
- 4 Ulu kiçi erenler dimiş bizi sevenler
Kayıkmasun girüye Allah'ı seven gelsün
- 5 İş bu sözi eydenden bize nişân gerekdür
Söz muhtasârı budur cânına kıyan gelsün
- 6 Yûnus söz ile kimse kabilyete geçmedi
Budur vücûd der-miyân ortaya koyan gelsün

238

- 1 N'eylerler fânî dünyâyı Allah sevgüsü var iken
Yâ dahı kanda giderler ol dost sevgüsü var iken
- 2 Allah ile olan kişi ihsân olur anun işi
N'eylerler gayrı teşvîşi Allah sevgüsü var iken
- 3 Görün bi'llâhi şu halkı istemezler güzel Hakk'ı
Yâ n'eylerler mâlî mülki Allah sevgüsü var iken
- 4 Dinlen 'âşıklar bu sözi behremend eyleye sizi
Yâ n'eylersin oğlu kızı Allah sevgüsü vari iken
- 5 Yûnus sen kendüni görme 'ibâdet kıl mahrûm kalma
Gayrısına gönül virme Allah sevgüsü var iken

239

- 1 Dervîşlerün yolına sıdkıla gelen gelsün
Hak'dan özge nesneyi gönlerinden süren gelsün
- 2 Dervîşler didükleri bir dükenmez kân olur
Hâs u 'âm kul u sultân bu kândan alan gelsün
- 3 Dervîş tolnur togar her nefes göge agar
Ben diyeyin togrıyı cânına kıyan gelsün
- 4 Dervîşlik bir lokmadur yirile gökden ulu
Bu 'azâmet lokmayı yudup sinüren gelsün

- 5 Dervîşün gözi açık düni günü uyanık
Bu söze Tanrı'm tanuk bakmadın gören gelsün
- 6 Dervîşün kulağı sak Hak'dan işidür sebak
Deprenmedin dil-dudak sözi işiden gelsün
- 7 Dervîşün eli uzun çıkarur münkir gözün
Şarka garba düp-düzün sunmadın iren gelsün
- 8 Dervîşler Hakk'un dostı cânlarıdur Hak mesti
'İşk şem'ini yakdılar pervâne olan gelsün
- 9 Bu miskîn Yûnus'ı gör dervîşlik ide geldi
Nefsindendür şikâyet nefsin öldüren gelsün

240

- 1 Şükür şükür ol Çalab'a maksûduma irdüm bugün
Müştâkıdum bunca zamân pîrüm yüzün gördüm bugün
- 2 Kaygu beni almışdı cânım zebûn olmuşdı
Gördüm pîrümün yüzün ol kayguyı sürdüm bugün
- 3 Gelsün yardan ayru düşen gurbetile bagrı bişen
Dost bâğçesi içindeki 'ışk bezmine girdüm bugün
- 4 Görün görün bu devleti bu 'ışkıla beşâreti
Dost bâğının içinde ben 'ışk çadırın kurdum bugün
- 5 Eydür Yûnus yâr kulyam dost bâğçesi bülbüliyam
Söyleyeyüm şimden girü gülzâruma irdüm bugün

241

- 1 İy yârânlar iy kardaşlar ecel ire ölem birgün
İşlerüme pişmân olup kendözüme gelem birgün
- 2 Yanlaruma kona elüm söz söylemez ola dilüm
Karşuma gele 'amelüm n'itdümise görem birgün
- 3 Oglan gider dânişmâna saladur dosta düşmâna
Şol dört tekbîr namâzıla (vaktum) tamâm kılam birgün
- 4 Beş karış bez durur tonum ilan-çıyan yiye tenüm
Yıl geçe obrıla sinüm unıdılup kalam birgün
- 5 Başuma dikeler hece ne irta bilem ne gice
'Âlemler ümidi hâce sana fermân olam birgün
- 6 Yûnus Emre sen bu sözi dahı tamâm itmemişsin
Tek yürüyeyin n'eyleyem üstâduma gelem birgün

242

- 1 Sûretten gel sıfata yolda safâ bulasın
Hayâllerde kalmagıl yoldan mahrûm kalasın
- 2 Bu yolda 'acâib çok sen 'acâib anlama
'Acâib anda ola dost yüzini göresin
- 3 'İşk kuşağın kuşangıl dostun yolını vargıl
Mücâhede çekersen müşâhade idesin

- 4 Bundan 'ışkun şehrine üç yüz deniz geçerler
Üç yüz deniz geçübün yidi Tamu bulasın
- 5 Yidi Tamu'da yangıl her birinde kül olgıl
Vücûdun anda kogıl ayruk vücûd bulasın
- 6 Hakîkatdür Hak şârı yididür kapuları
Dergâhında yüz dürlü gerek kudret göresin
- 7 Evvelki kapusunda bir kişi durur anda
Sana eydür teslîm ol gel miskînlik bulasın
- 8 İkinci kapusunda iki arslan vardur anda
Niçeleri korkutmuş olmasın kim korkasın
- 9 Üçüncü kapusunda üç evren vardur anda
Sana hamle iderler olmasun kim dönesin
- 10 Dördüncü kapusunda dört pîrler vardur anda
Bu söz sana rumûzdur gör kim delîl bulasın
- 11 Beşinci kapusunda biş ruhân vardur anda
Dürlü metâ'lar satar olmasun kim alasın
- 12 Altıncı kapusunda bir Hûr oturur anda
Sana eydür gel berü olmasun kim varasın
- 13 Çün kim anda varasın ol Hûrîyi alasın
Bir vâyeden ötürü yoldan mahrûm kalasın
- 14 Yidinci kapusunda yidiler otrur anda
Sana kurtuldun dirler gir dost yüzün göresin
- 15 Çün içerü giresin dost yüzini göresin
Ene'l-Hak şerbetini dost elinden içesin
- 16 Şu didüğüm kelecî vücûddan taşra degül
Tefekkür kılurısan cümle sende bulasın
- 17 Yûnus işbu sözleri Hak varlığından eydür
İsterisen kânını miskînlerde bulasın

243

- 1 Çarh-ı felek yogıdı cânlarımız var iken
Biz ol vaktin dost idük 'Azrâîl agyâr iken
- 2 Niçe yıllar biz anda cem' idük cân kânında
Hakîkat 'âleminde ma'rifet söyler iken
- 3 Çalap 'ışkı cândaydı bu bilişlik andaydı
Âdem-Havvâ kandaydı biz anunla yâr iken
- 4 Dün geldi sâfi Âdem dünyâya basdı kadem
İblîs aldadı ol dem Uçmak'da gezer iken
- 5 Ol vaktin biz uçarduk cevân urup göçerdük
Nûrdan şarâb içerdük Hak bizi toylar iken
- 6 Cânlar anda bilişdi ol dem gönül alışdı
'Âlem halkı karışdı denizler kaynar iken
- 7 Şükür bu deme geldük dostları bunda bulduk
Tuz-ekmek bile yidük 'ışk demin oynar iken

- 8 Ne oğul vardı ne kız vâhid idük anda biz
Konşıydık cümlemüz nûr tagın yaylar iken
- 9 Ne gök vardı ne yir ne zeber vardı ne zîr
Yûnus dostdan haber vir 'ışkıla göyner iken

244

- 1 Giderem 'aklum başumdan şaşuban
Yanaram 'ışkun odına düşüben
- 2 Od bırakdun cânuma dün-gün yanar
Yanaram yalap yalap tutuşuban
- 3 'İşkdan ne var eger sındumısa
'İşkıla kim sınmadı ugraşuban
- 4 'Âşık olgıl ma'sûkın dîdârına
Ma'sûk olgıl 'ışkıla sarmaşuban
- 5 Yûnus cânun 'ışka vir şükrâneye
Kimseler bulmaz yârin isteşüben

245

- 1 Gönül hayrân olupdur 'ışk elinden
Ciger biryân olupdur 'ışk elinden
- 2 Niçeler tâc u tahtı mâl u mülki
Koyup 'uryân olupdur 'ışk elinden
- 3 Özümün kalmadı sabr u karârı
Gözüm giryân olupdur 'ışk elinden
- 4 Eridi karlı taglar zerre zerre
Deniz 'ummân olupdur 'ışk elinden
- 5 Koyup İbrâhîm Edhem tâc u tahtı
Yiri külhân olupdur 'ışk elinden
- 6 Zihî Mansûr ki ma'sûk yolında
Başı ber-dâr olupdur 'ışk elinden
- 7 Ne gördi Leylî'nün yüzinde Mecnûn
Ki ser-gerdân olupdur 'ışk elinden
- 8 Ne gördi Züleyhâ Yûsuf yüzinde
İşi efgân olupdur 'ışk elinden
- 9 Mahabbet derdine düşeli bülbül
Dili handân olupdur 'ışk elinden
- 10 Yûnus Emrem bu hasrete bu zâra
'Aceb mihmân olupdur 'ışk elinden

246

- 1 Zinhâr virmegil gönül dünyâ pâyna birgün
Dünyâya gönül viren düşe tayına birgün
- 2 Bu dünyâ bir evrendür âdemleri yuducı
Bize dahı gelüben yuda toyuna birgün

- 3 Görmez misin toprağı hâsları kuçmuş yatur
Bizi dahı anun tek ala koynına birgün
- 4 Ol kuşun kim yuvası toğan elinde ola
Ol anda kaçan tura gide yayına birgün
- 5 Miskîn bî-çâre Yûnus tutgıl eren etegin
Tâ seni Hakk'a ilte düşgil soyına birgün

247

- 1 Andan yigrek ne vardur kişi bile kendözin
Kendözin bilen kişi kamulardan ol güzün
- 2 Kişi gerek çok bile ol gerek öğüt ala
Menzile irsem diyen bilürsin hazin hazin
- 3 Bu yol yavlak uzakdur dünyâ ana duzakdur
Bu duzaga ugrayan komaya kılavuzın
- 4 Ben emîn olsam diyen yâ emînlik isteyen
Geçsün bu kâl ü kılden topraga ursun yüzün
- 5 Kim ere kullık ide ol 'azâbdan kurtıla
Mutlak ol yarlıganur kim görürse er yüzün
- 6 Yûnus bir haber virür işidenler şâd olur
Gence ugrasam diyen izlesün eren izin

248

- 1 Lâ-şerîkden okursın sonra şerîk katarsın
Bire iki dimegi kimden fetvâ dutarsın
- 2 Dîn ü îmân bünyâdı togrulıkla gerçeklik
Ol tamâm olmayıcak neyile dîn çatarsın
- 3 Çün Kur'ân gökden indi anı Allâh buyurdu
Andan haber virsene hâ kitâbdan ötersin
- 4 Okursın tasnîf kitâb niçe binâ vü i'râb
Havf ü recâ sende yok eyle ki bir Tatar'sın
- 5 'İlm okumak bilmeklik kendözini bilmekdür
Pes kendözün bilmezsen bir hayvândan betersin
- 6 'İlm okumak ma'nîsi 'ibret anlamagiçün
Çün 'ibretten degülsin görmedin taş atarsın
- 7 On iki bin hadîsi cem' eyledi Mustafâ
Anı işitdün meger şerh ile söz satarsın
- 8 Kılursın riya namâz yazugun çok hayrun az
Dinle neye varur söz Cehennem'de yatarsın
- 9 Halkı fetvâ virürsün yâ sen niçün dutmazsın
'İlmün var 'amelün yok hâ günâha batarsın
- 10 Sen fakîhsün ben fakîr sana tanumuz yokdur
İhlâsıla gelürsen bizden nesne ütersin
- 11 Bu düzilen tertîbi ayruksıdı mı dîrsin
Başaramazsın hâce endîşeden yitersin

- 12 Yûnus miskîn bu sözi ‘ışk ‘âleminde söyler
Dime bilmedin ana kendözünden katarsın

249

- 1 Hak bir gevher yaratdı kendünün kudretinden
Nazar kıldı gevhere eridi heybetinden
- 2 Yidi kat yir yaratdı ol gevherün nûrından
Yidi kat gök yaratdı ol gevherün bugundan
- 3 Yidi deniz yaratdı ol gevher tamlasından
Tagları muhkem kıldı ol deniz köpüğinden
- 4 Muhammed'i yaratdı mahlûkat şefkatinden
Hem ‘Alî'yi yaratdı mü'minlere fazlından
- 5 Gâyıb işin kim bilür meger Kur‘ân ‘ilminden
Yûnus içdi esridi ol gevher denizinden

250

- 1 Egriligün koyasın togrı yola gelesin
Kibr ü kîni çıkargıl erden nasîb alasin
- 2 Ne virsen elünile şol varur senünile
Ben disem inanmazsın varıcağaz göresin
- 3 Gönülde pas oturur anda seni yitürür
İçerü şâh oturur girimezsın göresin
- 4 On ikidür hücreyi yidi dervâzesi vardır
Anda iki dilber var bilmezsin ki sorasın
- 5 Var kardaşını öldür dahı ‘avretün boşa
Anana kâbin kıydur Hakk'ı ‘ıyân göresin
- 6 Bî-çâre miskîn Yûnus ‘ışkdan da‘vî kılursın
Dostdan haber gelicek yüz sürîyi varasın

251

- 1 Gelün bugün yanalum yarın yanmamagiçün
Ölelüm ölmeziken yine ölmemegiçün
- 2 Tartalum günâhumuz arturalum âhumuz
İdelüm hisâbumuz hisâb olmamagiçün
- 3 Erenlere gidelüm eteklerin turalum
Bugün eyle idelüm yolda kalmamagiçün
- 4 Bak göresin dünyeye geldüğünü bil neye
İş bu fânî dünyeye magrûr olmamagiçün
- 5 Yûnus yok dünyâ tadı çün kim fânîymiş adı
Muhammed zindân didi biz şâd olmamagiçün

252

- 1 ‘İşk ilinün haberin disem işide misin
Yoldaş olup bu yola sen bile gide misin

- 2 Ol ilün bâğı olur şerbeti agu olur
Kadeh dutmaz ol agu nûş idüp yuda mısın
- 3 Ol ilün zavadası cefâ duta gidesi
Şeker ayruga sunup sen agu tada mısın
- 4 Ol ilde ay-gün olmaz ay gedilüp tolunmaz
Tertûbler terk idüben şumâr unıda mısın
- 5 Senlik-benlik terk idüp yokluk evine gürüp
‘İşkdan içüp esriyüp varlık terk ide misin
- 6 İş bu tenün tertûbi od u toprak yil u su
Yûnus sen gör özünü suda toprakda mısın

253

- 1 Talayın ‘ışkun bahrine gavvâs olayın bir zamân
İsteyeyin dâyim seni seyyâh olayın bir zamân
- 2 Varayın her bir mahfile sırrum dimeyem her dile
Sırdan haber diyenlere mihmân olayın bir zamân
- 3 Yolunda Mansûr olayın Ene'l-Hak demin urayın
Asılup vaslun dârına ber-dâr olayın bir zamân
- 4 ‘İşkun odına yanayın derdün suyına kanayın
Gördüğüm seni sanayın hayrân olayın bir zamân
- 5 Akıdayım kanlu yaşum arturayım bagrum başın
Ta ki bulınca nakkâşum seyrân ideyin bir zamân
- 6 Leylî ile Mecnûn olup Ferhâd ile taşlar yonup
‘Abdû'r-rezzâk gibi yanup giryân olayın bir zamân
- 7 Benligüm benden koyayın senün kohunı duyayın
Bunca zamân ben kul iken sultân olayın bir zamân
- 8 Ol dost bana benden yakın hikmet bilen bulur Hakk'ın
Okuyup hikmet ‘ilmini Lokmân olayın bir zamân
- 9 Miskîn Yûnus aç gözünü Hazret'e urgıl yüzünü
Mürşid-i kâmil yolına kurbân olayın bir zamân

254

- 1 ‘Âşıklara ne diyem ‘ışk haberinden şîrîn
‘İşkıla dinleyene eydeyin birin birin
- 2 Hayf durur ‘ışksuzlara ‘ışkdan haber söylemek
Kim gerçek ‘âşıkısa ben râzum ana dirin
- 3 Evvel yir-gök yogıdı varıdı ‘ışk bünyâdı
‘İşk ezelden kadîmdür ‘ışk getürdi ne varın
- 4 Evvel ezel bezminde kim dost yüzün gördiye
Anun cânıdur ‘âşık sor andan ‘ışk haberin
- 5 ‘İşkî hîç bir nesneye mesel bağlasam olmaz
Dünyâ vü âhiretde ne dutsar ‘ışk yirin
- 6 Emânetdür sakıngıl ‘ışk haberini zinhâr
Oturup degme yirde söyleme ‘ışkun sözün

- 7 Cevherîler katında kâ'ide böyle durur
Kadrini bilmezlere göstermedi gevherin
- 8 Yûnus'un havsalası 'ışk tolmışdur sînesi
Derdin gizleyemedi gensüz söyler 'ışk dilin

255

- 1 Sen cânundan geçmedin cânân arzû kılursın
Bildin zünnâr kesmedin î mân arzû kılursın
- 2 Men 'arafe nefsehu dirsın illâ degülsin
Melâikden yukarı seyrân arzû kılursın
- 3 Tıfl-ı nev-reste gibi etegin at idinüp
Ele çevgân almadın meydân arzû kılursın
- 4 Bilimedün sen seni sadefde ne gevhersin
Mısır'da sultân iken Ken'ân arzû kılursın
- 5 Ol ezel 'âleminde ebedi gözlemedin
Per ü bâlün bitmedin cevân arzû kılursın
- 6 Yitmiş yidi perde var dostunı arzûlama
Yidisinden geçmedin yakîn arzû kılursın
- 7 Otuzı gözde durur otuzı gönüldedür
Onun dahı bilmedin görmek arzû kılursın
- 8 Sen bunda işe geldün uş yine varısarsın
Henüz sen kul olmadın sultân arzû kılursın
- 9 Yûnus düşdün bu derde Eyyûb'layın sabreyle
Derde katlanıamazsın dermân arzû kılursın

256

- 1 'İlmünde gark oluban ben beni bilimezin
Dilile söyleyüben sıfatun irimezin
- 2 Sıfatun gelmez dile kandalıgun kim bile
Sun'unı dimeklige ben lâıyk olamazın
- 3 Hem evvelsin hem âhir kamu yirlerde zâhir
Hiç makâm yokdur sensüz ben niçün göremezin
- 4 Görmedin delü oldum yanıldum günâh kıldum
Ussum 'aklüm aldurdum esridüm ayılmazın
- 5 Çünkü beni esritdün cân u gönül iletdün
Ayırma beni senden bulışdum yad olmazın
- 6 Bana cânı sen virdün 'Azrâîl'e bildürdün
Senden artuk kimseye emânet viremezsin
- 7 İy Yûnus'ı yaradan hicâb götür aradan
Sâdıkam yolunda ben yalan da'vî kılmazın

257

- 1 Bunca gönüller alan cihâna sultân mısın
Hükümün cânlar içinde cân içinde cân mısın

- 2 Nazarun bin cân alur derdün yürekte kalur
Gören kendüden varur 'âşıkı kıyan mısın
- 3 Uçan kuşlar uçunur esen yıl görse turur
Dîvler hükmüne girür Belkîs-Süleymân mısın
- 4 Yüzünden gün tutulur ay togmaya utanur
Gören heybete kalur Yûsuf-ı Ken'ân mısın
- 5 Ölü görse dirilür kalıbına cân gelür
Toprakdan âvâz gelür 'Îsâ bin Meryem misin
- 6 'İşkun dîne şûr eyler arslana zencîr eyler
Katu taşı mûm eyler Ferhâd-ı zamân mısın
- 7 'İşkun Hakk'a ırgürür cân gözi dîdâr görür
Görenler baş indürür İbrâhîm Edhem misin
- 8 Yüzün dîdâr nûndur saçun Mi'râc dünüdür
Gören cânın unıdır Fahr-ı 'âlem sen misin
- 9 Yûnus sevdüğün gözle Hak yolını key izle
Râzun gönülde gizle sen söze beyân mısın

258

- 1 Bu 'ömrüm yok yire harc itmişem ben
Cânımı gör ne oda atmışam ben
- 2 Kimesne kimseye itmemiş ola
Anı kim kendüme ben itmişem ben
- 3 'Amelüm rahtını dirdüm götürdüm
Kamu assum ziyâna satmışam ben
- 4 Cihânda bir sinuk saksıdan ötrü
Güherlerüm ziyâna satmışam ben
- 5 'Amelüm ne ki varsa hep riyâdur
'Acebdür ihlâsı unutmuşam ben
- 6 Giceye iresini kimse bilmez
Tûl-ı emel başın uzatmışam ben
- 7 Dükeli 'ömrini harcına sürdi
Ziyândan bellüdü ne ütmişem ben
- 8 Aguya bal diyü barmak uzatdum
Aşuma zehr-i kâtil katmışam ben
- 9 Bî-çâre Yûnus'un çokdur günâhı
Anun dergâhına yüz tutmuşam ben

259

- 1 Dost yüzini göricegez niçe karâr kılsun bu cân
Yagmâya virür ol demde yüz bin zâhid dîn ü î mân
- 2 Ta'na urman 'âşıklara her ne hâle dönerise
Fermân olımaz kendüye müşâhadeye gark olan
- 3 Cân u gönül fehm ü 'akıl 'ışk mevcine gark olıcak
Pes niçe ansun ol kişi yazug u müzd assı-ziyân

4 Cânında gözi yok kişi görmeyiser dost yüzini
Gözsüz niçe fehm eylesün ne renkdür işbu cihân

5 Yüz bin melik ü selâtûn dost yüzini göricegiz
Terk eyleye tahtını vü 'izzet ü leşker hânûmân

6 'Âşık niçe harâbîsa velâyeti arta durur
Anuniçün ki dâimâ vîrândadur genc-i nihân

7 'Ayne'l-yakîn gören kişi ırmaz gözin dost yüzinden
Niçe görebilsün anı bu sevüden taşra turan

8 Yûnus'a bu 'ışk kızgını komaz dilini tutmaga
'Âşıkla ma'sûk râzını dürtüst diyemeye lisân

260

1 Ol dürr-i yetîmem ki görmedi beni 'ummân
Bir katreyem illâ ki 'ummâna benem 'ummân

2 Gel mevc-i 'acâib gör deryâ-yı nihân gözle
Zî-bahr-i nihâyetsüz katrede olur pinhân

3 Dem urmazıdı Mansûr tevhîd-i Ene'l-Hak'dan
'İşk dârına dost zülfi asmışdı beni 'uryân

4 Bu 'âlem-i kesretde sen Yûsuf u ben Ya'kûb
Ol 'âlem-i vahdetde ne Yûsuf u ne Ken'ân

5 Bunda dimeden Mecnûn Leylâ adını Mevzûn
Ne Leylâ idüm anda ne Mecnûn-ı ser-gerdân

6 Yi-nûn-sîn ulaşmadın cân kuyuya düşmedin
'İşk dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan

7 Bu cismüm belâsıdur adum Yûnus olduğu
Zâtum sorar olursan sultâna benem sultân

261

1 Ol cân kaçan öliser sen ana cân olasın
Ölmiş gönül dirle anda ki sen olasın

2 Ölmeklik dirlik ola ölümsüz dirlik bula
Başlu gönül onula merhemi sen olasın

3 Sen oldugun gönüller her dem cânın yiniler
Bunlardur ölmeyenler hâkimi sen olasın

4 Sen oldugun makâmda ehl-i dâd olur anda
Güç olmaz ol dîvânda sultânı sen olasın

5 Cân bedenden uçacak mezilinden göçicek
Ol cihâna geçicek göze 'iyân olasın

6 Tozını yil almaya bir zerre ırlmaya
'Âşık cânı ölmeye ma'sûkı sen olasın

7 Yûnus sen 'âşıkısan 'ışka muvafıkısan
Korkma ulaşığısan ne olursan olasın

262

1 'Aceb oldu hâlüm bu 'ışk elinden
Göremezem yolum bu 'ışk elinden

2 Bu cümle 'âlemün tâcı iken uş
Ayaklarda gubâram 'ışk elinden

3 Garîb bülbülleyin zârî kıluram
Akar çeşmüm yaşı bu 'ışk elinden

4 Gazal yapraklayın benzüm sarardı
Kararuban düşdüm bu 'ışk elinden

5 Yarın mahşerde ben yırtam yakamı
Niçe feryâd idem bu 'ışk elinden

6 Tag u taşlar erür bu 'ışk elinden
Denizler cûşa geldi 'ışk elinden

7 Niçe bin enbiyâ 'ışka giriftâr
Yir ü gök toptolu bu 'ışk elinden

8 Çağurup eydeler gel güç görenler
Benüm çilem nedür bu 'ışk elinden

9 N'idirem ben yarün vaslından ayruk
Büküldi kad-bâlâm bu 'ışk elinden

10 Yûnus sen Tapdug'una kıl du'âyı
İçersün zehr-i kâtil 'ışk elinden

263

1 Gönül usanmadun sen bu seferden
Çalab'um saklasun seni hatardan

2 Kişi kim kişinün kahrın çekince
Gidüp görünmemek yigdür nazardan

3 Togaldan bagrumı togradı gurbet
Sızar tamar ciger kanı tamardan

4 Vatan oldu diken gurbet gülîstân
Agu içmek yig oldu ney-şekerden

5 Güher didükleri 'ilm-i hünerdür
Hüner-mende hüner yigdür güherden

6 Yûnus göğüs açup dosta giderken
Çalab'um saklasun seni hatardan

264

1 Dîn ü millet kodurdı ol benüm gönlüm alan
Anı gören kişiye ne gönül kalur ne cân

2 Tuymayanlar hâlûmi dînin kodı dir bana
Neyile dîn beslesin cânıuz gönülsüz kalan

- 3 Sûretümde varlığum cânıla gönülidi
Kodurdu kamusını bana 'ışk bağışlayan
- 4 'İşkun serhengi beni komaz hiç bir nesneye
Ne İslâm'da ne dînde anılmaz küfr ü imân
- 5 Şart u farz olmaz anda cânı 'ışkda kalanda
Cevâb sözi dil söyler niçe bilsün bu lisân
- 6 'İşka mesel bağlanmaz 'ışk işi hisâb olmaz
Dostlık ticâretinde anılmaz assı-ziyân
- 7 Beni benlikden kodı varlık defterin yudı
Havf u recâ göstermez hayr u şer elden koyan
- 8 Elden iş bıraktırdı niteliksüz bakdurdı
Bizüm ahvâlümüzde anılmaz nâmla nişân
- 9 Sorman Yûnus'dan haber dost kandası anda var
Yüz bin gevherden fârig 'ışk denizine talan

265

- 1 Erenlere muhib iken yâ münkir olduğun neden
Key sakingil datlu cânun okları çıkmadın yaydan
- 2 Kahır erenler atıdur gayret dahı hil'atıdur
Erenler yayı katıdur okları geçer kayadan
- 3 Bize muhib olanları Hak'dan dilerüz anları
Dönüp münkir olanları tüz çıkarurlar aradan
- 4 Bunda el-ayak öpilür görenün cânı kapılır
Garîb müsâfir yapılır zavve vü mescid-hânedan
- 5 Agu içerse nûş olsun süci içerse hoş olsun
Yûnus ile yoldaş olsun gelsün Allâh'ına giden

266

- 1 Ol dost bize gelmezise ben dostı girü varayın
Çeküben cevri ü cefâyı dostumun yüzün göreyin
- 2 Ser-mâyemüz bir cânıdı anı dahı aldı bu 'ışk
Ne ser-mâyeye var ne dükkân bâzâra neye varayın
- 3 Kurulmuş dükkân u bâzâr dost içine girmiş gezer
Günâhum çok gönlüm sizler ben dostı çok yalvarayın
- 4 Gönlüm eydür dost benümdür gözüm eydür dost benümdür
Gönlüm eydür göze sabr it bir dem haberin vireyin
- 5 Hak nazar kıldığı cânâ bir göz ile bakmak gerek
Ana ki Hak nazar kıldı ben anı niçe yireyin
- 6 Tapduk eydür bu Yûnus'a bu 'ışk Hakk'a irse gerek
Kamulardan ol yücedür ben ana niçe ireyin

267

- 1 İy gönül bir dem bir vakit dünyâdan usanmaz mısın
Bunca fâsid işlerle yüzünden utanmaz mısın

- 2 Sen seni hoş tutgıl arı istigfâr eyle yârı
Îmân bilüne bağlanup dîn tonın tonanmaz mısın
- 3 İy metâ'ın kalba satan güherine pûllar katan
Assıyı ziyâna satan assıya uzanmaz mısın
- 4 Gayret içinde mübtelâ günâhlara içinde kodı
Dîn yolında gönül sayrı ciddile tayanmaz mısın
- 5 Ölmez vuslat meyın içen ma'siyet denizin geçen
Meyhânedan 'azim idüp mescidlere kanmaz mısın
- 6 Yiri göği seyrân kılan 'Arş u Kürsi cevân uran
Yûnus katında iy gönül bir dem eglemez misin

268

- 1 Şöyle hayrân eyle beni 'ışkun odına yanayın
Her kancaru bakarısam gördüğüm seni sanayın
- 2 Beni okıdı sultânım uş gönüldi gider cânım
Elden bıraktı benliği bunda niçe egleneyin
- 3 Senün kokun tıydı cânım terkin urdum bu cihânun
'Aceb kanda dur mekânun ya ben kanda isteyeyin
- 4 Dört mezhebün 'âşıkıyam yidi mezheb geçdi cânım
Kogıl beni söyletmeğil bu yollarda uyanayın
- 5 Yidi Tamu didükleri katlanmaya bir âhuma
Sekiz uçmak eglemeye bunda niye egleneyin
- 6 Sekiz Uçmak 'arz olursa yitmiş bin Hûrî gelürse
Aldanmaya bu cânımı bunda nite aldanayın
- 7 Dilde söylenür haberün hergiz bulunmaz eserün
Götür yüzünden perdeyi didâruna göyüneyin
- 8 'İlm-i hikmet okıyanlar 'ışkdan fakîr durur bunlar
Mansûr oldum asun beni hep dillerde söyleneyin
- 9 Yûnus dimedi bu sözi cânâ toldı dost âvâzı
Kördür münâfıkun gözi ya ben niçe göstereyin

269

- 1 İlâhî bir 'ışk vir bana ben benliğüm bilmeyeyin
Yavu kılayın ben beni isteyüben bulmayayın
- 2 Şöyle hayrân eyle beni bilmeyeyin dün ü günü
İsteyeyin dâim seni ayruk nakşa kalmayayın
- 3 Al gider benden benliği toldur içüme senliği
Bundayiken öldür beni varup anda ölmeyeyin
- 4 Söylerisem gelmez dile kim söge bana kim güle
Bâri yanayın derdile hâlüm dile gelmeyeyin
- 5 Uş yürüyem yana yana cigerüm gark oldu kana
'İşkun bir ok urdı cânâ niçe zârı kılmayayın
- 6 Ko ben yanayın tüteyin dost bahçesinde yiteyin
Bir gül olayın biteyin açılıban solmayayın

- 7 Mansûr'layın dâra beni şöyle 'ıyân göster seni
Kurbân kılaysın bu cânı 'ışka münkir olmayayın
- 8 'İşkdur bu derdün dermânı 'ışk yolına virdüm cânı
Miskîn Yûnus dir yâ Ganî bir dem 'ışksuz kalmayayın

270

- 1 Taşdun yine deli gönül sular gibi çağlar mısın
Akdun yine kanlu yaşum yollarımı bağlar mısın
- 2 N'idem elüm irmez yâre bulunmaz derdüme çâre
Oldum ilümden âvâre beni bunda egler misin
- 3 Yavu kıldım ben yoldaşı onulmaz bagrumun başı
Gözlerümün kanlu yaşı ırmag olup çağlar mısın
- 4 Ben toprak oldum yoluna sen aşuru gözedürsin
Şu karşıma göğüs gerüp taş bağırılı taglar mısın
- 5 Harâmî gibi yoluma arkırı inen karlu tag
Ben yârümden ayrı düşdüm sen yolunu bağlar mısın
- 6 Karlu tagların başında salkım salkım olan bulut
Saçun çözüp benim için yaşın yaşın aglar mısın
- 7 Esridi Yûnus'un cânı yoldayım illerüm kanı
Yûnus düşde gördi seni sayru mısın saglar mısın

271

- 1 Cânlar cânını buldum bu cânım yagmâ olsun
Assı ziyândan geçdüm dükkânım yagmâ olsun
- 2 Ben benliğümden geçdüm gözüm hicâbın açdum
Dost vaslına ulaşdum gümânım yagmâ olsun
- 3 Benden benliğüm gitdi hep mülkümi dost tutdı
Lâ-mekân kavmi oldum mekânım yagmâ olsun
- 4 İkilikden usandum 'ışk tonını tonandum
Derdi hânına kandum dermânım yagmâ olsun
- 5 Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Vîrân gönül nûr toldı cihânım yagmâ olsun
- 6 Geçdüm bitmez sığınçdan usandum yaz u kışdan
Bostânlar başın buldum bostânım yagmâ olsun
- 7 Ta'allukdan üzüşdüm ol dostdan yana uçdum
'İşk dîvânına düşdüm dîvânım yagmâ olsun
- 8 Yûnus ne hoş dimişsin bal u şeker yimişsin
Ballar balını buldum kovanım yagmâ olsun

272

- 1 Anup kıyâmet gününü ağlaşalum ol gün için
Ol gün melâmet günüdür ağlaşalum ol gün için
- 2 Ol günde yirler yarıla cümle ölenler dirile
Cümle günâhlar sonla ağlaşalum ol gün için

- 3 Ol günde gök çatlayısar insân niçe katlanısar
Ol günde kim korkmayısar ağlaşalum ol gün için
- 4 Âh ol günün korkuları koca kılır ma'sûmları
Niçe olur mücrimleri ağlaşalum ol gün için
- 5 Ol gün katı efgân ola irkek dişi 'uryân ola
Cümle ciger biryân ola ağlaşalum ol gün için
- 6 İy Yûnus Emre gir yola hâl bilmez kardaş ne ola
Meger dermân Hak'dan ola ağlaşalum ol gün için

273

- 1 Sübhân bizi uyarısar niçe zamân yatmış iken
Cânlar teni isteyiser terk idüben gitmiş iken
- 2 Gör Hâlik'ün 'inâyetin deryâ-yı bî-nihâyetin
Bize dîdâr gösteriser bunca günâh itmiş iken
- 3 Hakk'un 'inâyeti çokdur irer kullarına dâim
Allah Halîl'i sakladı Nemrûd oda atmış iken
- 4 'İnâyeti kime irse ol kul iken sultân olur
İşitmedün mi Yûsuf'ı bâzîrgâna satmış iken
- 5 'İşkıla gelsen yola Yûnus'layın olsan n'ola
Tâ'atini terk itmedi balık anı yutmuş iken
- 6 'Ahdüni eylegil vefâ gönlünü eylegil safâ
Kanı Muhammed Mustafâ 'Arş'a Mi'râc itmiş iken
- 7 Kan'enbiyâ vü evliyâ geldi geçdi cümle velf
Kanı Dâvud u Süleymân Kâf'dan Kâf'a dutmuş iken
- 8 Ne kadar çok ise mâlun ecel sana sunar elin
Ne assı eyledi Kârûn bu dünyâya batmış iken
- 9 Kulak urgıl benden yana haberüm var diyem sana
La'net kıldı 'Azâzîl'i 'Arş'da mekân tutmuş iken
- 10 Dostdan belâ gelicegiz Eyyûb'layın sabreylegil
Niçe sıhât buldı teni bunca belâ çekmiş iken
- 11 Anıcağuz şol bir günü ditrer mi Yûnus'un cânı
İmân-Kur'ân yoldaş ile son menzile yitmiş iken

274

- 1 Hey yârânlar hey kardaşlar nice'deyin n'ideyin ben
Sen benim kulum degülsin dir olursa n'ideyin ben
- 2 Zelîl magbûn kala başum anda hîç dinmeye yaşum
Mahşer günü içüm taşum nâr olursa n'ideyin ben
- 3 Suç anıcak göyner özüm kan yaşıla tolar gözüm
Yarın Hak katında yüzüm kar'olursa n'ideyin ben
- 4 Fesâdıla tolu içüm hey hoca bağışla suçum
Key Cehennem benim için yir olursa n'ideyin ben
- 5 Ben fesâd içinde kaldum Yûnus eydür artıdı derdüm
Sine varıcağız kabrüm dar olursa n'ideyin ben

275

- 1 Yokdur bende ‘amel tâ‘at ben n’ideyüm n’eyleyeyin
Kopıcak rûz-ı kıyâmet ben n’ideyüm n’eyleyeyin
- 2 Dost bana su‘âl idicek ‘aklum başumdan gidicek
Hicâb derdi gark idicek ben n’ideyin n’eyleyeyin
- 3 Helâlîne ola hisâb harâmına ola ‘azâb
‘İşyânıla yüzüm kara ben n’ideyin n’eyleyeyin
- 4 Yitmiş bin zebânî yide tamu‘yı haşrda ilede
Mücrimlere heybet ide ben n’ideyin n’eyleyeyin
- 5 Bir kez Cehennem silkine ‘asîlere ide kîne
Yâ Rab iricek ol güne ben n’ideyin n’eyleyeyin
- 6 ‘Âşıklar maksûda ire ‘arifler dost yüzün göre
Şöyle mücrim yüzi kara ben n’ideyin n’eyleyeyin
- 7 Yûnus Emrem derdün katı hayra geçmez bir tâ‘atı
Olmazsa Hak ‘inâyeti ben n’ideyin n’eyleyeyin

276

- 1 İy benüm ‘ömrüm kuşu kanda varasın birgün
Ecel avlayup yudar ele giresin birgün
- 2 Gelüp göğsüne kona dutuşup cânun yana
Bir kadeh şerbet suna içüp kanasın birgün
- 3 Görmege gelenleri hâturun soranları
Sevgili yârânları görmez olasın birgün
- 4 Yârânların geeler seni ta‘cilleyeler
Soyalar tonlarını ‘uryân olasın birgün
- 5 Binüp ağaç atuna yanulup Hızr’a tana
Şol kara yir altına gire yatasın birgün
- 6 Tap tûmâr eyle tene yarak eyle bu câna
Şol yılana çıyana nasîb olasın birgün
- 7 Mûnker ü Nekir gele hâllerün düşvâr ola
Dilünce su‘âl sora cevâb viresün birgün
- 8 Yûnus Emrem n’idesin kaçup kanda gidesin
Erenler sohbetine gelmez olasın birgün

277

- 1 ‘Aceb şu yirde var m’ola şöyle garîb bencileyin
Bagrı başlu gözi yaşlu şöyle garîb bencileyin
- 2 Gezdüm Urum’ıla Şam’ı yukarı illeri kamu
Çok istedüm bulımadum şöyle garîb bencileyin
- 3 Kimseler garîb olmasın hasret odına yanmasun
Hocam kimseler olmasun şöyle garîb bencileyin
- 4 Söyler dilüm aglar gözüm garîblere göynür özüm
Meger ki gökde yılduzum şöyle garîb bencileyin

- 5 Niçe bu derdile yanam ecel ire birgün ölem
Meger ki sinümde bulam şöyle garîb bencileyin
- 6 Bir garîb ölmüş diyeler üç günden sonra tuylar
Sovuk suyla yuyalar şöyle garîb bencileyin
- 7 Hey Emrem Yûnus bî-çâre bulunmaz derdüne çâre
Var imdi gez şârdan şâra şöyle garîb bencileyin

278

- 1 Kanda bulam isteyüben iy gönül seni kandasın
Kanda vîrâne varısa va’llâhi gönül andasın
- 2 iy gönül sana uyaldan kalmadı yüzümün suyu
Rahmet gele ta ki sana kandayısın dîvândasın
- 3 Bir lahza olursın rûşen bir dem yürürsün perîşân
‘Âlemlere nâm u nişân derde esîr dermândesin
- 4 Bir dem ‘âbid bir dem zâhid bir dem ‘âsî bir idem mutî
Bir dem gelür ki iy gönül ne dînde ne îmândasın
- 5 ‘İşk başumdan açıcaguz mevc uruban taşıcaguz
Bir (dem) gelür ki iy gönül mescidile Kur’ân’ dasın
- 6 Kayseri Tebriz ü Sivas Nahcuvan u Maraş Şîrâz
Gönül sana Bagdâd yakın ‘âlemlerde dîvândasın
- 7 Yûnus imdi tapdur hemin akıtma gözünün nemin
Eger bugün eger yarın çün Hakk’içün kurbândasın

279

- 1 Eger ‘ışkı seversen cân olasın
Gönüller tahtına sultân olasın
- 2 Seversen dünyeyi mihnet bulasın
Niçe bir eskiye hasretlenesin
- 3 Cihân köhne-sarâyıdır sen begisin
Niçe bir eskiye hasretlenesin
- 4 Agudur bal degül dünyâ murâdı
Niçe bir aguya parmak banasın
- 5 Kanadsuz kuşlayın kaldun yabanda
Kandadı kuşlara kanda iresin
- 6 Diken olma gül ol eren yolında
Diken olurısan oda yanasın
- 7 Niyâz için buyurdı Hak namâzı
Niyâzdan vay sana gâfil olasın
- 8 Sana erden ‘asâ gerek bu yolda
Tayanursan ‘asâya tayanasın
- 9 Erenler nefesin ‘asâ idin sen
Eger nefsüne uyarsan fenâsın
- 10 ‘İbâdetler başıdır terk-i dünyâ
Eger mü’minsen ana inanasın

11 Atan anan hak'ı yitürdünise
Yeşil tonlar geyesin tonanasın

12 Eger konşı hak'ı boynundayısa
Cehennem'de yarın bâkî kalasın

13 Yûnus bu sözleri erenden aldı
Sana dahı gereğise alasın

14 Gönüle gireni gönendi dirler
Gönüle sen de gir kim gönenesin

280

1 İy dost seni sevelden 'aklun gitdi kaldum ben
Bınarları terk idüp denizlere taldum ben

2 Bir zerre 'ışkun odı kaynadur denizleri
Düşdüm 'ışkun odına tutuşuban yandum ben

3 Ol cânda ki 'ışk ola anda gussa olmaya
Bu 'ışk bana gelelden gussam gitdi güldüm ben

4 Bülbül de 'âşık olmuş kızıl gülün yüzine
Gördüm erenler yüzün hezâr destân oldum ben

5 Bu 'ışkı bana virdün ben n'iderem kendözüm
İçüm taşum nûr doldı dosta 'âşık oldum ben

6 Sımasan bûtın nefsün 'abes kamu tâ'atün
Anı sıмага çâre hele şimdi buldum ben

7 Dünyâ cefâsın almak sonucu vefâyımış
Cefâyı virübenin seni satın aldum ben

8 Bir kurı agacıdum yol üzre düşmüşidüm
Bir bana nazar kıldı tâze cüvân oldum ben

9 Yûnus sen 'âşıkısan adunı miskîn kogıl
Cümlesinden ihtiyâr miskînlıkde buldum ben

281

1 Ol vaktin bir olasın ayrılıktan kalasın
Cânsuz gel bu kapuya bâkî dirlik bulasın

2 Cân tuta gelürisen cânum vardur dirisen
Cân şumâr iderisen küllî sagıncılasın

3 Bunda ne sağınç şumâr yâ bunda kim kalur var
Çün böyle düşdi sefer gerek yolda olasın

4 Derdile gelmeyince dermâna irmeyesin
Bir cân yolda korısan yüz bin cânı bulasın

5 Kalma fânî sağınca kasd eyle bâkî gence
Yüz bin cihânda bâtın hazînesin bulasın

6 Dadarsan 'ışk dadından geçesin zâhir dînden
Ayrılıgun odından ol vakit kurtulasın

7 Yavı vargıl bu yolda her bir dürlü menzilde
Cümle söylenen dilde gerek unıdulasın

8 İy Yûnus kanı 'aklun gensüzün söyler dilün
Pâyânı yok bu yolun sen kanda tolanasın

282

1 İlâhî derdümün dermânı sensin
Günâhkâr kulların gufrânı sensin

2 Senün emrün ile döner felekler
Hem ayun güneşün devrânı sensin

3 Halîl'ün hullesi Ya'kûb'un âhı
Yûsuf'un bend ile-zindânı sensin

4 Mûsâ'nun münâcâtı Tûr Tagı'nda
'İsâ'nun göklerde seyrânı sensin

5 Gözümün nûrı vü gevdem hayâtı
Gönüller tahtının sultânı sensin

6 Yûnus Emrem sebakı senden okur
Elinde defteri dîvânı sensin

283

1 İy gönlümün eglencesi eyit bana n'eyleyeyin
'İşkundan oldum âvâre derdüm kime söyleyeyin

2 Mülk-i fenâdan geçeyin ol dost iline uçayın
Talayın 'ışk 'ummânına denizlerin kaynadayın

3 'İşkun od urdı cânuma gelsün 'âşıklar yanuma
Dökeyin 'ışkun hânını 'âşıkları toylayayın

4 Çü girdüm 'ışkun bâğına bakdum soluma saguma
Dürlü yemişlerün yiyüp güllerini yıylayayın

5 Dün-gün kılayın âh u zâr 'âşık olayın il ü şâr
Dökeyin kanlu yaşumı zârlıklar eyleyeyin

6 'Âşık olayın şol güle tolsun cihâna gulgule
Hezâr destân olubanı dost bâğını yaylayayın

7 Miskîn Yûnus 'âşıklarun dirliğini dirilmedün
Bâri gücüm yitdüğince soylarını soylayayın

284

1 Ayurma beni senden yaradan
Düşüp ölürüm ben bu yaradan

2 Öldüğüm için gussa mı yirem
Ala cânımı yine yaradan

3 Öldi diyeler kaydum yiyeler
Bir kuş oluban çıkam aradan

4 Aglama direm şol gözlerüme
Kan yaş akıdur ag u karadan

5 Yirler mi kodum göl eylemedük
Siller akıtdum her bir dereden

- 6 Ben bir kulıdum sen sultânıdun
Düşdüm araya bilmem nereden
- 7 Varam kul olam şeyh işigine
‘Abâ dikinem yüz bin pâreden
- 8 Emrem Yûnus'un murâdı budur
İre yârine çıka aradan

285

- 1 İy yârânlar iy kardaşlar korkaram ben ölem diyü
Öldüğümü kayurmazam itdüğümü bulam diyü
- 2 Bir gün görünür gözüme ‘aybum urulur yüzüme
Endişeden del'olmuşam n'idem ben ne kılam diyü
- 3 Eger gerçek kulımışsam ana kullık kılayıdum
Aglayadum bu dünyede yarın anda gülem diyü
- 4 Hemin geldüm bu dünyâya nefsüme kullık itmege
Eyü ‘amel işlemedüm ‘azâbdan kurtulam diyü
- 5 İy bî-çâre miskîn Yûnus günâhun çok neyleyesin
Sığındum ol Allâh'uma didi hem ‘afv kılam diyü

286

- 1 Dost gönlümü yağmâlâdı n'olsa gerek şimden girü
Derdi bıraktı cânımı yansa gerek şimden girü
- 2 Dördünile cânım yanar ‘ömür geçer devrân döner
Gün geldükçe benzün solar solsa gerek şimden girü
- 3 Bu ne ‘acâyib ser-güzeş çıkardı bagrumuzda baş
Gözlerümden kanıla yaş aksa gerek şimden girü
- 4 Evliyâdur Hakk'un sırrı alınındaki Allah nûrı
Anı seven âh u zârı kılrsa gerek şimden girü
- 5 Sen hocasın ben bir kulam ebedî kullukda kalam
Bu sözümi cümle ‘âlem bilse gerek şimden girü
- 6 Fenâ sarâyından göçüp bekâ sarâyına geçüp
‘İşkun şarâbından içüp kansa gerek şimden girü
- 7 Görün ki Yûnus n'itdi varuban hazrete gitdi
Katredür ‘ummâna yitdi tolsa gerek şimden girü

287

- 1 Mansûr-vâr oldum bugün ber-dâr iden gelsün berü
İnni ene'l-lâh okudum inkâr iden gelsün berü
- 2 Kul küllün min İndi'l-lâh ansuz degülem v'allah
Ben Hak'ıla Hak olmuşam agyâr iden gelsün berü
- 3 Levh ü kalemde yazılan tertîb-i tevhîd okuram
‘İlm-i ledün seyr ü sülûk güftâr iden gelsün berü
- 4 Bir Tanrı'nun Peygamber'i ben andan aldum haberi
Bir Tanrı vü Peygamber'e ikrâr iden gelsün berü

- 5 Men ‘arefe nefsehu fekad ‘arefe Rabbehu
Bildüm bunı buldum anı inkâr iden gelsün benü
- 6 Münkir-münâfıklar beni öldürelüm dirlerimiş
Beni yaradan öldürür yok-var iden gelsün berü
- 7 Gelsün beni ol öldüren külümi göge savuran
Ben Küntü kenz'em mahfi'yem izhâr iden gelsün berü
- 8 Gâzî benem şehîd benem ölügen öldüren benem
irte gice ol dostıla bâzâr iden gelsün berü
- 9 Cümle cihân Gufrân'idur kamu ‘âlem hayrânıdur
Yûnus anun hayrânıdur tekrâr iden gelsün berü

288

- 1 İy bizümle yâr olup dosta giden gelsün berü
Yok eyleyüp kendözin cân terk iden gelsün berü
- 2 Terk idelüm kâl ü kıylı isteyelüm togrı yolu
Hem bulalum gevher kânın cevher alan gelsün berü
- 3 Gevher bu cân maksûdudur cân maksûdun Mansûr'idur
Maksûd için Mansûr'layın ber-dâr olan gelsün berü
- 4 İrmek dilersen maksûda çok hizmet eyle her işde
Sen senligünden usan nûr-ı dîdâr olan gelsün berü
- 5 Pinhân idenler kendözin anlar görürler Hak yüzün
Görmek dilersen Hak yüzün ikrâr iden gelsün berü
- 6 Yûnus gel anlat hâlünü bildür nedür ahvâlünü
Derde bıraktı cânını dermân iden gelsün berü

289

- 1 Benem zârî kılan şol yâre karşı
Gönül den cân viren dildâre karşı
- 2 Giceler subha dek hayrân u mestem
Oluban muntazır dîdâre karşı
- 3 Seher-gâhın turup zârî kıluram
Sanasın bülbülem gül-zâre karşı
- 4 Alaldan cânımı ‘ışk-ı İlâhî
Benem Mecnûn gibi âvâre karşı
- 5 Cemâlün şem‘ine pervâne gibi
Yakaram per ü bâli nâra karşı
- 6 Anun ‘ışkı şarâbın nûş idelden
İrişür yüregüme yâre karşı
- 7 Bugün Mansûr benem ‘ışkun yolında
Yüriyüp çarh uram şol dâre karşı
- 8 Bî-çâre bülbülem dost bahçesinde
Varam virem haber şol yâre karşı
- 9 ‘Âşık Yûnus bugün gurbetde kaldı
Ki ‘ışkı söyledür dildâre karşı

290

- 1 Severem beni seni cândan içerü
Yolum ötmez bu erkândan içerü
- 2 Nere varurısam gönlüm tolusın
Seni kanda koyam bundan içerü
- 3 Beni sorman bana bende degülem
Sûretüm boş gezer tondan içerü
- 4 Beni benden alana irmez elüm
Kadem kim basa sultândan içerü
- 5 Tecellîden nasîb irdi kimine
Kiminün maksûdı bundan içerü
- 6 Kime dokundısa ol dost nazarı
Anun şu'lesi var günden içerü
- 7 Senün 'ışkun beni bende alıpdur
Ne şîrîn derd bu dermândan içerü
- 8 Şerî'at-Tarîkat yoldur varana
Hakîkat-Ma'rîfet andan içerü
- 9 Süleymân kuş dili bilür didiler
Süleymân var Süleymân'dan içerü
- 10 Sülûk seyir iden 'ışkun erine
Niçe mezheb olur dînden içerü
- 11 Dînin terk idenün küfürdür işi
Bu ne küfürdür îmândan içerü
- 12 O bir dilber durur hîç yok nişânı
Nişân olur mı nişândan içerü
- 13 Meger Yûnus gözi tuş oldu dosta
Ki kaldı kapuda andan içerü

291

- 1 Düşd'ögüme hubbül'-vatan gidem hey dost diyü diyü
Anda varan kalur hemân kalam hey dost diyü diyü
- 2 Gele şol 'Azrâîl duta assı kılmaz ana ata
Binem şol ağaçdan ata gidem hey dost diyü diyü
- 3 Halvetlerde meşgûl olam dâim açılâmla gül olam
Dost bâğında bûlbûl olam ötem hey dost diyü diyü
- 4 Şol bir biş-on arşın bizi kefen ideler egnüme
Dikem şol dünya tonların geyem hey dost diyü diyü
- 5 Mecnûn oluban yürüyem yüce tagları büriyem
Mûm olubanı eriyem yanam hey dost diyü diyü
- 6 Günler geçe yıl çevrile üstüme sinlem obrnla
Ten çürîye toprak ola tozam hey dost diyü diyü
- 7 Yûnus Emre var yolına münkirler girmez yolına
Bahrî olup dost göline talam hey dost diyü diyü

292

- 1 Hak'dan gelen şerbeti içdük el-hamdüli'llâh
Şol kudret denizini geçdük el-hamdüli'llâh
- 2 Şol karşuğı tagları mîşeleri bağları
Sağlık safâlık ile aşduk el-hamdüli'llâh
- 3 Kunıydık yaş olduk ayakıduk baş olduk
Kanatlanduk kuş olduk uçduk el-hamdüli'llâh
- 4 Vardugumuz illere şol safâ gönüllere
Baba Tapduk ma'nîsin saçduk el-hamdüli'llâh
- 5 Beri gel barışalum yadısan bilişelüm
Atumuz eyerlendi eşdük el-hamdüli'llâh
- 6 İndük Rûm'ı kışladuk çok hayr u şer işledük
Uş bahâr geldi girü göçdük el-hamdüli'llâh
- 7 Dirildük bınar olduk ırkıldük ırmag olduk
Akduk denize tolduk taşduk el-hamdüli'llâh
- 8 Tapdug'un tapusunda kul olduk kapusunda
Yûnus miskîn çiğdük bişdük el-hamdüli'llâh

293

- 1 Zinhâr gönül evinde tutma yavuz endîşe
Biregüyçün kuyı kazan 'âkıbet kendü düşe
- 2 Nefsün begenmeyi ayrıklara sanmagıl
Ayrıklara sanursan bilgil kim işün şaşa
- 3 Kendüye yaramazı biregüye sanan ol
Adı müsülmân anun kendü benzer keşîşe
- 4 Komadugun nesneyi sunuban götürmegil
Komadugun götürmek düşüre yatlu işe
- 5 Bu dünyede üç kişi Hak dîdârın görmeye
Bir dikçi bir kovcu biri gammâzdur beşe
- 6 Yûnus bu nasîhatı tutan yatlu olmaya
Bir niçe öğüt durur dinlesen başdan başa

294

- 1 Hoşdur eger yürürisem 'ışk odına yana yana
Pes yanmadın nite olam çün 'ışk odı düşdi cânâ
- 2 Cânum 'ışkun külhânıdır tartınmadın ur odını
Kamış suyu şeker olur od bıragıcak külhâna
- 3 Her nesne ki çig olıcak od olmayınca bişmez ol
Benüm dirligüm çiğidi 'ışk odı oldu bahâne
- 4 Bu işler tamâm olıcak halvet olur ma'sûkıla
Ma'sûk yüzün gören kişi gerek yana vü dükene
- 5 Devlet durur ol kişiye yanarısı 'ışk odına
Acı tütünü çıkıcak aydın olısar bu hâne
- 6 Ol dostıla bâzârumuz fûlân vaktan berü degül
Severidük ma'sûkayı henüz gelmedin cihâna

- 7 Râzîyam ol oda ben günde bin kez yanarısam
Gör niçe cân fidâ kılur şem'i öninde pervâne
- 8 'İşka neçe yanarısam dahı şîrîn gelür bana
Cânum fidî olsun beni bu 'ışk odına atana
- 9 'İşk sultânı Tapduk durur Yûnus gedâ bu kapuda
Gedâlara lutf eylemek hem kâ'idedür sultâna

295

- 1 Vücûd bir binâ durur sırr-ı hikmet içinde
Gönül bir bünyâd durur nakd ol bünyâd içinde
- 2 Gönül sultân hâkim cân cümle iş ana kurbân
Dil dahı bir tercemân yürür kudret içinde
- 3 Gönül oturur tahta hükm ider Kâf'dan Kâfa
Nefis durmuş irakda meyli 'işret içinde
- 4 Ol nefis kim câna uyar ma'nîden sanma duyar
Her dem ana uymayan bil 'inâyet içinde
- 5 Evvel kapu şerî'at geçse andan tarîkat
Gönül evi ma'rifet 'ışk hakîkat içinde
- 6 Şerî'at şîrîn olur işidene hoş gelür
Ne kim dilerse kılur ol şerî'at içinde
- 7 Tarîkat cân yoldaşı cân ile olur işi
Tarîka giren kişi dün-gün 'ibret içinde
- 8 Ma'rifet gönül ile dün ü gün zârıyla
Söylesem gelmez dile sırr-ı sıfat içinde
- 9 Hakîkat 'ışkdur 'ıyân görsün ol şebih beyân
Hakîkat domın geyen ağır hil'at içinde
- 10 Şerî'at sûret evi tâ'ate girer kavî
'Âleme çıkdı çavı 'ubûdiyyet içinde
- 11 Tarîkat câna gelür tâ'atına cân kılur
Girmeyen ziyân kılur iş bu devlet içinde
- 12 Hakîkate irenler hakîkati bulanlar
Ne bahtlıdur cânları hep mahabbet içinde
- 13 Her kim şerî'at bile hem okıya hem kıla
Ol gerek kim er ola dün-gün tâ'at içinde
- 14 Ger tâ'at kılmazısa üstâda varmazısa
Şer'iden olmazısa adı la'net içinde
- 15 Şerî'at ana eydür ana 'abes ol addur
Anun makâmı oddur şol âhiret içinde
- 16 Her kim tarîka gire gerek mâl terkin ura
Yola togrı cân vire bu tarîkat içinde
- 17 Ger togrı turmazısa mâl terkin urmazısa
Yola cân virmezise tuymaz sohbet içinde
- 18 Tarîkat anun degül ol kılmış yolın melûl
Hak kılmaz anı kabûl bulmaz rahmet içinde

- 19 Ger bahrî olmazısa denize dalmazısa
Seyrânun bilmezise yokdur kıymet içinde
- 20 Ma'rifet gönül şehri makâmun bulur fakrı
Bahrî gerekdür bahrî bu ma'rifet içinde
- 21 Ma'rifet andan irak anun degüldür durak
İşi olsa da yavlak anun bu ad içinde
- 22 Her kim hakîkat süre kahrı lutfı bir göre
İş aç togrı dura bu hakîkat içinde
- 23 Ger togrı turmazısa yolına irmezise
Kahrı hoş görmezise adı yok ad içinde
- 24 Anun degül hakîkat ol devlet ol nasîhat
Evvel âhir 'âkıbet bulınca mât içinde
- 25 Bu dört menzildür utan ledün makâmun tutan
Oldur menzile yiten tamâm murâd içinde
- 26 Ol menzile yitenün dört nişânı var anun
Ol nişânı kılanun yiri rahmet içinde
- 27 Sûretün halka düze Hakk'un yolında ize
Çıka seyir eyleye ol semâvât içinde
- 28 Tevekkül işi ola kanâ'at aşî ola
'Înâyet başî ola nûr-ı rahmet içinde
- 29 Kıyl u kâle mecâl yok ol hâldür ana kâl yok
Hergiz ana ecel yok ezel-ebed içinde
- 30 İşdür bunca âvâzlar didüğüm ma'nî sözler
Tapduk Yûnus'ı gözler bu vilâyet içinde

296

- 1 'Âşık oldum erene irmegile
Hakk'ı buldum ben eri görmegile
- 2 Ere irdüm erde buldum maksûdum
Bulmadum taşradan sormagıla
- 3 Ne yire bakdumısa er oturur
Gönlin aldum yüz yire sürmegile
- 4 Hak'dan imiş cânlara cümle nasîb
Olmazımış Ka'be'ye varmagıla
- 5 Ka'be senün işigündür eyle bil
Bulmadum yol çeküp varmagıla
- 6 Beni gören bir pûla saymazıdı
Şimdi gören gösterür barmagıla
- 7 Bir gölidüm kıldı erenler nazar
Deniz oldum dört yana ırmagıla
- 8 Geldi ün Yûnus diyü turdum örü
Gözüm açdum kulagum urmagıla

297

- 1 Gönül nite dölene ma'şûkın bulmayınca
Kimse 'âşık mı olur gönülsüz kalmayınca
- 2 Gönüldür seven anı esîr eyleyen seni
Kimi âzâd eylersin sen âzâd olmayınca
- 3 Boynı zencîrlü geldük key katı esîr olduk
Er nazar eylemedi hâlümüz bilmeyince
- 4 Bir yanadan ararlar ayruk nesne sanurlar
Bahâsın ne bilesin sen satun almayınca
- 5 Bahâsı cânun anun mâlîla tavar degül
Sevdük mi ele girür sevdükler vermeyince
- 6 Câna niçe 'âşıksın bu kayıddan geçmezsin
Deryâdan ne alasın ırmaktan geçmeyince
- 7 Dostı kanda bulasın sende durmagıla sen
Ol 'imâret eylemez sen vîrân olmayınca
- 8 Sözi Yûnus'dan işit kibir kılma dut öğüt
'Îmâret olmayasın tâ harâb olmayınca

298

- 1 Vâsıf-ı hâlin eydiserem vuslat hâlin bilenlere
Yidi dürlü nişân gerek hakîkate irenlere
- 2 Bu yidisinden birisi eksük olursa olmaya
Birisi eksük gerekmez bu sarp yola varanlara
- 3 Evvel nişânı bu durur yirmeye cümle milleti
Yirenler kaldı yirini yir degmedi yirenlere
- 4 İkinci nişânı budur hîç nefsinı semirtmeye
Zinhâr siz andan olmanız nefsine kul olanlara
- 5 Üçüncü nişânı budur cümle heveslerden geçe
Hevesler eri yolda kor yitemez yol varanlara
- 6 Dördüncü nişânı budur dünyâdan münezzehe ola
Dünyâ seni sayru eyler ne kul kaysı sayrulara
- 7 Yûnus yidi nişân didi evet üçini gizledi
Anı dahı eydivirem gelüp halvet soranlara

299

- 1 Miskînlikden buldılar kimde erlik varısa
Nerdübândan yitdiler yüksekden bakarısa
- 2 Gönül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar
Taş yüzine ol sızır içinde ne varısa
- 3 Ak sakallu pîr koca bilmez ki hâli nice
Emek yimesin hacca bir gönül yakarısa
- 4 Sagır işitmez sözi gice sanur gündüzi
Kördür münkîrün gözi 'âlem münevver ise

- 5 Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bahdı
İki cihân bed-bahtı kim gönül yakarısa
- 6 Sen seni ne sanursan ayruga da anı san
Dört kitâbun ma'nîsi budur eger varısa
- 7 Bildük gelenler geçmiş konanlar girü göçmiş
'İşk şarâbından içmiş kim ma'nî tuvarısa
- 8 Yûnus yoldan ırmasun yüksek yirde turmasun
Sinle Sırât görmesün sevdügi didârısa

300

- 1 Bir söz diyeyin sana dinle cânun varısa
Hiç tama' eylemegil 'aklun sana varısa
- 2 Yavuzluk eylemegil la'net işitmeyesin
Senden sonra söylene key eylügün varısa
- 3 Yavuzlukdan kem bitdi yâ eylükden kim yitdi
Eylük Hakk'a yaraşur sende ikrâr varısa
- 4 İkrâr erün yarıdır varsa Uçmak yiridür
Bâhil uçmak görmeye yüz bin gözi varısa
- 5 Ma'nîde getürmişler kardaşdan yâr yigrekdür
Oguldan dahı tatlu eger togrı yârısa
- 6 Yârün sana mukâbil tapusunda sücûd kıl
Çıkar cigerün yidür eger çâren varısa
- 7 Gördün yârün egridür nen varısa vir kogıl
Ululardan meseldür işitdügün varısa
- 8 Etmek yiyüp tuz basmak ol nâ-merdler işidür
Etmek anı komaya tuzun hakkı varısa
- 9 Çok söz hayvân yükidür az söz erün görkidür
Bilene bir söz yiter cânda gevher varısa
- 10 Yûnus miskîn delüdü hem sözinden bellüdü
'Ayıblaman yârenler eksüklüğü varısa

301

- 1 İy kopuzıla çeşte aslun nedür ne işde
Sana su'âl soraram eydivir bana üşde
- 2 Eydür ki aslum ağaç koyın kirişi bir kaç
Gel 'işretüm dinle geç 'aklı koma beleşde
- 3 Eydürler bana harâm ben ugruluk degülem
Çünkü aslum mismildür ne varımış kirişde
- 4 Bana giriş didiler 'ışka giriş didiler
Benüm adum 'ışk virdi ben durmazam kolmaşda
- 5 Şâdılgıla geldüm iş bu 'âleme toldum
Mürvetlere düzüldüm kodılar iş bu düşde
- 6 Ağaç deri dirildi kirişile bir oldı
'İşk denizine taldı bahâne yok bu işde

- 7 Mevlânâ sohbetinde sâzıla işret oldu
‘Ârif ma’nîye taldı çün biledür ferîşde
- 8 Ferîşteyi anmakdan bilesin murâd nedür
Gice gündüz biledür senünile her işde
- 9 Ol ferîşeler adı Kirâmen Kâtibîn'dür
Yazmakdan usanmazlar armazlar yaz u kışda
- 10 Birisi sag omzunda birisi sol omzunda
Birisi hayrun yazar birisi şer cünbişde

11 Kâğıdları dükenmez ne hod mürekkebleri
Aşınmaz kalemleri kâimlerdür ol işde

12 Hem meyhâneye varur hem büt-hâneye girür
Bunlar saklarlar seni sen gâfilsin bu işde

13 Yûnus imdi Sübhân'ı vasf eylegil gönülde
Ayrı degül ‘ârifden bu kopuzıla çeşde

302

- 1 İstedüğümü buldum eşkere cân içinde
Taşra isteyen kendü kendü nihân içinde
- 2 Kâimdür hîç ırılmaz ansuz kimse dirilmez
Adım adım yir ölçer kendü revân içinde
- 3 Bu tılsımı bağlayan cümle dilde söyleyen
Yire göge sığmayan girmiş bu cân içinde
- 4 Ugrı olmuş ugrılar kendü kendü çakar
Sahne kendü olmuş kendü zindân içinde
- 5 Dutun diyü çağırur ugrı dahı çağırur
Bu ne ‘acâyib ugrı bu çağırın içinde
- 6 Siyâset meydânında galabadan bakan ol
Siyâset kendü olmuş girmiş meydân içinde
- 7 Kudret kılıcın almış nefsün boynını çalmış
Nefsini depelemiş elleri kan içinde
- 8 Sayru olmuş iniler Kur’ân ünini dinler
Kur’ân okıyan kendü kendü Kur’ân içinde
- 9 Yüce yüce ‘Arş düzer kendözin anda bezer
Gör niçe cevân ider hırka palâs içinde
- 10 Dürülü dürülü ‘imâret köşk ü sarây yapan ol
Kara nikâb dutunmuş girmiş külhân içinde
- 11 Başdan ayaga degin Hak nûrı seni dutmuş
Hak’dan ayrı ne vardır kalma gümân içinde
- 12 Birisen birlige bak ikiyi elden bırak
Bütün ma’nî bulasın sıdk u îmân içinde
- 13 Orucuna güvenme namâzuna tayanma
Cümle tâ‘at tak olur nâz u niyâz içinde
- 14 Oruc-namâz gusl u hac hicâbdur ‘âşıklara
‘Âşık andan münezzeh hâssü'l-havâs içinde

15 Girdüm gönül şehrine taldum anun bahrine
‘İşkıla seyr iderken iz buldum cân içinde

16 Ol izi ben izledüm sagum solum gözledüm
Çok ‘acâibler gördüm yokdur cihân içinde

17 Şâh oluban oturur kula buyruk tutdurur
Fermânını buyurur küfr-i fermân içinde

18 Yûnus senün sözlerün ma’nîdür bilenlere
Söyleyeler sözüni devr-i zamân içinde

303

1 Cân olgıl cân içinde kalma gümân içinde
İstedüğün bulasın yakın zamân içinde

2 Rükû‘ sücûda kalma ‘amelüne tayanma
‘İlm ü ‘amel gark olur nâz u niyâz içinde

3 İkiliği terk itgil birlik makâmın tutgıl
Cânlar cânın bulasın iş bu dirlik içinde

4 Oruç-namâz zekât hac cürm ü cinâyet durur
Fakîr bundan âzâddur hâss-ı havâs içinde

5 Şerî‘at korıcıdur hakikat ordusunda
Senün içün korunur hâsıl ordu içinde

6 Cânlar cânın bulasın sen dahı cân olasın
‘İşkıla teferrücün ola dîdâr içinde

7 Ayne'l-yakîn görüpdür Yûnus Mecnûn olupdur
Bir ile bir olupdur Hakke'l-yakîn içinde

304

1 Dervîş olan kişiler ‘aceb nite dirile
Yol takazası budur bir ola her birile

2 İkilik eylemeye hîç yalan söylemeye
‘Âlem bulanunsa bulanmadın tunla

3 ‘Aceb öyle kim ola bulanmadın tunla
Öylelik isterisen yoldaş olgıl er ile

4 Er ile yoldaş olan key olırsar gönülden
‘Âlem yoldaş olurdu olurmısa dilile

5 Dilden nesneler gelmez suyla gönül yunmaz
Gırçegin gelenleri yederler bir kılıla

6 Dün ü günün çekerler o kıl üzölsün diyü
‘Ömrin anda berkitmiş yedilür bir kılıla

7 İnce sanman ol kılı güzâf sanman bu yolu
Erenler geçdi geldi her biri bir hâlile

8 Her kim hâli hâllendi ol beg oldu kullandı
Yûnus sen kul olgör beg söyleşür kılıla

305

- 1 On sekiz bin 'âlem halkı cümlesi bir içinde
Kimse yok birden artuk söylenür dil içinde
- 2 Cümle bir anı birler cümle ana giderler
Cümle dil anı söyler her bir menzil içinde
- 3 Cümle göz anı gözler kimse yok nişân virür
Gören kim görmeyen kim kalduk müşkil içinde
- 4 Kim göre anı 'ıyân kim diye nakş u nişân
Sözi *Len terânî*'dür Mûsâ'ya Tûr içinde
- 5 Kimseden ayru görme her birile bile gör
Cümle 'âlem toludur berr ile bahr içinde
- 6 Sidretü'l-Müntehâ'dan andan içeri giden
Hiç nişân eydimedi menzil-i nûr içinde
- 7 Toksan bin kelimesi otuz bin 'âm u hâsı
Otuz bin hâslarına otuz bin sırr içinde
- 8 Ol durur ol gizlû söz 'ârif söyler dün gündüz
Hiç nişân eyitmesün Hûr u Kusûr içinde
- 9 Yûnus sen dilerisen dostu görem dirisen
'İyândur görenlere işde gönül içinde

306

- 1 İsrâfîl sûnı ura yir yüzi divşürile
Harâb ola berr ü bahr çarh-ı felek yoyıla
- 2 Kimse varmaya bunda cümlesi vara anda
Ol pâdişâh öninde Hak terâzû kunla
- 3 'İyân ola cümle iş kurtılmaya yâd-biliş
Gel fülân ibn-i fülân her bir kula kıgnıla
- 4 Cümle halâyık tura yir yüzün tolu tuta
Hükm eyleye pâdişâh mahşere dek sürile
- 5 Kopa kıyâmet hevli ikinci nefhayılan
Üçüncü nefha içinde yirler yüzi yarıla
- 6 Baglana bin bin sunûf 'âşıka yok havf u hayf
Yarın mahşer güninde Yevme yenfehu ırıla
- 7 Yûnus yaragun eyle yol korhulı key anla
Gökren katran denizi kıldan Sırât gerile

307

- 1 Kimse döymez bu nazara 'ışkıla kim pençe ura
Bu nazara karşı duran hânûmânın garka vire
- 2 Çün elini 'ışka ura 'ışk okına kimdür tura
Gök yüzünde melâiki 'ışk anı indürdi yire
- 3 Gör Hârût-Mârût neyidi Hazret'de ferîşteyidi
Nasîbin 'ışka aldurup makâmın zühreye vire

- 4 Âbdestümüz namâzumuz dogrulukdur tâ'atümüz
'İşkıla bagladuk kâmet sâfumuzı kim ayıra
- 5 Mescid medrese olduğu pâk cemâ'at kılındığı
Halâyıklar sâf turduğu 'ışk şükrânesidür zire
- 6 İçümde yanar 'ışk odı gönümde anun hasadı
'İşk odunun tütüninden Yûnus'un benzi sarara

308

- 1 'Âşıklar dostı koyup kanda vara
Zindândur 'âşıklara dostsuz serâ
- 2 Dost yüzinden gözünü ırmaz 'âşık
Anunçün cânı dün ü gün âvâre
- 3 Ma'sûka yüz bir dürlü yol gösterür
Peş 'âşık niçe tura bir karâra
- 4 Ma'sûkanun haddinün pâyânı yok
Anunçün sıgmaz 'âşık ile-şâra
- 5 Zihî devlet zihî sâ'adet zihî 'ışk
Kim bunda ol dostıla iş başara
- 6 Kim bilişmediyse bunda dostula
Gam durur dirligi kaldı bî-çâre
- 7 Dost ismini tutagör bunda Yûnus
Yarına korisan işün Hakk'a vara

309

- 1 Var derdile yan yüri dermâna irişince
'İşkıla kullık eyle sultâna irişince
- 2 Sular gibi seyreyle bir yirde karâr itme
Alçaklara ak yüri 'ummâna irişince
- 3 Gâyet hor u hakîr ol başda Halîl olasin
İsmâîl gibi sen de kurbâna irişince
- 4 Eyyûb'layın sabr eyle Ya'kûb'layın çok agla
Yûsuf-sıfat sen dahı Ken'ân'a irişince
- 5 Yûnus sen bu gevheri harceyleme nâdâna
Bu yolda neler çekdün ol kâna irişince

310

- 1 Bî-mekânâ bu cihânda menzîlüm turagum anda
Sultânâ tâcıla tahtum Hulle vü Burâg'um anda
- 2 Eyyûb'am bu sabrı buldum Cercîs'em bin kezin öldüm
Ben bu mülke tenhâ geldüm be-küllü yaragum anda
- 3 Yûsuf'am bâzâra geldüm Mansûr'am bu dâra geldüm
Arslanam şikâra geldüm velâkin yatagum anda
- 4 Bülbülem uş öte geldüm dilde menşûr tuta geldüm
Bunda müşküm sata geldüm geyigem otlagum anda

- 5 Kim ne bile ne kuşam ben şol ay yüze tutaşam ben
Ezelîden serhoşam ben içmişem ayagum anda
- 6 Delüyem pendî tutmazam degme yire ben gitmezem
İş bu sözi işitmezem tutmuşam kulagum anda
- 7 Sır sözi eşkere olmaz anda od yanar belürmez
Dün ü gün yanar söyünmez bu benüm çerâgum anda
- 8 Ben bu mülke ta'lim kıldum hem yidi kez cevân urdum
Muhammed nûrını gördüm bu benüm mekânüm anda
- 9 Yûnus bu fikrete taldı hep cihânı arda saldı
Va'llâhi hoş lezzet aldı tatmışam dimâgum anda

311

- 1 Uş yine nazar oldu bu bizüm cânumuza
Muhammed bünyâd urdı dîn ü îmânumuza
- 2 Peygamberler serveri dîn direği Muhammed
Gör ne gevherler kodı bu bizüm kânumuza
- 3 Gelün 'amel idelüm elümüz irer iken
Ecel irer ansuzın ırgürmez sanumuza
- 4 İy dirîgâ n'idelüm bizde 'amel olmazsa
Hışm idüp yapışalar bu kefen tonumuza
- 5 Sorucılar geleler sorı hisâb soralar
Karanu sin içinde otura yanumuza
- 6 Ölüm Hak'dur bilürsin niçün gâfil olursın
'Azrâîl kasd idiser günâhlı tenümüze
- 7 Miskîn Yûnus bu sözi kendözinden eyitmez
Hak Çalap viribidi sebağın dilümüze

312

- 1 Yine bu bâd-ı nev-bahâr hoş nev' ile esdi yine
Yine kışın sovuqluğu fuzûllıgı kesdi yine
- 2 Yine rahmeti bî-kıyâs yine 'işret oldu dem-sâz
Yine geldi bu yini yaz kutlu kadem basdı yine
- 3 Yine yini hazîneden yini hil'at giydi cihân
Yine virildi yini cân ot u ağaç sesdi yine
- 4 Ölmüş idi ot u şecer dirilüben girü biter
Müşriklere nûkte yiter var eyledi nesli yine
- 5 Yine sahra vü merg-zâr hoş akar esrük bu sular
Cihânlara saçdı nisâr cümle 'âlem dostı yine
- 6 Yine yir yüzi tonanup kat kat olup renge batup
Bülbül güle karşı ötüp cân budaga asdı yine
- 7 Sözüüm degül yaz kış için geldi ma'sûka iş için
Oldı yini bağışlamak pâdişâhun kasdı yine
- 8 Yine Yûnus başdan çıkıp 'âr u nâmûsı yıkup
'Âşıklarun cur'asından ulu kadeh içdi yine

313

- 1 Bu dünyânun misâli benzer bir degirmene
Gaflet anun sepedi bu halk ögünen dâne
- 2 Degirmene varursun degirmenci sorarsın
'Azrâîl dirlerimiş ol unı ögüdene
- 3 Oluk-su Hak varlığı evliyâdur çarh igi
Çarhı çarha benzetmiş âferin benzedene
- 4 Andan ol çarhun yiri ol çakıldak ipleri
Endîşendür bulaşuk kaygula perîşâne
- 5 Öter çakıldak dün gün ögüdür döger anı
Ol gün durur gün bu gün geçdi 'ömür ziyâna
- 6 Bu yir altûn taş gibi niçe kaim olmuşdur
Bu gök üstün taş gibi niçe aga vü döne
- 7 Bir niçeler turmuşlar dün-gün nevbet önerler
Bir niçeler göymezler öñürdürler rindâne
- 8 Toza bulaşmış yatur yaşı yitmiş kocalar
Nevbet irse yönerür hem pîre hem cüvâne
- 9 Ol degirmenün tucı hep ol götürür güci
İşbu dünyâ son ucu fenâ olısar fenâ
- 10 Ol sepet tekneçüğü sonı ölüm dōşekdür
Dâne tamâm olıcak gerek unun dükene
- 11 Unluk sinündür senün sakın gür 'azâbından
Mustafâ böyle didi inanursan Kur'ân'a
- 12 Niçe bu temsilleri söyleyesin yürüyüp
Yûnus sen sa'y idegör derdün için dermâna

314

- 1 Dutgıl bir Tanrı hâsını gel ikrâr it erenlere
Sileler gönlün pâsını gel ikrâr it erenlere
- 2 Öyle bir berkitgil 'ahdün hem mâlun olsun hem rahtun
Hakk'ı bilmek olsun cehdün gel ikrâr it erenlere
- 3 Erenlerdür Tanrı hâsı silerler gönülden pâsı
Dostladur mu'amlesi gel ikrâr it erenlere
- 4 Gider gönül teşvîşünü bezeme hoyrat nakşunu
Uçurmadın cân kuşunu gel ikrâr it erenlere
- 5 Geç bu uzun endîşeden erdire nefsin uşadan
Bakmagıl dostu taşradan gel ikrâr it erenlere
- 6 Bu cân sana bâkî kalmaz anda varan girü gelmez
Son pişmânlık assı kalmaz gel ikrâr it erenlere
- 7 Bu dünyâyı elden bırak ahirete eyle yarak
Erenlerden olma ırak gel ikrâr it erenlere
- 8 Eger seversen Allah'ı hoş nidâ eyle o şâhı
Hak rahmet ider va'llâhi gel ikrâr it erenlere

- 9 Yûnus sen pişmân olmadın irişgil ere ölmedin
Bu dünyâ sana gülmedin gel ikrâr it erenlere

315

- 1 Sana direm iy velî tur irtе namâzına
Eger degûlsen öli tur irtе namâzına
- 2 Ezân okur müezzin çağırur Allah adın
Yıkma dînün bünyâdın tur irtе namâzına
- 3 Agar pervâze kuşlar tesbîh okur ağaçlar
Himmet alan kardaşlar tur irtе namâzına
- 4 Namâzı kıl zikr eyle elün götür şükr eyle
Öleceğün fikr eyle tur irtе namâzına
- 5 Namâz kıl yarak olsun ahrette gerek olsun
Sinünde çırâk olsun tur irtе namâzına
- 6 Namâz kıl îmânıla yatmagıl gümânıla
Gidesin emânıla tur irtе namâzına
- 7 Çıka gide cân dahı şöyle kala ten dahı
Dervîş Yûnus sen dahı tur irtе namâzına

316

- 1 Bir 'imâret göster bana kim sonı vîrân olmaya
Kazanı gör ol mâlî kim senden o girü kalmaya
- 2 Döküle altûnun mâlun ayruğıla ola hâlün
Senden girü kalan mâlun sana bil assı kılmaya
- 3 Ol mâl ki Halîl'ündür hayırlara yilterler anı
Ol mâl ki Kârûn'undur ıssı hiç râhat bulımaye
- 4 İsrâfîl sûrını ura tagları yirinden tura
Bir karınca cevâbını bin Süleymân virimeye
- 5 Bu dünya hep ıssuz kala altûnı mâlî döküle
Sebil olubanı yite hergiz ıssı bulunmaya
- 6 Hey Yûnus Emre ölince var yûri togru yolunca
Dünyâsını terk idenler yarın Hazret'de ölmeye

317

- 1 Ben dost için aglarısam gözüm yaşını kim sile
Yaşum niçe dine benüm böyle 'acâyib derdile
- 2 İy yârânlar gelün berü anladayum ahvâlümi
Hiç kimsene ola mı kim bu derdüme dermân kıla
- 3 Cümle 'âlem gelürise ansuz dermân olmayısar
Derdüme kim dermân olur çün gönlümde ol seville
- 4 Ölüp sine girürisem etüm-tenüm çürimeye
Anun için kim dünyeden ben giderem sevmegile
- 5 Yârenlerüm eydür bana ayrık anı görmeyevüz
Fürkâte düşdi sûtretüm bir menzilden bir menzile

- 6 Bir gözi yaşlu 'ârifе ugradum eydür aglagıl
Bunda çok aglayan kişi anda gider güle güle

- 7 'İlm-i sâbıkdan ilerü dahı Elest belürmedin
Ben ol idüm ol ben idi şimdi niçesi kesile

- 8 Ol kıyâmet bâzârında her bir kula baş kayusu
Ne kayursın anı seven çün ol 'arasâtta bile

- 9 Ol dostıla benüm işüm ölüp dahı bitmeyiser
Bu niçe ola kim bite çün gönülde dost seville

- 10 İsrâfîl sûrı urıcak her bir sûtret nefsum diye
Ben anmayam hiç Yûnus'ı Tapduk gele ol dem dile

318

- 1 Zihî şîrîn hûlu dilber ki bu dem turagı cânda
Cân evini ala çün dost hemân özi sıgar anda
- 2 Cân içinde dostı bulan ayruk yirde ne istesün
Anı taşra soranların 'ömri geçdi perâkende
- 3 Anun kim 'ışkı gözgüsü kendüde gösterür bizi
Gönül esrük Hak'a 'âşık esîr olmuş bu dermânde
- 4 Anı bana sorarısan yönüm dostdan yana benüm
Her ne hâlde yürürisem mihrüm arta durur günde
- 5 Bu sûtretde kim var dahı yönin ayruk yana döner
Benüm varlıgum dost aldı eserümdür kalan bunda
- 6 Anı bana soranlara niçe nişân eydivirem
Diliyle kim eydibile bu 'ışkun turagı kanda
- 7 Zihî kim İlâhî devlet kime yoldaş olurısa
Ki dostıla sürdi 'ömri bu arada bu mekânda
- 8 Dostdan yana giden kişi kendüligin koyasıdur
Dünyâ duta gelen harîf geçmeyiser bu dîvânda
- 9 Niçe şîrîn durur gel gör ki kocalar yigit olur
Esrükligi ayılmanın ne şûr ider bu meydânda
- 10 Yûnus gel gör 'âşıkları niçe yavu varup durur
Dünyâ-âhret elden koyup ne virende ne alanda

319

- 1 Ma'nî berâtın aldık uş gine elümüze
Hak sözi viribidi pâdişâh dilümüze
- 2 Hak sözlerini söyler cânları hayrân eyler
Câhilller giremezler bu bizüm seyrümüze
- 3 Sırrumuza irmezler inen yoldaş olmazlar
Degmeler hâldeş olmaz bu bizüm hâlümüze
- 4 Hâlümüze hâldeş ol yolumuza yoldaş ol
Müşkilün beyân olsun baş indür ulumuza
- 5 Bu bir genc-i nihândur n'ister sofılar bunda
Niçe ördek niçe kaz hoş iner gölümüze

6 Şol bâkîye biz tapduk dünyâyı elden koduk
Âhreti kabûl itdük şâkirüz ulumuza

7 Yûnus sen bahrî olgıl nûr denizine talgıl
Bu Hak sözleri algıl iresin kânumuza

320

1 Görenün hâli döner nişânsuz bî-nişâna
Esritdün cümle halkı sırf içürdün peymâne

2 Sen bunca sıfat birle pinhân iken iy server
‘Âşıklar devletisin meşhûr oldun cihâna

3 Anı işiden kulak ebsem oldu kaldı sak
Cümle gönüller mutlak saddâk didi bürhâna

4 Sana biriken birlik oldur ebedî dirlik
Senden ayrugı bildük cümle kuru efsâne

5 Senün hikmetün ırak sensün cânlara turak
Sen yandurdugun çerâk bildük ebedî yana

6 Sen hâslarun bâbısın ‘âşıklar kitâbısın
Mutlak dîdâr kapusın görenler mahlûk sana

7 Yir gök kâyım turduğı denizler mevc urduğı
Cennet ü Hûr olduğı cümle sensin bahâne

8 Dahı yir-gök yogıdı cümle söz mensûhıdı
‘Âşıklar taparlardı ol bî-nişân Sübhân'e

9 Senün kaşun turmadın ok atar yay kurmadın
İsrâfîl sûr urmadın niçe cânlar uyana

10 Bu göz kendözin görmez nişânun nişân virmez
Yûnus'un 'aklı irmez inen oldu dîvâne

321

1 Muhammed'ün medhini idelüm baş üstine
Zîrâ ki ol Muhammed yürüdi 'Arş üstine

2 'Arş'ına basdı kadem ol Resûlu'llâh benem
Düşdi bu cümle sanem ser-nigûn Ferş üstine

3 Bir taş kıldı nazar mu'cizâtıla yarar
Çıkıdı ber-Tâ vü Sin ü Yâ dürlü nakış üstine

4 Taş elinde söyledi Hak Resûl'sün sen didi
Anun içün komadı bir taşı taş üstine

5 Muhammed'e kâfirler üç kez agu virdiler
Birin kuzuyla yidi ikin aşın üstine

6 Aguyı kıldı şeker ol Resûlu'llah meger
Vir salâvât zenbûr-vâr derdile yaş üstine

7 Yûnus Emrem sen gine Mustafâ'ya kıl selâm
Ol dahı kıla edâ yüz ile baş üstine

322

1 Hak yolını gözlerisen gel yanalum dostlarla
‘Âşık izin izlerisen gel yanalum dostlarla

2 Yok bu dünyânun vefâsı bî-'aded küllî cefâsı
Hiç bunun yokdur vefâsı gel yanalum dostlarla

3 Hep yana yana bulmuşlar Hak dîdârına irmişler
Seferin kaydın görmüşler gel yanalum dostlarla

4 N'idem sanursın dünyâda yiter gezdüğün hevâda
Dermân isteyelüm derde gel yanalum dostlarla

5 Kanı ata kanı ana bildün bu dünyâyı fenâ
Anda râhat gerek cânâ gel yanalum dostlarla

6 İy bî-çâre Yûnus hemân dost yolına gerek kurbân
Vir cânunı iste cânân gel yanalum dostlarla

323

1 Kimün nesi var kim sana vire kılınc yorutmaga
Cümle 'âlem hükmündedür kim ne bilür el katmaga

2 Viren alan sen olıcak kim cünbiş eyleyübile
Kıymet ü müşteri senün her meta'unı satmaga

3 Cümle hazîneler senün kime dilersen viresin
Kimün ne zehresi ola destûrsuz el uzatmaga

4 İki cihân varlığını kudret eli tutup durur
Yol yok durur hiç kimseye sensüz bir adum atmaga

5 Cümle 'âlemler üstine hayr u şerri sen yasadun
Rahmet ü hışm havâledür kendü aslına katmaga

6 Tevfik 'inâyet olmasa kim sebep eyleyübile
Her kandası fitne senün gücün yiter oynatmaga

7 İblîs ü şeytân kim ola anda fuzûllık kılmaga
Yırlı yirine sen kodun kul geldi kullık kılmaga

88 İy yârânlar siz bu sözi dinlen gönül kulagıla
Cân dudagı hâlis gerek birlik şarâbın tatmaga

9 Birlik diyen katında hiç sen-ben dimek hiç yok durur
Yûnus dilin sen yumşatdun bu tevhîdi eyitmege

324

1 Her kime kim dervîşlik bağışlana
Kalbı gide pâk ola gümüşlene

2 Nefesinden müşkile 'anber düte
Budagından il ü şâr yimişlene

3 Yapragı dertlüyiçün dermân ola
Gölgesinde çok kademler işlene

4 'Âşıkun gözi yaşı hem göl ola
Ayagından sâz bitüp kamışlana

- 5 Cümle şâ'ir dost bahçesi bülbülü
Yûnus Emre arada dürrâclana

325

- 1 'Aklum başuma gelmedi 'ışk şarâbın tatmayınca
Kandalıgum bilimedüm girçek ere yitmeyince
- 2 Pes kolayından bir 'âşık kaçan hâsıla gelür
Kimse menzile irmedi er etegin tutmayınca
- 3 'Âşık gönlinde çok yol var o yolda bin dürlü hâl var
Kimse bu yolu anlamaz küfr ü îmân satmayınca
- 4 Çün bülbül 'âşıkdur güle nazar Hak'dan olur kula
Bir kelecı gelmez dile gönüllerde bitmeyince
- 5 Var dîn îmân gerek ise diril bu dünyâda eyü
Yarın anda bitmez işün bugün bunda bitmeyince
- 6 Bu gönlümdeki râzumu sığırılmazam size direm
'Âşıklar nice katlana 'ışk metâ'ın satmayınca
- 7 Bî-çâre Yûnus'un sözün key 'âşık gerek anlaya
O kuş dilidür n'eylesün ol dinlenmez ötmeyince

326

- 1 'Âşıkları Tamu'ya yandurmaya
Uçmaguna bunlar baş indürmeye
- 2 Yidi Tamu bir âha katlanmaya
Yidi deniz 'ışk odın söndürmeye
- 3 Buyruğın tutmasızan Âdem'leyn
Üç yüz yılda yaşunı dindürmeye
- 4 Bin yıl cefâ çekmeyince Nûh gibi
Tûfânında gemiye bindürmeye
- 5 Kurbân olmayınca İsmâîl gibi
Kimse için gökden koç indürmeye
- 6 Çobanlık itmeyince Mûsâ'layın
Kelîm'üm diyüp Tûr'a göndermeye
- 7 Hulkun olmayınca Muhammed gibi
Hak dîdârın sana göstermeye
- 8 Yûnus kogıl sen bu kırı da'vâyı
Vay ona ki Allah uyandurmaya

327

- 1 Bir şâha kul olmak gerek hergiz ma'zûl olmaz ola
Bir ışık yasdanmak gerek kimse elden almaz ola
- 2 Bir kuş olup uçmak gerek bir kenâra geçmek gerek
Bir şerbetden içmek gerek içenler ayılmaz ola
- 3 Çevik bahrî olmak gerek bir deryâya dalmak gerek
Bir gevher çıkarmak gerek sarrâf anı bilmez ola

- 4 Bir bahçeye girmek gerek hoş teferrüc kılmak gerek
Bir güli yıylamak gerek hergiz ol gül solmaz ola

- 5 Kişi 'âşık olmak gerek ma'sûkayı bulmak gerek
'İşk odına yanmak gerek ayruk oda yanmaz ola

- 6 Bir toyı toylamak gerek bir soyı soylamak gerek
Bir sözi söylemek gerek kimse anı bilmez ola

- 7 Kişi Hak'ı bilmek gerek Hak haberin almak gerek
Zindeyiken ölmek gerek varup anda ölmez ola

- 8 Miskîn Yûnus var dek otur yüzünü Hazret'e götür
Tapduk'layın bir er getir hiç cihâna gelmez ola

328

- 1 İy 'ışk delüsi olan ne kaldun perâkende
Ol seni delü kılan yine sendedür sende
- 2 Dünyâ âhret ol Hak yir-gök toludur mutlak
Hiç gözlere görünmez kim bilür ne nişânda
- 3 Her kim anı gördüm dise gerek oda yakalar
Her kim ana şek getürür ne dînde ne îmânda
- 4 Ger meyhâneye vardum ansuz yir göremedüm
Yine ana sataşdum girdüm dahı külhânda
- 5 Her kim aradı cismin cisminde buldı hasmın
Ne dünyâ âhret ana ne assı ne ziyânda
- 6 Bin niçesine kaç dir bir niçesine tut dir
Kaçanla bile kaçır bile turur turanda
- 7 Uğrı diyü kullarını giriftâr iden ol
Meded idüp irişen gine bile zindânda
- 8 Eydürler miskîn Yûnus niçün delü oldun sen
Ne 'akl u ne fehm kalsun iş bu sırrı tuyanda

329

- 1 'İşk odı düşdi cânuma yakup beni yandurmaga
Yidi deniz suyu yitmez susalıgum kandurmaga
- 2 Yidi deniz suyu n'ider susamış 'âşık cânına
Şeyhüm yüzi gerek bana gördükde baş indürmege
- 3 Şeyhüm görem baş indürem el kavşuram karşı turam
Kendümi direm divşürem dost iline göndermege
- 4 Dost urdı yürege yare yaram onulmaz ne çâre
Şu gönlüm düşdügi yire elüm irmez döndürmege
- 5 Döndürür erün nefesi iricegiz Tanrı hâsı
Siler gönüllerden pâsı yirine nûr toldurmaga
- 6 Hem elüm alup kaldurur şâd idübeni güldürür
Gönlüme rahmet toldurur eri Hak'ı bildürmege
- 7 Yûnus ko yalan da'vîyi gel arıta ko sivâyı
Gönlün evüni kız eyle dost gelicek kondurmaga

330

- 1 İçümde bir dert oldu diyeyin dervîşlere
Dervîşlerün kademi kutludur her işlere
- 2 Her kimün ki derdi var dermân isteyü gider
Benüm dermânım sensin bagrumdaki başlara
- 3 ‘İşkdan sebak alursın hem key katı bilürsin
Nite revâ görürsin hizmeti dervîşlere
- 4 ‘İşkunun cefâsından dünin günin aglaram
Akan bunar ne misâl gözden inen yaşlara
- 5 Câna tuzak kuralım şâyed ‘ışk ele gire
‘İşkî niçe avlarlar soralum tutmuşlara
- 6 Şöyle hevât gelür duzak ilmin kim bilür
Niçe duzak kuralım bu konmaduk kuşlara
- 7 Yûnus gönlün alanı sen kime söyleyesin
Sorarısın sor imdi sen anı bulmuşlara

331

- 1 ‘Âşık-ı zinde kulun hükmi geçer cânlara
Eksilmez nukl u şarâb ‘ışk hânın yiyelelere
- 2 İş bu cihân-ı harâb dâim işidür taleb
Harâblıklar gösterür kendüyi bulanlara
- 3 ‘İşk dilde genez olur ‘ışk bilici az olur
Dünyâ âhret terk gerek ‘âşıkam diyenlere
- 4 Dünyâyı elden bırak olmagıl Hak’dan ırak
Ser-mâye kendüs’olmuş varlıklar yuyanlara
- 5 Bundan ulu ıssı makâm ne şâd vardır ne gam
Ödler sıdurmak gerek saladur diyenlere
- 6 Gel imdi Miskîn Yûnus yolunda yalan olma
Bilürsin ‘ışk aldanmaz yalan söyleyenlere

332

- 1 ‘Âşık oldum bugün meydân içinde
Benem key pehlevân meydân içinde
- 2 Bu dem ‘ışkun suyuyla gayrı yudum
‘Aceb ‘ârif benem ‘îrfân içinde
- 3 Bugün ‘ışk bahrinün gavvâsı oldum
Gevherler bulmuşam ‘ummân içinde
- 4 Benem bugün harâbât u melâmet
Benem ol yüriyen seyrân içinde
- 5 Egerçi küfr tonını geydi sûret
Gönül cânı görür îmân içinde
- 6 Eger ‘ârif isen bilgil ki binâ
Girü kendüsüdür dükkân içinde
- 7 Anı isteyici çokdur velâkin
Benem mahrûm hemân mihmân içinde

- 8 Yûnus ‘ışkunla kâimdür bu ‘âlem
Anunçün devr ider devrân içinde

333

- 1 Kimseye düşmân tutmazuz agyâr dahı yârdur bize
Kanda ıssuzluk varsa mahalle vü şârdur bize
- 2 Adumuz miskîndür bizüm düşmânımız kimdür bizüm
Biz kimseye kîn tutmazuz kamu ‘âlem yârdur bize
- 3 Pîşrev bize Kur’ân durur vatan bize Cennet durur
Ol Tamu’yı Hak yandurur ol gül-i gül-zârdur bize
- 4 Biz âhret gamın yiyecek dün ü gün yâ Hû diyicek
Hak’dan yana gönelicek denizde yol vardır bize
- 5 Dünyâ bir ‘avretdür karı yoldan koyar niçeleri
Sürün gitsin ol ‘ayyâr’ı anı sevmek ‘ardur bize
- 6 Dünyâ harâmdur hâslara lâkin helâldür hamlara
Bu dünyâyı dost tutmazuz ol dünyâ murdârdur bize
- 7 Yûnus eydür Allah dirtüz Allah’ıla kapılmışuz
Dergâhına yüz tutuban hemân bir ikrârdur bize

334

- 1 Bir ‘acâyib ‘ışk geldi bende bu hâl üstine
Gönlümü taht eyledi oturdu cân üstine
- 2 Sen sultânsın ben kulam sen gülsin ben bülbülem
Hükümün ‘âleme yiter ne kim var kul üstine
- 3 Evvel bahâr olıcak ağaçlar tonanıcak
Gör niçe medh iderler bülbüller gül üstine
- 4 Görürsün ‘âşıkları gezerler halk içinde
Kişi var görmez gözi oturmuş yol üstine
- 5 Sözler eyitdüm diyü Yûnus nükte itmegil
Dahı yigrek eydür var el vardır el üstine

335

- 1 Gitdi bu kış zulmeti geldi bahâr yaz ile
Yeni nebâtlar bitdi mevc urdı hep nâz ile
- 2 Yine merg-zâr oldu uş yine gül-zâr oldu
Ter nagme düzer oldu mûsikîde sâz ile
- 3 Hoş haber geldi dostdan yaratdı bâğ u bostân
‘İlm okur hezâr destân bülbülleri râz ile
- 4 Kim görmüşdür baykuşun gülistâna girdüğün
Leylekler zıkr idemez bir latîf âvâz ile
- 5 Yâ niçe saklarısın dür-dâne gevher olmaz
Keklik keklikle uçar hemîşe bâz bâz ile
- 6 El kuşu elden ele gül kuşu gülden güle
Baykuş vîrâne sever şahinler pervâz ile

- 7 Kanda ki bir gevde var kerkesler anda üşer
Tûtîler evin şeker bulurlar kafes ile
- 8 Her şahsun kendü tuşın kendüye tuş eyledi
Sâdıklar ikrâr ile sûfiler namâz ile
- 9 Câhil münâfık münkir cümle ‘aklına şâkir
‘Âşıklar dîdâr sever ‘ârifler niyâz ile
- 10 Dervîşlik didükleri dilde haber degüldür
Hak ile Hak olana anda menzil düzile
- 11 Ben dervîşin diyenler yalan da ‘vî kulanlar
Yarın Hak dîdârını görmeyiser göz ile
- 12 ‘İlm ü ‘amel ne assı bir gönül yıkduısı
‘Ârif gönül yaptığı berâber hicâz ile
- 13 Ulu dîvân kunla anda kulluk sorıla
Bin tekebbür vermeye bir garîb nevâz ile
- 14 Egriler egri ile togrular togru ile
Yalan yalanı sever gammâzlar gammâz ile
- 15 Kimi dükkândan bakar kimi hoşluklar sever
Kimi bir pûla muhtâc kimisi cân-bâz ile
- 16 Kula nasîb degicek sultân elden alamaz
Zülkarneyn n’eyledi yâ Hızır u İlyâs ile
- 17 Görmez misin Edhem'i tahtını terk eyledi
Hak katında hâs oldu bir eski palâs ile
- 18 Bu dünyâya inanma dünyâyı benüm sanma
Niçeler benüm dimiş giderler ham bez ile
- 19 ‘İşk yağmuru tamlası gönül göğinden tamar
Sevgü yili götürür yağmuru ayaz ile
- 20 Yûnus imdi gam yime n'idem ne kılam dime
Gelür kişi başına ezelde ne yazıla

336

- 1 Sen bu cihân mülkine geldüm gelmedüm dime
Dut evliyâ etegin zinhâr elünden koma
- 2 Gâfil olma ‘ömr geçdi bir niçe yılun aşdı
‘İşkdur kaynadı taşdı buldum bulmadum dime
- 3 ‘İşk bî-karâr denizdür cânunı ‘ışka yüzdür
Denizde bahrî vardır yüzdüm yüzmedüm dime
- 4 Gemi denize girdi bir zamân cevân urdı
Bir gün gemi gark oldu bozdum bozmadum dime
- 5 Denizde hakâyıklar cevân urur balıklar
Yûnus deniz mevcine taldum talmadum dime

337

- 1 ‘Âlem düşmân olurısa beni dostdan ırımaya
Dost kandayısı ben anda düşmânlık ayırmaya

- 2 Dost ehli bizüm ile hem dost bundadır bize ne gam
Yüz bin cehd iderse düşmân dost mahfilin turımaya
- 3 Düşmân bana n'idebile işüm gücüm dostdan yana
Dost makâmı cân içinde düşmân eli irimeye
- 4 Sultânlar ‘âcizdür anda ne gönüldedür ne cânda
Mahrûmdur iki cihânda kim dost yüzi görimeye
- 5 Kime kim dost kapu aç düşmânı elinden kaç
Yûnus agzı güher saç degme ‘ârif dirimeye

338

- 1 Dirligüm neyidüğün eydeyin kıldan kıla
Irak yakın işide hâs u ‘âm cümle bile
- 2 Hâs u ‘âm mutî ‘âsî dost kuludur cümlesi
Kullar yol varmayınca şâha kim varbile
- 3 Dosta gidenün yolu gönül içinden geçer
Bir ‘âmel eyledüm gireyidüm gönüle
- 4 Dosta giden kişiler unıdır kendözini
Ben nereye varursam beni ileden bile
- 5 Senlik-benlik olcık iş ikilikde kalur
İkilik dutan kişi niçe birike birle
- 6 Bundan böyle dostıla bilmezem n'olasını
Şimdiye degin ‘ömrüm geçmiş yok sevdâyıla
- 7 Bu kıssam uzun durur niçe dükedü bilem
Kangı bir eksüklüğüm getiribilem dile
- 8 Yitmiş iki milletün ayagın öpmek gerek
Yaramagçün ma‘şûka cümle millete bile
- 9 ‘Âşık mıydı Yûnus vuslat bulaydı bugün
‘Âşık karâr mı ider yarınki va‘deyle

339

- 1 Ma‘şûkumı isteyü iş bu cihân içinde
Delim teferrüc kıldum zemîn ü âsmân içinde
- 2 Gezdüm cümle ‘âlemi ‘Arş u Levh ü Kalem'i
‘İlm-i kitâbı dahı delîl beyân içinde
- 3 Çok cehd idüp istedüm yir ü gögi aradum
Hiç mekânda bulmadum buldum insân içinde
- 4 Girdüm vücûd bahrine taldum anun ka‘rına
‘İşkıla seyr iderken iz buldum cân içinde
- 5 Ol izi hoş izledüm sagum solum gözledüm
‘Acâyıblere irdüm yokdur cihân içinde
- 6 Nâ-gehân gördüm bir yüz yokdur anunla hiç söz
Sırrın dirisem olmaz sıgırmaz lisân içinde
- 7 Çünkü gördüm yüzini ana virdüm özümü
Beni benden iletirdi kaldum hayrân içinde

- 8 Yûnus Emre yok oldu küllî varı yok oldu
Andan artuk nesne yok kalman gümân içinde

340

- 1 Bir söz geldi dilüme eydem ölüm üstine
Gerek sünnî müselmân gerek zâlim üstine
- 2 Çün va'de ire cânâ çıka yukarı hana
Kösülerler ayagum elüm yenüm üstine
- 3 Beni arı yuyalar meşhedüme koyalar
Kâfirler esirgeye baka hâlüm üstine
- 4 Vay ki n'ola hâlüm bilinmezise ahvâlüm
Yılan-çıyan karınca üşe dilüm üstine
- 5 İltüp sine koyalar yine eve geleler
Anca savaş kuralar benim mâlüm üstine
- 6 İy Yûnus nükte kılma sözler eydürem diyü
Niçe bilürler vardur el var elüm üstine

341

- 1 San'atun yigregi çün namâzımı hoş pîşe
Namâz kılan kişide olmaz yavuz endîşe
- 2 Tanlacak turı gelgil elüni suya urgıl
Üç kez salâvât virgil andan bakgil güneşe
- 3 Allah buyrugın dutgil namâzun kılup gitgil
Namâzun kılmayınca zinhâr varmagıl işe
- 4 Evünde helâlüne biş vakt namâz öğretgil
Öğüdün dutmazısa yazugı yokdur boşa
- 5 Namâz kılmaz kişinün kazandugı hep harâm
Bin kızılı varısa birisi gelmez işe
- 6 Namâz kılmayana sen müsülmândur dimegil
Hergiz müsülmân olmaz bagrı dönmişdür taşa
- 7 Yûnus imdi namâzun komagıl sen kıla gör
Ansuzın ecel irer 'ömür yitişür başa

342

- 1 Bir ay gördüm bu gice kamu burclardan yüce
Esritdi gönlüm cânüm bilmezem hâlüm niçe
- 2 Nûr Muhammed nûrındur Halîlu'llâh sırrıdur
Sanasın kim açıldı Uçmak'dan bir deriçe
- 3 Ol ayun şu'lesinden 'âlem münevver oldu
Gönlümdeki çerâğı uyardı ulu hoca
- 4 Müdde'î bizi görmez gözine girersevüz
Gerekse yüz kez varsun Ka'be'ye ulu hacca
- 5 'Âşıklarun yüzinden bellüdü benizinden
Her kim 'âşık olmadı benzer kırı agaca

- 6 Kur'agacı n'iderler kesüp oda yakarlar
Bülbüller ötiçegiz nevbet degmez dürrâca

- 7 Yûnus'ı ögen ögsün sögen Yûnus'a sögsün
Keçe suya salupdur ne durur irt e gice

343

- 1 Yine yaz günleri geldi söyle bülbülcüğüm söyle
Cümle çiçekler zeyn oldu söyle bülbülcüğüm söyle
- 2 Kış çıkıcak irdi bahâr cânunı gafletten uyar
Cennet'e döndi her diyâr söyle bülbülcüğüm söyle
- 3 Yaşıl ton geydi agaclar pervâz urup uçar kuşlar
Nefesün cânlar bağışlar söyle bülbülcüğüm söyle
- 4 'İşkıla eylegil cûşı gider gönlünden teşvîşi
Çıkuban gül-zâra karşı söyle bülbülcüğüm söyle
- 5 Kuru dikende gül biter hasretinden gine yiter
Dertli m'oldun benden beter söyle bülbülcüğüm söyle
- 6 Bülbül 'âşık durur güle 'âşıkun hâlin kim bile
Güle karşı hoş 'ışkıla söyle bülbülcüğüm söyle
- 7 Kudret haznesi açıldı 'aleme rahmet saçıldı
Hulle tonları biçildi söyle bülbülcüğüm söyle
- 8 Şeyhüm andadur ben bunda cânüm karar kılmaz tende
Zârılgum dün ü günde söyle bülbülcüğüm söyle
- 9 Kanadunı aç bilürsin açuban uça bilürsin
Deryâlar geçe bilürsin söyle bülbülcüğüm söyle
- 10 Yuvandan yavrun aldılar seni dîvâne kıldılar
Zamân böyl'olur didiler söyle bülbülcüğüm söyle
- 11 Geçdi yâ 'ömrümün varı kor gidersin bu gül-zârı
Yûnus'un mûnisi yârı söyle bülbülcüğüm söyle

344

- 1 'İşkun ile 'âşıklar yansun yâ Resûla'llâh
İçüp 'ışkun şarâbın kansun yâ Resûla'llâh
- 2 Şol seni seven kişi komış yoluna başı
İki cihân güneşi sensün yâ Resûla'llâh
- 3 Şol seni sevenlere kıl şefâ'at anlara
Mü'min olan tenlere cânsun yâ Resûla'llâh
- 4 Şol seni sevdi sübhân oldun kamuya sultân
Cânüm yolına kurbân olsun yâ Resûla'llâh
- 5 'Âşıkam şol dîdâra bülbülem şol gül-zâra
Seni sevmeyen nâra yansun yâ Resûla'llâh
- 6 Dervîş Yûnus'un cânı 'âlem şefâ'at kânı
İki cihân sultânı sensün yâ Resûla'llâh

345

- 1 Dostdan haber kim getürdi sorun seher yıllerine
Hak Çalab'um bititmesin ayrılığın kullarına
- 2 Vay bu ayrılık firâkı dünyâ kime kaldı bâkî
Hak Çalab'um olmuş sâkî kadeh sunar kullarına
- 3 Ol kadehün içi tolı anı içen olur deli
Ol hocanın tâlibleri bil bağlamuş yollarına
- 4 Hocanın tâlibi çokdur hîç bundan kemteri yokdur
Şunun kim mürşidi Hak'dur uymaz nâsun âllerine
- 5 Nefsine muhalif kişi turmaz akar gözi yaşı
Bunda nefse uyan kişi talmaz kevser göllerine
- 6 Kevser havzına talanlar ölmezdin öndin ölenler
Nefsini düşmân bilenler konar Tûbâ dallarına
- 7 Tûbâ talından uçanlar yüce makâmlar geçenler
Şarâben tahûr içenler banmaz dünyâ ballarına
- 8 Bu ma'nîden kimse almaz anda varan yine gelmez
Bu dünyâyâ kimse kalmaz gelen göçer illerine
- 9 İy miskîn Yûnus n'eyesün derdini kime söylesün
Bir dem tecrîbe eylesün bu dünyânun hâllerine

346

- 1 Kandayıdun kandan geldün dîvâne
Aç gözünü bu gafletten uyan e
- 2 Kâfile geçdi sen gafletde bulundun
Sakın ser-mâyenî virme ziyâne
- 3 Kanı atan kanı anan ogul kız
Kime vefâ kılısardur zamâne
- 4 Hakîkat bilürsin birgün ölürsin
Yâ niçün virürsin özün gümâne
- 5 Hakk'a kulluk eylemekden kaçasın
Yâ niçün kulluk eylersin 'avâne
- 6 Hak için bir pûlun yok viresin
Yâ niçün virürsin assı ziyâne
- 7 Yûnus sen nefsünü müslümân sanma
Meger şimden girü cümle îmâne

347

- 1 İçün taşun murdâr iken 'ışk n'eyesün senünile
Gönlün gözi uyur iken 'ışk n'eyesün senünile
- 2 Âşıklara yoldaş olup sâdıklara yâr olmadun
Ölmezdin öndin ölmədün 'ışk n'eyesün senünile
- 3 Dünyâ gözün rûşen idüp gönül gözün kör eyledün
Zulmet tolicak gönlüne 'ışk n'eyesün senünile

- 4 Bize girçek dervîş gerek cihân toldı da'vâ ile
Yalan da'vâ iderisen 'ışk n'eyesün senünile
- 5 Dervîşliği sanma hemân sûret düzmegile olur
Dilde ise senün işün 'ışk n'eyesün senünile
- 6 Yûnus Emre hoş derdile süregör gel devrânımı
Togrı yola gîtmez isen 'ışk n'eyesün senünile

348

- 1 Kime ki dost gereğise eydeyim ne kılasını
Terk eyleye kendözini hîç anmaya n'olasını
- 2 Resim durur 'âşıklara dost öninde kurbân olmak
Minnet dutar cümle 'âşık cânını 'ışk alasını
- 3 Her kim 'âşık olmadısa kurtulmadı mekr elinden
Cümlesini 'ışk eridür dünyâ âhret belâsını
- 4 Lâyık degüldür degme cân dost yolında harc olmaga
Ümîd dutar cümle 'âşık dostu kurbân olasını
- 5 Dostdan yana giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dost yagmâlar cân şehrini alır gönül kal'asını
- 6 Dost yolına gönülüne girü dönmek olmayısar
Bilme misin bu kamusı senden girü kalasını
- 7 'Âşıkun çü kahr nâlesi hemân sabr itmek çâresi
'Âlemde 'ışk meyhânesi nûş eyle gel sâkîsini
- 8 Sûret gözi ne göriser dost meclisi kandalığın
Cân kulagıdır işiden bu 'âşıklar nâlesini
- 9 Bu dünyede dostdan artuk Yûnus nesne sevededi
Bilmez misin gayretsüze dost u düşmân gülesini

349

- 1 Bana namâz kılmaz diyen ben kıluram namâzımı
Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyâzımı
- 2 Hak'dan artuk kimse bilmez kâfir müselmân kim durur
Ben kıluram namâzımı Hak geçürürse nâzımı
- 3 Ol nâzı dergâhda geçer ma'nî şarâbından içen
Hicâbsuz cân gözün açar dost kendü siler gözümü
- 4 Dost bundadır bellü beyân gördüm dost dîdârın 'ıyân
Bu 'ilm-i hikmeti tuyan ider bana dek 'azimi
- 5 Gönül gözi bîdâr durur her kanda baksam yâr durur
Kimde 'akıl-fehim vardır ol bilür benüm sözümü
- 6 Gizlü sözi şerh eyleyüp dürlü nükteler söyleyüp
Degme 'ârif şerh itmeye bu benüm gizlü râzımı
- 7 Sözüm ma'nîsine irün bî-nişândan haber virün
Dertlü 'âşıklara sorun bu benüm derd ü süzümü
- 8 Derd 'âşıklar dermânıdır dertlü 'âşıklar ganîdür
Kadîr ü kudret ünidür işiden dir âvâzımı

9 Dost isteyen gelsün bana göstereyin dostı ana
Budur sözüm önden sona ben bilürem kendözümü

10 Yûnus imdi söyle Hak'ı münkir dutar sana dakı
Bişür kotar Hak hânını 'ârifler datsun duzumı

350

- 1 Allah sana viribiye bir gün ecel serhengini
Gele gözüne görine azdura benzün rengini
- 2 Eyde sana emânetin vir issi diler ilteyin
Ala senden emâneti kıla senünle cengini
- 3 Emâneti senden ala gevdeni şöyle boş sala
Günâhlar boynunda kala nefsün ura gülbengini
- 4 Mâlun çoğısa iy paşa hısımun kavmun üleşe
İledeler seni sine göresin yirün tengini
- 5 Seni sinünde koyalar menzil mübârek diyeler
Üstüne tîz tîz örteler bu dünyâ hâk ü sengini
- 6 Karanü yirde olasin 'amelün ile kalasin
Âh idüben çok çalasın âhir peşmânlik çengini
- 7 Yûnus var imdi tevbe kıl cân sendeyiken it 'amel
'Âşıkısan kuşanı gör dervîşlerin palhengini

351

- 1 Su'âlüm var tapuna iy dervîşler ecesi
Meşâyılı ne buyurur yol haberi nicesi
- 2 Virgil su'âle cevâb tualum olsun savâb
Şu'le kime gösterür 'ışk evinün bacası
- 3 Evvel kapu şerî'at emr ü nehyi bildürür
Yuya günâhlarını her bir Kur'ân hecesi
- 4 İkincisi tarîkat kulluga bil baglaya
Yolı togrı varanı yarlıgaya hocası
- 5 Üçüncüsü ma'rifet cân gönül gözin açar
Bak ma'nî sarâyına 'Arş'a degin yücesi
- 6 Dördüncüsü hakîkat ere eksük bakmaya
Bayram ola gündüzi Kadîr ola gicesi
- 7 Bu şerî'at güç olur tarîkat yokuş olur
Ma'rifet sarplık durur hakîkatdür yücesi
- 8 Dervîşün dört yanında dört ulu kapu gerek
Kancaru bakarısa gündüz ola gicesi
- 9 Ana iren dervîşe iki cihân keşf olur
Anun sıfatın öger ol hocalar hocası
- 10 Dört hâl içinde dervîş gerek siyâset çeke
Menzile irmez kalur yol eri yuvacı
- 11 Kırk kişi bir agacı tagdan indürimeye
Yâ bunca mürîd muhib Sırât niçe geçesi

12 Küfür okın atarken îmânun urma sakın
Yilüp sıyasın gücün sebl ola güvecesi

13 Dört kapudur kırk makâm yüz altmış menzili var
Ana irene açılır vilâyet derecesi

14 'Âşık Yûnus sözlerin muhâl diyü söylemez
Ma'nî yüzün gösterür bu şâ'irler kocası

352

- 1 Hak nûrî 'âşıklara her dem nüzûl degül mi
Kime kim nüzûl degmez Hak'dan ma'zûl degül mi
- 2 Mine'l-kalbi ile'l-kalb yol var dimişler erler
Her gönülden gönüle rast togru yol degül mi
- 3 Kargayla bülbüli bir kafese koysalar
Birbiri sohbetinden dâim melûl degül mi
- 4 Eyle ki karga diler bülbülden ayrılmaga
Bülbülün de gönlinde maksûdî şol degül mi
- 5 Câhil ile 'ârifün meseli şuna benzer
Câhil katunda îmân ma'lûm meçhûl degül mi
- 6 Işık ile Dânişmend sûtî işler her zamân
Dânişmend Işık'a eydür bî-şerî'at degül mi
- 7 Yitmiş iki milletün sözünü 'ârif bilür
Yûnus Emre sözleri dâim usûl degül mi

353

- 1 'İşk bâzîrgânı ser-mâye cânı
Bahadır gördüm cânı kıyanı
- 2 Zihî bahadır cân terkin urur
Kılıç mı keser himmet giyeni
- 3 Kamusun bir gör kemterin er gör
Alçak görmegil palâs giyeni
- 4 Tîz çıkarurlar fevka'l-'ulâya
Bil 'İsâ gibi dünya koyanı
- 5 Tîz indürürler tahte's-serâya
Şol Kârûn gibi dünyâ kovanı
- 6 'Âşık olanun nişânı vardur
Melâmet olur bellü beyânı
- 7 'İlm ü 'amele olmagıl magrûr
Hak kabûl itdi kefen soyanı
- 8 Kodı atlâsı geydi palâsı
İbrâhîm Edhem sırdan duyanı
- 9 Çün Mansûr gördi ol benem didi
Oda yakdılar işitdün anı
- 10 Oda yandurtdun külin savurtdun
Eyle mi gerek seni seveni

- 11 Zinhâr iy Yûnus gördüm dimegil
Dâra çekerler gördüm diyeni

354

- 1 Kaçan kim ol dilber benüm gözlerüme tutaş oldu
Gönlüm cânum virdüm ana 'ışkı bana yoldaş oldu
- 2 Gönlüm eydür benem kulı cânum eydür benem kulı
Hîç bilmezem kimdür yigi bu ikiden savaş oldu
- 3 Bu ikisi arasında bildüm devlet benüm imiş
Hîç danışugum yog iken başum anunla hoş oldu
- 4 Bir dem anunla dirligüm bin yıl 'ömrümden yigimiş
Andan ayru geçen günüm yüregümde bir baş oldu
- 5 Her kancaru bakarısam oldur gözüme görinen
Önüm ardum sagum solum küncile göz ü kaş oldu
- 6 Hızır u İlyâs degüliken ölmez dirlige sataşdum
Hergiz yimez içmez iken içüm toptolu aş oldu
- 7 Anı seven 'âşıklarun söylerisem sıfatını
Anun 'ışkı urganında koyundan da yavaş oldu
- 8 Niçe arslan da'vî kılur 'ışka boyun virmemege
Senün 'ışkun zencîrinden kızan evvel yavaş oldu
- 9 Cümle 'âlemün gönlinde vardur anun mahabbeti
Anı cândan sevmeyenün bil kim îmânı taş oldu
- 10 Senün 'ışkun odı meger sıçramaya kimesneye
Bir zerre degdi Yûnus'a cihân içinde fâş oldu

355

- 1 Yir gök yaradılmadın Hak bir gevher eyledi
Nazar kıldı gevhre sızurdu dür eyledi
- 2 Gevherden bug çıkardı bugından gök yaratdı
Gök yüzünün bizegin çok yıldızlar eyledi
- 3 Göge eytdi dön didi ay-gün yürisün didi
Suyı mu'allak kodı üstinde yir eyledi
- 4 Yir çalkandı turmadı bir dem karâr kılmadı
Yüce yüce tagları Hak çöksüler eyledi
- 5 'Azrâîl gökden inde bir avuç toprak aldı
Dört ferîşte yogurdu bir peygamber eyledi
- 6 Çün cân gevdeye irdi ahsurdı öri turdı
El götürüp ol demde Hakk'a şükür eyledi
- 7 Allah eydür Âdem'e çün kim irdün bu deme
Bu dünyâda ne didün dilün neyi söyledi
- 8 Yogiken var eyledün topragiken cân virdün
Kudret diliyle andun dilüm söyler eyledi
- 9 Bu söz Hakk'a hoş geldi kulın 'azîz eyledi
Ne geçdise gönlinde virdi hâzır eyledi

- 10 Bu söz Yûnus'a kandan kim vire haber cândan
Meger kim ol lutf ıssı ana nazar eyledi

356

- 1 Çalap Âdem cismini topraktan var eyledi
Şeytân geldi Âdem'e tapmaga 'âr eyledi
- 2 Eydür ben oddan nûrdan ol bir avuç topraktan
Bilmedi kim Âdem'ün için gevher eyledi
- 3 Zâhir gördi Âdem'ün bâtınına bakmadı
Bilmedi kim Âdem'i halka server eyledi
- 4 Kırk yıl kalıbı yatdı adı 'âlemi tutdı
Gör şeytânı bugzından ne fitneler eyledi
- 5 Âdem toprak yatmışdı at âlemi dutmuşdı
Fikrine bak İblîs'ün ya'ni hüner eyledi
- 6 Ol yürüyen atları sürdi Âdem üstine
Âdem'e mekr ırgürüp ya'ni zafer eyledi
- 7 Âdem'ün göbeginden Çalap yaratdı anı
Vaff diyüp turı geldi anlar güzer eyledi
- 8 Çün gitdi Âdem 'ahdi yetdi Mûsâ'nın vaktı
İblîs'e işbu işler yavlak eser eyledi
- 9 Mûsâ gönüldi Tûr'a Hak'la münâcât kıla
Gördi kim bir su akar Mûsâ nazar eyledi
- 10 Mûsâ eydür göreyin bu su ne yirden gelür
Ger böyle akarsa zîr ü zeber eyledi
- 11 İlerü vardı Mûsâ la'în oturmuş aglar
Gözinün yaşıyımış ol su bınar eyledi
- 12 Mûsâ sordı la'îne agladugun nedendür
N'ideyim aqlamadın dir işüm zâr eyledi
- 13 Mukarrebüdüm Mûsâ ben ol Hakk'un dergâhında
Götürdi urdu yire işümi şer eyledi
- 14 Sen bilmez misin Mûsâ ben neden ayrıldugum
Şunlar öğüme düşdi beni humâr eyledi
- 15 Vargıl digil yâ Mûsâ rahmet eylesün bana
Tevbe kılup işine hoş istigfâr eyledi
- 16 Mûsâ irdi hâcete Hakk'ıla münâcâta
Unutdı emâneti söz muhtasâr eyledi
- 17 Hak Mûsâ'ya eyitdi unuttun emâneti
Ol nidâyâ cânını Mûsâ nisâr eyledi
- 18 Vargıl digil yâ Mûsâ rahmet ideyim ana
Secde itsün Âdem'e çün istigfâr eyledi
- 19 Mûsâ geldi la'îne didi Hakk'un buyrugın
Secdeyi işidicek döndi inkâr eyledi
- 20 Ben andan umandum derdüme dermân kıla
Dahı arturdu derdüm ya'ni tûmâr eyledi

- 21 Ben eger tapsam ana ol vaktin taparım
Şimdi hod toprak olup zîr ü zeber eyledi
- 22 Âdem İblîs kim ola işi işleden Çalap
Ayı günü yaradup leyl ü nehâr eyledi
- 23 Ma'nî nedür İblîsden câhillik kamu bizden
Ne duydun iş bu sözden sırrı esrâr eyledi
- 24 Çalap eydür şol kula 'inâyet benden ola
Ne şeytân azdursar ne kimse kâr eyledi
- 25 Altı bin yidi yüzi yıldan geçen Âdem'i
Dile getürdi Yûnus söz muhtasâr eyledi

357

- 1 'Âşık mıdur ol ma'sûk için vermeye cânı
'Âkil midür ol dünyeyile isteye anı
- 2 Âdem midür 'ömrini kullıkda geçürmez
'Ârif midür ol anlamaya sûd u ziyânı
- 3 'Âlim midür ol 'ilmine lâıyk 'ameli yok
Câhil midür ol 'ışka sata iki cihânı
- 4 'Âbid midür ol işlemedi tâ'at u ihlâs
Fâsık dimenüz kendözini suçlu bileni
- 5 Esrik midür ol kadehi nûş itmedi dostdan
İyü dimenüz gafletile nefse uyanı
- 6 Gönül midür ol hikmeti kılmadı tefekkür
Yâ göz midür ol yaş yirine dökmeye kanı
- 7 Miskîn Yûnus'un ser-mâyesi yokdur İlâhî
İllâ sevicidür seni 'ışkıyle seveni

358

- 1 Biz bizi bilmezidük bizi kendüden eyledi
Âşkâre kıldı bizi kendüy pinhân eyledi
- 2 Biz bile pinhânidük gayr-ı sen ü ben idük
Mutlak bî-gümânidük hem bî-gümân eyledi
- 3 Topragı kadarladı sûreti hat bağladı
Durgurdı dört âleti adın insân eyledi
- 4 Çün yaradı Âdem'i bileydük biz kamu
Bu kamu hâs u 'âmı bir ma'denden eyledi
- 5 Asl-ı ma'dendeyidük kaygusuz ganîyidük
Ol bî-nişân cihânda şöyle revân eyledi
- 6 Görgil Çalap fazlını yıkmaz 'âşî gönünü
Bin bin kerem lutfıla ol tercemân eyledi
- 7 Kamu bir yire gider kimse niçesi yiter
İki birdür bir biter gör bir neden eyledi
- 8 Çün nefis oldı havâle dağılduk degme yola
Tatlu oldı nevâle ol sen ü ben eyledi

- 9 Ne sen ü ben ne fülân ne dutarısa yalan
Dünyâ çirkine kalan işün gümân eyledi
- 10 Âdem'den buna degin ne eli var ne yegin
Geymegile yimegi bir dânededen eyledi
- 11 Elest'de bileydük göz açduk "Belî" didük
Yûnus'ıla gayrını kamu birden eyledi

359

- 1 Bencileyin gören kişi ben sevdüğümün yüzini
Delü ola taga düşe yavu kula kendözini
- 2 Kim şükrâne yitüriser bir kez seni görmeklige
Hâşâ anı gören kişi niçe ınsar gözini
- 3 Dilile kim eydibile anun cemâli tertûbin
Cân tutagı gerek dada anun kılınıcı tuzını
- 4 Kişi neyi severise dilinde sözi ol olur
Gensüz söyleyesüm gelür gönüm alanun sözünü
- 5 Böyle şîrîn kılınıcıla her kancaru bakarısam
Yitmiş iki milletine geçüriserdi sözünü
- 6 Hiç kimsene geniyile dostına 'âşık olmadı
Mahabbet burcında komış 'âşıklarun yıldızını
- 7 Dertsüzlere benüm sözüm benzer kaya yankusına
Hâlâdaş bilür hâlâdaşınun gönlindeki şol râzını
- 8 Her kim severise seni ebed diri kalur cânı
Her dem senün 'ışkunla geçürür dün ü gündüzünü
- 9 Zühre eger göreyidi Yûnus göziyle gördüğün
Çengini elden bıragup unıdayıdı sâzını

360

- 1 Dostdan haber soran kişi güzâf degül dostun işi
Bellü bilün mahrûm durur bu dünyâda dostsuz kişi
- 2 Kimdür ki dost yüzün göre dost dost diyü cânın vire
Şolok dem ol dostu ire unıda cümle teşvîşi
- 3 Dost işi 'aceb iş durur cân denizin tutuşdurur
Cânsuzlara bir düş durur ger yorasın sen bu düşü
- 4 'İşk şevkından 'âlem toldı bu 'âşıklar andan geldi
'İşksüz biten çiçek soldı 'ışkıladur dirlik hoşı
- 5 Ben niçe diyeyin anı kabûl itmez yüz bin cânı
Ana lâıyk dirlik kanı yokdur ana lâıyk işi
- 6 Kim bahâ bulısar ana ol kığurur andın yana
Devlet irdi andan bana hâcet degül hümâ kuşu
- 7 Cân ne durur dost önünde fetvâ budur kamu dilde
Gel göresin bu meydânda topdur dostu seven başı
- 8 Dostu seven 'âşıklara 'ışkı turakdur cânlara
'İşkdur yire göge direk ayrugı hep söz öküşü

- 9 Yûnus imdi sen ben iken ‘âşıklara ne sen ü ben
Yokluk durur anı sevmek koyun ayruksı bakışı

361

- 1 Girü durur yoklukdan kamularun baylığı
Bunca varlık anundur gitmez gönli tarlığı
- 2 Batmış dünyâ mâlına bakmaz ölüm hâline
İrmiş Kârûn mâlına zihî iş düşvârlığı
- 3 Bu dünyâ kime kaldı kimi ber-hûrdâr kıldı
Süleymân'a kalmadı anun ber-hûrdârlığı
- 4 Süleymân zenbîl ördi kendü emegin yirdi
Anunıla buldılar bunlar peygamberliği
- 5 Gel imdi miskîn Yûnus varun Hakk'a harc eyle
Gördün elünde kalmaz bu dünyânun varlığı

362

- 1 Ol Çalab'umun ‘ışkı bagrumı baş eyledi
Aldı benüm gönlümü sırrımı fâş eyledi
- 2 Hergiz gitmez gözümden hîç eksilmez dilümden
Çalap kendü nûrını gözüme tuş eyledi
- 3 Cân gözi anı gördi dil andan haber virdi
Cân içinde oturdu gönlümü ‘Arş eyledi
- 4 Bir kadeh sundı câna cân içdi kana kana
Tolu geldi peymâne cânum serhoş eyledi
- 5 Esrük oldu cânumuz dür döker lisânumuz
Ol Çalab'umun ‘ışkı beni dervîş eyledi
- 6 Cânda yanar çerâğı gönüllerde turagı
Gönül dahı cân dahı ‘ışkıla cûş eyledi
- 7 Ben kaçan dervîş olam ya Hakk'a kulam diyem
Yüz bin benüm gibiyi “ışk hurka-pûş eyledi
- 8 Yûnus imdi avınur dostı görüp sevinür
Erenler mahfilinde ‘ışkı cünbiş eyledi

363

- 1 Ol dost benden yana hîç bilmezsin niçe bakdı
İş bu vücûd şehrine bir hoş nazar bırakdı
- 2 Gözüm anun yüzinden niçe gideribilem
Bin dürlü kılncıla gönlümü şöyle kapdı
- 3 Kimden öğüt istersem sabır gösterür bana
Sabrumun perdesini mahabbet odı yakdı
- 4 Sabrıla benüm işüm niçe varısar başa
Şol dostumun nüvahtı cânuma cân bırakdı
- 5 Sevdükli sevdügile bile kopısar yarın
Benüm işüm yarına koymaz bugün soyakdı

- 6 Yûnus sever dostını cânından anuniçün
Kişi neyi severse cânın ana uyakdı

364

- 1 Banladı ol mü'ezzin turdı kâmet eyledi
Hazret'e tutdı yüzün döndi niyyet eyledi
- 2 Hazret'e baglu elüm Fâtiha okur dilüm
Belini büküp Hakk'a hoş rükû‘ât eyledi
- 3 Şu benüm hâcet-gâhum Tûr tagı oldı meger
Mûsî'leyin bu gönlüm hoş münâcât eyledi
- 4 Bir sûret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
Yıkıldı tertîblerüm zühdümü mât eyledi
- 5 Ne du‘â kılam ne selâm ne zikr ü tesbîh kılam
Bu biş vakt namâzumı ‘ışkun gâret eyledi
- 6 Gör Yûnus'ı n'eyledi hoş haberler söyledi
‘Âşıkıdı ma‘şûka dâd u sited eyledi

365

- 1 Tecellîyâtun nûrına döymez vücûdum tagları
Cismüm gemisinün zîrâ muhkem degüldür bagları
- 2 Katreden deryâlar düzen cân kuşu pâ-bendin üzen
Yüz bin deryâları yüzen gel sürelüm bu çağları
- 3 Dildâr için dil şehrinin pâk eyle arıt gayrıdan
Zîrâ ki sultân tahtıdur bunda komazlar zâgları
- 4 Düşdükçe öge Hubbü'l-Vatân zerrece kalmaz me'men
Gözden sızup olur seven her dem yüregüm yagları
- 5 ‘Âkil eli irmez ile irse dahı gelmez dile
Dertli hâlin dertli bile sayru ne bilsün sagları
- 6 Ma‘şûklığın hil'atini her kime giydürdün ise
Gelmez gözine zerrece Firdevs-i a‘lâ bâgları
- 7 Yûnus hüsnün kitâbını bir hoş temâşâ eylemiş
Anda sala ‘âşıklara dag üstine kor dagları

366

- 1 Toldur kadeh sungıl bize ‘ışk şarâbından iy sâkî
Ol badyadan gerek bize andan içe şeyh ü fakî
- 2 Sohbetümüz ilâhîdür sözüümüz kevser âbidur
Şâhumuz şâhlar şâhidur çalgumuzdur dost firâkı
- 3 Kim ki bir dem sohbet ola müftî müderris mât ola
Bir ilâhî devlet ola andan içen oldı bâkî
- 4 Hırka vü takye yol virmez ferecile ‘âlim olmaz
Dîn diyânet olmayıcak n'eylersün bunca varakı
- 5 Okıdun yidi mushafı tâ‘at gösterürsün sâfî
Çünkü ‘amel eylemedün gerekse var yüz bin okı

- 6 Bin kez hacca vardunısa bin kez gazâ kıldunısa
Bir kez gönül sıdunısa gerekse yüz yıl yol dokı
- 7 Gönül mi yig Ka'be mi yig eyit bana 'aklı iren
Gönül yigdür zîrâ ki Hak gönülde tutar turakı
- 8 Konşıyla gönülleri ısmarladı Hak Resûl'e
Mi'râc gicesi dostıla bu kelecı oldu dakı
- 9 Yûnus senün işün budur dutgıl ulular etegin
Dilerisen pâk olasın gönüllerde olgıl bâkî

367

- 1 Biz uludan işitdük evvel er yaratıldı
Pâdişâhun birliğin evvel kadîm er bildi
- 2 Bunca yıl bunca zamân biz işitdük bî-gümân
Çalap kendü sun'ından ere Tanrılık kıldı
- 3 Eydürler bir kuşdı hikmeti öküşidi
İki cihân 'ârifi ol kuşdan 'ibret aldı
- 4 Ol kuşun her bir yöni yüz bin yigirmi dört bin
Evvel ol kuş uçuban rahmet göline taldı
- 5 Çün gölden girü döndi budak üzere kondı
Silkindi her bir yünden bir tamla su döküldi
- 6 Ol suyun her birisin bir cân yaratdı güzin
Ol cânun her birisi bunda peygamber oldu
- 7 Evvelki bünyâd oldu altı kez dünyâ taldı
Yidincisi buyıdı bu Âdem yaratıldı
- 8 Âdem toprakdanıdı 'Azâzîl oddanıdı
İşitdük 'Azâzîl'i Âdem'e bakdı güldi
- 9 Secde geldi Âdem'e eydür inün kademe
Cümle firîşte indi 'Azâzîl dura kaldı
- 10 Eydür ben oddan olam yüz bin yıl tâ'at kılam
Tapu buyuracagın tâ'atın 'arza kıldı
- 11 Ol halkun varlığından pâdişâh birliğinden
Şol bir söz sebebinden sürildi la'net oldu
- 12 Her kim kendüyi gördi üstâdı İblîs oldu
Kişi ne buldıysa miskînligile buldı
- 13 Eksikligüm Hak bilür 'ışkı bana ol virür
Kılğıl Yûnus'a tûmâr 'ışk beni benden aldı

368

- 1 Sana 'ibret gereğise gel göresin bu sinleri
Ger taşısan eriyessin bakup göricek bunları
- 2 Şunlar ki çokdur mâlları gör niçe oldu hâlleri
Sonuçı bir gönlek geymiş anun da yokdur yenleri
- 3 Kanı mülke benüm diyen köşk ü sarây begenmeyen
Şimdi bir evde yaturlar taşlar olmuş üstünleri

- 4 Bunlar eve girmeyeler zühd ü tâ'at kılmayalar
Bu beyliği bulmayalar zîrâ geçdi devrânları
- 5 Kanı ol şîrîn sözlüler kanı ol güneş yüzlüler
Şöyle gâib olmuş bular hîç belürmez nişânları
- 6 Bunlar bir vakt begler idi kapucılar korlar idi
Gel şimdi gör bilmeyessin beg kangıdur ya kulları
- 7 Ne kapu vardır giresi ne yimek vardır yiyesi
Ne ışıık vardır göresi dün olmuşdur gündüzleri
- 8 Bir gün senün dahı Yûnus benven didüklerün kala
Seni dahı böyle kıla nitekim kıldı bunları

369

- 1 Ol geçidün korkusı uş beni yoldan kodı
Geçemez degme kişi köprüsin kıldan kodı
- 2 Yırde gökde ol dostun hikmetleri bî-pâyân
Hikmetine talaldan uş beni kâlden kodı
- 3 İndi öküzü ol la'în âl ile azdurmaga
Sinek ile Hak Çalap öküzü elden kodı
- 4 Öküz taşun üstinde taşı balık götürür
Balık suyun içinde binâsın yilden kodı
- 5 Cehennem key karanu Cehennem tahte's-serâ
Kula ayruk su'âl yok kulı su'âlden kodı
- 6 Dosta 'âşık olanun güci sözine yiter
Güci sözine yiten sözünü dilden kodı
- 7 Dostun etegin dutan dostıla bâzâr ider
Bâzâr iden dostıla bâzârın elden kodı
- 8 İşitdün Meryemoglı dostına varur iken
Gör âhir yarım igne 'İsâ'yı yoldan kodı
- 9 Yûnus eydür dimegil dostı girçek severin
Dostı girçek sevenler benligin elden kodı

370

- 1 Ben bende seyr ideriken 'aceb sırâ irdüm ahî
Bir siz dahı siz de görün dostı bende gördüm ahî
- 2 Bende bakdum bende gördüm benümile ben olanı
Sûretüme cân olanı kimdügini bildüm ahî
- 3 Ben istedüm buldum anı ol ben isem yâ ben kanı
Seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum ahî
- 4 Sûret toprakdur diyeni gönüm kabûl itmez anı
Bu topragun cevherini Hazret'e ırgırdüm ahî
- 5 Münkîr kişi tuymaz anı dertlülerün sizer cânı
Ben dost bâğı bûlbüliyem ol bâğçeden geldüm ahî
- 6 Ma'sûk bizümledür bile ayru degül kıldan kıla
Uzak sefer bizden kala dostı yakın buldum ahî

- 7 Degme bir yol kandan bana tağılmayam degme yana
Kutlu oldu bu seferüm hoş menzile irdüm ahî
- 8 Mansûr'ıdum ben ol zamân uş yine geldüm bunda ben
Yak külümü savur yile ben Ene'l-Hak didüm ahî
- 9 Ne oda yanam dağılam ne dâra çıkam bogılam
İşüm bitince yüriyem teferrüce geldüm ahî
- 10 Mun'im oldum yoksul iken benüm oldu kevn ü mekân
Şarka vü garba ser-te-ser yire göge toldum ahî
- 11 Nitekim ben beni bildüm diledüğüm Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncadı korkıdan kurtuldum ahî
- 12 Yûnus kim öldürür seni viren alur gine cânı
Bu cânlara hükm ideni kim idüğün bildüm ahî

371

- 1 Evvel dahı varıdı cânumda bu 'ışk odı
Eşkere itmez idüm bilürdüm ki dost kodı
- 2 Dört kitâbı şerh iden bulmadı 'ışka çâre
Ne begler ne sultânlar ne müderris ne kâdî
- 3 Yir gök kâim ınlmaz yiller esüp deprenmez
Her nesne muhkem olur 'ışk olıcak bünyâdı
- 4 'İşk anadan dogmadı kimseye kul olmadı
Hükmile esîr kılur cümle bilişi yadı
- 5 Günde bin kez yanaram râzîyam ben şol oda
Zîrâ şekkerden şîrîn bana 'ışkunun odı
- 6 'İşka Mecnûn olanlar assı-ziyândan fârig
Korkmaz ıssı sovuksun pes ne biliser odı
- 7 Ezelden benüm fikrüm Ene'l Hak'ıdı zikrüm
Henüz dahı toğmadın ol Mansûr-ı Bagdâdî
- 8 'İşk odı cûş eyledi cânımı hoş eyledi
Kimse söyündüremez cânumda yanan odı
- 9 'İşk çengine düşenün melâmet olur işi
Anun için bed-nâmdur miskîn Yûnus'un adı

372

- 1 İki cihânı unıdur sana gönül viren kişi
Yalan söyler 'âşık degül gözün senden ıran kişi
- 2 Bu fenânun terkin ura ol bekânun kaydın göre
Zihî devletlü cân anun yüz ağıla varan kişi
- 3 Kendüligin terkin ura senün yolunda cân vire
Sorisuz uçmaga gire sen sultâna iren kişi
- 4 Her ki bu dünyâdan geçer 'ışk kadehin tolu içer
'İşka cânun saçı saçar dost gülini diren kişi
- 5 Cân ne imiş dost yolına 'âşık anı terkitmeye
Bu cânıla bin cân alur cânın Hak'a viren kişi

- 6 Cânını şükrâne vire yüzün ayaklara süre
Erenler gönline gire Hak'dan haber soran kişi
- 7 'Akıl gide hayrân ola dünyede ser-gerdân ola
Küfri anun îmân ola 'ışka gönül viren kişi
- 8 Terk ide fâsid işleri iş idine dervîşleri
Akıda gözden yaşları dost haberin duyan kişi
- 9 Gözlerini giryân ider cigerini biryân ider
Gönülleri hayrân ider 'ışk eseri olan kişi
- 10 Çün dünya bilürsin fenâ ne yatarsın döne döne
Uyhu m'uyur kana kana dost yolını soran kişi
- 11 Şol kim sorar dost kandadır kanda dirisen andadır
Ma'sûkula seyrândadır girçek 'âşık olan kişi
- 12 Miskîn Yûnus sabr eylegil bu dünyânun zahmetine
Dürlü cefâya katlanur sen sultâna iren kişi

373

- 1 İşidün iy yârânlar eve dervîşler geldi
Cân şükrâne virelüm eve dervîşler geldi
- 2 Her kim gördi yüzini indürür kendözini
İlm-i bātundan öter eve dervîşler geldi
- 3 Dervîşler uçar kuşlar deniz kenârın kışlar
Zihî devletlü başlar eve dervîşler geldi
- 4 Dervîşler yüzi sulu görenler olur delü
Bâtını 'Arş'dan ulu eve dervîşler geldi
- 5 Seydî Balum ilinden şeker tamar dilinden
Dost bāğçesi yolından eve dervîşler geldi
- 6 Yûnus kulun öğürsüz kimsesi yok yalunuz
Fidî olsun cânumuz eve dervîşler geldi

374

- 1 Dînün îmânun varısa hor görmegil dervîşleri
Cümle 'âlem müştâk durur görmeklige dervîşleri
- 2 Ay u güneş müştâk durur dervîşlerin sohbetine
Firişteler tesbîh okur zikir ider dervîşleri
- 3 Tersâlar tapuya gelür hükm ısları zebûn olur
Taglar taşlar secde kılur göricegez dervîşleri
- 4 Ol Fahr-i 'âlem Mustafâ ol ma'den-i sıdk u safâ
İsterisen andan vefâ incitmegil dervîşleri
- 5 İncidesin âh ideler 'ömrin gülün kurdalar
Gözsüz olasin yideler tâ bilesin dervîşleri
- 6 Dervîş okı ırak atar hey dimedin cânâ batar
Gâfil olma yiter tutar hor görmegil dervîşleri
- 7 Yir gök eydür hırka hakı himmetleri olsun bâkî
Çün pâdişâh oldu sâkî esridiser dervîşleri

- 8 Gökden inen dört kitâbı günde bin kez okursan
Va'llâh dîdâr görmeyesin sevmezisen dervîşleri
- 9 Devletlülür sever bizi her dem sorar hâlûmûzi
Kördür münkirlerin gözi görmeyiser dervîşleri
- 10 Yûnus eydür bu 'ışk geldi ölmüş cânım diri kıldı
Sen ben dimek dilden kaldı göricegez dervîşleri
- .
- 375

- 1 Menzili ırak bu yolun bu yola kim varası
Müşkili çok bu hâlûn bunı kim başarası
- 2 Bu yola yarak gerek eksük gerek çok gerek
Key demür yürek gerek bu sarp yola giresi
- 3 Îmân aldaguçları bilün çokdur bu yolda
Nefsine uyanların gitmez yüzi karası
- 4 Yitmiş bin riyâ çeri vardır bu yolda bilün
Nefs öldürmüş er gerek ol çeriye kırası
- 5 Togruluk mancınığı istigfâr taşıyla
Togru vardı atıldı yıkıldı nefis kal'ası
- 6 Kimde kim togruluk var bilgil kim öldürür 'âr
İki cihâna yarar girçek er ser-mâyesi
- 7 İnce Sırât köprüsi genez imiş bu yolda
Dosta giden kişünün togrulıkdur çâresi
- 8 Yûnus imdi saladur gel gidelüm yoklığa
Göz eger lâyıkısa Hak dîdârın göresi

376

- 1 'İşkun odı düşdi cânâ eritdi yürek yağını
Kesdi hevâsetün kökin oda yandurdi bâğını
- 2 Kazdı kahrı kazmasıla cânâda cefâ ocagını
Çaldı nefsumün boynına himmet eri bıçağını
- 3 Rahmet suyuyla yudı gönüm evin ap-arıca
Hıdmet kapusundan ana sundı şükür ayagını
- 4 Her kim bizi yerise Hak dileğin vîrsün ana
Urmaklığa kasd idenün düşem öpem ayagını
- 5 Kim bize taş atarısı güller nisâr olsun ana
Çırâguma kasd idenün Hak yandursun çırâğını
- 6 Miskîn gönlün 'ışk elinden iki büküldi vücûd
Tevbe kapusundan sundum ana îmân tayagını
- 7 Gel imdi iy miskîn Yûnus hevâseti elden bırak
Çalab'um rûzı eyle bize kanâ'at bıçağını

377

- 1 Gerçek 'âşık olanların hemen dostı sever cânı
Unıdur kibr ü kînini ma'sûka terk ider cânı

- 2 Gerçek 'âşık öğüt bilmez zire öğüt assı kılmaz
Karâr itmez öğüt ile bulmak ister ol Sübhân'ı
- 3 Gerçek 'âşık olanların yüzinde nişânı olur
Dün ü günü turmaz akar gözleri yaşının kanı
- 4 Bu cümle 'âlem sevdüğü bu dîn ile bu îmândur
Va'llâhi ışıksuz gerekmez şol dîn ile şol îmânı
- 5 Bir ucına varurısa ayrı degül 'âşık cânı
Sorun cümle 'âşıklara kıldan kıla bilür anı
- 6 Evvel-âhir Hayyü'l-Kayyûm 'âşıklara ma'sûkıdı
'Aklun varısa hisâb it geçiser bu 'ışk devrânı
- 7 Her kim 'âşıkam diyüben hasret geçürür varısa
Gözi hicâblıdur anun görünmedi 'ışk nihânı
- 8 Yûnus yüzün kaldurmagıl 'âşıkların ayagından
Fidî eyle yüz bir cânı anda bulasın sultânı

378

- 1 Erenler bir denizdür 'âşık gerek talası
Bahrî gerek denizden girüp gevher alası
- 2 Gine biz bahrî olduk denizden gevher aldık
Sarrâf gerek gevherin kıymetini bilesi
- 3 Yüri var epsem ol a ne simsârlık satarsın
'Alî gibi er gerek iş bu sırâda eresî
- 4 Muhammed Hakk'ı bildi Hakk'ı kendüde gördi
Cümle yirde Hak hâzır göz gerekdür göresi
- 5 Dile rızkını Hak'dan *nahnu kesemân* pinhân
Nefsin bilmiş er gerek göz hicâbın silesi
- 6 Didüm iş bu nefesi 'âşıklar hükmiyle
Bâhıllıksuz er gerek bir karâra durası
- 7 'Âlimler kitâb düzer karayı aka yazar
Gönüllerde yazılır bu kitâbun sûresi
- 8 Yüri hey sûfî zerrâk ne sâlûsluk satarsın
Hak'dan artuk kim ola kula dilek viresi
- 9 Hak duragı gönülde âyâtı var Kur'ân'da
'Arş'dan yukarı cânâda 'ışk burcının kulesi
- 10 Şöyle delü olmışam bilmezsin dünden günü
Yüregümde işledi 'ışk okunun yaresi
- 11 Gel imdi miskîn Yûnus tut erenler etegin
Cümlesi miskînlükde yoklugımı çâresi

379

- 1 Pâdişâhlar pâdişâhı ol Ganî
Emrile viribidi bize cânı
- 2 Od u su vü topragı yili bile
Anunıla bünyâd eyledi teni

3 Yaratdı yitmiş iki dürlü dili
Arada üstün kodı müsülmânı

4 Biz müsülmân Muhammed ümmetine
Hil'ât virdün bize dîn ü î mânı

5 Cân nûrdandır nûra karışırısın
'Ayb eyleme sûret olursa fânî

6 Zekerıyyâ agaca sığınmanın
Bıçguyıla iki dildürdün anı

7 Eyyûb'un kurda yidürdün tenini
Sabrıyla buldı o dahı dermânı

8 Ya'kûb'ı agladup aldun gözlerin
Yûsuf'ı Mısır'un sen itdün sultânı

9 Kamuya söz söyledür 'ibret için
Yûnus'ı da söyledür ol Sübhân'ı

380

1 Niçe bir besleyesin bu kaddile kâmeti
Düşdün dünyeye zevkına unuttun kıyâmeti

2 Toprakdan yaratıldun yine topraktır yirün
Toprak olan kişiler n'ider bu 'alâmeti

3 Uslu degül delüdür yüce sarâyılar yapan
'Âkıbet vîrân olur cümle'nün 'imâreti

4 Dürüş kazan yi-yidür bir gönül ele getir
Yüz Ka'be'den yigrekür bir gönül ziyâreti

5 Kerâmetüm var diyen halka sâlûslık satan
Nefsin müsülmân itsün varısa kerâmeti

6 Nefsin müsülmân iden Hak yola togru giden
Yarın ana olırsın Muhammed şefâ'ati

7 Yüz bin peygamber gele hiç şefâ'at olmaya
Vay eger olmazısa Allah'un 'inâyeti

8 Yûnus imdi sen dahı girçeklerden olıgör
Girçek erenler imiş cümle'nün ziyâreti

381

1 'İşkun aldı benden beni bana seni gerek seni
Ben yanaram dünî günü bana seni gerek seni

2 Ne varlığa sevinürem ne yokluğa yirinürem
'İşkunıla avınuram bana seni gerek seni

3 'İşkun 'âşıklar öldürür 'ışk denizine taldurur
Tecellîyiyle toldurur bana seni gerek seni

4 'İşkun zencîrini üzem delü olam taga düşem
Sensin dün ü gün endîşem bana seni gerek seni

5 Eger beni öldüreler külüm göge savuralar
Topragum anda çağura bana seni gerek seni

6 Sûfilere sohbet gerek ahîlere âhret gerek
Mecnûn'lara Leylâ gerek bana seni gerek seni

7 Ne Tamu'da yir eyledüm ne Uçmak'da köşk bağladum
Senün için çok agladum bana seni gerek seni

8 Cennet Cennet didükleri bir ev ile bir kaç Hûrî
İsteyene virgil anı bana seni gerek seni

9 Yûsuf eger hayâlünü düşde göreydi bir gice
Terk ideydi mülklerin bana seni gerek seni

10 Yûnus çağururlar adum gün geçdükçe artar odum
İki cihânda maksûdum Bana seni gerek seni

382

1 Dilsüzler haberini kulaksız dinleyesi
Dilsüz kulaksuz sözün cân gerek anlayası

2 Dinlemedin anladuk anlamadın dinledük
Girçek erün bu yolda yoklukdur ser-mâyesi

3 Biz sevdük 'âşık olduk sevildük ma'sûk olduk
Her dem yini dirlikde sizden kim usanası

4 Yitmiş iki dil seçdi aramuza söz düşdi
Ol bakışı biz bakduk yirmedik 'âm u hâsı

5 İy Yûnus imdi velî yirde gökde toptolı
Her bir taşun altında bir İmrânoglu Mûsî

383

1 Nasîhat kandîlinden bir işâret göründi
Tenüm içinde cânım andan yana süründi

2 Nefsümün ejdehâsı döndi bana haml'itdi
Kanâ'at hay dimezse hakîkatdür yir indi

3 Kanâ'ati yar idin uyma nefis dileğine
İresin hakîkate yirün buldun tur indi

4 Kanâ'at didüğünü eger sen tutmazısan
Nefsüne uyarısan ser-gerdân ol var indi

5 Yûnus Hak tecellîsin şâ'ir dilinden söyler
Cânda gevher varısa Hak'dan yana yürindi

384

1 'Ömrüm beni sen aldadun ah n'ideyin 'ömrüm seni
Beni deprenimez kodun ah n'ideyin 'ömrüm seni

2 Benüm varum hep sen idün cânım içinde cân idün
Hem sen bana sultân idün ah n'ideyin 'ömrüm seni

3 Gönüm sana egleridüm gül diyüben yıylarıdum
Garîbseyüp aglarıdum ah n'ideyin 'ömrüm seni

4 Giderimiş bunda gelen dünyâ işi cümle yalan
Aglar 'ömrin yavı kılan ah n'ideyin 'ömrüm seni

- 5 Hayrum şerüm yazılısar ‘ömrüm ipi üzüliser
Gidüp sûret bozulisar ah n’ideyin ‘ömrüm seni
- 6 Bârî koyuban kaçmasan göçgünci gibi göçmesen
Ölüm şarâbın içmesen ah n’ideyin ‘ömrüm seni
- 7 Birgün ola sensüz kalam kurda kuşa ögün olam
Çürüyüben toprak olam ah n’ideyin ‘ömrüm seni
- 8 Miskîn Yûnus bilmez misin yoksa nazar kılmaz mısın
Ölenleri anmaz mısın ah n’ideyin ‘ömrüm seni

385

- 1 Bu ne gülecek yirdür aglasana key katı
‘Azrâîl seni kovar katı cân ‘alâmeti
- 2 Sanma kalasın bunda gensüz varasın anda
Anca yatasın sinde görince kıyâmeti
- 3 Mâl u mülkden ayrılup sine varasın turup
Münker ü Nekir gelüp su’âl idiser katı
- 4 İki ferîşteh ine gele karşuna kona
Günâhlarını yaza sala boynuna biti
- 5 Günâhların tartalar andan Sırât’a ilteler
Zebânîler dutalar figânlar ola katı
- 6 İsrâîl sûrın ura halâyık turı gele
Baş açık yalın ayak ıssılar ola katı
- 7 Ata oguldan beze bakmaya ana kıza
Şol gün geliser bize unutma ‘arasâtı
- 8 Yûnus günâhun çokdur sen aglarısın hakdur
Yarın sana gerekdür Muhammed şefâ’ati

386

- 1 Kime gönül virdümise benümile yâr olmadı
Hâlüm bilüp derdüm sorup bana vefâdâr olmadı
- 2 Hak’dan meger takdîr idi gönül sana ‘âşık idi
Hiç kimsene bencileyin derde giriftâr olmadı
- 3 ‘İşkdan degül şikâyetüm kendü tâlî’ümden durur
Kendü yolın aramayan câhildür ol er olmadı
- 4 ‘İşk bir ulu hil’at durur bir niçeye virdi Çalap
Bir niçeler mahrûm kalup ‘İşkdan haberdâr olmadı
- 5 ‘İşk bir ulu nazar durur ‘âşık cânı dîdâr durur
‘İşkî olmayan gönüller vîrânedür şâr olmadı
- 6 İbrâhîm’e Nemrûd odın ‘İşkdur gülîstân eyleyen
‘İşkdan çün irdi bir nazar gül-zâr oldu nâr olmadı
- 7 Yaradıldı yir ile gök Muhammed dostlığına
Levlâk ana delîl durur ansuz yir ü gök olmadı
- 8 ‘İşkda kahırlar çok olur ‘İşk erine gayret muhâl
Yûnus ‘âşık oldunısa ‘âşıklarda ‘âr olmadı

387

- 1 Müsülmânlar zamâne yatlu oldu
Helâl yinmez harâm kıymetlü oldu
- 2 Okunan Kur’ân’a kulak tutulmaz
Şeytânlar semirdi kuvvetlü oldu
- 3 Harâm ile hamîr tutdı cihânı
Fesâd işler iden hürmetlü oldu
- 4 Kime kim Tanrı’dan haber virürsen
Kakır başın salar hüccetlü oldu
- 5 Şakird üstâdıla ‘arbede kılır
Ogul atayla ‘izzetlü oldu
- 6 Fakîrlar miskînlükden çekdi elin
Gönüller yıkuban heybetlü oldu
- 7 Peygamber yirine geçen hocalar
Bu halkun başına zahmetlü oldu
- 8 Dutulmaz oldu Peygamber hadîsi
Halâyık cümle Hak’dan utlu oldu
- 9 Yûnus gel ‘âşıkısan tevbe eyle
Nasûha tevbe ucu kutlu oldu

388

- 1 Geldi geçdi ‘ömrüm benüm şol yil esüp geçmiş gibi
Hele bana şöyle gele şol göz açup yummuş gibi
- 2 İşbu söze Hak tanukdur bu cân gevdeye konukdur
Bir gün ola çıka gide kafesden kuş uçmuş gibi
- 3 Miskîn Âdem oğlanını benzetmişler ekinciye
Kimi biter kimi yiter yire tohum saçmış gibi
- 4 Bu dünyede bir nesneye yanar içüm göyner özüm
Yigid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi
- 5 Bir hastaya vardunısa bir içim su virdünise
Yarın anda karşı gele Hak şarâbın içmiş gibi
- 6 Bir miskîni gördünise bir eskice virdünise
Yarın anda sana gele Hak şarâbın içmiş gibi
- 7 Yûnus Emre bu dünyâda iki kişi kalur dirler
Meger Hızır-İlyâs ola Âb-ı Hayât içmiş gibi

389

- 1 Eşkere kıldum bugün pinhânımı
Cân virüben buldum ol cânânımı
- 2 Cân gönül hayrân kalupdur ma’sûka
Ma’sûkıla sürerem devrânımı
- 3 Derd gerekdür derd gerekdür derd gerek
Kim gerek derde virem dermânımı

4 Bî-mekânâ anun için dünyede
Kimsene bilmez benüm mekânımı

5 Kânı buldum n'iderem ben ayrığı
Yagmâya virdüm bugün dükkânımı

6 Top benem çevgânı aldum çalaram
Kim ala bu topdan meydânımı

7 Yir benümdür gök benümdür 'Arş benüm
Gör niçesi germişem sayvânımı

8 Yûnus oldıysa adum pes ne 'aceb
Okuyalar defter ü dîvânımı

390

1 İy yârenler eydimezem cânım neye taldugını
Dilile vasf idemezem gönümi kim aldugını

2 Gönüm tolı sıgmaz dile 'âşıkdur ol kim hâl bile
'İşk niçeyi virdi sile anlayamaz n'oldugını

3 'İşkdan haber bilenlerün 'ışk derdile tolanların
Küfri îmân olanların 'ayblaman güldüğünü

4 Aglamak gülmek 'âşıka dirilmek ölmek 'âşıka
Kahrıla lutfı bir bilür bilmez melûl olduğunu

5 'İşk Yûnus'ı eyledi lâl Yûnus kanı 'ışka helâl
Kon varın itsün pâyimâl görmesün ayrıldugını

391

1 Erenlerin gönlinde ol sultân dükkân açdı
Niçe bizüm gibiler anda konuban göçdi

2 Cümle erenler uçdı taglar yazılar geçdi
'İşk kazanına düşdi kaynayubanın bişdi

3 Bu dünyenün meseli benzer murdâr gevdeye
İtler murdâra üşdi Hak dostı kodı kaçdı

4 'Âşık mı diyem ana cân terkini urmadı
'Âşık ana diyeler melâmet dile düşdi

5 Yine esridi Yûnus Tapduk yüzün göreliden
Meger anun gönünden bir cur'a şerbet içdi

392

1 Bülbül-i haste gül yüzün gördi 'arasât eyledi
İrdi 'âşık ma'sûkına şükür beşâret eyledi

2 Gaflet ile yaturıdum şâh nazar eyledi bana
Didi ki uyhudan uyan geldi işâret eyledi

3 Hayli zamândı va'deye salmışıdı za'îfini
Gördi gönül şikestesini kapdı 'imâret eyledi

4 Ben garîbün hâtırını sormaga geldi şol sanem
Düzdi gönül sinugunu hâtır ziyâret eyledi

5 Gör bu dervîşi Yûnus'ı tercemân-ı lisân okur
Dir ki bu 'ışkıla beni Tanrı delâlet eyledi

393

1 İsteridüm Allah'ı buldumısa ne oldu
Aglarıdum dün ü gün güldümise ne oldu

2 Erenler meydânında yuvalanur top idüm
Pâdişâh çevgânında kaldumısa ne oldu

3 Erenler sohbetinde deste kızıl gül idüm
Açıldum ele geldüm soldumısa ne oldu

4 'Âlimler müderrisler medresede buldılar
Ben harâbât içinde buldumısa ne oldu

5 İşit Yûnus'ı işit uş yine delü olmuş
Erenler ma'nîsine taldumısa ne oldu

394

1 Andan berü kim 'ışkun benümle yoldaş oldu
Rahmân yolına beni göstermege baş oldu

2 Cânım üzere turdı Rahmân çerisin dirdi
Şeytân ilini urdı key yagmâ tarâş oldu

3 'İşk nefsi iline akdı ne buldıysa yakdı
Kibir kal'asın yıkdı anda çok savaş oldu

4 Dost yüzün 'ıyân gördüm sır haberlerin sordum
Didi gizlü bilmezsin uş söyledüm fâş oldu

5 Nefs ili oldu harâb kibr ayaklarda türâb
Gitdi perde vü hicâb dost gözüme tuş oldu

6 'İşk oldu elüm benüm gösterdi togrı yolum
Hakk'a şükür kim hâlüm bayagıdan hoş oldu

7 Anlar ki göz açdılar bu dünyeden geçdiler
Bekâya ulaşıdılar menzilleri 'Arş oldu

8 Bunlar bunda kaldılar dünyeye aldandılar
Yalancılar oldılar hep bunlar kolmaş oldu

9 Ölenler hâlin bilmez göz açup ögin dirmez
Miskîn Yûnus Emre'nün meger bagrı baş oldu

395

1 'İşkıla isteridük yine bulduk ol cânı
Gönlek idinmiş geyer sûretile bu teni

2 Girmiş sûretde gezer cümle işleri düzer
Girü kendüye söyler gevherile bu kânı

3 Bu dünya bir bâzârdur sûretler olmuş dükkân
Bu dükkâna girüben oldur satan bu kânı

4 Bir niçeler kayurur bunca mâlum kaldı dir
Viren oldur alan ol sormaz nedür ziyânı

- 5 Yûnus imdi sen senden ayrı degül hem cândan
Sen sende bulmazısan kanda bulasın anı

396

- 1 İy dünyâya aldanan hayırla ihsân kanı
Unutdun âhireti şefkatla î mân kanı
- 2 Kimde ki şefkat vardır rahmet dahı andadur
Şimdi bir gönli açuk sünî mü sül mân kanı
- 3 İbrâhîm Halîl geldi Ka'be'ye bünyâd urdı
Oğlına bıçak çaldı İsmâîl kurbân kanı
- 4 Şeddâd bir uçmak yaptı Nemrûd göge ok atdı
Kârûn'ı da yir yutdı Âdil Nuşîrvân kanı
- 5 Kim ki istedi buldı kulluğu tamâm oldı
Key Mısır'a sultân oldı Yûsuf-ı Ken'ân kanı
- 6 Resûl Mi'râc'a agdı gökden yire nûr yagdı
Habîb'üm diyü öğdi ol Fahr-ı cihân kanı
- 7 Ebubekr ile 'Ömer yüzlerinden nûr tamar
Sînesi tolu Kur'ân Osmân-ı Âffân kanı
- 8 Bineridi Döldül'e bilinde Zülfekâr'ı
Erenler açdı dîni Tanrı Arslan'ı kanı
- 9 Çalap Tanrı'nun hâsı Hazret'e geçer nâzı
Peygamber'ün 'âmusu Hamza pehlevân kanı
- 10 Cüneyd-i Bagdâdî vü Şiblî vü Ma'rûf-ı Kerhî
Anlar vardı bu yolu şimdi ol erkân kanı
- 11 Bâyezîd-i Bestâmî yidi kat gök seyrânı
Ol erenler sultânı gevher-i ma'den kanı
- 12 Geçdi bunların çağı dünyâ kahrın ocagı
Ebu'l-Müslim Neceffî sâhib-i kırân kanı
- 13 Bir gönül ele getir ferâgât ol geç otur
Konya şehrinde yatur ol iki sultân kanı
- 14 Fakîh Ahmed Kutbü'd-dîn Sultân Seyyid Necmü'd-dîn
Mevlânâ Celâlî'd-dîn ol Kutb-ı cihân kanı
- 15 Ol Seyyid Ahmed Kebîr müyesserdi ana nûr
'İyâlleri cümle şîr ol hulki merdân kanı
- 16 Yûnus Emrem aç gözün toprak eylegil yüzün
Sana dahı diyeler cigeri biryân kanı

397

- 1 Bakdugum yüzde gördüm O Tapdug'um nûrını
Maksûdum bugün buldum ben n'iderem yarını
- 2 Yarınım bugün bana hoş bayram düğün bana
Düşde gelür ün bana işidün ahbârını
- 3 Dostun haberiyle nefsin sana yâr eyle
Yık dosta yarag eyle bu vücûdun şârını

- 4 Vücûda gelmeyince kimse Hakk'ı bilmedi
Bu vücûddan gösterdi dost bize dîdârını
- 5 Erün dîdârın gördüm gümân terkini urdum
Dost bahçesine girdüm ögerem gül-zârını
- 6 Dostun yüzi gül bana 'âşıkam yol bul ana
Kaykımazam dört yana çün buldum 'ışk erini
- 7 *Elestü bi-Rabbiküm* Hak'dan nidâ gelicek
Mü'minler *Belî* diyüp itdiler ikrârını
- 8 *Kâlu belî* dinildi münkir-muhib bilindi
O demden duta geldi câhiller inkârını
- 9 Yûnus'a küfr elinden şikâyetle geldiler
İy sultânım girçek er kes gider zünnârını

398

- 1 Helâl kıldı ma'sûka 'âşık kendü kanını
Ma'sûk nakşından okur her 'âşık Kur'ân'ını
- 2 Yârdan ayrı olunca asılıp ölmek yigdür
'Âşık kendü bıragur boynına urganını
- 3 Gitmez 'âşık gözinden hergiz ma'sûk hayâli
Nitekim Zelhâ virür Yûsuf'un nişânını
- 4 Dirlik budur 'âşık Ma'sûk yolında öle
Sorarlarsa eyidem 'âşıkun burhânını
- 5 Belkîs'ıla Süleymân 'ışka düşdi bir zamân
İsteyüp bulmadılar bu derdün dermânını
- 6 Gökdeki Hârût-Mârût 'ışk için indi yire
Zühre yüzün göricek unıtdı Rahmân'ını
- 7 Güzâf görmesiz siz 'ışkı kime ugradıysa
Sultânı iltür başdan yitürür hân mânını
- 8 Ferhâd bu 'ışk yolunda başın külünge tutdı
Hüsrev Şîrîn derdinden dosta virdi cânını
- 9 Leylî'yle Mecnûn işi 'aceb gelür bu halka
Abdû'r-rezzâk terk itdi 'ışk için î mânını
- 10 Zamân bî-vefâları cefâ kılur Yûnus'a
Bir togru yâr bulıcak fidî kılur cânını

399

- 1 İy yârânlar iy kardaşlar görün beni n'itdüm ahî
Ere irdüm eri buldum er etegin tutdum ahî
- 2 Cânım bir gözsüz cânıdı içi tolu sen ben idi
Tutdum miskînlik etegin ben menzile yitdüm ahî
- 3 Korkar oldum bir Tanrı'dan bîzâr oldum yatlu hûdan
İşbu işüm sagıncıla ben yoluma gitdüm ahî
- 4 Anladum kendü hâlîmi gözledüm togru yolunu
Tutdum ulular etegin Hazret'e ben yitdüm ahî

- 5 Giderdüm gönlümden kîni kîn dutanun yokdur dîni
İy yârânlar ben bu sözi uludan işitdüm ahî
- 6 ‘Âşıkısan miskîn Yûnus Hazret'e dutgıl yüzünü
Anlayana gevher durur söz sarrâfa satdum ahî

400

- 1 Yine yüzini gördüm yine yüregüm yandı
Dost senün ‘ışkun odı yüregüme dayandı
- 2 Görklü yüzünü gören gönlini sana viren
Bellü tapunda turan ne toydı ne usandı
- 3 Gevherdür senün özün güneşden arı yüzün
Şekerden datlu sözün her kim gördi utandı
- 4 Şu gönlüm garîb idi cigerüm kebâb idi
Görklü yüzünü gördüm içüm taşum bezendi
- 5 Yûnus Emre bî-karâr şol hûb yüze intizâr
Senden ayrılmaz nazar vardı yakıldı yandı

401

- 1 Müslümânlar kim görmişdür ‘âşık tevbe itdüğünü
Yâ kim işitdi denize od düşüben tütdüğünü
- 2 Şâhum senün ‘ışkun odı düşdi gönül deryâsına
‘Aceblemen kaynayuban ma‘rifetler bitdüğünü
- 3 Yüz bin ‘İsâ'yilen Mûsâ ‘ışkıla ser-gerdân gezer
‘Aceblemen beni dahı ‘ışk nihengi yutdugını
- 4 Yüzgeçlik öğrenimeyen kul girmesün bu denize
‘İşk denizi derin olur ‘aceblemen batdugını
- 5 Sarrâflığı öğrenmeyen bu gevheri boncuk sanur
Varur virür yok nesneye bilmez neye satdugını
- 6 Her kim ol dost dîdârını bunda ‘ıyân görmezise
Yarın ol ser-gerdân geze hiç bilmeye n'itdüğünü
- 7 Uşda miskîn Yûnus eydür Tapdug'umuz dost yüzidür
İnanmayan işbu söze eydebilsin eytdüğünü

402

- 1 Bu ‘ışk denizine talan hâcet degül ana gemi
Yâhûd kanda bulalum sohbetile bu demi
- 2 Dünyâlığum yokdur dime bu gussayı öküş yime
Ma‘şûkı ger sevdünise gider gönüldeki gamı
- 3 Ben sevdüğüm ma‘şûkayı sen dahı bir görseyidün
Virmeyedün bu ögüdi fidâ kılaydun sen cânı
- 4 ‘Âşık kişi ögüt bilmez zirâ ögüt assı kılmaz
Unıdur ol kibr ü kîni terk eyler gider dükkânı
- 5 Girçek ‘âşık olanların yüzinde nişânı olur
Dünün günün turmaz akar gözleri yaşının kanı

- 6 Bu cümle ‘âlem sevdüğü şol dînile îmân durur
Va'llâhi “ışksuz gerekmez şol dîniyle îmânı
- 7 Yûnus yüzün kaldurmagıl ‘âşıkların ayagından
Fidâ eyle yüz bin cânı andan bulasın Sübhân'ı

403

- 1 Yort iy gönül sen bir zamân âsûde fârig hoş yüri
Korkma kayırma kimseden gussa vü gamdan boş yüri
- 2 Hakîkate bakarısan nefsün sana düşmânyiter
Var imdi ol nefsünile vuruş-tokuş savaşı yüri
- 3 Nefsüdür eri yolda koyan yolda kalur nefse uyan
Ne işün var kimseyile nefsüne kakı buş yüri
- 4 Dilerisen bu dünyenün şerrinden olası emîn
Terk eyle bu kibr ü kîni hırkaya gir dervîş yüri
- 5 İsterisen bu dünyede ebedî serhoş olası
‘İşk kadehin tolu götür yıl on'ki ay serhoş yüri
- 6 Kimse bâğına girmegil kimse güline dirmegil
Var kendü ma‘şûkunıla bâğçede el alış yüri
- 7 Gönüllerde ig olmagıl mahfillerde çiğ olmagıl
Çiğ nesnenün ne dadı var gel ‘ışk odına biş yüri
- 8 Yûnus imdi hoş söylersin dilün ile şerh eylersin
Halka nasîhat satınca er ol yolunca hoş yüri

404

- 1 Gönlüm düşdi bir sevdâya gel gör beni ‘ışk n'eyledi
Başumı virdüm gavgâya gel gör beni ‘ışk n'eyledi
- 2 Ben yürürem yana yana ‘ışk boyadı beni kana
Ne ‘âkilem ne dîvâne gel gör beni ‘ışk n'eyledi
- 3 Ben yürürem ilden ile dost soraram dilden dile
Gurbetde hâlüm kim bile gel gör beni ‘ışk n'eyledi
- 4 Benzüm sarı gözlerüm yaş bagrum pâre yüregüm baş
Hâlüm bilen dertlü kardaş gel gör beni ‘ışk n'eyledi
- 5 Gurbet ilinde yürürem dostı düşümde görürem
Uyanup Mecnûn oluram gel gör beni ‘ışk n'eyledi
- 6 Gâh tozaram yirler gibi gâh eserem yeller gibi
Gâh çağlaram seller gibi gel gör beni ‘ışk n'eyledi
- 7 Akar sulayın çağlaram dertlü cigerüm taglaram
Şeyhüm anuban aglaram gel gör beni ‘ışk n'eyledi
- 8 Yâ elüm al kaldur beni yâ vasluna irdür beni
Çok aglatdun güldür beni gel gör beni ‘ışk n'eyledi
- 9 Ben Yûnus-ı bî-çâreyem başdan ayaga yareyem
Dost ilinde âvâreyem gel gör beni ‘ışk n'eyledi

405

- 1 Yok yire geçürdüm günü ah n'ideyüm 'ömrüm seni
Senünle olmadum ganî ah n'ideyüm 'ömrüm seni
- 2 Geldüm ü geçdüm bilmedüm aglayup gussa yimedüm
Senden ayrılam dimedüm ah n'ideyüm 'ömrüm seni
- 3 Seni bana yâr sanurdum bana vefâdâr sanurdum
Aygâr imişsin bilmedüm ah n'ideyüm 'ömrüm seni
- 4 Kanı sana güvendüğüm sevinüben özendüğüm
Küllî kalur kazandugum ah n'ideyüm 'ömrüm seni
- 5 Gidüp gine gelmeyiser gelüp beni bulmayısar
Bu begliği sürmeyiser ah n'ideyüm 'ömrüm seni
- 6 Çün beni koyup gidesin varup sinleye giresin
Anda gelüp söyleyesin ah n'ideyüm 'ömrüm seni
- 7 Hayrum şer'üm yazılısar 'ömrüm ipi üziliser
Sûret benden bozulısar ah n'ideyüm 'ömrüm seni
- 8 Miskîn Yûnus gidisersin 'aceb sefer idisersin
Hasretile kalırsarsin ah n'ideyüm 'ömrüm seni

406

- 1 Bir sâkîden içdük şarâb 'Arş'dan yüce meyhânesi
Ol sâkînün mestleriyüz cânlar anun peymânesi
- 2 Bir meclisdür meclisümüz anda ciger kebâb olur
Bir şem'adur anda yanar ay u güneş pervânesi
- 3 Ol şem'a karşı yananun küllî vücûdı nûr olur
Ol od bu oda benzemez hiç belürmez zebânesi
- 4 Ol meclisün 'âşıkları İbrâhîm Edhem'dür biri
Belh şehri gibi bin ola her gûşede vîrânesi
- 5 Bizüm meclis mestlerinin demleri Ene'l-Hak olur
Bin Hallâc-ı Mansûr gibi en kemîne dîvânesi
- 6 'İşk şarâbın içenlere gel bir nazar eyleyi gör
Bunca yıldur niçe döner ol meclisün piyâlesi
- 7 Yûnus bu sözlerün senün ma'nî durur bilenlere
'Âkil-kâmil olan kişi bu ma'nîye inanası

407

- 1 Çık dum erik talına anda yidüm üzümi
Bostân ıssı kakıyup dir ne yirsün kozumı
- 2 Kerpîç koydum kazgana poyrazıla kaynatdum
Nedür diyü sorana bandum virdüm özini
- 3 İplik virdüm Çulhâya sarup yumak itmemiş
Becid becid ısmarlar gelsün alsun bezini

- 4 Bir serçenün kanadın kırk kanluya yükletdüm
Çifti dahı çekmedi kaldı şöyle yazılı
- 5 Bir sinek bir kartalı kaldurup urdı yire
Yalan degül gerçektür ben de gördüm tozını
- 6 Balık kavaga çıkmış zift turşısın yimege
Leylek koduk toğurmuş bak a şunun sözünü
- 7 Bir küt ile güreşdüm elsüz ayagum aldı
Güreşüp basamadum göyündürdi özümü
- 8 Kâf Tagı'ndan bir taş şöyle atdılar bana
Öylelik yire düşdi bozayazdı yüzümü
- 9 Gözsüze fısıldadum sagır sözüm işitmiş
Dilsüz çağırıp söyler dilümdeki sözümü
- 10 Bir öküz bogazladum kakıldum sere kodum
Öküz ıssı geldi eydür bogazladun kazumı
- 11 Ugruluk yapdum ana bühtân eyledi bana
Bir çerçi geldi eydür kanı aldun gözgümü
- 12 Tosbagaya ugradum gözsüzsepek yoldaşı
Sordum sefer kancaru Kayserî'ye 'azimi
- 13 Yûnus bir söz söylemiş hiç bir söze benzemez
Münâfıklar elinden örter ma'nî yüzünü

408

- 1 Dost yüzünü göricegez artar gözlerümün nûr
Uçmak gelmez nazaruma hezârân bin olsa Hûrî
- 2 Dost gözümün nûr durur bu gönlümün sırrı durur
Bir dem ansuz olamazam cânun anunladur diri
- 3 Ol dostula durur benüm dünin günün münâcâtum
Ben kandasam dost andadur n'iderem Mûsâ vü Tûr'ı
- 4 Ol dost durur kamuların hâcetini revâ kılan
Var hâcetün andan dile yüzün dergâhına süri
- 5 Eger gerçek 'âşıkısan key beklegil sır sözünü
Bir sözden oda atdılar miskîn Hallâc-ı Mansûr'ı
- 6 İşbu sözüm anlamayan eydem sana neye benzer
Hayvân durur anun gibi tagda yürür süri süri
- 7 Yûnus girçek 'âşıkısan ırılmadın togru durgıl
İrilmadın togru varan ol görisedür dîdârı

409

- 1 Ne kim senün cevrunile geçürmişem ben günümü
'İşkun odı çıkarısar 'Arş'a degin düttünümi
- 2 'İşkun odı düşdi bana ben yanaram ne gam sana
Yanup içüm kül olmuşam gözetme taşra tonumu

3 Yanup oda dersen girem yatluga baş indürmeyem
Senden yüzüm döndürmeyem çün sana tutdum yüzümi

4 Gündüz hâlüm gören kişi kâfir ise göynür özi
Kim ne bilür ben bilürem kim niçe geçer dünümi

5 Kasdum budur şehre girem feryâd u figân koparam
Yine dönüben korkaram işide düşmânünümü

6 Eydür Yûnus kim hakikat ben Mecnûn oldum ‘âkıbet
N'ola disen Mecnûn-sıfat hoş tutunuz Mecnûn'umı

410

- 1 Girçek ‘âşık oldunısa gel “ışk kitâbından okı
Cân gözini açdunısa hakikat bulasın Hak'ı
- 2 Degme ‘âlimler okımaz bu ‘âşıklar kitâbını
Zîrâ ki ol yazmış anı ezel ebed oldur bâkî
- 3 ‘Âşıklarun ‘Arş yüzinden ma‘şûkı gitmez gözinden
Dâima okur sözinden zîrâ kim ol durur fakı
- 4 ‘Şeyh ü dânişmend ü fakı gönül yapan bulur Hak'ı
Sen bir gönül yıkdunısa gerekse var yüz yıl okı
- 5 Yûnus ‘âşık oldunısa ma‘şûkunı buldunısa
Mâ‘şûkını bulan kişi yok durur nesneden bâkî

411

- 1 Zihî deryâ ki katreden görindi
Ne deryâdur ne katredür gör indi
- 2 ‘Aceb katre ki deryâ anda mahfî
Bu mahfî sırrı sen senden sor indi
- 3 Murâdı on sekiz bin ‘âlemün sen
Bu gaflet pes sana sendendür indi
- 4 Sana gel sen seni sende bulıgör
Sana bak sendeki bil kimdür indi
- 5 Fenâ ol kim bulasın zevk-i vuslat
Bu sözüm düş midür sana yor indi
- 6 Hicâb-ı nûr u zulmet külli sende
Niçe sen sen niçe ben ben tur indi
- 7 Sana senden yakındur aşrı tap bak
Yoran mülkine sultân ol yor indi
- 8 Asılta ‘âşık u ma‘şûk u ‘ışk bir
Bu birden gerçi kim yüz bin görindi
- 9 Eger âyîne bin olsa bakan bir
Gören bir görinen bin bin görindi
- 10 Saladur kime gark olmak dilerse
Yûnus bu bahre gavvâs ol gir indi

412

- 1 İşbu vücûd bir kal‘adur ‘akıl içinde sultânı
İşbu gönül bir hazînedür ‘ışk tutmuş bekler anı
- 2 Nazar üzre dil kapucı cümlesi ‘akla tapucı
‘Akıldur işler yapucı eyler cümle âbâd anı
- 3 ‘Akıl başda iş bitürür nazar gözden bakar görür
‘Akıl gönül içre turur ol üç haslet besler anı
- 4 ‘Akıl taht eyledi başı şöyle bilür her bir işi
Dünyâ içre ‘âkil kişi degmez kimseye ziyânı
- 5 Başdur bu vücûdun şâhı başdur ‘akılun taht-gâhı
Katı buşmagıl nigâhı buşudur ‘aklun düşmânı
- 6 Eger katı buşarısan başun nefse koşarısan
Nefs hâline düşerisen ol buşdugı ‘akıl kanı
- 7 ‘Akıl gitdi buşu geldi ‘akl evini buşu aldı
İmdi sultân buşu oldu göze göstermez cihânı
- 8 Eger tama‘ kılurısan gördüğüne kalurısan
Nefsün güm-râh kılurısan nazar dahı oldu fânî
- 9 Nazar gitdi tama‘ kopdı nazar yirin tama‘ tutdı
Basduk yirde fitne bitdi işletdi yine nefsânî
- 10 Nazar dahı gözde olur kimde ne var bakar görür
Tama‘ ana düşmân olur gözden savar ol nişânı
- 11 İmân durur cân çerâğı gevde durur cân turagı
Kîn durur îmâna yagı gelse giderür îmânı
- 12 Eger kîne tutarısan gitdi senden îmân dahı
Bi’llâhi ol Tanrı hak'ı yokdur bu sözün yalanı
- 13 Yûnus ‘ışkun arta dursun cânun göynep düte dursun
Üstâd ‘aybun örte dursun oldur üstâdlar sultânı

413

- 1 Niçe yıllar ‘ömür sürdüm anca aglayuban güldüm
İşde ecel sana geldüm esenledüm dünyâm seni
- 2 Sürdüm ‘ömrümi geçürdüm cânun Hazret'e uçurdum
Ecel şerbetin içürdüm esenledüm dünyâm seni
- 3 Yürürüdüm sag selâmet takdîr eyledi melâmet
Ecel kıldı hoş melâmetesenledüm dünyâm seni
- 4 Gelen geçermiş n'idelüm gelün âhrete gidelüm
Bu fenâyı terk idelüm esenledüm dünyâm seni
- 5 Hayr u şer itdügün işler ol görinen dürlü düşler
Bitdi bu kamu teşvîşler esenledüm dünyâm seni
- 6 Dün ü gün iderdüm zikir zikir kılurıdum Hakk'a şükür
Ecel irdi bizi okur esenledüm dünyâm seni
- 7 Ben bir dervîşidüm dostum Hak'dan yana oldu kasdum
Ecel tuzagina basdum esenledüm dünyâm seni

- 8 Yârânlarum kardaşlarum Hakk'a lâıyk yoldaşlarum
Esen kalsun râzdaşlarum esenledüm dünyâm seni
- 9 İy Yûnus Emre bî-çâre özün dutgıl togru yâre
Ölüme yogımış çâre esenledüm dünyâm seni

414

- 1 Berk yapışdun şol dünyâya koyup gitmeyesin bigi
Karanu yalınız sinde varup yatmayasın bigi
- 2 Geldün bu dâr-ı mihnete aldandun fânî lezzete
Heves idüp Hak sohbete dadın datmayasın bigi
- 3 Behey miskîn aç gözünü bu fânîden yum gözünü
Günâhdan kara yüzünü hiç agartmayasın bigi
- 4 Behey miskîn gâfil olma dünyâ fânî bâkî sanma
Ecel yiticek agzundan lokman yutmayasın bigi
- 5 Dirnegi tagıdan gelmiş cân u gönül mahbûs olmuş
Hep 'azânı şeytân almış öğüt dutmayasın bigi
- 6 Ta'n idersin 'âşıklara gönül gözi açıklara
Uymışsın münâfıklara sıdka gelmeyesin bigi
- 7 Yûnus özün yalvarursan sıdkıla yola girürsen
El alup tevbe kılırsan mahrûm kalmayasın bigi

415

- 1 Dostı gerçek sevenlerün dosta ulaşur cânları
Kendüye hayrân eylemiş ezel ebed dost bunları
- 2 Ârâmı yok ırte gice maksûdı dün gün ol hoca
Anuniçün 'ışk gelicek tahtdan yıkar sultânları
- 3 Dost elinden ol er şâhı aldı içdi 'ışk şarâbın
Anuniçün gitmez âhı dost firâkıdur honları
- 4 'Âşıkam diyen cânların bagrı kebâbdur anların
Gözlerintün akan yaşı cigerünündür kanları
- 5 'Âşıkam diyen cânların nişânı vardır anların
Eti teni an olur hem palâs olur tonları

416

- 1 Nâgâh yagmâ eyledi 'ışk odı cânumuzı
Hiç kimse nitelikden virmez nişânımız
- 2 Ne îmâna bakdurur ne hod dîne tapdurur
'İşk odı şöyle dutdı yıkıdı dükkânımız
- 3 Virdi birlikden şarâb kılduk dükkânı harâb
Cümlesini terk itdük assı-ziyânımız
- 4 Niçe nişân vireler kangı yoldan soralar
Kamusın elden koduk dîn ü îmânımız

- 5 Ne assı var ne ziyân gelsün cânuna kıyan
Cümlesinden geçübün bulduk Sultânımız
- 6 Birlikdedür varumuz biz bir olduk kamumuz
İkilik söylemege komaz lisânımız
- 7 Yüz bin lisân çün geldi yüz bin cân yolda kaldı
Yüz bin gözler görmeye bizüm cevânımız
- 8 Bilelikden cânumuz hiç kalmadı gamumuz
Sâfi kendüden açar ma'den ü kânımız
- 9 Gel gör imdi bu kândan ne biter bu ma'denden
Ayrılmazuz birlikden bulduk mekânımız
- 10 Gözler nite göriser kimse nite iriser
İki cihândan öte kurduk sayvanımız
- 11 Yûnus imdi yavı var birlikden durur ikrâr
Hiç kimesne bu milkten virmez nişânımız

417

- 1 Yâ ilâhî ger su'âl itsen bana
Bu durur anda cevâbum uş sana
- 2 Ben bana zulm eyledüm itdüm günâh
N'eyledüm n'itdüm sana iy pâdişâh
- 3 Gelmedin didün hakuma kem diyü
Togmadın didün 'âsî Âdem diyü
- 4 Sen ezelde beni 'âsî yazasın
Toldurasın 'âleme âvâzesin
- 5 Her ne dilersen hakumda işledün
Ne tuşa durdumısa sen tuşladun
- 6 Ben mi düzdüm beni sen düzdün beni
Pür 'ayıb niçün yaratdun yâ Ganî
- 7 Gözüm açup gördüğüm zindân içi
Nefs ü hevâ pür-tolu şeytân içi
- 8 Habs içinde ölmeyeyin diyü aç
Mismil ü murdâr yidüm bir iki kaç
- 9 Nesne mi eksildi mülkünden senün
Yâ sözüm geçdi mi hükmünden senün
- 10 Rızkun alup seni muhtâc mı kodum
Yâ öyünün yiyüben aç mı kodum
- 11 Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü
Geçübün kevser şarâbın iç diyü
- 12 Kıl gibi Sırât'dan Âdem mi geçer
Yâ üzülür yâ tayanur ya uçar
- 13 Yine fazlundur kulunı geçüren
Geçübün kevser şarâbın içüren
- 14 Kulların köpri yaparlar hayr içün
Hayrı öldür kim geçerler seyr içün

- 15 Pes gerek kim anda muhkem ola ol
Kim görenler diyeler uş togrı yol
- 16 Terezü kurdun günâhum tartmaga
Kasd idersin beni oda atmaga
- 17 Terâzû ana gerek bakkâl ola
Ya bazirgân tâcir ü 'attâr ola
- 18 Çün günâh murdârlarun murdârıdur
Hazretünde yaramazlar kâındur
- 19 Pes niçün murdârı açup tartasın
Sen gerek lutfıla anı örtesin
- 20 Şimdi dirsın seni oda urayım
Şerri bir denk artugısa göreym
- 21 Şerri azatmak gerekdür hayrı çok
Hayrı olmayanlar oldu anda yok
- 22 Sen basırsın hod bilürsin hâlümi
Pes ne hâcet tartasın a'mâlümi
- 23 Haşâli'l-lâh senden iy Rabbü'l-enâm
Sen temâşâ kılasın ben hoş yanam
- 24 Geçmedi mi intikâmün öldürüp
Çürüdüp gözüme toprak toldurup
- 25 Bir avuç topraga bunca kıyl u kâl
Neye gerek iy Kerîm-i Zü'l-Celâl
- 26 Kara kıldan çün ki agardı ak kıl
Bu cihân sevdâların elden kogıl
- 27 Çün Yûnus'dan gelmedi hergiz ziyân
Sen bilürsin âşikâre vü nihân
- 28 Olmasun bizden sana ayruk cevâb
Söz budur va'llahü a'lem bi's-sevâb

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan, *Anlam Bilim*, Engin Y. S. 61, 62, Ank. 1998
- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil 3. Cilt*, Ankara: TDK Yayınları, 2000
- Aksan, Doğan, *Türkçenin Söz Varlığı*, Ankara: Engin Yayınevi, 1996
- Aksoy, Ömer Asım, “Atasözleri ve Deyimler Hakkında-I, II, III, IV”, *Türk Dili Aylık Dergisi*, Cilt II, Sayı 13-24, Yıl 1952-1953, TDK, Ankara
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü : Atasözleri Sözlüğü I*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2. cilt* İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1995
- Aksoy, Ömer Asım, *Bölge Ağzılarında Atasözleri ve Deyimler*, TDK, Ankara, 1969, 1971, 1996
- Aksoy, Ömer Asım, *Türkçe Tabirler Sözlüğü. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü : Atasözleri Sözlüğü I*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993
- Ayhan (Edizkun), Türkhan, *Konuşan Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983
- Bahadınlı, Yusuf Ziya, *Deyimlerimiz ve Kaynakları*, İstanbul: Hür Yayınları, 1962
- Batur, Suat, *Öyküleriyle Türkçede Deyimler*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yayınları, 2007
- Bilgegil, Kaya, *Edebiyat Bilgi Ve Teorileri*, (Belagat) Enderun Kitabevi, İstanbul: 1989
- Bursalı, Mustafa Necati, *Yunus Emre*, İstanbul: Çelik Yayınevi, 1989
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka Yayınları, 2005
- Çotuksöken, Yusuf, *Atasözlerimiz*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1998
- Çotuksöken, Yusuf, *Deyimlerimiz*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1998
- Delice, İbrahim, *Türk Dili Ve Edebiyatı Makaleleri, Deyimlerin Dilbilgisel Yapıları Ve Yapı Çözümlemişleri*, S 177-194, Sayı 2, Cum.Üni.Fen Edeb.Fak.Yay.Sivas 2003
- Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986
- Eyüboğlu, Kemal E. *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul: Doğan Kardeşler Yay.1973
- Gencan, Tahir Nejat, *Dil Bilgisi*, İstanbul: Kanaat Yayınları, 1991

- Göğüş, Beşir ve diğerleri, *Yazın Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları, 1992
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2004
- Gözler, F. *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul 1966
- Hatipoğlu, Vecihe, *İkileme*, Ankara: TDK Yayınları, 1971
- Hatipoğlu, Vecihe, *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1972.
- Karahan, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları 1999
- Korkmaz, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları, 1992
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları, 2007
- Kurt, Numan ve Kemal, Hamit, *Açıklamalı-Örnekli-Deyimler ve Atasözleri*, Ankara: Kemal Dağıtım, 1998
- Özdemir, E. “Deyimlerimiz: Değıniler-Düzeltiler”, *Türk Dili*, C. 33, No 295, TDK, Ankara
- Özön, M. N. *Birkaç Söz. Ata Sözleri*. İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1956
- Özön, M. N. *Türkçe Tabirler Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1943.
- Pala, İskender, *İki Dirhem Bir Çekirdek*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2007
- Parlatır, İsmail, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2008
- Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı I, II, III, IV*, İstanbul: MEB Yayınları, 1997
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları, 2006
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük I,II,III,IV*,Ankara:MEB Yayınları,1995
- Yurtbaşı, Metin, *Sınıflandırılmış Türkçe Deyimler*, Arion Yay. İstanbul: 2004